

The book cover features a collage-style illustration. In the foreground, on the left, is a close-up of a woman's face, looking slightly upwards and to the right. She has light blue eyes and is wearing a dark green beret adorned with white and yellow flowers. Her clothing includes a white ruffled collar and a dark green garment with a small, dark, textured brooch. In the background, a man in a red coat and black hat stands on a grassy shore, looking towards the viewer. Behind him, a large, multi-masted sailing ship with white sails is on the water. The sky is a deep blue with some white clouds. The overall style is reminiscent of mid-20th-century book cover art.

GEORGES BLOND

**GLORIE
ȘI
FRUMUȘETE**

Coperta de ADRIANA IONIȚA

I.S.B.N. 973-95105-1-5

GEORGES BLOND

GLORIE ȘI FRUMUSEȚE

NELSON
ȘI EMMA HAMILTON

Traducere de Elsa Grozea

EDIȚIE ÎNGRIJITĂ DE : HORVATH DEZIDERIU

Editura „MODERNA P.D.”
1993

THE
STANDARD
TEST

FOR
THE
DETERMINATION
OF THE
STRENGTH OF
CONCRETE

BY
THE
AMERICAN SOCIETY OF
TESTING MATERIALS

1916

CUVÎNTUL AUTORULUI PENTRU CITITORII ROMÂNI

Ciudată și meseria de scriitor ! Trudești în singurătate, apoi, dintr-o dată, o carte vorbește în numele tău, uneori foarte departe. Multe dintre cărțile mele, traduse în străinătate, din Japonia pînă în Statele Unite, mi-au adus prietenii pe care poate că nici o altă meserie nu mi le-ar fi prilejuit. Unele ne-au devenit, acum, — mie și soției — nespuse de prețioase.

Știu că a traduce bine înseamnă talent, fidelitate față de text și, într-un fel, abnegație. Mă bucur că am găsit întrunite asemenea calități în persoana Elsei Grozea. Datorită ei, vă întîlnesc, în sfîrșit, dragi cititori.

Sînt adînc mișcat ori de cîte ori răsfoiesc o carte de-a mea tălmăcită în limba dumneavoastră. Mai întîi, pentru că, deși nu o cunosc, nu-mi este de nepătruns. Îmi este, dacă pot spune astfel, translucidă. Descopăr în fi-lele traduse mișcarea frazelor mele, recunosc sensul general. Nici nu-i de mirare. Limba dumneavoastră și a mea sînt verișoare, aproape surori. Nu sînt străin de faptul că asemenea înrudire poate înlesni transpunerea literară, dar nu rareori se întîmplă contrariul. Apropierea aceasta mă emoționează, mă face să înțeleg că sensibilitățile și culturile noastre sînt, de asemenea, surori. Pe băncile colegiului, recitînd versurile unuia dinre marii noștri poeți francezi, încheiam rostînd numele autorului :

Anna de Noailles. Și adăugam mențiunea existentă în cărțile noastre de școală : prințesă Brâncoveanu. O datorie față de țara dumneavoastră era astfel recunoscută.

Sînt mîndru știind că parte din cărțile mele se află astăzi în librăriile și bibliotecile dumneavoastră, alături de cele ale scriitorilor români. Aș vrea ca ele să nu-mi dezmință dorința de a vă transmite întreaga mea prietenie.

Vintul și trandafirii din Norfolk

NE GĂSIM LA SFÎRȘITUL ANULUI

1766, vremea este frumoasă. Urmați-mă. De la Londra calea noastră urcă aproape drept spre nordul orașului Cambridge, apoi pînă la King's Lynn, la gura nisipoasă a riului Great Ouse, în adîncurile golfului Wash; cu totul, șaiszeci de kilometri. Cuvîntul cale nu trebuie să vă înșele cumva. Chiar și la finele veacului al XVIII-lea, în toată Europa occidentală — aiurea lucrurile stăteau și mai prost — încă i se mai zicea cale unui drum de pămînt, larg de patru pași, pe unde numai bine putea trece o diligență, drum niciodată pavat ori pietruit, înglodat iarna, fâgaș prăfos vara...

Diligența părăsește Londra dis-de-dimineată. Se oprește două ore la Cambridge, unde călătorii își aștern un prinz pe iarbă sau se duc să îmbuce cîte ceva la *Wine Parlour*. Se pleacă mai departe seara, toată lumea înnoptează la Ely, dincolo de Cambridge, la *Hanul Mielului*. Știți totul despre înghesuiala dintr-o diligență, despre hurdacăturile, lipsa de confort, mirosurile ei urite; sosirea diligenței în curtea hanului vă este un spectacol familiar, ca și năvala de la masa pentru oaspeți, unde mirlanii sînt regi, ca și promiscuitatea din odăile ce ni s-ar părea astăzi mizerabile și unde, cel mai adesea, trebuie să dormi în odaie cu necunoscuți, uneori chiar să împarți patul cu ei. A nu se da uitării faptul că, la vremea aceea, cu mici excepții, hanurile erau mai puțin murdare în Anglia decît în Franța.

Diligența nu merge mai departe de King's Lynn, unde ne urcăm într-o trăsură mai mică. O pornim spre

nord, apoi spre est, pînă la Burnham Market, unde vom fi nevoiți să tocim un cărăuș.

Și acum, să ne aruncăm o privire asupra peisajului.

Districtul Norfolk face parte din Anglia de Est. Zone împădurite alternează cu ogoare. Spre răsărit se întinde o fișie de șesuri, presărate cu mulțime de eleștee mici — *broads*-uri — și zăbrelite de cursuri de apă. Acolo sint exploatate zăcămintele de turbă. Mai puțin blind este peisajul de nord, unde am și ajuns. La sfîrșitul primăverii, cîmpia se acoperă de pătrate mari — maronii, verzi deschis, verzi închis, nisipii. Acolo se cultivă cereale, mai cu seamă ovăr și orz. Ținutul capătă o înclinare dinspre sud către nord, adică spre mare. Iar aici marea este mai mult cenușie decît albastră și torturează plajele; două treimi din an, cavaleria vîntului sărat galopează peste întinsul cîmpurilor și al pădurilor, hăituiind nori scămoși. Iarna, glasul mării este un vuiet ce răzbate pînă departe în afundul țărinilor, iar zăpada nu lipsește niciodată — uneori, albă furtună de vîrtejuri, dar cel mai adesea strat îngroșat. Pescarii de pe coastă, aspri ca și bărcile lor greoaie, ies în mare pe orice vreme. Reîntorși în port, se așază la tejghelele cabaretelor, în fața cănilor de cositor. Scot cîteva cuvinte cu privire la prețul scrumbiilor, la insul care s-a înecat sau la altul care așteaptă să i se înjghebeze o barcă, apoi tac.

Căruța ne-a dus pînă la Burnham Thorpe, la cinci kilometri sud de țărm: o bisericuță gotică avînd clopotniță cu pînacol, douăsprezece case cu ziduri durate din piatră și cu acoperămint de țiglă. Jur împrejurul bisericii, țîntirimul. Populația din parohie se află risipită în cîteva cătune, în proprietăți izolate.

Să continuăm pe jos. Drumul nostru este îngust, foarte rustic, țîvit cu talazuri de iarbă și pătrunjel sălbatec, umbrit, pe o parte și pe alta, de fagi, plop, stejari. Un ținut tare umed pînă și vara.

Sintem acum la un kilometru și jumătate de sat. Drumul o cotește spre stînga, urcă puțin și iese într-un loc neted. În chiar spatele unei perdele de țîsă, casa și grădina. Am ajuns. Aici s-a născut Horatio Nelson, acum — la începutul istorisirii noastre — în vîrstă de opt ani,

flu al pastorului Edmund Nelson, cîrmuitor în satul Burnham Thorpe.

Casa este formată din două clădiri dreptunghiulare împreunate în unghi drept. Zidurile sînt din pietriș, ca la toate casele din Burnham Thorpe, dar vîruite, astfel că ansamblul apare luminos. Acoperișul, înălțat și în pantă, din țiglă îngustă de un trandafiriu șters tare plăcut, ocupă un loc de seamă în clădire. El este străpuns, în corpul din dreapta, de geamlicurile celor două mansarde foarte mari. Se vede prea bine că partea aceasta a casei aparține stăpînilor; acolo se găsește de altfel și intrarea principală. Toate ferestrele sînt alcătuite din ochiuri mici de geam. Pe zidul perpendicular cu fațada, peri în spaliere. În spatele clădirii, arbori mari. Ansamblul inspiră bunăstare, demnitate.

În fața casei, belșug de gazon bine întreținut, tivit cu straturi de flori, la rîndul lor, vegheate de arbuști — iasomie de grădină, molin negru, salcă, tulichină zisă și mîlin. Tufele sînt indeosebi de trandafir, și îți dai ușor seama că proprietarul este un om priceput. Găsești aici trandafiri de Bourgogne, de Meaux, trandafiri agățători și de dulceață.

Să ne apropiem de casă și să deschidem ușa din clădirea stăpînilor. Iată-ne într-o încăpere pe care familia Nelson o numește, nu prea întemeiat, *dressing-room* și care, în realitate, este un antreu destul de mare, pardosit cu dale albe și negre; la dreapta și la stînga, uși, în fund, o scară. Pardoseala este strălucitoare, sclipește pentru că a fost frecată cu disperare, sclipește ca și treptele și balustrada scării de lemn, ca și mobila sau ramele celor trei tablouri mari, ca și lustra olandeză.

Din deplinătatea acestei curățenii fără greș ne întîmpină pe nevestite un miros deloc plăcut, pe care, cu toții îl cunoaștem, de fapt, doar din auzite sau din lecturi: mirosul focului de turbă. În anotimpul acesta, de mult nu mai arde nimic în căminele Norfolk-ului, unde viața este aspră. Dar turba alimentează sobele bucătăriilor; mai mult chiar, mirosul rece al focurilor de iarnă, stăruiitor ca acela al opiumului, dăinuie în toate casele.

Dincolo de una dintre ușile din dreapta se aude vorbind, dar nu cu prea multă însuflețire. Familia Nelson

se găsește la masă. Cina se la la ora patru după-amiază — singura masă adevărată din timpul zilei —, iar la nouă toată lumea este în pat, pînă și vara. Peste cîteva minute îl vom întîlni pe Nelson.

Am pomenit de trei tablouri care se aflau în antreu. Sînt portrete. În veacul al XVIII-lea, particularii posedă mai degrabă portrete decît peisaje sau scene de gen. În toată Europa occidentală, mii de pictori de portrete bat drumurile iarna și vara, cei mai harnici își oferă serviciile chiar și în tîrgușoare unde prăvăliașii se lasă lesne ispitiți. De cum ți s-a făcut tabloul, devii cineva.

Portretul din mijloc nu este, firește, opera unui artist ambulant. El înfățișează un bărbat cu aer falnic — perucă, veșminte bogate, chip totodată fin și împlinit, bărbie dublă, privire vioaie; în josul ramei, o plăcuță de lemn aurit indică numele personajului: Robert Walpole. Semnătura nu este citeată, trebuie să fie vorba de o copie a preafrumosului portret executat de Van Loo. Robert Walpole, 1675—1745, primul conte de Oxford, fost prim-ministru al partidului Whig; în particular, el își formula astfel linia riguroasă a politicii sale: „Nu deșteptați ciinii care dorm“. La vremea în care îi vedem portretul în această anticameră, Walpole a murit de douăzeci și unu de ani.

Celelalte două portrete îl încadrează pe al său, fără indicarea vreunui nume. La stînga, un pastor a cărui co-leretă albă cu plastron îi arată menirea. Veșmintul, o pelerină neagră abia conturată, se contopește cu fundalul întunecat al tabloului. Chipul se desprinde însă mai clar: figură palidă cu frunte înaltă, nas lung, păr fără strălucire atîrnînd în șuvițe, buze groase și moi, privire posacă. Este pastorul Edmund Nelson, amatorul de trandafiri.

Edmund Nelson — pastor evanghelic, fiu de pastor, nepot a doi pastori, frate de pastor. Mai exact, în ce privește linia directă, bunica dinspre tată era fiica (ușuratăcă, se pare) a unui brutar din Cambridge. Fiul brutarului a studiat la Eton, și într-un colegiu din Cambridge, și chiar Edmund Nelson a primit însemnul glorioasei universități. Cînd i s-a făcut tabloul, trebuie să

fi avut în jur de treizeci de ani, și era însurat de vreo doi ani.

Portretul din dreapta, cel al soției sale, Catherine Nelson, născută Suckling, pare să dateze din aceeași epocă și să fie lucrat de același pictor, cu deosebirea că este mai reușit; modelul inspirase poate mai puternic. Lumina joacă pe corsajul de saten și pe dantela decolteului, ce-i drept destul de împlinit. Unduirea părului împletit într-o cosiță grea, brună, adusă pe umăr, este plăcută, iar chipul pare mai interesant decât cel ce-i stă în față. Frunte puțin cam lată pentru o femeie, dar ochi frumoși și destul de îndepărtați unul de celălalt; gură de asemenea frumoasă, exprimând hotărâre. Atitudinea ar putea să ne pară intrucitva înțepenită, fiindcă ne-am obișnuit cu fotografiile veacului XX în care trebuie să-ți arăți dinții. În vechile portrete, nimeni nu ride niciodată. De altfel, Catherine Nelson a pozat, se vede prea bine, cu aceeași expresie pe care — ca nevastă de pastor — o afișa, desigur, în viața socială. Dincolo de atitudinea aceasta convențională, i se pot citi pe față voînța, înflăcărarea și, de ce nu, forța lăuntrică a pasiunii. Cum și din care pricină s-a căsătorit această strănepoată a lui Walpole, care se trăgea din neam ales — ei da, portretul aflat în antreu face cinste familiei — cu pastorul acesta fără strămoși de stirpe nobilă, lipsit de averi, neatrăgător, nu am putut afla nicăieri.

Să intrăm în sufragerie. Iată-i, în carne și oase, pe membrii familiei Nelson. Tatăl, mama, trei băieți, două fete. Încă două fetețe, prunci, se găsesc în alt loc, în grija unor slugi. Există în casa asta o doică, apoi cel puțin o slujnică, uneori chiar două, și un om la toate. În vremea aceea serviciul era neplătit, oamenii trebuiau doar găzduiți și hrăniți, iar la doi, trei ani primeau câte ceva de îmbrăcăminte. Pastorul Edmund Nelson are patruzeci și doi de ani în momentul respectiv — treisprezece ani mai mult decât în portret. Părul îi este mult mai încenușat, aproape cărunț. Este înalt, are umerii căzuți și o față mereu palidă. S-a descris el însuși, ca moral, și în mai multe rânduri — nu fără anume complezență masochistă — în propriul jurnal: „Nesărat, lunatec, prea puțin făcut pentru viața de societate“.

Masochismul te face rareori să arăți bine. „Pastorul e cam șubred, spuneau prietenii și cei din preajma lui. Aerul din ținutul nostru nu-i prieste defel“. În fiecare primăvară, pastorul se duce să facă o cură de câteva săptămîni la Bath, vestită stațiune de ape termale ale cărei izvoare pare-se că tămăduiesc orice. Iar a te duce la Bath e ceva. Confratele dintr-o altă parohie oficiază atunci în locul lui.

Pastorul din Burnham Thorpe este un evanghelic. Secta aceasta protestantă e nedizidentă; spre deosebire de quakeri, de presbiterieni, de independenți și de baptiști, ea recunoaște structura episcopală a bisericii din Anglia, i se înglobează. Dar, deși concepțiile ei teologice, îmbibate de calvinism, propovăduiesc ideea că firea umană este iremediabil decăzută, evangheliismul își propune să-i „regeneze“ pe credincioșii anglicani. Deza-probă jocul de cărți, teatrul, dansul și toate formele de „distracție“.

În ce-l privește pe pastorul Edmund Nelson, un automat l-ar putea înlocui fără greș, cînd lipsește de acasă. În fața credincioșilor săi, el nu ține niciodată predici. El citește. Cite o predică în fiecare duminică, dintr-o carte menită preoțimii evanghelice. Copilului din cor îi spune: „Adu-mi predicile“. Solicitat odată să officieze în călătorie, a răspuns: „Nu pot, nu mi-am luat cu mine predicile“. Enoriașii din Burnham Thorpe ascultă lecturile acestea cu resemnare, brusc smulși din toropeală cînd pastorul, întîlnind un pasaj relativ la păcatul trupesc, ridică glasul. Păcatele cele mai înfierate în cartea cu predici sînt cele ale cărnii, lipsa de respect față de părinți și superiori, risipa. Nu prea au cum să fie risipitori, sărmanii țărănoi și servitori de prin partea locului, dar marele glas al Speciei le vorbește cu aceeași putere ca și orășenilor, iar plăcerile dragostei nu costă nimic. „Dragostea — vioara sărăntocului“, se spunea. Numeroși călători au vorbit despre violența sexualității în Anglia din vremea aceea, zicînd că era mai intensă, oricum mai vădită decît pe continent. Prostituatele erau mai multe la număr și mai îndrăznețe la Londra decît în orice capitală din Europa; de îndată ce cobora înserarea, perechi-perechi făceau dragoste prin parcuri, pe culoare,

în pervazurile ușilor ; la țară, lucrul se petrecea prin tu-
fișuri. Aici, ca și în orașe, multe fete veneau la nuntă
însărcinate, fără să fie arătate cu degetul. Anglia lui
George al III-lea nu fusese încă atinsă de marele val al
pudorii rigoriste, era încă, în mare măsură, națiunea
free and merry evocată de numeroși scriitori englezi, re-
prezentată de o serie de pictori, cel mai elocvent în acest
sens fiind Hogarth¹. Nobilii, bogătașii, înaltele perso-
nalități nu erau mai puțin înfrinați decât oamenii din
popor, dar aveau putința de a fi mai discreți. Copiii
acestor clase privilegiate erau, cel mai adesea, „dezghe-
țați“ de către slujitori ; Byron nu avea nici unsprezece
ani, când servitoarea May Gray i-a venit „în ajutor“.
Era deci limpede că, în sinul unei atât de mari libertăți
morale, familii ca aceea a pastorului Edmund Nelson pă-
reau adevărate insulițe ale austerității ; marea cea liberă
și veselă nu avea să-i înghită nicicum, dimpotrivă se știe
că, în mai puțin de o jumătate de veac, rigoriștii urmau
să biruie, iar Anglia avea să devină scortoasă, imposi-
bilă, națiune campioană a refulării — pină la dezăgă-
zuirea deplină a dorințelor în a doua jumătate a seco-
lului nostru.

Ceea ce îl irita foarte mult pe pastorul din Burnham
Thorpe, în vremea în care îl întâlnim, era faptul că mulți
dintre enoriașii săi se destrăbălau în cimitirul aflat chiar
lingă biserică. Pe atunci cam așa se petreceau lucrurile,
vara, în toate cimitirele sătești britanice ; ești atât de
liniștit într-un loc ca acela, noaptea. Oamenii care se
respectau nu treceau pe acolo la asemenea ore — poate
doar în afară de cei care îl informau pe pastor —, iar
în ce privește morții... „un mort este discret, doarme
bine acolo la răcoare“.

Ne aflăm tot în sufrageria familiei Nelson, în 1766,
într-o după-amiază de iunie, pe la ceasurile patru. De
câteva clipe nici unul dintre cei așezați în jurul mesei
n-a mai scos un cuvânt. Dacă vreo lingură a clinchetit
ușor în farfuria cu porridge — se mănâncă porridge de

¹ Hogarth William, gravor și pictor englez de moravuri
(1697—1764). (N.t.).

trei ori pe zi — pastorul își întoarce chipul palid spre copilul vinovat și-i aruncă o privire muștrătoare.

În fața pastorului se află soția sa ; inima ni se stringe. Câtă deosebire față de portret ! Catherine Nelson are, aici, patruzeci de ani ; în părul ei frumos își fac loc şuvițe cenușii, iar tenul — mai ales tenul — i s-a ofilit, obrații îi sînt supți, ochii frumoși căzuți în orbite. Femeia aceasta a fost întotdeauna ajutată, dar a adus pe lume zece copii în cincisprezece ani, și încă în proastele condiții de igienă ale vremii... Și-apoi, cei cincisprezece ani i-a trăit în casa aceea mereu umedă, rece și în ierni crude, fiindcă „trebuie să cheltuim cu socoteală“, spunea pastorul. La vremea în care o vedem în această sufragerie, este mai mult ca sigur tuberculoasă. În timpul acela, tuberculoza se numea sfîrșeală (*consumption*) ; dar, în ce privește soția pastorului, cuvîntul nu-i nici măcar rostit, n-ar fi cuviincios. Doamna Nelson este uneori „foarte obosită“, atîta tot. D'Aysham, un medic-prieten al familiei, vine cînd și cînd să o vadă. Rețetele sale au fost totdeauna tănuite. Catherine Nelson nu se duce niciodată să bea ape la Bath, și toată lumea, atît membrii familiei cît și prietenii, găsesc că este foarte firesc să fie așa. Nu s-ar cădea ca doamna Nelson să se depărteze de casă, de copii... Și-apoi, cum să te duci la Bath, cînd atît de des ești însărcinată ? Chiar și acum așteaptă un copil ; iar de la o anumită treaptă socială o femeie nu-și arată sarcina, stă la ea acasă. Rămîi în casa ta, umedă și rece, Catherine...

Pe chipul Catherinei Nelson, totuși încă frumos, nu se mai citește viață adevărată. Doar voință, îngemănată cu un fel de resemnare demnă. Așa se cuvine să rămînă : demnă și respectabilă, orice s-ar întîmpla. Peste doi ani, Catherine Nelson va fi murit.

Copiii. O fată de o parte și de alta a mamei, iar băieții — lingă pastor. Cu toții sînt curați și frumos pieptănați. Stau pe scaun, de parcă ar fi înghițit o coadă de mătură ; este rodul unei reguli impuse : la masă, un copil bine crescut nu trebuie să se aplece peste farfurie, pe de altă parte, însă, nu trebuie niciodată să se atingă de spătarul scaunului. Niciodată,

Nimic de spus despre cele două fete prezente, care mai târziu se vor mărita, vor deveni două femei foarte de treabă și chiar mai mult decât atât: milostive, săritoare, în mijlocul unei nepăsări familiale totuși cumplită. Iată un amănunt: privirea lor este cam nesigură și clipește des. Foarte mioape de la vîrsta aceasta fragedă, ele ar trebui să poarte ochelari; pentru asta, ar fi de ajuns să se ducă la Norwich, să și-i comande. Dar nu se poate. În casa aceasta, ochelarii sînt interziși: a-i purta ar însemna o regretabilă manifestare de *self-indulgence*, așa a hotărît pastorul.

Băieții. Trei băieți — de doisprezece, zece și opt ani. Cei doi mai mari par mult mai robuști decât ultimul. Mai vîrstnicul, Maurice, va părăsi casa părintească peste doi ani pentru a deveni, mulțumită protecției unui unchi, contopist într-un birou al vămilor. În țara aceasta, în momentul dat, copiii erau — așa cum a notat pastorul — „împinși“ de foarte tineri. Băieți slabi și palizi de șase ani lucrau în fabrici și mine de cărbuni, iar la Londra și în alte orașe mari puteau fi văzuți „coșari mici“ de numai cinci anișori. Birourile întunecoase și îmbîcsite de praf ale vămilor vor fi pentru Maurice un paradis. Bine, dar să-l lăsăm pe băiatul acesta, chiar îl vom pierde din vedere; să ne ocupăm de următorul, de William. Ca și tatăl, William va fi pastor. Semănînd la înfățișare cu tatăl său, dar ceva mai vînjos, vom vedea că se va dovedi totdeauna lipsit de curaj, vîlcăreț, milog peste măsură și parazit al celui mai mic frate de îndată ce acesta își va fi cîștigat anume faimă. Pînă în cele din urmă, un netrebnic în toată legea. Va trăi pînă la șaptezeci și opt de ani.

Dintre băieții aflați acolo, Horatio Nelson este mezinul — are opt ani. Cea mai cunoscută reprezentare a lui Nelson este o statuie din piatră, de două ori mărimea naturală, așezată la patruzeci și șapte de metri deasupra solului, aproape la înălțimea primului etaj al turnului Eiffel, astfel încît nu se zărește decât o siluetă, chipul nu poate fi deslușit. Din cinci în cinci ani, muncitori urcă să curețe statuia, scoțînd de pe pălărie cincisprezece kilograme de praf și funingine.

Nu există portret autenticat care să-l reprezinte pe Nelson la vîrsta la care l-am întîlnit aici, la masa de familie ; se cunoaște doar un portret închipuind un aspirant de marină — în depărtare se vede o navă — despre care s-ar putea crede că este Horatio Nelson, la vîrsta la care, probabil, s-a îmbarcat la bordul lui *Raisonné* comandat de unchiul său, căpitanul Suckling, adică la treisprezece ani. Aceeași linie a sprincenelor și a nasului, aceeași trăsătură a ochilor și, mai ales, aceeași gură a Catherinei Nelson din portretul ei de tînră soție ; deci ar putea fi el. Există mai multe portrete de-ale lui Horatio Nelson la diferite vîrste din viața sa de adult ; toate vădesc aceeași asemănare cu mama. Ne vine lesne a crede, și nu fără satisfacție, că mai degrabă de la ea decît de la posacul pastor a moștenit geniul mării anume flacăra.

A mai existat, drept este, și tot dinspre partea mamei, un sînge din care doar cîteva picături erau de ajuns spre a înnobila un caracter : sir John Suckling, 1609—1642, poet, autor al unei *Balade despre o căsătorie*, trecută în posteritate, precum și al mai multor tragedii. Și, cu deosebire, aventurier de înaltă speță, falnic, mîină largă, cheltuitor. Îndrăgit la curtea Stuartîlor, călător prin Franța și Italia, căpitan curajos și răsplătit ; apoi, dintr-o dată implicat într-un complot, fuge, trece marea, aleargă pe drumurile Franței. Sfirșește prin a se otrăvi într-un pod.

O sută șaisprezece ani s-au scurs între moartea acestui personaj neobișnuit și nașterea lui Horatio Nelson petrecută într-o zi de vineri — 29 septembrie 1758. „Într-o frumoasă zi de toamnă“, se spune, dar în casa aceea umedă, care măcina sănătatea. Horatio s-a născut plîpînd, s-a crezut chiar că nu va trăi ; și a fost prea puțin legănat după venirea sa pe lume. Dar în larva aceasta umană, se și ivise, pesemne, o voință, un fel de împotrivire față de soarta comună : ce mai încolo și încoace, botezul oficial, cu naș și nașă, a putut avea totuși loc după trei săptămîni.

Mărturiile părinților și ale celor apropiați îl înfățișează pe băiețelul Nelson de opt ani, pe cel întîlnit în urmă cu cîteva rînduri, drept un copil palid, cu picioare

subțiri, cu chip exprimînd totodată energie și sensibilitate.

Acum, în sufrageria foarte curată și cam întunecoasă, pastorul Edmund Nelson se șterge la gură, își pune cu grijă lingura în farfuria cu porridge și vorbește. Aproape totdeauna el este oel care sfîșie tăcerea, mai rar soția lui, copiii niciodată, nu au voie. Debitul verbal, solemn, al pastorului contrastează cu fața-i posacă. Din trecerea sa pe la Cambridge s-a ales cu o exprimare clară, chiar distinsă. Rostește un rînd de fraze, pune cite o întrebare cutărui sat cutărui copil, care-i răspunde cuvințios. Catherine Nelson scoate cîteva cuvinte... Despre ce se vorbește oare? Cele trei subiecte abordate de către pastor sînt: proprietatea familială, părinții și prietenii, apoi necesitatea de a rămîne virtuos în sinul unei corupții generale. Proprietatea este modestă — douăsprezece hectare. Pastorul ține un fel de cronică a culturilor sale de grîu, napi, mazăre, fasole, și aproape în fiecare zi împărtășește alor săi cele notate; concluzia cea mai frecventă: „Nu pot pricepe cum izbutește un fermier să-și cîștige existența. Dacă ar fi să-i dai crezare, culturile îl ruinează“. Dimpotrivă, o plimbare prin pajști îl reconfortează totdeauna, ca și grija arătată trandafirilor. „Să-l rugăm pe Domnul să nu dea îngheț în nopțile următoare. Am văzut azi după-masă goelanzi poposind pe iarbă, semn rău“.

Vecinii cei mai apropiați poartă nume de păsări: ei sînt Crowii (ciorile), Martinii (lăstunii), Ravenii (corbii mari). Numele acestea devin pretextul unor glume și jocuri pentru copiii Nelson și pentru camarazii lor, dar nici vorbă să zîmbești pe seama asta la masă. Ravenii sînt o familie de avocați, străveche și distinsă, Martinii coboară din sir Mordaunt Martin, baronet, fost director al biroului Amiralității în Jamaica. În timpul unei vizite la familia Poyntz din North Creake, veri de-ai Catherinei Nelson, pastorul a avut onoarea să fie prezentat contesei Spencer, mamă a Georgianeii, ducesă de Devonshire. Să nu frunzărim mai mult micul Gotha mereu pomenit de pastorul peste măsură de snob. De îndată ce trece la capitolul acesta, îl auzi rostind de ne-numărate ori expresiile *very ancient family*, *very good*

people. „Părinții dumitale titrați“, spune cu mândrie soției. Dar nu i-ar trece prin minte să o ducă și pe ea la Bath sau, pur și simplu, să încălzească puțin mai mult casa în timpul iernii.

O altă rudă despre care se vorbește adesea este captain Maurice Suckling, fratele Catherinei Nelson. Marinarul acesta s-a evidențiat la bordul lui H.M.S. ¹ *Dreadnought*, la 21 octombrie 1759, în timpul unei lupte angajate cu navele franceze în Marea Caraibilor. În fiecare an, la 21 octombrie, pastorul Edmund Nelson sărbătorește această aniversare trimițând servitorilor o câniță de punch, din care el însuși bea solemn cît două degete.

În ce privește corupția epocii descrise, pastorul nu emite în familie decît păreri foarte generale, și mai voalate decît textul predicilor pe care le citește în biserică, refuzînd să știe că și cei trei fii ai săi, care în vacanțe bat cîmpia în tovărășia țărănușilor, sînt la fel de știutori ca și aceștia în ce privește tainele vîrstei și chiar au, în fiecare vară, prilejul să vadă cu ochii lor împătîmiri trupești prin crînguri, lăstărișuri și boschete. Se naște deci concluzia lămuritoare, atît de frecvent repetată, pe care nici un istoric nu a uitat să o citeze: „Viața în aer liber, mișcarea, căldura și curătenia — iată esențialul menit să ferească un copil“. Căldura? Aici, în engleză, *warmth*, care poate însemna și cordialitate sau inflăcărare. Te întrebi care din sensuri trebuie ales în casa acensta austeră și glacială. Alt motto al pastorului: „O educație liberală este singurul antidot împotriva răutății egoiste atît de răspîndite astăzi“. Greu poți desluși prin ce anume poate fi socotită liberală educația dată copiilor de către pastorul Edmund Nelson.

În fiecare săptămînă sosește un număr din *Gazeta Norfolk-ului* pe care pastorul o citește de-a fir a păr. Ca în toate ziarele engleze, știrile privind mișcările navelor, cursul numeroaselor mărfuri și evenimentele de ordin economic ocupă mult loc. În ce privește informațiile politice, afacerea Wilkes a redevenit actuală. John Wilkes, om politic și gazetar, expulzat din Anglia, se găsește în

¹ His (Her) Majesty Ship: Nava Majestății Sale. (N.L.).

Franța, și se pune întrebarea dacă măsura privind expulzarea va fi dezvăluită, dată fiind, zice-se, intenția lui Wilkes de a-și prezenta încă o dată candidatura la deputație. În problema coloniilor: regele George al III-lea, ca și cei doi predecesori ai săi, elector de Hanovra și în același timp rege al Angliei, este nemulțumit de faptul că Parlamentul a anulat un anumit „drept de timbru”, impus în urmă cu un an coloniștilor din America și are de gând, se pare, să-l înlocuiască cu un drept de vamă asupra ceaiului. Nimănui nu-i trece prin minte că impozitul acesta va sta la originea Războiului de independență. Ca și celelalte ziare, *Gazeta Norfolk*-ului n-a pomenit nici un cuvânt despre cea dintâi criză de neîncredere a regelui.

O rubrică intitulată simplu *Society* oferă în câteva rânduri informații privind faptele și gesturile personalităților de vază, precum și viața mondenă și artistică. În Derbyshire, sir Nathanael Curzon a mutat un sat care stînjenea vederea din noua sa locuință ce i se construia. La Londra, ilustrul actor și autor dramatic Garrick (descendent dintr-un neguțător francez numit Garrigue, refugiat în Anglia după revocarea Edictului din Nantes) joacă în fiecare seară cu casa închisă la teatrul Drury Lane. Pictorul Reynolds a urcat la douăzeci de guinee prețul portretelor sale. Sir Harry Fetherstonhaugh a întreruns lucrări de înfrumusețare în domeniul său din Up Park, nu departe de Portsmouth...

Pastorul parcurge toate știrile acestea, dar niciodată nu se întimplă, ca să zicem așa, să comenteze vreuna în fața alor săi. De fapt, faima destinelor mari nu afectează nicidecum mica parohie Burnham Thorpe. Evenimentele exterioare nu interesează și nu sînt comentate fugăr la ieșirea din biserică sau în jurul unui ceainic, *pot of tea*, decît în măsura în care privesc vreo familie a micuței *gentry*. Bărbații din familiile acestea alese, *very good people*, servesc la bordul navelor majestăți sale sau în armatele Indiilor Occidentale, în America; dar bubuitul tunurilor Războiului de șapte ani a amuțit, viața Norfolk-ului, micuță *gentry* cu fermieri, prăvăliași, artizani, curge pe firul anotimpurilor.

Stilpi datind din mijlocu veacului al XIII-lea susțin naosul bisericeței din Burnham Thorpe ; în stradă se poate vedea, alungită, statuia unui cavaler în armură, mort — spune inscripția — în ajunul Crăciunului din 1420 ; picioarele sale înzăuate se odihnesc pe un câine adormit. În fiecare duminică, în jurul orei nouă și jumătate, pastorul ajunge călare în fața bisericii, cu tânărul Horatio pe micul său poney de Shetland alături. Copiii parohiei, aliniați în fața tindei, foarte curați și cu ținută îngrijită, la fel și țărănușii, se descoperă și îl salută pe pastor ; adulții s-au și rinduit în biserică. Slujba religioasă începe cu psalmi, după care urmează predica citită, apoi una sau două „lecții“, care sînt, în fapt, liturghia propriu-zisă, citită de către preotul căruia slujitorul — în cazul dat, micuțul Horatio — îi dă răspunsurile ; încă un psalm, doi pentru încheiere, în totul o oră. Slujba nu este la fel de corect celebrată pretutindeni ; în anumite parohii cite un preot cu perucă murdară, avînd drept ajutor un bătrîn țircovnic bețiv, expediază slujba în mare grabă sau chiar nu vine, deși toată parohia îl așteaptă.

La opt ani, Horatio strălucește deja în rolul său de mic cleric, știe pe dinafară slujbele „stabilite de lege“, inclusiv slujba penitenților, slujba morților și cea a căsătoriilor. La șapte ani el și semnase, ca martor, la căsătoria lui Peter Dennis cu Hannah Pinner ; semnătura lui, clară și aplecată, mai poate fi văzută într-un vechi registru al parohiei Burnham Thorpe. La 27 decembrie 1767, Horatio îl mai asistă pe tatăl său citind răspunsurile de la slujba morților, dar de data aceasta plînge, căci este vorba de slujba funerară închinată mamei sale care s-a stins în ajun. Lacrimile lui Horatio îi vor uda multă vreme perna, noaptea, însoțite uneori de citeva hohote de plîns ; atunci William se trezește : „Ce ai ? Dormi !“.

Horatio a urmat întîi cursurile de la Royal Grammar School, altfel spus ale școlii primare, la Norwich, apoi o școală particulară, William Paston School, la North Walsham. Acolo studiul limbii latine și al textelor din Shakespeare alterna cu ședințele de pedepse corporale,

lucru pe care Nelson nu avea să-l uite : „Jones, profesorul de latină, era o pramatie din Țara Galilor și un minutor de bită fără de pereche“. Această formă de școlaritate era firească în Anglia acelor vremi și socotită salvatoare pentru băieți, iar aceștia își făceau o glorie din a adăuga brutalității profesorilor pe a lor proprie, cărîndu-și pumni cu cel mai neînsemnat prilej. În primii ani ai copilăriei, Horatio avusese pe lângă casă un mieluşel care se ținea scai de el și pe care îl îmbrățișa, îl adora ; ba chiar plînsese într-o zi din pricina lui, văzîndu-l că se rănise într-o întîmplare nefericită. Trei ani de școală au fost de ajuns ca să-i înăbușe sensibilitatea. Cîteva istorioare, cu smerenle transmise din generație în generație, ar vrea să demonstreze că micuțul Horatio a dovedit de timpuriu o energie neînfrîntă. Într-o zi, pe cînd se afla în vacanță la bunica, el întîrzie la cină ; ora este înaintată, lumea se neliniștește, să nu fi fost răpit, cumva, de țigani ? Cu toții se duc să-l caute, și este găsit așezat pe malul unui rîu, foarte obosit, dar foarte calm. Reîntors acasă, bunica îl întrebă :

— Dumnezeuule, se lăsa noaptea. Nu ți-a fost teamă ?

— Teamă ? Cine este Teamă ? Nu l-am văzut nicio dată.

A doua poveste. Într-o zi de furtună cu zăpadă, Horatio și fratele său mai mare, William, se duc, călare pe cîte un poney, la școală. Dar nici nu s-au așternut bine la drum, că vîntul se întetește, zăpada se preschimbă în furtună albă. Se întore acasă, unde pastorul se încălzește de bine de rău în fața unui foc de turbă.

— Tată, spune William, e foarte urît afară, cred că nu putem merge la școală.

— Feciorii mei, vă duceți ori nu asta-i treaba voastră.

— Ne ducem, hotărăște Horatio.

Plecară din nou și, în timp ce William susține că este curată nebunie, că mai bine s-ar reîntoarce, Horatio îl dojenește : e-n joc onoarea, trebuie să ne continuăm drumul ; și ajung, pînă în cele din urmă, la școală.

A treia istorioară. La Paston School, un măr încărcat de fructe ajunge pînă la înălțimea catului întii, dar

cam prea depărtat de vreo fereastră ; pentru a putea fi atins, ar trebui sărit direct între crengi, și nici un băiat nu are curajul să o facă.

— O să mă descurc eu, zice Horatio.

Sare, culege mere, le aruncă prietenilor. Dar ei nu mănincă nici unul.

Toate acestea nu sînt oare prea frumoase ? Cine putea cunoaște micile întâmplări din copilăria lui Horatio ? Cel în cauză și familia. Practic însă nu găsim nimic despre ele în corespondența lordului Nelson. Cît privește familia, ea și-a încredințat amintirile (în 1809, la patru ani după moartea amiralului) pastorului James Clark, bibliotecar și capelan al prințului de Galles, anume ales biograf oficial ; clericul acesta este un campion al hagiografiei emfatice, singurul ton, de altfel, pe care se cădea să se vorbească despre eroul național în anii care au urmat morții sale. Să fim totuși neîncrezători față de toată anecdotică edificatoare asupra unei copilării. Cîteva fapte și date dovedite în mărturii verificate, precum și o destul de bună cunoaștere a climatului moral al Norfolk-ului din vremea aceea ne informează mai bine, ne-au și îngăduit, îmi pare, să ne apropiem de Horatio Nelson copil.

Nu putem ști cîte picături din sîngele tumultuos al aventurierului poet luptător John Suckling au ajuns în inima micului Horatio, după trei generații, și cîte din ale șirului de pastori, dar este limpede că firea acestui copil s-a dovedit complexă, contradictorie. O mare nevoie de afecțiune, îngemănată cu mîndrie și voință puternică, iată un punct de plecare bun pentru a forma un personaj interesant. Pe de o parte, educația severă, represivă, o evlavie părelnică ; pe de alta, spectacolul aproape cotidian al unor moravuri libere din viața cîmpenească de atunci. La școală, nu numai ciomege și schimburi de pumni ; există și actele de violență ale celor mari față de cei tineri, tiranii de multe ori dezgustătoare, pretutindeni un climat de brutalitate și grosolănie, pe care nici indivizii cei mai dubioși din zilele noastre nu l-ar îndura. Horatio Nelson, cel care își răs-făța cîndva mieluşelul, vede, peste cîtiva ani, la Norwich,

la Aysham sau în alte orașele, lupte de animale, de o mare cruzime, demonstrate de saltimbanci, scene în care câini sînt stîlciți în bătaie. Ce brutalizare morală pentru un copil sensibil ! Ar fi putut distruge o inimă slabă : dar călea o fire semeață...

Să ne înțelegem : pentru ca o copilărie să fie fără conținere nefericită ar trebui ca Destinul să se arate crud. Nelson — o va spune el mai tîrziu — a cunoscut în anii cei tineri zile de încîntare pe întinsul cîmpiei Norfolk-ului cu climă agitată, atît de frecvent măturată de vîntul aspru și sărat, dar dintr-o dată plină de farmec în frumoasele zile de vară : unduitoare lanuri de orz, cu maci, albăstrele și margarete, și măceșii de la margine de drumuri, și atîtea jocuri în paradisul acesta al tuturor copilăriilor... Priviți-l pe micul și sensibilul Horatio luînd parte, dimpreună cu camarazii săi, la expedițiile de dibăcire a cuiburilor, care astăzi i-ar face pe englezi să sară în sus, dar care atît de multă vreme au reprezentat un sport al copiilor nu numai în Anglia. Băiețelul cu picioare subțiri prindea puteri, s-ar fi împlinit și mai mult dacă ar fi ieșit mai des din casa aceea umedă și dacă ar fi fost mai bine hrănit. „Nu avem nevoie de atîta carne“, spune pastorul. Familia aceasta nu minca aproape niciodată carne, aici peștele nu era așa de scump, dar pînă și scrumbia era servită cu drămuire. Nu am găsit informații precise în legătură cu bugetul familiei, cu situația averii. Catherine adusese o dotă, dar veniturile pastorului erau modeste, iar rangul trebuia totuși ținut. Copiii erau totdeauna bine îmbrăcați ; pe Horatio colegii săi, fii de țărani, îl luau chiar uneori în deridere pentru eleganța lui.

După moartea Catherinei, casa este și mai întune-coasă, și mai tristă, și mai umedă. Pastorul notează în jurnalul său că se simte stingher, fără vlagă. Asta nu-l face nicicum să renunțe la cura sa de la Bath și să-și lase copiii în seama slugilor ; în afară de Maurice, care își ia tocmai atunci avînt, devenind slujbaş.

Oare s-a schimbat ceva în tine, Horatio Nelson ? „Viața lui de copil se încheiase. Deși încă atît de crud, pășea în adolescență“. La nouă ani... Este oare cu pu-

tință ? Copiii care lucrează în mine, micii coșari de șase ani au încetat să mai fie copii ? Într-un anume sens da, căci făptura lor atât de fragedă ține piept, neocrotită și fără temere, brutalității sociale care îi rănește chiar și pe adulți. Horatio nu se numără printre aceste victime, avea un tată, un adăpost, era hrănit. Dar nu mai avea mamă. Nici cronica de familie, nici alte mărturii nu spun cit de mult a însemnat ea pentru el ; Horatio însă a mărturisit : „Amintirea zilelor de demult mi-o readucea, întreagă, în suflet“ — iar de-a lungul vieții, a vieții sale tumultuoase înfruntând vântul, și valurile, și furtunile, Nelson nu a dat nici măcar o singură dată uitării ziua morții mamei sale.

După moartea Catherinei Nelson, familia s-a simțit mai puțin unită, pastorul cina uneori singur, iar copiii cu servitorii. Joaca și bucuria de a se alerga îi mîna pe Horatio și pe William pe întinsurile cîmpiei, cel mai ades pînă la țărmul mării, și nu o dată Horatio scăpa singur. La Burnham Thorpe aproape toate drumurile duc spre mare, dar se află printre ele unul pe care Horatio îl îndrăgea cel mai mult. Era îngust și tivit de copaci. La mai puțin de trei kilometri se zărea o linie foarte subțire, argintie, plumburie sau albastră. Horatio se îndrepta spre ea ; la dreapta și la stînga, îndărătul stejarilor — pini ; apoi nimic, o întindere galbenă, grozavă și plaja. Și marea...

De cel puțin trei ori Horatio a văzut pe drumul acesta un lucru ciudat : tineri și bărbați tineri, pescari ușor de recunoscut după veșmînt și bonetă, aruncîndu-și dintr-o dată boneta și luînd-o la fugă fără țintă spre cîmpie, în timp ce unii dintre ei se rugau de fermieri să-i ascundă. Oamenii aceștia fugeau de *presă*. Iată ce însemna în Anglia de atunci *presă*.

Pentru a încadra navele regelui nu ar fi fost nevoie decît de șaptezeci de mii de oameni, dar viața de pe navele acestea era atât de „plăcută“, încît niciodată nu se adunau destui. Atunci, cînd și cînd, puteau fi văzuți pînă tîrguri, orașele și periferii niște echipe denumite

Detașamente de arcan¹, alcătuite din ofițeri de marină discreditati, trecuți pe linia a doua în Navy², din motive de incapacitate nautică, beție, ori pentru vreo ticăloșie mult prea bătătoare la ochi. Detașamentele erau întărite cu bande de secături înarmate cu bâte. Prima operație a Detașamentului consta în a fixa pe peretele unei tăverne un afiș imbiator, al cărui text invariabil putea fi tălmăcit astfel : „Toate curajoasele Inimi de Stejar, în stare și dornice să-și slujească bunul rege și patria la bordul navelor Majestății sale sînt poftite prin prezenta la Taverna manejului de lingă Noul Port, unde îl vor găsi pe locotenentul James Ayscough de pe *Bellona*, însărcinat cu înrolarea și instruirea curajoșilor marinari, mîndri că servesc la bordul navelor ce ancorază în porturile Portsmouth, Plymouth, Chatham și Sheerness, sub comanda viceamiralului Gerry, a contraamiralului Georg Lord Edgcumbe și a comandorului Hill“. Urmează o însiruire a numelor navelor cu numărul de tunuri de pe fiecare, iar în continuare textul relua : „Locotenentul Ayscough va fi nespus de fericit să strîngă mîna oricăruia dintre bătrînii marinari, dacă i se vor afla prin preajmă, sau prietenilor și cunoștințelor sale. Capul sus, băieți ! Cu cît vom fi mai nebuni, cu atît vom ride mai mult !“ Erau indicate apoi primele și soldele, diferite după numărul anilor și al nevoilor flotei. În perioada copilăriei lui Nelson, prima de angajare se ridica la trei lire pentru un *able seaman*, marinar calificat, și două lire pentru orice necioplit.

Odată afișul pus, ofițerul recrutor se instala în tavernă dimpreună cu cîțiva devotați de-al săi. Echipa sa de lichele se apuca de-a binelea să vîneze oameni, căci simpla vedere a afișului a fost, fără îndoială, de ajuns pentru a-i face pe bărbații sănătoși și capabili să servească pe mare să o rupă la fugă. A nu pune afișul și a începe pe nevestite „vinătoarea“ ar fi dat mai multe roade, dar ofițerul reprezenta legalitatea ; numai după

¹ Subunități care aveau menirea să răcoleze personal pentru încadrarea navelor militare. (N.t.).

² Royal Navy : Marina regală britanică. (N.t.).

aceea puteau urma hăituirea și ciomăgelle. Vinatul uman capturat era strâns în tavernă ; fiecare își primea pe loc prima de angajare, din care nu avea să fie reținut decât costul cânilor cu bere cu care fusese sărbătorită intrarea într-o nouă viață, iar din ordinul locotenentului toată lumea cînta în cor : „Cine mai e atît de liber precum copilul mărilor ?“

Micul Horatio a asistat cel puțin o dată sau de două ori, într-unul sau altul din porturile de pe coastă, la năvala noului detașament și a văzut pescarii luind-o razna pe cîmp, ascunzîndu-se. Firesc ar fi fost ca asemenea spectacole să-l facă să i se pară groaznică meseria de marinar ; dar nu s-a întîmplat așa. Orice vocație adevărată își găsește zămislirea în mari adîncuri sufletești și nimic nu o înfricoșează. De-aici înainte lucrurile se vor desfășura foarte repede.

Ziarele engleze continuau să dea știri amănunțite privitor la mișcările navelor. Într-o zi, în vacanța de Crăciun a anului 1770, în timp ce pastorul din Burnham Thorpe era plecat la Bath pentru o cură scurtă, suplimentară, Horatio și fratele său au citit în *Gazeta din Norfolk* că „nava *Raisonné* — navă franceză cu șaizeci și patru de tunuri, capturată în urmă cu doisprezece ani — a fost anume pregătită în vederea unui război iminent împotriva Spaniei. Comanda navei a fost încredințată căpitanului Maurice Suckling din Woodton“.

Horatio Nelson a stat pe gînduri doar cîteva minute.

— Scrie-i tatii că vreau să mă îmbarc pentru a servi la bordul navei căpitanului Suckling.

Horatio era el însuși în stare să scrie foarte bine, dar, ciudat lucru, a hotărît să folosească, în cazul acesta, calea ierarhică. Pastorul, primind scrisoarea, s-a declarat pe dată de acord. — „Mai am de crescut șapte copii“ — îi scrie căpitanului Suckling ; și iată răspunsul acestuia : „Ce naiba a putut face sărmanul Horatio de-l trimiteți, pe el atît de plăpînd, să îndure viața de marinar ? În sfîrșit, să vină. Dar la cea dintîi bătălie o ghiulea îi va zbură poate capul și îi va hotări soarta“. Horatio Nelson avea atunci doisprezece ani și trei luni.

Toate Indiile pentru un aspirant de marină

AŞEZAT LINGĂ TATĂL SAU IN *short stage coach*¹, Horatio Nelson încerca să vadă ceva din Londra, în pofida oboseli şi a încordării nervoase. Martie 1771, ora cinci după-amiază; întuneric din pricina cetei şi a fumului. Celui care venea dinspre nord, Londra îi apărea de departe ca o ciupercă uriaşă, maroniu-veninoasă.

La 1 ianuarie al aceluiaşi an, căpitanul Suckling scrisese pastorului să i-l aducă pe sfrijitul căruia o ghiulea avea să-i zboare, probabil, capul. Între timp, nava *Raisonnéable*, în loc să execute manevrele de ancorare, intrase în şantier pentru reparaţii; aproape trei luni de întârziere, vreme în care Horatio a fost trimis să-şi vadă mai departe de şcoală. Apoi, în a doua jumătate a lunii martie, a sosit ordinul de chemare.

Capătul drumului parcurs de diligenţa care pleca de la King's Lynn era o curte de haţ gloduroasă, de la periferia Londrei; de acolo, călătorii se urcau în *short stage coach*-uri care o porneau spre diverse cartiere. „Slavă Domnului că nu vom fi nevoiţi să căutăm un hotel, a spus pastorul. Cele care nu-s spelunci au preturi nemaipomenit de ridicate“. Informat despre călătoria aceasta, unul dintre cei doi cumnaţi Suckling şi-a oferit ospitalitatea. Nu Maurice, căpitanul, ci William, funcţionarul de vamă, cel care l-a găzduit pe fin, pe William. Pentru a ajunge la el, pastorul şi fiul său nu au traversat inima oraşului — Cetatea cu străzi înguste, întortocheate care colcăia de puşlamale; ei s-au îndreptat spre noile cartiere ale West End-ului, reconstruit după marele incendiu din 1666. Mai mult de o sută de ani se scurseseră de atunci, şi reconstrucţia tot nu se încheiase. Oricum, că erau vechi ori noi cartierele acelea,

¹ Droşcă, diligenţă mică folosită în interiorul oraşelor mari. (N.t.).

străzile Londrei, pavate cu pietriș care se afunda neconștient în pământ, erau tot atâtea locuri primejdioase pentru pietoni sau prilejuri de a-și sparge dinții ori fringe șalele pentru cei din diligență. Cînd George al III-lea ieșea din palatul St. James ca să se ducă la Westminster, pentru a asista la deschiderea Parlamentului, pe anumite străzi erau aruncate vreascuri, spre a-i înlesni trăsuri trecerea peste băltoace. Prin fum și ceață, în lumina pîlpitoare a lanternelor alimentate cu ulei de balenă, Horatio zărea case cu trei caturi, din cărămidă, înnegrite, aliniat, toate la fel, și tot așa mereu-mereu, și-ragul lor era fără de sfîrșit, ca într-un coșmar, iar de fiecare parte a străzii curgea un riu uman, în ambele sensuri, tîlăzuindu-se, într-un zîmbet neliniștitor.

Încă de la 1 ianuarie, căpitanul Suckling trecuse numele lui Horatio în registrul de roluri¹ al echipajului navei *Raisonnable*, și n-avea nici un motiv să-l șteargă după aceea, cînd îmbarcarea băiatului a întîrziat. Într-adevăr, de ce să-l șteargă de vreme ce, cît timp Horatio Nelson avea să fie *midshipman*, solda i-o încasa căpitanul? Așa era regula. Cele două posibilități de a intra în Royal Navy, cu speranța de a deveni ofițer, erau: să fii *midshipman* după doi ani de cursuri la Academia Regală din Portsmouth sau *midshipman* pe loc, prin protecție ori nepotism. Numeroși băieți înscrși cu gradul acesta în registre aveau aceeași vîrstă crudă ca și Horatio, și tot ca el nu aveau habar de mare și nave. Nu vor reuși mai puțin bine decît produsele Academiei, pentru că adevărta instruire nautică se căpăta la grămadă, altfel spus, la bordul navei și nu exista discriminare ca în marina regală franceză, ofițeri roșii și ofițeri albaștri, nobilime sau pătură de jos: *midshipman*-ul, după ce își trecea cu succes examenul de locotenent, își vedea numele înscris în gloriosul registru al Marinei regale și, oricît de modestă i-ar fi fost obirșia, toată lumea îi spunea *Sir*, pînă și miniștrii și regele; era ca un titlu de noblețe, avansarea sa nu avea să depindă decît de calitățile sale de marinăr și de curajul dovedit.

¹ Registru în care se arată îndatoririle fiecărui membru al echipajului. (N.E.)

Locuința unchiului William Suckling era vastă și luxoasă : mobilă aleasă, bibelouri, portrete de familie — printre care unul al lui Robert Walpole, lucru la care ne putem aștepta. Cu hainele mototolite, plin de praful de pe drum, Horatio s-a spălat pe mâini, fisticit fiindcă o slujnică i-a întins un șervet ; o slujnică tânără și frumoasă, londonezii nu le voiau decît așa, ei și le puteau alege din sinul unor familii numeroase, fără a mai pune la socoteală irlandezele care soseau pe jumătate moarte de foame și care aveau norocul să nu întâlnească imediat un proxenet. La masă, unchiul a spus că Horatio nu pare prea robust, dar că aerul de mare îi va face bine ; apoi, **pastorul și unchiul au vorbit despre altceva** ; în vremea aceea copiii nu rețineau prea mult atenția celor mari. Cînd a venit clipa mult aleasă a pămîntului de Porto, băiatul a fost trimis la culcare, căci a doua zi trebuia să se scoale devreme.

A fost, totodată, și clipa în care băiatul și-a luat rămas bun de la tată. Pentru a se duce la Chatham, unde stătea la ancoră nava *Raisonnable*, trebuia din nou luată o diligență, dar pastorul nu a socotit că trebuie să meargă pînă acolo, călătoria de la Burnham Thorpe l-a obosit, de altfel băiatul se putea descurca și singur, un servitor avea să-l însoțească pînă la hanul de unde pleca diligența. Se știe cu certitudine că acolo, în casa unchiului William Suckling, s-au despărțit pastorul și fiul ; nu există nici un amănunt privind această despărțire, dar nimic nu ne îndreptățește să credem că pastorul ar fi vărsat timente de lacrimi, stringîndu-și înnebunit fiul la piept.

Dis-de-dimineață, pe străzile la fel de puțin luminate ca în ajun, Horatio pășea însoțit de un servitor care îi ducea cufărul. Bagajul unui marinar, un simplu sac ; ofițerii și aspiranții aveau un cufăr, un fel de lădiță ; detaliul va avea anume însemnătate. În curtea hanului, diligența nu era încă gata de drum ; servitorul a lăsat cufărul la picioarele stăpînului și... drum bun.

Rochester se află la treizeci și cinci de kilometri de Londra. Diligența trecu peste un pod mare, iată pentru prima oară Tamisa, Horatio privea atent, ghicind prin ceața densă linia ilustrului fluviu — suprafață cenușie

stropită de câteva lumini, deasupra căreia zburau pescăruși neobosiți, niciodată sătui ; se traversa apoi o lungă periferie mizerabilă ; colibe, cabane prelungi, din lemn, păreau aruncate acolo ca niște epave, apoi iată, în sfârșit, puțină cîmpie adevărată. Diligența urcă la pas Soothel Hill-ul, se arătară cîțiva călători, castelul de Rochester era încă destul de departe, cu donjonul, cu masa lui impunătoare ; diligența cobori iarăși, luă din nou viteză, iar peste o jumătate de oră iată străzile strimte și pline de oameni ale Rochester-ului, iată curtea cu Hanul Boului. Iată-l și pe Horatio singur, cu lădița la picioare, în mijlocul unor oameni care se îmbrățișau, se întrebau unii pe alții și își spuneau : să bem o dușcă, ni se cuvine deplin.

Chatham ? Chatham este, băiete, uite colea, nu prea departe, la mai puțin de o jumătate de oră, ridică-ți cufărul pe umăr, da, așa vezi, o să fie mai bine. Lădița cuprindea pesemne haine și rufărie, într-un fel cele trebuincioase unui elev de colegiu ; ce greutate avea nu putem ști ; un sac de marinar ar fi de zece ori mai lesne de sus, dar aspirantul trebuia să aibă un cufăr, și încercați să vă amintiți dacă la doisprezece ani și slăbuț fiind ați fi fost fericiți și capabili, oricare dintre dumneavoastră, să cărați în spinare un cufăr tare, din lemn, cîntărind vreo douăsprezece kilograme. Curaj, Horatio, asprul drum al gloriei abia începe !

La Chatham curge riul Medway, iar în mijlocul râului acestuia stau la ancoră nave. Nu cu velele desfășurate, nu zveltele și grațioasele păsări zărite de pe plaja Norfolk-ului, ci golase, greoaie pintece de nave imobile, severe. Care dintre ele era *Raisonnable* ? Nimeni de pe malul acela nu părea să știe, s-ar putea zice chiar că nimănui nu-i păsa ; în jur, doar înși prost îmbrăcați, grăbiți, unii dintre ei împovărați de baloturi sau împingînd cărucioare ; nici nu-l ascultau pe băiatul care le puneă întrebări — ce-o mai fi și cu neîndeminaticul ăsta care duce un sicriș, haide, fă loc, șterge-o ! Pentru prima oară, Horatio înfrunta o grosolanie pe care nu o cunoștea, o totală lipsă de înțelegere față de copilărie : de copii nu are nimeni habar, nu există decît oameni slabi și oameni puternici, cu atît mai rău pentru cei slabi.

Cît să fi durat oare căutarea, rătăcirea aceasta, și de cîte ori a fost pus jos, pentru a fi iarăși ridicat, cufărul acela? Fără îndoială o bucată, din zi, căci după-amiaza a și trecut în parte cînd, în sfîrșit, un bărbat cu aparență civilizată, destul de bine îmbrăcat, auzi glasul timid; îl puse să repete întrebarea, îl privi atent; deveni apoi binevoitor, cînd Horatio rosti numele căpitanului Suckling. „Domnul acela era un ofițer de marină. Mi-a arătat nava *Raisonnable* și m-a poftit să mă răcoresc la el cu o băutură“. Poate i-a dat și o gustare, Nelson nu ne spune, după cum nici numele ofițerului aceuia săritor nu ni-l pomenește.

— Se-ntunecă și ar fi mai bine să te găsești la bordul lui *Raisonnable* înainte de căderea nopții. Îți dau pe cineva care să te îndrume. Vei prezenta omagiile mele căpitanului Suckling.

Un luntraș se afla pe malul Medway-ului, ofițerul l-a strigat, rostind cîteva cuvinte, și i-a dat un bănuț. Horatio l-a mulțumit, roșind, fără îndoială. S-a lăsat noaptea, dar barcagiul înainta neșovăielnic. Horatio auzea plescăitul vislelor cufundîndu-se în apa întunecoasă; ciudată navigare, un fel de traversare a Styxului. Navele, mase mari, și mai întunecate decît apa; una dintre ele părea că se izolează, că înaintează în mijlocul liniei de ancorare; barcagiul își strînse vislele lîngă peretele înalt al cocli unui vas.

— Atenție, barcagiule!

Cu o singură mină, luntrașul a înșfăcat frînghia care atîrna peste bord. I-a dat pesemne ofițerul bacșiș gras, căci iată-l apucînd cufărul și urcînd scara; o luă înaintea lui Horatio, apoi depuse cufărul la picioarele acestuia, pe punte. Încolo nimeni.

Nimeni? Se auzeau totuși glasuri, umbre se lăsau ghicite în penumbră, cîțiva tipi, strînși grămadă, păreau să discute încludați și — să fie oare cu puțință? — printre glasurile acelea puteau fi deslușite unul sau două glasuri de femeie; la cîțiva pași de Horatio se profilau siluete în trecere; nu se opreau. O lumină slabă se prefira din felinarul de ancorare cocoțat în catargul trin-

chet¹, la înălțimea gabiei mari. Nici o santinelă, nici un ofițer, ce vas fantomă era acesta?

— Aș vrea să vorbesc cu căpitanul Suckling, mă așteaptă, sint nepotul lui.

Horatio a îndrăznit să se adreseze unuia dintre tipii care tândălesc pe punte.

— Cu căpitanul Suckling? Nu-i aici. E pe uscat.

— Cînd se înapolază? Unde aș putea găsi un ofițer?

Dar tipul a și plecat. Ceva trebuia totuși să facă. Nava nu era pustie; în afară de grupul în care oamenii se injurau, Horatio auzi și alte glasuri, în față; zgomot, cîntece s-ar zice... Zgomotul venea dinspre o scară — să știm odată pentru totdeauna că pe o navă o scară poate fi ori într-adevăr o scară, ori trepte care duc la o punte. Horatio a coborît curajos treptele. Iată bateria, compartimentul cel mai vast al navei, în el se găsesc tunurile, acolo își agață marinarii hamacele.

Bateriile erau totdeauna vopsite în roșu, „pentru ca sîngele care le stropea în atîtea rînduri și atît de mult să nu se vadă“. Dar pentru moment, în lumina slabă a felinarelor, Horatio nu vedea, firește, dacă bateria era vopsită în roșu, în albastru sau în verde. Acolo se afla o gloată de bărbați și femei, cei mai mulți dintre bărbați erau zdrentăroși, rufoși, nu aveau uniforme, erau murdari; bărbați și femei care țipau, învălmășiți într-o mare și infernală mișcare. Femei cu părul răvășit și cu bluze deschiate se băteau, perechi dansau în sunetele unei viori, cum de o mai auzeau?, alții aveau gurile deschise, probabil cîntau; dintre bărbați, unii stăteau în cerc, ciunchiți sau pe burtă, jucau zaruri, iar la cîțiva pași de ei perechi culcate făceau dragoste. Da, exact așa, „pînă și lui Hogarth i-ar fi fost greu să reprezinte asemenea scene“. Și acum, un amănunt tipic pentru viața pe mare — în soiul acela de orgie nimeni nu fuma, nimeni nu bea, era interzis, și a nu te supune ar fi însemnat să te expui unor pedepse cumplite. Pentru tot ceea ce am văzut acum vă voi da numaidecît explicații: dar, un minut, trebuie să încercăm să privim chipul lui

¹ Catargul din față (din prova).

Horatio, care avea atunci doisprezece ani și jumătate. Ce inițiere în viața maritimă! Nelson nu a mărturisit niciodată deschi's că ar fi fost cumva tulburat. A spus că a urcat din nou pe punte, că și-a petrecut acolo toată noaptea și ziua următoare, fără să-l întrebe nimeni nimic, fără să-i adreseze cineva vreun cuvânt.

Nava *Raisonnable* fusese capturată de la francezi cu doisprezece ani în urmă, în pasul Calais, dimpreună cu întreg echipajul ei, șase sute treizeci de oameni, care fuseseră trimiși să mucegâiască, să putrezească, să moară, vreme de patru ani, pe pontoanele Portsmouth-ului, pînă după semnarea Tratatului de la Paris, care a pus capăt Războiului de șapte ani. Numele navei nu fusese schimbat, pe atunci așa ceva nu se făcea. Navele de război nu erau desemnate prin tonajul lor, ci prin artileria pe care o posedau. *Raisonnable*, navă de 64 de tunuri, avea aproximativ cincizeci de metri lungime și șaisprezece lățime. Vasele și fregatele, acestea din urmă mai mici, aveau cîte trei catarge, și toate se asemănau destul de mult între ele. Nava *Raisonnable* era un foarte bun produs al construcției navale franceze din secolul al XVIII-lea, căreia John Maxfield i-a adus un prețios omagiu în *Sea Life in Nelson's Time*. Calitatea ei nu avea să mai fie aceeași după Revoluție.

După ce *Raisonnable* a fost capturată, i s-a revopsit arborada: intrucît francezii și englezii se infruntau pe mări de veacuri, pentru a-și recunoaște navele în fumul bătăliilor, francezii își vopseau arboradele în negru, englezii în alb. A variat însă culoarea în care era vopsită coca navelor. Devenită engleză, nava *Raisonnable* a căpătat o vopsea de culoarea lemnului, cu benzi galbene și roșii. Alte nave de război engleze aveau bordurile albastre, liniile bateriei cafenii, obloanele de la saborduri roșii, cu cîteva copastii¹ subliniate de o dungă aurie.

O adevărată pleavă a societății popula aceste giuvaeruri ale mării. Echipete de arcan ale regelui fi înșfăcau nu numai pe pescarii din porturi, pe marinarii din marina comercială concediați din docuri, dar și — cam de peste tot — pe trîndavii nebănuți de cine știe ce rele,

¹ Balustrade.

pe bețivi ; îi pîndeau pe condamnați la porțile temnițelor. Folosirea pe mare a unei drojdii astfel recrutate cerea și instaurarea unei discipline feroce, inumane ; dar rezultatul dorit era obținut. Amiralul Collingwood se lăuda că l-ar putea face pe orice matelot să salute „pînă și o buleandră a unui aspirant atîrnată de un băț“. Amiralul Jervis a biciuit oameni pînă la ucidere. Să o spunem de pe acum că Nelson nu a aplicat decît cu drămuire pedeapsa corporală. Și nu era singurul din școala aceasta. Totuși, folosirea „pisicii cu nouă cozi“ nu a luat sfîrșit în marina engleză decît după războiul din 1914—1918.

În afară de situațiile în care oamenii sînt închiși, înlănțuiți ca în închisori sau ocne — ocnele de odinioară — disciplina are nevoie, neîndoios, de oarecare îndulcire. Marinarii englezi din secolul al XVIII-lea dădeau frîu liber instinctelor ori de cîte ori nava se reîntorcea la portul de origine. Aproape toți biografiile lui Nelson au trecut sub tăcere condițiile primei întîlniri a eroului național cu anumite realități din Royal Navy.

Un articol din Regulamentul serviciului la bord era redactat în felul următor : „Se cere cu strictețe ca toți comandanții navelor și vaselor majestății sale, care se află la ancoră, să nu îngăduie prezența la bord a nici unei femei, în afară de cele care sînt într-adevăr nevestele bărbaților pe care vin să-i vadă“. Dar iată că interpretarea cuvîntului „nevastă“ căpătase o elasticitate surprinzătoare. Orice navă care se reîntorcea la portul ei de origine era pe loc împresurată de o duzină de ambarcații pline cu fete care gesticulau și îi interpelau pe marinari „în chipul cel mai puțin decent cu putință“. Odată nava ancorată, ofițerul de cart dădea voie ambarcațiilor să acosteze, iar bărbații coborau „să-și aleagă femeii așa cum și-ar fi ales niște vite“. Fetele erau controlate la capătul schelei, spre a nu aduce cumva alcool pe navă, apoi li se îngăduia să coboare în baterie, unde medicul de bord avea datoria să le examineze din punct de vedere sanitar. În fapt, nici vorbă nu putea fi să țină piept șuvoirii aceleia de bărbați care se rostogoleau pe scări, și-apoi toți medicii de marină găseau întru totul nevrednic de ei faptul că trebuiau să se ocupe de prostituate. Marele rut ce se declanșa în momentul acos-

tării angaja uneori aproape șase sute de bărbați din echipaj și nu mai puține fete. Comandantul și ofițerii se retrăgeau în cabinele din spate, departe de dezmaț, și coborau pe uscat cât mai repede.

Nelson a povestit așadar că, după ce a urcat din nou pe punte, și-a petrecut noaptea și toată ziua următoare fără ca cineva să se ocupe de el. Nu a spus nici unde anume a dormit, nici dacă a mâncat sau băut, ci doar ce s-a întâmplat după cele douăzeci și patru de ore, fără îndoială deloc confortabile: „În sfârșit, cineva s-a milostivit de mine“. Atît și nimic mai mult, iar data înapoierii la bord a căpitanului Suckling a rămas nedeterminată. „Cineva“. Atîta discreție din partea unui copil te face să cazi pe gânduri. Nu cumva ființa care s-a milostivit de Horatio (doisprezece ani și jumătate) era o femeie? „O, sârman de tine, draguțule, ia te uită, de unde vii? Unde te duci, doar n-o să dormi tot afară, Dumnezeu, dacă te-ar vedea mama ta!“ Inima „fetelor pierdute“ este în stare de multă milă, în felul acesta își răscumpără ele, în propriii lor ochi, greșelile. Iată-mă deci dînd friu liber imaginației, dar — poate — în limite îngăduite.

De îndată ce căpitanul Suckling s-a reîntors la bord, Horatio Nelson a și fost trecut pe postul de *midshipman*.

În Franța, anglomaniilor spun *midship*, dar adevăratul sens al cuvîntului este: aspirant. Fie în marină, fie în armata de uscat, un aspirant este o ființă hibridă, nici ofițer, nici subofițer, și i se spune destul de caraghios „domnule“. Termenul englez *midshipman*, abreviat *midship*, derivă de la aceea că aspiranții erau instalați într-un post situat la mijlocul navei, *amidship* cam la egală distanță între gloata echipajului și „divinitățile“ din spate.

Francezii care spun *midship* își închipuie cel mai adesea un aspirant seducător de pe *Jeanne d'Arc* dansînd cu o draguță de familie bună în timpul unei escale, la tropice, într-o noapte înmiresmată. *Midship*-ii în mijlocul cărora s-a pomenit Nelson (doisprezece ani și jumătate) erau cu totul diferiți și de vîrste diferite; unii aveau treizeci de ani și chiar mai mult. Mai degrabă zdrențăroși și murdari, fiindcă nu aveau bani și fiindcă

așa era moda, așa că hipii de azi nu au inventat nimic. Cu deosebirea că atunci cînd un midship era chemat de comandant — sau chiar invitat la masă, cîste mare — se ferchezuia nebunește și, împrumutînd de la camarazi veșmintele cele mai puțin jalnice, izbutea în general să se prezinte într-o ținută heteroclită, dar cu-viincioasă. Reamintim că Royal Navy nu avea încă uniforme, că fiecare se îmbrăca după fantezie și cum putea.

Midship-li aspirau să devină ofițeri, așadar trebuiau instruiți. Treaba asta o făceau ofițerii. În vechile regimuri, în toate meșteșugurile, *ucenicia* era calea firească de a face instruirea. Nelson ofițer va avea faima de pedagog bun și răbdător; alții nu se dovedesc astfel, vai de elevi, deși cel mai înzestrați și mai plini de voință ajungeau totuși — mai repede sau mai puțin repede, mai sus sau mai puțin sus. Expresia egalitate a șanselor nu-și făcuse încă drum la vremea aceea.

În afară de instrucția aceasta pe care o făceau ofițerii, aspiranții erau obligați să execute aceleași munci și corvezi ca și echipajul, supuși unei discipline echivalente, dacă nu chiar aidoma. A urca în arboradă și a sta pe culmile sale pînă la crucetă¹ reprezenta o pedeapsă curentă, administrată îndeobște pe vreme proastă. Adormirea în timpul serviciului de cart, greșeală foarte gravă, atrăgea după sine un fel de crucificare — vinovatul era legat de sarturi², cu brațele și picioarele depărtate, expus ore întregi vîntului, ploii stropilor de val ori soarelui dogoritor.

Climatul moral al încâperii aspiranților era oarecum mai puțin de groază decît cel din baterii și interpunți unde stătea echipajul. Prima oară cînd Horatio a văzut pe unul dintre cei *vechi* înfigînd o furculiță în masă, el a fost trîntit la podea numai fiindcă nu a înțeles pe loc că trebuie să o șteargă de acolo cît mai repede. Furculița înfiptă în masă însemna că acei vechi aveau să înceapă a spune vorbe spurcate, dînd pe gît toată cantitatea de bere de care putuseră face rost. Ca și în colegii, cei vechi exercitau asupra bobocilor o tiranie une-

¹ Platforma cea mai înaltă a unui catarg, lîngă virf.

² Cabluri care fixează catargul lateral.

ori josnică, John Maxfield, pe care l-am mai citat, a povestit că, pe anumite nave ale majestății sale, tinerii aspiranți trebuiau să se supună, pentru a putea ajunge la rangul *vechilor*, unui examen al viciului (*an examination of vice*).

Nimic nu-i putea pregăti mai bine pentru acest examen ca plăcuta libertate care domnea la bordul navelor aflate la ancoră în porturile lor de ataș. „Cînd m-am reintors pe navă, a notat un ofițer de pe *Cumberland*, aspiranții aveau cîte două prostituate care mincau cu ei și le țineau tovărășie, de obicei toată ziua. Ele au stat la bord pînă la plecare, iar cînd ne-am reintors au fost din nou invitate“. Peste cîtiva ani, un bătrîn medic englez adăuga în timp ce-și scria memoriile : „Tinerii crescuți în spiritul unor principii sănătoase se pomenesc tirîți în excesele dezmățului din pricina condițiilor întilnite pe nave în port. Există într-adevăr cazuri în care tineri aspiranți încep, de cum intră în marină, o viață de nepăsare și vicii și continuă să fie într-atît de bolnavi trupește și sufletește, încît după aceea este prea tîrziu să mai poată fi salvați. Am cunoscut băieți de treabă care au sfîrșit într-un chip mizerabil din cauza ușurinței cu care perseveraseră în năravurile lor. Pe uscat un tînăr poate evita ceea ce este imoral se poate depărta de viciu, dar pe o navă nu-i cale de scăpare și este silit să trăiască alături de cei mai mîrșavi reprezentanți ai rasei umane“. Făcînd abstracție de o anume emfază, rămîne limpede că la ancoră¹ aspiranții erau aproape tot atît de expuși să contracteze boli venerice ca și cele mai mari brute de marinari. Se știe că la vremea respectivă bolile acestea nu erau privilegiul marinarilor, iar în Anglia ele nu erau socotite rușinoase, ci virile (*manful*).

Vom vedea că pe Nelson femeile îl vor interesa totdeauna. „Cînd este vorba de o doamnă, trebuie să i se dea înțîietate“, va nota el — fără să fie un Don Juan calculat, ci gata oricînd să se aprindă, un îndrăgostit pasionat, crezînd în mai multe rînduri că a găsit-o pe cea care îl va face fericit, pînă ce în sfîrșit o va găsi. Nu

¹ Prescurtare de la „timpul staționării la ancoră“.

știm nimic despre întilele sale experiențe de viață sexuală, în afară de faptul că, din noroc sau virtute, el a scăpat de asemenea boli „virile“ de care au suferit alții dintre contemporanii săi. Aș fi putut să nu fac aluzie la asemenea mizerii, să „lunec“ elegant — alții au făcut-o — peste condițiile morale ale celei dinți imbarcări a lui Nelson, să lansez de îndată eroul pe mări, unde va stăpini geniul său. Dar nici o tăcere nu poate suprima realitatea aceasta brutală, murdară, dezgustătoare pe care a trebuit să o înfrunte Nelson încă adolescent, abia ieșit dintr-o copilărie totodată înfrintă și ocrotită.

Încă din primele zile de vară ale aceluia an în care Horatio Nelson a intrat în Royal Navy, o corabie banală cu trei catarge, de tonaj mijlociu, cobora pe Tamisa. Fără saborduri, fără tunuri ; era un *merchantman*, o navă comercială — un cargou, căci încă nu existau pachetboturi. Ea urma cu prudență curentul refluxului, având întinse velele inferioare și focurile¹. La vărsarea în Marea Nordului, corabia își ridică velele contragabier și schimbă drumul pentru a se angaja în pasul Calais. Citeva ceasuri mai târziu, Canalul. Marea își vînzolea valurile înspumate ca de fiecare dată cînd vîntul de nord-vest precede hula puternică venită dinspre Atlantic. Greementul începu să geamă pornind frățeasca gilceavă : mamă, sint o navă, silită vei fi să mă accepți. La bordul corabiei, învățăcei răspundeau marelui salut al largului aplecîndu-și peste parapet chipurile albe ca varul. Printre ei se afla și Horatio Nelson.

Cităva vreme, o legendă a voit ca Nelson să nu fi putut suporta tălăzuirea sacadată din Canalul Minecii, în timp ce alții îl descriau plin de prospețime. Nu este adevărat. Nelson s-a plîns el însuși că răul de mare l-a chinuit mult și îndelungată vreme, în largul insulei Corsica, la Copenhaga și în Atlantic. De altfel a și notat : „Niciodată nu mă simt bine cînd nava se află la ancoră“, dar asta era o butadă, o bravadă. A avut rău de mare ori de cite ori ficatul său gingaș, nervos, vătămat de paludism, încerca să se împotrivească bravurii, or-

¹ Velă triunghiulară de la prova.

goliului său ; încerca fără succes, căci, bolnav ori nu, vomitind uneori fiere în batistă, Nelson a dat ordine cu aceeași severitate și a luat parte la lupte. Dar să ne întoarcem la vrednicul băiat care dădea de mincare peștilor la bordul celui *merchantman*.

Aspirantul Nelson nu a dezertat, nici nu a fost alungat din Royal Navy. Cel care l-a trimis la bordul acestei nave a fost căpitanul Suckling.

— Băiete, nu ne vom bate cu Spania ; în orice caz, nu chiar acum, iar *Raisonnéable* va fi dezarmat. Trebuie să trec la comanda navei *Triumph*. Șaptezeci și patru de tunuri... O navă frumoasă. Până la noi ordine este afectată pazei de pe Tamisa. Aș fi preferat o altă misiune, dar ordinele Amiralității — vei înțelege mai târziu — sînt mai drastice decît cele ale Decalogului. Fi-rește că te iau cu mine ; te voi înscrie ca aspirant pe rolurile *Triumphului*. Dar socot că, oricum, cariera ta de marinar de apă dulce a durat destul și vreau ca, ne-întirziat, să cunoști marele larg.

Este momentul să-l examinăm mai de aproape puțin pe protectorul lui Horatio. Nimic mai ușor : ca tot ce iese din comun, căpitanul s-a lăsat pictat. Iată un portret interesant pentru noi, căci modelul seamănă cu sora sa Catherine, mama lui Horatio : același oval al feței, aceiași ochi și sprîncene, aceeași frunte și gură — deși mai senzuale —, iar trăsăturile acestea le vom găsi în portretele de mai apoi ale lui Horatio. Într-adevăr, singele care irigă inima acestui bărbat de care ne interesăm este singele familiei Suckling, începînd cu poetul luptător și conspirator, care a murit înghițind otravă.

Cargoul care intra tangînd în Canalul Minecii era comandat de numitul John Rathbone, pe care căpitanul Suckling l-a avut cîndva în subordine.

— Este un marinar excelent și savant, te va învăța matematică și cosmografie la fel de bine și chiar mai bine decît orice locotenent de pe *Triumph*. În ce privește priceperea de a calcula o latitudine și de a face punctul navei, o vei căpăta mai degrabă în mijlocul Atlanticului decît pe gloriosul nostru rîu.

A-l îmbarca pe Horatio Nelson și a-l face să navigheze la bordul unui vas comercial în timp ce figurează

pe rolul unei nave a majestății sale era un lucru arbitrar, neobișnuit, ilegal. Dar Amiralitatea închidea ochii în fața unor asemenea nereguli, de vreme ce nu o costa nimic. De ce să nu ocrotească un nepot-aspirant dacă se făcea asta pentru a-l forma, pentru a scoate din el un ofițer destoinic?

Cargoul, care luase direcția vest-sud-vest, trebuia să pornească spre Indiile Occidentale, fără altă destinație mai precisă. Treaba căpitanului Rathbone, el trebuia să se descurce ca să vândă cât mai avantajos în Port-Royal și în Jamaica, în Barbados și chiar în Florida sau Martinica, pânzeturile, țesăturile din bumbac pe care le transporta, el trebuia să știe să cumpere cât mai ieftin zahăr și cafea. Pentru bună parte dintre englezi numele porturilor din insulele Mării Caraibilor poartă o anumită aureolă; li se pare că o navă în drum spre Indiile Occidentale trebuie să întâlnească flotele piraterești, dedate cruzimilor, ale lui Drake și Morgan. Dar, în vremea dată, și poate că pentru puțin timp încă, nimic nu tulbura comerțul în acele părți. Călătoria dus-întors a lui Horatio Nelson în Antile avea să dureze cincisprezece luni. Mai târziu, amiralul va consemna faptul că nu a câștigat nimic în privința bunelor maniere, dar că s-a reîntors cu un bagaj apreciabil de cunoștințe maritime practice. Și, în plus, cu un sentiment pe care, pare-se, nu l-a împărtășit căpitanului Suckling: marinarii din marina comercială erau — așa socotea el — mai bine pregătiți profesional decât cei din Royal Navy. A mai notat chiar că simțea atunci „deplină oroare” față de marina regală, mândria națiunii. Istoricii englezi au înregistrat fără comentarii această declarație, care îmi pare să arate pur și simplu că, înainte de călătoria sa pe vasul comercial, Horatio nu cunoșcuse din Royal Navy decât viața de cazarmă și dezmațul de pe o navă de război aflată la ancoră.

Nu am specificat numele corabiei la bordul căreia a făcut Horatio Nelson călătoria în Antile. Detaliu surprinzător, nava aceasta nu a fost niciodată numită nici de către contemporanii lui Nelson, nici de către primii săi biografi. Întinse fișii de umbră ori de penumbră ascund uneori prima parte din viața eroului. Apoi, deo-

data, citeva mărturii, citeva pasaje din scrisorile lui Nelson sau d'într-ale celor apropiați lui la vremea aceea scot mai clar în lumină cite un episod. Primul scurt-metraj imediat următor călătoriei în Antile s-ar putea intitula „Nelson și Tamisa“.

Încă de la reîntoarcerea navigatorului după lunga cursă efectuată la bordul navei *Triumph*, comandantul Suckling a constatat că nepotul, copilul al cărui tutore era, — Horatio împlinise patrusprezece ani — câștigase în greutate, făcuse mușchi și se descurca bine în manevrele de la bordul navei. De aceea, cînd Horatio a solicitat comanda șalupei de bord, răspunsul a fost da. Ambarcațiunea aceasta mare, cu vele și două catarge, asigura serviciul de aprovizionare, transporta soldați în permisie, aducea mărfuri, greement, materiale în magazine, antrepozitele și șantierele navale ale Tamisei. Din nou marinar de apă dulce? Dar atenție, marea urca pînă departe în gloriosul rîu, gura lui se deschidea larg într-o împîinarea brizei aspre și schimbătoare a Mării Nordului; curenți puternici și bruști se întretaiau, se înîruntau; pe țărmuri, aglomerate de stînci, fel de fel de recifuri, porțiuni mlăștinoase, bancuri de nisip; neguri, uneori dese, infundau tot estuarul, ploți nesfîrșite îl înecau, fără ca traficul să înceteze cumva; avertizoare de ceață răsunau atunci lugubru, navele țîșneau ca fantomele din perdeaua de brumă ori din vijelie. Spuneți-mi, voi cei care practicați navigația de plăcere, ambarcațiunea cu vele nu înseamnă, în astfel de locuri, o bună școală de manevră a navei?

În perioada în care Nelson ținea echea cîrmei unei șalupe și împărțea ordine gabierilor săi — printre ei, oameni de treizeci sau patruzeci de ani, iar el avea patrusprezece — englezii denuneau Tamisa *Health Giving River*, rîul dătător de sănătate. Ea curgea aproape numai în cîmpie. La scurt timp după aceea a început construcția docurilor care aveau să devină vestite în lumea întreagă; erau bazine în care nave mari urmau să-și descarce încărcătura. Apele Tamisei arătau încă limpezi, Londra își păstra pentru ea apele străbătute și răs strălătute, murdăria... Nu fuseseră încă săpate canalele care aveau să asaneze orașul și să transforme rîul în canalul

colector al urbei, vreme de douăzeci de ani, pînă cînd anumite lucrări aveau să croiască drum canalizărilor departe spre est, cu vărsare în mare.

Dar înainte să se construiască docuri prevăzute cu cheiuri și instalații pentru descărcare, navele mari se opreau la Blackwall, unde mărfurile erau transportate pe șalande sau pe mici ambarcațiuni care le transportau apoi pînă la debarcaderele London Bridge sau Southmark. Organizare arhaică. Totul se făcea cu încetineală. Nelson se irita în așteptarea mărfurilor, a proviziilor sau a materialelor, pe cheiurile magaziiilor ori ale antrepozitelor; se irita cu atît mai mult cu cît trebuia să apere cele încredințate spre transport împotriva bandelor de hoți care, zi și noapte, bîntuiau prin partea locului, operînd ades chiar în bună înțelegere cu marinarii. Pescuitori în apă tulbure cîștigau pînă la cinci lire zilnic, scoțînd din apa rîului sau adunînd de pe malurile lui bălăburile cu marfă aruncate peste bord de către complicii lor; jefuitori noptatici tăiau parîmele șalandelor încărcate pe care le făceau să coboare pe firul apei pînă la reperele lor, bande înarmate atacau micile ambarcațiuni cu vele încărcate de marfă, ba chiar și se luptau între ele; cadavre coborau pe apă. Horatio Nelson — patru-sprezece ani, patru-sprezece ani și jumătate, cincisprezece — își comanda șalupa spre satisfacția superiorilor săi. Bună școală de comandă și, am mai spus, așpră școală de manevră a velilor. A nu se uita că bătăliile navale nu se desfășoară totdeauna în larg. La Abukir, la Copenhaga, bancurile de nisip, stîncile de sub apă, curenții nu vor însemna pentru Nelson obstacole, ci soluții. Dar iată un alt scurt-metraj.

Către finele anului 1772 s-a răspîndit prin Londra, în mediile maritime, zvonul că o expediție avea să fie lansată spre Polul Nord. La puțin timp după aceea, gazetele au comunicat oficial informația și cum exploatarea erau la modă — căpitanul James Cook tocmai plecase într-o a doua mare călătorie — ele au început a publica istorisiri și articole privind epopeea polară a britanicilor. Cititorii acestor gazete au aflat astfel că totul

incepuse în 1730 cu o scrisoare pe care un negustor londonez, pe nume Robert Thorne, o trimisese regelui Henric al IV-lea (al Angliei, firește): „Comerțul nostru slăbește în timp ce spaniolii și portughezii se îmbogățesc. Trebuie, la rîndul nostru, să mergem în Indii pe alt drum decît pe cel pe care țările acestea l-au adoptat cu binecuvîntarea papei. Dacă marea arctică este navigabilă, punînd cap compas de nord și apoi coborînd din ncu, am putea ajunge în insulele cu mirodenii pe un drum mai scurt“. Genială intuiție pentru epoca aceea. Prima navă care avea să izbutească traversarea directă Marea Nordului — Pacific, preconizată de Thorne, a fost submarinul american *Nautilus* în 1758. Dar *Nautilus* va trece pe sub banchiză. Toate navele de suprafață, veliere, apoi vapoare care au ajuns la o altitudine destul de mare, s-au lovit de banchiza polară veșnică, și s-a înțeles atunci că singura soluție era ocolirea ei. Vreme de trei secole marea aventură arctică avea să constea în căutarea „pasajului nord-est“ și a „pasajului nord-vest“. Expediția proiectată de către Amiralitate în 1772 urma să-și încerce norocul spre nord-est.

— Trebuie să facem parte din ea, spuneau sau gîndeau ofițerii de marină care ardeau de nerăbdare să se facă remarcați.

Pacea li se părea prea lungă. Aspiranții, în ținute neglijente, citeau și ei, la posturile lor, întăritați, istorisirile privitoare la epopeea polară. Cutezanța, se putea chiar spune tupeul primilor exploratori arctici, avea pentru ce să-i entuziasmeze. La șaizeci și unu de ani, Martin Frobisher plecase în căutarea pasajului nord-vest cu două șalupe, una de douăzeci și cinci de tone, cealaltă de douăzeci, plus o pinasă¹ de șapte tone. Înaintea lui, după el, alți marinari, ale căror nume începuseră să puncteze imensele spații albe ale hărților maritime, o porniseră spre latitudinile mari, la bordul micilor și inconfortabilelor veliere ale vremii, manevrînd și strecurîndu-se printre uriașe iceberg-uri, pe ape înțesate de blocuri de gheață în derivă, aducătoare de moarte pen-

¹ Barcaz (ambarcațiune pescărească din lemn, cu o capacitate de 10—100 tone).

tru coca din lemn a navelor ; și, pe deasupra, cu teama de a fi surprinse de înghețul iernii, căci atunci iernarea lăsemna moarte. Două veliere, *Racehorse* și *Carcass*, greate în dundees (un catarg mare și un artimon ; un dundee purta uneori și vele gabier) alcătuiau expediția care avea să plece, la începutul lui iunie 1773, de la gura riului Nore din Irlanda meridională. Tonajul lor, neînscris nicăieri, poate fi evaluat cam la 150—250 de tone. Nu am putut afla nici cine a fost păcătosul funcționar de la Amiralitate care a avut ideea să-i dea unei nave numele de *Carcass*, cuvint care de cele mai multe ori înseamnă stîrv sau mai exact carcasă. Dar să trecem peste asta. Cele două dundees erau prevăzute în partea din față, deplin eliberată, cu tunuri, și nimic din ceea ce experiența polară de atunci îngăduia să se știe nu fusese neglijat : la bordul fiecărei nave un timonier groenlandez, apoi unt din abundență, cărbuni, o mașină pentru distilat apa de mare. Croitorii de la Royal Navy confecționaseră haine speciale din lînă, lenjerie flanelată, ciorapi și mănuși din lînă de miel. Amănuntele acestea erau aduse la cunoștința publicului pe măsură ce Amiralitatea le comunica presei.

Horatio Nelson ceruse grăbnic să participe la expediție. Potrivit regulamentelor, nici un marinar sub optzeci de ani nu putea face parte dintr-o expediție polară, dar Horatio era nepotul căpitanului Suckling. Odată cu el s-au mai imbarcat alți doi aspiranți, și ei înrudiți cu persoane sus-puse.

Detalii privind această expediție nu lipsesc ; conducătorul ei, căpitanul Phipps, a publicat în 1774 lucrarea *Voyage toward the North Pole*, iar unul dintre aspiranți — nu Nelson — a ținut un jurnal. Textele acestea nu reprezintă bijuterii literare privind Arctica, și interesul față de ele este limitat prin aceea că ambele nave au eșuat în căutarea pasajului de nord-est. Olandezul Barents a ajuns mai departe în direcția aceasta în anul 1596. *Racehorse* și *Carcass* au ajuns la coasta vestică a Spitzberg-ului în primele zile ale lui iulie, iar expediția a înaintat pînă la optzeci de grade latitudine. Se vedeau foci, urși, balene, ofițerii se dăruiau observațiilor cu caracter științific, echipajele se comportau bine. Dar

încă din primele zile ale lui august timonierii groenlandezi, care nu se apropiaseră încă niciodată atât de mult de pol, au început să se arate îngrijați : ziua se făcea tot mai mică, banchiza se forma din nou, se ivea riscul unei blocări între ghețuri, cîți alții nu pieriseră astfel ! Pericolul acesta deveni atât de mare, încît la 7 august conducătorul expediției hotărî ca navele să fie abandonate, făcîndu-se încercarea să se pornească spre sud, pe șalupe, care urmau să fie trase pe gheață ori de cîte ori ar fi fost nevoie. Fiecare om trebuia să ia cu sine o pușcă, muniții și un sac cu treizeci de livre de pîine.

— Plecarea mîine la ora patru dimineața, a încheiat căpitanul Phipps.

Dar iată că puțin înainte de miezul nopții un ofîter se pomeni deșteptat de un zgomot asurzitor. Ghețurile din jur se ciocneau, împinse de un vînt destul de puternic care atunci se stîrnise. Iar vîntul acesta sufla dinspre nord-nord-est, intru totul favorabil, astfel că nici vorbă să mai fie părăsite navele. Sus focul, sus gabierul și vela mare ! Lovindu-se puțin de ghețuri, dar pînă la urmă fără mari stricăciuni, navele *Racehorse* și *Carcass* au ieșit în marea curată. La 11 august intrau în portul Smeerenberg (Olanda) ; la 25 septembrie ancorau la Orfordness (pe coasta de răsărit a Angliei, nu departe de Ipswich). Aveau să fie dezarmate la 15 octombrie.

Horatio se imbarcase în calitate de șef al bărcii comandantului. Pare-se că nu a avut prea multe de făcut în funcția aceasta, ba chiar se zice că nu s-ar fi distins nicicum în timpul expediției, în afară doar de fapta anecdotică povestită de căpitanul Ludwig, comandantul velierului *Carcass*.

De pe puntea navei sale, în zorii unei dimineți, ofîterul acesta zări destul de departe pe gheață doi dintre aspiranți stînd la marginea unei falii, iar de cealaltă parte a ei un urs „urias și amenințător“. La semnalul „întoarceți-vă imediat la bord“, unul dintre aspiranți se supuse, celălalt ochește ursul ; glonte nu pleacă, aspirantul este în primejdie ; atunci camaradul Ludwig trage o lovitură de tun oarbă, ursul face stînga-mprejur și o șterge.

Întimplarea a fost amplificată și exploatată în chip grandios în folclorul nelsonian; s-a preschimbat într-o luptă eroică. O gravură răspândită în sute de mii de exemplare îl reprezenta pe tânărul Nelson atacînd cu patul puștii un urs de patru ori cît el. Drept este că faptele atribuite cuiva se întemeiază pe reputația de care se bucură, iar dacă unele virtuți i-au mai fost negate lui Nelson, curajul niciodată. El însuși a afirmat că, în privința sa, rezultatul cel mai clar al expediției a fost acela că groaza înăscută pe care o resimțea în fața frigului crescuse.

— Băiete, nu-i vreme de dormit. Escadra comodului Hugues pleacă peste trei zile în Indiile Orientale. Fregata *Seahorse* face parte din escadră, iar comandantul ei, căpitanul Surridge, este unul dintre prietenii mei. Te-am recomandat lui, te ia la bord.

8 octombrie 1773. Nu au trecut nici două săptămîni de cînd Horatio Nelson s-a reîntors din expediția sa polară. Nici vorbă să-i spună „nu” căpitanului Suckling și-apoi de ce nu și în Indiile Orientale? Oricum va fi mai bine decît în Arctica, iar rău de mare există pretutindeni.

De-a lungul secolului al XVIII-lea, Franța și Anglia s-au înfruntat într-un duel maritim memorabil. El a început cu Războiul de Succesiune al Austriei (1740—1748) și a continuat cu Războiul de Șapte ani (1756—1763), cu Războiul de Independență a Americii (1778—1783) și cu Războaiele Revoluției și al Imperiului, întrerupte doar pentru puțină vreme de pacea de la Amiens (1802).

În tot acest timp, Oceanul Indian a fost un teatru de operații agitat. Desigur, marea fiind întinsă, navele nu se ciocneau în fiecare zi, dar se căutau, se urmăreau, iar ori de cîte ori se întâlneau — foc și sînge. Franța și Anglia au trimis într-acolo marinari foarte buni, Franța pe cel mai destoinic comandant de escadră, pe bailul de Suffren, apoi pe cel mai bun corsar, pe Surcouf. Amatorii de senzații tari vor regreta poate că nu vor putea asista în povestirea aceasta la un duel Nelson-Suffren.

Încăierările dintre doi campioni ca aceștia s-ar fi dovedit fără îndoială spectaculoase, dar istoria nu le-a îngăduit. Între 1779 și 1781, în timp ce Suffren — avea cincizeci și trei de ani — strălucea în Antile, sub d'Estaing, apoi în calitate de comandant de escadră, Nelson se găsea prin aceleași locuri, dar nu era în războiul naval decât un țințar; avea douăzeci de ani, și abia comanda pentru întâia oară un bric de două sute de tone. Și nu ieșise din Atlanticul de vest când Suffren, care în 1782—1783 trecuse în Oceanul Indian, făcuse ca flota engleză să se declare neputincioasă. Decalaj în timp, pas de cadril în spațiu.

Tot octombrie 1773. Forța navală a comodoului Hugues — el este cel care, puțin mai târziu, devenit amiral, va avea de-a face cu Suffren — a ieșit din port. Anglia nu se afla în război, dar își dezvoltă neîncetat puterea în Indiile Orientale, de unde a și început să scoată comori. *Indiamen*-ele, minunate nave de comerț înarmate, adesea chiar mai bine decât cele din Royal-Navy, transportau acolo material, muniții, oameni, funcționari, iar familiile lor se reîntorceau încărcate cu mărfuri de preț. Canalul de Suez nu exista. *Indiamen*-ele urmau îndeobște drumul lui Vasco da Gama și al lui Albuquerque, ocolind Africa până la Melinde, unde (prevăzând perioada de acalmie) se foloseau de musoni ca de un covor rulant. Nelson a povestit că, după ce a trecut de Cap Town, escadra din care făcea parte *Seahorse* a mers cu spor până la insulele Saint-Paul și Noul Amsterdam; de acolo a pornit spre nord până la Ceylon. „Domnul Surridge era un excelent profesor pentru aspiranții săi. Adesea ne puneă să facem punctul navei când luna se afla deasupra orizontului“. Jos pălăria pentru ofițerul și elevii aceștia. Calculele nautice care au legătură cu luna, astru hoinar și fugar pe bolta noastră, nu sînt dintre cele mai ușoare: în afară de aceasta mă întreb cîtă precizie se putea obține cu cronometrele vremii, dar asta nu are importanță: Surridge îi îndemna pe toți să nu evite dificultățile.

Doi ani de croazieră de la golful Bengal până în golful Persic. Iar India de atunci nu se aseamăna cu India

mizerabilă de astăzi, era bogată, nu prea diferită de cea care i-au uluit pe Vasco da Gama și pe Albuquerque. În timpul escalelor, marinarii vedeau palate și temple minunate, grădini, mulțumi colorate, rajahî și demnitari impopționați cu panașe, cortegii de cai și elefanți. Despre toate acestea Horatio Nelson nu a scris, nu a povestit nimic. „Tricomali este cel mai frumos port din lume“, atit. Dar fetele Indiei? Ia spune-mi, Horatio, frumusețile acelea brune, cu care Albuquerque își insura marinarii? Greu putem crede că marinarii din armada lui Hugues nu le băgau în seamă în timp ce, în același ani, cei ai lui James Cook și Bougainville se îmbătau cu desmierdările fetelor din Pacific. Nimic însă despre toate astea. Nelson va istorisi doar atit, peste douăzeci de ani, că, invitat fiind la o serbare de către indienii moțați cu pene, s-a așezat la o masă de joc. Dar imediat după seara aceea a luat hotărîrea să nu mai joace niciodată. Să fi pierdut? Nu, cîștigase trei sute de lire. „Dar m-am întrebat îngrozit ce s-ar fi întimplat dacă în loc să cîștig aş fi pierdut“. Frumos raționament, frumoasă hotărîre — care nu va fi totuși respectată. O, Nelson, pe mare ai fost leu, nu pe pămînt! Ne-ai tulbura însă mult mai puțin, dacă nici o slăbiciune nu te-ar apropia de noi! Dar iată, totuși, încă o însemnare privind viața de bord în timpul acestei călătorii. Miezul ei este următorul:

Cînd și cînd siflea botmanului chema echipajul la pupa, chiar sub dunetă, spațiul acela fiind cel mai prielnic pentru respectiva ceremonie. Dulgherul și ajutoarele sale aduceau un soi de panou cu zăbrele din cele care, pe vreme frumoasă, slujesc de panou de cală; îl ridicau vertical, sprijinindu-l de peretele dunetei. Oamenii adunați acolo știau foarte bine ce urma să se întimple, și nu păreau tulburați, totul intrase într-un fel de rutină, continuau să discute între ei, să mestece tutun, să scuipe peste bord — doar omul de la cîrmă avea dreptul să scuipe pe punte.

— Uite-l, a venit.

Uneori se isca un murmur, o rumoare, pentru că nu se așteptau ca acela să fie insul pedepsit; omul era încadrat de patru infanteriști de marină, goi pină la briu.

Cîteodată, înainte de a se îndrepta el însuși spre panoul de care avea să fie legat de mîini și de picioare, cu spatele la asistență, el rostea cîteva fraze sau chiar un foarte scurt discurs și, în general, căpitanul secund care prezida îl lăsa puțin să vorbească, așa cum poliția regelui acorda această libertate oratorilor din Hyde Park, iar dacă cel condamnat se exprima într-un chip scilicet, toată lumea aplauda, uneori chiar și ofițerii. Apoi era legat și... biciul. Pisica aceea cu nouă cozi. Am mai spus că existau trepte în aplicarea pedepsei, și trebuie să se știe că vreo douăsprezece lovituri bine administrate erau suficiente pentru a face să țîșnească singele. În timpul croazierei sale în Indii, Horatio Nelson a asistat de două sute de ori la pedepsirea cu biciul. De două sute de ori. Se înțelege că asemenea spectacol nu-i mai întrista pe oameni, dar atenție : într-o bună zi, chiar în Anglia, la bordul unor nave ancorate la Portsmouth, au avut loc evenimente pînă atunci de neimaginat, socotite sacrilegii în acea Mecă a marinei regale, și anume : răzvrătiri.

Urma să se încheie și al doilea an al croazierei ; forța navală a comandorului Hugues a ancorat la Bombay. Nici un inamic nu le ieșise în cale în cei doi ani. Și, totuși, Horatio Nelson a fost atacat de un inamic vrednic de temut care, după ce l-a ucis aproape, nu avea să-l mai slăbească toată viața. Mici răgazuri ; da... Apoi iarăși lătălie.

În 1775 mlaștinile nu lipseau de nicăieri, mai cu seamă la Tropice ; și nici norii de țîțari de deasupra lor. Chinina nu fusese încă născocită. Paludismul nu avea nume, fusese rînduit în vasta și lesnicioasa categorie a febrilor, febra a treia, a patra, febra recurentă, malignă, pernicioasă, după cum erau și intervalele dintre accese, înfățișarea bolnavului și dispoziția medicului. În cel mai bun caz ele erau tratate pe calea regimului alimentar, în cel mai rău, prin purgative. Primele accese au fost tratate de Horatio cu tăcere și dispreț, dîrdîind de frig la o temperatură de patruzeci de grade la umbră, pînă ce hematozoarul s-a supărat de-a binelea, și s-a produs o paralizie intermitentă care l-a făcut pe medicul de bord să spună textual :

— Toată puterea medicinei se dovedește inoperantă și aproape batjocorită.

Fața lui Nelson era cînd lividă, cînd verzule, cînd întunecată ca și urina sa, de „culoarea berei brune“, după cum a notat medicul. Toată lumea de la bord își zicea că nepotul căpitanului Suckling are zilele numărate, iar comandantul Surridge își făcea griji tocmai fiindcă era vorba de nepotul acestui căpitan.

— Să se ducă barca mea să-l aducă pe doctorul Perry la bordul lui *Salisbury*.

Doctorul Perry era chirurgul șef al escadrei. De cum l-a văzut pe bolnav, a emis următorul pronostic :

— Dacă mai stă aici, băiatul acesta va muri în mai puțin de două săptămîni. Singura speranță, să fie trimis acasă. Fregata *Dolphin* este pe punctul de a pleca spre Portsmouth și urmează să repatrieze cîțiva bolnavi. Transportați-l și pe domnul Nelson.

Pe o brancardă, sărmanul Horatio ; trecut la bordul acelei fregate, ca un pachet. O repatriere din India în Anglia, în 1775, nu are deloc asemănare cu o acțiune de salvare prin „Europ Assistance“. Călătoria a durat șase luni. Infirmeria era un compartiment prost aerisit, urît mirositor, situat chiar deasupra liniei de plutire ; avea un singur hublou pe care valurile îl ascundeau de îndată ce marea se infuria puțin. Horatio nu mai avea rău de mare, într-atît de mult îl buimăceau pilulele cu opiu prescrise de doctorul Perry. Pînă și succesiunea zilelor și a nopților devenise imprecisă. „Dați-i fierturi“. Din ce ? se iveau întrebarea. „Bolnavul sfîrșește a semăna într-un totu cu un schelet“. Cel puțin noțiunea aceasta era precisă.

Din cînd în cînd bolnavul își recăpăta puțin cunoștința, dar ceea ce descoperea atunci îl îngrozea. „Sînt un nenorocit, fără putere, nu înseamnă nimic, m-am hrănit cu un vis de smintită ambiție, nu-s făcut pentru mare“, cam acesta ar fi substanța cîtorva dintre reflecțiile exprimate mai tîrziu. Iar întru sfîrșit, textual : „Cel mai bine ar fi să mă arunc peste bord“. Noi numim așa ceva depresiune nervoasă. Dar ca să te arunci peste bord trebuie să te scoli, să urci scările pînă la punte, iar Horatio nu avea nici măcar atîta putere.

Paludismul, denumit și malaria, evoluează diferit în funcție de virulența microbului, de împrejurări și de rezistența funciară a bolnavului. Primul simptom de ameliorare pare să fi însemnat pentru Nelson și sfârșitul depresiunii nervoase. Tot schelet era, dar însuflețit de o voință. Să nu luăm în seamă balivernele unor hagiografi — steaua strălucitoare a destinului său întrezărită pe neașteptate în vis etc... — căroră, mai târziu, însuși Nelson le-a dat totuși crezare (căci ce geniu nu și-a cultivat niciodată statuia?) și să analizăm doar faptele. Către sfârșitul călătoriei, începînd cu anume zi nedată, nici vorbă nu a mai fost să sară peste parapet, ci numai de mers să respire aer curat pe punte, să trăiască din nou... Ce putea fi mai firesc pentru un băiat de optsprezece ani?

Iată cîteva date care ne pot oferi o idee despre rapiditatea convalescenței. Înapoiată din India, fregata *Dolphin* s-a angajat pe Tamisa la 20 septembrie 1776; la 24 septembrie a fost dezarmată la Woolwich. A doua zi, Horatio Nelson a aflat că este numit al patrulea locotenent pe rolurile navei *Worcester*, H.M.S., cu șaizeci și patru de tunuri, la care trebuia să ajungă în orice caz cît timp ea se mai afla la ancoră în Portsmouth. La 5 octombrie a luat diligența, la 8 a pus piciorul pe puntea lui *Worcester*, prezentîndu-se căpitanului Robinson, comandantul navei. A doua zi căpitanul Robinson l-a poftit la masă, dimpreună cu un alt invitat: primarul Portsmouth-ului:

— Domnule primar, sînt foarte fericit că vi-l pot prezenta pe locotenentul Nelson, nepotul controlorului general Suckling.

Nu visăm, nu... Era într-adevăr vorba de exscheletul disperat, încă slab, dar cu un aer atît de fîricit — și avea de ce — căci un mănunchi de împrejurări favorabile aduceau lumină pe chipul palid al lui Horatio. Căpitanul Maurice Suckling, unchiul protector trimis de Providență, fusese numit controlor general al marinei regale. După Primul Lord al Amiralității, mare patron care hotăra totul în politica navală, superviza operațiile, fi numea pe amirali, venea controlorul general care conducea construcțiile navale și arsenalele, urmărea construi-

rea navelor și a tunurilor lor, alcătuirea echipajelor, procurind, în fapt, Primului Lord instrumentele politicii sale. Funcțiile controlorului general al marinei regale erau cu atât mai importante în 1776 cu cât peisajul politic se însufletea. La 4 iulie colonia engleză din America și-a proclamat independența, iar tunul a bubuit dincolo de Atlantic. Forțele britanice — alcătuite de altfel în mare parte, ca toate armatele europene de atunci, din mercenari germani și elvețieni, ajutați de câteva triburi indigene — aveau să dobindească mai întâi succese, dar apoi urmau să dea de greu. În aceleași momente în care căpitanul îl prezenta pe Horatio Nelson primarului portului Portsmouth, voluntarii americani îi dădeau mari dureri de cap generalului englez Burgoyne. În Antile, corsari francezi atacau traficul comercial britanic și dădeau mîna cu confrății lor americani pentru a transmite arme și uniforme insurgenților. Mărina regală era în alertă, astfel că în chip firesc controlorul general a devenit unul dintre personajele importante ale statului. Putem admira faptul că înaltele sale indeletniciri nu l-au făcut să-și retragă mîna atât de rodnic protectoare pe care o ținea deasupra nepotului său Horatio. Nici vorbă nu mai putea fi de gîndul exprimat cîndva, „capul ăsta o să fie zburat de o ghiulea”. Hotărît lucru, tînărul îi era pe plac. „Încîntat, domnule Nelson”, a spus primarul Portsmouth-ului, cînd au fost prezentanți unul altuia. Nepotul putea fi util. În afară de aceasta, controlorul general era pe punctul de a deveni membru în Parlament, deputat al circumscripției Portsmouth.

Horatio s-a imbarcat. Încă aspirant după regulament, deci tot în postul de aspirant, dar pe funcție de locotenent; camarazii îl respectau, nu mai era luat la rost. Horatio Nelson arăta o mîndrie îndreptățită: „Deși nu eram încă brevetat, iar vîrsta nu-mi îngăduia să fac de cart pe mare, totuși făceam, iar căpitanul Robinson spunea că era la fel de liniștit cînd eram de cart pe punte ca și cu oricare alt ofițer de la bord”. Worcester nu era o navă importantă, deplasările sale nu au lăsat urme în arhivele marinei regale. „Escortează convoaie ale vaselor comerciale”, mai ales în Atlantic și nu participă la lupte. Escortarea convoaielor este rareori o meserie plăcută,

iarna mai cu seamă, ca în cazul acesta. Cargourile se tirăsc, vecele trebuie oarecum strinse, îți este dat să cunoști ruliul și cu atât mai mult tangajul. Și din nou râul de mare, bătrini camarazi. Orice însă este de preferat febrei, iar evenimentele fericite aveau să se precipite.

La 2 aprilie 1777, *Worcester* ancorează la Portsmouth. A doua zi o șalupă de-a poștei aduce un plic cu antetul Amiralității: „Vă veți duce la Londra și vă veți prezenta la 9 aprilie la Biroul de Personal, pentru a trece probele examenului de locotenent în Royal Navy“. Nu se dădeau lucrări scrise, dar candidatul trebuia să aducă certificate de la toți căpitanii navelor la al căror bord servise. Juriul, alcătuit din mai mulți ofițeri de marină, a examinat documentele acestea, apoi a urmat oralul și rindul lui Horatio. Poate că mi-ați da greu crezare dacă v-aș spune că nu a avut habar și că a fost trinitit. Dimpotrivă, a răspuns foarte bine la toate întrebările și a primit brevetul oficial de locotenent în Royal Navy, dimpreună cu felicitările juriului. Un detaliu care nu poate fi trecut sub tăcere — juriul a fost prezidat de controlorul general Suckling. O tradiție pioasă vrea ca Suckling să se fi prefăcut că nu-l recunoaște pe Horatio când a intrat în sala de examen și că nu l-a prezentat drept nepot decît după ce acesta a obținut în chip strălucit brevetul.

— Dar de ce nu ne-ați spus asta mai devreme, căpitane Suckling?

— Nu voiam ca tinărul să fie protejat. Eram sigur că va trece cu bine examenul și vedeți, domnule, că nu m-am înșelat.

Emoționant episod, indiferent de gradul său de veridicitate. Horatio Nelson ar fi fost admis, desigur, fără nici o protecție, dar o protecție este rareori nefastă, mai cu seamă la început de carieră, și iată cum a continuat aceasta să se manifeste: abia i-a ajuns brevetul în buzunar, că Horatio a și primit însărcinarea de a fi locotenent secund la bordul fregatei *Lowestoffe*, care la data aceea se afla ancorată în portul Sheerness, la gura Tamisei.

— Comandantul ei, căpitanul Locker, este unul dintre prietenii mei. *Lowestoffe* va porni la drum în curînd

cu direcția Antile. Locurile acelea sînt acum deosebit de interesante.

Iar controlorul general s-a reîntors la înaltele sale funcții. Salută și mulțumește, locotenent Horatio, căci pe protectorul acesta nu-l vei mai vedea niciodată. Lucru pe care Horatio nu-l bănuia, firește. După ce s-a prezentat la căpitanul Locker, și-a luat în primire cabina — ofițerii din Royal Navy au vorbit dintotdeauna despre cabina lor, ofițerii din marina franceză despre camera lor și iată pentru ce : încăperea din babordul fregatei *Lowestoffe* avea opt picioare lungime, șase lățime (2,44 pe 1,13 m) ; în spațiul acesta exista o cușetă care, răsturnată, servea de masă, un cufăr pentru haine și ru-fărie care servea de scaun și două cercuri de metal, suporturi pentru o cuvetă și o cană cu apă.

În zilele următoare, Horatio avea să descrie cu entuziasm tatălui, fraților, surorilor și unor prieteni de-ai săi locuința aceasta plutitoare, dar nu în scrisori, ci cu viu grai, căci toată lumea acesta mică s-a adunat pentru a-l sărbători pe noul brevetat, pe ofițerul pe care, acum, inferiorii sau superiorii săi, precum și toți ceilalți, oricît de puțin educați ar fi, îl numesc *sir*. Unde s-au adunat ? La unchiul Suckling numărul doi, William Suckling, funcționarul de la vamă, totdeauna primitor în frumoasa-i casă de pe Kentish Town, în același loc în care, în urmă cu șapte ani, Horatio în vîrstă de doisprezece ani sosise înarmat cu puternica sa voință de copil, cu iluziile și durerile sale de stomac, cu timiditatea sa. Toată lumea l-a felicitat, de față se afla, în afară de unchiul Suckling, pastorul Edmund Nelson, la fel de palid — păhărelul de porto băut în sănătatea lui Horatio nu izbutise să-i coloreze obraji — și la fel de sentențios : „Să închinăm un gînd Catherinei, soția mea mult-iubită, mama voastră care ar fi tare mîndră astăzi de marinarul nostru“. Se află acolo două dintre surori, Suckey și Nancy, douăzeci și unu și șaisprezece ani, în rochiile albe „à la française“ — este moda, în pofida atîtor războaie între cele două națiuni — și Maurice cel ce zgîrie hîrtia la vamă, douăzeci și patru de ani, nouă ani de serviciu în praf, și William, douăzeci de ani, student la Christ College din Cambridge, tot voinic, aer șiret ;

se pregătește să intre în ordinul *Holy orders*. Cred că nu am uitat pe nimeni, dar nu vom sta multă vreme în compania acestor larve a căror mediocritate chiar se răsfinge ușor, pentru o clipă, asupra lui Horatio — „Gindeam cu mindrie că eram în stare să fac cinste altora și mie însumi“ — și să-l precedem mai degrabă pe Horatio în drumul spre minuscula-i cabină unde avea să se întoarcă după ce va fi primit felicitările familiei și unde va reîncepe să despăturească ziarele pe care, asemenea camarazilor săi, le va citi cu un interes mult mai mare decît în timpul expediției polare, căci, firește, nu mai era deloc vorba despre drumurile din nord-est și nord-vest, ele nu aveau să mai fie amintite decît după războaiele napoleonene. Rubrica-vedetă era atunci războiul din America. Ziarele nici nu scriau războiul din America, ele continuau să vorbească despre o revoltă a *Insurgenților* pe care îi numeau bostonieni sau coloniști. La început, revolta aceasta nu a suscitat mai mult interes în masele poporului englez decît „pogoanele de zăpadă“ din Canada în cele ale francezilor, iar ziarele înțelegeau lucrul acesta, consacrînd mai mult spațiu groaznicilor rezistenți irlandezi care nu acceptau ca populația țării lor să fie, practic, împinsă în sclavie, lipsiți chiar de o existență legală; de asemenea, acordau mai mult spațiu lui John Wilkes, campion al libertăților împotriva absolutismului regal, lui Wilkes cel ales de două ori, de două ori alungat și admis în sfîrșit în Parlament în 1774. Horatio, extrem de naționalist, turba doar cînd vedea tipărit numele lui Wilkes; gîdiți-vă că acesta cuteza să vorbească, să scrie în apărarea *Insurgenților* separatiști, trădători de patrie. Oare ce se mai aștepta pentru a fi condamnat la moarte?

Apoi, gazetele au luat foarte în serios revolta americană, optimismul a mai scăzut. Adio marș triumfal, aproape fiecare hărțuială se încheia cu biruința *Insurgenților*. Burgoyne s-a pomenit asediat în Saratoga, iar puținele mesaje pe care izbutea să le strecoare nu exprimau speranță.

Cititorii gazetelor engleze din aprilie 1777 ar fi fost și mai neliniștiți dacă ar fi știut cît de eficace se dovedea în saloanele pariziene și chiar la curtea lui Lu-

dovic al XVI-lea propaganda lui Benjamin Franklin, debarcat în portul Nantes cu abia o lună în urmă, dacă ar fi știut că, în pofida ordinelor regale, un gentilom francez cu multe nume, Marie Joseph Paul Yves Roch Gilbert Motier, marchiz de la Fayette, a părăsit de curând, clandestin, Parisul și s-a îmbarcat la Bordeaux „însoțit de cîțiva ofițeri distinși“, pentru a servi în armatele Independenței. Escapada aceasta se va afla la baza mării mișcări care, în mai puțin de un an, a dus la trecerea oficială a Franței alături de Insurgenți.

Starea de spirit a tinerilor ofițeri din Royal Navy era în mod necesar neclară : „Să fie striviți groaznicii *Insurgenți*, dar nu prea repede, nu prea devreme, astfel încît să avem timp să strălucim în război“. Horatio Nelson era la fel, se înțelege. Trebuie totuși să spunem că începînd din clipa aceasta ambiția lui a început să se manifeste deschis. „Eram hotărît să devin un erou“. Din mrejele acelei depresiuni nervoase, aproape aducătoare de moarte, resimțite în timpul nesfîrșitului drum de întoarcere din Indii, Horatio Nelson a țișnit cu forță nouă, simțind că împrejurările îl vor sluji. O, de-ar porni cît mai repede fregata *Lowestoffe* ! Și fiindcă pregătirile erau cam încete, Horatio Nelson, increzîndu-se în destinul său, vrea parcă să guste din gloria sa viitoare : se reîntoarce la Londra, spre a i se face portretul. Artistul, John Francis Rigaud, avea treizeci și cinci de ani. Plecarea bruscă a fregatei a întrerupt ședințele de pozare, portretul avea să fie terminat mai tirziu.

3

O statuie mult prea îndrăgostită

ÎN ACELEAȘI ZILE ÎN CARE NELSON poza la Londra, în fața pictorului Rigaud, la două sute șizeci de kilometri depărtare, în comitatul Flintshire, foarte aproape de marea Irlandei, o tinără de cincisprezece ani desena și ea un portret în cărbune. Își con-

ceîtra intens privirile asupra modelului, iar pe propriu-i chip se răsplinea nu o expresie de extaz — cuvîntul ar fi prea tare — ci o lumină puțin obișnuită.

Am spus că la vremea respectivă a-ți face portretul însemna și urcuș pe scara socială. Nelson și-a dorit portretul de îndată ce, ajuns locotenent brevetat în Royal Navy, s-a simțit cineva. Dar iată că modelul pe care îl desena tînăra nu era nimic : o slujnicuță de doisprezece ani, pe ultima treaptă, aproape, a societății. În anii ce vor urma, însă, același model va fi pictat de artiști celebri ca Romney, Reynolds, Gainsborough, Lawrence. Toți o vor picta cu aceeași înflăcărare de care se simțea stăpînită, în clipele acelea, și tînăra artistă amatoare. Chipul și chiar trupul copilei de doisprezece ani, Emily Lyon, vesteau încă de pe atunci frumusețea magnetică și desăvîrșită care va face ca atîtea femei să o urască — unele, ce-i drept, vor fi mai mult decît sensibilizate — care îi va aduce atîția bărbați la picioare, printre care și pe Nelson.

Biografia frumoasei lady Hamilton a fost deseori masacrată, falsificată mai mult chiar decît cea a lui Nelson. Pentru hagiografia eroului, femeia aceasta a însemnat corupție, „femeia cea rea“ ; pînă și copilăria i-au înnegrit-o. Abia recent, strîngînd cu îndărătnică răbdare corespondența Emmel Hamilton — scrisorile ei, precum și ale tuturor celor cu care coresponda — Hugh Tours a măturat cu fascicul de proiector umbrele neroziei conformiste.

Înainte de a se fi produs uriașa maree a industrializării, comitatul Flintshire, scădat de marea Irlandei, în partea cea mai de miazănoapte a Țării Galilor, nu era decît un ținut de lande, vînt și ploaie. Aceia dintre locuitori care nu erau marinari-pescari arau anevoie un pămînt sterp ; femei înfășurate în șaluri roșii, ajutate de cîini slăbănogi, păstoreau oile. Acolo s-a născut, la 26 aprilie 1765, în satul Sands O'Dee, parohia Neston, un copil de sex feminin. Tatăl, potcovar, se numea Henry Lyon. Bunicul avea cîteva oi ; toți bărbații din familie erau plugari sau marinari, toți nevolnici și bețivi.

— N-au aproape niciodată o lețcaie, spunea bunica, și cu atât mai bine. De cum au doi penny se și duc să se-mbete.

Potcovarul, dacă putem îndrăzni să spunem așa, vegeta. A murit accidentat, la două luni și jumătate după nașterea fiicei sale. Neașteptat noroc pentru copila care, altfel, nu ar fi ieșit din mediul acela de incult, grosolan și degradant. Îndată după moartea bărbatului, nevasta potcovarului și-a înfășurat pruncul într-o pătură și a pornit pe jos, apoi a trecut cu barca riul Dee, a mai străbătut după aceea cincisprezece kilometri, până la Hawarden. Acolo locuia mama ei, văduva Kidd.

Hawarden era o stradă lungă și îngustă, nici asfaltată, nici pietruită, cu noroi iarna și colb vara. Vilișoara de țară în care trăia văduva Kidd era într-adevăr ceea ce pe atunci se numea astfel, adică o colibă. Veche, dar văruiată în alb și cu un interior de o sărăcie care ne-ar speria; însă curat. Lângă colibă, o polatră adăpostea comoara casei: un cal bătrîn. Înhamat la o căruță, el asigura un serviciu mixt — călători-marfă — între Hawarden și Chester, douăzeci de kilometri. Fie iarnă, fie vară, văduva Kidd era cea care conducea, nimic nu a ținut-o vreodată locului; bombănitor, ori rugător, glasul ei a îmbărbătat neconținut bătrînul cal, prin vijelii, prin perdeaua de fulgi rotitori; oamenii spuneau: „Iarăși a trecut Mary Kidd“. Concluzia morală — afacerea prospera; altfel spus, Mary Kidd cîștiga atât cît să supraviețuiască și ea, și calul.

— O să-ți gălesc de lucru, a spus ea fiicei sale.

În ținutul acela femeile arau, ades cîte două, una dintre ele trăgînd plugul. Să găsești altă meserie însemna să descoperi America. Din fericire, Mary Lyon, tînăra văduvă, cosea destul de bine. La cîteva zile după sosirea ei, văduva Kidd i-a găsit un loc în apropiere, la Stanstead, în casa lordului Halifax. Firește, nici vorbă nu putea fi ca o femeie de rînd ca Mary Lyon să ajungă în preajmă unui personaj de importanța lordului Halifax, dar „casele acestea de țară“ ale aristocrației engleze erau adesea destul de vaste pentru ca stăpînul să nu vadă *niciodată* trei sferturi din armata sa de slujitori. Este sigur că Mary Lyon, angajată acolo în calitate de

„cusătoreasă“, a putut să-și aducă pruncul. Să ne îndreptăm, înainte de căderea nopții, spre colibă.

Mulțumită croitoriei și bătrînului cal, fetiței nu i-a fost niciodată foame, și nici prea frig nu i-a fost. Ce privilegiu ! Nici lipsită de afecțiune, a spus chiar ea. Erau necesare aceste cîteva amănunte, nu numai pentru a restabili un minimum de adevăr istoric, ci pentru a demonstra un lucru evident : nicicînd un copil prost hrănit, brutalizat, nu ar fi putut deveni o frumusețe perfectă, echilibrată. Nefericirea — fizică sau morală — din anii copilăriei lasă totdeauna urme pe chip, pe trup. O vom vedea mai departe pe Emily străbătînd neobișnuite și obscure perioade, dar atunci, în fapt, ea va fi femeie, plantă robustă, în stare să reziste furtunilor și înghețului.

Coliba văduvei Kidd se găsea în unica stradă din Hawarden, foarte aproape de hanul cu firma *Fox and Grapes* (Vulpea și strugurii). Peste drum, aproape în față, o casă adevărată, acoperită cu țiglă, cea a doctorului Thomas, om milostiv, medic priceput și inimos, necentenit pe drumuri, chiar și pe vremea cea mai urîță, ca și calul văduvei Kidd. Soția lui, născută Boydell, se trăgea dintr-o familie burgheză de vază ; fratele ei avea să devină lordul primar al Londrei. Cultiva cu soțul aceeași vocație neobișnuită de a-i ajuta pe sărmani altfel decît doar gîndindu-se cînd și cînd la ei ; satul o proslăvea. Prin urmare ar fi fost foarte firesc ca într-o zi doctorul Thomas și soția sa să se fi simțit cucerii de vecina lor „un spiriduș, o zînă mică“ — cuvintele sînt ale lor. „Pe vremea aceea nu eram decît o fată robustă, sălbatică și zăpăcită“, avea să scrie mai tîrziu cea în cauză.

— Am vrea să o luăm un timp la noi, să vadă puțin de copiii noștri cei mici, spusese doamna Thomas văduvei Mary Lyon.

„Spiridușul“ avea pe atunci zece ani, un accent și un vocabular groaznic. Stăpînii ei au învățat-o să scrie și să citească, i-au dat un minimum de bună creștere. Frumusețea copilei îi cucerea, ca și excepționalele ei virtuți de adaptare. „Și eu îi iubeam, eram fericită“. Ziua, afecțiunea civilizatoare a familiei Thomas, seara, dra-

gostea mamei și a bunicii, aspră și profundă. Bucură-te citva timp încă de aceste fericiri ale copilăriei, Emma. Într-o bună zi, cuprinsă de tulburare, vei înțelege de la mama ta că ai și devenit femeie.

În anii 1775—1780, aproape o jumătate de milion de ființe omenesti populau Londra, iar o treime dintre ele trăiau sub pământ, în pivnițele și subsolurile care existau atunci pe sub trotuare. Se ajungea la ele prin scări amenajate între trotuar și casă. Servitorii și oamenii săraci care locuiau în alte sălășe decît sub pământ nu erau mai pricopsiți, dacă ar fi să judecăm după înfricoșătoare detalii cuprinse indeosebi în rapoartele poliției. „Am fost pe-afară și am cerșit toată ziua. Plătesc nouă penny pe săptămînă pentru un soi de încăpere fără fereastră, în care se găsește un fel de pat. Mai este o femeie care doarme acolo cu mine”. „Trăiesc singură. Mă costă șase penny pe săptămînă. Nu am furat obiectele pe care mi le arătați. Întrucît ușa nu se închide, le-am vîrît sub finul pe care dorm”. Periodic, poliția găsea în maghernițele acestea cadavrele nenorociților morți de frig, de foame, sinuciși ori asasinați.

Cele două slujnice care trăiau în subsolul casei doctorului Budd, în Chatham Place, aproape de Blackfriars Bridge, își ziceau că norocul nu le ocolise defel. Doctorul Budd, chirurg reputat, și soția lui se purtau frumos cu Jane și cu Emily. Emily Lyon îi părăsise pe bunii săi stăpîni de pe Hawarden — a corespondat cu ei pînă la moartea lor — întrucît văduva Lyon, mama ei, își făcuse un rost în Londra. Ce fel de rost, nu se știe, după cum nu se știe dacă Emily a plecat la Londra odată cu ea sau ceva mai tîrziu. Sigur este însă că mama și fiica se aflau, amîndouă, în capitala aceasta la sfîrșitul anului 1779. Nu împreună. Condițiile în care a trăit și comportarea văduvei Lyon în timpul celor douăsprezece sau patrusprezece luni cît a stat fiica ei la Londra au rămas o enigmă. În ce privește viața londoneză dusă de Emily, nu are nici o importanță faptul că nu poate fi înscrisă într-o cronologie precisă. Este vorba de o educație sentimentală puțin obișnuită.

Viața dusă la început în casa doctorului Budd a fost relativ călduță : nici foame, nici frig. Doamna Budd nu-și trimitea cele două slujnice, după treburi, decît împreună, știind ce poate păți o fată de patrusprezece ani lăsată singură. Am mai spus cîte ceva despre climatul moral al Londrei la epoca dată. Detaliile cele mai lipsite de ipocrizie, referitoare la acest subiect, pot fi găsite în *Memoriile Intime* ale eruditului scoțian James Boswell, prieten cu Jean-Jacques Rousseau și Samuel Johnson, mare călător prin Europa ; la Londra el era un fel de faun al parcurilor, al boschetelor, al străduțelor și fundăturilor ; ba chiar și al podurilor. A povestit, spre pildă, cum a avut de-a face cu o prostituată pe Westminster Bridge, și cum a simțit o plăcere necunoscută „auzind în același timp mormurul fluviului curgînd pe sub nobilul edificiu“.

Cele două slujnice ale doctorului Budd au avut așadar prilejul să învețe niște lucruri, și nu o dată au fost nevoite să alerge să ceară protecție, pentru a scăpa de neînfrînările unor emuli de-ai lui Boswell sau de proxeneți dornici să-și mărească efectivele. Dar nimic nu poate stăvili curiozitatea a două fete de cincisprezece ani care merg împreună pe străzile unui oraș mare, nimic nu le-ar fi putut opri nici pe acestea să ajungă pînă în cartierele Ștrandului și pe străzile învecinate, unde prăvăliile cu rochii, stofe și obiecte pentru femei străluceau ca niște faruri.

Bărbații zăboveau pe-acolo tot atît de mult ca și femeile, din pricina frumuseții vinzătoarelor ; nu erau ei smintiți, negustorii londonezi. Frau Sophie von La Roche, soția unui consilier din Koblenz, a notat în timpul acela că toate lucrurile prezentate în prăvăliile din Londra erau înfățișate „într-un chip mult mai atrăgător decît la Paris sau în oricare alt oraș“. Magazine de încălțăminte vindeau pînă și pantofi pentru păpuși. Amintesc încă o dată că este vorba de cartierele elegante, dar inchipuți-vă în fața unor asemenea peșteri cu comori două fete venite de la țară, sărace, care în copilărie au umblat desculțe.

Priveau fascinate vitrinele, dar din prăvălie, uneori, cineva le privea la rîndul său și, într-o zi, o negusto-

reasă de șaluri și mătăsuri a ieșit în prag și s-a adresat direct frumoasei Emily, întrebînd-o cam așa : nu este pentru prima oară că te oprești aici, cu ce te ocupi, cine ești, unde lucrezi, cît câștigi, ți-ar place să fii vînzătoare într-un magazin ? Este o meserie frumoasă... A doua zi sau peste alte citeva, Emily a plecat de la doctorul și doamna Budd. Să-și fi părăsit oare și prietena ? Se prea poate, căci nu au mai fost văzute împreună, dar să nu ne întristeze însingurarea acelei Jane, al cărei nume de fată nu-l cunoaștem, ea nu urma să mai rămînă multă vreme slujnică, nici singură ; s-a măritat cu un actor celebru, cu William Powel Tinărul ; Jane avea să devină o actriță chiar mai celebră decît el : Jane Powel, steaua adulată a teatrului Drury Lane.

Voi face o paranteză pentru falsa coincidență destul de stranie — falsă, pentru că nu a existat vreo întîlnire nici în timp, nici în spațiu potrivit căreia, într-o anumită perioadă a vieții ei londoniene, Emily Lyon să se fi aflat în serviciul familiei Thomas Linley vîrstnicul, directorul vestitului teatru Drury Lane. Cînd anume, nu se știe și nici nu are vreo importanță, iată-o pe Emily nu slujnică, ci vînzătoare într-un magazin elegant. Curată, frumos coafată, bine îmbrăcată, patroana ține la acest lucru, iar Emily este un fluier pentru momit păsări de mîna întii, gentlemenii care vin cu soțiile sau iboynicele lor nu-și mai pierd răbdarea cînd timpul de alegere este lung și nici nu se zgîrcesc la banii. Or fi fost vreunul care s-au reîntors acolo singuri, or fi obținut vreun favor din partea vînzătoarei Emily ? Nici o certitudine istorică în privința aceasta, dar frumusețea ei nu-i tulbura doar pe bărbați, și se pare că una, cel puțin, dintre clientele a fost ea și înnebunită obținînd totul de la Emily.

Se mai știe despre o clientă seducătoare, pe nume Kelly, căreia i se mai zicea și „călugărița din Arlington Street“. Mănăstirea cu totul specială pe care o conducea devenise celebră în anumite cercuri londoneze. Nu în rîndurile săracilor. Gentlemenii vizitatori erau exigenți, dar se pricepeau la calitate. Cu ce rosturi a intrat Emily „în serviciul“ doamnei Kelly ? Iată, dacă vreți, încă un mister. *Lady's maid* înseamnă, în principiu, cameristă, dar să vedem. Să fi resimțit călugărița din Arlington o

slăbiciune bruscă pentru frumusețea care cucerise o altă Sapho ? De ce nu ? De asemenea, pare cu neputință ca nici unul dintre gentlemanii vizitatori să nu o fi remarcat pe Emily și să nu fi vrut să o vadă mai de-a-proape. Fără să ne luăm o prea mare libertate în fața istoriei, putem totuși scrie că fecioria frumoasei Emily nu mai era decât o amintire, și-apoi ea însăși se va destăinui mai tirziu, după căsătoria cu ambasadorul William Hamilton, într-o scrisoare adresată lui George Romney¹, care în atâtea rinduri a pictat-o cu înflăcărare de îndrăgostit : „M-ai văzut și mi-ai vorbit în vremuri pentru mine grele, în zilele mele de pierzanie. Mărturisesc că mizeria a biruit virtutea, dar simțământul meu de virtute nu mă părăsise“.

În anul 1780 și în cei următori, după dineuri, cînd începeau să apară pe mese carafele cu vin de Porto, gentlemanii, peste măsură de aprinși la față, vorbeau cu însuflețire despre un anume „Templu al lui Eșculap“, denumit și „Templul Sănătății“. Era vorba de un fel de teatru, destul de luxos, situat în Royal Terrace, Adelphi, în fața Tamisei, deschis cu doi ani în urmă de către un doctor pe nume James Graham.

— M-am născut la Edinburgh, am studiat medicina la universitate, am călătorit în Franța și în America, am publicat un expozeu asupra lucrărilor lui Benjamin Franklin.

Ce universitate, nu preciza Graham, nimeni nu-i citise expozeul, dar în holul „templului“ său puteau fi văzute agățate, în rame scumpe, — „Am cheltuit zece mii de lire pentru construcție și decorare“, spunea el — numeroase certificate și atestate ale unor înalte personalități, printre care și ducesa Georgiana de Devonshire, care garantau că doctorul îi vindecase de felurite boli. Terapeutica respectivă cuprindea băi de nămol, tratamente magnetice și audierea unor conferințe în care Graham spunea că lumea trebuie să bea și să mănînce

¹ Pictor și desenator englez, cu deosebire portretist (1734—1802). (N.t.).

mai puțin, că trebuie să doarmă cu fereastra deschisă și să se spele mai mult decât o făcea în general.

Intrarea în „templu“ costa cinci șilingi, sumă destul de mare pentru a-i ține la distanță pe calici. Succesul era nemaipomenit și nu se datora numai tratamentelor. Graham se producea el însuși în cadrul unor demonstrații de băi de nămol, în tovărășia unei tinere femei încântătoare, goi amândoi, dar cufundați în nămol până la git. Asta nu însemna decît un fel de gustare, căci se trecea apoi în sala de conferințe, denumită „marea cameră a lui Apollo“. După preambulul igienic, la care am făcut mai sus aluzie, Graham citea unul sau două texte referitoare la subiecte care interesau mai mult; iată două exemple: *Cauzele, natura și efectele dragostei și frumuseții, în diferite perioade ale vieții umane, la bărbați, la femei și la hermafrodiți. Generația, creșterea și perfecționarea speciei umane, întretesute cu precepte pentru conversație și exaltarea frumuseții.* Auditorii și auditoarele — existau și din acestea, și încă din înalta societate, ele coborau din caleașcă, purtînd pe față un vâl gros — ascultau sau nu ascultau lectura, dar acordau mare atenție tablourilor vii care ilustrau textul: tinere închipuind zeițe — ale sănătății, frumuseții, grației etc. — întovărășite de slujnicele sau însoțitoarele lor, de asemenea sumar îmbrăcate. Goale ori nu tocmai, lucrul se știe mai puțin. Cu văluri, crede Hugh Tours. O adecvată folosire a vălurilor poate fi mai eficace decît goliciunea deplină, astăzi comercializată. Graham își încheia spectacolul cu descrierea amănunțită a „Patului celest“, născocire proprie, străbătut — zicea el — de unde magnetice și construit în așa fel încît putea fi inclinat și balansat pe două axe, spre a se obține „cea mai potrivită poziție pentru procreare“. Dornici ori nu să procreeze, clienții acceptau să plătească cincizeci de lire pentru a dormi o noapte în „patul celest“. Se prea poate ca Graham să le fi procurat și parteneri.

Emily Lyon nu a fost niciodată silită să folosească „patul celest“ pentru bani. Oameni de vază pusese ochii pe ea, în timp ce participa la „tablourile vivante“ care ilustrau conferințele lui Graham. Șarlatanul avea în Londra emisari hăițași ai frumuseților. Emily urma

să apară curind ca solistă în „atitudini“ — niciodată cu adevărat goală, asigură Hugh Tours — și era fascinantă, nu numai ca zeiță a frumuseții sau a sănătății, ci și ca bacantă, ca Ariadnă, Marie Magdalenă, Casandră, sfântă Cecilie, Mirandă sau Circe magiciană. Ca și Circe, făcea inimile să bată atât prin „fermecătoarea frumusețe a chipului și a trupului, cât și prin expresia unei inocențe aproape copilărești“. La urma urmei, o înaltă artă în genul respectiv, și înțelegem pentru ce George Romney, totuși pe-atunci celebru, rival al lui Reynolds, a vrut să aibă un asemenea model în fața șevaletului său. Nici din corespondența sa, nici din cea a Emilyei nu rezultă dacă i-a fost sau nu amantă. A pictat-o și desenat-o sub toate aspectele adoptate în „atitudini“ — înainte de a o fi pictat, mai târziu, ca ambasadoare.

Un alt personaj, autentic baronet, o remarcase pe Emily la „Templul Sănătății“. Se numea sir Harry Featherstonehaugh. Oval prelung, păr blond-roșcat, nici frumos nici urât, douăzeci și șase de ani, bine legat, vinjos, tip de sportiv, vesel, plin de vioiciune și un anume fel de a fi care exprima tocmai ceea ce Emily, din instinct, iubea cel mai mult pe lume, adică o viață liberă, fără constrîngeri. I-a făcut o curte directă și, după câteva nopți petrecute împreună la Londra, i-a propus să lase totul baltă : și pe domnul Graham și „Templul Sănătății“.

— Da, dar acolo îmi câștig existența...

Nu a îndrăznit să adauge că o încintau și aplauzele.

— Să nu te preocupe asemenea fleacuri, a spus sir Harry. Vino și stai cît vrei în casa mea țărănească de la Up Park. Nu vei avea nici un fel de griji, și sînt sigur că totul îți va fi pe plac. Uite, să-ți cumperi cu asta câteva toalete pentru cît vei sta acolo. Haide, primește cu inima deschisă !

Emily s-a îmbujorat, nu văzuse niciodată în mîinile cuiva atîta bănet. A înțeles că-i era dat să cunoască o altă lume. Ar mai fi șovăit oare, dacă sir Harry nu i-ar fi plăcut ? De prisos să ne mai punem întrebarea, căci, Dumnezeu, îi plăcea.

Da, intrase în altă lume, înainte chiar de a pleca ; o nebunie de rochii frumoase. Apoi călătoria de la Lon-

dra la Up Park, nu departe de Portsmouth, în trăsură aceea frumoasă, cu vizitiu, și încă una pentru bagaje, pentru valet. Apoi opririle în cele mai alese hanuri, și atita slujitorime care se precipita cu spinările încovolate... Dar toate acestea nu însemnau încă nimic. Emily a simțit cu adevărat fiori și ochii i s-au umezit când trăsura, trecind de un grup de case frumoase, care impresurau o bisericuță — „Unchiul meu este pastorul acestui sat“, a spus sir Harry — a început a urca încet o pantă destul de pieptișă ieșind într-un platou înverzit, în mijlocul căruia Up Park strălucea ca un gluvaer.

My country house, spunea sir Harry. Traducerea ad litteram, casă de țară, nu se potrivește în realitate. Nu era totuși vorba nici de un castel în sensul dat acestui cuvânt în Franța de-atunci. Up Park era una dintre acele minunate locuințe englezești care marcau puterea și permanența marilor familii. Era la un început de noiembrie. Sfârșit de zi frumoasă : coborât în asfințit, soarele învăpăia ferestrele fațadei din cărămidă și piatră ; parcul, un spațiu imens, vălurit, în care pilcure de copaci — aurii în clipele acelea — fuseseră anume dispuși de către un artist al peisajului pentru a însufleți natura ; se cuprindeau în el livezi, grădini, pirișe ; în depărtare, perdele de copaci ascundeau pășuni cu vacile lor și ogoare cu plugarii lor. Bogăția nu trebuia să-și arate chipul decât în fast și frumusețe.

Emily încerca zadarnic să-și adune amintirile, să asemuiască ceea ce vedea cu Stanstead Park, locuința lordului Halifax cunoscută în copilărie ; nu-i era cu puțință... Trăsura se opri, o droaie de servitori, bărbați și femei, se și grăbiră să coboare bagajele, îngrijindu-se de toate, în timp ce un majordom asculta cu încordată atenție cele dinții porunci ale lui sir Harry și chema două cameriste care urmau să stea la dispoziția Emilyei ; le putea cere servicii la orice oră din zi și din noapte. Servitorimea celor mai înstăriți din ziua de azi este mult mai puțin numeroasă decât cea care putea fi văzută atunci pe marile proprietăți britanice. În zilele care au urmat, Emily descoperi mesele pentru ceaș acoperite cu argintărie și porțelanuri fine, cu smântină proaspătă, cu mai multe feluri de unt și de pîine, cu flori... Des-

coperi cinele zilnice de treizeci de tacimuri și antreuri, pește diferit, fripturi, cocoși sălbateci; ierunci, cu fețe de masă și șervete scrobite, care dispăreau ca prin farmec la sfârșitul mesei, și atunci, pe lemaul de acaju, ce se iveau în toată strălucirea lui, apăreau carafe scintei-toare, umplute cu cele mai bune vinuri, dulceturi în vase de cristal, fructe îmbietoare în coșuri de vis; o companie de grădinari specializați le aduceau din sere încălzite cu cărbuni. Către sfârșitul desertului, doamnele se retrăgeau și treceau în încăperea menită ceaiului; odată, în chiar clipele acelea, Emily a văzut pe unul dintre gentlemeni care se și îndrepta spre un ungher prevăzut cu un elegant recipient argintat, al cărui rost ea nu-l pătrunsese încă; servitorii luau și înlocuiau pe dată toate aceste obiecte ale plăcerilor. Bucătăriile, construite în afara clădirii de locuit, erau legate de oficii prin trei culoare subterane foarte bine luminate. Supeul era servit la zece seara, cind mai răminea cine voia. Între mese, oaspeții se plimbau, citeau, discutau, făceau muzică; alții, cei mai mulți, călăreau și vînau: sir Harry fusese dintotdeauna înnebunit după cai, grajdurile sale erau nemaipomenite. Stîngăciile săvîrșite de Emily, introdusă brusc în sînul unei societăți ca aceea, s-au dovedit mai puțin numeroase, decît ne-am putea închipui *a priori*, deoarece, potrivit mărturiilor tuturor călătorilor, libertatea de mișcare era mult mai mare acolo decît în Franța; pe de altă parte, facultatea de adaptare, cu adevărat remarcabilă la toate femeile, era, la Emily, genială. A știut să observe, să imite și adesea să tacă, cel puțin la începutul celor douăsprezece luni pe care avea să le petreacă la Up Park. Împrejurările în care i s-a întîmplat să izbucnească în înjurături și grosolănii se iveau îndeobște după ce băuse, dar atunci toată lumea din jurul ei era mai mult sau mai puțin beată, bărbați și femei, nimic nu mira pe nimeni, iar a doua zi dimineața *good morning, how do you do*, cele întîmplate în ajun erau date uitării. Frumusețea Emilyei făcea mîndria lui sir Harry în egală măsură cu frumusețea Up Park-ului și cu tot ceea ce se putea vedea acolo, inclusiv caii, iar mulțumirea lui crescuse într-adevăr, cind amanta sa, după o discretă inițiere la care se adăugau vitalitatea și tupeul ei, a învățat să că-

lărească destul de bine pentru a putea lua parte la o vînaătoare.

Nu numai libertatea de mișcare era deosebită la Up Park, dar seara, după supeul cu șampanie, se făceau nu doar schimburi de madrigale; servitorii dispăreau, camerele își schimbau locatarii. Nici un document nu a confirmat acel zvon istoric, potrivit căruia Emily ar fi dansat goală pe o masă; dar următoarele evenimente aveau să dovedească, totuși, că în timpul șederii sale la Up Park, nu a avut de-a face doar cu sir Harry. De vină erau mesele, băutura, ambianța degajată, omagiile stăruitoare și o fire generoasă... Ceea ce vom vedea mai departe ne va uimi cu atît mai mult. Sir Harry nu era orb, cu siguranță că nu era nici străin de cele ce se întîmplau în jurul lui; dar, în ce-l privea, fidelitatea nu era totuși virtutea lui cea mai mare. Îi plăceau femeile frumoase și caîi frumoși, atîta tot. De altfel, în vreo două trei rinduri, poate fiindcă avea de primit oaspeți mai iluștri sau mai cu ifose, el a exilat-o pe Emily la Rosemary Cottage, South Harding, în satul învecinat. După aceea, Emily se înapoia acasă. Odată, la una dintre aceste reîntoarceri, ea găsi la Up Park un oaspete care nu prea semăna cu veseli cavaleri văzuți acolo pînă atunci.

Onorabilul Charles Francis Greville era cel de al doilea fiu al contelui de Warwick. Treizeci și doi de ani, înalt, aparență plăcută, distins; Emily îl aprecia: *very good looking*. După ce i-a fost prezentată, curtoazia — mai mult chiar, atitudinea prevenitoare a acestui gentleman față de ea — au descumpănit-o. Libertatea în comportare nu mergea niciodată la Up Park pînă la impolitețe, dar totdeauna Emily citise în ochii bărbaților anume dorință. Pe chipul onorabilului Greville ea descifra, firește, omagiul adus frumuseții sale, care nu i-a lipsit niciodată, dar și un interes diferit, nearătat de cînd era femeie, de nici un bărbat.

Se perindaseră vînaătorile de toamnă tîrzie, cu vînt care despoaie arborii, cu ger înăsprit, apoi se înstăpînise iarna, cu zile scurte și seri nesfîrșite, cînd se bea mai mult ca niciodată și se frămîntă cărțile de joc, unii gentlemen jucau tare, la fel și cîteva femei atrăgînd asupra

lor neincuviințarea ; printre ele se afla și Emily, care în trei zile învățase tot ce se poate ști despre jocul de noroc, pînă și anumite înjurături cînd pierdea, iar înjurăturile ei stîrneau risul din pricina accentului de Flintshire, exploziv desigur în asemenea împrejurări ; a venit apoi rîndul tărăgănatelor ploii de primăvară ; totuși gentlemanii găseau pretextul să tragă, călări, cite o raită prin cîmpie, de unde se întorceau cu caii lucind și fumegînd, iar rindașii se grăbeau să-i întîmpine, în timp ce de ei înșiși, uzi și stropiți cu noroi din cap pînă în picioare, aveau pe dată grijă valetii — îi dezbrăcau, îi ștergeau, îi frecționau, le aduceau căni cu vin fierț, punct din care ieșeau aburi ; începea veselia cea mare de la sfîrșitul zilei. După aceea, ploile se mai răreau, o lumină dulce se cernea peste toate, grădinile străluceau, aveau loc jocurile în aer liber pe pajiștea cu terenuri de bowling și întotdeauna cîțiva oaspeți, puțini la număr, care preferau să stea în camera lor sau în vreun salon, cititori ori muzicieni, ori amatori de conversații... Iată-i pe Emily Lyon și pe onorabilul Charles Greville discutînd la căldura focului, singuri într-un salon, aproape singuri în toată casa, în afară de servitori. Cele ce și-au spus au fost reconstituite întocmai cu ajutorul unor extrase din scrisorile pe care Charles Greville și Emily și le-au trimis.

— Emily, duci o viață necugetată și este cu neputință să-ți închipui că lucrurile vor putea merge mult timp astfel. Ești ca o jucărie în mîinile invitațiilor lui sir Harry. Nu doresc să te jignesc, Emily, dimpotrivă, dacă-ți vorbesc astfel este pentru că-mi dau seama că prețuiești mai mult decît viața pe care o duci.

— Nu eu mi-am ales-o, dragul meu Greville. Săracii nu-și aleg singuri viața.

— Nici femeile atît de uimitor de frumoase ca dumneata, înțeleg prea bine, dar... Ce vîrstă ai acum ? Șaptesprezece ani, nu-i așa ? Cu cîți bărbați ai avut de-a face ? Nu, nu-mi răspunde. „Templul acela al Sănătății“ avea o faimă groaznică.

— Dar veneau și oameni foarte cum trebuie. Dovada : acolo l-am întîlnit pe sir Harry.

— Pentru ce n-ai făcut mai bine teatru, de vreme ce la Londra ai fost în serviciul lui Thomas Linley, directorul teatrului Drury Lane ?

— Aveam cincisprezece ani cînd m-am angajat la familia Linley, și nici vorbă nu încăpea să fiu altceva decît o slujnică.

— Ce-ai făcut după aceea ?

— Despre asta mai bine să nu vorbesc. Nu aveam poftă să mucegăiesc prin manufacturi. Și eram frumoasă.

— O aveai pe mama dumitale. Încuviința ea toate astea ?

— Mama își cîștiga la rîndul ei existența. La Londra s-a recăsătorit. Cu un anume Doggin sau Cadogan, nu-mi mai amintesc prea bine.

— Cum, nu ești sigură de numele tatălui dumitale vitreg ?

— Nu. Oamenii săraci nu sînt siguri de nimic. Știu doar atît, că mama se numește în prezent doamna Cadogan.

— Îl vezi uneori pe domnul Cadogan ?

— Niciodată. Cred că mama l-a părăsit.

— Toate astea-s o mizerie.

— Întocmai, dragul meu Greville. Ar trebui să înțelegi că aici am dat uitării toate mizeriile mele. Mizeria mea.

— Cauți uitarea. De ce n-ai ieșit astăzi cu cineva ?

— Să zicem că sînt puțin obosită. Și-apoi știam că nu ieșiseși. Îmi place compania dumitale, dragul meu Greville. Nu ești ca și ceilalți bărbați de aici care nu visează decît mîncare și băutură, femei și cai. Cred că, pur și simplu, te iubesc, dragul meu Greville.

Nu este sigur că Emily Lyon i-a spus lui Greville în trei cuvinte că-l iubea, dar era ca și cînd i-ar fi spus-o, într-atît îi dăduse a înțelege acest lucru, iar de două săptămîni ochii ei grăiau mai mult ca orice ; poate că Greville înfiripase el însuși dialogul amintit mai sus, pentru a o îndemna pe Emily să recurgă la un limbaj mai clar decît cel al ochilor. Dar totul s-a clarificat și mai bine după ce au făcut dragoste, parte la Up Park, parte la Rosemary Cottage, unde Emily s-a pomenit exilată de vreo două, trei ori, sau poate chiar la Londra unde „dă-

duse o fugă" în timpul unuia dintre aceste exiluri. Un lucru este cert: pentru prima oară în viața ei, Emily era profund, cu adevărat, îndrăgostită.

Intrucît treburile îl chemau la Londra, Greville a părăsit Up Park-ul după ce i-a lăsat cîteva scrisori timbrate pe adresa lui. La începutul lui ianuarie 1782 a primit unul dintre aceste plicuri; conținea o scrisoare patetică și plină cu greșeli de ortografie. Emily se găsea la Hawarden, la bunica ei. Fusese concediată de sir Harry, alungată ca o slujnică hoată, cu doar puțină rufărie și exact suma necesară călătoriei cu diligența. Era gravidă în șase luni. Sir Harry descoperise că era însărcinată — de cîtăva vreme ea nu-l mai interesa — urmasa o discuție în care fiica potcovarului își regăsise dintr-o dată vocabularul viguros al pescarilor și al țăranilor din Hawarden. De aici și porunca de a pleca imediat.

Oare onorabilul Charles Greville o lăsase însărcinată? Comportarea acestui gentleman, la primirea scrisorii și după aceea, pare să arate că nu. Nici sir Harry nu putea fi cauza, din diferite rațiuni. Discreția păstrată de Emily în bogata ei corespondență te face să crezi că nici ea nu era sigură de identitatea paternă a copilului ce avea să vină pe lume. Orice ar fi fost, era disperată, lipsită de mijloace și prin urmare lansa un S.O.S.

„Crede-mă, sînt ca și nebună. Nu am nici o veste de la sir Harry, ce-o să mă fac? Doamne-Dumnezeule, am scris șapte scrisori și nici un răspuns, nu mă pot duce la Londra fără bani, nu am nici o lețcaie și, cred că prietenii mei mă disprețuiesc, da, așa cred. O, Greville, ce mă fac? O, Greville, de-aș fi măcar în slujba ta, așa cum eram la sir Harry... Aș fi fericită, zău, nu sînt decît o fetiță, o sărmană fată disperată, într-adevăr disperată. În numele lui Dumnezeu, Greville, scrie-mi din clipa în care primești scrisoarea aceasta și spune-mi doar ce trebuie să fac, arată-mi o cale. Sînt ca și nebună. O, scrie-mi, pentru Dumnezeu. Adio, și socotește-mă pentru totdeauna a dumitale Emily. Nu-l spune nimic mamei despre deznădejdea în care mă zbat și dă-mi curaj!“

Răspunsul lui Greville trage cortina după primul act al unei aventuri sentimentale exemplare din care s-a

Inspirat, după părerea mea, un ilustru dramaturg englez, veți ghici chiar dumneavoastră, foarte curînd, cine anume. Să ne oprim puțin și să deslușim miezul acestei scrisori.

Primul paragraf este moralizator. Alungînd-o pe Emily așa cum a făcut, sir Harry se purtase într-un chip de neiertat, spunea Greville; pe de altă parte însă, Emily, comportîndu-se așa cum se comportase, și-a asumat riscul de a se pomeni tratată urît. „Îți voi răspunde acum la scrisoare. Îmi spui că prietenii sînt reci cu dumneata. Este deci momentul să nu te mai vezi cu ei. În același timp însă trebuie să iei cîteva hotărîri înainte de a veni în oraș“. Cuvîntul înainte era subliniat. În oraș, adică la Londra, la mine. Tot restul scrisorii, lungă de altfel, consta într-un fel de program, era ca o linie de conduită pe care Emily trebuia să o urmeze riguros, dacă voia ca Greville să-i vină în ajutor.

Mai întîi, să-i scrie lui sir Harry că nu-l va mai re-vedea niciodată. „Nu voi putea face nici un pas spre dumneata, pînă ce nu vei fi trimis asemenea scrisoare...“ Dacă Emily îl mai iubea pe sir Harry și nu voia să ia inițiativa unei rupturi, nu avea decît, dar atunci se spulbera orice speranță. Exigența mergea mai departe: „Dacă îmi dorești protecția, trebuie să rupi cu toate relațiile, în afară de mama dumitale, și numai de ea“. Urmau prescripții privind măsurile imediate: să trăiască ascunsă (într-o casă pe care Greville o va fi găsit-o) pînă la nașterea copilului. Apoi să scape de slujnică (angajată de Greville) și să-și schimbe numele. În ce privește copilul, avea să fie îndepărtat, ținut la o doică. Apoi, încetul cu încetul, Greville avea să-i asigure „scumpei sale Emily“ relații, toate bine alese de el, iar ea trebuia să se angajeze că nu-și va mai face deloc altele în plus. Deci, păstrîndu-i taina, Greville urma să acționeze în așa fel încît „nimeni să nu o poată lipsi vreodată, cituși de puțin, de respect; ba chiar avea să fie admirată“. Și fericită. Cu Greville, firește. Dar onorabilul gentleman insistă categoric și în mai multe rînduri asupra acestui lucru: trebuia să se gîndească bine și să ia o hotărîre absolută, definitivă, altfel nu era nimic de făcut. „Dum-

nezeu să te binecuvinteze, scumpa mea, hotărăște-te repede și scrie-mi“.

Emily s-a hotărît. Cu atît mai repede, cu cît îl iubea pe Greville. În primăvara următoare, a adus pe lume o fetiță, care a și fost trimisă la o doică, în timp ce ea se instalase într-o casă atrăgătoare, la Paddington Green, aproape de Edgware Road, în cea mai apropiată și încă rustică periferie a Londrei. Nu Emily Lyon se instalase acolo, ci Emma Hart, acesta era noul ei nume. Alături de Emma — doamna Cadogan, mama; în același timp, însoțitoare și guvernantă. Cînd se măritase înția oară cu potcovarul ei, mama Emmei nu știa să semneze decît cu o cruce; acum, citea și scria, era demnă. În plus, două slujnice; Greville nu s-a scumpit. Emma primea o sută de lire pe an pentru întreținerea casei și treizeci de lire pentru nevoile personale.

Greville nu trăia în aceeași casă cu iubita, asta nu se făcea. Ca funcționar în birourile Amiralității, beneficia de un apartament în Kings Mews, în chiar centrul orașului. Venea foarte des pe la Emma. „Știu, a scris ea, că vei veni mîine seară, dar încearcă să ajungi înainte de cină, avem atîtea să ne spunem“. Patru ani, aproape, avea să locuiască în casa aceasta din Paddington. Cel puțin douăsprezece luni nu l-a primit decît pe Greville, dar nici cî-i pîsa, fiindcă îl iubea, îi adora, tot ce spunea el era sfînt și nu trăia decît pentru clipele pe care i le dăruia. Greville stătea de vorbă cu ea, îi corecta accentul, iar Emma se străduia, fără de măsură, să-l mulțumească în toate.

— Peste cîteva zile voi aduce un profesor de muzică.

— O să fac muzică, ce fericire!

Emma era înzestrată pentru canto; glasul îi era, în orice caz, tot atît de expresiv ca și chipul. Profesorul veni cu sugestia că ar fi bine ca Emma să frecventeze concertele. Greville o duse deci la Ranelagh, cea mai asaltată sală din vremea aceea. Toți bărbații întorceau capul cînd apărea Emma, dar ea nu se uita la nimeni. Într-o zi, la Ranelagh, Dumnezeu știe cum, pesemne cu prilejul vreunui concurs, Emma a zbughit-o pe scenă și a cîntat. Ce succes! Furios, Greville a dus-o numai-decît acasă. Emma i s-a aruncat la picioare: „Nu o să

mai fac asta niciodată ! Trăsnetul să mă lovească dacă o să te mai supăr vreodată !¹⁴

Începuseră să apară, la Paddington, câteva vizitatoare. Nu chiar profesoare, dar femei cultivate, pe care Greville le alesese cu grijă.

— Conversația lor îți va îngădui să-ți îmbogățești spiritul.

— Putea-voi oare să-ți mulțumesc îndestul, dragul meu Greville ? Te iubesc și mai mult, dacă asta e cu putință.

Nu începeți cumva să bănuți ce dramaturg s-a inspirat din extraordinarul duo Greville-Emma Hart ? Este limpede : Bernard Shaw pentru al său *Pygmalion*. Piesa lui se apropie mult mai mult de întîmplarea pe care v-o istorisesc decît de legenda antică ; să fiu oare primul care văd lucrul acesta ? Nu am găsit nici o aluzie de acest gen în biografiile personajului lady Hamilton. Dar să mă reîntorc la Emma, pe care Greville a început să o izoleze. Puțini sînt bărbați în stare să-și ascundă la nesfîrșit comoara, iar Greville este și mai mindru de frumusețea Emmei decît castelanul de la Up Park, fiindcă frumusețea aceasta s-a șlefuit, s-a rafinat. Cînd Greville se hotărăște să invite cîțiva gentlemen la Paddington, Emma servește ceaiul ca o lady, rostește cu tot firescul banalitățile care fac o conversație distinsă, știe să tacă atît cît trebuie pentru a-și ascunde lacunele.

— Data viitoare fi voi aduce pe prietenul meu, pe marele pictor Romney. Mi-ar place, dacă nu ar avea nimic împotriva, să-ți facă portretul.

— O, scumpul meu Greville !

Să fi mărturisit după aceea Emma iubitului ei că-l mai întîlnise pe Romney (într-un alt atelier, căci între timp se mutase), că i-a pozat ? Pare-se că nici ea, nici Romney, nu au spus nimic. A reînceput pur și simplu să pozeze foarte des. Greville plătea de fiecare dată o trăsură. Romney avea patruzeci și opt de ani, Emma, optsprezece. Doamna Cadogan asista la ședințe, ca însoțitoare cu menirea de a și supraveghea. Chiar dacă nu ar fi fost de față, tot nu s-ar fi întîmplat nimic, într-atît de îndrăgostită era Emma de Greville al ei. Ne vine a crede

că în ce-l privește pe Romney era îndrăgostit și fără îndoială că Greville — alertat poate de vigilența doamnă Cadogan — s-a temut de ceva, căci Emma nu a mai pozat între 27 octombrie 1784 și 21 februarie 1785, deci patru luni; carnete cu însemnări ale lui Romney, în care își nota întâlnirile, stau măturie. Apoi, totul a continuat ca la început, intrucît Greville se liniștise. „Sînt sigur că Emma îmi este credincioasă, îl scria el unchiului său, William Hamilton, ambasadorul Angliei la Neapole. Și totuși admiratorii nu-i lipsesc, fără îndoială“.

Pentru a-i fi pe plac, și poate că asta o costa cel mai mult, Emma ținea socotelile casei. În *Day Account Book* găsim cheltuielile de fiecare zi, la centimă: masa, îmbrăcămintea, lefurile servitorilor, încît îți vine să te întrebi dacă nu cumva Emma cheltuia fără să socotească prea mult, apoi își *redacta* socotelile, pentru a face plăcere adoratului ei Greville. Suma pe care el i-o acorda i-ar fi îngăduit asemenea lucru, dat fiind că duceau o viață cumpătată.

Cele mai multe dintre faptele pygmalionienei aventuri Greville-Emma se cunosc din corespondența ce a existat în epocă între onorabilul gentleman și unchiul său, sir William Hamilton. Ambasadorul acesta era un foarte luminat amator de artă. Cînd arheologii au început să scoată la lumină, în ținutul Pompei, destul de multe obiecte antice, el a achiziționat pe contul său un număr apreciabil de asemenea obiecte, pe care le-a revîndut apoi de patru, cinci ori mai scump British Museum-ului. Greville își egala în gust și competență unchiul, astfel că numeroase pasaje din scrisorile lor conțin aluzii la antichități. Altele vorbesc despre femei, pe un ton cinic, caracteristic conversațiilor de societate. „Singurul lucru despre care trebuie să dăm seamă oamenilor din lumea noastră, scria Greville, este să nu facem nimic care să rănească *buna-cuviință*.“ În privința persoanelor care nu erau din *lumea lor*, părerea acelora nu conta, era ca și cum nici n-ar fi existat.

Cît a stat Emma la Paddington, sir William Hamilton a venit la Londra, o dată în 1782, pentru foarte scurt

timp, ca să-și înhumeze în pământ englez soția decedată la Neapole. S-a reintors în 1784, a stat mai mult și, de data aceasta, a văzut-o pe Emma. Îi făcea complimente la tot pasul, Greville roșea de mândrie, deschizînd totuși, larg, ochii; Emma se simțea peste măsură de măgulită. În timpul acelei șederi din iunie 1784, Hamilton și Greville au plecat într-o călătorie de afaceri, era probabil vorba de lichidarea unor obiecte antice, în timp ce Emma și mama ei s-au dus la mare, la Parkgate, în regiunea Chester. Emma și-a luat cu ea și fetița, al cărei tată nu i-l cunoștea, o fetiță de trei ani; a luat-o de la doică pentru două luni. În acest răstimp, Emma îi scria adoratului ei de două ori pe săptămînă (ritmul poștei de-atunci nu îngăduia mai mult) scrisori pline de o iubire fără margini. Genul acesta de corespondență, citit la rece, pare adesea monoton, iar Emma nu era desigur o autoare de epistole în sensul literar al cuvîntului, ea nu știa decît să repete dragului ei că-l adoră, că absența lui o ucide, că în fiecare clipă cîntărește cît este el de minunat, de bun și cît este ea de neînsemnată, un nimic, că neîncetat se întrebă cum să facă mai bine ca să devină așa cum o vrea el; toate scrisorile acestea sînt banale în substanța lor, pline de repetiții și stingăcii, dar repetițiile și stingăciile alcătuiesc un strigăt de dragoste neîntreput, ce nu poate fi auzit fără a trezi anume emoție și a cărui sinceritate răzbate neîndoios.

Iubirii acesteia năvalnice, dezordonate, Greville îi răspundea cu măsură și calm, atrăgînd Emmei atenția că ortografia și stilul ei suferă încă de multe greșeli (aveau să se imputîneze cu timpul). Înțelegem lesne că el socotea manifestările drăgăstoase ale Emmei mult prea deschise (demonstrative), asta nu era de *bon ton* (altundeva decît în alcov). La muștrările privind ortografia și stilul, Emma a răspuns mai întîi că se simte mîhnită, apoi, aproape imediat, că Greville are de o sută de ori dreptate și că va munci spre a se îndrepta, și în privința aceasta că în multe altele. Într-una din ultimele scrisori îi vorbea de fetița ei, spunînd că o iubește mult și că ar fi fericită dacă Greville ar accepta ca ea să-și ia copila pentru cîteva zile cînd se va întoarce la Paddington; în cazul în care Greville ar fi dorit să o vadă, copila avea să

stea ascunsă, de nimeni zărită. Dar Emma a adăugat îndată că, de nu-i place cumva ideea ei, o poate da dintru început la o parte. Greville avea libertatea să facă orice cu copilul, așa cum fusese învoiala între ei din clipa în care acceptase să vină în ajutorul Emmei.

Nu rezultă din corespondența următoare dacă Greville a văzut copilul, la Paddington sau aiurea. Despre acest copil nici nu a mai venit vorba. Se știe doar că, puțin mai târziu, când ambasadorul Hamilton a luat-o în căsătorie pe Emma, el și-a asumat imediat, fără șovăieli ori comentarii, cheltuielile privind creșterea și educația copilei. Emma îi dăduse numele ei.

1785. William Hamilton și-a reluat postul de ambasador la Neapole, Charles Greville s-a reîntors la domiciliul său de la Londra, unde trăia în tihnă, primind prieteni și persoane din înalta societate; la rîndu-i era primit pretutindeni și bine văzut. De cîteva ori pe săptămînă el se ducea la Paddington să o vadă pe Emma, care îl adora și făcea totul pentru a-i fi pe plac — inclusiv de a nu o avea lîngă ea pe fetiță. Onorabilul Charles Greville era oare fericit? Nu tocmai. Îi lipseau banii.

Toată lumea are nevoie de bani: săracii fiindcă nu au, bogații fiindcă un au destul, cei nici săraci nici bogați fiindcă se tem de sărăcie; era cazul lui Charles Greville. Sintem nevoiți să-l privim puțin mai îndeaproape, întrucît el este cel care i-a precedat lui Nelson în inima Emmei și, mai mult, pentru că purtarea sa față de Emma a modelat femeia aceasta mai mult chiar decît și-a modelat Pygmalion statuia.

O funcție onorabilă, dar prost plătită la Amiralitate — vom vedea că era greu să găsești pe-atunci, în Anglia, instituție mai cărpănoasă — și un venit anual de șase sute de lire sterline. Greville găsea că este cam puțin. Ar fi fost tocmai de-ajuns pentru un celibatar din același mediu cu al său, dornic doar să-și mențină rangul; dar Greville tindea la mai mult. Un gentleman de vîrsta și din cercul său avea dreptul să se vadă căsătorit, să fie tată de familie, să-și primească prietenii cu fast etc... Iată însă că perspectivele se vesteau cu totul altele. Din cele șase sute de lire venit, peste o sută trebuiau cheltuite pentru întreținerea Emmei și a copilului ei; apoi

se pare că, în afară de aceasta, funcția de la Amiralitate era la acel început de an 1785 oarecum amenințată — sau poate că Greville avea de gînd să o părăsească din motive politice; chestiunea nu-mi este prea clară; dar ceea ce rămîne totuși clar este faptul că, atunci, Greville se temea de „sărăcie“, destăinuire făcută într-una dintre scrisorile adresate unchiului său. „Nu sînt încă deloc la vîrsta la care să mă retrag din viața socială, iar a te retrage în mizeriile sărăciei (*distress and poverty*) e și mai rău“.

Atunci, ce era de făcut? Să scape de Emma, aruncînd-o în stradă, nu ar fi fost lucru vrednic de un gentleman; și-apoi, Greville ținea la Emma, iar pe deasupra o economie de o sută și ceva de lire pe an tot nu ar fi rezolvat problema. Una dintre soluții ar mai fi fost, firește, ca sir William Hamilton, văduv fără copii, să moară; dar ambasadorul nu avea decît cincizeci și cinci de ani, era sănătos tun, avea iubite, într-un cuvînt, încă în puterea vîrstei. Altă soluție — care-i vine firesc în minte oricărui celibatar de familie bună și pe deasupra arătos — ar fi fost căsătoria cu o tînără de neam; bineînțeles, nu se ajunsese încă în societatea respectivă ca un blazon să fie înviorat cu aurul unui tîrg de orice fel. Chiar și Hamilton voia să-și vadă nepotul însurat cum se cuvine, în felul acesta băiatul ar fi încetat să se mai gîndească la moartea lui. Încă din 1774, ambasadorul începu să-î semnaleze partidele avantajoase. „Ce păcat că nu te afli aici, la Neapole! Miss Saint George și-a pierdut ieri tatăl, care i-a lăsat un venit de 8.000 de lire; este o fată frumoasă, puțin cîrnă, dansează admirabil...“

Pe atunci Greville însă nu se grăbea; mai apoi, a tras însă semnalul de alarmă. „Mi-ar trebui, a scris el textual unchiului său, o lady de 30.000 de lire“. Altfel spus, o zestre de valoarea aceasta. Într-o altă scrisoare, Greville își scădea puțin pretențiile: 20.000 de lire; dar în final, nu! Tot 30.000 de lire, deloc mai puțin. Totuși, familia unei lady cu asemenea dotă își putea dori un ginere nu neapărat foarte bogat, dar în stare să sporească simțitor venitul de 30.000 de lire. „Dacă bunătatea dumitale m-ar putea asigura în privința viitoarei moșteniri, aș avea șansa să mă însor cu o lady de 30.000 de

lire... Nu sînt un cerșetor, nu vreau bani acum, nu vreau în nici un caz să aduc vătămare bunăstării pe care o meriți, dar înțelege-mă că-mi trebuie o certitudine, speranța că-mi voi putea face o situație“. Cîtă delicatețe, cîtă bună-voință ! Înțelegem așadar că onorabilul Charles Greville, frămîntat de o teamă obsesivă, se și vedea în stradă !

În ce clipă s-a gîndit el oare că Emma, în loc să-i fie povară, putea deveni rezolvare ? Nimic prea limpede în această privință. O parte din corespondență lipsește — respectiv răspunsul ambasadorului la cererea de garanții, dar se pare că a și ocolit asemenea răspuns. De fapt un este deloc sigur că Greville și-a început demersul cu o intenție foarte precisă. Mai mulți biografi englezi ai Emmei Hamilton au spus doar atît : „Greville a făcut în așa fel, încît i-a «pasat» unchiului său iubita, pentru că se temea ca nu cumva acesta să se răcăsătorească și astfel moștenirea să-i scape lui, lui Greville“. Edinger adaugă : „Astfel stînd lucrurile, ambasadorul a plătit datoriile nepotului său“. Greville avea datorii, drept este, și probabil că unchiul său a plătit, pînă în cele din urmă, o parte din ele. În orice caz, iată ce ne dezvăluie cu certitudine corespondența.

Cu începere din anul 1785, în timp ce-i împărtășea unchiului planurile sale matrimoniale, Greville începu totodată să laude farmecele și virtuțile Emmei. „S-a sîfuit mult de cînd îi stau alături. Nu mai are nici unul dintre năravurile ce se datorau unor legături nepotrivite. Este elegantă cu naturalețe și se adaptează oricărei situații. Ea, atît de ușuratică și de cheluitoare, a devenit prudentă și potolită, deși o înconjoară tentațiile. Secretul meu este cît se poate de simplu : Emma este mîndră și orgolioasă, iar eu am făcut, ani de-a rîndul, apel la sentimentele ei, arătîndu-i că putea să cîștige, îndreptîndu-se, stima și admirația persoanelor din cea mai bună societate“. Greville a trimis în Neapole un portret, însoțit de comentariul : „Emma este și mai frumoasă, și mai elegantă decît atunci cînd ai văzut-o. Cîțiva dintre prietenii mei spun că nu au văzut mai mare frumusețe în Regatul Unit“.

Știm că Pygmalion s-a îndrăgostit de statuia sa, căreia Afrodita, mișcată de dragostea aceasta, i-a dat viață. În ce-l privește pe Greville însă, odată capodopera terminată, a fost stăpinit de un singur gând : să nu o mai vadă.

„Mă găsesc în absoluta nevoie de a-mi reduce la minimum cheltuielile, pur și simplu pentru a supraviețui și vreau să plătesc dobânzile datoriei mele fără să vind colecțiile. Voi face o călătorie de câteva luni în Scoția, pentru a încerca să pun rinduială în toate acestea. Emma ar suferi mai puțin din pricina absenței mele dacă, în loc să mă aștepte la Paddington, s-ar afla lângă dumneata. I-am spus că mi s-ar părea nimerit să se ducă la Neapole, pentru vreo șase, opt luni. A acceptat, cu condiția să o poată lua și pe mama ei“. Șase, opt luni. În același timp, Greville lăuda iarăși calitățile Emmei, de data aceasta sub forma unor asigurări. Emma nu avea să-i fie ambasadorului povară, prea fericită că-i este dat să trăiască discret, cu mama ei, într-o vilă din împrejurimile Neapolului, chiar fără să vadă pe nimeni, în cazul în care acest lucru i s-ar impune. Dacă, totuși, ambasadorul ar fi dorit să o prezinte citorva prieteni sau persoane din lumea relațiilor sale, nu trebuia să aibă nici o grijă. Emma știa să se comporte perfect în orice împrejurare, iar dorința ei cea mai mare era să facă cinste lui sir William pe care îl socotea drept unul dintre cei mai buni prieteni ai săi. Emma, adăuga el, nici nu e măcar pretențioasă în privința toaletelor, îi place să poarte rochii simple și drăguțe etc...

Hamilton a răspuns desigur afirmativ acestei propunerii, căci după aceea Greville precizează în scrisorile sale câteva detalii materiale privind călătoria, un prieten anticar urmînd să însoțească cele două femei. În final, totul și-a aflat bună rinduială — doar pentru o ședere de șase, opt luni, nici vorbă de altceva. Greville i-a spus Emmei că după aceea se va înapoia în Anglia, la nevoie avea să se ducă să o ia de la Neapole, totul urmîndu-și apoi drumul dinainte.

Dar iată o frază pe care Emma nu avea să o citească niciodată și care arată că onorabilul Charles Greville îi hotărîse în alt chip destinul : „Emma este sănătoasă și trebuie să adaug că este singura femeie lângă care am

dormit fără să-mi simt simțurile rănite. Nici că poate exista tovarășă de pat mai curată, mai dulce și mai plăcută". Ce codoș s-a exprimat vreodată mai clar ?

Scrisorii acesteia care, în gîndul său, însemna și încheierea tirgului, onorabilul Charles Greville i-a alăturat mesajul Emmei către ambasador, mesaj pe care, este limpede, i l-a dictat și corectat de el însuși (aproape nu erau greșeli) și în care victima își solicita singură jertfirea : Emma era cea care îi cerea, cu umilință, lui *dear sir William* să o primească pentru cîteva luni, angajîndu-se să nu-i fie povară, prea fericită să-l poată vedea cînd și cînd pe binefăcătorul ei etc... Adică, tot ceea ce Greville repetase de zeci de ori, spre a-l liniști pe unchiul său. La 20 ianuarie 1786, Greville nota că Emma și mama ei vor lua diligența la 1 martie. Anticarul avea să le însoțească pînă la Genova.

Emma credea oare cu adevărat că nu pleca decît pentru șase, opt luni ? În aceeași scrisoare din 20 ianuarie adresată unchiului său, Greville afirma că ea bănuia contrariul. „A spus mereu că, de voiam cumva să mă despart de ea, ar fi dorit ca lucrul acesta să se facă treptat. Vorbește de faptul că s-ar putea să nu ne mai întîlnim niciodată și afirmă că la primul semn de părăsire îți va accepta ofertele..." Ce oferte ? Să fi existat și în privința aceasta o înțelegere între unchi și nepot ? Ori-cum ar fi fost, Emma a ajuns la Neapole și, înțelegînd în scurtă vreme că Greville nu avea să mai vină niciodată să o ia de acolo, i-a scris epistole sfîșietoare. Nesincere oare ? „Voi veni în Anglia, de Crăciun, ca să te mai văd măcar o dată. Fără dumneata viața îmi este de nesuportat, inima zdrobită... Dar orice gînd mi-aș putea face privind anumite părți din scrisorile dumitale, nu vreau să mă plîng, mă simt copleșită că am chiar și numai această hîrtie, această hîrtie pe care a scris Greville, pe care a împăturit-o cu mîinile lui, umezind cu buzele sale marginea care închide scrisoarea ; fericită margine, cît de tare o invidiez că a luat locul buzelor Emmei..." Dacă era comedie, atunci era strașnic de bine jucată ! Puțin mai tirziu, este adevărat, Emma avea să devină iubita ambasadorului, înainte de căsătoria cu acesta. Cum ar fi putut scăpa capcanei, ce inimă ar fi putut rezista

tratamentului impus de onorabilul Charles Greville? Oricare ar fi taina inimii tale, Emma, plutește spre Neapole! Dacă ai fi rămas în Anglia, dacă te-ai fi măritat cu Greville, nu ai fi fost nimic.

4

Spre o atît de plăcută căsătorie

15 MAI 1777. NAVA „LOWESTOFFE”, plecată în ajun din Sheerness, traversa Canalul Minecii, în direcția vest-sud-vest. Nu știu dacă am mai spus că *Lowestoffe* era o fregată cu 32 de tunuri și trei catarge cu vele pătrate. Comandantul ei trebuia să ajungă la Port-Royal în Jamaica, de unde avea să primească ordinele lui sir Peter Parker, guvernatorul Antilelor britanice. Parker avea nevoie de multe nave rapide, pentru a vîna corsarii și traficanții francezi și americani care îi aprovizionau pe coloniștii rebeli.

Pe duneta *Lowestoffe*-ului se zăreau două siluete: ofițerul de cart și omul de la timonă. Acesta își ținea amîndouă mîinile pe roata timonei. Privea des compasul din fața lui, pentru a controla dacă ține bine direcția; avea dreptul să scuipe pe punte; astfel că în fața lui, pe un sector de aproximativ o sută douăzeci de grade, puntea era maronie din cauza tutunului mestecat, apoi sculpat, și nici cele mai strașnice curățenii nu izbuteau să atenueze „bronzajul” acela. Privilegiul omului de la timonă avea să se păstreze sub toate pavilioanele și în toată perioada în care marina a avut nave de lemn.

Ofițerul se afla într-un permanent du-te-vino pe dunetă. Și el arunca priviri dese compasului, dar și mai des își înălța capul spre a verifica dacă velele de sus nu se umflau cumva prea tare. Era locotenentul secund al navei *Lowestoffe*, care se afla atunci de cart, și ați înțeles, cred, că este vorba de Nelson.

Înălțimea exactă a lui Nelson adult — avea pe atunci optsprezece ani și jumătate — nu se află indicată niciăieri. Mic, slab, umeri înguști — atîta se știe. Păr șaten

spre roșcovan. Aparența era salvată însă de un chip interesant, cu ochi frumoși, cu privire calmă, aproape vișătoare; bărbie energică, gură senzuală. Chipul său era, în zilele acelea, cam pământiu, pentru că un acces de febră îl doborâse cu câteva zile înainte de plecare, în timpul unei corvoade executate pe uscat. Chiar a fost nevoie, ca un camarad să-l aducă la bord, cărindu-l în spinare; din fericire nimeni nu a asistat la asemenea sosire.

Nelson era foarte mulțumit că se îndrepta spre Antile, deoarece spera să cîștige un grad și totodată bani. Toți ofițerii din Royal Navy erau preocupați la vremea aceea de chestiunea cîștigului gras și exista un temei care îndreptățea setea aceasta: „Poftim un mic avans din soldă, altfel n-am cum face, restul îl vei încasa la reîntoarcerea din campanie. Pînă atunci o să te descurci foarte bine acolo cu partea de beneficiu cuvenită“.

În cele mai multe dintre insulele Indiei Occidentale, speculanți dibaci instalaseră și ascunseseră antrepozite pline cu marfă destinată *Insurgenților*. Aventurieri sub tot soiul de pavilioane, adevărate sau false, ori chiar sub nici un pavilion, își întretăiau neconținut drumurile pe apele albastre, pentru a transporta spre coasta americană uniforme, puști, muniții, ranițe, pantofi, cuie, făină, carne de porc, grîne, zahăr, butlii cu vin, țuică și rom, toate cele trebuitoare unei nații tinere pe cale să-și cucerească independența. Vinătoarea după traficanți era rareori primejdioasă. Slab sau deloc înarmați, ei se bizuiau pe viteză. Ajunși din urmă, rămîneau locului încă de la prima somație. Încercătura și navele prinse erau vîndute în profitul Tezaurului britanic, o parte revenind navei de război — atît pentru ofițeri, după grade, atît pentru echipaj; sistemul acesta fusese instaurat cu un veac și jumătate în urmă de către pirații francezi din insula Broastei Testoase. Acesta era interesantul teatru de război spre care se îndrepta Horatio Nelson străbătînd Atlanticul.

Comandantul fregatei *Lowestoffe* se numea William Locker. Avea treizeci și șase de ani și, în pofida acestui început cam lent, urma să facă într-adevăr carieră. Cum să nu se arate prietenos cu locotenentul secund, el prieten al căpitanului Maurice Suckling, controlor general

în Royal Navy. Vrea să-l facă pe Nelson să se adape de la experiența sa :

— Cînd veți întîlni un francez, acostati-l, luați-l la bani mărunți, îl veți pune totdeauna la punct.

Nu totdeauna, dovadă Locker : schiopăta destul de tare, în urma unei zdravene încăierări — trecuseră de-a-tunci cincisprezece ani — cu un corsar francez, cu unul adevărat. Dar francezii aveau toate cusururile, inclusiv lașitatea, iată cum era prezentată situația în Royal Navy și, în general, în Marea Britanie. În fapt, Anglia suporta greu faptul de a vedea cum Franța, redusă la nimic ca forță maritimă prin tratatul de la Paris (1764 ; rămăsese cu treizeci de nave inutilizabile), era capabilă să-și refacă în mai puțin de cincisprezece ani o marină. Optzeci de nave la începutul războiului de Independență a Americii, nu-i prea rău, iar cele ce au urmat au dovedit că marinarii francezi nu erau chiar de lepădat.

Nelson stătea în picioare pe duneta fregatei *Lowestoffe*, douăsprezece ore de cart pe zi. Observa cu ajutorul sextantului cît de sus era soarele la prînz, observa stelele și luna noaptea cînd astrele consimt să urce pe boltă, trasă cu grijă drumurile pe hartă. Cînd marea se involbura mai tare, se ducea degrabă să se aplece peste bord, dacă răul de mare stăruia, voma discret fieré într-un șervet, continuîndu-și cartul ; mii de ofițeri de marină au făcut astfel, nimic eroic în toate acestea, este pur și simplu neplăcut și obositor. În plus, ca toți hepatici, Nelson suferea tare de frig. Din fericire, fregata ajunge în Antile în locuri mai blînde. La 5 iulie 1777, ancorează la Barbados, în golful Carlisle. Barbados este cea mai de răsărit dintre Insulele Vîntului. Plaje tivite cu cocotieri, cîteva porturi bine adăpostite, plantații de trestie de zahăr ; astăzi toată lumea știe ce sînt Antilele, deci prea puțin ne interesează că Nelson, în bogata-i corespondență, nu le-a *descriș* niciodată ; ne interesează doar ceea ce istoricește el. Numeroși istorici s-au hrănit — uneori în mod cam exclusiv — din uriașa lui corespondență, adunată de Haris Nicholas sub titlul *Dispatches and Letters of Lord Nelson*. Șapte volume în-octavo.

În insula Bardabos s-a zăbovit doar câteva zile, pentru a se lua apă și alimente; a urmat Jamaica, apoi Port-Royal.

— Pregătiți-vă de drum cât mai devreme cu putință, a spus guvernatorul către comandantul fregatei *Lowestoffe*.

— Da, sir. Mîine dimineată.

Toată lumea știe că spațiul maritim dintre Insulele Vintului și continentul american nu se aseamănă totdeauna cu un lac; sînt acolo furtuni și chiar *hurricane*. Într-o zi, pe vreme zăbirlită, *Lowestoffe* a inspectat o brigantină¹ mare fără pavilion. Comandată de primul locotenent, barca dansa pe valuri, neizbutind să se apropie de brigantina nemișcată sub amenințarea tunurilor; și, în final, șalupa s-a reîntors destul de jalnic.

— Nu se găsește nimeni care să se ducă într-acolo? a întrebat căpitanul Locker.

— Mă duc eu, a răspuns Nelson.

Comandîndu-și vislașii cu energie și pricepere — trebuia să înfrunte valuri, apoi să se lase purtat — Nelson a reușit. Nu puțini istorici britanici au relatat lucrul acesta, meritoriu desigur, ca o prefigurare a marilor fapte navale ale lui Nelson. În aceasta constă dificultatea de a portretiza un om despre care se știe că va deveni ilustru.

— O scrisoare pentru locotenentul de marină Nelson.

Octombrie 1778. Fregata *Lowestoffe* se află la ancoră în Port Royal, între două croăziere. Scrisoarea venea din Anglia și aducea o veste proastă: controlorul Maurice Suckling din Royal Navy murise la Londra, în urmă cu două luni, după un atac. Lăsa prin testament cîte cinci sute de lire fiecărui nepot. Firavă moștenire dar, în plus, pentru Horatio, un talisman: înainte de a se stinge, controlorul s-a străduit — și a găsit putere — să-i scrie guvernatorului Antilelor britanice, pentru a i-l recomanda pe nepot. Horatio i-a scris îndată unchiului său, William Suckling, funcționarul de la vâmi: „Nutresc ferma speranță că voi putea dovedi eu însumi, prin ac-

¹ Corabie ușoară cu două catarge și o singură punte.

„Iunile mele, că sînt vrednic să ocup în Serviciul marinei rangul acesta pe care îl datorez unchiului meu“. Cîste lui. Urmarea este mai emfatică : „Am sentimentul că de aș fi fost lingă el în ultimele sale clipe, unchiul mi-ar fi spus : «Te las, băiete, patriei mele. Servește-o bine, ea nu te va părăsi niciodată și, la sfîrșit, te va răsplăti».“⁴ Temă de școlar ; dar Nelson avea atunci douăzeci de ani. Prea des avea să se întoarcă la stilul acesta solemn, de prost gust — să fi fost o moștenire de la tatăl pastor ?

De cînd a sosit Nelson în Antile, războiul de independență al Americii nu se prea desfășura în favoarea Angliei. Generalul Bourgoyne capitulase la Saratoga, Franța semnase un tratat de alianță cu coloniștii revoltați, trupele britanice fuseseră nevoite să evacueze Philadelphia ; escadra amiralului d'Estaing forțase șenalul Newport și debarcase 4000 de oameni ; Royal Navy era ținută în șah în apele americane. Totuși, la 8 decembrie 1778, Horatio Nelson și-a simțit inima dilatată de fală și bucurie punînd piciorul pe puntea unei nave. Nu mai era vorba de fregata *Lowestoffe*, ci de bricul *Badger*. Horatio Nelson fusese numită căpitan de fregată, astfel că luă comanda acelei nave. Era primul său post de comandă.

Stăpin la bord după Dumnezeu, iată o formulă nespuse de tocită, de chinuită, pe care orice scriitor trebuie să o evite, în afară de cazul în care ar fi cunoscut personal supraviețuitori din apusa epocă a marii libertăți în marină. Tinere de azi, eu am întîlnit. Armatorul lor le spunea : „Porniți în cutare direcție și drum bun !“ De radio nici vorbă. Orice navă aflată în larg era tot atît de despărțită de lume ca și caravelele lui Vasco da Gama, ca și ele izolate într-o liniște infinită, doar în tovărășia astrilor. Radioul a fost cea dintîi servitute a stăpînului de la bord. În timpul celor două războaie mondiale, este adevărat, căpitani de nave au regăsit cînd și cînd, dimpreună cu liniștea hertziană impusă, autonomia aceea îmbătătoare ; ofițeri de marină, comandanți ai unor nave mici mi-au spus că nu au avut habar de așa ceva.

Bricul *Badger* pe care îl comanda deci Nelson era o navă modestă, de patru sau cinci sute de tone, cu două catarge gretate cu vele pătrate, cu douăsprezece tunuri mici ; dar nava aceea era în mîinile lui, numai într-ale lui.

Iar comandantul oricărei nave a majestății sale este un zeu. De îndată ce ambarcațiunea acosta, se lăsa o liniște absolută, nu se mai auzeau decît trilurile sifleei maistrului timonier fluierînd la bord. Ofițerii, aspiranții, marinarii se descopereau cînd trecea. Tradiția vrea ca el să nici nu-i privească. Comandantul se îmbrăca după bunul său plac și-i făcea și pe marinarii yolei sale să se îmbrace cum vroia el. Așa de pildă, marinarii comandantului navei *Harlequin* au fost văzuți îmbrăcați ca arlechini, iar comandanți scoțieni i-au făcut pe-ai lor să poarte fustă scurtă în culorile clanului lor. Bugetul de care dispunea Nelson nu-i îngăduia să se lase pradă unor fan-tezii costisitoare; totuși, măcar cîteva zile, a cunoscut beția de a fi, pentru prima oară, comandant.

Astăzi spunem *comandant* cînd ne referim la ofițerul care, indiferent de gradul său, comandă o navă; un amiral care primește un maistru secund comandînd un trauler minuscul înarmat îi spune: „comandant“. La vremea lui Nelson cuvîntul acesta nu era folosit în marina de război; ofițerul care comanda o navă — oricare ar fi fost ea — era căpitanul. *Captain*.

„Veți naviga în supraveghere în fața coastei Țîntarilor și în golful Honduras. Veți aborda, captura sau distruge pe toți corsarii americani din aceste locuri“. Nici un fel de alte instrucțiuni. Bricul *Badger* nu a semănat groaza în Marea Caraibilor, dar Nelson a făcut cu el cîteva afaceri bune.

„Am capturat patru nave, din care partea mea se ridică la aproximativ opt sute lire sterline“.

Alte scrisori dau însă a înțelege că satisfacția lui Nelson nu era deplină: „În pofida ultimelor recomandări ale unchiului meu, oare nu sînt dat uitării?“ Dintr-o dată bricul *Badger* i se pare a fi prea puțin lucru, iar banii de pe urma capturărilor, o nimica toată. Eroul nostru era un ciclomitic.

La începutul lunii iunie 1779, în timp ce bricul arunca ancora la Port Royal, un ofițer de marină a urcat pe bord:

— Guvernatorul sir Peter Parker îl roagă pe căpitanul Nelson să vină să-l vadă cît mai repede cu putință.

În toate marinele de război formula „vă rog” înseamnă un ordin. Nelson a traversat puntea, cu inima strînsă, el însuși nu a ascuns lucrul acesta : „Să fi săvîrșit vreo eroare în primele mele zile de comandă ? Ori contesta, cumva, comisarul Tezaurului dreptul asupra cutărei sau cutărei capturi ? În administrație se găsesc mulți proceduriști slabi”.

— Am deosebita plăcere de a că anunța că ați promovat la gradul de căpitan de vas¹.

Nelson avea douăzeci și unu de ani. Bonaparte (care în perioada aceea intra în Brienne) nu avea să fie căpitan de artilerie decît la douăzeci și trei de ani. Căpitan de vas la douăzeci și unu de ani este un record, chiar și în Royal Navy. Sincer vorbind l-am văzut oare pe cel în chestiune săvîrșind pînă în prezent o faptă de armă ade-vărată ? Nu. „Ofițer instruit și capabil” — iată cum se exprimase cu puțin timp în urmă captain William Locker, referindu-se la Nelson. Și cutezător, și curajos, este ade-vărat. Locker era de fel ; dar el comanda o fragată la treizeci și șase de ani ; iar avansarea altor ofițeri exce-lenți din Navy nu a fost mai rapidă ; în realitate, nimic nu prevedea în 1779 geniul naval din făptura lui Nelson. Protecția unchiului Maurice Suckling își dobîndea în cazul de față întregul preț. De ce să nu o spunem ? Nepotismul nu-i favorizează în chip necesar doar pe mediocri.

Guvernatorul l-a vestit în același timp pe Nelson că a fost numit la comanda fregatei *Hichingbrooke* de douăzeci și opt de tunuri.

— *Hichingbrooke* se află acum în larg. Îi veți prelua comanda de îndată ce se va înapoia. Pînă una alta, vă încredințez un post la care țin mult. Veți comanda bateria de la Fort Charles. Tunurile sale sînt pentru noi pavăza cea mai sigură în cazul în care francezii ar ataca în forță Port-Royal-ul. Amiralul d'Estaing, care i-a și sprijinit cu bune rezultate pe Insurgenți, a sosit la Haïti cu o armada și, probabil, cu douăzeci și cinci de mii de oameni. Este limpede că vrea să ne lovească zdrăvăn atacînd Port Royal. Bateria pe care o veți comanda re-

¹ Grad echivalent comandorului.

prezintă un post-cheie, de care poate să depindă soarta războiului.

Denumirea indiană a insulei Jamaica este Xaymala, care înseamnă pământ al pădurilor și al apelor. Suprafața acestei insule muntoase și acoperite cu iarbă echivalează cu cea a două departamente franceze. Chiar și astăzi marinarii socotesc portul Kingston, fostul Port-Royal, drept unul dintre cele mai strașnice din lume. Către sfârșitul veacului al XVII-lea, orașul acesta a cunoscut o înflorire aproape fabuloasă, datorită isprăvilor săvârșite de corsari. Corsarii englezi din Jamaica și cei francezi din insula Broaștei Țestoase atacau cu egală eficacitate galioanele spaniole încărcate cu aur din Peru și din America Centrală. În perioada în care Nelson se despărțea de guvernatorul Parker, Jamaica era mai puțin bogată, deoarece fluviul de aur ce curgea spre Spania se redusese la nimica toată; nu mai existau corsari, cel mai vestit, Charles Morgan, murise în 1688.

La patru ani după aceea, un cutremur însoțit de un val seismic a acoperit și a înecat în mare măsură partea dinspre mare a Port-Royal-ului. Orașul a fost reconstruit după un timp într-o altă latură a portului. Era mai puțin clădit decât pe vremea corsarilor, totuși încă plin de viață și pitoresc. Călărind spre Fort Charles, Nelson traversa o mulțime colorată: sclavi negri, bărbați și femei, pe jumătate sau pe trei sferturi goi, iar copiii erau de-a dreptul despuiați; albi și albe, îmbrăcați ca în Europa, unii având un aer de oameni înstăriți, cu adevărat burghezi; prostituate negre, indiene, metise, înveșmintate în culori aprinse, dar și altele venite din Europa, cu pielea foarte albă, foarte fardate, foarte decoltate, semnul lor distinctiv. Dar însuflețirea din ziua aceea nu părea firească, un ochi atent ar fi putut desluși ca un fel de neliniște.

Guvernatorul Parker îi mai spusese lui Nelson în timpul discuției lor: „Orașul e cu susul în jos“. Teamă unei debarcări, a unei invazii venite dinspre mare capătă în rîndurile locuitorilor de pe o insulă forma cea mai apăsătoare. Nelson auzise vorbindu-se, firește, despre Marea Teamă din Anglia, iscată cu prilejul înaintării armatei spaniole, sub domnia Elisabetei, și urma să aibă

prilejul să vadă îndeaproape o asemenea panică și în Anglia.

Așadar, cei cuprinși de teamă erau, în momentul acela, locuitorii din Jamaica — albi, negri și metiși. Amiralul d'Estaing era diavolul. Nelson și-a luat postul de comandant în Fort Charles, deloc stăpinit de optimism : „Să nu te mire, îi scria el prietenului său Locker, reîntors în Anglia, dacă ți se va spune zilele astea că învăț franceza“. Subînțelesul : ca prizonier de război. Dar nu, d'Estaing nu a atacat, pînă în cele din urmă, Jamaica ; s-a îndreptat spre o altă insulă, Grenada, unde englezii aveau să fie siliți să înalțe steagul alb ; a atacat apoi Savannah, unde a fost grav rănit și de unde s-a reîntors în Franța. Jamaica era salvată. În septembrie, nava *Hichingbrooke* ajungea la Port-Royal, iar Nelson trecea la comandă.

Lacul Nicaragua din America Centrală măsoară opt mii patru sute de kilometri pătrați, este o adevărată mare, albastră, cu maluri înverzite, brăzdată astăzi de cutere pescărești pîntecoase cu vele gălbui și de vapoare de plăcere. Apele îi sînt puțin adînci, iar ghizii, pentru a-i înflora plăcut pe turiști, le arată siluetele negre ale tiburonilor, varietate locală de rechini, fiecare cîntărind între două și trei sute de livre. Lacul se varsă în Atlantic prin riul San Juan, lung de o sută cincizeci de kilometri. La vest el este despărțit de Pacific printr-o fișie de pămînt lată de numai vreo douăzeci de kilometri, dar muntoasă și împădurită.

— De netraversat, totuși. În 1685, corsari englezi și francezi, care operau împreună, au străbătut-o pentru a merge să jefuiască orașul spaniol Grenada. În 1665, Morgan jefuise deja Grenada, de data aceasta plecînd din Atlantic și urcînd pe riul San Juan. Să facem ca el și, după ce am cucerit Grenada, să ajungem la Pacific. Vom întări apoi linia aceasta de comunicație. Vom fi tăiat atunci America în două. Coloniștii spanioli din America de Sud nu vor putea veni în ajutorul *Insurgenților*, astfel că vom putea duce chiar noi războiul acolo, cucerind teritorii bogate.

Astfel grăia, în toamna anului 1779, George Dalling, guvernatorul britanic din Honduras, primit în audiență la Londra de către lordul George Germain, ministrul coloniilor. Sir George a exclamat : „Minunată idee !“ și a trimis îndată ordine la Port-Royal. Iată care trebuia să fie schema operațiunii. Din Jamaica urmau să pornească trupe, alcătuite în două sau trei convoaie ; ele aveau să fie debarcate nu direct la gura fluviului San Juan, „pentru a nu trezi atenția“, ci la Honduras, într-o tabără apropiată de capul Gracia a Dios.

Au sosit la destinația aceea, mai întâi, două sute de soldați din trupele regulate ale regimentului 60 și 79, vreo sută ai „Loyal Irish“-ului, două sute de voluntari jamalcani și câțiva soldați de marină. Fregata lui Nelson escorta unul dintre convoaie. Șeful expediției era căpitanul de infanterie Polson. Instrucțiunile sale prevedeau : „Veți aștepta în tabără sosirea unor întăriri venite din Black River, Honduras. Veți profita de acest lucru, pentru a recruta pe loc indieni care vor fi călăuzele voastre și luntrași pentru înaintarea în susul râului San Juan“.

Tabăra era instalată pe Coasta Țințarilor, la marginea unei mlaștini. La câteva zile după debarcare, căpitanul Polson a declarat că în cazul în care întăririle vor mai întârzia, cîtuși de puțin, efectivele sale vor fi insuficiente pentru a-i înlocui pe bolnavi.

— Cine știe cum se vor sfîrși toate astea, a spus Nelson.

Îl încercau și pe el câteva accese de febră. Polson ar fi recrutat îndată indieni, dar prin satele învecinate nu puteau fi văzuți decît bătrîni, femei și copii. Niște bătrîne sfîrșiră prin a spune că bărbații, incredințați că expediția nu avea alt scop decît cel de a-i duce sclavi în Antile, fugiseră cu toții, se ascuseseră în junglă. Unde detașamente au izbutit să-i captureze pe cîțiva, care au fost aduși apoi prizonieri în tabără. Au fost siliți după aceea să-și aducă pirogile care au fost urcate la bordul navelor. S-au mai scurs câteva zile, apoi s-a ivit spre nord un nor de praf.

— Iată întăririle de la Black River !

Ofițerul și-a prezentat trupa :

— Regimentul 23 de veterani.

Ar fi putut spune la fel de bine : „Al 23-lea de fantome“. Polson și Nelson priveau dezamăgiți la rămășițele acelea de armată, la uniformele roșii decolorate, zdrențuite, la cizmele rupte, la chipurile cadaverice. Ofițerul arătă că, mă rog, clima anumitor regiuni din Honduras nu era tocmai sănătoasă.

— Cu cit vom pleca mai repede de-aici, cu atit va fi mai bine — a spus Nelson lui Polson. Dați ordin de imbarcare.

„Un tinerel slăbuț și blond, a notat Polson. Dar după două, trei zile el era cel care comanda totul“.

— În drum spre riul San Juan ! Convoiul se oprea cînd și cînd de-a lungul coastei în fața cîte unui punct de aprovizionare cu apă dulce ; uneori, obțineau alimente proaspete și chiar au mai fost recrutați alți indieni. În sfîrșit, la capătul lunii, gura riului. Misiunea lui Nelson se încheia. Nu-i mai rămînea decît să se reîntoarcă la Port-Royal.

„Am rămas, fiindcă descoperim că nici un soldat din convoi nu pusese piciorul într-o barcă, nici măcar pentru a pluti pe un rîu. Nici un englez nu mai urcase în susul riului San Juan de la Morgan încoace. Și nimeni nu avea nici cea mai palidă idee cu privire la poziția forturilor spaniole care îl apărau“. Ba da. Indienii o cunoșteau, dar nu puteai pricepe nimic din explicațiile lor, deoarece nu vorbeau de distanțe, ci de durate, atîtea zile ca să ajungi de aici acolo, iar asta varia după cursul riului, după anotimp... „Cam două sute de oameni, cu muniție, aprovizionare și un tun mic au trecut pe două șalupe ale *Hichingbrooke*-ului și pe pirogi indiene și am început să o luăm în sus pe rîu“.

Jungla e tot junglă. Zidul vegetal se înălța la stînga și la dreapta deasupra malurilor de mîl uscat. Pentru mai multă siguranță și din cauza căldurii se naviga din zori pînă spre mijlocul dimineții, apoi de la căderea serii pînă în tăria nopții. Călăuzele indiene cunoșteau foarte bine, era limpede, drumul și în îndeosebi locurile în care se putea debarca și rămîne peste noapte.

Încă din prima seară, englezii au înțeles că ar fi riscat mult de nu ar fi avut asemenea călăuze, când au văzut cum știu să scoată din birlog aligatori, de pe plaja pe care aveau să pună, netemători, piciorul. Rigide și nemiscate, animalele acestea uriașe erau invizibile. Cele care puteau fi văzute ziua pe mal sau pe insule păreau moarte. Și, dintr-o dată, scindurile acelea mari lunecau în apă, deschizând cumplite fălci. Se vedeau strecurându-se pe alocuri și șerpi, luați mai întâi drept rădăcini de copaci; erau și mai înfricoșători. Oamenii se gindeau la ei noaptea, în corturi, astfel că și cel mai slab fișit stîrnea groază; și-apoi, mai era chelălăitul acela, aproape continuu, al maimuțelor și ciudatele țipete ale unor păsări.

Pe anumite porțiuni, fluviul era navigabil, pe altele nu. Indienii dădeau a înțelege că se plecase prea târziu, la sfîrșitul sezonului uscat. Toată lumea trebuia să coboare din pirogi și ambarcațiuni și să le ducă în spinare, nu numai pentru a urca pante pieptișe, ci și în fața unor scocuri secate. Oamenii sufereau de dureri de cap, vomau și aveau dizenterie; îi ziceau malariei aceleia „Yellow Jack”. Nelson, slab ca un cuc, se afla în piroga din capul coloanei.

— Opreți! Văd ceva.

Era în ziua de 9 aprilie 1780. Vedeau o masă cenușie pe o insuliță în mijlocul râului.

— Vom da asaltul!

Douăzeci de oameni i s-au alăturat, cu pușca în mîini. Puteau desluși acum un fel de redută, făcută din pietre asamblate grosolan. Comandoul nu se mai găsea decît la cîțiva pași, când a apărut un soldat spaniol care, se vedea cît de colo, avea de gînd să-și facă nevoile. A strigat, a dat fuga în spatele redutei și s-a întors cu alți trei inși, nici măcar înarmați. Puștile engleze îi ocheau; au ridicat brațele. Se aflau acolo doisprezece spanioli, chinuți de friguri și deprimăți peste măsură. Nelson a aflat de la ei că apărarea principală a râului, „castelul” San Juan, se găsea la o distanță de „două zile în amonte”. Ei măsurau depărtările ca și indienii. Aceștia avuseseră însă dreptate să afirme că operația Nicaragua fusese începută mult prea în puterea anotimpului, căci tocmai

cînd li s-a arătat castelul San Juan, a început să cadă și ploaia tropicală.

Urmarea, un adevărat film de coșmar. Ploaia aceea enormă cădea vertical și neîntreput, cufundînd jungla în beznă cu mult înainte de lăsarea nopții și iscînd continuu vuiet de tobe peste frunziș. Ostașii, vlăguți, încercau să se adăpostească pe sub pirogile și ambarcațiunile răsturnate, dar apa se prelingea pe pămînt pînă la ei.

După o noapte fără sfîrșit, ploaia încă nu contenise. Nelson, care înaintase, desluși pe riu, prin perdeaua lichidă, „castelul“. Era, ca și reșita cucerită două zile mai devreme, o construcție pe o insulă, dar mai vastă și mai înaltă; la fel de părăginită. Nici o mișcare, nici o ființă omenească.

— Construcția este poate părăsită, spune Nelson adresîndu-se lui Polson la întoarcere. Să dăm asaltul și o să vedem.

— Asalt? Pe ploaia asta? Cu soldați în halul ăsta? Nici nu vor putea răspunde cu foc, dacă există cumva apărători.

Polson avea dreptate; chiar dacă ar fi cucerit castelul, a te îndărătnici să continui astfel pînă la lacul Nicaragua și apoi (după cucerirea orașului Granada) pînă la Pacific, însemna curată utopie. Înțelept ar fi fost să renunțe la tot și să se întoarcă neîntîrziat. Nelson s-a opus și au ales soluția cea mai prostescă; să asedieze „castelul“. Sub ploaia torențială, oameni cu febră și dizenterie au început să frămînte noroiul, cu gîndul să ridice un sol de terasă, spre a-și așeza tunul. Se întreprindeau de mai multe ori pe oră, pentru a-și face nevoile, iar Nelson însuși ajunsese să se tîrască. Apărătorii își manifestau prezența prin împușcături rare.

Comedia aceasta lugubră dura de o săptămînă și mai bine, cînd indienii, buni observatori și stînd destul de bine cu sănătatea, au semnalat sosirea vestoanelor roșii; urcaseră și ei pe firul apei. Era vorba de o întărire care venea de la Port-Royal, la bordul corvetei *Victor*.

Nava aducea totodată un mesaj pentru Nelson, semnat de către guvernatorul Parker; „Întorceți-vă imediat la Port-Royal, pentru a prelua comanda navei *Janus*, în-

trucit comandantul ei a fost ucis". Nelson nu a așteptat să i se spună de două ori ; malaria îl doboră din nou.

Abia după mai multe zile de la întoarcerea sa de la Port-Royal, la bordul corvetei *Victor*, a aflat el rezultatul final al expediției Nicaragua. Fortul San Juan se predase înainte de orice asalt, apărătorii lui preferind o captivitate în Jamaica decât o moarte lentă în junglă.

Cu același prilej, Nelson a aflat că din cei două sute de oameni de la *Hichingbrooke*, care urcaseră cu el riul, nu supraviețuiseră decât zece. Firește, nu fusese vorba să se treacă dincolo de castelul San Juan. Concluzia unui istoric britanic : „Boala, nu spaniolii, a impus înfringerea unei trupe vajnice lansate într-o mare aventură". Lansate într-o aventură neroadă, în condiții dezastruoase. Nici o țară nu posedă monopolul prostiei militare.

Nava *Janus*, a cărei comandă avea să o preia Nelson, era o fregată frumoasă cu 44 de tunuri. Dar nu putea fi vorba ca supraviețuitorul de la riul San Juan să poată pune piciorul la bordul unei nave, oricare ar fi fost ea. Transportat pe o brancardă de la corveta *Victor*, până la penslunea unei negrese pe nume Cuba Cornwallis, el a stat acolo câteva săptămâni.

Cuba Cornwallis își luase numele acesta, pentru a-l onora pe căpitanul Cornwallis (mai târziu amiral), grație căruia fusese eliberată din sclavie. Căpătase faimă pentru faptul că prin mijlocul unor infuzii și decoctii, poate și a vreunei magii, însănătoșise numeroși ofițeri de marină bolnavi, față de care medicii se dovediseră neputincioși. Ea l-a scos pe Nelson din starea cea mai proastă, după care guvernatorul Parker l-a invitat pe convalescent în casa lui de la țară.

Nelson se vindecase îndestul pentru a se putea dărui cu furie corespondenței. I-a scris atunci căpitanului Polson, ca să-l felicite pentru victoria de la fortul San Juan. Când Polson și-a redactat raportul privind expediția, el nu a omis să pună în vedere capacitatea și curajul dovedite de *captain Nelson* : „Îmi lipsesc cuvintele pentru a exprima obligațiile pe care le am față de acest gentleman".

Generalul Dalling, guvernatorul britanic al Hondurasului, căruia îi era adresat raportul, a scris „în particular“ lordului George Germain, ministru al coloniilor, că spera ca : „majestatea sa să aibă plăcerea să-și manifeste satisfacția față de *captain* Nelson, pentru conduita lui pe timpul expediției Nicaragua“. În fapt, toată lumea era încântată. În afară de cel ce muriseră în zadar, îngropați pe fugă în pământul mocirlos de pe malul râului San Juan.

— Sint restabilit. Mă duc să preiau comanda navei *Janus*.

La 26 iunie 1870, în picioare pe punte, în fața echipajului său adunat, l-a auzit pe guvernatorul Parker spunând oamenilor săi, cu glas puternic, răspicat și solemn, că au a-l recunoaște ca șef pe *captain* Nelson și că trebuie să i se supună absolut în orice împrejurare, chiar și primejduindu-și viața. Peste patru zile, Telson era culcat pe cușeta sa, zguduit de friguri groaznice. De data aceasta cu prețul unui mare efort, reuși — cât de mult îl costa — să scrie : „Către sir Peter Parker, viceamiral, comandant șef în Jamaica. Sir, mă găsesc într-o foarte proastă stare de sănătate de mai multe luni, vă rog să binevoiți a-mi aproba să mă întorc în Anglia“.

Bath, astăzi are 100.000 de locuri, este unul dintre cele mai plăcute orașe ale Regatului Unit. El se desfășoară într-o vale verde și peste măguri împădurite, unde se înșiruie armonioase ansambluri în stilul arhitectului Palladio, ale cărui opere i-au inspirat pe urbanistii și arhitecții englezi din veacurile XVII și XVIII. Încă din vremea aceea, Bath, cu terasele sale din piatră albă și cu străzile largi bine întreținute, era totodată o stațiune termală și un oraș de plăceri, cu concerte, teatre și tot felul de jocuri. Celebrul dandy Nash făcuse din el un oraș la modă ; ofițerii de marină convalescenți în urma unor răni străluceau în mediul acela.

Nelson locuia pe Pierrepont Street la numărul 2, la răscrucea North Parade, artera cea mai elegantă. Nu în calitate de rănit glorios, ci bolnav ca un animal. Incapabil să se ridice singur, i se dădea să bea ape la domiciliu, iar la două seri era îmblăiat ca un copil. Se mîngîia și el

cum putea : „Doctorul Woodward spune că nu a avut nicidecum bolnav mai de treabă ca mine“.

Puțin mai tirziu a putut să se ridice din pat, să meargă singur. „Sint aproape vindecat“. Avea înfățișarea unei fantome. Nu a putut pleca din Bath decît în aprilie și, trecînd prin Londra, pentru a da o raită și pe la tatăl său, pastorul din Burnham Thorpe, s-a dus să-l consulte pe chirurgul, atunci foarte cunoscut, doctorul Adair, întrucît voia să știe ce anume să gîndească despre un simptom care îl alarma : cînd și cînd brațul stîng i se albea, nu-l mai simțea, era ca și mort, apoi recăpăta și viață și culoare, dar se roșea, se umfla, durea ; uneori răul se prelingea și în piciorul stîng.

— Cred, a spus Nelson chirurgului, că am o boală de inimă gravă.

— Nici vorbă. Doctorul Woodward, cu care am corespondat pe seama dumatăle, este ca și mine incredințat că, încet-încet și după o perioadă de odihnă bună, neazurile dumatăle vor dispărea. Nu ai nimic la inimă.

Autopsia făcută după moartea lui Nelson a demonstrat că inima lui era mică, dar sănătoasă. În afară de paludismul său recurent, oare ce suferință mai avea ? Cu noștințele medicale ale vremii nu îngăduie să se știe acest lucru. Bolnăvicios în ultimul grad, iată ce s-ar putea spune ; dar o energie de fier însuflețea trupul acela fragil.

Există nave cu lunc calități nautice, dar și altele proaste, există nave norocoase, dar și altele blestemate, și vă puteți imagina atunci ce poate fi mai rău : o epavă, prost construită, prost echilibrată, care pe deasupra este și slinoasă.

La sfîrșitul lui august 1781, după ce Nelson a preluat comanda navei *Albemarle*, el a vrut să-și arate noua navă. „Sint foarte mulțumit, pe legea mea“, spunea el lui William Locker, fostul comandant al fregatei *Lowestoffe*, care se afla atunci la Londra. Încă de pe chei, Locker privea cu dezamăgire. Totuși, nu putea să vadă și nimbul ei de nenoroc.

Războiul Americii mergea tot mai prost, iar Anglia recurgea la orice. Capturată cu un an în urma, nava

Albemarle era un vechi cargou francez care se numise înainte *La Ménagère*.

— Să-mi transformați asta într-o fregată cu 25 de tunuri, spuse noul controlor de la Navy, succesorul lui Suckling.

Inginerii de la arsenalul din Portsmouth au schițat planuri, muncitorii au deschis saborduri între punți, au plasat tunurile. Dar *La Ménagère* ar fi trebuit să se numească mai degrabă *La Souillon*¹ sau *L'Idiote des mers*², nimic nu-i putea schimba construcția proastă; era manevrabilă numai la vînt larg, în rest nu era bună de nimic; cînd ardentă, aruncîndu-se cu prova în vînt, maseîndu-și dintr-o dată toate velele, cînd moale³, tot atît de greoaie în schimbarea capului cu vînt din prova sau din pupa; deriva la cel mai mic vînt de travers. Asemenea navă contează în viața unui marinar. Să înscriem îndată la activul lui Nelson faptul că vreme de trei ani, cit a fost nevoie să călătorească un cal atît de prost, nu s-a plîns niciodată și nu a notat nicăieri că neizbinda în cutare sau cutare operație s-ar fi datorat faptului că mîrtoaga *Albemarle* nu voise să sară oîstacolul. Poate că, la urma urmei, o dificultate ca aceasta îi stimula lui Nelson energia. Oricum, nu totdeauna era veselă viața la bordul blestematei nave.

„Navigînd împreună cu *Argus* și cu *Entreprise*, vă veți îndrepta spre rada portului Helsingor, unde veți aștepta formarea unui convoi de două sute șaizeci de veliere, a căror încărcătură prezintă o importanță națională extremă. Destinația exactă a convoiului vă va fi indicată ulterior⁴.

De o importanță națională extremă. Era, desigur, vorba de material pentru războiul Americii. Și numai trei fregate pentru a escorta două sute șaizeci de cargouri, ce risă! Și ce dezvoltare a penuriei navale! Din fericire, marea era bună. Așadar, la drum spre peninsula Iutlanda⁴.

¹ Slujnica.

² Proasta mărilor.

³ Calitate sau defect al unei nave cu vele de a prinde vîntul în vele.

⁴ În daneză: Jylland.

Rada Helsingor este sinistă. Cel mai adesea sub obrocul unui strat de ceață glacială. Cînd ceața se risipea, puteau fi zărite acoperișurile de aramă coclitate ale castelului din Kronborg, unde Hamlet meditase lugubru. Fundul radei nu era bun; cînd vîntul bătea dispre est, trebuia să se stea la capă în lag.

Cargourile convoiului au sosit unul după altul, cu încetineală de melc. Nelson recitea o scrisoare în care nă-tărăul său de frate William, pastorul, îi spunea că cea mai fierbinte dorință a sa era să devină preot în Navy și că se baza pe scumpul său Horatio să-l ia la bord în această calitate. Nelson îi mai spusese cu viu grai — înainte de a lua în primire cargoul *Albemarle*, el petrecuse cîteva zile la Burnham Thorpe — că starea de preot de instituție era neplăcută, prost plătită etc... Dar William insistă.

O fregată-curier a adus și ziare cu vești despre războiul Americii. Proaste. La 5 septembrie 1781 escadra amiralului de Grasse bătuse zdravăn pe cea a lui Hood la gura golfului Chesapeake. Eliberați de orice fel de griji de ordin maritim, Washington și Rochambeau înăsprișeră asediul de la Yorktown, unde generalul Cornwallis fusese nevoit să capituleze în ziua de 19 octombrie. „Anglia are prea puține șanse să cîștige războiul“, scria un autor de editoriale.

Iată și un alt mesaj al Amiralității: „Ieșiți din rada Helsingor, îndreptați-vă spre rada Downs. Veți avea curînd misiunea de a escorta un convoi cu destinația Québec“. Mesajul era adresat celor trei fregate care lincezeau acolo, în ceață. Nelson oftă adînc: Québec... Pentru ce nu Polul Nord? A uitat că, aproape copil încă, ajunsese pînă la zece grade distanță de Pol; dar, pe atunci, țințarii din India nu-i strecuraseră încă în sînge groaznicul bacil al malariei, distrugător al sănătății.

Avînd în față Deal și îndreptîndu-se spre Downs, „ochiul“ fostei *Ménagère* începu să clipească. Rada aceasta era mereu aglomerată, iar pe deasupra, în dimineața celui 26 ianuarie 1782, ceață deasă. La ora opt, noaptea încă nu se destrămase. Nelson se rîdea în cabina lui — nu chiar atît de minusculă ca aceea de la bordul fregatei *Lowestoffe*, dar cită austeritate! — cînd, deodată,

o izbitoră, cît pe ce să se taie. Într-o clipită ajunse pe punte, în zarva și strigătele marinarilor săi care se înjurau cu cei de pe un *Indiaman* mare, ce lovise chiar atunci nava *Albemarle* pe sub etravă. Puntea din față a navei lui Nelson, fosta navă *Ménagère*, arăta foarte prost, pare-ar fi fost capota unei mașini izbite în plin. Așadar, calea arsenalului! „Să mulțumim Cerului că nu ne-am scufundat, a notat Nelson. Asta-i viața marinarului“. Filosofie.

Prova trebuia reparată la Portsmouth, dar după aceea nu se putea porni imediat spre Canada; trebuia luat convoiul de la Cork, Irlanda. Zece zile au fost necesare pentru străbaterea celor patru sute de mile de la Portsmouth la Cork. Un record. De învecineală, *Albemarle* a avut de-a face cu o vreme cînoasă; Nelson n-a părăsit, practic, duneta, manevrînd cît mai bine cu putință, pentru a nu-și vedea rabla zărobindu-se de țărîm.

La 26 aprilie, convoiul — patruzeci de cargouri — porni „pe briză frumoasă“, dar pesemne că zeul vînturilor zărise nava *Albemarle*, pentru că abia a fost depășit meridianul capului Lizard, că a și început dansul. În furtună, în spuma spulberată, Nelson tot atît de furios pe cît de bolnav, a pierdut fregata *Dedalus* și, la 27 mai, a ajuns numai cu o treime, din convoi, în fața unui sinistru perete de roci brune, străgîns ici, colo de breșe înguste, care nu erau altceva decît guri de fiorduri: aceasta este Terra Nova, la sfîrșitul primăverii, cînd centura de gheață s-a topit. „Intrarea în portul St. John este atît de îngustă, încît nu poate fi folosită decît pe vînt întru totul favorabil. Orașul este foarte urît“. Și-apoi nu se vorbea acolo despre luptele înverșunate pe care amiralul francez de Grasse avea să le dea împotriva escadrei lui Rodney; situația nu se îmbunătățea deloc.

— Avem vești de la *Dedalus* și de la restul convoiului nostru?

Dar vești nu s-au ivit decît peste cîteva zile. Toată lumea a coborît pe uscat la Carlisle Bay, în nordul insulei. Dintr-o singură privire Nelson a înțeles că două săptămîni nu vor fi prea mult pentru a readuce în stare de funcționare cargourile vătămate de furtună. Apoi, iarăși la drum și, în sfîrșit, la 2 iulie 1782, tot convoiul

dimpreună cu cele două fregate de escortă acosta mai jos de Québec, în portul Saint-Laurent, îndeplinindu-și misiunea. Nelson ceru ofițerilor de pe navele de luptă alătureate stiri privind războiul.

— În general, deloc bune. Dar există compensații. Aici, popasul este ideal pentru capturi. Micii corsari care îi alimentează pe insurgenți sînt numeroși de-a lungul coastei, de îndată ce se iese din estuar. Cîștigăm bani mulți.

Cinice vorbe, dar am mai arătat de ce : fără capturi, tot personalul din Navy, pe întreg teatrul de operații american, ar fi pierit de foame.

După numai patruzeci și opt de ore de la sosirea în Québec, *Albemarle* porni pe urmele corsarilor. Imaginați-vă un măgar într-o vînătoare de iepuri, un măgar capricios. În două luni, un tablou jalnic, nici o captură adusă în port, doar cîteva încărcături, adesea ele nu făceau doi bani și cită trudă !...

Săptămînile se scurgeau, *Albemarle* tot cam cu coada între picioare era. Nelson nu se vîlcărea, nu învinuia pe nimeni, făcea în fața marinarilor săi care, uneori, nerespectînd regulamentul, scripau pe punte, injurînd nava. Peste cîteva săptămîni, nici să o injurî nu mai aveau putere : gingiile se umflau, mușchii dureau, apărea o istovire generală, o puternică depresiune, cu alte cuvinte scorbutul.

Era pe la jumătatea lui septembrie, iar oamenii aceia nu mai mîncaseră nimic proaspăt de trei luni de cînd pleaseră din Terra Nova. Căvîntul vitamină încă nu exista în nici o lînbă, de un secol și mai bine călătorii de circumnavigație au dovedit că organismul omului are nevoie de hrană proaspătă, altminteri gingiile încep să se inflameze. Dar se încerca ultarea acestei legi, marea nu trebuia părăsită, din onoare și motive de profit. Singura soluție pentru Nelson era să se îndrepte spre Québec, iar marinarii săi să intre în spital.

Nu și el. Trupu-i zăbred părea să se fi învățat cu carnea de vită sărată și cu vinul oțetî din cambuzele ofițerilor, astfel că la începutul lui octombrie se afla la Québec, oarecum în formă. Octombrie în Canada înseamnă „vară indiană“, roșie unduire a pădurilor de arțari, feerie

vegetală sub un cer albastru diamantin. Iar la Québec, un virtej de invitații pentru ofițeri, dineuri și baluri. Războiul de independență al Americii nu mergea bine, dar, slavă Domnului, Canada reprezenta o cucerire traianică, așa că fiii și nepoții cuceritorilor socoteau că trebuie să se bucure de viață în acel dulce și frumos anotimp, înainte de căderea zăpezilor.

— Vă rog să-mi primiți ospitalitatea.

Personajul care îl invita atât de repede pe Nelson era un anume Alexander Davidson de treizeci și trei de ani, un celibatar voios, armator și om de afaceri. Ce soi de afaceri învîrtea, nu interesa prea mult pe nimeni, și nimeni nu bănuia pe atunci că Davidson va mucezi cîțiva ani în temnița Newgate, la Londra, pentru diferite escrocherii. Dacă am ști totul despre trecutul și viitorul oamenilor, pe cine am mai căuta?

— Există aici o fată nemapomenită, trebuie să o cunoașteți neapărat. Este fiica colonelului Simpson, comandantul garnizoanei. Mary Simpson.

Mary. Dar în rubrica mondenă din *Québec Gazette* i se spunea Diana, nume dat de adoratori.

— Are șaisprezece ani. Este regina tuturor balurilor.

Șaisprezece ani? Părea mai mare. Și era atât de sigură de ea!

Mary Simpson, zisă Diana, a fost primul idol al lui Nelson, primul idol al cărui nume îl cunoaștem. Nu putem ști cu certitudine dacă ei i-a fost sau nu iubit. Cei mai mulți dintre biografii săi afirmă că pînă la căsătorie Nelson nu a cunoscut decît dragostea platonicească pentru ființe eterate. Un nobil englez, descendent în linie directă din marele William Pitt, cu care am stat de vorbă despre Nelson, mi-a dezvăluit o altă părere: „Era un obsedat sexual care avea rău de mare“. Nu mă pronunț, nu fac decît să reproduc mărturiile.

Potrivit spuselor lui Davidson, comandantul lui *Albemarle* s-ar fi incurcat, după destul de multe alte fete, cu „Diana“, iar în cîteva zile se aprinsese atât de tare — „*violently attached*“ — încît la 14 octombrie 1782, deși fregata *Albemarle* era pregătită să plece spre New York, Nelson s-a înapoiat la Québec, la bordul șalupei sale, cu

intenția de a lăsa totul baltă și a „se însura cu Mary Simpson“.

— O să rămîn aici. O să fac orice.

— Ești nebun, *captain*. Tot Québecul o cunoaște pe fata asta și îi știe reputația. O să ți se ducă de ripă cariera.

Davidson a adăugat că nu prea se știa sigur dacă pe Diana o entuziasma gândul de a se mărita cu Horatio Nelson, care nu avea să mai fie *captain*, ci doar un colonist fără meserie, în căutare de lucru. Convins de asemenea argument, comandantul lui *Albemarle* s-a reîntors la bordul acesteia.

New York, peste trei săptămîni. Era ultimul mare oraș american în care se mai menținea armata britanică. O escadră engleză se afla la ancoră în rada Staten Island-ului. Nava care arbora marca¹ amiralului comandant al escadrei se numea *Barfleur*, 90 de tunuri. Ofițerul de cart era un aspirant de sap'esprezece ani, căruia toa'ă lumea de la bord nu i se adresa decît cu „alteță“ : tatăl său, regentul George al III-lea, a vrut ca el să înceapă prin a servi în Royal Navy. A venit o șalupă. Ea a acostat la pupa, un ofițer a urcat scara, aspirantul-prinț William Henry (viitorul William al IV-lea, care va domni după fratele său, George al IV-lea) a dat onorul.

„Era cel mai tînăr și cel mai mic *captain* pe care l-am văzut vreodată. Purta un veston cu galoane. Părul moale și nepudrat era, după moda germană, prins într-o coadă foarte strîns împletită și de o lungime nemaipomenită : pulpanele vestei, croite dură moda veche, sporeau aerul ciudat al siluetei sale, făcînd din el o ființă destul de excentrică. În viața mea nu mai văzusem așa ceva“.

— Am întîlnire cu amiralul lord Hood, a spus Nelson.

Trebuie să fi văzu' portretu' lui Hood, realizat de Abbott, pentru a înțelege cu adevărat cuvintele *glacial* și *intimidant*. Față prelungă sub peruca albă, scurtă și severă, nas lung, bărbie de asemenea prelungă. Vestă albă, haină neagră cu galoane aurii, o mîină pe spadă, în

¹ Prescurtare de la *marcă de comandament* — pavilion care arată că la bordul navei se găsește un șef.

cealaltă, palaria. Gură subțire, strinsă, ochi închiși la culoare, mici, care nu privesc pe nimeni. Era nevoie de un tupeu ca al lui Nelson, pentru ca un comandant de fregată, și încă al uneia amărâie, fără nici o victorie, să fi cerut audiență unei personalități a'it de auguste și refrigerante : și mai trebuia, ca să obții un răspuns favorabil să fii nepotul regretatului controlor general Maurice Suckling, față de care atîția ofițeri din Navy se simțeau obligați.

Nelson voia să obțină de la Hood următorul lucru : ca *Albemarle*, aparținînd în momentul acela escadrei amiralului Digby, să fie scoasă din rîndurile acesteia și să treacă în cea de sub comanda amiralului Rodney, care tocmai cîștigase bătălia din insulele Saintes¹, cel dintîi succes naval britanic adevărat în războiul de independență al Americii.

Se știe că această victorie engleză nu a schimbat cursul războiului ; era prea tîrziu ; coloniștii răzvrătiți biruiseră. Iar Nelson nu a fost prezent la Saintes. Aș vrea să spun totuși cîteva cuvinte despre bătălia aceasta, întrucît Rodney a pus atunci în aplicare o anume tactică, deloc nouă, dar de mult uitată și pe care Nelson avea să o reia.

În secolul al XVI-lea și începutul celui de al XVII-lea, nu exista tactică navală, era epoca lui „năpustește-te“. Escadra cea mai hotărîtă se arunca asupra celeilalte, mai întîi apropiindu-și tunurile, apoi la abordaj, iar în încheiere — măcelul luptelor dintre galere. Ilustrul olandez Tromp și alți citiva își cîștigaseră astfel victoriile ; apoi, către sfîrșitul veacului al XVII-lea, minți înțelepte născociseră tactica.

Două flote care se zăreau începeau să manevreze pentru a se așeza în poziție favorabilă — în vîntul inamicului — la distanță potrivită, între 400 și 600 de metri, apoi se bombardau cu tunurile defilînd în contrasens una pe lîngă cealaltă, bine aliniate. Consemnul absolut : menținerea intactă a *liniei de bătaie*, principiu sever exprimînd eleganța supremă ; și numai amiralul comandant al flotei avea puterea să ordone manevrele liniei. René

¹ Mic arhipelag din Antilele franceze. (N. l.).

Maîne a reamintit o butadă de-a lui Maurepas, ministrul Marinei în timpul lui Luđovic al XV-lea : „Ştiţi ce este o luptă navală ? Manevrezî, te întîlneşti, tragi cu tunul, apoi fiecare armată se retrage... iar marea nu rămîne, pentru as'a, mai puţin sărată...”¹ Aceste baletе nautice erau cu puţin, pentru că toate marinele occidentale adaptaseră aceeaşi „lactică” stereotipizată.

Primul comandant naval care a aplicat acest principiu consfinţit a fost Suffren, de unde şi succesele sale în Oceanul Indian. Dar, din diferite motive, mai cu seamă pen'ru că el lupta acolo totdeauna cu mai puţine nave decît englezii, Suffren nu a avut niciodată prilejul să-şi arate cu adevărat măsura. Rodney avea să o arate la 12 aprilie 1782. Escadra sa, alcătuită din treizeci şi şapte de nave mari şi cincisprezece fregate, însumînd 3.012 tunuri, a sosit în ziua aceea spre orele şase dimineaţa, în pasajul dintre Dominica şi arhipelagul insulelor Saintas, în raza escadrei amiralului de Grasse, treizeci de nave mari şi şase fregate, 2.246 de tunuri. Francezii aveau avantajul vîntului şi un moral de fier, datorat victoriilor precedente. Întîlnirea a început cu baletul obişnuit — o oră de defilare prin contrabord¹, încetişor, canonadă de la cinci sute, patru sute, trei sute de metri, foc destul de ucigător. Apoi, în timp ce escadra franceză era în avantaj, iar de Grasse se şi vedea făcînd orice din ariergarda engleză, la puţin timp după ora 9, vîntul care pînă atunci suflase dinspre est-sud sîri brusc la sud, mascînd velele vaselor franceze ; linia de bătaie începea să se destrame. La bordul tuturor acelor nave, căpitaniî strigau ordine, care aveau, toate, un singur scop : să repună escadra în linie, să alcătuiască din nou stricta ordine. Anevoioasă manevră. Schîmbarea vîntului tulbură şi linia engleză, dar Rodney îl avea lingă el pe dînetă pe căpitanul său de pavilion², Douglas.

— Sir, vedeţi cum s-au învălmăşit. Ar fi momentul să mergem în'r-acolo. Pentru ce să nu sîrim pe ei, sir ?

¹ Paralel, în sensuri opuse.

² Comandantul navei la bordul căreia se găseşte comandantul flotei (escadrei).

— Întocmai. Ridicați semnaul : manevrați ca nava-amiral.

La ora 2 și 15, escadra engleză năvăli în spațiul lărgit dintre *Glorieux* și *Ville de Paris*, navă-amiral franceză. Și nu numai că englezii aveau mai multe tunuri decât francezii, ci și „arme noi“ : erau caronadele, piese care trăgeau cu mitralii, instalate pe teugă, ucigătoare în lupta aceasta strinsă care urmăse canonadei în linie. Linia franceză era frântă în tronsoane, nici vorbă nu mai putea fi de tactică, se revenea la furia din vremurile bune. O haită engleză — nouă nave — se înversuna asupra navei *Ville de Paris*. Tunarii acestei nave-amiral, nemaiavând proiectile, virau în gura tunurilor argintăria amiralului. La ora șase și jumătate seara, de Grasse ordonă să se coboare pavilionul. La bordul său doar trei oameni nu erau răniți. De Grasse, luat prizonier și dus în Anglia, a fost, acolo, aclamat. Guvernul britanic l-a trimis îndată la Versailles, pentru a începe negocierile care aveau să sfârșească prin semnarea preliminariilor de pace, în ianuarie 1783.

Oare cunoscuse Nelson desfășurarea acestei bătălii din insulele Saintes cînd îi ceruse lui Hood să încorporeze fregata *Albemarle* flotei acestuia? Tot ce se poate. Victoria fusese comentată în toate careurile și cercurile de ofițeri. Cînd la 22 noiembrie 1782 a plecat din Sandy Hook, pentru a lua direcția Antilelor în tovărășia învingătorilor de la Saintes (Hood încuviințase), el spera să adune în dîra siajului cîteva firimituri de glorie. Era, fără să mai punem la socoteală ghinionul respectiv, ca o ghiulea trimisă fostei nave *Ménagère*.

La începutul lunii martie 1783 — pacea cu Franța nu fusese încă semnată — Nelson primi ordin să pornească, cu *Albemarle* și cu alte trei fregate, să recîștige din mîinile francezilor Turk's Island, o insulă situată la sud-est de Bahamas. Ca ofițer cu gradul cel mai mare, el era cel care comanda expediția și era de părere că garnizoana franceză ar fi trebuit să se predea la cea dintîi somație ; comandantul ei a răspuns însă energic ultimatumului. O companie de debarcare trimisă pe uscat a fost respinsă.

— O să-i domolească tunurile noastre pe francezii ăştia înfumuraţi ! a spus Nelson.

Dar bateria din insulă — trei tunuri ! — a răspuns focului deschis de fregate, rănind şase oameni. Toate acestea nu semănau deloc cu încăierarea din insulele Saintes. Până la urmă, compania de debarcare s-a reîntors. Nelson a ordonat încetarea focului. „Am gândit că încercarea nu trebuia împinsă mai departe“. Mica sa forţă navală s-a retras. Eşec jignitor, dar fără urmări : de la semnarea preliminarilor de pace dintre Franţa şi Anglia, forţele navale britanice din Antile se duceau şi veneau într-un climat de mare nesiguranţă, nici pace, nici război, căci ordinele erau date cam cu blindeţe. Nelson nu primi nici o mustrare. Să reamintim că, încă de la 30 noiembrie 1782, coloniştii din America încheiaseră pace separată cu fosta patrie-mamă, şi că pacea definitivă cu Franţa avea să fie semnată la 3 septembrie 1783.

La 26 iunie 1783, *Albemarle*, reîntoarsă din Indiile Occidentale, aruncă ancora la Portsmouth. În timp ce câteva şalupe pline cu prostituate se îndreptau spre fregată, Nelson coborî pe uscat. Ce spectacol !

Oraşul — adăpost al celui mai mare port militar — era mizerabil, murdar, parcă prăvălit în decădere. Iarba creştea pe trotuare, jumătate din magazine şi prăvălii erau închise, cafenelele goale. Ici, colo grupuri — oameni care asistau la o vânzare de mobilă prin licitaţie. Odată cu înfringerea se instalase şi sărăcia. Şi nu numai ea. Prin oraş circula un cuvânt rostit cel mai adesea în şoaptă, neauzit de cînd lumea în Portsmouth : revoltă. Dar la plural. Revolte izbucniseră la bordul mai multor nave regale : fuseseră înăbuşite, se înţelege, dar lumea era îngrijorată.

— Numai triumful rebeliunii din America a inspirat soldaţilor asemenea gânduri dăunătoare. De ce să nu avem aici revoluţie ?

„Veţi lăsa la Portsmouth fregata *Albemarle*, care va fi dezarmată. Comanda ei vă încetează de astăzi. Vă veţi prezenta la Amiralitatea din Londra pentru a primi noi instrucţiuni“. Adio, mîrtoagă *Albemarle*, navă aducătoare de ghinion, noroc bun ! Oare ? Dacă vă închipuiţi că acesta a fost strigătul lui Nelson, vă înşelaţi,

Încă nu ați înțeles ce înseamnă pentru un căpitan nava lui, oricât de proastă ar fi ea. În spațiul fascinant de inuman al imensității lichide, fiecare scîndură a navei îți este familiară; vîntul strecurat în greement nu este același de la o navă la alta, și chiar cu defectele nevolnicei corăbii te poți obișnui. Afurisita *Albemarle*! „Cerule știe ce mă mai așteaptă“, își zise Nelson, singur în diligența care se îndrepta spre Londra.

Urmele sărăcirii datorate războiului pierdut apăruseră și în capitală — mai mulți oameni prost îmbrăcați, magazine mai puțin strălucitoare — totuși atmosfera nu părea atât de încărcată ca la Portsmouth. Nelson închirie — nu scump, chiriiile mai scăzuseră — o locuință mică în Salisbury Street, aproape de Strand și, dis-de-dimineață, zilnic, pornea spre Amiralitate. Încă din prima zi, el a înțeles că „noile instrucțiuni“ se puteau rezuma la un singur cuvînt: „Așteaptă“. Dar ceea ce aștepta Nelson și ceea ce așteptau cu și mai multă nerăbdare ofițerii și marinarii de pe *Albemarle* era solda neplătită de nenumărate luni. Demersurile, un succes în sfîrșit, aveau să dureze o lună. Mai mulți desenatori englezi ai vremii, printre care Rowlandson, au înfățișat localurile acelea prăfuite, înțesate de marinari, venind zadarnic să-și ceară drepturile; pot fi văzuți chiar, penibil spectacol, funcționari bruftuind invalizi nefericiți cu cioturi în loc de brațe, cu picioare de lemn...

Un intermezzo în toată corvoada aceasta — Nelson fu prezentat regelui George al III-lea, în timpul șederii sale la Londra. De la incendiul din Whitehall din 1698, palatul Saint-James, din parcul cu același nume, devenise reședință regală. Pitoresc edificiu în stil Tudor, din cărămizi roșii. Nelson închiriase, pentru împrejurarea aceasta, o *full dress uniform of his rank*, adică o uniformă de mare ținută. Atmosfera așteptării — solemnă, deși mai puțin intimidantă decît își închipuisese, dar ce re îi punea la încercare fizicul: era în ziua de 11 iulie, totuși foarte frig!

George al III-lea avea pe atunci patruzeci și cinci de ani; era, după cum se știe, de singe german, totodată elector al Hanovrei și rege al Angliei. Față prelungă,

destul de ciudată; o scurtă criză de nebunie, în urmă cu optsprezece ani, despre care toată lumea își zicea că nu fusese decît un accident. Dar au mai fost apoi altele trei și totul s-a sfîrșit rău.

Amiralul Hood — lord Hood — este cel care l-a prezentat pe Nelson: „Tinăr căpitan dintre cei mai capabili, care a servit sub comanda mea în Indiile Occidentale. A avut onoarea să întîlnească la bordul meu pe William Henry. Este nepotul regretatului controlor general Suckling“.

Apoi, cîteva amabile cuvinte ale regelui, între altele invitația de a veni să salute-lă Windsor pe prințul ofițer de marină „care urmează să se imbarce curînd pentru o călătorie instructivă pe continent“. Totul foarte repede, dar Nelson a scris îndată familiei și prietenilor, pentru a le împărtăși evenimentul, arborînd totodată un aer dezinvolt: „Afurisita asta de vizită la Saint-James. N-am avut de lucru și am răcit“. Ultima afirmație este, cel puțin ea, sinceră; dovada: două săptămîni de stat la pat. „A trebuit să mă oblig, îndată, să mă duc să-l salut pe prinț la Windsor“. Windsor, după aceea diligența pentru King's Lynn și, în aceeași seară chiar, Burnham Thorpe.

Nimic nu se schimbase. Bisericuța, plăpîndeale case cu ziduri din prundiș, poate că se înmulțiseră la douăzeci în loc de douăsprezece, dar mai multe nu erau. Un servitor de-al pastorului veni să-l aștepte pe *captain* cu o brișcă, iar brișca se hurduca prin fîgașe, abia avea loc să treacă pe drumul umbros mărginit de povîrnișuri ierboase. Grădina, casa înconjurată de arbori. Cît de filăvite par însă toate, pînă și vara! În fața ușii deschise, pastorul; șazeci de ani, dar cît de mult mai în vîrstă pare! Atitudinea solemnă pe care și-o vrea păstrată mai departe contrastează cu înfățișarea-i fragilă.

— Copile drag, fii binevenit!

Copil drag, dar *captain* primit de rege. De-a lungul șederii sale de cîteva săptămîni în casa părintească, Horatio Nelson va fi tratat cu deosebită grijă de către tatăl său, de către frați, rude și prietenii veniți în vizită, și mai mult încă, se înțelege, de către servitori, printre care și bătrîna *nanny* care l-a legănat în pruncie și care

plînge, mîndră, sorbindu-l din ochi. Nelson s-a dus, fără îndoială, să se reculeagă la mormintul mamei. Să se fi plîmbat oare, așa cum am fi făcut și noi, în cîmpia copilăriei, în timp ce merele se pirguiau prin copaci și storiuri de potîrnichi își luau zborul de pe cele mai proaspete miriști ? Nu ne-a mărturisit nimic, aveți îngăduința să dați frîu liber închipuirii.

Titlurile și comentariile din gazete nu concordau. Pacea fusese în sfîrșit semnată. O pace dezonorantă pentru poporul englez. Războiul ar fi putut să fie evitat. Îndrăzni-va, oare, Camera Comunelor să voteze noi taxe ? Și alte primejdii de revolte în Portsmouth : marinarii de pe navele dezarmate țineau mitinguri.

Ofițerii cu jumătate soldă de pe navele de război dezarmate nu se ocupau cu mitingurile, dar stăteau supărați acasă. Celibatarii se întîlneau prin taverne, consumau cu economie, stînd ceasuri întregi în fața cîte unei jumătăți de ocale de bere. Unii spuneau : „Să profităm de timpul ăsta liber forțat“. Nelson întîlnise la Londra pe căpitanul de fregată James Mac Nemara, un fost camarad de pe *Lowestoffe* ; avea, ca și el, douăzeci și cinci de ani.

— Pentru ce n-am da o fugă pe continent ?

După călătoria educativă a prințului William Henry, continentul era la modă. Nelson se simțea ispitit :

— Ar trebui totuși să învăț franceza. De fiecare dată, după cîte o captură, m-a sîciit ideea că nu înțelegeam nimic din spusele acelor tipi blestemați.

Mac Nemara știa cîteva boabe de franceză, dar socotea că era, totuși, mult prea puțin.

— N-avem decît să mergem întîi la Saint-Omer. Mi s-a spus că acolo multă lume vorbește engleza.

Au traversat amîndoi marea, joi 25 octombrie 1783, luînd diligența Dover-Calais și au ajuns la destinație după trei ore și jumătate. Mulți străini care vorbesc despre Franța văd lucruri pe care un francez nu le mai vede, firește, din cauza obișnuinței. *Călătoria sentimentală* a lui Sterne, *Călătoriile în Franța* ale lui Arthur

Young sint mărturii emoționante. Nelson a fost în Franța cam în aceeași perioadă cu Young. Nu are nici o importanță faptul că nu a străbătut decît două departamente; ceea ce trebuie reținut este că și el, și camaradul său au călătorit într-un fel care nu a lăsat nici cel mai mic indiciu. Singurul lucru de interes din mărturia lui Nelson (corespondența sa) privind Franța este că ea ne dezvăluie cîteva trăsături ale caracterului său.

Ar fi vrut să ajungă la Saint-Omer, trecînd însă mai întîi prin Boulogne. Încă de la plecarea din portul Calais, Nelson decretă că totul, în Franța, era detestabil. Diligența nu avea arcuri, surugii erau caraghioși cu cizmele lor mari, caii „aduceau cu niște șobolani“. Aveau oare să ajungă la Boulogne fără să oprească deloc? Treizeci și patru de kilometri... N-ar fi fost cu neputință. Dar nu, țara se cuvenea vizitată, așa că trebuiau să se facă popasuri de noapte. Bine, dar unde? Cei doi prieteni s-au oprit la un nume de sat care li se păru încîntător: Marquise. Și au coborît acolo.

Marquise — o vîgăună mocirloasă. „Ceea ce se cheamă aici han ar fi trebuit să se numească neapărat cocină. Ne-au fost oferite două paturi cu saltele de paie și a trebuit să cerem așternuturi curate. Drept cină, doi porumbei, iar cuțitele aveau mîner de lemn. O, ce mare deosebire față de Anglia!“ Știm că pe atunci hanurile din satele franceze erau descumpănitoare (deși îmi explic greu repulsia față de cuțitele cu mîner de lemn), dar de ce nu s-au dus direct la Boulogne, un oraș adevărat?

Nici Boulogne nu le-a plăcut. Mulți englezi pe acolo, ce-i drept, dar nu prea de soi, veniți în Franța doar ca să bea vin. Un punct totuși onorabil pentru Franța: vin bun și ieftin.

— N-am uitat că vreau să învăț franceza. Uite o librărie.

1 noiembrie. Nelson a cumpărat *Grammar of the French Tongue* de Chambaud. Nu avea să citească din ea decît cîteva pagini. Iată, în sfîrșit, Saint-Omer, care le place; da, Saint-Omer este, în Artois, un oraș „curent și agreabil“, găzduire bună la familia Lamourie, mincare de asemenea bună, adusă de un birtaș; și, mai ales,

cele două fete din casă, care pregăteau prinzul și ceaiul — mulți englezi la Saint-Omer, Mac Nemara nu a mințit — sînt foarte plăcute. „Acceptă să joace cărți seara cu noi. Aș fi vrut să pot vorbi mai mult, am re-luat puțin studiul gramaticii. Zadarnic. Nu sînt înze-strat pentru limbi străine“.

— Nu ai o scrisoare de recomandare pentru domnul Andrews? întrebă Mac Nemara.

Nelson nu s-a grăbit — era vorba de un pastor. Dar încă de la prima vizită și-a dat seama cît de mult re-gretă că a zăbovit! Domnul Andrews avea două fete, de nouăsprezece și douăzeci de ani, iar cea mai mare era de-o rară frumusețe. Și-apoi nici obstacolul vorbirii nu mai exista acum.

În cei zece ani de pace anglo-franceză, pînă în 1793, îl vom vedea un timp pe Nelson comandînd o navă a majestății sale, dar nici o luptă navală, nici o vînaătoare de corsari. Singurul adversar pe care tinărul *captain* îl urmărea, îl cerceta, voia să-l ia la bord era sexul opus. Jalnic vînaător, care la rîndul lui avea să fie prins; nici vorbă deci de un Don Juan, ci de o vulnerabilă bucă-țică de iască sentimentală. Da, acesta era Nelson. A apă-rut minunata fiică a pastorului — o blondă — și gata, a luat foc. Și-a zis, poate, că nu se cade să o seducă; să ne închipuim că s-a gîndit astfel, dar atunci? Că-sătoria. Iată scrisoarea trimisă unchiului, de data aceasta nu controlorului din Royal Navy, care murise, ci celui-lalt Suckling, înalt funcționar la Vamă, proprietarul arătoasei locuințe din Kentish Town.

„Se ivește, în genere, în viața unui om (dacă nu duce lipsă de prieteni) un moment în care are nevoie de ei. Sau îi refuză orice ajutor, sau îl ajută cu benii, dacă pot și dacă el o merită. Momentul acesta critic a sosit și pentru mine. Domnișoara Andrews posedă, după cîte știu, cam o mie de lire sterline. Venitul meu total nu depășește 130 de lire pe an. Iată-mă ajuns la punctul esențial. Dacă mă însor, vreți să-mi aloci o sută de lire pe an, pînă ce venitul meu va atînge suma aceasta? Dacă nu vreți să-mi dai anual suma sus-amintită, n-ai vrea să folosești influența pe care o ai asupra lordului North sau a domnului Jankinson, pentru a mi se da o

comandă pe Tamisa sau vreo funcție în administrație?... Dacă nu se face nimic pentru mine, nu știu ce-aș mai putea spera. Viața nu merită trăită fără fericire și nu țin să duc oriunde o viață mizerabilă. Sint gata să-ți ascult refuzul și am luat, în consecință, o hotărîre. Dar, orice s-ar întimpla, nu-ți doresc decît binele, precum și familiei dumitale. Înalt rugi pentru ca frământările care îmi sfîșie inima să nu-ți fie niciodată cunoscute. Domnul să te binecuvînteze și să te încredințeze că îți sint nepotul cel mai plin de afecțiune și mai respectuos“.

În secolul XVIII, oamenii vorbeau despre bani mai deschis decît astăzi; amintiți-vă scrisorile pe care onorabilul Charles Greville, în împrejurări identice (și el voia să se căsătorească) le trimitea unchiului său, ambasadorul Hamilton. Observația de față nu scade cu nimic tonul copilăros al misivei lui Nelson, nici mediocritatea redactării ei; sintem departe de stilul lapidar al lui Bonaparte. Ceea ce mi se pare surprinzător este dorința de a fi un contopist, de a arunca peste bord orice ambiție navală. Încă de pe cînd se afla la Québec, Nelson fusese cit pe ce să o facă, pentru a se căsători cu Diana. Imboldul plăcerii îi întunecă inteligența — nimic original în asta — și îi schingiuește pana.

Unchiul Suckling a primit scrisoarea în acel ianuarie a anului 1784, a întors-o pe partea cealaltă și a scris pe spatele ei că se învoia să-i acorde nepotului cele cerute; a împăturit-o la loc, a închis-o și a trimis-o în Franța. Cînd a sosit la Saint-Omer, Nelson plecase. La Londra.

„M-am reîntors la Londra mai devreme decît gîndeam, ca să-mi ridic solda restantă. M-am reîntors să consult un chirurg eminent. M-am reîntors pentru a mă bucura de distracțiile și plăcerile Londrei, viața unui om nu ar ajunge să le epuizeze pe toate“. Etc... Vreme de cîteva zile, impetuosul autor de epistole se întrece pe sine, scriind familiei și prietenilor, scriind orice, dînd explicații contradictorii — un fel de ceață vrednică de mscat o baterie; apoi, în patruzeci și opt de ore, bateria leși la iveală. „Sint iminente alegerile legislative și vreau să mă prezint“. Trebuie să fie acolo, să se întâlnească cu anumiți oameni, să obțină protecții. Lord

Hood, amiralul, se prezenta; pentru ce nu și el, căpitanul Nelson? Un scaun în Parlament — iată un lucru mult mai bun decât o slujbă de birou și chiar decât o comandă pe Tamisa! Nelson este un *tory* neimblinzit, adică un conservator; din naționalism, dar și dintr-un spirit de împotrivire; știe că în familia sa vor fi votați cei din partidul Whig, din credință față de memoria lui Robert Walpole, unul dintre liderii Whigilor al cărui portret, ne amintim, împodobește intrarea în umeda casă din Burnham Thorpe. „Toți Walpolii, cîți sint, scrie el fratelui său, pastorul, alcătuiesc cea mai strașnică echipă a nulității care a existat vreodată“.

Cum să facă să fie ales? Începînd cu vizitarea eventualilor protectori. Nelson s-a dus să-l vadă pe lordul Howe, Primul lord al Amiralității. Acesta l-a oprit înainte chiar de a fi scos un cuvînt:

— Înțeleg că-ți dorești mult o comandă pe mare, o vei primi.

Episodul politic s-a încheiat. La mijlocul lunii aprilie 1784, fregata *Boreas*, 28 de tunuri, se îndrepta spre largul Mării Mîneei, cu destinația Antilele britanice. Căpitanul Nelson se agită într-un du-te vino pe dunetă, posomorit. Are în buzunar scrisoarea în care miss Andrews îi răspundea „nu“ la cererea în căsătorie. La bord se află și imbecilul său frate, pastorul William, care în fiecare seară vrea să țină neapărat o conferință în fața aspiranților; plus lady Hughes și fiica ei. Lady Hughes era soția lui sir Richard Hughes, guvernatorul Insulelor De-Sub-Vînt, se ducea la soțul ei; sporovăia întruna și se credea stăpînă la bord, pentru că și sir Richard comandase fregata *Boreas* în urmă cu douăzeci de ani; dar, lucru și mai grav, o luase pînă în Antile și pe fiica ei, cu intenția de a o mărita cît mai repede. „*My debutante*“, rostea ea mîeros.

Nici n-a urcat bine pe navă, că a și pus ochii pe Nelson ca pe o posibilă pradă; dar *debutanta* părea cam slabă. În schimb, lady Hughes era o femeie frumoasă. Totuși în inima lui Nelson imaginea domnișoarei Andrews era încă mult prea sfîșietoare, și-apoi doi locotenenți de pe *Boreas* se ocupau serios de această lady,

atît de serios încît Nelson chiar își spunea : „De nu s-ar sfîrși prost toate astea !“

Din fericire, lady Hughes încuviință destul de repede ca Nelson să se mențină rezervat față de *debutantă*, iar în corespondența ei vorbea chiar favorabil despre tinărul *captain*, povestind de pildă cît de frumos se poartă cu aspiranții : apropiat, încurajator, bun pedagog. „În fiecare zi face observații la soare¹ alături de ei, ca un simplu ofițer și chiar urcă în arboradă, pentru a le fi exemplu, pentru a le arăta că se poate face lucrul acesta fără nici o primejdie. Au fost nu știu cîți care au vrut să se imbarce, dar Nelson a luat doar vreo zece“. Aspiranții aveau noroc nu numai de un profesor bun, dar și de o navă ca *Boreas*, care nu era gloaba *Albemarle*. Bun vas, ascultător, cu calități nautice. Așa a spus Nelson. La 25 iunie 1784, *Boreas* își aruncă ancora în golful Carlisle, în insula Barbados².

Fregata *Boreas* sosea ca navă de război, pentru supraveghere și control în radă. La douăzeci și șase de ani, Nelson era căpitanul cel mai vechi în grad ; practic, sub-guvernator. Singura autoritate mai mare decît el : amiralul Richard Hughes, soțul frumoasei sale pasagere.

„Cea dintîi datorie a mea era să mă prezint lui. L-am găsit într-o pensiune de familie, deloc potrivită cu demnitatea unui amiral“.

Cînd Nelson a intrat în locuința aceea mediocră, sir Richard a lăsat din mină vioara la care cînta și s-a pierdut în amabilități excesive, ba chiar în temenele. Era nevăzător de un ochi, nu de pe urma vreunei răni căpătate în război, ci pentru că își vîrîse în el o furculiță. La vreo masă prea tare stropită cu vin ? De ce nu, își zise Nelson, după ce îi cunosc pe ofițerii din anturajul guvernatorului. Inactivitatea din vremea de pace, clima, plictisul îi cam făcuseră pe toți să se dedea băuturii, iar Nelson înțelese repede că fenomenul nu se limita la

¹ A face observații la un astru = a-i măsura înălțimea deasupra orizontului, cu ajutorul căreia se calculează punctul (locul navei).

² Insulă din arhipelagul Antilele Mici (Oceanul Atlantic).

insula Barbados. Pastorul, fratele său, își manifestă din nou intenția să țină predici; de data aceasta bețivilor.

— Vezi-ți de treabă, pentru numele lui Dumnezeu.

Din fericire, clima caldă și umedă a verii îl puse la atât de grea încercare pe omul bisericii, încît după numai cîteva săptămîni vru să se întoarcă în Anglia. O navă comercială se pregătea tocmai să plece. Drum bun!

O parte din misiunea lui Nelson era de a face navigație costieră de la o insulă la alta. În ciuda afirmațiilor agenților de turism, nu toate Antilele sînt raiuri; English Harbour, în insula Antigua, era principala bază navală din Insulele De-Sub-Vînt. Imaginați-vă un fel de ceainic virit în gîoacea dintre niște dealuri împădurite; vremea ploilor este mai uricioasă și mai nesănătoasă ca oriunde. Nelson fusese acolo înțila oară, cînd revopsise coca fregatei *Boreas*. A profitat de lucrul acesta pentru a sta de vorbă cu comisarul insulei, om în vîrstă, fost căpitan în retragere.

— Văd aici trei goelete comerciale care arborează pavilion american. Descarcă mărfuri. Taxele vamale au fost achitate?

— Sincer vorbind, nu. Se pare că mărfurile astea au fost debarcate provizoriu, cît să se poată repara avariile navelor.

— Avarii? Navele mi s-au părut a fi în perfectă stare.

— Adevărat? Ia te uită, să verificăm.

Nelson ridicase o problemă spinoasă.

Celebrul *Act de navigație*, datînd din vremea lui Cromwell, stipula: „Marina comercială engleză deține monopolul comerțului dintre metropolă și colonii“. Din motivul acesta, navele comerciale americane făcuseră — înainte de Războiul de independență — comerț liber cu Antilele britanice, fără a plăti taxe vamale. Odată cu proclamarea independenței, privilegiul cădea *ipso facto*. Statele Unite, fiind o putere străină, era limpede că navele lor comerciale trebuiau să achite taxele.

— Taxe vamale? Pentru ce?

Americanii exportatori nu aveau, desigur, nici un interes să o facă, și nici populația din Antile care, astfel, ar fi plătit mai scump mărfurile importate. Diversii re-

prezentanți ai Angliei în Antile ar fi avut, firește, misiunea să explice *Actul de Navigație*, dar cine nu știe că orice regulament devine din ce în ce mai puțin riguros pe măsură ce te depărtezi de regiunile temperate și ajungi în cele foarte călduroase? Într-un asemenea climat, în care siestele sînt lungi, să vrei să-l învii pe Cromwell! La English Harbour, unde ar fi trebuit să se aplice supravegherea cea mai severă, căpitaniul trimiteau un mesager la căpitania portului, cu doleanța:

— Cer permisiunea să fac escală pentru reparații.

— Se aprobă.

— Reparațiile impun descărcarea unei părți din încărcătură. O voi reîncărca după aceea.

— Se aprobă.

Trebuia văzut apoi ce se descărca, ce se reîncărca. În alte părți, căpitaniul vaselor comerciale americane nici nu se îngrijeau măcar de asta, mulțumindu-se să-l „onoreze” discret pe cel mai important responsabil, care arunca puțin din mana aceasta subordonaților și toată lumea era mulțumită; procedeul are vechime, dar se folosește și astăzi destul.

Nelson nu a descoperit de prima dată rețeaua de corupții care se întindea peste toate Insulele De-Sub-Vînt și chiar mai departe; cu atît mai mult, cu cît bătrînul comisar Moutray cunoștea obiceiurile ospitalității antileze:

— Să stați la bord în timpul carenajului nu ar fi deloc plăcut, iar hotelurile din English Harbour sînt dintre cele mai mediocre. Faceți-ne plăcerea, mie și soției, să rămîneți cîteva zile la Windsor.

„Windsor” era numele proprietății comisarului, pitoresc situată în afara orașului, pe crestele unei coline. Nelson acceptă, întîi cu intenția de a-l întreba mai multe pe comisar despre drepturile vamale. Dar preocupările i se schimbă de îndată ce doamna Moutray apărură pe sub veranda cu colonade. Apariția acestor brunete îmbătătoare, mult mai tinăra decît soțul ei, alungă pe loc imaginea blondei domnișoare Andrews.

„Manierele doamnei Moutray sînt dintre cele mai distinse”, îi scria Nelson prietenului său Locker. A stat la „Windsor” în tot timpul carenării fregatei *Boreas*, și

chiar puțin mai mult, și a făcut în așa fel încît să revină cît mai des cu puțință la Antigua în timpul drumurilor de supraveghere ale navei. „În vîgăuna asta infernală aproape că mi-ar veni să mă spînzur, dacă nu ar fi doamna Moutray, care este foarte bună cu mine”. *Very very good* apare subliniat.

O amenințare constantă umbrea și totodată făcea mai picantă idila aceasta înflăcărată. „Sînt bătrîn și bolnav, gemenă cînd și cînd vîrstnicul comisar. O să cer reîntoarcerea în Anglia”. Lucru pe care îl făcu într-un sfîrșit, îmbarcîndu-se pentru Londra, dimpreună cu soția, în martie 1785, spre disperarea lui Nelson și spre marea părere de rău a mai multor ofițeri de marină, față de care doamna Moutray nu se arătase deloc nemiloasă. Între alte amintiri, ea luase cu sine, fără știrea soțului, un portret în creion al lui Horatio Nelson, care se dovedise, probabil, cel mai înfocat — și, cine știe, poate și cel mai plin de haruri — dintre adoratorii ei.

„Țara asta mi-e nesuferită acum, de cînd scumpa mea prietenă nu mai este aici, îl scrisese Nelson lui Locker. Numai cînd văd English Harbour mi se face rău. Într-o zi am urcat pe colină, să revăd locurile unde am trăit cele mai frumoase zile de pe pămîntul acesta. Pînă și copacii își plecau creștetele, iar cîtina roșie se ofilea încet-încet...”

Voi, înșelători, vinovați și oameni în afara legii, de orice soi ați fi, temeți-vă de jandarmul disperat, romantic. În nouă săptămîni, suferința amoroasă a lui Nelson s-a preschimbât în furie justițiară. Zbură dintr-o insulă în alta, hăituindu-i pe căpitani de vase comerciale americani, poruncind guvernatorilor să nu-i lase să intre în porturi, să le confişte marfa, să-i azvirle prin temnițe. Iar pașnicii funcționari, văzînd cum le dispar ulcelele cu vin și tihna, ridicau steagul nemulțumirii și se adresau lui sir Richard.

— Aveți dreptate, le spunea violonistul. Omul acesta este un demon. Îl dezavuez. Lăsați-i pe americani să intre după cum le este voia !

Trecînd peste capul acestui superior, Nelson îl scrisese la Londra lordului Sidney, care îl răspunse : „Aveți perfectă dreptate vrînd să respectați Actul de Navigație”.

Perfectă dreptate, dar ajunsese să fie urit în Antile mai rău decît fusese vreodată orice bandit. Gazetele locale făceau deschis aluzie la legătura pe care o avusese cu o femeie măritată. Tensiunea maximă se produse cînd Nelson ținu în loc și cercetă două vase americane care, pentru a se deda în libertate traficului practicat, arboraseră pavilion englez. Supremă nerușinare și impostură, armătorii i-au fixat lui Nelson 4000 lire despăgubiri ! Din jalnica-i pensiu de familie, sir Richard i-a scris : „Nu mai răspund de securitatea dumată, dacă pleci de pe navă“. Prin urmare, prizonier la bordul fregatei *Boreas* — iată în ce situație se găsea nepotul lui Suckling ! Captivitatea a durat două săptămîni.

Nelson s-a aflat din nou într-o situație de superioritate cînd s-a putut prevala de o scrisoare a Amiralității prin care dovedea că Primul Lord îi încuviința deplin atitudinea și că dădea ordin avocaților Coroanei să-l apere pe spezele statului. Astfel se domoliră spiritele. Între timp Nelson primi, pe loc, încă un sprijin.

Cristofor Columb dăduse unei insule din Indiile Occidentale numele de Nièves, pentru că un nor foarte alb, agățat de vîrfurile ei cel mai înalt, îi dăduse iluzia zăpezii. Mai tirziu, englezii i-au transcris numele în maniera lor : Nevis. Este o insulă din Antile, plăcută, cu vegetație foarte verde. Nelson se duse acolo.

Fu întîmpinat de guvernatorul ei, John Richardson Herbert. Iată un guvernator căruia i se cuvenea de minune titlul acesta : mai mult chiar, în arhipelag i se spunea Presedintele. Bărbat chipeș, bogat și cu putere, proprietar al mai tuturor culturilor din insulă și al unei nemaipomenite de frumoase case coloniale, albă toată, „Montpellier“, unde organiza primiri fastuoase. Era văduv și tată al unei singure fiice.

— Din nefericire, spunea el, cu un egoism încremunit, ea vrea să se mărite și mă întreb cîine îmi va ține gospodăria. Am și nepoate, dar toate sînt căsătorite.

Cîteva dintre ele se găseau de față la primul dîneu la care fusese invitat și Nelson. Erau tinere, frumoase, foarte elegante, dar aveau bărbații lor. Una dintre ele i-a scris a doua zi unei alte nepoate, văduvă, care în

seara aceea se găsea într-o insulă învecinată Saint Kitts : „L-am văzut în sfârșit pe căpitănașul *Boreas*-ului, despre care s-a vorbit atât de mult. A sosit chiar înainte de cină. Îi era foarte cald, nu scotea o vorbuliță, dar părea, potrivit vechii zicale, să nu-și poată ține deloc gîndurile în friu. A refuzat să bea vin, dar după cină, cînd Președintele a toastat pentru rege, pentru regină, pentru familia regală și pentru Lord Hood, și-a umplut și el de flecare dată paharul și a toastat cu entuziasm ; apoi a dat, ceremonios, sticla mai departe și a recăzut în muțenie. Nu a fost chip, toată seara, să-i ghicesc adevăratul caracter, într-atît îi era de rezervată și severă atitudine. Și, fiindcă stăteam lingă el, am încercat să-i trezesc atenția, arătîndu-i toată bunăvoința posibilă, dar nu i-am putut smulge mai mult decît un „da“ sau un „nu“. Dacă ai fi fost de față, Fanny, credem că te-ai fi priceput să faci cit de cit ceva, căci ai dobîndit obișnuința de a te ocupa de asemenea soi ciudat de indivizi“.

Chiar după cina aceea i-a spus J. R. Herbert lui Nelson că avea toată dreptatea să declare război săvîrșitorilor de fraude și corupților din Insulele De-Sub-Vînt :

— Te poți bizui pe sprijinul meu, spusese,

Destinatarul scrisorii mai sus-pomenite era o tină ră văduvă de aceeași vîrstă cu Nelson, între ei nefiînd decît o diferență de cîteva luni, mamă a unui băiețel de cinci ani. La puține luni după căsătorie, soțul ei, doctor la Nevis, fusese lovit de o insolație gravă și murise în Anglia, unde plecaseră ca tină ră pereche proaspăt căsătorită. Fanny Nisbet nu se reîntorsese încă în Nevis, cînd Nelson se dusesse acolo a doua oară, la cîteva luni după aceea. „Președintele“ Herbert îi vorbi atunci cu căldură despre nepoata aceasta.

— Este preferata mea. După ce mi se va căsători fiica, ea este cea care va veni să-mi țină gospodăria.

Așa a văzut-o Nelson pe „dear Fanny“ — cu prilejul celei de a treia vizite. S-a aprîns, pe loc, ca iasca : „Are purtările alese ale doamnei Moutray“. Dar nu numai purtările se asemănau, ci și chipul, mai tînăr însă. Era o brunetă, deloc slabă, cu ochi frumoși de un cenușiu închis, cu o expresie totodată blîndă, rezervată, avînd mai cu seamă acel „English complexion“, avantaj mult-

lăudat de întreaga societate din Saint Kitts și din Nevis, adică un ten alb-trandafiriu, cu grijă ferit de arămirea soarelui. Foarte elegantă, purtând rochii și eșarfe a la Maria Antoaneta, după moda vremii. La 28 iunie 1785, Nelson îi scrisese fratelui său, pastorul : „Să rămână între noi. Nu te mira dacă vei afla, peste o lună, că m-am însurat. Să nu suflă nici o vorbă nimănui“. Trei luni doar se scurseseră de la disperata scrisoare trimisă lui Locker după plecarea doamnei Moutray.

Invitat cu deosebită plăcere la „Montpellier“, Nelson și-a început asediul printr-o manevră cu totul și cu totul clasică : alintind copilul, pe Josiah, de altfel draguț, încântător. De aici, anume bunăvoință din partea văduvei. Căpitanul și-a declarat iubirea, verbal, către mijlocul lunii august 1785, întărindu-și apoi spusele printr-o scrisoare, în același stil : „Sînt foarte sincer spunindu-vă că vă iubesc mult și cred că afecțiunea mea nu se sprijină doar pe principii raționale, ci și pe un atașament reciproc. Într-adevăr, fermecătoarea mea Fanny, chiar de-aș avea un milion de lire, cea mai mare mîndrie a mea și cea mai nespusă bucurie ar fi să-l împart cu dumneata ; și aș prefera să trăiesc într-o colibă, dar alături de dumneata, decît într-un palat cu oricare alta dintre femeile întîlnite pînă acum...“ Etc... Etc... Nu ascundea, firește, că era „mai puțin bogat decît alții“ și lacheia cerind doamnei Nisbet îngăduința să accepte un schimb de scrisori. Cel care i-a răspuns, după cităva vreme, a fost Președintele ; curtenitor, dar fără urmă de făgăduială.

Iar citeva săptămîni mai tîrziu, unchiul William Suckling, care trăia tot la Londra, în aceeași frumoasă locuință din Kentish Town, se ștergea la ochi în timp ce parcurea o scrisoare care dădea impresia că ar mai fi citit-o cîndva : „Dragul meu unchi, mai întîi vei rîde și vei spune : Horatio ăsta-i un veșnic îndrăgostit. De data aceasta lucrurile au oarecare vechime. Doamna în chestiune este doamna Nisbet. Din fragedă copilărie a fost crescută de fratele mamei sale, domnul Herbert, guvernator-președinte al insulei Nevis. Are douăzeci și doi de ani. Vezi, socot că, fără nici un fel de îndoială, meritele ei personale nu pot fi întrecute. Lăsînd vanitatea deo-

parte, să știi că virtuțile ei întrec pe ale multora". Urma levitura la buzunar, pe care unchiul o presimțise de la bun început: „Viitoarea mea fericire, îți dau cuvântul, stă în puterea dumitale... Cred că vom obține ca Herbert să-î dea lui Fanny două sau trei sute de lire cît trăiește el, iar dacă dumneata vei voi să-mi dai, așa cum cred că o vei și face, să zicem o sută de lire anual, cîtiva ani în șir, sau o mie dintr-o dată, vei fericii o pereche de tineri care se vor ruga pentru dumneata neîncetat! Nu-mi înșela așteptarea, căci mi s-ar fringe inima. Altceva nu mai am de adăugat, dar te rog, spune-mi că vei fi generos în chiar primul dumitale răspuns".

Se cuvine a vedea că stilul lui Nelson devine mai puțin tulbure de îndată ce este vorba de bani dar, repet, în vremea aceea lumea vorbea mai deschis decît în zilele noastre. Că îndrăgostitul își întinerise drăguța cu trei ani, asta nu avea chier nici o importanță. Mai neinspirată era însă ideea de a fi hotărît dinainte că domnul Herbert avea să dea nepoatei preferate două sau trei sute de lire pe an. Cînd Nelson, după răspunsul favorabil al unchiului Suckling, dezbătu cu guvernatorul din Nevis chestiunea banilor, cel interesat îi răspunse că Fanny avea să moștenească douăzeci de mii de lire la moartea sa, ori întreg domeniul, dacă fiica lui ar muri cumva înainte. Pînă atunci, nimic altceva.

— De altfel, adăugase Herbert, nici nu-i grabă. Am de gînd să cedez funcția de guvernator al acestei insule peste optsprezece luni. Pînă atunci am nevoie de Fanny, ca să-mi vadă de gospodărie. Nu am însă nimic împotriva să-î faci curte.

Optsprezece luni, e cu neputință, o să mor". Nici-decum. Dacă te afli pe o navă și navighezi întruna de la o insulă la alta, într-un arhipelag atît de mare, timpul trece repede. Și-apoi Nelson era fără încetare ocupat cu lupta împotriva fraudelor, a corupției, urmărit totodată de gîndul că acei doi armatori americani, proprietarii navelor pe care legal le inspectase, își continuau cu nerușinare acțiunea judecătorească, acțiune care nu avea să-și afle încheierea decît după reîntoarcerea lui Nelson în Anglia; dar în avantajul său.

Logodnicul trimitea dragel sale Fanny scrisori de dragoste. „Îți voi închina întreaga mea viață, spre a te face fericită... Departe de tine, ce plăceri aș putea gusta?... Toată fericirea mea nu-și găsește un temei decât în tine, fiecare zi, fiecare ceas, fiecare gest mă convinge și mai tare... Îți scriu toate astea cu inima plină de cea mai caldă afecțiune... Zilnic îi mulțumesc Domnului că a binevoit să mă lege de tine... Inima mea tinjește de dorul tău. Fără tine lumea nu mai are sens...” Etc... Nelson — douăzeci și șapte, apoi douăzeci și opt de ani — își amăgea oare lunga-i așteptare distrindu-se, poate, cu vreo femeie ușoară, cu vreuna din antilezele acelea, cum făceau toți soldații și o bună parte dintre ofițeri? Se vedea în continuare discret la capitolul acesta, iar în împrejurarea dată era mai mult decât corect să fie astfel...

Între timp, la vila „Montpellier” începuseră pregătirile în vederea nunții: trusou, listă de invitați și altele. Președintele ținea ca ceremonia să fie fastuoasă. Saint Kitts avea — și mai are încă — o biserică încântătoare, dar prea mică pentru afluența prevăzută, iar o tradiție specifică insulei prevedea că în înalta societate nunta trebuie celebrată în chiar casa miresei. În odăile de la „Montpellier” răsunau așadar loviturile de ciocan ale sclavilor negri, timplari și decoratori. O împrejurare neprevăzută avea să mai întârzie căsătoria și să-i dea, totodată, o strălucire nesperată.

La începutul lunii noiembrie a anului 1786, mesaje oficiale îi anunțau pe guvernatorii Insulelor De-Sub-Vânt că H.M.S. *Pegasus*, douăzeci și opt de tunuri, avea să sosească peste câteva zile, sub comanda prințului William Henry. Prințul voia să revadă teatrul vitejiilor lui din vremea aspiranturii. Vizită oficială, covoare roșii peste tot, indicații pentru serbări. La începutul lui decembrie, în timpul unui dineu important, prințul a ridicat paharul ținându-l pe Nelson cu privirea:

— De vreme ce te însori, dragul meu camarad, mă voi socoti fericit să-ți conduc logodnica la altar.

Nu mai este nevoie să spunem că primul efect al acestei fraze a fost să spulbere, să alunge departe norii greu încărcați cu ostilitate și neîncredere cu care Nelson se înconjurase datorită intransigenței sale. Devenea

persoana grata. Făcea neconvenit parte din suita prințului, care nu se mai sătura de serbări — într-adevăr se țineau lanț — iar logodnicul, copleșit de o bucurie trufașă, nu mai măsura scurgerea timpului.

Prințul fu în mai multe rânduri oaspete la „Montpellier”. El găsi că văduva-logodnică este „fermecătoare și sensibilă” și îi destăinuă, în taină, unui prieten :

— O să aibă zestre frumoasă (*a great deal of money*) dacă unchiul socoate de cuviință.

Sosi și ziua cea mare, 11 martie 1787. Începuse anotimpul secetos, vremea era frumoasă, nu prea caldă, palmierii se legăneau sub cerul albastru ; servitorii albi țineau în friu, afară, un șir dublu de sclavi negri caraghioși, entuziasmați la gândul că vor vedea un prinț, ofițeri impoziționați și mulțimea de invitați în hainele lor cele mai frumoase. Athleticul și blondul hanovrian William Henry arăta într-adevăr minunat în ținuta de gală a marinarilor. La brațul său, doamna Nisbet, peste câteva clipe doamna Nelson, în mare toaletă de dantelă irlandeză, grațioasă, cu aer fericit, convinsă desigur în clipa aceea că omul cu care se căsătorea avea să fie soțul cel mai bun cu putință și cel mai bun tată pentru micul Josiah. Fericirea o făcea să uite că avea să părăsească în scurt timp, pentru cît anume doar Domnul știa, ținutul drag al copilăriei, pentru a se duce în Anglia, cu sotul și fiul ei, fiindcă așa cerea serviciul. De altfel, Fanny și Horatio nu aveau să călătorească împreună ; el, la bordul fregatei *Boreas*, ea și Josiah pe un vas comercial. Pînă atunci, cîteva săptămîni de intimitate la Saint Kitts.

Dar în acel plin de farmec 11 martie 1787 ne mai găsim la „Montpellier”. După bogata și interminabila masă, balul s-a prelungit pînă tîrziu în noapte ; William Henry a avut grijă să ia la dans toate *debutantele* înnebunite după fast. Căsătorii se retrăseseră de mult. Cîțiva dintre invitați, ofițeri de marină, fumau țigări de foi de verandă.

— Minunată nuntă, șopti căpitanul Pringle și, cu toate acestea, nu mă pot împiedica să nu regret. Un ofițer atît de capabil ca Nelson nu ar fi trebuit să se căsătorească. Celibatar, ar fi devenit cel mai mare om din Navy.

Ca marinăr, Nelson nu sârvişise încă nimic extraordinar. Totuşi, căpitanul Thomas Pringle îl vedea strălucind în viitor, avea să o mai spună, iar alţi marinari îi împărtăşeau părerea ; ciudate presimţiri. Nici unul dintre ofiţerii prezenţi în seara aceea pe veranda de la „Montpellier“ nu auzise totuşi dialogul dintre Nelson şi un soi de prezicătoare negresă, la care se dusesse mai mult din amuzament.

— La patruzeci de ani vei atinge culmea profesiei dumitale.

— Şi pe urmă ?

— Altfceva nu mai pot spune. S-a închis cartea.

5

Prodigioasa ascensiune a Emmel

GOETHE SE ÎNTORCEA DE LA PAESTUM cu trăsura, însoţit de un tânăr napolitan care îi servea de lecheu. „În faţa ochilor noştri se desfăşura panorama cea mai largă : Neapole în toată măreţia lui, şirul de case de-a lungul a mai multor leghe tivind ţărmul jos al golfului, lanţurile de munţi, limba de uscat, insulele şi marea alcătuiau un tablou încântător. Un cîntec sâlbatrec sau mai degrabă un ţipăt, urletul de bucurie al tînărului care sta în spatele nostru ne-a făcut să tresărim. M-am răstit la băiatul acela tare de treabă şi care pînă atunci nu primise de la noi nici o dojană. A stat o clipă ca încremenit, apoi, întinzînd braţul şi străpungînd aerul cu degetul, ne-a spus : «Signor pardonate ! questa è la mia patria» (Iertaţi-mă, domnule, aceasta este patria mea). Şi mi s-au umplut ochii de lacrimi, mic, biet nordic“.

Să vezi Neapole, apoi să mori. În 1786, ea şi astăzi, spectacolul era şi mai încântător văzut dinspre mare. La bordul navei de pasageri care sosea de la Genova, două călătore, în picioare pe punte, amuţite, se ţineau de mină. Emma Hart şi mama ei părăsiseră Londra la

1 martie. Trei săptămîni de diligență, adevărat purgatoriu, apoi așteptarea altei diligențe la Genova. Acum, Emma era fericită. Despărțită într-adevăr de dragul ei Greville, dar numai pentru cîteva luni, așa rămăsese stabilit, iar lordul Hamilton era atît de agreabil : totdeauna vesel, serviabil, admirator respectuos, de-o curtoazie desăvîrșită, savant fără să cadă în pedanterie, cită plăcere să-l ascuți ! Elegant, îngrijit, bărbat încă frumos la șaizeci de ani. Dar Emma nu se gîndea decît la adoratul ei. „De ce n-aș găsi la sosire o scrisoare de la el ! Poștalioanele circulă mai repede decît diligențele“.

Abia a fost pusă pasarela, că ambasadorul a și înaintat pe punte. Emma îl sărută pe amîndoi obraji.

— O, Pliney, cît sînt de fericită !

Dar se corectă :

— Sir William.

— Nu. Pliney e foarte bine.

Pliney însemna Pline, poreclă dată ambasadorului de către niște prieteni arheologi care îi spusese : „Știi totul despre antichitate !“ Doamna Cadogan, mama Emmei, se ținea discret deoparte. Sir William o salută.

— Nu trebuie să aveți grijă de nimic. Sînt cu servitorii mei.

Mai mulți lachei apucară bagajele, Emma simți că merge pe chei la brațul ambasadorului ; cît de ușor se rezolva totul ! Emma re trăia, cu oarecare deosebire, emoțiile sosirii ei la Up Park ; se scurseseră de atunci cinci ani, numai cinci. Dar acum nu avea să mai fie o jucărie în mîinile bărbaților.

Pe chei dădeau străzi înguste, pline de o populație colorată. Surugiul își îndreptă caii direct spre mulțimea aceea. Cum se putea trece ? Emma înțelese pe dată, cu un fel de uluire. În fața caleștii fugeau cîțiva oameni strigînd și deschizînd drum cu lovituri de ciomege.

— Sînt slugile mele, spuse lordul Hamilton. Aici nu se poate altfel. Noaptea ei duc torțele.

Dar Neapole nu era numai o plasă de stradele. La cîteva minute după aceea, caleașca înainta pe un bulevard larg, mărginit de platani.

— Mergem puțin mai departe, puțin mai sus.

Prin geam, Emma zărea narea albastră care părea să coboare. Caleașca intră apoi din nou pe străzi înguste.

— Sosim îndată. Casa pe care ți-o hărăzesc nu este gata decît peste o săptămînă. Pînă atunci, te rog să accepți o instalare provizorie, la mine.

Ambasadorul Hamilton locuia în palatul Sessa, veche locuință seniorială în stil spaniol.

— Cîteva zile nu vei avea decît două camere.

Erau imense, pardosite cu marmură. De la ferestre descopereai întreg golful. Vezuviul. Capri... Emma îndrăzni să întrebe dacă nu cumva a venit vreo scrisoare de la Charles Greville.

— Nu încă. Dar o să vină, curînd. A, uite, au apărut bagajele. Cameristele mele știu puținel engleza.

Se zoreau cu anume încetineală agitată și fără spor, dar fețele lor erau numai zîmbet.

— Am de gînd să învăț italiana, spuse Emma. În Franța, de exemplu, mă supăra faptul că înțelegeam atît de greu limba.

„După părerea mea, a scris președintele de Brasses, Neapole este singurul oraș din Italia care miroase cu adevărat a capitală. Mișcarea, afluența populației, abundența și agitația trăsurilor, o curte legală și destul de strălucitoare, modul de viață și aerul plin de măreție al marilor seniori, totul îl face să aibă înfățișarea vie și însuflețită pe care o au Parisul și Londra, dar pe care nu o are deloc Roma“. Președinții văd rareori reversul decorului. Dar este adevărat că regele Carol al III-lea, un Bourbon de Spania, smulsese orașul Neapole din rococoul baroc flamboiant, pentru a-i conferi o anumită majestate.

— Îți prezint, spunea lordul Hamilton adresîndu-se Emmei, un oraș pe care nu l-am părăsit douăzeci și nouă de ani. Sper să-ți placă.

Pentru ea deschisese și iluminase în plină zi opera San Carlo; numai ei doi se găseau în clădire.

— Vezi, e minunat, dar cam mare; cînd și cînd, glasul se pierde. Loja mea este în partea aceea, peste puțin vei veni în ea. Dacă nu ești prea obosită, am putea merge

acum să vizităm Castel Nuovo, e chiar alături. I se zice Nuovo, dar el a fost construit în urmă cu cinci veacuri de către regii din provincia Angers. Ne vom odihni la palatul Bazzo, locuit de unul dintre prietenii mei.

Palate, biserici, palate. Și mereu caleașca, doi cai, un vizitiu, un valet... Emma privea, asculta, vorbea puțin. Sir William o contempla. În trei zile el dobîndi o certitudine: fata aceasta de douăzeci și unu de ani reținea absolut totul și era neobosită. Abia instalată în casa „ei“, la o distanță de câteva minute de palatul Sessa, ea îi ceru ambasadorului să-i trimită un profesor de italiană.

De cum află în ce zile anume putea fi pusă la poștă o scrisoare pentru Anglia, ea îi scrisese iubitului: „Prea scumpul meu Greville. Nu-ți poți închipui cît de bun este cu mine sir William. Face tot ce-i posibil ca să mă simt fericită. La drept vorbind, de cînd am sosit nu se deslipește de mine mai mult decît propria-mi umbră. Ia dejunul, cîna și supeul cu mine și mî se așază mereu alături, mă privește stăruitor... De cînd am venit, am avut mai tot timpul invitați. Cei cîțiva prieteni ai lui sir William pe care i-am văzut sînt tare încîntați de mine, iar bietul sir William e cel mai mulțumit cînd poate atrage atenția asupra harurilor făpturii mele“. Chiar dacă Emma punea și „floricile“, pentru a stîrni gelozia iubitului, este limpede — vor sta alții mărturie — că de la bun început ambasadorul a fost nebunește îndrăgostit de această femeie pe care Greville i-o aruncase în brațe. Făcea orice pentru a-i fi pe plac, o copleșea, o amețea. „Mi-a dăruit o trăsura englezească, după ce i-au fost împrăpătate culorile; de asemenea un alt vizitiu și un alt valet, care a primit livrea nouă. Căci dacă m-aș plimba (singură) în caleașca lui sir William, s-ar putea spune că-i sînt nevastă ori metresă. Prin urmare, de vreme ce nu trebuie să fiu vreodată nici una, nici alta, am făcut o foarte izbutită combinație...”

Începea oare Emma să bănuie că fusese împinsă într-o capcană? „Aduug următoarele la cele scrise. Mintea și inima îmi sînt sfîșiate de patimi atît de felurite, încît simt că o să înnebunesc. Greville, reamintește-ți făgăduiala că vei veni să mă lei de aici în octombrie. Sir William zice că nu i-ai spus nici o vorbuliță despre călătoria

aceasta la Neapole. Dar știi prea bine ce s-ar întâmpla dacă n-ai veni să mă ieși : aş pleca în Anglia. Amintește-ți, dragul meu Greville, că nimeni nu te va iubi atît ca afectuoasa și sincera dumitale Emma”.

Lațul nu se va strînge în jurul păsării Emma decît încet-încet și cu grijă. Îndrăgostitul sexagenar avusese destule iubite, știa strategie, nu voia să dea cu piciorul în norocul neașteptat ce-i fusese oferit. Răbdare și iarăși răbdare ...

— Cum e Caserte, dragă Pliney ?

— Este un loc frumos. Am acolo o casă. De ce nu ne-am duce să petrecem o zi, două în Caserte ?

Două ore de mers cu caleașca și iată Versailles-ul regatului Neapole. Carol al III-lea construise acolo noul palat regal, edificiul laic cel mai majestuos din toată Italia. Un bloc dreptunghiular de 208 metri pe 165, cinci rînduri de ferestre la fațadă.

— Apartamentul regelui, explică sir William, este despărțit de cel al reginei printr-o galerie lungă de cincizeci de metri. Cînd majestatea sa vrea să-și vadă soția, trebuie să parcurgă acești cincizeci de metri, cu un sfîșnic în mînă. Crezi că e plăcut ?

— Ce vîrstă să aibă regele ?

— Treizeci și cinci de ani. Îți vorbesc de Ferdinand, de actualul suveran. Tatăl său, Carol al III-lea, care a domnit și peste Spania și peste cele Două Sicilii, i-a lăsat regatul acesta în care sînt ambasador. Carol al III-lea mai trăiește.

— Cum arată regele Ferdinand ? Dar regina ?

— O să-i vezi, cu siguranță, la teatru și în alte locuri. Dar unii spun că cei doi regi adevărați ai Neapolului sînt sfîntul Ianuarie și Vezuviul.

Sfîntul Ianuarie : miracolul lichefierii singelui său, în fiecare an, la 19 septembrie : mulțimea credincioșilor, emoționată și atentă, apoi nerăbdătoare cînd miracolul se lăsa prea mult așteptat și, uneori, înjurînd sfîntul. În ce privește Vezuviul, sir William îl urcase de nenumărate ori.

— Ultima oară, asta s-a întîmplat în urmă cu șaptesprezece ani, cît pe ce să fiu surprins de erupție. Dar pe atunci puteam fugi mai repede chiar decît lava.

Sir William povestea totul cu farmec și umor. Casa lui de la Caserte, foarte aproape de palat, era încântătoare.

— Înțelegi, desigur, draga mea Emma, pentru ce m-am străduit să nu schimb postul. Cariera mea a avut oarecum de suferit din cauza aceasta. Acum, însă, mai puțin ca niciodată.

„Își petrece zilele privindu-mă în ochi și oftind din adânc“, scria Emma. Respectuos însă, în continuare, Hamilton o ducea pe Emma în cele mai bune patiserii din Neapole, unde adevărați artiști elaborau fantastice construcții din merenguri și cremă, din ciocolată umplută cu fructe zaharisite, „castele de Spania“ cu cafea amară, babele uriașe îmbibate cu rom de Antile. Cum ar fi putut ști Emma, avînd asemenea călăuză — avea ea să afle, dar mai tîrziu — că la Neapole exista o mizerie la fel de cruntă ca aceea pe care o cunoscuse în Anglia, o sărăcie care se strecura nu numai în stradelele rău-mirositoare unde se îmbulzeau droaiele de copii, ci chiar și în palate : splendide saloane înghetate care, din lipsă de bani, nu erau deschise decît de două ori pe an, familii de duci sau de prinți refugiați într-o cămăruță în care scotea fum o singură sobă, doar un prînz pe zi, adus de un slujitor cu livrea roasă, o farfurie de macaroane înghițită pe tăcute, după-amiaza.

În schimb, Emma folosea caleasca. Găsise, cînd descinsese în noul ei apartament, cutii pline cu rochii noi expediate din Paris. Problema banilor nici nu se punea, sir William îi preîntîmpina toate dorințele. Iar mama Emmei se dovedea o intendentă discretă și ordonată.

Mai mîndru de statuia vie ce-i stătea în preajmă decît de colecția de antichități, ambasadorul o arăta tot mai des oaspeților care frecventau palatul Sessa. Iată ce a notat, de pildă, Goethe : „După ce s-a interesat atît de mult de artă, după ce a studiat îndelung natura, cavalerul Hamilton, care aici este ambasadorul Angliei, a găsit ceea ce arta și natura pot oferi într-o formă desăvîrșită : o femeie frumoasă. Este o tînră englezoaică de douăzeci de ani, care locuiește la el ; foarte frumoasă și foarte bine făcută. A comandat pentru ea o rochie grecească ce-i vine de minune. Cînd o îmbracă, își lasă părul pe spate, își

pune unul sau două șaluri, schimbându-și mereu atitudine, poziția și expresia feței, încît ai impresia că visezi. El are viu în față, într-un șirag de tablouri schimbătoare, ceea ce artiștii au încercat să descrie. Bătrînul cavalier se dăruie trup și suflet acestei ființe. Trup și suflet... Ce n-ar fi dat Hamilton pentru asta, dar mai avea răbdare. La cererea lui își reluase Emma numărul „atitudinilor” prezentat în „Templul Sănătății”, dar oarecum temperat și puțin mai „monden”.

Spectatorii de elită — ducele de Gloucester, lordul Heyley, prințul de Dietrichstein — cereau să le fie prezentată; apoi îi laudau frumusețea și talentul. Nici o celebritate în devenire nu este pe placul tuturor. „Domnul Hamilton, scria ministrul Franței la Neapole, bravează aici totul. Are în casa lui o fată care face zilnic onorurile acesteia și cu care se afișează în lume”. Omul acesta nu o văzuse pe Emma. În realitate, Emma nu locuia — încă nu — în palatul Sessa, dar se ducea acolo zilnic și nu se reîntorcea în fermecătoarea ei locuință decît pentru a se culca. Singură.

Se apropia sfîrșitul lunii iulie. De cînd sosise la Neapole, Emma scrisese patrușprezece scrisori lui Charles Greville și nu primise nici un răspuns. Pentru a-și mai amăgi neliniștea, lucra nebunește cu profesorii săi — de italiană, franceză, pian, muzică și canto, de dicție engleză, pictură, istorie... Cu toții o socoteau deopotrivă de silitoare și de înzestrată, lucru pe care îl spuneau nu doar pentru a-i face plăcere lui sir William. Însuși ambasadorul constata cît de rapide îi erau progresele. Îl cucerea rolul acesta de Pygmalion, călcînd astfel pe urmele nepotului. El completa lecțiile profesorilor instruind-o pe Emma în istoria Neapolelui, edificînd-o asupra tuturor acelor care făceau și desfăceau lucrurile în înalta societate. Emma punca mereu întrebări în legătură cu familia regală, de parcă ar fi presimțit că viitorul îi pregătea ceva dinspre partea aceea.

În copilărie, regele Ferdinand dovedise un spirit viu, bun-simț și o mare delicatețe a sentimentelor. Dar educația deplorabilă pe care i-o dăduse preceptorul său, prințul de San Nicandro, în același timp președinte al Consiliului de regență, îi dăunase; lăsînd nedestelenite

facultățile intelectuale ale regelui adolescent, nu dezvoltase în el decât aptitudinile și gustul pentru activitatea fizică, pentru exercițiile violente, pentru vânătoare. În plus, și nu fără intenție, îi înlesnea numai tovărășii de proastă speță. Până în cele din urmă, Ferdinand imprumutase mentalitatea, gusturile și jargoul servitorinii. Aproape incapabil să scrie și să vorbească italiană, el se exprima în dialect napolitan. Îndrăgit din pricina aceasta de poporul de jos, se voia el însuși un *lazzarone*; leneș, în afară de pasiunea pentru vânătoare și pescuit, fustangiu avînd de a face cu țigănci și servitoare —, dar și cu unele doamne de la Curte, care gîdeau că în felul acesta își vor asigura o poziție — amator de năzbîti de un gust îndoielnic: se ducea a încinge cu toți lazzaronii adunați în jur o bătaie tot cu pește. La opera San Carlo, în timpul spectacolului, porunca să i se aducă, la marginea lojei, un platou cu macaroane, pe care le minca, fâlos, ca napolitanii, cu degetele, aplaudat de golanii de de galerie.

Fică a Mariei Tereza de Austria, soră a Mariei Antoaneta, regina Franței (Maria Tereza avusese cinci băieți și zece fete), Maria Carolina, avînd treizeci și patru de ani în perioada în care Emma venise la Neapole, fusese într-adevăr seducătoare. Și încă mai era. Înaltă, subțire, cu atitudine frumoasă, cu chip oval puțin alungit, blondă, cu ochi azurii scînteietori și spirituali; cu o expresie plină de bunăvoință, cultivată — vorbea germana, spaniola, franceza și italiana. Avea deci tot ce se cuvenea să aibă o regină strălucitoare și fericită. Ce lovitură, la săl-sprezece ani, cînd i-a fost prezentat Ferdinand, logodnicul! Deși îi fuseseră arătate portrete măgulitoare, deși i se descrisese un cavaler brav, ea descoperi în el un fel de rîndaș stîngaci, deloc firesc în purtări, cu nas lung, cu mîini mari și picioare enorme. Curatei limbi italiene a viitoarei soții, el îi răspunsese în jargonul său, gesticulînd.

În fața frumuseții și a distincției Mariei Carolina, Ferdinand fusese năpădit de un mutilant sentiment de inferioritate care l-a stăpînit toată viața. „Îl voi schimba“, spunea tînăra regină. Dar nu a fost chip. În lunga ei încercare, și-a ucis gingășia. Cînd, după mai mulți ani,

căsnicia lor dobândise în sfîrșit — așa se părea — experiență, era prea tîrziu. Apăruseră copiii, nu însă și dragostea. Regele avea ibovnice, unele sub nivel obișnuit, iar regina avusese amănți — succesivi.

Ultimul din șirul lor, Acton, de patruzeci și nouă de ani, se născuse la Besançon, ca flu de medic irlandez; după ce servise în marina franceză, intrase în serviciul marelui duce de Toscana. Atras la Neapole pentru a reorganiza marina regelui, își croise drum sigur. Viclean, tăcut, stăpîn pe sine, ambițios nelertător, devenise nu numai amantul reginei, ci și prim-ministru atotputernic.

— Iubește țara noastră și urăște Franța, îi spunea Emmei lordul Hamilton.

În fapt, era un agent englez. Hamilton își instruia protejata, în legătură cu toate aceste sus-puse personaje, într-un limbaj măsurat, diplomatic; înțelegea însă că, sîreată, ea prindea tot. Totuși, ambasadorului i se părea că, în privința regelui, Emma nu voia să rețină decît faptul că era rege, întorcîndu-și luarea-aminte de la grosolanele imperfecțiunii ale ființei aceleia.

Spera mult că va avea prilejul să-l vadă pe suveran, în seara în care Hamilton a dus-o la opera San Carlo; dar Ferdinand nu a apărut. Iar Emma nu înceta să se mire văzînd că, în timp ce cîntărețul sau cîntăreata se produceau, spectatorii discutau între ei, de la lojă la lojă, jucau cărți, mînceau dulciuri și beau fără să se uite la scenă. Pe urmă venea alt artist, căruia i se dădea ascultare și care, apoi, era ovaționat sau hulit.

Emma îl văzu pe rege într-o duminică de la sfîrșitul lui iulie, la Possillippo, celebrul promontoriu din vecinătatea Neapolelui, de unde vederea spre golf este cea mai frumoasă. Lumea din înalta societatea venea cu barca pînă la cîtunul de pescari; era, în ziua aceea, un fel de recepție a diplomaților: „Mă aflu în barca noastră, i-a scris Emma lui Greville. Cea a regelui s-a apropiat de noi, iar el a dispus ca barca muzicanților să treacă lîngă a noastră, și a pus toată trupa să cînte, mai cu seamă tot ce însemna corn francez. Și-a scos pălăria, a pus-o pe genunchi, așa a ținut-o tot timpul, iar cînd am acostat, mi-a salutat cu plecăciune, exprimîndu-și regretul că nu știa engleza“.

Fără îndoială că cineva s-a tâlmăcit Emmei regescul jargon. Ori poate că doar născocea ? Era limpede că voia — naivă manevră — să-i descrie lui Greville un rege al Neapolelui îndrăgostit de făptura ei. Cu toate acestea, nu chiar totul era născocire ; despre asemenea atenții de-ale lui Ferdinand au mai vorbit și alți martori ; rezultatul imediat a fost încetarea „scandalului“ legat de persoana Emmei, iar numărul invitațiilor la palatul Sessa creșcu. Doar doamnele care făceau parte din societatea engleză se mai arătau îmbufnate. Nici vorbă, desigur, ca Emma să fie prezentată la palat. De venit, venea lumea să o vadă, dar primită nu era peste tot. Uneori, se spunea :

— Într-o bună zi lucrurile se vor schimba.

Lovitura de trăsnet s-a produs la 8 sau 9 august, cam la trel luni și ceva după sosirea la Neapole. Nu am găsit textul scrisorii lui Greville — cea dintâi — primită în ziua aceea, dar Hugh Tours a publicat răspunsul Emmei.

Pentru început, o explozie amoroasă. În sfârșit, în sfârșit, o scrisoare ! „Orice-aș putea crede despre unele părți din scrisoarea dumitale, nu vreau să mă plîng, mă simt copleșită de acest petec de hîrtie, de hîrtia aceasta pe care a scris Greville și pe care a împăturit-o cu mâinile sale, umezind cu buzele marginea plicului, plic norocos, cît îl invidiez că a luat locul buzelor Emmei. Nu există pe pămîntul ăsta nici rege, nici prinț care să mă facă fericită departe de dumneata...”

Iată însă drama : „Dar în legătură cu cele ce-mi scrii privitor la serviciul ce trebuia adus lui sir William, nici nu-ți voi răspunde. De-ai ști ce durere m-a încercat, cînd am citit rîndurile acestea !... Mă sfătuiești să... Nimic nu mi-ar putea exprima exasperarea, sînt de-a dreptul innebunită ! Dumneata, Greville, imi poți da un asemenea sfat ? Dumneata, pentru care fiecare suris de-al meu era o comoară, cu cită glacială indiferență mă sfătuiești să mă culc cu sir William !” Iată că, în sfârșit, prea-onorabilul Charles Greville spusese totul, își dăduse arama pe față. Greville, sincer și cu înflăcărare iubit de frumusețea aceasta, o vreme el însuși îndrăgostit de ea, o vînduse pînă în cele din urmă ; și nu doar atît, ci o dăruise, *descotorosindu-se* de ea ca de un obstacol aflat

În calea unei foarte ipotetice căsătorii avantajoase. Josnicie, calcul murdar. Emma a plins și a suferit cumplit : „Nu se poate lucru mai groaznic ! Dacă aș fi lângă dumneata, te-aș ucide, apoi mi-aș lua viața. Ah, nu pot reciti ce-am scris acum. Nimic nu prețuiește mai mult ca dorința de a mă reîntoarce pentru a locui lângă dumneata. Dacă proiectul acesta nu se va realiza, nimic nu-mi va schimba hotărârea. Vreau să mă reîntorc la Londra și să mă dăruiesc tuturor exceselor viciului, pînă ce moartea mă va lovi. Soarta mea va fi atunci o pildă pentru toate femeile, care se vor lecu să mai fie așa de supuse. Căci m-ai făcut să te iubesc, m-ai făcut bună și acum mă părăsești ! O, Greville, nu vei putea, nu o să te lase inima să faci asta, încă mă mai iubești, sînt sigură. Voi face tot ceea ce îmi vei cere. O spun pentru ultima oară, iar acum nu voi mai cerși, nu mă voi mai ruga, totul va fi așa cum vei hotări...”

Te rog, răspunde-mi : nu ca prieten, ca iubit. Nu pot auzi rostindu-se între noi cuvîntul prieten ; între noi va fi mereu vorba numai de iubire, niciodată de prietenie. Doar sir William va fi totdeauna prietenul, noi însă... noi sîntem niște îndrăgostiți...”

„Post-scriptum : Serie-mi, te rog, căci nimic nu mă înfurie mai tare ca tăcerea dumitale. Te asigur că nu ai nici un interes să mă faci să-mi pierd bunăvoința, nu-mi cunoști puterea de-aici. Numai că amantă nu-l voi fi lui sir William niciodată. Dacă mă vei sili, îl voi face să mă ia de soție. Domnul să te binecuvînteze...”

Admirabilă scrisoare, exemplar condensat de psihologie. Iubire, iubire înfocată, strigăt de durere în fața celei mai josnice trădări... Iubire și iarăși iubire, disperare și, în sfîrșit, amenințare. Aruncîndu-și masca, Greville nu numai că-i frînsese Emmei inima, dar i-o și schimba. Dragostea cea mai sinceră și cea mai dezinteresată părăsea scena. Ca să facă loc ambiției.

Nici o inimă de om nu este un monolit. Ambiția, în cazul dat, nu va fi singură ; alte simțăminte, nu o dată, o vor însoți și chiar o altă dragoste, mai mult sau mai puțin m-stuitoare. Niciodată însă nu se va mai ivi candida floare a tinereții, crescută deasupra mizeriilor și a tînei morale. O filă fusese întoarsă.

Emma Hart veni să locuiască în palatul Sessa, în toamna anului 1786. Toți exegeții cred că atunci „a devenit completă intimitatea ei cu lordul Hamilton“.

Sir William nu a ascuns deloc faptul că era subjugat. Nepotului Greville i-a mărturisit deschis: „Este atât de bună, încît nu-i pot refuza nimic“.

— Mi-ar plăcea atât de mult, dragul meu Pliney, să asist la una dintre vinătorile regelui.

O concubină ! Ce lipsă de etichetă ! Totuși, sir William solicită invitația și o dobîndește. Iată, deci, încă un pas.

Intr-una din primele ei scrisori adresate lui Greville, Emma, povestind că sir William o dusesese la Pompei, ortografia numele orașului astfel : Pompeia. De atunci însă, a dat atât de bine ascultare lubitului ei, încît ar fi putut să fie ghid în cercetările arheologice, le-ar fi putut depăna istoria. Din mulțimea de „amatori“ italieni și străini veniți acolo, lordul Hamilton se arătase cel mai luminat și mai priceput. Lui Goethe i se îngăduise să viziteze un anume „cavou secret“ din palatul Sessa. „Se găsește aici, de-a valma, toate epocile — busturi, vase, bronzuri... Într-o ladă lungă, pusă jos, al cărei capac rupt l-am dat deoparte din curiozitate, se găseau două candelabre minunate. L-am făcut un semn lui Heckert și l-am întrebat în șoaptă dacă nu i se pare că ar fi aidoma celor de la Portici. Mi-a făcut semn să tac. Candelabrele puteau veni, într-adevăr, din cavourile Pompeiului. Tocmai din pricina unor atât de nemaipomenite achiziții, cavalerului nu-i place să arate ascunsele sale comori decît prietenilor intimi“. Emma s-a bucurat, desigur, de privilegiul acesta, cu recomandarea să nu sufle o vorbă.

— Nu te lăsa după regină, este foarte inteligentă, dar vorbește prea mult.

Puține dineuri mari la Neapole. Cel mai adesea ele erau înlocuite cu așa-zisele *ricevimenti* : două, trei sau chiar patru sute de invitați, bufete încărcate cu biscuiți, înghețate și dulciuri, paji și lachel galonați trecînd printre oameni și oferind *rinfreschi* (răcoritoare). La urma-urmei, cocktailurile noastre. Dar fără alcool. Regimul acesta uscat nu era însă deloc o stavilă pentru limbile sprintăre...

— Îmi inchipui că știi ce s-a întîmplat ieri la San Carlo ? Nu ? Se dădea la *Figlia di Jephthe*. Sala se um-

pluse de preoți și călugări. Soprana Marchetti era în formă și își pusese în gând să sucească mințile tuturor tunșilor acelora. A aruncat mii de ocheade, a făcut mii de fițe, pînă ce unul dintre capucini, care își scosese cam prea mult capul afară din lojă, și-a pîrlit barba la flacăra sfeșnicului ce ardea dedesubt !

Cu prilejul acestor *ricevimenti* a aflat Emma tot ce se putea afla despre castrați, mindria operei, glas îngerec și adesea suflet întinat, preamăriți, răsfățați, capricioși pe scenă pînă la sminteală și curtați nu numai de către bărbați. Unul dintre ei a cerut permisiunea să se însoare, pe motiv că operația nu-i reușise. Răspunsul papei :

— *Che si castri meglio !*¹

Dintre alte șopoteli :

— Știi cine îl îngrijește pe rege la Santa Lucia ? Un *scolozione*.

Deschizînd, în aceeași seară chiar, un dicționar italian, Emma a aflat că era vorba de o boală venerică. Reversul strălucirii ei apărea încet-încet. „Aici domnește legislația soarelui, adică o slăbire din strînsoare în relațiile de tot soiul, nota pe atunci foarte bogatul și vanitosul magistrat du Paty, aflat în misiune prin Italia. Religia a devenit simplă superstiție. Lumea nu intră în biserică decît pentru iluminată, pentru muzică... La Neapole, sexul pare să facă parte din comerț. Tații, mamele, soții, frații, călugării, toată lumea practică un trafic intens... Nici o morală în idei, nici chiar în sentimente. Cîntecul pare napolitanilor o înșelătorie a minții, virtuțile niște neputințe“. În fața acestui tablou sumbru, iată entuziasmul lui Goethe : „Neapole este un paradis, fiecare trăiește într-un fel de beție și uitare de sine“. Aproape pretutindeni, aproape mereu, umbră și lumină. Emma înainta cu prudență într-un peisaj moral contrastant. În iarna anului 1789, ea avea să facă încă un pas, unul mare, în direcția pe care și-o hotărîse. În sfîrșit, societatea engleză o primea. Reacțiile ce se produc în viața mondenă sînt uneori neașteptate.

¹ Să fie castrat mai bine.

Ducesa d'Argyll, rudă a lui sir William prin soțul dinții, ducele de Hamilton, veni la Neapole „să-și restabilească sănătatea“, pretext des invocat de către englezi. Vestită pentru frumusețea ei în înalta societate engleză, ducesa strălucea ca un astru. Încă de la sosirea ei, fu primită la Curte și adulată. Întâlnind-o pe Emma la o recepție, se împrietenii cu ea, o acceptă.

Destule femei au detestat-o pe Emma, lumina mult prea atrăgătoare pentru bărbați; ducesa d'Argyll era pesemne destul de sigură de frumusețea ei — pe deasupra, ducesă — pentru a nu se teme de nici o concurență. Protecția pe care o acordă Emmei uimi la început, apoi dădu naștere clevetirilor — două femei atât de frumoase! — dar când ducesa declară că „ținuta domnișoarei Hart este ireproșabilă“ — și chiar era, în afară de concubinajul cu Hamilton! — ușile celor citeva saloane, pînă atunci ferecate pentru Emma, s-au deschis.

În consecință, nimic (cu excepția recepțiilor de la Curte) nu avea mai multă căutare decît acele *ricevimenti* de la palatul Sessa. „Am dat un concert și un bal, scria Emma. Toate saloanele noastre erau pline de lume. Am avut o orchestră, pe tenorul Cosacelli și mai mulți cîntăreți... În fiecare seară casa noastră este deschisă pentru recepții de cel puțin cincizeci, șazeci de persoane. Avem un nou ambasador de Spania; soția lui și cu mine ne simțim legate printr-o prietenie adevărată și sîntem tot timpul împreună“. Tulburător snobism. Apoi începu să circule un zvon:

— Miss Hart și sir William s-au căsătorit în taină. Curînd ambasadorul va face publică legătura.

Emma nu dezmințea nimic; dimpotrivă, împărțea surisuri, vorbe cu tîlc. Fără îndoială că Hamilton îi făgăduise, cam de pe atunci, că o va lua de soție. Dacă a întîrziat optsprezece luni — dar și Emma, la rîndul ei, se arăta răbdătoare — a făcut-o pentru că se temea ca lucrul acesta să nu stîrnească un scandal, nu la Neapole, ci în Anglia, un scandal care să dăuneze carierei sale. Iar pe deasupra, în perioada aceea, activitatea sa de diplomat îi cerea timp mai mult.

14 iulie 1789. În seara acelei zile, Ludovic al XVI-lea a notat în carnetul său intim : „Astăzi, nimic“. Nici chiar în Franța lovitura de gong nu a răsunat imediat peste tot. Iar Neapole era despărțit de Franța prin mai multe state italiene. Căderea Bastiliei nu a apărut, întâi, decît ca un incident. În rîndul intelectualilor și în anumite saloane „noile idei“ plăceau. Dimpotrivă, clerul se alarmă pe dată. În ce privește reacțiile de la Curte, Hamilton o informă astfel pe Emma :

— Regele își îngrijește în continuare maladia de care ai auzit. Știu că i-a întrebât pe doctorii săi cînd o să poată vina din nou. De altceva nu-i pasă. Chiar de i-ar păsa, regina și Acton fac în așa fel încît să-i răpească orice putere. Sau aproape. Regina a reacționat într-un chip deosebit de feminin.

Pînă în 1789 Maria-Carolina a detestat Franța din gelozie : sora ei, Maria Antoaneta, domnea în strălucire peste țara aceea mare, pe lângă care regatul Neapolelui, este limpede, nu însemna nimic. Dar cînd căderii Bastiliei i-au succedat noaptea de 4 august și Declarația drepturilor omului, cînd „brutarul, brutărița și micul ucenic“ au fost tiriți prin Paris de către populația dezlănțuită în urlete, Maria Carolina, cuprinsă de groază, a început să urască și mai mult Franța, leagănul ideilor subversive. Printre cei dinții nobili emigrați a putut fi văzută Elisabeth Vigée-Lebrun (care a început imediat un portret al Emmei). Primită la Curte, artista nu se arată optimistă în privința viitorului monarhiei din Franța.

— Dar dacă răul se întinde pînă aici, spunea regina.

Cîtă vreme avea să mai dirijeze clerul conștiința poporului ? Și, oare, o dirija cu adevărat ? Sentimentele oamenilor de rînd sînt pretutindeni aceleași. Neliniștea reginei deveni obsesie : revoluționarii complotau în tot regatul, trebuiau descoperiți, urmăriți... Poliția primi ordine. Ministrului Acton îi veni ideea să-i convoace pe episcopi, pentru a le istorisi cum au confiscat revoluționarii francezi bunurile clerului.

— Și aici s-ar putea întimpla toate astea. Datoria voastră este să ne ajutați.

În Italia, mai mult decît oriunde, preoții, oamenii bisericii cunșteau toată lumea, știau totul. Clerul napolitan se transformă, fără scrupule, într-un auxiliar al poliției. Din înaltul amvonelor, preoții tunau și fulgeau împotriva Revoluției franceze, operă a demonului, apoi se răspîndeau prin cartiere, sondau conștiințele oamenilor. Înaltul cler primea chiar oficial puterea de a cenzura scrierile franceze, operele italiene cit de cit liberale fură trecute la index, iar adunările tuturor societăților filosofice interzise. Mai mult decît atît : li s-a interzis emigranților francezi să stea în Neapole, de teamă să nu „tulbure spiritele“ povestind cele petrecute în țara lor.

Încă din vremea aceea serviciile de informații britanice — pe atunci li se spunea deschis : de spionaj — erau foarte bine puse la punct ; aveau personal mult, bani de asemenea. Dintre toți ambasadorii străini aflați la Neapole, lordul Hamilton era cel mai bine informat privitor la evenimentele din Franța și chiar la cele din Neapole. Întîlnirile sale frecvente cu regele, cu regina și cu Acton făceau parte din obligațiile sale profesionale. Se poate afirma cu certitudine că le comunica și primea de la ei informații. A fost primul diplomat care a știut că într-o anumită zi a lui Ianuarie 1790, încă din zori, un ofițer a smuls placarda pusă în timpul nopții în poarta palatului : „Din Franța vin ideile“.

În chiar seara acestui incident, investigația polițienească a fost mult întărită : în fiecare cartier, o gardă, în fiecare imobil, un paznic de noapte responsabil ; sistemul acesta trebuia să dea roade și să nu fie uitat. Hamilton află că regina a dublat poliția aceasta aparentă cu o rețea secretă de spioni și piritori. O cuprinsese un fel de nebunie, prezida personal, într-o sală a palatului denumită *oscura*, adunări în cadrul cărora napolitanii de toate categoriile sociale, inclusiv magistrați, preoți, curtezane, nobili și femei de lume, dădeau rapoarte, sub jurămint de credință în fața tronului și a altarului. Cu toții erau răsplătiți în bani sau favoruri. Deși furia anti-franceză servea intereselor țării sale, lordul Hamilton nu prevedea nimic bun din atîta sminteală delatoare.

— Scumpa mea, îi spunea el Emmei, nu te arăta curioasă în ale politicii, prin saloane; nici la noi, când avem oaspeți. Și nu te destăinuie cu adevărat nimănui în afară de mine.

Emma reîncepuse să corespundă puțin cu Greville. În ianuarie 1791, făcu o aluzie la călătoria pe care sir William socotea că o va întreprinde cu ea la Londra, în primăvară. „Vom veni pentru scurt timp. Vreau să fiu un exemplu de ținută perfectă și să demonstrez lumii că o femeie frumoasă nu este totdeauna nebună. Toată ambiția mea este să-l fac pe sir William fericit și vei vedea că este într-adevăr astfel. Vom fi cu dumneata în primăvară. Ne vom reîntoarce aici în noiembrie anul viitor și vei putea să ne faci o vizită. Vom fi fericiți să te vedem“. În final, colțul unui dinte: „Te voi stima totdeauna pentru afecțiunea pe care i-o porți lui sir William și pentru rolul de intermediar pe care l-ai jucat, datorită căruia mi-a fost îngăduit să-l cunosc. Nu pot iubi pe nimeni altul în afară de el. Mărturisirea aceasta te va face fericit, știu“.

Emma și doamna Cadogan. — aceasta în calitate de supraveghetoare, de însoțitoare, de intendentă, cu un tact care nu dădea greș niciodată — au părăsit orașul Neapole în ziua de 9 martie 1791; ambasadorul, două zile mai târziu. S-au regăsit cu toții la Roma. Hamilton răspîndise zvonul că, în ce-l privea, era vorba de o călătorie de afaceri; dacă i s-ar fi scotocit bine prin bagaje, s-ar fi găsit, cine știe, și câteva obiecte vechi nu prea stinjenitoare; avea să fie nevoit să facă, poate, câteva vizite la palatul Saint James, pentru a-l raporta regelui situația din regatul Neapole și pentru a primi instrucțiuni. Oricum trebuia să-l vadă pe rege, ca să poată obține de la el autorizația de a se căsători cu Emma.

Cei trei își măsurară astfel timpul încît să poată vizita Roma, Florența, Veneția, Viena. Și sosiră către sfîrșitul lui mai la Londra, unde sir William avea o locuință. Nu am putut afla cînd i-a vizitat Charles Greville pe logodnici, nici dacă i-a văzut des, dar în mod sigur i-a văzut. Agenda pictorului George Romney ne îngăduie, dimpotrivă, să aflăm că pe el Emma l-a întîlnit

de îndată ce a ajuns la Londra și că i-a făcut, atunci, câteva portrete. Avea acum cincizeci și șapte de ani, dar tot îndrăgostit de modelul său era. „Mai frumoasă ca oricând“, și-a notat el în agendă, iar portretele grăiesc și mai limpede. Dragostea aceasta credincioasă o măgulea pe Emma și o impresiona. Emma o revăzu cu plăcere pe Jane, acea Jane care fusese în aceeași perioadă cu ea slujnică la doctorul Budd. „Ah, scumpa mea, ce fericită sint că te îmbrățișez!“ Micuța servitoare devenise Jane Powell, una dintre vedetele teatrului Drury Lane.

Și, intrucit regele a spus „da“, căsătoria a fost fixată pentru data de 6 septembrie. În așteptare, câteva săptămîni la Bath, unde era *season*. Prezentată ca logodnică oficială, Emma scinteia.

— Scumpa mea Emma, arată prietenilor noștri numărul tău de *atitudini*.

Era oare nimerit să facă lucrul acesta în fața ducesei de Devonshire? Dar sir William insista, iar Emmei, să ne aducem aminte, îi plăcuse dintotdeauna să fie văzută, admirată, aplaudată. Două femei, lady Elisabeth Foster și contesa de Boigne, au vorbit despre performanțele acestora obținute la Bath, în fața elitei. Și una, și cealaltă au spus — cam în silă, se înțelege, ba chiar cu tainică furie — că Emma era foarte frumoasă și expresivă, recunoscînd că se bucura de mare succes; dar amîndouă adăugau că, în afară de asta, era o neroadă care nu știa să lege o conversație. Un lucru este sigur: urmînd sfaturile lui sir William, păstra o anumită rezervă în cercurile mondene, refugiindu-se adesea în banalități; dar neroadă nu era; contrariul fusese dovedit.

Căsătoria a fost celebrată la Londra, în ziua prevăzută, la ora 10 dimineata, în biserica parohială Marylebone. În intimitate, de față fiind doar cîțiva prieteni, doamna Cadogan și, aproape sigur, Charles Greville. Martorii erau doi prieteni ai lui sir William: marchizul d'Abercon și domnul Duyen, secretarul ministrului Angliei la Torino. În sacristie Emma a semnat cu numele pe care nu-l mai rostise de multă vreme, cu numele ei adevărat: Amy Lyon. Căsătoria a fost menționată — cu răceală — în cărneteile mondene ale presei londoneze;

doar *Gentleman's Magazine* a adăugat câteva cuvinte: ambasadorul s-a căsătorit cu „Miss Hart, o lady renumită pentru eleganța și talentele ei muzicale“. Sir William, prea puțin dornic să cunoască toate comentariile emise de *society*, hotărâse dinainte să părăsească Londra, dimpreună cu soția, după patruzeci și opt de ore de la ceremonie.

Călătoria de reîntoarcere nu este lipsită de interes istoric. Dovadă că Franța nu trecea încă prin foc și sabie cum socotea înalta societate napolitană. Lordul și lady Hamilton trec prin Paris, unde se și opresc; sint invitați, la 14 septembrie 1791, la ședința Adunării Constituante, în cursul căreia Ludovic al XVI-lea jură credință Constituției. Familia regală era, practic, prizonieră în Luvru, de cînd cu fuga spre Belgia și arestarea de la Varenne (20.21 iunie 1791). Totuși, regele părea calm, foarte demn, poate pentru că nu-și dădea prea bine seama de situație. A doua sau a treia zi, Emma — nu: lady Hamilton — a fost primită de regina Maria Antoaneta, care i-a încredințat o scrisoare pentru sora ei Maria Carolina. Cîtă emoție, cîtă mîndrie! În anii următori, Emma avea să fie desigur ispitită să amplifice, să înfrumusețeze întrevederea aceasta cu nefericita regină, să dea a înțelege că scrisoarea conținea un mesaj capital — cine, astăzi, în asemenea împrejurări, nu ar exagera puțin? Singura ei certitudine era că misiunea încredințată avea să deschidă într-un chip strălucit, încă de la sosirea la Neapole, porțile palatului regal.

„Am fost prezentată reginei Maria Carolina la cererea ei; m-a răsplătit cu tot felul de atenții pline de curtenie, cu tot felul de semne de afecțiune“. Emma își adusese din Franța multe, multe rochii. Sfătuită de soț, ea a ales toaleta „cea mai simplă“: rochie din saten alb, pană albă în păr, șal de cașmir de culoare deschisă pe umeri. A dezvălui amănunte legate de această primă întrevedere nu ar fi fost conform cu eticheta și, deci, Emma nu a făcut-o. Regina era foarte curioasă în privința femeii despre care vorbea tot orașul Neapole. Iar farmecul Emmei a dat roade.

Peste câteva zile, lady Malmesbury, invitată la aceeași masă regală cu ea, scria prietenei sale lady Elliot:

„Lady Hamilton se comportă cit se poate de bine, într-un chip de-a dreptul uluitor, dacă ne gândim la originile și educația ei“. Sir William, la ale cărui urechi ajunseseră înțepăturile ironice ale lui Horace Walpole în legătură cu căsătoria sa, luă pana spre a-l vesti că lady Hamilton era primită în chipul cel mai delicat și mai afectuos de către societatea engleză din Neapole, fără excepție, și că însăși regina o întâmpina totdeauna cu bunătate, „ca pe oricare altă femeie de neam ales“.

Emma află că Romney, întristat de căsătoria ei, încetase să mai picteze și că sănătatea îi era tot mai subredă; ea îi trimise scrisoarea cea mai caldă, cea mai afectuoasă cu putință, implorându-l să se îngrijească, să nu-și părăsească arta și — de ce nu — să vină la Neapole, unde avea să fie primit cu deosebită plăcere! Emma pomenea și de strălucitoarele recepții de la palatul Sessa, de succesele ei, de bunătatea reginei: „Sint cea mai fericită femeie din lume“.

Nici o femeie din Neapole, oricare ar fi fost clasa socială din care făcea parte, nu ar fi rostit asemenea cuvinte, decît încrucișînd poate arătătorul și mijlociul de la mîna dreaptă sau murmurînd cîteva cuvinte de descînt la adresa ursitei. În ziua de 17 septembrie 1792, Emma privea cu îngrijorare — ca de altfel cea mai mare parte a locuitorilor din Neapole — spre întinderea sinuile a golfului care începea să-și încrețească fața, vreo douăsprezece nave mari croindu-și drum spre intrarea în port. Oricine ar fi putut zări, prin saborduri, chiar și cu ochiul liber, gurile de tun. În vîrfurile arborelui¹ mare și la pupa acestor nave flutura pavilionul, deloc îndrăgît, al francezilor.

— Familia regală s-a dovedit foarte imprudentă, observă lordul Hamilton, discutînd cu soția sa.

Cu mai puțin de o lună în urmă, la 24 august, Makau, ambasadorul Franței revoluționare, sosise la Neapole, prezentîndu-și scrisorile de acreditare; la o săptămînă după aceea, Makau fusese declarat *persona non grata* și trimis înapoi. Forța navală franceză, de sub co-

¹ Catarg.

manda amiralului Latouche-Tréville, venea să ceară socoteală pentru afrontul suferit.

Cele patrusprezece nave au intrat în port și au ancorat. De îndată ce pavilioanele franceze au fost identificate, câțiva călăreți galopară spre Caserte.

— Trebuie deschis focul, hotărî Acton.

Mulțumită lui, regatul dispunea de o flotă și de baterii de coastă deloc neglijabile.

— Așteptați, fu de părere Ferdinand.

Monarhul acesta grosolan era, pe deasupra, un laș; în timp ce efectua o trecere în revistă a navelor, iar marea se burzuia, s-a făcut pur și simplu de ris. Regina Maria Carolina se temea mult mai puțin de tunurile franceze decât de o revoltă a norodului din Neapole — o revoltă împotriva regalității — în cazul în care ar fi debarcat revoluționarii francezi. Rezultatul a fost că, în urma insistențelor cuplului regal, Acton a trimis la bordul navei-amiral franceze o înaltă personalitate de la Curte care, după saluturi călduroase, l-a întrebat pe Latouche-Tréville cărui fapt îi datora sosirea sa inopinantă. I-a mai vorbit, de asemenea, despre un foarte vechi tratat care interzicea intrarea în portul Neapole a mai mult de șase nave franceze deodată. Amiralul îl întrerupse :

— Atitudinea guvernului din Neapole față de Republica Franceză a anulat toate tratatele. Dacă în douăzeci și patru de ore ofensa nu este reparată, va urma războiul și, pentru început, deschid focul. Este clar ?

A doua zi, regele accepta un tratat prin care se garanta neutralitatea regatului față de Franța.

— Față de Republica Franceză, rectifică Latouche. Aceasta este expresia care trebuie folosită.

Regele a cerut modificarea textului și a semnat. Escadra franceză ridică velele. Se afla la mai puțin de zece mile în larg, cînd briza rece vestită de măruntele valuri înspumate din ajun se transformă într-o furtună ce răscoli Mediterana. Napolitanii văzură astfel forța navală franceză reîntorcîndu-se în port, în dezordine. Se găsea astfel în bătălia tunurilor regatului, dar nimeni nu primise nici un fel de ordine.

După ce navele sale ancorară de bine de rău. La-touche-Tréville redeschise sabordurile și deveni insolent :

— Cer să rămîn aici o săptămînă pentru reparații și libera comunicare cu uscatul.

În pofida stăruințelor contrare ale lui Acton, regele răspunse cu „da” la toate. Ofițeri de marină și marinari francezi se plimbară deci prin Neapole. Și, cum pe bună dreptate se temuse Maria Carolina, oamenii de rînd și tot ce însemna gură-cască în Neapole îi înconjurau cu simpatie : dar nu numai ei, ei și studenții. Spionii Curții erau într-un du-te vino necurmat, treceau pe listă nume.

La douăzeci și patru de ore după ce escadra franceză ieșise din nou în larg, regina află că la sfîrșitul unei mese ce s-a dat pentru fraternizarea cu marinarii francezi, unii studenți și-au prins la butonieră mici bonete frigiene. Atunci, ea l-a chemat pe șeful poliției :

— Fără milă !

Operația de curățire a început imediat. Dispăreau destui oameni, mai ales cei care se văzuseră cu francezi și alții care, desigur, ar fi putut-o face. Despre ei nu se vorbea decît în șoaptă.

— Sînt închîși în subteranele de la Saint-Elme. Cîteva sute. Pentru a-l judeca, regele o să creeze o justiție de stat.

Teroarea albă care începea nu-l putea atinge, firește, pe ambasadorul și ambasadoarea Angliei, dar Emma se temea de altceva. În timp ce o sumă de vinovați și suspectați de republicanism se amărau prin subterane, sir William zăcea în pat, inconștient aproape, în frumoasa-i locuință de la Caserte. Avea „febră bilioasă” : cîteva zile chiar s-a crezut că viața îi este primejdioasă. „O săptămînă întregă am stat lingă el, îmbrăcată, fără să mă-nînc, fără să beau”. Este adevărat. Numeroși prieteni, chiar și regele și regina, cereau vești de două ori pe zi. Emma se temu atunci cumplit ; și de faptul că ar putea recădea în mizerie, neștiind dacă soțul ei făcuse ori nu vreun testament și ce fel de testament. Avea însă și inimă bună. „Cum m-aș fi putut mîngîia de pierderea unui asemenea soț, prieten și protector ?” a scris ea, de

Îndată ce sir William se găsi în afara oricărui pericol. Soț, prieten, protector — definiția era desăvârșită.

Sir William se vindecă, reîntorcându-se la viața-î fericită. Era primăvară, soarele scintela peste marea albastră, peste flori și roade. Soarta mizerabilă ori nesigură a celor citorva sute de victime ale terorii albe nu-i împiedicau pe *lazzarone* să se simtă fericiți în păduchernațele lor încălzite de soare. La 7 februarie 1793, înalta societate din Neapole a aflat cu groază că regele Franței fusese decapitat în urmă cu șaptesprezece zile; dar nu a mai fost nevoie, după aceea, nici măcar de șaptesprezece zile pentru ca aceeași înaltă societate să se ducă însetată la *ricenimenti*, concerte și baluri. De cînd îi fusese executat soțul, regina Franței — mai întâi prizonieră cu el la Temple — fusese întemnițată la Conciergerie, despărțită de copii, tratată cu brutalitate... O aștepta eșafodul. La Neapole, sora ei, Maria Carolina, se găsea în fruntea celor mai strălucitoare serbări, uneori în tovărășia regelui vindecat în sfîrșit de blenoragie. La 2 iunie 1793, Emma Hamilton îi trimise lui Greville o încîntătoare epistolă-reportaj:

„Am stat aici, la Caserte, opt luni; altfel spus, aici am avut reședința obișnuită. De două ori pe săptămîină ne duceam în oraș, să dăm dineuri și baluri, de unde ne reîntorceam la ora două sau trei dimineața, după oboseala unei mese cu cincizeci de tacîmuri, a unui bal sau a unui supeu de trei sute de persoane. Apoi trebuia să te îmbraci devreme pentru prînzul de ora douăsprezece, căci familia regală ia masa tare devreme, și ne-a făcut, lui sir William și mie, onoarea de a ne invita foarte des.

Casa noastră de la Caserte a fost transformată în larnă aceasta într-o adevărată pensiune. Serii întregi de invitați veneau aici într-adevăr pentru a vizita împrejurimile sau pentru a asista la serbările de la Curte. Am avut-o oaspete mai multe zile pe ducesa de Ancaster, apoi familia Devonshire... Mă duc adesea la regină, să-mi petrec seara cu ea; stăm atunci singure cîte două, trei ceasuri... Uneori cîntăm. Ieri, regele și cu mine am cîntat duete timp de trei ore. Soțiile miniștrilor se arată încîntate de persoana mea. Ele văd că nu sînt o afectată

și că nu abuzez de bunătatea majestății sale. Seara de ieri am petrecut-o cu regina rîzînd și cîntînd etc... Totuși, în timpul recepției am stat la locul meu și i-am arătat reginei tot respectul, ea și cînd aș fi văzut-o pentru prima oară, ceea ce i-a plăcut foarte mult”.

Parisul și Franța se schimbaseră de cînd trecuseră pe acolo soții Hamilton. Franța era în război cu toată Spania. La Toulon, amiralul Trogoff, comandantul flotei, primise ordinul să dea iama în navele engleze, spaniole, prusiene, austriece și ruse. „Dacă nu puteți scoate o escadră, înarmați corsari”. Convenția își imagina că din porturi ținesc roiuri de corsari devastatori. Trogoff ridica din umeri. Muniția și aprovizionarea lipseau. Muncitorii arsenalului refuzau să primească salarii în bancnote ale Revoluției și vindeau sau schimbau pîinea pe care le-o distribuia marina.

La începutul lui iunie, o armată navală spaniolă de douăzeci de nave și opt fregate fu semnalată în apropierea coastelor regiunii Provence. Trogoff află, în același timp, că amiralul Hood plecase din Portsmouth la 23 mai, la bordul navei *Victory*, cu douăzeci și nouă de nave de război, avînd drept destinație Mediterana. Trogoff dispunea de cincisprezece nave de război în stare de luptă.

Proscrierea deputaților girondini, la 31 mai 1793, declanșase în provincie o rebeliune. În zilele următoare, mai multe orașe, printre care Lyon, Bordeaux și Marsilia trimisese răzvrătiți la Toulon, pentru a incita populația să scuture jugul iacobinilor, așa cum ele însele erau pe cale să o facă. Toulon avea să devină un fierbinte punct al Revoluției.

Flotele engleză și spaniolă patrulau la cîteva mîle în largul acestui port. La 17 august, o tartană cu doi membri ai municipalității Marsiliei acostă la bordul navei *Victory*, nava amiralului Hood.

— În oraș nu avem pîine, iar contrarevoluția este victorioasă. Opt nave încărcate cu grîne, avînd destinația Franța, se află la Genova și la Livorno, prizoniere ale blocus-ului dumneavoastră. Lăsați-le să vină pînă la noi.

Hood a răspuns că se va gândi. Peste o săptămână el a trimis fregata *Conflagration*, cu pavilion parlamentar, să ducă răspuns nu municipalității din Marsilia, ci aceleia din Toulon: „Dacă la Toulon și la Marsilia toată lumea se va declara deschis și sincer în favoarea monarhiei, dacă va fi arborat steagul regalist, dacă vor fi dezarmate navele de război aflate la Toulon, dacă fortărețele vor fi puse provizoriu la dispoziția mea, poporul din Provence se va bucura de tot sprijinul pe care escadra majestății sale britanice, plasată sub ordinele mele, îl va putea oferi...” Urma asigurarea că persoanele și bunurile orașelor franceze dispuse să accepte aceste condiții vor fi respectate și că, după pace, portul Toulon, cu navele, cu fortărețele sale etc. vor fi înapoiate Franței. Urma și o proclamație adresată locuitorilor provinciilor din sudul Franței, care erau invitați să lupte pentru restabilirea monarhiei: „Hotărâți-vă definitiv și cu precizie, și voi zbura în ajutorul vostru, pentru a rupe lanțurile care vă apasă și pentru a deveni instrumentul unei fericiri durabile care va succeda celor patru ani de mizerie și de anarhie căreia ținutul vostru nefericit i-a căzut victimă”.

Iată deci o dilemă care frământă conștiințele: să se declare ori nu în favoarea revoluției, să se hotărască de era bine sau nu să primească ajutorul străinului. Discuția purtată la primărie s-a dovedit dramatică, iar șovăiala din sinul flotei divizate și mai dramatică. Trebuia oare — dacă municipalitatea accepta propunerea lui Hood — bombardat orașul, orașul acela populat cu familii de marinari francezi? Apoi să se pornească împotriva flotei lui Hood? Curată sinucidere, presupunând că Hood nu va interveni înainte.

La sfârșitul acestei dezbateri tragice, marinarii „republicani” sau cei care nu puteau suporta gândul să lase portul Toulon englezilor ajunseră pe țărm, ceilalți rămăseră locului. La 29 august 1793, între orele 9 și 10 diminești, flota britanică din Mediterana, urmată la distanță de o milă de navele spaniole, își aruncă ancorele în marea radă a Toulon-ului.

Intențiile militare ale lui Hood au rămas, istoricește, neclare. A gândit, poate, că prezența flotei sale era

de-ajuns, că — oficial raliate monarhiei — Toulon și Marsilia aveau să hotărască extinderea mișcării în toată regiunea Provence și, de ce nu, în toată Franța? Nai-vitate. În chiar ziua în care flota britanică intra în rada portului Toulon, armata republicană a generalului Carteaux ieșea din Marsilia, unde ghilotina funcționa neîntrerupt, și se îndrepta spre Toulon. „Sper că voi avea plăcerea, scria Carteaux unui adept al Convenției, ca în cel mult două, trei zile să-i dau orașului Toulon o lecție și să-i bat măr pe netrebnicii ăștia de englezi și pe spanioli.“ Avea să înceapă asediul orașului.

Una dintre bateriile armatei lui Carteaux se numea Bateria San-chiloților¹. Ea cuprindea un tun de 44², două piese de artilerie de 36, trei de 24, două mortiere. Se găsea instalată pe o înălțime de unde puteau fi dominate rada, orașul și împrejurimile. Era comandată de un căpitan mic de stat, cu chip smead, de douăzeci și patru de ani, cu nume aproape străin : Napoleone Buonaparte.

La numai două zile, în largul capului Cepet, altfel spus la șase kilometri în linie dreaptă față de Bateria San-chiloților, o navă din forța engleză a blocus-ului, *Agamemnon*, cu 64 de tunuri, înainta cu velatura redusă și murele la babord spre est. În mai puțin de o oră avea să vireze primind vântul din celălalt bord și să pornească spre vest pînă la travers de capul Sicié, nu mai departe, și iarăși să vireze, și tot așa o navigație la fel de interesantă ca și acel du-te vino al unei santinele în fața gherei sale. Misiunea consta în a feri de orice surpriză flota engleză ancorată în rada portului Toulon.

Comandantul navei *Agamemnon* se plimba în sus și în jos pe dunele. Era un ofițer scund și slab, cu ochi foarte frumoși, dar cu ten iritat, purtînd pe cap un bicorn vechi, mult tras pe ochi din pricina vîntului, cu trupul strîns într-o redingotă albastru-închis, aproape neagră, cu galoane de un auriu ofilit. Cînd și cînd scruta

¹ Revoluționari francezi din 1789—1794 (fr. : sans-culottes). (N.I.).

² În franceză : coulevrine — tun de tip vechi, cu țeavă lungă și subțire. (N.I.).

zarea cu ajutorul lunetei. Încă o dată l-ați recunoscut desigur pe Horatio Nelson, în vîrstă — pe atunci — de treizeci și cinci de ani.

„Spaniolii mă fac să ridic din umeri cînd zic că sînt obosiți după șase săptămîni de navigație. În șapte luni nu am pus piciorul pe uscat, la Cadix, decît de două ori“. Și mereu, de îndată ce briza se răcorește, răul acela de mare.

Totuși, cit de mult a dorit Nelson îmbarcarea aceasta ! Socotiți. La sfîrșitul lui iulie 1787, fregata *Boreas*, comandată de un comandor proaspăt însurat, ancora la Portsmouth. În martie 1793, nava *Agamemnon* părăsea Anglia, pentru a porni spre Mediterana. Între timp, nimic vrednic a fi înscris într-un jurnal de bord. Nelson a stat aproape șase ani pe uscat.

În viața oricărui om, șase ani pot însemna clocot, vîrtej de întîmplări sau pustietate ; este ceea ce i se poate întîmpla, adesea, unui ofițer în timp de pace.

În Anglia nici un anotimp nu oferă certitudine. Soții Nelson sosiră la Londra, în iulie. Era frig, Nelson se îmbolnăvi de angină ; apoi, căldură neașteptată și, odată cu ea, redeșteptarea malariei. Fanny Nelson, obișnuită cu aerul curat din Antile, se sufoca și tușea sub cupola de fum londoneză. Din lipsă de bani, cei doi soți și băiețelul trăiau într-o locuință foarte mică.

— De ce nu ne-am duce să stăm în Franța ? Am putut constata cu însumi că acolo viața nu e scumpă.

Informat, pastorul Edmund Nelson scoase un geamăt : „În Franța, cînd aveți aici Burnham Thorpe, casa voastră familială ? Mi-ați frînge inima și aș fi dezonorat. Veniți toți trei lingă mine, pînă ce *captain* Horatio va primi o altă comandă“.

O altă comandă ? În ce-l privește pe Nelson, la Amiralitate nu se discută decît despre procesul intentat de către armatorii americani pentru povestea aceea a încărcăturilor confiscate. Procesul va da dreptate lui Nelson, dar îi va lăsa în dosar o mențiune : „Tăios cu autoritățile civile“.

Nelson scrisese tuturor prietenilor și protectorilor săi — celor care s-au arătat astfel, în timpul vieții unchiului, controlorul general Suckling. Apoi se duse în zadar

de cîteva ori la Londra. Pina și Hood, care îl prezentase regelui într-un chip elogios, se trase deoparte. „În timp de pace nu-î de dorit să ai comanda unei nave“. Parcă jumătatea de soldă era? „Nici o persoană de vază nu se interesează de mine“, îi scria Nelson bătrînului său prieten Locker. Și lunile treceau, anii de asemenea...

Orî de cîte ori se afla pe mare, Nelson se gîndea cu duioșie, cu nostalgie la Burnham, la Norfolk.. Dar doi, trei ani la Burnham era prea mult. „Înjgheb o fermă, nu prea mare, după cum bine îți închipui, atît cît să-mi fure gîndurile“. O fermă nu a distrat niciodată pentru mult timp un marinar.

Dar dragostea? Dar Fanny? O vreme, Nelson a fost fără nici o îndoială un soț îndrăgostit. Trimis pentru două săptămîni într-o misiune în Irlanda, s-a plîns că este despărțit de soție, „ca și cum s-ar fi găsit în Antile“. Apoi jarul s-a mai potolit. Împrejurările nu se vedeau prielnice. Fanny, dulce floare născută la tropice, chinuită în climatul Norfolk-ului, tușea în casa umedă, în fața focului hrănit cu turbă, în timp ce fermierul de ocazie pășea intunecat, cu vîntul în față, pe drumul copilăriei sale, drum care ducea spre mare. În afară de greoaiele bărci de pescuit, doar marea sură și pustie. Trebuie să se reîntoarcă lingă soția alături de care ar fi vrut să fie glorios, admirat și care probabil era dezamăgită. Să fi fost cu adevărat astfel? Portretele înfățișînd-o pe Fanny Nelson nu dau răspuns. Ochi frumoși, frumoasă și ea la urma urmei, gura însă puțin cam subțire; expresia rezervată este a unei persoane care a primit o educație bună. Altceva i-ar fi trebuit decît viața aceasta cu jumătate de soldă la Burnham; tristă viață. Este sigur că-și iubește soțul, chiar și marinar pe uscat, cu jumătate de soldă; dar pentru ce este atît de posac, din ce în ce mai mohorit, mai rece? Și pentru ce nu are copii cu el? În toată corespondența lui Nelson din perioada acelei șederi forțate pe uscat, doar două aluzii privitoare la soție: la început de tot, așa cum am arătat, cu prilejul misiunii din Irlanda, și spre sfîrșit: „Miss Randall va avea bunăvoința să-i comunice doamnei Nelson dacă se poate găsi miere la Norwich?“

Și, deodată, explozia de bucurie. La 7 ianuarie 1793, Nelson — care se afla din nou la Londra pentru a cere comanda unei nave — trimite cu poștalionul un bilet lui Fanny : „*Post nubila Phoebus*. Fiul îți va traduce. Lordul Chatham s-a scuzat că m-a lăsat pînă acum fără comandă. Voi primi, se pare, o navă cu șaiszeci și patru de tunuri“. La 26 ale aceleiași luni știa : era nava *Agamemnon*.

La 10 septembrie 1793, în timp ce *Agamemnon* se găsea în rada portului Hyères, pentru aprovizionarea cu apă dulce și alimente, înainte de a-și relua misiunea de pază în fața Toulonului, fregata *Tartar* i se alătură, semnalizînd : „Căpitanul cere permisiunea de a veni la bordul navei dumneavoastră“. Conform formulei de politete, ofițerul de cart a înălțat imediat răspunsul : „Se aprobă“, vestindu-l pe căpitanul Nelson.

Tartar aducea un mesaj de la amiralul Hood, cuprinzînd în esență următoarele : „Plecăți cît mai repede cu putință spre Neapole. Înminați ambasadorului lord Hamilton scrisoarea alăturată pe care o veți citi. Insistați verbal în sprijinul acestui mesaj“. Era vorba de a obține de la regele Ferdinand trimiterea urgentă a unui corp expediționar napolitan, destinat să întărească trupele anglo-spaniole care luptau la Toulon. Artileria armatei iacobine se arăta eficientă, locul trebuia părăsit cît mai repede. *Agamemnon* ridică toate velele în mai puțin de două ore ; foarte bună performanță, dacă ne gîndim la felul în care căpitanul ei a trebuit să recruteze, în urmă cu șapte luni, cea mai mare parte a echipajului, ajungînd cu detașamentele de arcani pînă la porțile termitelor. Totuși, în șase luni, Nelson instruisese glosta aceea, după ce-i încorporase cîțiva marinari care serviseră cîndva la bordul lui și doriseră să-l urmeze mai departe.

Uniforma nu devenise încă obligatorie în nici o marină, dar Nelson îi pusese pe marinarii săi să poarte una : cămașă în carouri, pantalon scurt, ciorapi roșii, centură roșie, vestă albastră foarte scurtă, batistă legată în jurul gîtului, pentru ca părul să nu murdărească gulerul.

Agamemnon înalța sub o briză de nord-vest constantă. În timp ce se apropiau de capul Bonifacie, Nelson începu să întocmească o scrisoare lungă destinată soției sale. Îi descria cabina pe care ea nu o văzuse. Mai puțin mică și ceva mai confortabilă decât cele ocupate la bordul primelor sale fregate, dar tot austeră: între patru pereți de lemn, pe un covor de lână, o cușetă cu saltea din piele, un cufăr, o masă, trei scaune; un rastel pentru agățat sabia, pistonalele și luneta.

- * În scrisoare, Nelson reamintea călătoria sa Anglia—Toulon, săvârșită cu câteva luni în urmă: „Am făcut escală la Cadix. I-am dat voie lui Josiah să coboare pe uscat cu mine. Am asistat la o *corridă*“. Reamintim că Josiah era fiul din prima căsătorie a lui Fanny; implinise patrușprezece ani, era aspirant de marină din nepotism, așa cum fusese și Nelson. Comentariile privind corrida erau sarcastice: „Am avut ceea ce numim, în-deobște, o cursă frumoasă: cinci cai omoriți și doi oameni răniți grav. Dacă și ei ar fi murit, serbarea ar fi fost completă“. Potrivit mai multor mărturii, spectacolul i s-a părut atât de respingător, încât l-a făcut să părăsească; și alți ofițeri din escadră au avut aceeași reacție. Se știe că desfășurarea corridelor nu era atât de aspră ca în zilele noastre. Nu ne-ar veni a crede că spaniolii accia s-au apucat să explice ofițerilor englezi că tinerele spectatoare veneau la corride „pentru a-și alege un soț dintre bărbații cei mai curajoși“. Fără îndoială că englezii nu înțeleseseră bine lucrurile.

Nelson pomenea apoi de întâmplări petrecute nu demult: „Am capturat în Mediterana un vas plecat de la Smirna cu destinația Marsilia; valoarea lui aproximativ 10.000 lire sterline. Asta o să ne îmbunătățească puțin confortul“. Și căpitanii, și echipajele primeau totdeauna o anumită parte din capturi. Iată și ultima frază: „Am ajuns în golful Neapole, marea este uleioasă, și nimic nu poate fi mai frumos decât priveliștea oferită de Vezuviu“.

De îndată ce a fost informat de sosirea navei engleze, lordul Hamilton și-a trimis trăsura în port. Ului-toare, *a priori*, întâlnirea dintre cei doi bărbați: adevărat trăsnet. Nelson va nota că rar i-a fost dat să vadă

un bărbat care să albă, ca lordul Hamilton, aerul unui mare senior. Iar referirile peste măsură de elogioase, pe care ambasadorul le va face despre căpitanul cel slăbuț despre claritatea, precizia, puterea de convingere cu care și-a expus scopul misiunii, despre autoritatea-i firească ne fac să înțelegem că Nelson nu mai este cel pe care îl știam, ci mai copt și mai conștient de valoarea sa. Poate că, la urma urmei, cei șase ani petrecuți pe uscat — îndelungată încercare a răbdării — nu au fost de prisos.

— Ocuparea Toulonului de către forțele noastre navale și terestre înseamnă un mare succes în războiul pe care îl ducem împotriva iacobinilor. Alianța spaniolă nu ne servește însă la nimic. Navele spaniole au numeroase tunuri, dar echipaje mizerabile. Manevreză atât de prost, că până și francezii i-ar putea bate în caz de război. Soldații spanioli sînt de treabă, rufoși și nedisciplinați, o drojdie. Iar corpul nostru de debarcare la Toulon este insuficient de numeros. Regatul Neapole poate și trebuie să ne ajute.

Nelson vorbea mult mai bine decît scria, poate și fiindcă, în împrejurarea dată, o făcea în numele Angliei.

— Între regatul Neapole și Franța există un tratat de neutralitate, a spus lordul Hamilton. Dar l-am putea socoti depășit de cînd a fost executat Ludovic al XVI-lea. Vă voi introduce la regele Ferdinand. Sper că ne veți face onoarea, soției mele și mie însumi, să locuiți la noi.

Pînă una, alta, Nelson s-a reîntors la bordul navei sale. Emma Hamilton nici nu l-a zărit.

— Curînd îți voi prezenta, i-a spus soțul ei, un bărbat a cărui înfățișare nu spune cine știe ce, dar care ar putea deveni cel mai prețuit fiu al Angliei.

Sau, potrivit unei alte versiuni: „...dar care ar putea, într-o bună zi, să uimească lumea“. Elogiu echivalent în gura unui englez. Lordul Hamilton i-a vorbit Emmei despre mislunea căpitanului Nelson și i-a spus că, în timpul sederii sale la Neapole, ea îl va putea distra pe fiul vitreg al căpitanului, un foarte tînăr aspirant de marină. Căpitanul avea să fie, probabil, extrem de ocupat cu discuțiile la rege și regină.

Nelson s-a întâlnit mai întâi cu ministrul Acton, care și-a luat de îndată asupra lui sarcina de a trimite la Toulon un corp expediționar alcătuit din 30.000 de oameni, făgăduință la care suveranii au subscris cu entuziasm. Nelson s-a întâlnit cu ei de mai multe ori, ca și cu Acton de altfel, pentru a reglementa căile de rezolvare a acestei probleme, în timp ce Emma plimba prin Neapole și prin împrejurimile sale — fără a uita de ne-maipomenitele patiserii — pe aspirantul Josiah, de-a dreptul uluit. Uluit de Neapole și de Emma, a cărei vocație era de a plăce. Este de la sine înțeles că mai mult s-a străduit pentru adolescent decît pentru căpitan. Pe acesta l-a văzut puțin în ultimele patru zile, și nici vorbă de dragoste la prima vedere; toate mărturiile concordă în această privință. Oare mai păstra lady Hamilton, în adîncul sufletului ei, vreun sentiment pentru Greville, pentru odiosul Greville pe care îl iubise atît? Cum am putea ști? Singura certitudine este că Emma, cea atît de frecvent înfățișată drept o „fată ieșită din mocirlă” — și era, într-adevăr, dar dintr-o cui vină? — drept o femeie fără de rușine, o „demi-mondenă” (expresia cel mai des folosită de către istoricii englezi) în afara moralei, a rămas, pînă la legătura ei cu Nelson — și vom mai întoarce file pînă să ajungem la aceasta — credincioasă „soțului, prietenului și protectorului” ei. I-a fost neabătut credincioasă tot timpul cît au stat la Neapole, în inima unui oraș și a unei societăți îmbătrinite, amurale — este tot ceea ce putem spune — de vreme ce și regina a trebuit să-și trateze o boală venerică luată nu de la rege, nici de la amantul oficial. La urma urmei, Emma era pură în mijlocul acelei corupții. Cu trecutul ei și în situația în care se găsea, o singură știrbire adusă fidelității conjugale ar fi fost de-ajuns pentru ca întregul Neapole să o și aște în douăzeci și patru de ore. Iar dacă în ziua aceea de septembrie a anului 1793, lady Hamilton a simțit născîndu-i-se poate în suflet vreun interes pentru căpitanul Nelson, a știut să-l tănuiască.

În ultima seară, regele și regina au oferit un dineu fastuos în onoarea lui Nelson, care se găsea în dreapta regelui, dincolo de orice protocol, deoarece ambasadorul Marii Britanii, și el prezent, ar fi trebuit să aibă înti-

ietate. În după-amiaza zilei amintite, lordul Hamilton l-a luat deoparte pe Nelson :

— Ar fi bine, pentru prestigiul Angliei, să dați o recepție la bordul navei dumneavoastră. Am pregătit o listă. De pildă, o simplă gustare dimineața.

— Cu plăcere, dar nu pot oferi nimic, nici măcar un pesmet.

— Nu vă faceți griji pentru asta.

Cîteva bărci au transportat la bordul navei *Agamemnon* toate cele trebuitoare. A doua zi, la ora zece, iluștri invitați britanici și napolitani au sosit la bordul navei peste măsură de lustruite, au vizitat-o, apoi au fost serviți, fastuos, cu o gustare. Se luase hotărîrea ca suveranii să apară la ora unu, salutați de protocolarele lovituri de tun. Dar înainte chiar de sfîrșitul gustării, apărură un mesager al ministrului Acton :

— O navă de război franceză și trei vase comerciale pe care le escortează au ancorat în golful Tripoli, pe coasta Sardiniei. Excelența sa a ordonat mai multor nave din flota napolitană să se pregătească de plecare.

— Mă duc și eu acolo, a spus Nelson.

„Era nevoie, a notat el, să se arate napolitanilor de ce anume putea fi în stare o navă a majestății sale“. După ce invitații părăsiră în grabă nava, Nelson o pregăti de drum. De la fereastra lor, lordul Hamilton și soția sa au văzut cum *Agamemnon* părăsea portul cu toate pinzele sus și cu flamura roșie a căpitanului la arborele mare.

Se pare că inima Emmei nu a bătut mai repede. Dar a lui Nelson? Este greu de crezut că omul acela, gata oricînd să se aprindă, nu a tresărit în fața unei femei care-i tulbura într-atît de mult pe bărbați și pe care il primise cu anume gingășie. Iată ce i-a scris el, prudent, soției : „Lady Hamilton a fost încîntător de prevenitoare și de bună cu Josiah. Este o femeie tinăra cu maniere plăcute ; face într-adevăr cinste rangului la care s-a ridicat“.

Cele dintăi sclipiri ale geniului pe mare

SOMNUL ȘI A LUI TAINĂ... CU UN

ceas, cu oclipă în urmă, cineva există, cîntărește mai mult sau mai puțin, își joacă pîrticica lui de rol în curgera Istoriei. O mină invizibilă trece peste chipul său, apoi nimic...

Zorii albesc hubloul fără să destrame bezna din cabina mică și prost aerisită a căpitanului navei *Agamemnon*. Nelson doarme în cușeta cu somieră și saltea din piele; cît de puțin înseamnă! Trupu-i subțiratic bombează ușor cuverturile care îl acoperă; iar din pricina vulețului mării, care se izbește de coca navei, nici nu i se aude respirația.

Pe masa îngustă din cabină, mai multe scrisori. Una, deschisă, poartă semnătura amiralului Hood: „Toulon, 20 noiembrie 1794. Veți porni cît mai repede în direcția Cagliari, unde veți trece sub ordinele comodului Linzee“. O alta, destinată amiralului Linzee, închisă.

Două bătăi ușoare, dar deslușite — după regulă — în ușa, care se și deschide, tot potrivit regulii. Intră un marinăr cu o lanternă în mînă. Este „chelnerul-șef“ al lui Nelson, noțiune echivalentă în marină¹ pentru ordonanță.

— Sir, ofițerul de cart vă anunță că se zăresc la babord, la trei sau patru mîle depărtare, două vele².

— Urcă îndată pe punte.

„Chelnerul-șef“ îi și întinde lui Nelson hainele. Nu se știe ce hram poartă velele acelea, mai bine să fie îmbrăcat. La nevoie, Nelson o să coboare din nou mai tîrziu să-și facă toaleta, care se compune, uneori, dintr-o baie cu apă de mare, nimic mai sănătos pare-se.

Pe masă mai sînt și alte scrisori. Una scrisă în ajun de către Nelson și adresată lordului Hamilton: „Zădărnice am alungat convoiul francez pentru care a trebuit

¹ În marina franceză.

² Aici în sensul de „nave“.

să ne întrerupem gustarea la Neapole. S-a refugiat la Livorno, unde n-am mai putut să-i fac nimic... De la Livorno m-am îndreptat spre Toulon, unde am putut cobori, o jumătate de zi, pe uscat. Soldații spanioli s-au comportat atât de ticălos, încît îmi era rușine. Vă rog să-i transmiteți lui lady Hamilton omagiile mele cele mai respectuoase. Îmi amintesc cu recunoștință de amabilitățile cu care amindoi ne-ați copleșit, pe fiul meu vitreg și pe mine“.

Mai sînt scrisori pe micul birou. Dar, în timp ce Nelson este aproape îmbrăcat, intră un alt marinar :

— Sir, ofițerul de cart vă raportează că acum se zăresc cinci vele.

— Urc.

Greu ne putem închipui cît de mult se poate dezvolta, pe mare, prin exercițiu, puterea de a vedea la distanță. Luneta nu-ți slujește la nimic, dacă nu ai descoperit mai întîi obiectul cu ochiul liber. Cinci vele spre sud, în lumina șovăielnică a zorilor. Ne găsim la 22 octombrie 1794, în largul coastei răsăritene a Sardiniei.

— Spre velele acelea. Veniți, puțin mai în vînt !¹

Se aude glasul ofițerului de cart ; apoi sifleea botmanului, lipăitul picioarelor pe punte, scîrțitul manevrelor în scripeti. Ofițerul de cart și Nelson privesc prin lunetă.

— Sir, s-ar zice că navele acelea au observat schimbarea noastră de direcție. Se depărtează.

— Văd.

Agamemnon se apropie de ultima navă a șirului aceleia, dar foarte încet. În bateriile sale sabordurile sînt deschise, tunarii la posturile lor, dar nu poate fi încă vorba de deschiderea focului : inamicul este prea departe, în afara bății tunurilor. Și-apoi, să fie oare un inamic ?

Încă vreo douăzeci de minute și se face ziuă. Ofițerul de cart are ochi de vultur :

— Sir, sînt fregate, Franceze. Acum și-au arborat pavilionul.

¹ Spre direcția de unde bate vîntul.

Francezi. În sfârșit. Niște golani, niște bandiți. Știm că nici înainte de război Nelson nu-i avea la inimă. Asasini ai propriului lor rege. (Și ai reginei, decapitată în urmă cu zece zile, dar Nelson încă nu știa.).

— Somați fregata din coadă.

Explozia zguduie vâzdubul calm. Aproape imediat cele cinci fregate manevrează sub vînt și cîstigă distanță. *Agamemnon* se află acum la o distanță bună, să zicem cinci sute de metri.

— Deschideți focul !

Tunet și fum. După destrămarea fumului se văd li-căriri de-a lungul fregatei. Răspunde la foc. *Agamemnon* care se ține pe urmele ei nu poate să tragă decît cu tunurile sale de pe teugă ; fregata, rapidă și ușoară, manevrează cu îndeminare, venind în vînt, pentru ca să tragă odată cu toate tunurile dintr-un bord, iar apoi fuge cît mai repede. Nava *Agamemnon* este mult mai greoaie ca să manevreze în aceeași fel. „În plus, echipajul meu era redus la două sute cincizeci de oameni, întrucît a trebuit să-l las pe bolnavi la Toulon“. Cifra ni se pare importantă, dar în vremea aceea manevrele și tunurile aveau nevoie de brațe multe.

Lupta de artilerie dintre *Agamemnon* și *Melpomène* avea să țină trei ore. Englezii ocheau coca inamicului, francezii trăgeau ca să sfărîme catargele. Uneori, francezii trăgeau cu „ghiulele înroșite“, expresie trecută în limbajul curent și care i-a fascinat pe neinstruiții membrii ai Convenției. A trage cu ghiulele înroșite este spectaculos, dar ineficace ; în 1793, reincărcarea unei plose de artilerie cerea, ținindu-se seama de greutatea proiectilului, patru pînă la opt minute, în timp ce pentru a-l înroși era nevoie de douăzeci pînă la cincizeci de minute. Dau cifrele acestea, întrucît ele ajută la formarea unei idei privind ritmul luptelor în timpul Revoluției. Nici o legătură cu metodică „ciocănire“ modernă.

Dè ghiulele înroșite nu putea fi vorba în bătălia la care asistăm. *Agamemnon* își concentrează tirul asupra navei *Melpomène*, care încasează zdravăn. Despărțită de suratele ei, va fi desigur silită să coboare pavilionul, căci

briza se moaie. Iată însă că nu. Sosesec cu vînt de pupa alte cinci nave franceze : trei fregate, o corvetă și un bric.

Agamemnon a încasat și el, nu glumă. Potrivit raportului lui Nelson, greementul este „*badly damaged*”¹, așa că i-am adunat pe ofițeri...“ Acțiunea este legitimă și firească în asemenea împrejurări.

— Credeți, întrebă căpitanul, că putem angaja lupta de-aproape, cu toate navele inamice care se văd, fără să reparăm mai întâi avariile ?

Răspuns : nu, în unanimitate. „Am dat îndată ordin celor mai buni gabieri ai mei să repare greementul, cu ajutorul dulgherilor“. O oră și jumătate de lucru. Navele franceze ar fi putut, fără îndoială, să atace atunci împreună pe *Agamemnon*, dar au preferat să o încadreze pe *Melpomène* rănită, cu care s-au depărtat.

Nelson nu a indicat cifra pierderilor de la bordul lui *Agamemnon*. „Ofițerii și echipajul s-au comportat spre deplina mea satisfacție“. Este limpede că nu a fost vorba de o bătălie furibundă ; cititorul amator de lupte sîngeroase s-ar putea socoti dezamăgit. Dar... răbdare.

Pentru moment, Nelson coboară din nou în cabină, se bărbiereste, se spală cu apă de mare. Recitește una dintre scrisorile deschise pe masă, este de la unchiul Suckling numărul doi, funcționarul de la Vamă. Suckling îi dă vești despre Fanny. Nu foarte bune. În casa umedă de la Brunham, Fanny este pe cale să facă ceea ce numim o depresiune nervoasă. Nelson pune mîna pe pană. Răspunsul destinat ei este, deocamdată, destul de sec : „Pentru ce îți faci griji ? Mă simt bine, fiul dumitale de asemenea, situația noastră este plăcută în măsura în care ne-o îngăduie nevoile serviciului“.

Într-o altă scrisoare, adresată lordului Hamilton, Nelson a dat cîteva detalii privind Toulonul : „Situația trupelor noastre este excelentă. Din nefericire, colinele sînt ocupate de inamic care construiește bastioane pentru mortiere și tunuri, și doar timpul poate hotărî dacă ne vom păstra ori nu minunatele cuceriri“. Un punct de vedere clar. În aprecierile sale politice Nelson s-a înșelat de zece de ori, ca și în previziunile referitoare la

¹ Avariat tare.

sfirșitul războiului cu Franța ; dar în arta războiului propriu-zis, vedea limpede.

— A-i alunga pe englezi din Toulon va fi foarte simplu, a declarat generalul Carteaux : un asediu în toată regula, și cucerim orașul cu arme albe. Nimic nu va rezista în fața forței baionetelor republicane.

Aceeași părere o aveau Déroulède și colonelul Grandmaison. Din fericire pentru Franța din vremea aceea, Bonaparte era mai puțin prost. Iată ideea pe care, într-o scrisoare din 15 noiembrie 1793, i-o supune ministrului de război. Cu neputință de luat Toulonul, fără a ataca mai întâi escadrele străine. Dar acestea se găseau în afara razei de acțiune a bateriilor republicane. Așadar, lăsînd în plata Domnului orașul, trebuiau ocupate toate pozițiile care îngăduiau bombardarea radei. „Dacă vom cucerii Eguillette, flota inamică va fi silită să părăsească cele două rade. În același timp, armata Lapoype va trebui să ocupe Faron. Dacă șocul general pricinuit de aceste două atacuri nu este suficient, vom ciocăni cu tunurile forturile Maubousquet și Artigues⁴. Sfirșitul scrisorii vădea un adevărat har al previziunii : „Dar Aliații nu vor aștepta atît. Decît să lase pe loc cincisprezece sau douăzeci de mii de oameni care mai devreme sau mai tîrziu tot vor fi capturați, ei vor prefera să-și retragă garnizoana, să dea foc vaselor franceze și instalațiilor portuare⁴.

Program care a fost realizat punct cu punct, după punerea în disponibilitate a lui Carteaux și înlocuirea lui cu Dugommier ; au fost cucerite una după alta toate înălțimile, escadrele au fost bombardate sistematic, urmînd atacul terestru. Acesta a început la 17 decembrie, ora unu noaptea, pe o ploaie torențială, într-o beznă adîncă zebrată cînd și cînd de fulgere. Bonaparte nu mai era în spatele tunurilor sale ; își risca viața, și chiar a fost rănit în pulpă.

În seara zilei de 18 decembrie și în noaptea de 18 spre 19, bateriile republicane bombardau orașul și portul. Cerul se înroșise din pricina incendiului declanșat de englezi în Arsenal. Potrivit previziunii lui Napoleon, amiralul Hood hotărîse evacuarea trupelor și a navelor,

distrugind totul, preferind soluția aceasta în loc să lase în Toulon trupe menite capturii sau nimicirii.

Avangarda trupelor republicane, sporită de o adevărată drojdie umană — bandiți și asasini — se îndrepta spre port, unde mii de locuitori ai Toulonului, bărbați, femei și copii, căutau să se îmbarce cu indiferent ce preț, oricum, pe orice navă sau luntre. Unii spuneau că mai sigur era să se îmbarce pe nave engleze, alții jurau că acestea nu primeau pe nimeni. S-au iscat chiar scene de panică oarbă, cumplite, ucigătoare, în care femei sau copii erau călcați în picioare, aruncați în mare. Momentul cel mai groaznic a fost acela în care a apărut tagma pușlamalelor, oamenii-lupi înarmați cu sulite și cuțite. În port ardeau navele franceze; două fregate încărcate cu muniții explodau...

Represiunea republicană s-a declanșat chiar a doua zi. Au început execuțiile prin împușcare, apoi — regulamentar — ghilotina. În total, opt-nouă sute de execuții.

Nelson a aflat de evacuarea Toulonului în timp ce se găsea la Livorno, întors din misiunea indeplinită sub ordinele comandorului Linzee, pe care Hood îl însărcinase să obțină de la beiful Tunisului alungarea din portul său a escadrei franceze care escorta nave încărcate cu grâu.

— Pentru ce aș face asta? întrebases beiful.

— Francezi și-au decapitat regele.

Monarhul arab surisese:

— Dacă i-aș crede pe istoricii voștri, compatrioții dumneavoastră au făcut cîndva același lucru.

Pe scurt, un eșec, unul în plus. Dar englezii nu se descurajează ușor. După evacuarea Toulonului, Hood și-a retras flota în insulele Hyères și i-a adunat, la bord, pe căpitaniile cei mai vechi în grad.

— Nu avem aici nici siguranță, nici ceea ce ne trebuie; totuși, pînă la noi ordine, misiunea mea este să mențin în mare această flotă pe care am onoarea să o comand. Ne trebuie o bază sigură. Iar Corsica posedă mai multe golfuri ușor de apărat. Patriotul corsican Paoli a înștiințat guvernul majestății sale că în cazul în care am putea ocupa nordul insulei, alungîndu-i pe francezi, el ar determina întreaga populație a Corsicii să se alieze cu

noi. Primul nostru obiectiv va fi deci acela de a ocupa porturile Bastia și Calvi.

În corespondența sa, Nelson vorbește mult despre campania din Corsică, episod deloc naval. Hood i-a încredințat comanda unei escadre mici care cuprindea, în afară de *Agamemnon*, trei nave franceze capturate la Toulon : *Jean-Bart*, *Petite-Victoire* și *Commerce-de-Marseille* ; nu li s-au dat alte nume, dintr-un soi de cochetărie de a lăsa capturilor numele lor de origine.

La 21 ianuarie 1794, Nelson își ancorează forța navală în fața micului port de pescari San Fiorenzo (astăzi Saint-Florent — aproximativ o mie de locuitori, centru turistic, pescuit submarin) : „Întrucît magazia francezilor se găsea foarte aproape de o moară, am pus șaiszeci de oameni să coboare pe uscat. Au aruncat toată făina în mare, au dat foc morii, singura care exista, și s-au întors la bord“.

5 februarie : „Am ajuns pînă la Centuri, am ocupat orașul, m-am văzut silit să incendiez șase veliere, dintre care patru aveau încărcătură de vin. Apoi am ancorat în largul portului Rogliano. Am coborît pe uscat, am înfipt cu mîinile mele steagul nostru și am ordonat să fie doborît copacul libertății din centrul orașului, spre marea nemulțumire a locuitorilor săi“. Șaiszeci de mii de copaci ai libertății fuseseră plantați în Franța în 1789. În 1794, nu erau decît niște copăcei, astfel că trebuiau mai degrabă smulși decît tăiați. Nelson a conchis : „Marinarii mei s-au comportat admirabil“.

Cu asediile de la Bastia și Calvi avea să se ajungă la operații mai puțin șterse, dar trebuie să înțelegem un lucru : cucerirea insulei nu pusese față în față decît efective foarte puțin importante, iar biruitorii au avut timp destul. Partizanii lui Paoli ofereau garnizoanelor franceze o guerilă lipsită de vlagă.

— Insula, spunea Hood, o să ne cadă în palmă ca un fruct pîrguit.

După ce a ocupat Saint-Florent, a debarcat acolo pe generalul Dunbar, cu două mii de oameni : „Înaintați spre Bastia“ le-a ordonat el. Și, întrucît Dunbar nu se urnea din loc, Hood l-a rechemat și l-a înlocuit cu gene-

ralul d'Aubant, care nici el nu se urni mai repede : militarii britanici nu puteau suferi să fie comandați, pe uscat, de marnan.

— Bine, a spus Hood. Atunci, Marina regală va cucerii singură Bastia.

Nelson elaborase deja un plan.

— Militarii care vor veni din Saint-Florent vor ataca orașul din spate, în timp ce eu voi veni cu corpurile mele de debarcare.

După spusele iscoadelor, o mie de soldați francezi apărau orașul, cu concursul a o mie cinci sute de soldați care făceau parte din trupele neregulate, mai mult sau mai puțin înarmați, dar înflăcărați, după cum spuneau rapoartele, de prezența la Bastia a comisarului Convenției. Nelson dispunea de șapte sute de oameni. Mulțumit trebuia să fie și cu atât, după ce generalii refuzaseră să-și pună în mișcare infanteriștii cantonați la Saint-Florent. Atacul împotriva Bastiei a început la 6 aprilie. Comandantul trupelor de debarcare era colonelul Villetes.

— Eu voi comanda operația, a spus el.

— Iertați-mă, i-a răspuns Nelson, eu o voi face. Lordul Hood — căruia colonelul i se plinse — nu avu deloc chef să se complice. Îi ordonă lui Villetes să ia comanda. Atacul a constatat într-o migăloasă încercuire a orașului cu canonade rare și hărțuiri mărunte ; asediul astfel organizat a durat pînă la 19 mai, adică șase săptămîni. Atunci s-a predat orașul. Este și ziua în care au fost văzuți sosind cei 2.600 de infanteriști ai generalului d'Aubant, smulși în sfîrșit plăcerilor din Saint-Florent.

Nu am găsit nicăieri numărul morților și al răniților. Într-o scrisoare adresată soției, Nelson a menționat doar faptul că în timpul unei scurte încăierări au fost ucise trei femei, „printre care și o încîntătoare fată de șaptesprezece ani“. Induișat poate de o asemenea evocare, el îi scrie lui Fanny rinduri mai puțin seci decît cele dinainte : „Ești toată bucuria mea. Sînt neconținut lîngă tine, așa cum și tu ești nelipsită din gîndul meu“. În încheiere, cîteva cuvinte pline de amărăciune — Nelson a aflat că, în raportul trimis Amiralității, lordul Hood

atribuia succesul de la Bastia „unui tânăr ofițer care nu a făcut nimic. Voi fi mereu în umbră“.

După Bastia a urmat Calvi, unde s-a ajuns la 17 iunie. Încă un asediu. Dar de data aceasta Nelson l-a pregătit cu minuțiozitate. Asediul avea să fie cel al unui mic Toulon, cu o tactică a la Bonaparte, trupe și material debarcat la adăpostul unei creste stincoase, în afara vederii inamicului. Nelson a organizat ridicarea cu brațele a tunurilor și a mortierelor pe o poziție solidă de deasupra orașului și a început să bombardeze. Calvi avea să se predea la 10 august. Între timp Nelson pierdu un ochi.

Rănă câpătată în timp de război, dar accident prostesc. La 12 iulie, ora șapte dimineața, o ghiulea corsicană a căzut la picioarele lui, pe parapetul unei baterii, și a smuls o așchie de piatră care i-a sărit lui Nelson în ochi; ori, pur și simplu, a fost vorba de o pietricică; sau poate că Nelson „a fost lovit cu putere la față și în piept de bucăți de piatră și nisip“. Mărturiile sînt, din acest punct de vedere, neprecise și uneori contradictorii; sigur este însă că pe obraz i-a curs deodată sînge. Ștergîndu-se, el a constatat că rănile erau superficiale, în afară de o tăietură adîncă în sprînceana dreaptă, „cu atingerea pleoapei și a globului ocular“. Durerea a fost mare, dar chirurgul care i-a dat primele îngrijiri l-a asigurat că va vedea cu ochiul acesta „pînă la un anumit punct“.

Seara, în raportul cotidian pe care i-l prezenta lui Hood, Nelson strecură o palidă aluzie la rana aceasta: „nimic grav, după cum o poate adevări și scrisul meu“. Dar, peste cîteva zile, într-o scrisoare către prietenul său Pollard, neguțător englez în Livorno, Nelson mărturisea: „Inamicii mi-au dat o palmă zdravănă și m-au lăsat pe jumătate orb“.

Părăsind Corsica, *Agamemnon* s-a îndreptat cu toate pînzele sus spre Livorno. Nelson se privea într-o oglinjoară. Pupila ochiului drept era acum anormal de mare; forma ei neregulată acoperea aproape întreg irisul albastru-cenușiu. Cu o mină el își acoperea un ochi, apoi celălalt. Ochiul drept deosebea totuși lumina de întuneric, nici că se putea mai bine.

Pastorul Edmund Nelson, informat de cele întâmplate, trimise fiului o scrisoare dintre cele mai monahale: „Dragul meu Horatio, se știe prea bine că doctrina predestinării face parte din credința militarilor. Ea nu trebuie să excludă, totuși, încrederea într-o Provi-dență anume care cirmuiește toate întâmplările. Este o Putere infailibilă, înțeleaptă și milostivă, care a micșorat forța loviturii în urma căreia ți-ai pierdut ochiul, și mulțumim mâinii care te-a ocrotit, pentru binele tău viitor și pentru instruirea ta, pentru anii îndelungați ce vor să vină. Și...” Pe scurt, Nelson trebuia la rindu-i să mulțumească Cerului că nu fusese lovit pină la orbire sau chiar ucis.

„Pe mare, azi...”¹ Mereu-mereu pe mare. O toamnă, o iarnă întreagă. După un drum de-a lungul coastei franceze, de la Marsilia la Nisa, alt drum de-a lungul coastei italiene pină la Genova, apoi înapoi spre vest, schimbînd direcția și luînd-o de la capăt. Toulonul evacuat nu mai adăpostea decît urmele unei flote franceze din Mediterana, treisprezece nave, cea mai mare parte neînstare să mai slujească la ceva, înainte de a fi supuse unor mari reparații. Era prea mult. Fantoma aceasta navală nu trebuia să iasă din Toulon; dacă încerca să o facă, trebuia nimicită. Iar Franța să nu fie aprovizionată de nimeni. Altfel spus, un blocus.

Cap compas est, cap compas vest. Mediterana este cenușie și furioasă, cîteva zile de furtună sub un plafon de nori jos, apoi plafonul acesta se destramă și apare soarele. Uneori soarele scaldă în lumina lui o peninsulă, un golf, un colț de paradis. Pe uscat, evenimente mari, dar de pe puntea lui *Agamemnon* nimic altceva decît marea și coasta aceea supusă unei priviri scormonitoare.

În timpul zilei, bărci pescărești se arată vreme de cîteva ceasuri, apoi intră în porturile acelea minuscule. Nelson deslușește prin lunetă căsuțe albe; acolo trăiesc bărbați și femei care, în pofida unor evenimente de seamă, în pofida războiului, se duc și vin, se așează la o

¹ Formula datată cu care începeau adesea evenimentele zilei în jurnalul de bord sau scrisorile.

masă care nu se mișcă, seara se îmbrățișează, fac dragoste... Ah, cât de tristă este viața de marinar !

Nelson își ia luneta de la ochi ; e mai puțin comod decât s-ar crede să te uiți prin ea cînd nu mai ai decât unul. Fără să vrei, clipești din ochiul care nu vede, iar ochiul acesta doare ; doare ades, uneori chiar foarte tare, aproape pînă la neputința de a mai îndura. Să mulțumească Providenței ? Oricum, iată o situație nouă cu care va fi nevoit să se obișnuiască.

Scrisorile către Fanny sînt melancolice : „Am pierdut un ochi, 300 de lire și sănătatea. Pentru serviciile în timpul cărora am fost rănit alții au primit laude, cu toate că se aflau în patul lor... Sper să avem pace pînă în primăvară, și atunci o să căutăm o căsuță la țară. Te asigur că mă voi reîntoarce la plug cu o bucurie nemălincercată“. O căsuță îmbietoare, ca și cele zărite de pe marea monotonă și rea. Pacea și căsuța de la țară — tema va reveni deseori în clipele în care oboseala, răul de mare, descurajarea îl copleșeau ; apoi, din nou — ambiție, inflăcărare, neastimpăr.

Blocus-ul nu este etanș. Genova și Livorno, oficial neutre, aprovizionează clandestin „hoarda aceea de bandiți fără Dumnezeu“... astfel îl numește Nelson pe francezi. Navele italiene întilnesc pe mare tartane franceze, venite noaptea, o întreagă contrabandă ; dar ce era de făcut ? De cîte nave engleze ar fi fost nevoie ? Hood — în palmaresul căruia succesul din Corsica nu înlocuia pierderea Toulonului — a comis imprudența să mai ceară nave Amiralității. A urmat rechemarea lui în Anglia și înlocuirea cu Hotham.

Ori de cîte ori ajunge la Livorno, pentru a se aproviziona cu apă și alimente, Nelson culege vești noi. Proaste însă. O armată franceză a început invadarea Piemontului. Nelson nu știe că Bonaparte — nu, Buona-partre — a trecut în patru luni de la gradul de căpitan la cel de general de brigadă, nici nu cunoaște numele acesta — de altfel sînt încă puțini cei ce-l știu —, dar i se relatează etapele înaintării franceze : Ventimiglia, Oniglia, Tararo, Carcare. Francezii sînt niște bandiți, dar bandiți curajoși ; Nelson recunoaște lucrul acesta : „Pe mare, 4 decembrie. Francezii, pe jumătate goi, sînt hotăr-

riți să învingă sau să moară. Austriecii s-au retras treizeci de kilometri, fugind întruna, ofițerii întâi, iar soldații aruncând armele". Nelson îi cam ponegrește pe austrieci, din ciudă, pentru că totul merge prost. Totul merge prost pînă și în Anglia. La Spithead, echipajul navei majestății sale *Culloden*, 74 de tunuri, s-a răzvrătit; a fost nevoie de o săptămînă pentru restabilirea ordinii, într-un chip feroce. Represiunea nu va rezolva nimic, vom vedea flăcările rebeliunii țîșnind din nou, și steagul roșu fluturînd la catargele navelor regale.

Nici chiar în Corsica nu merg bine lucrurile. Lordul Gilbert Elliot, vice-regele englez, nu guvernează nimic; gărzile corsicane, care pînă atunci se înjurau, s-au împăcat pentru a rezista englezilor. Căpeteniile militare franceze — Carnot la Paris, Salicetti în sud — știu asta, iar Carnot este urmărit de o idee: să recucerească insula pierdută. La 2 martie 1795, flota franceză din Mediterana — cincisprezece nave mari și fregate, mai mult sau mai puțin readuse într-o stare bună — părăsea refugiul din Toulon, pentru a se îndrepta spre Corsica.

Grosul flotei britanice din Mediterana se găsea la Livorno cînd, la 8 martie, ora 10 dimineața, amiralul Hotham, succesorul lui Hood, a fost informat de ieșirea flotei franceze. La prînz, navele lui Hotham ridicară ancora. Cei care mențineau blocus-ul li se alăturară în a doua și a treia zi.

La 13 martie, în zori, una dintre fregatele de cercetare, care se afla mult în față, viră și se reîntoarce la amiral, ridicînd semnalul: „Cincisprezece nave inamice în zare“.

Mediterana își arăta chipul capricios din zilele premergătoare primăverii: briză schimbătoare, ici, colo puțină brumă dimineața. Timonierii și ofițerii de cart, care interpretaseră semnalul fregatei, priveau acum spre *Britannia*, nava-amiral. La 5,35 dimineața, văzură flamura roșie urcînd în vîrfurile catargului.

— Pregătirea pentru luptă!

Există — exista, pînă în preajma celui de-al doilea război mondial — în această agitație a pregătirii pentru luptă, în graba aceasta lentă atît de ordonată, o solemnitate aproape cucernică, o solemnitate căreia nu i se

poate găsi echivalent, pare-mi-se, în pregătirile pentru luptă de pe uscat.

La bordul tuturor navelor, toba. Pereții din scindură și perdelele dispar; scaunele, cuferele, dulapurile, mesele, tot ceea ce se poate urni din loc este bine fixat; hamacurile sînt strînse, rulate, amarate în bastingaj, ele vor deveni un fel de scut împotriva gloanțelor și a schijelor; în bucătării sînt stinse toate focurile, iar pe platformele bateriilor se presară nisip. Marinarii și-au scos încălțările și pantalonii, intrucît chirurgilor nu le place să opereze membre mînjite de pantaloni năclăiți de sînge. Să lupți dezbrăcat, nu se putea, firește, dar în picioarele goale, da. Cu excepția unor contraordine pentru cazuri de extremă urgență, oamenii îmbracă un tricou curat. Tunarii fac toaleta pieselor, cuvînt francez pentru a rezuma suma pregătirilor necesare. Peste tot au fost puse hîrdaie cu apă. Gabierii întind plase pe deasupra bastingajelor. În interpunkte apare un cortegiu; în fruntea acestuia, dulgherii, iar în spate chirurgul și ajutoarele sale, care și-au și suflecat mînele mai sus de cot.

La bordul navelor majestății sale, toate mișcările acestea nu trebuiau să dureze mai mult de șapte, nouă minute. Cînd încetau, se instăpînea o liniște adîncă, nu se mai auzea decît vuietul mării ce se izbea de cocă și vîntul în greement.

Cele nouă minute se scurseseră de mult și... nimic. După aproape o oră, s-a reîntors o fregată, cu semnalul: „Inamicul a schimbat direcția“. Flamura roșie a coborît din vîrfurile catargului *Britanniei*, un alt semnal a apărut pe saulă¹: „Urmăriți inamicul“. *Britannia* a trecut în fruntea escadrei.

Zărindu-i pe englezi, flota franceză pusese din nou capul pe Toulon.

Ea nu a mai reapărut în raza vizuală a escadrei Hotham decît a doua zi, către sfîrșitul dimineții. Briza era mai rece, marea agitată. Flota engleză, care înainta paralel, se apropia din ce în ce mai mult. Nelson, cu luneta la ochi, exclamă deodată:

— Ah, nătărăii!

¹ Frînghie.

Două nave franceze se ciocniseră chiar atunci. În momentul șocului, una dintre ele — 80 de tunuri, identificată la puțin timp după aceea ca fiind nava *Ça ira* — își pierduse cele două arbori-gabier¹. Nelson observă că echipajul ei se muncea să taie greementul căzut. Secundul său, care privea și el printr-o lunetă, îi spuse :

— *Inconstant* se năpustește spre ea, sir.

Era o fregată mică engleză. Găsindu-se într-o situație riscantă, prinsă în focul a trei nave franceze — printre ele era și *Ça ira* — care, deși încă pusă în încercătoare de greementul frânt trăgea totuși, fregata a virat de bord².

— Mergem într-acolo, hotărî Nelson. Nu voi deschide decât cînd prova mea îi va atinge pupa.

Se referea la *Ça ira*, al cărei nume nu-l putea încă citi. O fregată franceză se apucase tocmai să remorcheze nava handicapată.

Nelson afișase oarecare trufie, un dispreț întrucîtva excesiv față de adversar. Ajuns aproape de nava *Ça ira*, remorcată, încasă o salvă atît de strașnică, încît fu nevoit să manevreze și nu deschise focul decât puțin mai tîrziu, de departe. Au urmat două ore de canonadă.

În timp ce trăgea, nava *Ça ira* izbuti totuși, urcînd în vînt, să regăsească adăpostul liniei franceze. Incepea să semene destul de mult cu o epavă, dar tunurile ei nu voiau să tacă.

Era în miez de zi, trecuse puțin de ora unu, cînd un semnal special pentru *Agamemnon* apăru pe saula *Britanniei* : „Reluați-vă locul în linie“. Pe duneta sa, Nelson înjură și bătu din picior. Dar întrucît semnalul se menținea, fu nevoit să se supună.

Am sub ochi un portret al amiralului Hotham. Nici cea mai mică asemănare cu Hood, de pildă. O expresie molatecă, oarecum apropiată de a lui Ludovic al XVI-lea.

Flota franceză continua să înainteze spre Toulon. Cea a lui Hotham îi venea pe urme, fără să încerce nimic. Se făcuse noapte.

¹ Parte dintr-un arbore (catarg).

² A întors.

Nelson nu s-a culcat. În zori el recunoscuse lesne, în coada liniei franceze care se afla mereu pe un drum paralel, nava. *Ça ira*, remorcată, dar nu de o fregată ca până atunci, ci de o navă de 74 de tunuri. (Identificarea de mai târziu a arătat că era vorba de nava *Censeur*).

— Vino sub vînt, spuse Nelson ofițerului de cart. Cap pe ăia doi !

Trei nave britanice o urmară pe *Agamemnon*.

Două veliere, unul remorcîndu-l pe celălalt, iată un cuplu nu prea sprintar. Totuși *Ça ira* și *Censeur* răspunseră focului deschis de *Agamemnon* de îndată ce acesta le fu la îndemînă. Alte două nave franceze manevrară pentru a-l sprijini. A urmat „o acțiune parțială“, în cursul căreia două nave engleze s-au pomenit cu greeventul avariat ; una dintre ele, *Illoustrius*, a fost chiar nevoită să eșueze. Dar *Ça ira* și *Censeur*, lăsate în urmă și la capătul puterilor, au trebuit să coboare pavilionul. „S-au apărât cu vitejie“, avea să-i scrie Nelson ducelui de Clarence.

În ce-i privește pe englezi, singura navă realmente angajată fusese *Agamemnon*. Pierderile de la bordul ei se ridicau la treisprezece răniți. Raportul comandorului Coudé, comandantul lui *Ça ira*, arăta cum că ar fi căzut în luptă o sută zece oameni, că pierderile celor două nave, *Ça ira* și *Censeur* — morți în luptă, răniți, morți de pe urma rănilor — ar fi însumat mai mult de șase sute de marinari. Cifre greu verificabile, dar disproporția dintre pierderile englezilor și cele ale francezilor era de netăgăduit. Ea ilustra strivitoarea superioritate a echipajelor engleze ; recrutate, în bună parte, din drojdia societății, ce-i drept, dar supuse pe dată unei discipline de fier. Navele engleze se aflau în mai bună stare decît cele franceze. Iar ofițerii englezi erau aproape cu toți profesioniști încercați.

Situația din marina franceză era următoarea : numeroși ofițeri aparținînd Vechiului Regim emigraseră, alții fuseseră trimiși la eșafod sau spînzurați de felinare ; cei rămași erau suspectați, opoziția revoluționară le distrugea autoritatea. Idealul revoluționar nu excludea patriotismul, iar marina cea nouă nu ducea lipsă de ofițeri

curajoși, gata să moară ca eroi. Dar a muri eroic nu a fost niciodată de ajuns pentru a se câștiga o bătălie.

De îndată ce *Ca ira* și *Censeur* își coborîră pavilioanele, amiralul Hotham ridică același semnal ca în ajun : „Reluați-vă postul în linie“. Nelson își trimise secundul să se asigure de cele două capturi ridicînd, pe crîmpeul de catarg rămas, drapelul englez ; apoi se duse la bordul navei *Britannia*.

— Domnule amiral, să dăm o bătălie decisivă înainte ca francezii să se întoarcă la Toulon. Mai este vreme. „Hotham, mult mai rece decît mine, mi-a spus atît : „Să ne mulțumim cu ce este. Am acționat foarte bine.“.

Amiralului aceleia i se părea de ajuns să vadă flota franceză reîntorcîndu-se la Toulon. Fusesse împiedicată să reia în stăpînire Corsica. Mai trebuia altceva ? Hotham nu era numai un îns moale, ci și răzbunător, meschin. Simțindu-se jignit de intervenția lui Nelson, el a omis intenționat să-l citeze numele în raportul către Amiralitate, raport în care era descrisă ultima zi a „bătăliei“. În ce-l privește pe Nelson, el a trimis în zilele următoare sumedenie de scrisori. Soției și prietenilor : „Dacă aș fi comandat flota engleză, ori aș fi biruit toată flota inamică, ori m-aș fi simțit în mare încurcătură. Chiar dacă am fi capturat zece nave franceze, dar a unsprezecea ne-ar fi scăpat, tot nu m-aș fi socotit mulțumit“. În scrisoarea către Collingwood : „Amiralul nostru nu are curaj politic și se teme de orice acțiune mai energică“. Destinatarii acestor scrisori nu erau cu toții prea discreți, iar Nelson nu avea la Amiralitate doar prieteni. Acum însă puțin îi păsa. Era hotărît să meargă înainte, la nevoie chiar împotriva unor ordine. Simțea că nerăbdarea din ființa lui avea să-l ducă departe.

Din nou croazieră. În cabina sa, în răgazul dintre două scrisori, Nelson notează cifre : cutare captură valorează atît, deci îmi revine atît. *Ca ira* și *Censeur*, chiar și avariate, sînt bucățele bune, deși pînă la sfîrșit nu vom scoate pe ele decît 2,405 lire sterline. Un important serviciu administrativ din Royal Navy era însărcinat cu lichidarea capturilor, altfel spus cu vînzarea lor ; organismul acesta avea funcționari în porturile unde erau

trimise — sub ordinele unei echipe înarmate — capturile, adică la Livorno, Gibraltar și porturile din Corsica. Nelson corespundea neîntrerupt cu oamenii aceia : „V-am trimis un bric încărcat cu vin. Am de vânzare salupe, canoniere, precum și 110 butoiașe cu praf de pușcă“. În vremea aceea, și alți ofițeri distinși ai unor marine de război se transformau în comercianți.

Poșta engleză sosea cu fregatele. Iată o scrisoare neașteptată purtând nu antetul Amiralității, ci pe cel al War Office-ului (Ministerul de Război) : „Drept recunoștință pentru serviciile aduse pe uscat în timpul campaniei din Corsica, căpitanul Nelson este numit colonel al trupelor de debarcare“. Nelson răspunse că se simte deosebit de onorat : „V-aș rămâne așadar foarte îndatorat dacă mi-ați trimite solda de colonel pe timpul cât am servit pe uscat în Corsica“. Răspunsul : „Asemenea măsură nu a fost luată niciodată pentru un ofițer de marină care a servit pe uscat“. Nici nu era cazul să se înceapă cu așa ceva. Anglia este o țară a tradiției.

27 noiembrie 1795. Hotham a fost înlocuit : „Spre marea bucurie a unora și părerea de rău a altora, a notat Nelson, a sosit în bordul fregatei *Lively* amiralul Jervis, care venea de la Spithead“ !

John Jervis avea șaiszeci și trei de ani. Adusese țării servicii strălucite în timpul Războiului de șapte ani și al Războiului de Independență american. Ca faimă : inimă de piatră, fler neîntrecut în a descoperi pretutindeni incompetența, ineficacitatea, rea-voința, lipsa de curaj ; de un umor sarcastic și la nevoie macabru ; de un singe rece imperturbabil ; necruțător cu oricine în vorbirea sa deschisă. Portretul său executat de William Beechey (cititorul îmi cunoaște acum mania de a scruta portretele) exprimă exact cele afirmate mai sus. Un cap frumos, de faun inteligent. Bun cunoscător al tainelor marinăriei. Foarte aspru, mult prea aspru, neiertător. Nelson socotea că Jervis e un om minunat.

Croaziera. În afară de blocus, Nelson avea misiunea de a culege informații privind desfășurarea campaniei din Italia și de a face ca ele să ajungă la Jervis. Peste tot, dezastru. Francezii se aflau la Montenotte, la Mondovì, la Millesimo, la Lodi. Nelson spunea : francezii ; ei

nu rostise încă numele lui Bonaparte. Nu l-a scris, în sfârșit, Buonaparte, decît din clipa în care francezii au intrat la Livorno. Republica Genova fraterniză cu francezii, regatul Neapole se pregătea să-și schimbe opinia, Bonaparte intra în Milano călare pe un cal alb, aclamat, în timp ce cheile orașului îi erau oferite pe o pernă. Francezii traversaseră riul Po, și lumea se întreba unde aveau de gînd să se oprească. „Ducii de Parma și de Modena au făgăduit că vor trimite la Paris anumite opere de artă de mare valoare. Palatul Luvru va poseda cea mai frumoasă galerie de tablouri din lume. Se zice că Papa ar fi oferit două milioane de coroane pentru ca francezii să nu ocupe Roma...”

Croaziera. Nelson nu are sub ordinele sale doar nava *Agamemnon*. La 27 martie 1796 este avansat la gradul de comandor și comandă două nave mari și două fregate. Onoare și satisfacție, dar să nu uităm că *Agamemnon* era vlăguț.

— O epavă nenorocită, spunea Nelson cu tristețe. Coca este putredă, nu se mai ține decît prin odgoanele care o înfășoară. Ce insultă pentru o navă!

Periodic, cite un convoi părăsea Mediterana, pentru a transporta în Anglia bolnavi și răniți, material de reparații etc.. O navă escorta mereu cortegiul acela jalnic, ceea ce însemna scoaterea unui combatant de pe teatrul de operații, iar Amiralitatea se supăra prea tare. „Viitorul convoi va fi escortat de o navă care are cel mai mult nevoie de reparații”. Altă soluție nu exista, *Agamemnon* era fără îndoială calul cel mai istovit.

— Vrei să te duci în Anglia cu el? l-a întrebat Jervis pe Nelson.

„Simt, apăsîndu-mi pieptul, un fel de drug care-mi stînjenește respirația, îi scria Nelson soției sale cu cîteva zile înainte. Ochiul drept e pentru totdeauna pierdut, mă doare, iar celălalt mă doare și el, fiindcă trebuie să lucreze cît doi”. Totuși, lui Jervis i-a răspuns:

— Dacă se poate, aș prefera, sir, să stau cu dumneavoastră.

Toate se vor rindui de la sine, căci căpitanul J. H. Smith, care comanda nava *Captain*, 74 de tunuri, era bolnav, lucru pe care nu-l ascundea. El a fost cel care

s-a întors cu *Agamemnon* în Anglia, escortind convoiul de betegi. Iar Nelson și-a înălțat ghidonul¹ de comod în virful arborelui mare al navei *Captain*.

Pentru Anglia lucrurile mergeau prost. Clima morală lăsa de dorit : în flotă neconținute revolte, iar populația trăia cu teama unei debarcări a inamicului. Olanda își schimbase tabăra.

Victoriile lui Bonaparte în Italia fascinaseră puterile europene, tulburaseră alianțele. Francezii intraseră atît de repede în Livorno, încît englezii care se găseau acolo au și dat fuga la nave, cei mai mulți fără să poată lua cu ei ceva. În drum spre bazele engleze din Corsica !

Există în viața unei căpetenii războinice momente de cumpănă. Nelson a fremătat puternic cînd a aflat că Jervis va comanda în Mediterana : „Francezii și fanaticii lor admiratori vor învăța să ne cunoască“. Nu, primul ordin al lui Jervis dat lui Nelson a fost următorul :

— Dumneata vei fi cel care vei dirija operațiile de evacuare din Corsica.

Da, din Corsica. Bazele aflate în insula aceasta nu mai prezentau siguranță, întrucît Spania își schimbase la rîndul ei tabăra. În decembrie 1796 ea semnase tratatul de la San Ildefonso, primul tratat dintre o monarhie și Franța revoluționară. Iar Nelson, învingătorul de la Bastia, era menit să dirijeze evacuarea aceasta. Amară pilulă. Totul s-a terminat în două săptămîni ; dar după evacuarea Corsicii, Jervis l-a chemat pe Nelson la Gibraltar :

— Te-ai descurcat foarte bine. Tot dumneata vei organiza evacuarea insulei Elba.

Da, insula Elba. Cînd este vorba de o retragere strategică, englezii nu fac lucrurile pe jumătate. De cînd Spania intrase în război alături de Franța, Mediterana le apărea dintr-o dată ca o capcană, ca o plasă. Atunci, retragere generală la Gibraltar și *wait and see*².

¹ Flamură cu două cozi (coadă de rîndunică).

² Așteptare și mare, expresie însemnînd „a aștepta cu răbdare, patrulînd pe mare“.

Nelson a plecat din Gibraltar, îndreptându-se spre Porto Ferraio, capitala insulei Elba, la 15 ianuarie 1796. Nu la bordul navei *Captain*, căci era mai bine, pe cât cu putință, ca navele spaniole să nu-l zărească. Lichidatorul plecase cu fregata *Minerva* (42 de tunuri, captură de la francezi), luind cu el fregata *Blanche*.

Peste cinci zile, Mediterana nu s-a arătat deloc primitoare în dreptul Cartaginei; cer plumburiu, mare agitată. Încă nu se luminase de zi, când un marinăr de la grui, un marinăr de pe *Minerva*, semnală două fregate spaniole. Jervis dăduse un ordin foarte clar: „Drept înainte spre Porto Ferraio, evitați orice hărțuială“. Dar demonul agresiv din Nelson nu dormea.

— Cap pe dușmanul acesta.

Puțin mai târziu, somația. Fregatele se opresc, iar Nelson trimite o ambarcațiune cu ordinul: „Sint o fregată engleză, predați-vă“. Răspunsul adus de ambarcațiune: „Sint o fregată spaniolă, puteți începe lupta ori-cind doriți“. Răspuns nobil, care avea să coste scump. De îndată ce navele spaniole au pornit din nou, s-a auzit glas de tun. Știți acum cât erau de buni tunarii britanici. Fregata spaniolă *Santa Sabina* se pomeni *badly damaged* cu pierderi grele — o sută șalzeci și patru de morți și răniți. Își coborî pavilionul. Căpitanul ei veni la bordul *Minervei*, îi întinse lui Nelson spada și se prezentă:

— Don Jacobo Stuart, Sint un strănepot al lui James II, care, după cum știți, a fost rege al Angliei, al Scoției și al Irlandei.

Concluzia lui Nelson: în mindrul răspuns al căpitanului glăsulse de fapt singele englez. Urmarea a fost un fel de western maritim. Iată deci pe *Santa Sabina* remorcată de *Minerva*, după care urma cealaltă fregată *Ceres* (care părea să nu fi luptat deloc); pe cele două nave, desigur, un echipaj de captură.

Peste trei ore apăru o altă fregată spaniolă care, văzându-și suratele prizoniere, deschise focul. Pentru a-i putea răspunde manevrînd, *Minerva* se dezlegă de *Santa Sabina*. Trei sferturi de oră de luptă, apoi nava spaniolă se retrase. Și s-a lăsat iarăși noaptea.

În ziua de 21, ora 9,30 dimineața, *Minerva* și *Blanche* se aflau din nou în drum spre Porto Ferraio, pe o mare ceva mai bună. Departe, în urmă, sub comanda echipelor de captură, se tirau *Santa Sabina* și sora ei.

— Două nave drept în pupa !

Nu putea fi vorba decît de spanioli, de vreme ce escadra britanică se afla la Gibraltar. *Minerva*, care primise cîteva lovituri zdravene de la *Santa Sabina*, nu s-a năpustit ca un ogar. Din fericire, nici cele două nave spaniole. Totuși au înaintat destul pentru a ajunge din urmă pe *Santa Sabina* și sora ei, luîndu-le fără durere de cap ; și cu englezii care se aflau la bordul lor.

Satisfăcute de fapta lor curajoasă, cele două nave spaniole nu-și continuară urmărirea. Nelson coborî în cabina sa și începu o scrisoare. Destinatar : excelența sa don Miguel Gaston, căpitan general al provinciei Cartagina : „Sir, soarta războiului a vrut ca *Sabina* să treacă în posesia mea, după ce s-a apărât vitejește. Nestatornica Doamnă v-a înapoiat-o cu cîțiva dintre ofițerii și marinarii mei la bord. M-am străduit să fac cît mai ușoară cu putință captivitatea lui Don Jacobo Stuart, curajosul ei căpitan. Am încredere în generozitatea nației dumneavoastră, astfel încît să li se acorde același lucru ofițerilor și marinarilor britanici.

Consimt, sir, să i se redea căpitanului Don Jacobo libertatea, spre a-și servi regele, numai cînd locotenenții Culverhouse și Hardy vor fi lăsați la garnizoana din Gibraltar“.

Nu știu pe ce cale a fost trimisă scrisoarea, dar de ajuns a ajuns la destinație. Existau nave și porturi neutre, existau steagurile albe ale parlamentarilor înălțate ori de cîte ori i se transmitea inamicului un mesaj. Războiul total nu exista. Exista schimb de ghiulele, la bord oamenii se tăiau în săbii, se spintecau cu ferocitatea vrednică de un abator. Totuși bunele maniere dăinuiau. Să adăugăm și faptul că Nelson apăsă pe ideea amabilității, în speranța de a-și recupera ofițerii — ceea ce se și întimplă.

Insula Elba, față în față cu Corsica, se găsește la cincisprezece mile marine de coasta italiană. Este un pămînt accidentat, cu climă foarte plăcută toamna, unde

ghizii nu-ți vorbesc decît despre Napoleon — mai ales la Porto Ferraio, „capitala“, unde debarcă turiștii.

Cînd Nelson sosi acolo, în după-amiaza lui 24 decembrie 1796, ploua, dar însuflețirea și veselia domneau pretutindeni; nu se vorbea decît despre balul-revelion care trebuia să aibă loc la teatru, în aceeași seară. În toate casele, tinerele fete încercau rochiile, își prindeau funde; soțiile periau uniforme ofițerești, cusătoresele și spălătoresele erau istovite.

Existau în oraș familii italiene (insula aparținea Italiei), engleze, corsicane, napolitane și chiar franceze, un întreg contingent de refugiați, de evacuați, unii plecați din Livorno în plin dezastru, alții sosiți din Corsica, în liniște, cu tot calabalicul... Erau și francezi veniți nu se știe nici cum, nici de unde, antirevoluționari sau nici una, nici alta, nehotărîți încă încotro să o apuce... Dar toată lumea fraterniza, fetele își imprumutau rochiile, bărbații cămășile, iar un anume căpitan Woodhouse umbla deja beat crită, cel puțin așa vorbea lumea.

O orchestră militară cînta *Rule, Britannia*, cînd Nelson sosi la casa generalului de Burgh, comandantul garnizoanei, și i se prezentă. Apoi eroul de la Bastia fu și el adus la balul evacuaților.

La ora 3 dimineața, generalul de Burgh era încă nelămurit pentru ce trebuia evacuată insula.

— Nu am primit ordin, spunea el.

— Dar vi l-am adus eu, și este foarte clar! Trebuie să iau sub comanda mea cele șaptesprezece nave ancorate aici și să evacuez toate trupele și mărfurile care au fost de curînd evacuate din Corsica. Artileria și Regimentul 1 de infanterie vor pleca la Gibraltar. Celelalte trupe, ca și civilii britanici și străini, vor lua drumul Lisabonei.

— Am nevoie de un ordin scris trimis de Londra. Altfel, nu-mi pot lua răspunderea de a părăsi postul.

Dialogul a continuat cîteva zile, sub forma unui schimb de bilețele. Pentru că „*verba volant*“, spunea Burgh. Deodată generalul avu altă idee:

— Accept să plec, dacă sir Gilbert îmi dă ordin scris din partea guvernului londonez.

Lordul Gilbert Eliou era ex-vicelegele insulei Corsica. După ce o părăsise, se dusesse la Neapole, apoi în alte state ale Italiei, cu gândul de a le „galvaniza“ împotriva lui Bonaparte. Când ajunsese în sfârșit la Porto Ferraio, unde de două săptămîni Nelson fierbea de minie, înțelese zădărnicia eforturilor sale și acceptă imediat să treacă la bordul *Minervei*, care se îndrepta spre Gibraltar.

— Dar, i-a spus Nelson, am ordin să trec prin fața Toulonului, a portului Mahon și a Cartaginei, ca să văd cam ce se mai întîmplă pe acolo.

Pînă la urmă, la 19 ianuarie 1797, după ce-i lăsă lui Burgh destule nave transportoare pentru a-și transfera trupele, Nelson părăsi Porto Ferraio la bordul *Minervei*.

În mulțimea de călători care, de bine de rău, trebuiseră să fie cazați la bordul fregatei, mai putea fi văzut, în afară de fostul vicele al Corsicii cu escorta sa, un anume colonel pe nume John Drinkwater, autorul cărții *Asediul Gibraltarului*, care — mîndria vieții lui — atinsese un tiraj de două mii de exemplare în cincisprezece ani. Traversarea s-a dovedit oarecum anevoioasă prin aceea că Drinkwater — îndrăgostit nebunește de o anume miss Eleanor Congleton, verișoara lui sir Gilbert — suferea totodată, și nu cu discreție, de rău de mare, lucru pentru care vedea, cu deznădejde, cum ținta iubirii lui se depărta de el.

Ajuns în fața Cartaginei, Nelson află că flota spaniolă, alcătuită din douăzeci și șapte de nave mari, zece fregate și un bric, părăsise portul luînd-o spre sud-vest, evident în direcția Gibraltar. La Gibraltar (reamintim că faimoasa stîncă aparținea englezilor, începînd din 1704, că fusese luată de ei prin surprindere în timpul Războiului de Succesiune din Spania), el află că armada trecuse prin strîmtoare la 1 februarie, cap vest. Potrivit unor informații ce păreau sigure, amiralul José de Cordova, care o comanda, avea misiunea de a se alătura flotei franceze din Atlantic, pentru a încerca o lovitură puternică împotriva Angliei. Autoritățile engleze din Gibraltar îi mai spuseră lui Nelson că Jervis — care între timp urcase pînă la Lisabona (Portugalia era un aliat) — tocmai plecase din portul acela și venea spre

sud, de-a lungul coastei iberice, cu intenția de a-l intercepta pe spanioli.

Nelson zăbovi foarte puțin la Gibraltar, atît cît să-și poată recupera cei doi locotenenți capturați la bordul navei *Santa Sabina*; apoi, în dimineața zilei de 11 februarie, pornise la drum, cu intenția de a se alătura lui Jervis. Abia ieșit în larg, văzu că două nave mari și o fregată spaniolă, ancorate la gura golfului, plecau de la ancoră, cu vizibila intenție de a-l vîna. Nelson își chemă oamenii la posturile de luptă. Colonelul Drinkwater, care între timp își mai revenise, întrebă :

— Intrăm cumva în bătălie, sir ?

— Tot ce se poate, îi răspunse rece Nelson. Pînă una alta să mergem la cină.

În timp ce luau masa, Drinkwater îl felicită pe locotenentul Hardy, care se găsea lingă el, pentru faptul că a scăpat de la spanioli.

— Se spune că temnițele lor sînt groaznice.

Tocmai se pregătea să le descrie, cînd se auzi de pe teugă, chiar deasupra și repetat, strigătul aproape la fel de strident pentru un marinar ca și o trompetă : „Om la apă !” Ofițerii alergară spre scara care ducea la teugă, ceilalți meseni învîlmășindu-se la ferestrele coronamentului.

Prin burnița crepusculară a unei zile de februarie nu văzură mai întîi altceva decît un siaj alb, rotitor, apoi, cîteva clipe doar, ambarcațiunea pe care tocmai o coborau la provă.

— Locotenentul Hardy o comandă, exclamă Drinkwater. Îl recunosc !

De îndată ce ambarcațiunea ajunsese pe apă, marinarii începură să vîslească energic, dar curentul din strîmtoare împingea barca spre est cu mare viteză. Era deja departe în apatele *Minervei* cînd locotenentul Hardy dădu a înțelege, printr-un gest cu ambele brațe, că omul căzut în mare dispăruse. Vislașii se străduiau acum să se reîntoarcă la *Minerva*, dar trebuiau să înainteze contra curentului. Ambarcațiunea nu înainta deloc, iar cele două nave care o urmăreau pe *Minerva* se apropiau. De pe duneta sa Nelson asista la această urmărire.

— Fir-ar să fie, n-o să-l las pe Hardy! Stringeți trinca¹ Stringeți contragabierul² mare!

Nelson știa ce risc își asumă oprindu-și în loc nava, în timp ce urmăritorii cei doi ajunseră acum în bătaia tunului. Dar șeful este șef. Drinkwater și ceilalți pasageri își spuneau că s-a zis cu ei, că aveau să piară de ghiulele spaniole și că mai bine ar fi fost să clocească în mizeria unor închisori. Dar era de ajuns să fi privit chipul comandorului Nelson pentru a înțelege că nu era momentul să facă vreo remarcă.

Pronia cerească s-a dovedit prietenă, în seara aceea, omenilor de suflet. Una dintre cele două nave spaniole rămăsese puțin în urmă, cealaltă manevra pentru a o aștepta. Barca *Minervei*, dimpreună cu Hardy și cu vislașii istoviți, sosea în sfârșit sub palancuri³; ambarcațiunea fu ridicată. Nelson ridică din nou velele, siajul fregatei se învîlvoră. Bezna urca din mare, ascunzîndu-î pe spanioli.

Minerva își vedea de drum prin noaptea cețoasă, cu toate focurile stinse. Doar o lampă mică lumina compasul din fața omului de la timonă. Nelson stătea pe duneță, lângă ofițerul de cart, scrutînd ceața cu singurul său ochi și ascultînd. Navigația aceasta avea în ea ceva oniric. Din-așteptat vest războiului un vuleț asemănător unor bubuituri de tun înăbușite, rare.

— Aștia-s spaniolii care schimbă între ei semnale, sir.

Peste cîtva timp nu se mai auzi nici un tun, doar freacăntul siajului și scîrțliuri. Velele unor nave fantomă treceau pe aproape. Prin ceață și în noapte *Minerva* cea mică trecea printre navele flotei spaniole.

În noaptea aceasta de 12 spre 13 februarie 1797 armada care venea din larg, cap est, se îndrepta spre Cadix. Toți istoricii de marină englezi și spanioli sînt de acord asupra acestui punct, iar drumurile respective — ale flotelor spaniolă și engleză — în momentul întîlnirii lor nu dau loc nici unei îndoieli. Ceea ce nu am putut descurca — și, după cîte știu, nimeni nu a venit din acest punct de vedere cu vreo lămurire — este de ce armada lui

¹ Vele.

² Macarale.

³ Felinare.

Cordova care, la 1 februarie 1797, trecuse de strimtoarea Gibraltar *cap vest*, a fost întâlnită de Jervis la 14 februarie, *cap est*, la 35 mile vest de capul Saint-Vincent. Escortase, poate, vreun convoi în Atlantic și se reîntorcea pentru aprovizionare la Cadix, înainte de a se îndrepta pe alt drum menit să o alăture flotei franceze? Oricum, Cordova se apropia fără temeri, fără nave de cercetare. Știa, de la serviciile de informații spaniole, că o flotă britanică de optsprezece nave își avea baza la Lisabona, dar nu se îngrijora. Nava *Santissima Trinidad* era cea mai mare navă de război din lume, cea mai bine înarmată: patru punți, 136 de tunuri; o fortăreață plutitoare. Alte șase nave ale flotei aveau fiecare câte 112 tunuri. Treizeci și opt de nave mari spaniole împotriva celor optsprezece britanice, iar spaniolii aveau de două ori mai multe tunuri.

În dimineața zilei de 13 februarie, *Minerva* se afla din nou în escadra engleză, iar Nelson urcase la bordul navei sale *Captain*. Fără să se fi zărit încă, flota lui Jervis și cea a lui don José de Cordoba, prima luînd drum nord-est, cealaltă vest-est, se îndreptau spre același punct al oceanului.

În zorii zilei fără vizibilitate a lui 14 februarie, fregata *Barfleur*, care navigase prin ceață, se reîntoarce la *Victory*, nava-amiral a lui Jervis, anunțînd că inamicul apărea în zare: „Nave uriașe. Ai zice că Beachy Head a țînit din neguri”. Beachy Head era denumirea unui promontoriu al țărmului din Sussex. Puțin mai târziu Jervis zări inamicul. Robert Calder, comandantul său de pavilion, se afla lingă el pe duneta navei-amiral și privea prin lunetă.

— Îi văd clar, sir. Sînt opt nave de linie.

— Perfect, Calder.

— Le văd mai bine, sir. Sînt douăzeci de nave de linie. Nu, douăzeci și cinci.

— Foarte bine, Calder.

— Acum văd douăzeci și șapte, sir. Sînt aproape de două ori mai mulți ca noi.

— Ajunge, Calder. Cincizeci de-ar fi, tot i-aș ataca. În clipa asta, Anglia are al naibii nevoie de o victorie.

Spre deosebire de numeroase fraze istorice, acestea nu par să fi fost născocite mult mai târziu. Au fost relate imediat după bătălie de către căpitanul Ben Hallowell, un canadian naufragiat cu două luni în urmă ; aştepta să primească o comandă, iar pînă atunci se găsea ca voluntar la bordul navei *Victory*. Întăritat de dialogul la care asistasă, el se adresează spontan şi fără prea mult protocol amiralului :

— Bravo, sir. Şi zău că o să le tragem o mamă de bătaie...

Flota lui Jervis avea cincisprezece nave de linie, printre care *Victory* şi *Britannia*, cîte 100 de tunuri, *Barfleur* şi *Prince George*, cu cîte 98 de tunuri, *Blenheim* şi *Namur*, cu cîte 90 de tunuri ; apoi navele majestăţii sale (H.M.S.) *Culloden*, *Collosus*, *Captain*, *Excellent*, *Egmont*, *Goliath*, *Irresistible* şi *Orient*, fiecare cu cîte 74 de tunuri, *Diadem* cu 64 de tunuri, patru fregate şi un bric care completau forţa navală. Am subliniat înainte componenţa flotei spaniole : douăzeci şi şapte de nave de linie, două fregate şi un bric.

Flota aceasta spaniolă care venea din vest, îndreptîndu-se spre Cadix, înainta încet, oarecum dezordonat, unele nave două cîte două, una lîngă alta, altele în grupuri inegale ; se căsca între grupul din frunte — şase nave — şi celelalte douăzeci şi şapte, un spaţiu lărgit de aproape şapte mîle marine, adică treisprezece kilometri.

— Ne vom arunca între aceste două părţi, i-a spus Jervis lui Calder.

Era ora 11.42. Un prim semnal apăru la saula navei *Victory*. Nava *Culloden*, navă de cap, comandată de căpitanul Troubridge, îşi ridică vecele superioare, iar toate celelalte nave ale liniei precedară la fel, mărind viteza.

Cele două flote înaintau pe drumuri perpendiculare. Ofiţerul de cart de la bordul lui *Culloden* se întoarse spre Troubridge :

— Mă tem, sir, să nu cădem în plină viteză peste ultimul dintre spaniolii aceştia care sînt la babord.

— Vom vedea. Mergeţi înainte.

Navele de cap ale celor două flote deschiseră focul de la o distanţă prea mare, fără rezultat. Un alt semnal

apăru la sula navei *Victory*: „Virăți de babord prin contramarș“. Jervis voia să angajeze în luptă grosul inamicului menținându-se în vîntul lui înainte ca grupul separat, care se afla în față, să aibă timpul să manevreze pentru a se alătura acestui gros.

A vira de bord prin contramarș înseamnă următoarele: navele urmează nava din cap, exact în sîlajul ei; adică fiecare întoarce cînd ajunge în același punct al mării; mișcarea generală capătă forma unui ac de păr, iar cînd se încheie, întreaga linie are un drum în direcția opusă direcției precedente.

În timpul acestei evoluții una din navele spaniole ale grupului de est a înțeles pesemne intenția lui Nelson, căci a manevrat pentru a se uni cu grosul flotei sale. A fost singura.

Linia engleză era curbată în ac de păr; aproape jumătate cap nord, cealaltă cap sud, spre punctul acela de mare unde trebuia făcută volta.

Îmi dau seama că asemenea explicații ar putea plictisi un cititor care nu este mărinar. Într-adevăr, am început a istorisi bătălia de la capul Saint-Vincent, așa cum o fac de obicei istoricii maritimi, adică reconstituind-o din punctul de vedere al unui observator aflat într-un balon sau într-un elicopter, deasupra navelor. Evident, în secolul XVIII un asemenea observator nu putea exista. Bătălia reală se desfășoară la suprafața mării, agitată, măturată de vînt, uneori acoperită de fum, iar majoritatea luptătorilor o văd la fel de crîmpoșit și de nelimpede ca Fabrice del Dongo¹ bătălia de la Waterloo; și mai anevoie încă, deoarece marea este o întindere vastă fără de repere. Imbarcat la bordul unei nave care evolua în față unei escadre și ea în evoluție, dacă nu ești un marinar încercat, nu înțelegi nimic; vezi inamicul cînd în față, cînd în spatele tău, de o parte și de alta; nu-ți dai seama dacă tu ești cel care a schimbat de direcție sau el, asta în cazul în care mai ești capabil să-l deslușești pe inamic dintre navele escadreii tale. Dar atunci trebuie

¹ Eroii centrali ai romanului „Minăstirea din Parma“ de Stendhal, (N.A.).

să-ți spui că în tot caruselul acela există un anumit număr de profesioniști de elită, cu creier limpede, care sînt în stare — pornind de la observarea mișcărilor în toate sensurile pe întinderea mării — să-și formeze o viziune de ansamblu în legătură cu tot ceea ce se petrece și să acționeze în consecință : aceștia sînt amiralii și căpitani de nave angajați în luptă. De aceea, dacă vrem să înțelegem într-o anumită măsură motivele comportamentului lor, trebuie, măcar cînd și cînd, să recurgem la schema abstractă ideală a bătăliei. Cea care ne preocupă va lua de altfel o întorsătură din care va dispărea orice urmă de abstract.

Priviți tablourile pictorilor de valoare ai veacului al XVIII-lea. Chiar cînd acțiunile sînt înfrumusețate, pinzele „cestea ne oferă anumite informații absente din rapoartele navale ale epocii, respectiv distanța dintre combatanți. Am mai spus că pe vremea aceea tunurile trăgeau de la o distanță de cinci sau șase sute de metri.

Tunul bubuia, așadar flota lui Jervis și flota spaniolă se aflau oricum la asemenea distanță una de cealaltă în clipa în care flota engleză, curbată în ac de păr, încă mai executa întoarcerea prin contramarș. Atunci s-a și produs faimosul incident.

Nava din fața penultimei nave din linia engleză, deci făcînd parte din porțiunea de linie care mai era cap sud, și-a părăsit dintr-o dată postul, venind la babord și schimbînd direcția ; apoi, șerpuiind puțin, a trecut printre ultima și penultima navă a liniei năpustindu-se de-a dreptul în grosul escadrei dușmane.

Pe duneta navei *Victory*, Calder se întoarse spre Jervis :

— Sir John, iată o indisciplină de netolerat.

O clipă de tăcere. Acolo, nedisciplinată se apropia tot mai mult de linia inamică, și iată că o altă navă manevra cu intenția de a o urma.

— Sir John, să nu le rechemăm ?

— Nu. Dacă într-o bună zi nu-mi vei da ascultare într-un caz ca acesta, să știi că nu te voi dojeni.

L-ați recunoscut desigur pe marinarul care, primul, a părăsit linia. Era Nelson la bordul *Captain*-ului său. „Am înțeles că *Santissima Trinidad* avea să atace navele noas-

tre din cap, în timp ce încă mai manevram. Am fost urmat imediat și ajutat într-un chip admirabil de *Culloden* — comandată de căpitanul Troubridge. Vreme de aproape o oră — după cite îmi amintesc — am luptat împreună. După aceea ni s-a alăturat și *Blenheim*². Alte nave engleze soseau, cu toate tunurile trăgînd din ce în ce mai aproape.

În fapt, spaniolii au fost surprinși, derutați, încă de la cea dintîi manevră a lui Jervis care i-a tăiat în două. Încercînd să-și regrupeze cel puțin grosul răsfirat, ei au manevrat cu încetineală și stîngăcie. *Santissima Trinidad* era un colos cu picioare de lut, prea încărcat cu suprastructuri. Ofițerii și echipajele spaniole erau de o și mai slabă calitate decît cei ai Convenției. Dintre cei șase sau opt sute de oameni ambarcați la bordul navelor de linie numai vreo șaiszeci era umarinari.

Combatanții de la Saint-Vincent se apropiară și mai mult, trăgînd cu tunurile de la două sute de metri, de la o sută, de la cincizeci. Nava *Salvador del Mundo*, distrusă, a coborît pavilionul. Odată cu *Captain*, *Culloden* și *Blenheim*, alte trei nave britanice s-au apropiat de spanioli, tunurile aruncau de la o distanță foarte mică ghiulelele și mitralii; măcelul a început să se asemene cu cel al luptelor dintre galere.

San Nicolas s-a ciocnit de *San Josef*, învălmășindu-și greementele. „Nelson a înțeles că i se oferea în ziua aceea cel de al doilea prilej“.

Nava *Captain* devenise o ruină. Nu mai avea partea superioară a arboradei, timona¹ fusese smulsă.

— Încearcă să ne repezim în asta, a spus Nelson secundului său, lui Miller, arătînd spre *San Nicolas*.

Prova lui *Captain* atinse flancul drept al spaniolului. Primul englez care a pus piciorul pe *San Nicolas* a fost un pasager al *Captain*-ului, comandorul Berry; apoi o grupă de soldați de la 69 infanterie; a urmat Nelson cu trei aspiranți, printre care și fiul său vitreg, Josiah.

Cînd *Captain* ajunsese la nivelul ferestrelor de la pupa lui *San Nicolas*, un soldat din trupele de debarcare a spart una cu patul armei; astfel au pătruns în navă

¹ Roata cîrmei.

Nelson și grupa sa. S-au pomenit într-o cabină mare în-cuiată pe dinafară. De pe punte, deasupra capului lor, spaniolii trăgeau cu revolverul printr-un spirai.

— La naiba, spargeți ușa asta !

Grupul Nelson ajunsese pe punte. Plină de spanioli uciși sau tirându-se însingerați. Pe dunetă, Berry era pe cale să coboare steagul spaniol.

— Tunurile bateriei de jos trag întruna, îi spuse ei lui Nelson.

Era adevărat. *Prince George* răspundea focului de la foarte mică distanță. În timp ce Nelson se îndrepta spre prova lui *San Nicolas* înțesată de cadavre, mai mulți ofițeri spanioli își prezentară săbiile, se predară.

O salvă de focuri trimisă de *San Josef*, nava spaniolă cu care se ciocnise *San Nicolas*. Au căzut atunci șapte oameni din grupa lui Nelson. Ceilalți, adăpostindu-se de bine de rău îndărătul bastingajelor, au răspuns focului. Se trăgea de la o navă spaniolă la alta.

Nelson plasase oameni deasupra tambururilor lui *San Nicolas*, pentru a-i împiedica pe spanioli de la baterii să urce pe punte. Prăfuit, cu hainele înnegrite din cauza prafului de pușcă, era întăritat la culme. Cu sabia în mână, el se avântă de pe *San Nicolas* pe *San Josef*, iar mai mulți dintre cei care îl înconjurau l-au auzit strigând cuvinte pe care desigur că de multă vreme le tănuia în suflet :

— Sau Westminster Abbey, sau o victorie glorioasă !

Toată lumea știe că și cei mai iluștri eroi ai Angliei

— nu însă și Nelson — odihnesc sub dalele de la Westminster Abbey.

Furioasa încăierare continua. Un incendiu izbucnise la bordul lui *San Nicolas*. Deodată, un ofițer spaniol care se afla pe duneta lui *San Josef* strigă :

— Ne predăm cu toții !

„Veste bine primită“, a notat Nelson. El urcă pe duneta lui *San Josef*, unde un ofițer i-a predat sabia, lăsându-se într-un genunchi.

— Amiralul Don Francisco Xavier Winthuysen se sfârșește, din cauza rănilor, în cabina care se află chiar dedesubt. Sînt căpitanul său de pavilion.

Nelson s-a întors să vadă dacă pavilionul lui *San Josef* fusese coborît. Apoi îi strînse mina învinsului, cerîndu-i să-i adune pe toți ofițerii spre a le aduce oficial la cunoștință faptul că s-au predat.

„Oricît de extravagantă ar părea istoria asta, eu stăteam în picioare pe duneta unui vas spaniol de prim rang, iar ofițerii spanioli venea unul cite unul să-mi predea sabia. Le treceam pe rînd lui William Fearney, unul dintre marinarii de pe ambarcațiunea mea, și tot pe rînd el le vira sub braț, fără pompă“.

Loviturile de tun se răriseră pretutindeni. Era ora 4 după-amiază. Ceața începea să se ridice. Pe nava *San Nicolas* englezii și spaniolii se străduiau, împreună, să atîngă incendiul. După încheierea ceremoniei de predare, la bordul lui *San Josef*, Nelson simți pe cineva luîndu-i mina și stringîndu-i-o. Era unul dintre marinarii grupului său de abordaj. Din ceea ce murmură el, nedeslușit, Nelson a înțeles oarecum următoarele :

— Multă vreme nu voi avea probabil ocazia să vă spun ceea ce vreau să știți, sir. Sînt nespus de fericit că v-am întîlnit.

„O clipă mi s-a părut că trăiesc un vis“.

Glasul tunurilor amuțise. *Captain, San Nicolas* și *San Josef* alcătuiau în amurgul acelei zile cețoase un fel de insulă în nemișcare. Nelson văzu nava *Victory* trecînd încet, cu velele superioare strînse. Și auzi peste întinsul mării ca un strigăt ciudat, de copil, repetat de trei ori.

— E pentru dumneavoastră, sir, îi spuse Berry.

Echipajul navei-amiral, aliniat de-a lungul copastilor¹, strigase de trei ori ură, salutîndu-l astfel pe învingător. Celelalte nave au defilat și ele, iar Nelson a auzit din nou uralele. În momentul acela nu și-a notat impresiile.

O barcă de-a *Minervei* l-a dus la bordul lui *Captain* care se găsea foarte aproape. Pentru moment, nava aceasta nu mai putea fi folosită în luptă. Nelson strînse mina secundului său Miller, care nu fusese invitat să participe la gloriosul abordaj.

¹ Parapete.

— Miller, îți sint deosebit de recunoscător. Tei voi răsplăti.

Și îi dăruie o sabie minunată, cea a comodorului Tolaso Geraldino, ucis pe *San Nicolas*. Ambarcațiunea rămăsese lângă bordaj; Nelson se urcă din nou în ea și se duse la bordul lui *Irresistible*.

— Nu putem lăsa să ne scape nava lor amiral, îi spuse el comandantului.

Cu câteva clipe în urmă, *Santissima Trinidad*, biruită de mai mulți inamici, se predase; apoi o bucată de vreme stătuse în așteptare, să vină cineva să o ia, dar nu a venit nimeni. Prinși în vîltoarea bătăliei, adversarii, multe prea ocupați cu altele, aminaseră pentru mai tirziu formalitatea; și, uitată ca să zicem așa, *Santissima Trinidad* se depărtase încetisor, ajunsă din urmă de cîțiva supraviețuitori și de navele care, despărțite de grosul celorlalte, nu luseră parte la bătălie. Acum era prea tirziu, *Santissima Trinidad*, dimpreună cu escorta sa, se mistuia în negurile asfințitului.

Jervis își aduna escadra, pentru a-și ocroti capturile și navele cele mai avariate. Se socotea mulțumit, capturasese patru nave spaniole mari. Pierderile escadrei engleze — prea puțin importante: 73 de morți, 257 răniți — dovedeau încă o dată incontestabila superioritate tehnică a marinei britanice.

La ora 17, Jervis ordonă tuturor părăsirea posturilor de luptă, pentru a urma nava *Victory*, care puse capul pe Lagos. Amiralul spaniol Don Jose de Cordova își conducea escadra spre Cadix, unde — la puțin timp după aceea — avea să fie chemat în fața Curții Marțiale și judecat pentru a fi destituit.

Cred că pînă și cititorul mai puțin interesat de tactica navală a putut trage din cele de pînă acum o concluzie simplă: nu amiralul Jervis a imprimat bătăliei de la Saint-Vincent caracterul pe care l-a avut, ci Nelson. Asumîndu-și inițiativa unei indiscipline, el a demonstrat pentru ce anume a săvîrșit-o. Dar Jervis se temuse de altceva: ca nu cumva spaniolii, profitînd de vîntul favorabil, să încerce — în timpul contramarșului liniei engleze — să evite lupta, fugind spre vest. Astfel se ex-

plică și faptul că a încuviințat actul de indisciplină al lui Nelson.

Cînd s-a lăsat noaptea, Nelson s-a dus la bordul navei *Victory*, pentru a primi, era clar, felicitările lui Jervis. „Amiralul mă aștepta pe dunetă și, după ce m-a îmbrățișat, mi-a spus că nu-mi va putea mulțumi niciodată îndeajuns, chiar dacă ar folosi toate expresiile care mi-ar putea fi pe plac“. Fapt confirmat de mai multe mărturii.

Apoi, Nelson se reintoarse la bordul lui *Irresistible*, spre a fi examinat de medici. Pe lista pierderilor engleze putea fi citit numele lui Nelson, cu mențiunea: „Contuzionat, dar fără obligația de a părăsi puntea“. O schijă de obuz îl rănise ușor și se plîngea de dureri interne. Dar mai ales nu dormise două din cele trei nopți precedente și, odată calmată excitația din timpul luptei, organismul său de om nervos avea tendința să cedeze.

O noapte de somn adînc, greu ca plumbul, i-a fost de-ajuns pentru a-l pune pe picioare. Dar, la deșteptare, iată-l pe ciclotimicul nostru — pe Nelson, gloriosul biruitor din ajun, cel felicitat de către amiral, aclamat de întreaga flotă — hărțuit de vechea lui neliniște! „Oare mi se va recunoaște meritul?“

Repede o barcă, să ajungem degrabă la fregata *Lively*. Este nava care trebuia să pornească spre Anglia cu viteză maximă, pentru a duce acolo vestea victoriei. Iar la bordul ei se găseau fostul vicerege al Corsicii, sir Gilbert Elliot, primul care avea să se întâlnească, desigur, cu personalitățile cele mai de seamă, probabil chiar și cu regele. Trebuia să-i vorbească neapărat lui sir Gilbert, să se asigure că va istorisi bătălia în așa fel încît să pună cît mai bine în lumină rolul lui, al lui Nelson.

Dar ce află Nelson cînd ajunge pe puntea fregatei *Lively*? Că fostul vicerege s-a dus la bordul navei *Victory*, unde stă de vorbă cu Jervis. Un alt personaj, însă, îl strînge în brațe pe *captain*.

— Ah, minunatul nostru erou!

Este colonelul Drinkwater — militarul scriitor, autorul cărții *Asediul Gibraltarului*, două mii de exemplare — căruia ochii îi joacă în lacrimi.

— Veniți, vă rog, o clipă în cabina mea. Am și început să adun toate elementele pentru o descriere a bătăliei de la capul Saint-Vincent. O voi publica în toată presa.

Pentru ce să descurajezi atîta bunăvoință? Istoricul ascultă, puse întrebări, luă notițe. Peste o oră, cînd Nelson tăcu:

— Să vă spun eu ce o să se întîmple. Amiralul va fi făcut „pair“, iar dumneavoastră „baronet“.

Nelson își puse mîna pe brațul colonelului:

— Nu. N-aș accepta.

— De ce?

— Lipsa averii nu mi-ar permite să-mi țin rangul.

A-ți ține rangul este o expresie lipsită de sens în societatea actuală în care, cu rare excepții, însuși banul fixează rangul. În vremea lui Nelson, pentru orice înnoțat averea însemna o grijă majoră.

— Dacă vor să-mi recompenseze serviciile, a adăugat Nelson, să nu procedeze astfel.

— Al ai vrea să fii numit companion¹ al Ordinului Băii?

— Da. Dacă serviciile mele au oarecare preț, să fie semnalate în așa fel încît publicul să fie informat și să învețe să mă cunoască.

Nu Nelson a povestit discuția aceasta. Ci, mai tîrziu, chiar Drinkwater. Iar colonelul a conchis, cu oarecare stîngăcie: „Considerînd manierele comodului Nelson, nu mă puteam îndoi în privința celor ce voia să spună: spera să capete o distincție onorifică menită să atragă privirile oamenilor și să semnaleze serviciile aduse“.

Intrucît nu se putea duce să-l vadă pe sir Gilbert Elliot, aflat într-o discuție cu Jervis la bordul navei *Victory* — ceea ce nu ar fi fost corect — Nelson îl trimise un mesaj: nu cumva amiralul „fusesse dezamăgit de comportarea sa în timpul bătăliei din ajun?“ A urmat, firește, răspunsul lui sir Gilbert, împănat de complimente. Nelson a pus din nou mîna pe pană, pentru a-i explica limpede ex-vice-regelui cum dorea să fie recompensat.

Baronia conferită mai multor căpitani și comodorii după victoriile lorzilor Rodney și Hoxes, în 1782 și 1794,

¹ Membru.

nu-i trebuia, deoarece nu avea cu ce să o mențină. În schimb, ar fi fost fericit să primească diferența de soldă aferentă gradului de colonel de infanterie ce-i fusese conferit pentru serviciile aduse pe uscat în Corsica. Și, în final : „Există alte onoruri care dispar la moartea posesorului lor și pe care aș fi mândru să le primesc, dacă strădaniile mele au cîștigat preț în ochii regelui meu“.

Nu am făcut caz de toate demersurile, de toată căutarea aceasta a celebrității și a onorurilor în intenția de a diminua cumva personalitatea lui Nelson. Oare ce om de valoare — în genere mai puțin naiv decît Nelson — nu acționa astfel în vremea aceea ? Să nu vorbim de ceea ce se face astăzi adesea, chiar — și mai ales — fără să fie vorba de vreun merit. Și să nu pierdem din vedere faptul că, în cazul dat, Nelson a apreciat cu ochi de vultur o situație ambiguă, neclară, că s-a hotărît cu o rapiditate de mare comandant și că apoi și-a riscat viața. Vom vedea că nu greșea prea tare, cînd se temea că meritele i-ar putea fi știrbite.

La 3 martie 1797, fregata *Lively* ancora la Londra, iar în aceeași seară o ediție specială a *Gazettei* publica un comunicat oficial al lui Jervis vestind victoria de la capul Saint-Vincent. Singurul ofițer pomenit în comunicat era Calder. Acestui text oficial, adresat Primului lord al Amiralității, Jervis i-a anexat o *scrisoare particulară*, în care spunea : „conduita exemplară a fiecărui ofițer și a fiecărui ostaș nu îngăduie felicitarea unuia mai mult decît a altuia“. Totuși, în scrisoare, el cita șase nume : pe viceamiralul Waldegrave, pe căpitani Troubridge, Collingwood, Berry, Hallowell și pe „comodorul Nelson care, fiind în pupa formației, cu murele la tribord a trecut în fruntea navelor cu murele la tribord a trecut în fruntea navelor cu murele la babord, contribuind mult la succesul din ziua aceea“.

La mai puțin de două săptămîni după aceea, comunicatul lui Jervis ajunsese la navele flotei sale. El stîrni un val de indignare, mai întîi în careuri¹, apoi în rîndurile echipajelor. Nelson nu era decît amintit ! Rumosarea se

¹ Încăperi la bordul navei în care se adună ofițerii pentru masă sau discuții.

Întoarse puternic împotriva lui Calder — cu siguranță că el, pizmuindu-l pe Nelson, îl îmbrobodise pe Jervis. Rușine să-i fie! Într-adevăr, Calder nu fusese nicicum de acord cu indisciplina lui Nelson care, zicea el, crea un precedent primejdios. Istoria și-a spus cuvântul. Calder a devenit amiralul Robert Calder, dar cine-i mai cunoaște astăzi numele în afară de istoricii marinei?

Odată cu acel comunicat al lui Jervis au sosit și alte vești. Așa de pildă, comodorul Nelson fusese avansat contraamiral, cu începere de la 2 februarie — înainte de bătălia de la capul Saint-Vincent. Și, la scurt timp după aceea, încă o serie de vești, primite mult mai favorabil decât comunicatul. Cele două Camere din Parlament votaseră prin aclamații o adresă de mulțumiri întregii flote, iar Jervis și regele au trimis un mesaj personal. Așa cum Drinkwater profetise, sir John Jervis era făcut conte și pair — regele alesese el însuși titlul: conte de Saint-Vincent. Amiralii Thomson și Parker deveniseră baroneți, Waldegrave, pair de Irlanda, Calder, cavaler. În sfârșit, Prea Onorabilul Ordin al Băii era conferit lui Nelson. Lordul Gilbert Elliot nu-l dăduse uitării.

Sintem incapabili să ne dăm seama câtă greutate avea, pentru englezi, orice eveniment naval într-o perioadă în care umbra lui Bonaparte începea să se întindă peste Europa. În martie 1797, întreaga Anglie a scos un strigăt de ușurare și bucurie. Reverendul Edmund Nelson scrisese fiului său că la Bath faptele sale de arme „erau proslăvite de către cîntăreții de balade populare, dar și de către cei din teatrele publice“. Orașele Londra, Bath, Bristol și Norwich îl făcuseră pe Nelson cetățean de onoare.

În umeda casă din Burnham, Fanny privea cu neli-niște noianul de scrisori de felicitare cărora trebuia să le răspundă; ar fi avut nevoie, pentru asta, de o lună și mai bine. Soțului îi trimise două scrisori drăgăstoase, spunându-i în fiecare dintre ele că dobîndise acum destulă glorie, că trebuia să se expună mai puțin și mai ales, mai ales să nu se mai avînte el însuși la abordaaj. „Lasă asta pe seama căpitanilor!“

La puțin timp după aceea Nelson a aflat că funcționarii de la Serviciile de capturi estimau că din vînzarea

navelor spaniole capturate la Saint-Vincent urmau să rezulte cel puțin 250.000 lire sterline. Amiralul proaspăt promovat avea să primească, deci, o părticică frumoasă. Din nou fu pomenită în scrisorile către Fanny chestiunea casei și a fișiei de pământ, „care sînt tot ceea ce îmi doresc”. Să fi fost adevărat? Izolarea, o căsuță și o inimă caldă, asta să-și fi dorit cel mai mult leul acela aclamat și, pe deasupra, amator de femei? Am uitat să amintesc că în timpul escalelor sale de la Livorno, Nelson se afișase cu signora Adélaide Correglia, o *dolly*¹, căreia îi trimitea scrisori caraghioase, scrise într-o limbă amestecată², pe care o dorea cît mai franceză, întrucît nu se pricepea să închege nici două, trei cuvinte italiene. Altminteri, în toate scrisorile adresate ambasadorului Angliei la Neapole, aceleași (respectuoase) omagii pentru lady Hamilton. Îmi vine greu a crede că imaginea femeii care îi zăpăcea pe toți bărbații nu apărea mai des în momentele de visare ale acestui om al mării de treizeci și cinci de ani, care se aprindea ușor și căruia marea îi impunea aspră cumpătare.

7

Triumfurile ciungului

REVOLTA ACEEA NU A FOST DELOC spectaculoasă. Ea s-a încheiat, pînă la urmă, cu patru spînzurați, ale căror trupuri s-au legănat trei ore la capătul unei vergi înainte de a fi aruncate în apă cu cîte o greutate legată de picioare.

Bateriile navelor britanice erau curate, spălate în fiecare dimineată, măturate după fiecare masă. Totuși nu miroseau bine. Prea erau mulți oameni care trăiau acolo, în spațiile acelea cu tavane joase. Amiralul îngăduise

¹ Păpușică (l. engl.).

² În text: *sabir* — limbaj alcătuit din cuvinte arabe, franceze, italiene, spaniole, folosit în porturile Mediteranei. (N.t.).

ca sabordurile să fie lăsate deschise zi și noapte, dar era vară, iar flota se găsea la ancoră în fața Cadix-ului. În miez de zi nici nu se mai putea respira.

În pauza de după masa de la ora 10, marinarii făceau ce voiau: stăteau de vorbă, jucau cărți sau zaruri, uneori jocuri cu mărunțiș. Cine i-ar fi privit cu atenție ar fi văzut că anumite grupuri de jucători legau, cu glas șoptit, aproape fără să miște buzele, conversații care nu aveau nimic a face cu asul de pică sau cu dubla de șase. Tăceau de îndată ce apărea o patrulă; și nu erau puține grupurile acelea. Da, se petrecuseră destule lucruri de la blestematul și monotonul blocus din Cadix.

Spre surpriza generală, hrana era acum mai bogată și mai bună; și tutun era mai mult. Cei de corvoadă se duceau de câteva ori pe săptămână să cumpere legume proaspete de la zarzavagii din împrejurimile Cadix-ului; grănicerii de coastă spanioli îl lăsau să treacă, dintr-un soi de acord tacit¹. Flota engleză bloca orașul Cadix, în speranța că flota spaniolă va sfârși prin a ieși la iveală și a angaja lupta, dar se căuta ocrotirea populației. Oricum, pentru moment.

Alte lucruri erau mai puțin știute decît îmbunătățirea rațiilor și a confortului. Așa, de pildă, la bordul tuturor navelor avea loc în fiecare dimineată trecerea în revistă a infanteriei marine; și mai puțin populare erau apelul și inspecția întregului echipaj care se făceau tot de două ori pe zi. Dar mai cu seamă patrulele acelea care apăreau din două în două ore — mai mulți infanteriști de marină sub conducerea unui subofițer. Oficial erau cunoscute ca patrule de incendiu. Marinarii spuneau:

— Incendiu la fundul meu! Cotrobăile peste tot, uite-i, trag cu urechea și pe urmă... gata raportul!

Așa era. Din ordinul lui Jervis — acum semna Saint-Vincent — patrulele aveau misiunea să spioneze, să tragă cu urechea la ce se vorbește și, mai ales, la discuțiile purtate în irlandeză. Toate măsurile de supraveghere și de întărire a disciplinei ordonate de Saint-Vincent aveau drept punct de plecare un cuvînt care nu

¹ „Gentleman's agreement” în textul francez. (N.T.).

apărea niciodată în ordine sau consemne și pe care amatorii de discrete șopoteli se făceau ei înșiși să-l rostească, așa cum te ferești să atingi un obiect fierbinte : revolta.

Revolta cea mare izbucnise la 15 aprilie 1797, la bordul navelor ancorate în rada Spithead, între Portsmouth și insula Wight. A ținut o săptămână întreagă, cu sechestrare de ofițeri și steag roșu la arborele mare. O parte din populația britanică, cel puțin locuitorii Londrei și cei din marile porturi, au aflat cu prilejul acesta că hrana marinarilor era proastă și puțină, că Amiralitatea nu plătea soldele și pensiile decât cu întârzieri de luni și luni, ba chiar de un an, că la bordul multor nave medicamentele erau deturnate și revândute de onorabili medici din Royal Navy, că din cînd în cînd cite un marinăr își dădea sufletul, pentru că fusese cam prea îndelung „mingiit“ de pisica cu nouă cozi.

Revolta de la Spithead s-a desfășurat cu anume demnitate. Doar cîțiva ofițeri de o duritate odioasă au fost maltratați. Șefii rebeli, adunați la bordul navei amiralului Bridport, au primit o delegație, pe care lordul Spencer, Primul lord al Amiralității, le-a trimis-o în solie. Spencer afluase de cîțva timp despre tensiunea care domnea în sinul echipajelor. Trimisese note confidențiale amiralilor : „Căpitani să dovedească mai puțină asprime“. Amiralul Howes, care comanda marina din Portsmouth, primise de cîteva luni scrisori anonime : „Vai și amar de pielea dumitale, o să te spinzurăm etc...“ Nu i le arătase lui Spencer, ci doar cîtorva căpitani. Psihologii aceia ridicau din umeri :

— Brutele astea nu sînt în stare să organizeze ceva.

Dăduseră uitării revoltele din 1783, într-un fel vestitoare. La bordul celor mai multe dintre navele de război din toate țările dăinuia o prăpastie adîncă între „pupa“, lăcașul zeilor, și „prova“, unde se îngrămădea gloata.

Delegației de ofițeri generali trimiși de lordul Spencer, căpeteniile rebele le-au prezentat un caiet de revendicări privind îmbunătățirea mesei zilnice, o mai rapidă distribuie a soldelor și a pensiilor, o mai echitabilă repartitie a capturilor (echipajul nu primea aproape nimic), acordarea de permisiuni la înapoierea din croa-

ziere (fără ca marinarii să fie nevoiți să aștepte dezarmarea navelor distrându-se cu prostituatele cărora li se îngăduiau să urce la bord). Revoltații mai cereau, firește, o îndulcire a pedepselor corporale.

Unul dintre amirali se făcuse roșu ca sfecla și îi înjurase pe marinari :

— Foarte bine. Nu are nici un rost să continuăm. Avem tunuri.

Peste două zile, o altă întrevedere dădu rezultate. Parlamentul votă în grabă o lege care prevedea creșterea soldelor și a pensiilor. Amiralitatea făcu unele concesii, iar regele optă pentru o amnistie generală.

Intr-un cuvânt, tratat de pace la Spithead. Dar un alt focar exista la baza navală de la Nore, pe coasta de sud a Irlandei. Acolo revolta părea, am spune astăzi, politizată. O conducea un marinăr deosebit de inteligent, pe nume Richard Parker. Amiralul Buckner, comandantul forței navale din Nore, îi prezentă și el o listă de revendicări, dar se pare că a vrut să meargă chiar mai departe decît căpeteniile rebele de la Spithead. Voia, spun rapoartele oficiale, „să umilească Amiralitatea“. Din motive lesne de înțeles — atît răsculații, cît și autoritățile își ascundeau excesele — nu se știa niciodată totul despre desfășurarea unei revolte. La Nore, ca și la Spithead, Amiralitatea a făcut concesii, ordinea a fost restabilită, dar nu prea ușor. Richard Parker, chemat în fața Curții Marțiale, a rostit un foarte strălucit — prea strălucit — discurs de căpetenie revoluționară. Și a fost spînzurat.

Deși răzvrătiții din Spithead — sau cei puși să vorbească în numele lor — au publicat în presă o adresă în care îl dezavuau pe Richard Parker, spînzurarea acestui herald — pentru unii, erou — a reaprins, la bordul a numeroase nave ale flotei, ura.

Jervis Saint-Vincent spunea : „Nu mi-e teamă de ei. Îi voi imblinzi“. Pentru a nu prilejui nici o reclamație, îmbunătățise mai întii masa și condițiile materiale ; cea mai mică neglijență a vreunui ofițer era public și aspru sancționată. În ce privește echipajele, înțelegeau prea bine...

În cea de a doua jumătate a lunii mai 1797, Saint-Vincent îl convocă pe contraamiralul Nelson la bordul navei *Ville-de-Paris* :

— În portul Cadix se găsesc patruzeci de nave spaniole. Eu am douăzeci. Am cerut întăriri la Londra, și iată răspunsul : mi-l trimit pe *Theseus*, atît. Un șaptezeci și patru¹ ca și *Captain* al dumneavoastră, dar mult mai puțin „obosit“. Vă veți duce să-l luați și veți comanda linia interioară a blocus-ului. Trebuie să vă atrag atenția asupra unui lucru : *Theseus* vine de la Spithead, unde atmosfera este infectă. Și, după informațiile pe care le am, echipajul său este groaznic. Succes.

Navele mari trebuiau să stea destul de departe în largul portului Cadix, din pricina fundului stîncos al mării. Între ele și pămînt, o flotilă de șalupe se ducea și venea, supraveghînd intrările în port. Nelson se găsea deseori la bordul unuia dintre aceste vase de patrulă : „Ne apropiem atît de mult de țărm, încît vedem doamnele spaniole pe metereze“. Goya a pictat asemenea femei frumoase în plimbare cu umbrela. De soare.

Chiar și de departe grația lor îl tulbura probabil pe „inflamabilul“ Nelson, deoarece la 30 mai îl informa pe amiralul Don Josef de Malaredo, cel ce trecuse în locul nefericitului Cordova, că la 4 iunie, la bordul tuturor navelor britanice, petarde și focuri de artificii vor sărbători aniversarea regelui Angliei : „Dorim ca doamnele din Cadix să nu se alarmeze din pricina zgomotului“. Amiralul spaniol i-a răspuns că poporul său se va asocia, cu gîndurile sale, acestei sărbătoriri și că doamnele din Cadix erau obișnuite cu salvele de salut ale navelor de război ; urmau emfaticile formule de salut spaniole. O, ce război în dantele !

În sinul echipajelor dăinuia însă un fel de tensiune, iar Nelson era nerăbdător să știe dacă al său era într-adevăr „îngrozitor“. La 13 iunie el găsi, ținută pe arborele artimon, de pe teuga sa, la pupa, o scrisoare ciudată : „Fie ca succesul să-l însoțească neconținut pe amiralul Nelson ! Fie ca Dumnezeu să-l binecuvînteze pe căpitanul Miller (comandantul de pavilion al lui Nel-

¹ Navă cu 74 de tunuri.

son). Le mulțumim pentru ofițerii pe care ni l-au dat. Sîntem fericiți și mulțumiți, ne vom dăruia și ultima picătură de sînge pentru a-i apăra. Fie ca numele *Theseus* să devină la fel de nemuritor ca și cel de *Captain* !” Semnat : Echipajul.

Sinceră mărturie de mulțumire, admirație, afecțiune ? Din partea căreia fracțiuni a echipajului ? Manevră pentru a adormi paza ? Consultat, Saint-Vincent se arată categoric :

— Fiți mai vigilenți ca oricînd.

Monotonia blocus-ului îi cam scotea și pe ei din răbdări. Și mai știa că umblă zvonuri proaste. Marinarilor de la corvezile pe uscat aduceau ziare spaniole în care se scria că Austria, ingenuncheată de către Bonaparte, semnasese pacea de la Leoben, că o armată franceză era concentrată în Olanda, la gura riului Texel ; ea avea să traverseze marea sub protecția unei escadre olandeze. Saint-Vincent își convocă ofițerii :

— Lipsa noastră de activitate de aici este dintre cele mai nesănătoase. Am hotărît să-i dau animalului o distracție.

Se referea la ansamblul echipajelor.

— Vom bombarda Cadix-ul. Dacă flota spaniolă nu va ieși de la sine pentru a apăra orașul, o vor sili-o locuitorii făcînd revoluție. Sînt plini de furie împotriva acestor lași cuibăriți în port, îi insultă pe ofițeri.

Am mai spus că navele mari și fregatele se aflau la ancoră la destulă depărtare de Cadix din cauza fundurilor mici ; în afara bății tunului. Doar micile bastimente ale flotilei de supraveghere puteau înainta destul de mult pentru a bombarda. Nelson distribui la bordurile lor toate tunurile pe care erau în stare să le ducă și aduse de la Gibraltar, care era foarte aproape, o canonică și o bombardă. Atacul fu dat la 3 iulie 1797, ora 10 seara.

Nelson ar fi putut conduce atacul de la bordul lui *Theseus*, trimițînd ștafete la bordul ambarcațiunilor. Dar nu a făcut-o. A vrut să se afle el însuși într-o șalupă ; în șalupa de cap. Oricum, nu era acesta locul unui amiral într-o operațiune secundară.

Anglia a fost pe punctul de a pierde în seara aceea pe viitorul învingător de la Trafalgar. Nu numai bătăliile din Cadix au răspuns focului flotei, dar chiar și salupe spaniole s-au năpustit în întimpinarea ei. Pe scurt, o încăierare furibundă. „A fost, notează Nelson, un schimb de bune lovituri de spadă“. Încântat, da... Totuși, în două rinduri Sykes, patronul ambarcațiunii sale, a fost cel care i-a salvat miza, acoperindu-l cu trupul său și fiind astfel grav rănit.

Rezultatul tactic al operației : zero. Vreo patruzeci de ghiulele engleze loviseră orașul și portul, pricinuind stricăciuni minore. Cît despre pierderi britanice, nu am găsit precizări.

În ce privește „distrarea animalului“ se dobîndise oare vreun rezultat ? Chiar a doua zi după bombardament, patru marinari de pe *Saint-George* au fost surprinși „în flagrant delict de revoltă“. Au fost trimiși în fața Curții Marțiale în zilele de 7 și 8 iunie. Condamnați la moarte, ei au cerut „un răgaz de cinci zile, spre a se pregăti pentru moarte“. Le-a fost refuzat.

— În cinci zile, a spus *Saint-Vincent*, bandiții ăștia ar avea timp să trădeze de o sută de ori.

Dezbaterile Curții Marțiale au rămas neștiute, nimeni nu a spus în ce a constatat, de fapt, crima celor patru condamnați. Se știe numai că unul dintre ei a mărturisit duhovnicului că pregătiseră de mult mișcarea și că toți conjurații aveau complici la bordul navelor *Britannia*, *Diadem*, *Captain* și *Egmont*.

Potrivit regulamentului, sentința trebuia executată chiar a doua zi după condamnare, adică în ziua de 8 iunie.

— Imposibil, 8 iunie cade într-o duminică.

Toată lumea era de aceeași părere. Nîcicînd nu a existat în istoria Angliei călău care să fi operat duminica.

— Ei, bine, a spus *Saint-Vincent*, vom aduce noi o inovație. Cei patru vor fi spînzurați așa cum am spus.

Echipajele au păstrat, toate, o liniște îngrijorătoare. Și au rămas tăcute și nemișcate în fața celor patru spîn-

zurați care se legănau la capătul vergii, în zorii duminicii de 8 iunie.

Au existat apoi discuții în careurile ofițerilor ; și schimburi de scrisori. Nelson se arătă de acord cu măsura luată : „I-aș fi executat, chiar și în zi de Crăciun“. Viceamiralul Thompson, comandantul unei diviziuni a flotei, a declarat public că Saint-Vincent greșise. Saint-Vincent a cerut și a obținut rechemarea lui imediată.

Două bombardamente nocturne efectuate asupra Cadix-ului nu au dat rezultate mai mari decât primul. A doua zi după cel de al doilea, Saint-Vincent l-a chemat din nou pe Nelson.

— Peste o săptămână veți porni spre Santa Cruz de Tenerife cu o forță navală a cărei compoziție vă voi aduce-o la cunoștință mâine.

Explicațiile date privind această hotărâre a lui Saint-Vincent de a trimite o expediție la Tenerife nu mi se par convingătoare.

— Amiralul a aflat că viceregele Mexicului, care se găsește la bordul unei nave încărcate cu comori, în drum spre Spania, face escală la Santa Cruz de Tenerife. De capturarea acestui gazon este vorba.

Bravo, asemenea pradă merită lovitura. Dar, câteva zile mai târziu :

— Nu este vorba de viceregele Mexicului. Ci de o navă care vine de la Manilla, încărcată și ea cu bogății.

Își făcea deci loc presupunerea. Iar Saint-Vincent pregătea cu minuțiozitate, pentru o astfel de pradă ipotetică (prada avea de zece ori timpul să părăsească Santa Cruz), o expediție alcătuită din patru nave mari, trei frigate și un cuter, plus o canonieră luată de la spanioli. Iar în continuarea operațiunii nu avea să mai fie deloc vorba de o navă încărcată cu comori. Adevărul este că Saint-Vincent, nerăbdător, iritat că nu obținea nimic la Cadix, căuta în altă parte un succes. Datoria lui de comandant al flotei îi interzicea să se depărteze de Cadix, unde se găsea vînatul cel mai mare ; l-a trimis deci pe Nelson.

— Am încredere în dumneata, alege-ți singur căpitanii.

Expediția ridică ancora în ziua de 15 iunie dimineața. Luni, Nelson îi convocă pe toți căpitanii la bordul lui *Theseus*:

— Să revedem această hartă. Aici, la nordul orașului Santa Cruz, se află vales Gura Leului. Dincolo, pe înălțimi, cele două baterii care controlează portul. Șalupele transportând companiile de debarcare vor înainta în șase grupări spre punctele indicate aici, aici, aici... Își vor lăsa pe uscat efectivele în același timp, în chiar clipa în care *Çacafuego* va deschide focul.

Çacafuego era canoniera capturată de la spanioli. Nelson și-a gândit planul de debarcare aproape la fel de bine ca Eisenhower debarcarea în Normandia.

— Companiile debarcate vor înainta spre interior, spre a pune stăpânire pe port și pe principalele edificii ale orașului, apoi vor urca spre forturi. Vor lupta, pînă ce steagul soliei va fi înălțat fie de către inamic, fie de către noi. Fregatele vor trebui să ancoreze cît mai aproape de țărm după prima lovitură de tun. Vor sprijini debarcarea bombardînd forturile.

Căpitanii își luau notițe.

Toți marinarii care vor lua parte la debarcare vor îmbrăca uniforme de infanterie marine, iar dacă nu sînt destule uniforme vor purta o eșarfă roșie. Nu mă îndoiesc de curajul marinarilor, dar știți cîtă groază inspiră în rîndurile inamicului hainele roșii ale englezilor.

Mai trebuie consemnat faptul că grupele de debarcare nu trebuiau să ajungă pe uscat decît spre miezul nopții. Pentru a putea fi văzute hainele roșii, Nelson se bîzua probabil pe străfulgerările electrice din timpul bătăliei; și apoi, nimic nu îndreptățea ideea că aceasta avea să se încheie în zori.

— Veți angaja în luptă cît mai mulți oameni cu puțință și nu veți lăsa la bord decît strictul necesar. De îndată ce vă veți apropia de Tenerife, veți instala pe șalupele voastre platforme cu tunuri. Ați mai făcut asta și la Cadix.

La 21 iunie, ora 8 dimineața, zărilor se limpeziră, iar vulcanul din inima insulei Tenerife (3 711 m) se contură deodată în sud: un con albastru cu creștet de zăpadă, incins mai jos de un brîu năros, așa încît părea că plu-

teste prin văzduh. Escadra era, firește, încă invizibilă pentru oamenii din Santa Cruz, dincolo de orizontul lor.

Și își vedea de drum. Asaltul urma să aibă loc în aceeași seară. Companiile de debarcare ale navelor trecură la bordul ambarcațiunilor care aveau să le ducă spre fregate. Acestea trebuiau să mai înainteze ; în clipa hotărâtă, aveau să coboare pe mare șalupele încărcate cu grupele respective. În șalupe se găseau scări necesare la escaladarea digului.

Ora zece seara. Navele, încă invizibile din Santa Cruz, se îndreptau încet spre insulă. Fregatele se îndepărtaseră.

— Companiile de debarcare se îndreaptă probabil acum spre țărm, îi spuse Nelson lui Miller, comandantul său de pavilion. Ah, cit aș vrea să fiu și eu acolo !

Părea nervos ; a coborât și a ieșit din cabină de cîteva ori. Totuși a dormit două ore. La 3,30, îl trezi chelnerul său :

— Sir, se vede uscatul.

Se făcuse ziuă. Dar se stîrnise vîntul, marea era agitată. Într-adevăr, se zărea uscatul, dar nu numai atît ; tot ceea ce vedea Nelson era descumpănitor : cele trei fregate engleze și canoniera se aflau ancorate acolo, în fața portului Santa Cruz, stăteau neclintite ; între uscat și fregate — șalupele de debarcare ; unele cu velele întinse, altele folosind visele, răsfirate, parte dintre ele pîrînd că se întorc la fregate. Era deci limpede că atacul surpriză eșuase.

Mai rău decît atît : nici nu avusese loc, după cum l-a explicat, la trei ore după aceea, Troubridge lui Nelson, la bordul lui *Theseus*.

— Fregatele se găseau la mai mult de trei mile de țărm, cînd vîntul s-a rotit brusc spre noi, după cum vă puteți da seama, sir. Și aveam și un curent contrar. De fapt, n-am reușit să ne apropiem, sir.

— Înțeleg.

— Dar nimic nu-i pierdut, sir. Acum, după cum vedeți, vîntul a slăbit, marea se domolește. Vom putea debarca. Trupele spaniole cele mai bune sînt desigur cele din forturi ; pe celelalte le vom hărțui. Forturile au tunurile îndreptate spre mare ; le voi ataca pe la spate.

Odată cucerite, orașul și portul vor fi ale noastre. Propun să atacăm din nou, fără întârziere.

— Acum, în plină zi ?

— Da, sir.

— Fie, incuviință Nelson.

Intrucît de surpriză nu mai putea fi vorba, trebuia pus totul la bătaie. Troubridge a avut dreptate cînd a afirmat că marea s-a domolit. Era într-adevăr de-un calm aproape deplin. Dar a greșit crezînd că trupele spaniole din Santa Cruz aveau să se lase hărțuite. Prin lunetă Nelson zări pe mal văluri de fum, nimic altceva.

Ziua se scurse, urmă noaptea și nici un fel de vești. Troubridge nu apăru la bordul lui *Theseus* decît a doua zi la ora 7, descumpănit. Grupele sale nu se putuseră apropia de forturi. În final, le adunase și le adusesese pe fregate.

— Ai făcut tot ce-ai putut, știu. Să se reîntoarcă fregatele. O să mă mai gîndesc.

Marea este capricioasă pe latitudinile joase : cînd furioasă, cînd de un calm desăvîrșit, cînd iarăși agitată. Un vînt potrivit părea că vrea să apere Tenerife împotriva englezilor. Două zile forța navală a patrulet în larg, dincolo de orizontul insulei.

Nelson și-a convocat din nou căpitanii :

— Iată noul meu plan. Spaniolii sînt cu ochii în patru, dar ei nu știu unde vom debarca. Ne vom apropia de ei noaptea și îi vom ataca unde ne așteaptă cel mai puțin, în plin oraș, sub tunurile portului. Voi conduce personal atacul acesta, la bordul unei șalupe.

În dimineata zilei de 24 iunie, forța navală — inclusiv navele mari, acum nimic nu mai era ascuns — ancoră la două mîle de Santa Cruz. Vînt slab, căldură umedă, vizibilitate bună. Marinarii deslușeau chiar cu ochiul liber vechiul orașel cu clopotniță pătrată, cu case albe și acoperișuri tot pătrate ; sălbatecii munți vulcanici, atît de aproape, aveau parcă de gînd să-i strivească.

Nelson și alți ofițeri observară prin lunetele lor că trupe spaniole urcau muntele spre est.

— Ei cred că vom ataca din nou forturile ! Bravo !

Alt motiv de satisfacție — încă o navă mare se alătură forței navale, nava *Leander* comandată de căpitanul Thomson. Cu două sute de infanteriști de marină.

Beznă avea să fie abia cu puțin timp înainte de miezul nopții; dar nu era grabă. Nelson îl chemă în cabina sa pe locotenentul Nisbet, Josiah Nisbet, fiul soției sale Fanny. Josiah îl găsi pe amiral arzînd scrisori în sobița din cabină.

— Josiah, ce-o să se facă mama ta, sârmana, dacă o să fim uciși amîndoi? Îți vine tocmai rîndul să fii de cart la bordul lui *Theseus*. Rămii acolo.

— Nava se poate lipsi foarte bine de prezența mea, sir. În seara asta mai mult ca oricînd vreau să merg cu dumneavoastră.

Nelson a șovăit o clipă; dar după aceea a încuviințat. Își lubea fiul vitreg. Nu voia să-l lipsească de un prilej în care ar fi putut străluci; așa mergeau lucrurile în vremea aceea. Întocmi apoi o scrisoare pentru Saint-Vincent. Trebuia să explice asprului amiral primele două eșecuri de la Santa Cruz și să-i arate că erau pregătiți să-și asume toate riscurile. „Îl voi ataca pe inamic chiar sub bateriile orașului. Mîine fruntea îmi va fi încununată sau cu lauri sau cu flori de chiparos. Vi-l încredințez pe Josiah Nisbet, dumneavoastră și țării sale“.

Puțin mai tîrziu:

— Să mi se aducă șalupa, mă duc să cînez la bordul lui *Seahorse* cu doamna Freemantle.

Tinăra femeie se căsătorise de puțină vreme, la Gibraltar, cu comandantul fregatei *Inconstant*, care se pregătea să plece spre Anglia.

— Te duc în familia dumitale, spusesese Freemantle, apoi mă voi reîntoarce pe mare.

Lună de miere la bordul lui *Inconstant*. Frumos program, dar venise un ordin: „Căpitanul Freemantle va lua comanda fregatei *Seahorse* și se va alătura flotei la Cadix“.

— Vin cu tine, a spus tinăra soție.

Nu voi explica acum pînă unde autorizau uneori regulamentele marinei regale prezența unei femei la bordul navelor aflate în operații. Pe scurt, Betty Freemantle urmărea atacul de la Santa Cruz de la bordul lui *Sea-*

horse ; servea cina, și a ținut chiar un jurnal ; păcat că nu era decît o prostuță. În timpul cinei i-a spus lui Nelson că marinarii făceau totuși prea mult tărăboi în timp ce-și pregăteau mijloacele de debarcare. Cînd Nelson și Freemantle se despărțiră de Betty, pentru a lua loc în șalupe, ea le-a spus : „Bine, mă duc la culcare, pe mine“.

La ora 11 se încheiase și pregătirea ultimei șalupe. Înainte ! Noaptea era neagră, ploua, și asta era bine, întrucît astfel spaniolii nu-l puteau vedea pe inamic venind ; dar era mai greu să te apropii de port și de plaje fără să te lovești de stînci. Compania lui Troubridge trebuia să debarce pe dig. După un ceas și jumătate de înaintare anevoioasă împotriva vîntului și a ploii, echipajele auziră mugetul mării care se izbea de stînci. Așadar, depășiseră digul. Cu atît mai rău. Lovituri de tun și un schimb de focuri se auzeau dinspre dreapta ; se vedea și lumina pe care o făceau. Clopotele bisericii slobozeau dangăt de alarmă. Niște ambarcațiuni prinse în resac erau respinse, două se scufundau.

Partea de trupă care debarcase înainta luptînd. Cînd ajunse în fața celor dintîi case, ea fu luată în focul trăgătorilor postăți la ferestre, și toate acestea în beznă — singurele lumini erau cele de la gura țevelor de arme — și în mare vîlmășag. Totuși compania Troubridge izbuti să ajungă în piața centrală a orașului și să se mențină pe loc. Dinspre port, aceleași bubuituri de tun, aceleași schimburi de focuri. Nu prea păreau să meargă bine lucrurile.

Nelson se găsea în șalupe din capul diviziunii centrale. Cînd ambarcațiunea sa ajunse la jumătatea distanței de bătaie a tunurilor instalate pe dig (spaniolii avuseseră destul timp să se pregătească) rachete albastre sfîșiară beznă și, pe loc, o salvă de focuri. Se auzea pocnetul gloanțelor lovind lemnul șalupelor, se auzea șuierul gloanțelor fierbinți care cădeau în mare. Patru sau cinci sute de spanioli apărau digul. Detașamentele Thomson, Freemantle și Bonen reușiră să pună piciorul în anumite puncte ale digului, izbutiră să închidă, în total, gura a șase tunuri, dar nu putură înainta mai mult ; pierderi grele — mulți morți sau răniți.

Și Nelson fu rănit, în timp ce ajungea pe dig. O schijă de mitralii îi zdrobi cotul drept, chiar în secunda în care își trăgea sabia din teacă. Era sabia căpitanului Galfridus Walpole, un dar de-al unchiului Maurice Suckling; un talisman, își zicea Nelson. Și fiindcă sabia i-a scăpat din mîna dreaptă, a prins-o repede cu stînga.

Potrivit celor înscrise într-un raport, Nelson ar fi fost pe punctul de a părăsi ambarcațiunea în chiar clipa în care a fost lovit, dar mitralia a rănit și alți șapte combatanți din jurul său, „toți la brațul drept”. Potrivit unui alt raport, el ar fi pus piciorul pe dig, vîrindu-se în luptă, cînd Josiah Nisbet, care îl pierduse din vedere, l-a găsit rănit.

Cert este că Nelson stătea acum întins pe fundul șalupel, pierzînd mult sînge, și că vederea acestuia îi făcea, pare-se, greață. Josiah și-a scos pălăria și a așezat-o pe pieptul rănitului. Unul dintre vislași, un matelot, pe nume Lovel, și-a scos cămașa și a sfîșiat-o pentru a face o eșarfă de care a fixat un turnichet¹. Salvele din jur continuau, iar dramaticul teatru de luptă nu era luminat decît de străfulgerările tirului și de cîteva torțe ale spaniolilor.

Josiah Nisbet ceru cinci combatanți cu care izbuti să repună pe mare șalupa eșuată. El însuși înșfăcă o vișlă.

— Condu în așa fel încît să trecem pe sub tunuri, i-a spus el omului de la cîrmă.

Și s-au depărtat în noapte. „Ridicați-mă puțin, să văd”, a spus Nelson. Mereu aceleași licăriri de la gura țevilor, același fum, aceeași invălmășeală. Marea este agitată, stropii valurilor cad peste șalupă. Nu departe, cuterul *Fox*, ciuruit de ghiulele, este pe cale să se scufunde, cîțiva marinari din echipajul său se zbat în valurile negre. „Vă rog, salvați cît mai mulți”, a spus Nelson.

Prea încărcată, șalupa lunecă în hăurile talazurilor, depărtîndu-se totodată de coastă. O jumătate de oră la visle. Iată silueta unei fregate la ancoră, santinela strigă spre ambarcațiune :

¹ Piesă de lemn la bordul ambarcațiunilor. De data aceasta este folosită improvizat pentru a strînge bandajul.

— Ohé, o șalupă ! Aici *Seahorse*.

— Vă ducem la bordul ei, sir.

Dar Nelson înțelesese numele navei. La bordul lui *Seahorse* ? Niciodată !

— Duceți-mă pe *Theseus*.

— Dar bine, sir, e încă departe. Riscați să muriți înainte de a ajunge.

— Mai bine să-mi dau duhul decît să mă vadă doamna Freemantle în starea asta. S-ar îngrijora în privința soțului ei, și nici nu aș ști să-i spun ce s-a întîmplat cu el. La *Theseus* !

Au ajuns, în sfîrșit, la bordajul navei. Încercați, dintr-o ambarcațiune care dansează pe valuri, să vă ridicați la bordul unei nave, adică patru, cinci metri mai sus. Vi s-a aruncat un odgon, descurcați-vă. Încercați să faceți asta după ce ați pierdut mult sînge, avînd un braț neputincios, care doare.

— Nu mișcați, sir, nu vă ridicați, vă luăm noi.

— Mă voi ridica singur. Mai am un braț și două picioare.

Deasupra lor, cei de pe *Theseus* nu vedeau mare lucru. Cu mîna stîngă, apucînd odgonul care atîrna, Nelson l-a înfășurat pe brațul stîng, cum anume nu știu, nu am fost de față, iar cei prezenți nu au notat amănunte... Oricum, la un moment dat, a spus : „Cei de sus, ridicați !” Nelson a trecut peste bord, singerînd și cu brațul atîrnîndu-i, și lăsa-l pe puntea vasului său. În picioare. Era ora 1 din noapte.

Infirmeria unei nave din veacul al XVIII-lea semăna destul de mult cu un atelier de tîmplărie ; inclusiv instrumentele. Dar chirurgii știau multă anatomie și erau campioni în viteza operatorie, fără de care nici unul dintre pacienții lor nu ar fi putut supraviețui.

Chirurgul imbarcat la bordul lui *Theseus*, domnul Ronicet, era un francez, un regalîst exilat ; fugise din Toulon pe nava lui Hood, în august 1793. De îndată ce anunță că se impunea amputarea, Nelson răspunse : „Eram sigur. Dă-i drumul”. Nici vorbă de anestezie, pacientul a strîns o batistă în dinți. Lanterna care atîrna de plafon, legîndu-se, lumina slab, nava avea rîu. Pacientul era înghețat și vlăguit. Intervenția chirurgicală

reuși perfect. La o jumătate de oră după aceea, comandantul pavilion se prezintă și primi ordine de la amiral.

Chirurgul îl întreabă pe Nelson dacă dorea ca brațul să-i fie îmbălsămat și dus în Anglia pentru a fi înhumat.

— Puneți-l în același hamac cu cadavrul bravului marinar care a fost ucis lângă mine și scufundați-l în mare.

Bubuitul tunurilor continua să răsună în noapte. La ora 4 dimineța, șalupe engleze, care încă de la miezul nopții tot dăntuiseră pe valuri, putură în sfârșit să-și lase pe uscat compania de debarcare. În zori, schimb de focuri în oraș, în timp ce forturile bombardau forța navală engleză. Nelson, care ațipise puțin în cabină, datorită citorva pilule de opium, se trezi și îl chemă pe Miller :

— Navele și fregatele să ridice ancora !

Theseus a mai patrulet vreme de două ore prin golf, acoperind cu focul său ambarcațiunile care se întorceau încărcate cu cei ce scăpaseră din luptă. Celelalte erau prizoniere.

La ora 9, o ambarcațiune cu pavilion de parlamentar părăsi digul de la Santa Cruz. Pe ea se aflau un ofițer englez și un ofițer spaniol, acesta avind asupra sa un foarte politicos mesaj al guvernatorului. În cursul diminetii s-a făcut schimb de ofițeri prizonieri. Nelson i-a trimis guvernatorului din insulele Canare un butoiăș de bere și o roată de cașcaval. Guvernatorul i-a întors gestul de politete, trimițându-i două sticle cu cel mai bun vin din Canare. Nelson transmise guvernatorului informația că, de avea nevoie, putea duce la Cadix mesaje pentru curtea Spaniei, „deși în felul acesta trebuie să mă fac crainicul propriei mele înfringeri“. Iarăși război în dantele.

În ziua următoare, o misiune mai puțin plăcută. Nelson dictă o scrisoare în care descrie cu precizie lui Saint-Vincent împrejurările eșecului de la Santa Cruz. Pierderile omenesti se cifrau la 250 de morți, înecați, dispăruți și prizonieri. Nelson semnală conduita frumoasă a lui Josiah Nisbet „care avea față de el obligații, dar și

le-a achitat deplin“. Nisbet avea să-și cîștige astfel ga-loanele de căpitan.

De îndată ce durerile îl mai lăsară, Nelson învăță să scrie cu stînga. Se mîhni văzîndu-și noua grafie — ca de școlar înapoiat. Avea să și-o îmbunătățească mai tîrziu, dar scrisul dinainte, fin, aplecat, rapid era acum un capitol încheiat. În timpul traversadei Santa Cruz — Cadix, Nelson mai dictă o scrisoare pentru Saint-Vincent. Deloc optimistă : „Am devenit o povară pentru prietenii mei și nefolositor patriei... Cînd nu mă voi mai afla sub ordinele dumneavoastră, voi fi ca și mort pentru lumea asta. Sper că-mi veți putea da o fregată care să readucă în Anglia ce-a mai rămas din trupul meu“.

Forța navală și-a aruncat ancorele în fața Cadix-ului, la 16 august 1799 după-amiază. Nelson mai redactase o scrisoare pentru Saint-Vincent, de data aceasta scrisă în întregime cu mina stîngă. A trimis-o pe dată la bordul navei *Ville-de-Paris* : „My Dear Sir. Iată-mă încă o dată bucuros că revăd pavilionul dumneavoastră și, dacă îmi veți da permisiunea, voi veni să vă prezint omagiile mele la bordul navei *Ville-de-Paris*. Un amiral care nu mai are decît brațul stîng nu poate fi decît inutil. Cu cît mai repede mă voi retrage într-o căsuță modestă, cu atît mai bine va fi. Credeți-mă etc...“

Saint-Vincent a răspuns imediat printr-un mesaj plămădit din grîndoare și umor : „Nici un muritor nu poate porunci izbînzii“. Dar Saint-Vincent era incredințat că, în urma curajoasei lor acțiuni, Nelson și tovarășii săi „își sporiseră renumele. Fregata *Seahorse* avea să-i transporte curînd pe Nelson și pe Freemantle în Anglia, iar Nelson era invitat să cîneze a doua zi la bordul lui *Ville-de-Paris*, dacă bineînțeles nu se simțea prea obosit.

Nelson citi biletul. Și care a fost rezultatul imediat ? Un om optimist, plin de avînt, vizibil stăpînit de dorința de a dovedi că, fără un ochi, și ciung, nu era deloc mai puțin marinar. „A luat masa cu mine, avea să-i scrie a doua zi Saint-Vincent Primului lord al Amiralității, și sînt convins că-și va reveni deplin, că va putea să-și servească din nou regele și țara“. Cîna a fost veselă, însuflețită. Prostuța doamnă Freemantle, și ea de față, și-a notat

apoi, în jurnalul ei : „E într-adevăr *shocking* să-ți lipsească un braț“.

Fregata *Seahorse*, avînd la bord pe Nelson și familia Freemantle, a acorat în rada Shithead la 1 septembrie 1797, pe o puternică briză de vest și pe timp noros.

Fanny Nelson își ridică în sus arătătorul de la mîna stîngă slăbită :

— Ascultați !

Era ora 8 și jumătate seara, duminică 3 septembrie 1797. O bună parte a familiei se găsea în salonul casei din Bath, pe care pastorul o închiriasse mobilată pentru trei ani — „Hotărît lucru, nu mai suport clima din Norfolk“. În afară de pastorul Edmund Nelson, se mai aflau de față fiul său William, tot pastor, două dintre fiice și copiii lor. De asemenea, Fanny. Pînă atunci lumea se minunase de ziua care fusese atît de frumoasă, după o săptămînă de vînt și ploaie. Și, deodată, Fanny ridicase degetul și spusese : „Ascultați !“ O trăsură se oprise în fața casei. Iar ea, Fanny, recunoscuse un glas. Peste un minut soțul ei intra în salon, rîzînd.

Mai mult de trei ani de absență. O mincă, dreapta, goală și un ochi, dreptul, fix, fără viață. O cicatrice neiertătoare brăzda sprinceană dreaptă. Toată familia Nelson suferi un șoc, dar buna lor educație nu dădu greș, nu arătară nimic. Stringîndu-l pe amiral în brațe, Fanny suspină : „O, ai slăbit !“ Ea însă și mai mult.

Nelson avea atunci treizeci și nouă de ani. Cîteva portrete ale sale au fost pictate în această etapă de viață. Am mai avut prilejul, pînă acum, să-mi dezvălui mania de a scruta portretele ; dar, punînd alături mărturiile, îmi dau seama că de aici înainte cele mai multe dintre imaginile eroului vor fi înfrumusețate. De-acum înainte doar asupra lor, a mărturiilor, trebuie să ne fixăm atenția.

Mineca goală și ochiul mort izbeau de la prima vedere. Pentru vremea sa, era un bărbat de talie mijlocie ; noi l-am găsi scund. Slab. În haine de mare ținută părea „fragil ca o frunză de toamnă“. Nu se putea îmbrăca decît cu ajutorul unui valet. Părul, la origine șaten-roșcat, era alb, încă din timpul acelei nefericite expediții din Nicaragua, de cînd se și scurseseră șaptesprezece ani. Tră-

săturile erau puțin mai neregulate decât cele din portrete : pielea feței, tăbăcită de aerul mării ; în chipul tras, nasul pare mai proeminent decât în urmă cu zece, cincisprezece ani ; în pofida celor două cute severe care se ivesc deseori de o parte și de alta a gurii, aceasta a rămas expresivă, senzuală și parcă vulnerabilă. Privirea, neînchipuit de tinerească. Pentru a observa toate acestea, Nelson trebuia surprins în anumite momente, căci în conversație se înflăcăra atât de puternic și de repede, cucerea și subjugă oamenii cu atîta iuteală, încît nimeni nu mai lua în seamă vreunul dintre detaliile amintite.

Pastorul Edmund Nelson era neschimbat. „Dumnezeu a făcut ca sănătatea lui să nu se altereze prea tare“. Era înfloritor. William, pastorul, ca și surorile, s-au îngrășat. Lady Nelson, slăbită, am spus. Și, într-adevăr foarte nervoasă. I s-a povestit lui Nelson — mai mult în glumă, nedramatizîndu-se — că a ajuns să nu poată hotărî să deschidă singură o scrisoare, de teamă să nu găsească în ea cine știe ce veste proastă.

— Ah, a spus Nelson, nu-i deloc ușor să deschizi o scrisoare, am de-acum experiență. Dar mă voi antrena în treaba asta, draga mea, spre a te scuti pe tine.

Ziarele londoneze au sosit a doua zi, toate avînd pe prima pagină articole privind expediția din Tenerife. Esecul apărea învăluit, se vorbea mai mult despre curajul combatanților, iar despre al lui Nelson cu deosebire. *Gazette de Bath* istorisea : „Au sosit la Bath : lady Ann Manon, sir John Snow, sir William Addington, amiralul Horatio Nelson. Sir Horatio a fost primit la Portsmouth la 1 septembrie și felicitat de toți ; a sosit la Bath sănătos și vioi, spre marea bucurie a soției și a venerabilului său tată. Este obiectul admirației tuturor aceloră pentru care curajul britanic are preț“. A doua zi, scrisori omagiale cu duzinele.

Recăpătînd putere, Fanny se și apucase să scrie unei rude, rugînd-o să-i caute o locuință în Londra : „Amiralul trebuie consultat urgent de un chirurg eminent. Rana lui trebuie pansată în fiecare zi, și suferă tare mult. Nu poate dormi decât puțin, cînd ia opium“. Pînă atunci, un medic din Bath îi schimba pansamentele. Ca să se poată

descurca și ea, Fanny asista la operația aceasta, spectacol nu prea plăcut. Ciotul era ligaturat. Cînd i se schimba pansamentul, trebuia „să se tragă puțin de legătură, pentru ca mai tirziu să poată fi scoasă”; mărturisesc că nu am găsit nicăieri o explicație mai clară.

Nelson, Fanny, fratele pastor și un servitor au plecat spre Londra la 11 septembrie. Încîntat de călătorie, fratele pastor spunea : „Ce zi frumoasă”. Fiecare zdruncinătură a poștalionului devenea pentru amiral prilej de adevărate chinuri. La vreo sută de kilometri de Londra, cînd s-au oprit la Newbury, Nelson l-a întrebat pe patronul hanului *Pelicanul* dacă restul drumului nu putea fi străbătut cumva pe apă.

— Ba da, sir. O luați pe canal pînă la Reading, iar de acolo, pe riu, pînă la Londra.

Pe riu, adică pe Tamisa. Călătorii au ajuns în seara zilei de 13 septembrie la apartamentul închiriat pe Bond Street, numărul 141. După cum bine se știe, Bond Street se află în centrul orașului, este o stradă cu magazine și un loc de plimbare, așa era ea încă de pe vremea lui Nelson, cel puțin în partea ei mai nouă care data din 1700 ; apartamentul se găsea în partea dinspre vest a clădirii, „partea bună”. În privința finanțelor, grijile dispăruseră — o cotă-parte frumoasă pentru capturile din bătălia de la capul Saint-Vincent, o pensie pentru răni... În seara aceea, Nelson nu se uită la nimic, într-atît era de istovit. Îi spuse lui Fanny că-l durea tare brațul, la fel ca după amputare.

Doctori și chirurghi. Încă din primele zile Nelson fu consultat de mai mulți, toți cu reputație. Examinau ciotul, clătinau din cap, uneori se strîngeau spre a se consulta între ei, dar pînă la urmă declarau că se cuvine să aibă răbdare, că numai timpul etc... „Oricum, trebuia continuat cu pansamentele”. Fanny și le lua asupra ei, cu devotament. Se îngrijora însă văzîndu-și soțul rob al opiumului.

Prima oară cînd Nelson se duse la Amiralitate, el auzi confirmîndu-i-se o veste bună : pensia lui se ridica la o mie de lire sterline pe an. Înainte de a încasa primele venituri, el trebuia să aducă, potrivit tradiției, un ștat de serviciu.

— Iar dacă aveți intenția de a reintra în serviciu, chirurgii din Royal Navy trebuie să vă examineze ochiul rănit.

Nelson era contraamiral, devenise deci un fel de erou național; totuși, i se punea în vedere să-și arate chirurgilor ochiul în prima sau a treia marți a fiecărei luni, la ora 6 seara. Spitalul maritim se găsea în Cetate; la 6 seara era beznă, iar anotimpul ceturilor opace, în toi. Nelson se împotrivi:

— Mă voi duce la spital într-o zi oarecare, de la 10 dimineța la 4 după-amiaza. Spre a fi consultat la ochi. În alte zile pentru a-mi arăta brațul. Iar mai târziu, pentru un picior, cine știe?

În Bond Street numărul 142, Fanny avea de luptat cu sumedenie de portretiști care voiau să-l picteze pe amiral; printre ei se găseau „specialiști” de serie, care își vindeau producția prin magazine. Unii dintre ei pictaseră deja portrete din imaginație, fără model, când cu o fișie neagră peste ochiul atins, ca un pirat, când cu ochiul drept teafăr.

La 25 septembrie, Nelson fu invitat la deșteptarea regală, de la Saint-James, altfel spus o recepție la care apărea și regele. Protocolul l-a informat, în același timp, cum anume trebuia să se prezinte cu brațul lipsă, cazul fusese discutat. Partea de sus a mincii trebuia să fie tălată (un fel de incizie), pentru a permite ciotului dureros să nu fie atît de strîns în fașa foarte dură, dar mincea astfel despicată trebuia oarecum menținută închisă prin trei noduri de panglică neagră sau bleumarin. Aceasta era ținuta corectă și reglementară a proaspătului amputat.

Recepție strălucitoare; erau de față ambasadorii din Turcia, Sardinia, Portugalia, Neapole; pair-i aliniați, apoi eroi ai mării, supraviețuitori ai bătăliei de la Saint-Vincent și ai celei de la Santa Cruz. O ușă se deschise în fundul unei galerii lungi, și iată-l pe regele George III apărînd (la data aceea: patruzeci și doi ani, mic de stat, față prelungă și roșie asemănătoare unui cap de curcan; acces de nebunie în 1788—1789, apoi altele în 1803 și 1804, și nebunie definitivă în 1810). Lordul Mal-

mesbury îi prezenta invitații. Cînd veni rîndul lui Nelson, regele spuse cu mult tîlc :

— A, v-ați pierdut brațul drept !

— Nu de tot, sire, i-a răspuns Nelson arătîndu-i-l pe Edward Berry, tovarășul său de arme de la Saint-Vincent, care îi stătea alături.

Suveranul a continuat :

— Patria mai are dreptul la sacrificii din partea dîmitale.

Cei prezenți îl priveau pe Nelson întrebîndu-se în chip vădit ce altceva urma să mai jertfească. Între timp, la cîteva zile după aceea, fu numit cavaler al Ordinului Băii de către rege personal. Din clipa aceea era sir Horatio.

Peste alte cîteva zile, un personaj zîmbitor se prezentă în strada Bond numărul 141.

— Colonel Drinkwater, spuse el valetului.

Îl strînse pe amiral în brațe. Gazdele nu publicaseră încă minunata sa relatare despre bătălia de la capul Saint-Vincent, dar avea să-i „dea ampoare“, scriînd o carte. Conta pe un succes superior celui raportat cu *Istoria Gibraltarului*. Invitat la cină, el vorbi despre zvonul cules de el în aceeași dimineată la Whitehall.

— Se pare că este în curs o mare bătălie navală între flota noastră din Marea Nordului și flota olandeză.

— Ah, exclamă Nelson, mi-aș da și brațul celălalt, numai să fiu acolo !

Vestea oficială a victoriei apăru în presă peste două zile : „Amiralul Duncan a distrus complet flota olandeză la Camperdown“. Tunurile din Turn au bubuit, londonezii au fost invitați să pavoazeze, să ilumineze.

În Bond Street 141, nici steaguri, nici lămpioane. Nelson suferea — și din pricina brațului, și pentru că fusese departe de o victorie. Seara, niște trecători care sărbătoriseră succesul într-un cabaret bătură zdravăn în ușa casei aceleia aparent indiferente față de bucuria națională. Valetul le spuse de la geam că acolo dormea amiralul Nelson, rănit la Tenerife. Scandalagii se depărtară îndată.

Alți chirurghi veniră să-l examineze pe Nelson. Cîntul era stacojiu și dureros.

— Asta pentru că ligatura strânge o arteră și un nerv. Trebuie aplicate cataplasme.

— Nu, spunea o altă somitate. Trebuie din nou operat. Dar nu va fi ușor.

Fanny le asculta cu mîhnire părerile și pregătea cataplasme. Apoi, o veste bună răsări în peisajul acela sumbru. Cumnata unei surori de-a lui Nelson auzise cum că ar fi fost de vînzare o casă la Roundwood, lângă Ipswich, în ținutul pictorului Constable; construită în 1700, locuința aceasta avea o poziție bună, nu era nici prea mare, nici prea mică, „tocmai potrivită pentru un gentleman“. Prețul, cuviincios. Pastorul Edmund Nelson scrisese fiului său: „Presupun că ai intenționa să o cumperi“. Fără să fi văzut casa, Nelson spuse da. Nu mult după aceea, tatăl dădu a înțelege că avea de gînd să se retragă la Roundwood.

Altă veste bună — Nelson află, cu puțin înainte de sfîrșitul lui noiembrie, că era desemnat să preia comanda lui *Foudroyant* de 80 de tunuri. Nava aceasta, pe cale de a fi terminată, avea să fie lansată în ianuarie și pregătită să iasă în mare după o lună. Nelson oftă mulțumit. În pofida bunelor cuvinte ale regelui, el se temuse tot timpul că nu cumva mai-marii de la Amiralitate să-l socotească pipă în cel din urmă inapt din cauza dublei sale infirmități. Slavă cerului, nu se întîmplase așa.

Nelson își cumpărase tocmai, ce-i drept, căsuța visurilor sale, dar acum nu se mai gîndea decît la noua lui navă. Era hotărît să dea uitării, să înfrîngă neostoita durere de la braț, așa cum mai înainte știuse să înfrîngă blestematul rău de mare. Dar iată că interveni ceva nou.

La 29 noiembrie căzu peste Londra o ninsoare bogată și neîntreruptă: de la 9 dimineța pînă la 9 seara. Covorul de zăpadă înăbușea obișnuitele zgomote ale străzii. Ajutat și de opium, Nelson dormi ceva mai bine, deși durerile tot îl treziră din somn la ore mici. La 30 noiembrie, potop de zăpadă. Duminică seara Nelson se culcă la ora lui obișnuită. Cînd se deșteaptă, se luminase de ziuă. Fanny stătea lângă patul său:

— Ai dormit toată noaptea.

— Nu mă doare deloc, să fie oare cu puțință?

Fanny desfăcu pansamentul și chemă îndată chirur-
gul. De cum trase încetisor de ligatură, aceasta căzu.
„Ca un șarpe răufăcător și răumirositor“. La trei zile
după aceea, ciotul era deplin cicatrizat, trandafiriu. Dis-
părea, în sfârșit, coșmarul.

Cînd lordul Spencer îl vestise pe Nelson că va co-
manda nava *Foudroyant*, îi mai spusese că trebuia să se
găsească, în ziua de 15 decembrie în catedrala Sfîntul
Paul, unde o slujbă solemnă avea menirea să mul-
țumească Atotputernicului pentru toate victoriile navale
din războiul acela. În timpul procesiunii, Nelson a pășit
exact pe locul în care, peste șapte ani, avea să fie ridi-
cat monumentul său funerar.

În după-amiaza aceleiași zile el se prezentă și la pri-
mărie, în biroul de tezaur, pentru a primi, oficial, diploma
de cetățean al cetății Londra. În fața lui, lordul-primar
și vistiernicul; de asemenea, consilierul John Wilkes
care rosti alocuțiunea.

Cu treizeci de ani în urmă Londra îl aclamase pe
Wilkes, pe atunci erou al maselor populare. „Wilkes și
libertatea!“, se strigase. Iar biserica și statul tremurau.
Wilkes a cunoscut apoi și temnița, și exilul, după care a
primit din nou un scaun în Parlament. Acum, la șapte-
zeci și unu de ani, magistrat municipal, retras din toate
furturile.

— Sir Horatio, vă felicit și vă mulțumesc.

Nelson, subțiratic și fragil în țeapăna ținută numărul
unu, stătea neclintit, sub raza privirilor. Pe o masă din
fața lui, caseta de aur care conținea brevetul de cetățean.
Toată lumea știa că prețuia o sută de guinee.

— Mulți amirali de-ai noștri au binemeritat de la
patrie, dar în cazul dumneavoastră există o modestie ero-
ică, vrednică de cea mai mare admirație.

Wilkes apăsă cu oarecare stîngăcie pe ideea :

— Ați lăudat cu înflăcărare faptele de arme ale altor
ofițeri, camarazi de-ai dumneavoastră, fără să menționați
măcar propriul merit.

Nelson era impasibil. În sfârșit, bătrîna vulpe în ale
politicii îi înmînă prețioasa casetă :

— Fie ca o viață lungă să vă îngăduie a vă bucura de recunoscătoarea binecuvîntare a patriei ; sinteți onoarea și protectorul ei.

La 8 decembrie, Nelson ceru să i se facă o slujbă în biserică cea mai apropiată de domiciliul londonez, în parohia St. George Hanover Square ; doar pentru el : „Un ofițer dorește să-i mulțumească lui Dumnezeu atotputernic pentru vindecarea totală a unei răni grave și pentru multele binefaceri pe care i le-a hărăzit“.

Wilkes îl denumise pe Nelson protector al patriei. Anglia avea atunci nevoie de un mare număr de protectori, căci veștile de peste hotare nu erau bune deloc. Pe unele Nelson le primea direct, prin lordul Hamilton. Zece mii de francezi își instalaseră bivouacurile în vilele Lombardiei, iar alte douăzeci și cinci de mii sosiseră pe tărîm între Genova și Marsilia. Panica domnea în toată Italia și cu deosebire la Neapole. „Se pare că guvernul francez are intenția să aducă revoluția pînă aici“, scria lordul Hamilton. Un alt zvon, mai grav, ajunsese pînă în sinul amiralității britanice : francezii concentrau la Toulon trupe, materiale de transport, nave de război. Iar Anglia nu mai avea în Mediterana decît o navă de linie cu 74 de tunuri și două fregate.

În decembrie 1797 Nelson află că *Foudroyant*, care se găsea în construcție, nu putea fi lansat la data prevăzută. Dar Amiralitatea nu voia să piardă timp : „Veți trece la comanda navei *Vanguard*“. *Vanguard* era o navă cu 74 de tunuri, căreia i se completa armamentul.

Nelson ardea de nerăbdare, dar nu-și putu arbora marca de contraamiral la arborele mare al noii sale nave aflată în rada portului Spithead decît la sfîrșitul lui martie.

La 30 martie, lordul Spencer îi scrisese lui Saint-Vincent ex-Jervis, care se găsea la ancoră în Gibraltar, că i-l trimite pe Nelson. Prin cursa-retur (o fregată, ca de obicei), Saint-Vincent răspunse că la primirea scrisorii „a simțit că reînvie“. „Prezența amiralului Nelson era atît de indispensabilă în Mediterana, încît în afară de *Vanguard* voi trece sub comanda sa și pe *Orion* (74 de

tunuri), pe *Alexander* (74 de tunuri, plus trei sau patru fregate, cu misiunea de a afla ce anume pregătesc francezii“.

Nelson a intrat în Mediterana în prima jumătate a lunii mai 1798. În Franța, în vremea aceea, luna mai se numea florar, iar 1798 era anul VI. La 20 florar anul VI, 9 mai 1797, Bonaparte, venind de la Paris, sosea la Toulon cu Josefine; ea și Nelson, se căsătorise cu o văduvă creolă, în urmă cu numai doi ani.

La douăzeci și nouă de ani, Bonaparte, general șef al armatei din Italia, îi zdrobise tocmai pe austrieci, prinzându-i Viena, iar acum avea de gând să lovească Anglia în Egipt. Tot slab, cu ten gălbui și păr lins, are totuși o înfățișare ceva mai arătoasă decât cu aproape cinci ani în urmă când, tânăr căpitan de artilerie, bombarda pozițiile și flota engleză la Toulon.

Cortegiul său, alcătuit din mai multe trăsură, a intrat în oraș prin poarta franceză și s-a îndreptat spre hotelul marinei, unde generalul și soția sa aveau să locuiască. Ea urma să-l însoțească în Egipt, lucrul era hotărât. Dar într-o săptămână s-a și răzgândit: „Nu mă simt prea bine, călătoria asta lungă mă sperie“. În fapt, dragostea pentru un chipeș husar o lega de Paris.

Inaitele autorități și notabilități din Toulon îl întâmpină pe Napoleon când coboară din trăsură. Aude laudele de primire, răspunde cu amabilitate, dar scurt. Se adresează tuturor cu vorba „cetățean“. Cej pe care i-a cuprins în privirea sa nu se gândesc nici o secundă la tinerețea lui (pentru un general șef), nici la statura-i mediocră. La cel mai mărunț ordin de-al său ofițerii se precipită.

Așa cum au dus vestea iscoadele engleze la Londra, de câteva săptămâni s-au concentrat la Toulon un corp expediționar și o flotă însărcinată să-l transporte. Cifrele, dacă ar fi să ne luăm după ele, erau impresionante: treisprezece nave de linie franceze, printre care și *Orient*, cu 120 de tunuri; două nave mari și șase fregate venețiene, opt fregate franceze, șaptezeci și două de corvete,

cutere și alte ambarcațiuni mici; mai mult de 400 nave de transport, în totul 500 nave cu 40.000 de oameni de trupă și 10.000 marinari.

O săptămână întreaga Napoleon a convocat autoritățile civile, militare și navale, a pus întrebări, a dat ordine. A circulat încolo și încoaice prin arsenal, a cerut să meargă la bordul navelor, să discute cu amiralii Brueys și Villeneuve.

— După părerea dumneavoastră, câte persoane cunosc acum intenția noastră? la întrebare Bonaparte pe Brueys.

— Nu mai mult de patruzeci, cetățene general șef. Altfel nu s-a putut.

Poliția era pe urmele spionilor englezi. Pentru a-l minți pe Nelson, care se găsea acum în Mediterana, presa dădea a înțelege că ținuta atacului avea să fie insula engleză.

Ce a văzut, ce a înțeles Bonaparte la bordul navelor unde se ducea? Corsicanul acesta genial pe uscat nu se pricepea în ale mării. Voia să se instruiască, avea să aibă prilejul; peste șaisprezece ani, când fregata *Undaunted* avea să-l poarte, decăzut, spre insula Elba, el avea să pună întrebări precise și competente. Dar acolo, la Toulon, în 1798, s-a dovedit un neștiutor.

Navele de transport au fost rechiziționate în porturile italiene. Protecția lor o alcătuiau rămășițele escadrei „du Levant“, tot cea ce englezii nu reușiseră să ia cu ei sau să ardă când au fost alungați din Toulon, în decembrie 1793, plus câteva nave sosite din „Ponant“. Oare toate navele acestea de război erau „bătrâne“, stricate, putrezite“, cum au scris autorii rapoartelor redactate după Abukir? Oare echipajele lor erau, toate, o adunătură de candidați la spînzurătoare și de nevolnici? Nu tocmai. Este foarte greu să-ți poți forma o idee exactă despre calitatea marinei de război franceze în 1798, în parte și din pricina rapoartelor menite a explica sau a scuza înfrîngerile. Putem crede, totuși, că era ceva mai bună — întrucîtva mai puțin proastă — decît în 1793—1794. Curajul, oricum, nu avea să lipsească.

Comanda părții comerciale a expediției din Egipt fusese încredințată lui François Paul Brueys d'Aigallier. Cincizeci de ani, locotenent, comandor în timpul Războiului de independență al Americii, destituit în 1793, reprimat în 1795 și promovat, atunci, contraamiral, pentru că Bonaparte îl remarcase la Raguse, în timpul campaniei din Italia. „Bun organizator“, spusese el, Brueys și-a dovedit cu strălucire această calitate, cu prilejul contopirii uriașei armada cu trupele sale, cu materialul, munițiile, aprovizionarea sa gigantică, prevăzuse pentru o traversare lungă și lentă fără escale; însăși traversarea, fără dispersare sau pierderi importante, putea a fi socotită drept o mare izbândă a navigației. După aceea vom vedea altceva.

Bonaparte își dădăcise trupele fără să le spună încotro le conducea:

— Vă voi duce într-o țară unde, prin viitoarele voastre fapte de arme, îi veți întrece pe cei care îi miră pe admiratorii voștri.

Verbul a mira avea pe atunci un sens mult mai puternic decât astăzi. Sfirșitul proclamației dădea a înțelege că respectiva campanie avea să fie pentru combatanți cel puțin la fel de fructuoasă ca aceea din Italia:

— Făgăduiesc fiecărui soldat că la întoarcerea din această expediție va avea cu ce să-și cumpere 6 pogoane de pământ.

De ce să nu reamintim că un pogon reprezenta aproximativ (existau trei măsuri cu numele acesta) patruzeci și cinci de arii? Șase pogoane: cu ceva mai puțin decât trei hectare.

Expediția ridică velele la 30 florar anul VI, adică la 17 mai 1798. La marginea capului Manegue, la piciorul Marelui Turn, deci cam în afara orașului, un grup mic de ofițeri, de notabilități și de cucoane o înconjurau pe cetățeană Bonaparte venită să asiste la plocarea din port. Velele navelor mari se desfășurau, iar fregatele de avangardă țîșneau deja spre ieșirea micuței rade. Transportoarele de trupe, greoaie, defilau în șir prin fața fortului Eguillette, făcând cu respect loc escadrei. Ieșirea din port constituia o mișcare solemnă și în același timp voioasă.

— Cetățeană, spuse un ofițer adresându-se Josefinei, iată nava *Orient*. Generalul șef se află desigur la pupa, pe dunetă.

Josefina deschidea larg ochii ei frumoși, dar nu zărea decît cîteva siluete anonime. Oare Bonaparte se uita și el spre mal ? Da, și cu toate că ea nu l-a putut recunoaște, urarea de rămas bun tot l-a primit. Pe nava *Orient*, tricolorul a cobărit încet și a urcat iarăși la vergă. Toți cei de față au afirmat că ochii Josefinei s-au umplut atunci de lacrimi. Inima omului nu este simplă.

Marea nu respectă prestigiul. Un vînt puternic dinspre nord-vest, împingînd zdravăn nava pe direcția cea bună, a făcut ca, zile în șir, generalul șef să nu poată fi văzut — rău de mare, cu și Nelson ; Bonaparte, însă, rămînea culcat în cabină. De altfel, toată armada avea rău de mare : tovarășii întîmplători ai lui Bonaparte, savanți și militari cu grade mari, trupa îngrămădită în interpuți și calele transportoarelor, și chiar caii.

După domolirea mării, s-a trecut la organizarea unei vieți mai sociale la bordul lui *Orient*. Se juca mult cărți. Nu Bonaparte, care bătea puntea în sus și în jos, intra în cabină, iarăși ieșea, cobora în careu, se uita ce anume citesc cei care nu jucau cărți.

— Romane ? Lecturi pentru cameriste ! Citiți istorie !

Uneori fregatele de cercetare aveau de-a face cu cîte o navă neutră, și atunci Bonaparte cerea să-i fie aduși căpitanii ; el însuși îi interoga : cînd plecaseră de la ancoră, ce nave întîlniseră și încotro se duceau acelea, văzuseră o escadră engleză ? Spionii englezi, gîndea generalul șef au văzut desigur, armada plecînd din Toulon, iar Nelson patrula în Mediterana. Unde și cînd îl vor întîlni ? Ori poate că aveau să scape nevăzuți ?

Marea și vîntul erau bonapartiste, și aveau să fie astfel vreme de cîteva săptămîni. La 20 mai, același vînt puternic care zgîlțise și împinsese armada franceză în direcția cea bună, brutaliză forța navală a lui Nelson — trei nave mari, patru fregate — în timp ce se găsea la vest de Sardinia. Fregatele zburară la naiba pe crestele valurilor, navele mari se mistuiră în depărtări. O rafală

de vînt rupse arborele trinhet al lui *Vanguard*. Cele două bucăți căzură pe suprastructura de la prova, trecură peste bord și rămase în urmă. Nava avea un rului primejdios. „Flota mea era disperată și într-o situație alit de proastă, a notat Nelson, încît pînă și apariția unei simple fregate franceze ar fi fost neliniștitoare“.

Pînă la urmă, *Alexander* regăsi nava-amiral și putu să o remorcheze pînă la rada portului San Pietro, la sud de coasta occidentală a Sardiniei.

— Nu vreți să mă duc la Gibraltar, să cer pentru dumneavoastră o altă navă ? a întrebat comandantul lui *Alexander*.

— Nicîdecum. O să-l reparăm aici pe *Vanguard*.

Cinci zile de muncă înversunată, și s-a putut pleca. La 31 mai Nelson se găsea iarăși de santinelă în fața Toulonului. Cu cele trei nave mari ale sale pindea, încă o dată, ieșirea unei flote franceze.

În următoarele trei zile i-au sosit cele două știri, pînă acum cele mai importante din cariera sa. Prima, adusă de o fregată-curier venită din Gibraltar : Saint-Vincent a primit instrucțiuni de la Londra. Trebuia să trimită urgent o flotă în Mediterana, „pentru a căuta forțele ce se pregăteau la Toulon, apoi, odată ajuns în fața lor, să le captureze, să le scufunde, să le ardă sau să le distrugă“. Din ordinul regelui, Nelson trebuia să conducă flota aceasta alcătuită din unsprezece nave de rangul întii, plus ceea ce, firește, avea Nelson. Totul urma să se concentreze în fața Barcelonei, fu hotărîtă o întîlnire.

Cealaltă știre, adusă a doua zi de un spion englez scăpat de la Toulon : armata franceză părăsise portul la 17 mai. Se pare că se îndrepta spre una din următoarele direcții : Neapole, Sicilia, Malta sau Egipt.

Ce ați face în locul lui Nelson ? Cu toate pinzele, sus spre întîlnirea de la Barcelona, apoi cap pe Neapole ? Nu chiar imediat, Nelson i se adresă lui Berry, comandantul său de pavilion :

— Mai întii trebuie să ne regăsim fregatele.

După cum se știe, navele acestea rapide sînt cercetași care se duc și vin prin toate părțile în timpul înaintării unei escadre. Aceasta, fără ei, înaintează aproape orbește.

Comandantul unei forțe navale indică totdeauna un punct de întîlnire a navelor sale, în caz de dispersare forțată. Căpitanii fregatelor lui Nelson, răspindite de furtuna din 20 mai, știau că, după învingerea neprevăzută-lui, ei trebuiau să se ralieze într-un anumit punct de pe mare, la vest de Corsica. Nelson se duse acolo. Dar, nici o fregată; trebuia să se descurce fără ele.

Și fiindcă acum Nelson se îndrepta spre întîlnirea de la Barcelona, un bric îi ieși în întîmpinare cu încă o veste: fregatele nu s-au scufundat, dar, suferind stricăciuni după vîntul din 20 mai, s-au tîrit cum au putut pînă la Gibraltar, unde li se făceau reparațiile necesare. Să le aștepte, să ceară altele? Nu. Timpul zorea din urmă, iar Nelson era stăpînit de o altă idee: după realizarea întîlnirii de la Barcelona, să pornească spre Neapole cu toate navele sale. Iată și textul scrisorii pe care i-a trimis-o înainte, prin bricul rapid, lordului Hamilton: „Sper să obțin la Neapole fregate, căci din nefericire ale mele m-au părăsit. Am nevoie de informații privitoare la flota franceză. Am nevoie de navigatori buni pentru coasta Siciliei sau pentru oricare alt loc unde s-ar putea găsi inamicul, căci am de gînd să-l urmăresc, la nevoie chiar pînă la Marea Neagră“.

Înainte de a fi o bătălie, Abukir avea să fie o vîna-toare îndrăcită; un *steeple-chase*¹ cu obstacole diplomatice. „Porturile regatului Neapole sînt oare deschise pentru navele Majestății Sale? l-a întrebat Nelson pe lordul Hamilton. Au dat oare guvernatorii ordin să fim lăsați să intrăm liber în port și să ne pună la îndemină toate cele trebuitoare?“

Firește că nu. La 10 octombrie 1796 Napoleon silise regatul Neapole să semneze cu Directoratul² un tratat de pace; acesta prevedea că în nici un port al regatului

¹ Cursă de cai cu obstacole, pe teren variat.

² Guvern care a condus Franța de la 4 Brumar, anul IV (26 octombrie 1795) pînă la 18 Brumar, anul VIII (3 noiembrie 1799).

nu aveau voie să intre mai mult de două nave engleze deodată. Nelson avea deci să se lovească, la Neapole, de primul și cel mai mare obstacol. Personajul care îi da posibilitatea să-l treacă — și care, totodată, își va face o senzațională intrare pe scena politică internațională — ne este cunoscut. Îl cunoaștem chiar mai bine decât Nelson în momentul în care flota lui sosea în rada portului Neapole, la 17 iunie 1798. Este o femeie. Da, Emma Hamilton.

Scena s-a petrecut într-un salon al palatului regal — fostul, cel de la Neapole — din marmură trandafirie. Era 6 dimineața. Trei persoane: ministrul Acton, ambasadorul Hamilton și căpitanul Troubridge, se reuniseră în salonul acela. Toți trei vorbeau engleza, deci nu aveau nevoie de interpret.

Nelson nu era de față. Cum nu putea ignora într-un total clauza impusă regatului Neapole prin tratatul încheiat cu Directoratul, el își menținea, pentru moment, flota dincolo de limita apelor teritoriale și aștepta. L-a delegat pe Troubridge să-i reprezinte. Nici regele Ferdinand nu era prezent. Pion laș și ipocrit, el nu a vrut să-l întâlnească pe Nelson, știind că o uriașă flotă franceză părăsise Toulonul și temându-se ca nu cumva să o vadă reapărînd dintr-o clipă în alta.

Căpitanul Tom Troubridge (în ținuta numărul unu, în ciuda orei matinale) a explicat calm ministrului Acton că guvernul britanic era dispus să folosească toate resursele țării, cît timp avea să fie nevoie, pentru a-l strivi pe Bonaparte. Ieșirea armadelor franceze în Mediterana reprezenta o nesperată ocazie, iar Nelson era sigur că o va distruge. Dar avea nevoie, pentru a putea ajunge la ea, de tot ceea ce Nelson enumerase deja în scrisoarea sa către lordul Hamilton: fregate, piloți și, înainte de toate, accesul în porturile regatului, astfel încît să nu fie în nici un caz nevoit să se reîntoarcă la Gibraltar pentru aprovizionare și reparații.

Hamilton a sprijinit și completat spusele lui Troubridge. Anglia înțelegea foarte bine că, abandonat de Austria și amenințat în mod direct, regatul Neapole semnase tratatul cu Directoratul. Dar prilejul de a-i da lui Bonaparte o lovitură strașnică era, fără doar și poate,

unică. Hamilton veni cu informații personale potrivit cărora armada franceză s-ar fi și aflat într-o situație grea la sud de Sardinia.

— Hotărît lucru, flota aceasta se îndreaptă spre un dezastru. Navele de linie se tirăsc pentru a menține contactul cu cele supraincărcate de trupe. Pe fiecare dintre ele se află trei sute cincizeci de soldați care trebuie să țină din scurt un echipaj de revoluționari recrutați cu forța și oricând gata să-l atace pe ofițeri. Punctile unora dintre nave sînt atît de putrede, încît a fost nevoie să se renunțe la ambarcarea a jumătate din numărul tunurilor.

Pe scurt : odată cu apariția lui Nelson, toată ruina aceasta avea să se ducă la fund. Acton, prim-ministru și amant al reginei, a ascultat în tăcere, cu aer îngrijorat. Era el agent englez, dar Hamilton nu-l avea în mină cu adevărat ; iar în împrejurări ca acelea, șovăiala era îngăduită. A porni pieptiș împotriva lui Bonaparte comporta riscuri uriașe, în cazul în care Nelson nu avea să nimicească armada franceză — dimpreună cu Bonaparte.

Așadar, nici vorbă de o intrare categorică în luptă, de o acțiune de ostilitate fățișă împotriva francezilor. Și nici de fregate. Troubridge și Hamilton au insistat zadarnic. Răspunsul a fost : nu. Discuția privind accesul în porturi s-a dovedit lungă și trudnică. În final, Acton propuse următoarele :

— Voi semna eu însumi, în numele regelui, un ordin pe care Nelson îl va putea prezenta guvernatorilor, din porturile regatului. Ordinul va fi redactat cu prudență, dar guvernatorii vor înțelege că flota engleză este autorizată să pătrundă în porturile noastre și să se alimenteze în ele.

Vor înțelege. Dar dacă nu aveau să o facă ? A mai urmat o jumătate de oră de discuții, totuși Acton nu a cedat, prin urmare Troubridge trebuia să se mulțumească, oricum, cu acest succes obținut doar pe jumătate, pe sfert.

— Binevoiți a-mi lăsa să dispun de redactarea acestui document, a spus Acton.

Prim-ministrul se ridică să iasă, dar nu avu timp, iar ușierul nu apucă nici el să rostească pe de-a-ntregul numele persoanei care venise și care îl dădea la o parte,

intrînd ca o furtună. Ca o furtună frumoasă în rochie albă. Era lady Hamilton. Vădit emoționată, dar majestuoasă, cu o autoritate încă nebănuită. Ținea în mînă o hîrtie.

— Majestatea sa regina m-a rugat să aduc aici hîrtia aceasta semnată de mîna domniei sale.

Regina porunceă, dar Emma Hamilton era cea care obținuse totul. Avea, atunci, în Neapole de trei ori mai multă putere decît bărbatul ei. De la primirea scrisorii lui Nelson, ea fusese cea care o dusesese cu vorba pe Maria Carolina. Pe Maria Carolina cea neconținut ostilă Franței. Dar de aici și pînă la a călca fătîș clauza cea mai importantă a unui tratat... Emma o convinsese pe suverană. Hîrtia adusă era pur și simplu un ordin care autoriza, clar și fără condiții, aprovizionarea flotei engleze în toate porturile regatului.

— Chiar astăzi va fi trimis tuturor guvernatorilor. Dar majestatea sa dorește ca amiralul Nelson să ia primul cunoștință de acest ordin.

Senzație, rumoare... Troubridge către Emma :

— Doamnă ambasadoare, amiralul va fi încîntat.

Emma avea să adauge mai tîrziu : și în extaz !

Troubridge luă cu el autorizația mult dorită, plus o scrisoare de-a Emmei : „Dragă domnule amiral, Dumnezeu să te binecuvînteze și să te acopere de victorie. Și să-mi acorde bucuria de a te vedea aducîndu-l pe Bonaparte prizonier. Regina mă însărcinează să-ți transmit tot soiul de lucruri plăcute, adăugînd că-ți dorește din toată inima să izbîndești... Nu-ți pot spune ce simt știîndu-te atît de aproape. Pe veci, pe veci, domnule dragă, recunoștința și prietenia mea. A dumitale Emma Hamilton“.

Nelson a dispus executarea unei copii de pe autorizație și a trimis înapoi originalul, conform promisiunii. Militarii de corvoadă însărcinați cu aprovizionarea făceau naveta între nave și port. Ziua s-a scurs, cîmpulul vîratec a și îmbăiat cerul în ape trandafirii, cînd un semnal s-a înălțat la verga lui *Vanguard* : „Pregătiți-vă pentru ridicarea ancorei“.

O barcă napolitană a sosit vîslînd cu rîvnă și aducînd un mesaj. Tot o scrisoare de la ambasadoare :

„Dragă domnule, îți trimit câteva rinduri ale reginei pe care chiar acum le-am primit. *Atinge scrisoarea cu buzele* (subliniat). Și trimite-o înapoi, căci mi-am dat cuvîntul să nu înstrăinez niciodată vreunul din răvașele ei. Mereu a dumitale, Emma“.

Nelson nu o mai văzuse pe Emma Hamilton de cinci ani. Atunci, o găsisese frumoasă... Care bărbat nu o admira? Iar o icoană atît de tulburătoare nu s-ar fi putut șterge din memoria unui bărbat nespus de sensibil la frumusețea feminină.

Dar Emma? Nu părea să-i fi acordat vreo atenție deosebită micului căpitan Nelson, care „nu e cine știe ce“. Dar ea nu a uitat nimic. Nici cele prezise de soțul ei cum că va deveni, probabil, „cel mai vestit om al mării dat vreodată de Anglia“, nici expresia de intensă admirație citită în ochii (încă nu-și pierduse unul) și pe chipul lui Nelson.

Îl vrea neapărat pe bărbatul acesta care este pe punctul de a împlini previziunea lordului Hamilton (este învingătorul de la capul Saint-Vincent, salutat pentru aceasta de Anglia, este croul de la Tenerife, în prezent viceamiral). Dînd ultării într-o singură zi ireproșabila ei conduită, înainte chiar de a-l fi revăzut pe Nelson, Emma i se arunca de gît. „Nu-ți pot spune ce simt știindu-te atît de aproape“. Și sărutul acela prin mijlocirea unei hirtii... Și semnătura: „Mereu a dumitale, Emma“.

„Ambiție, au scris denigratorii ei. Fmeia aceasta este plămădită din ambiție. Nu-i ajunge să fie soția ambasadorului Angliei, confidenta și chiar inspiratoarea reginei Neapolului care domnește în locul bădăranului ei soț, îl mai vrea și pe Nelson, pentru a-și desăvirși triumful“.

Am putea avea o părere mai nuanțată. Emma nu reprezenta tipul de ambițioasă. Ea nu calculase, nu țesuse intrigă, nu jertfise alte ființe spre a se ridica la înaltul ei rang... Frumusețea și harurile ei naturale, scoase la lumină de către Greville, dar și o anume bunătate sufletească i-au adus la picioare totul, aproape în chip firesc.

Dar Emma suferise. Bărbatul pe care îl iubise cu patimă o aruncase ca pe o jucărie în brațele lordului

Hamilton. Iubirea fusese poate dată uitării, dar umilința, ea se tămăduise oare, în pofda onorurilor prezente? Există oameni care nu sfîrșesc niciodată în a-și lua revanșa pentru umilințele îndurate cîndva. Ce revanșă frumoasă putea fi pentru Emma cucerirea acestui bărbat! A bărbatului asupra căruia încă de pe atunci își ațintise Anglia ochii, ba chiar avea să și-i ațintească și mai mult, cum bine prevăzuse ambasadorul. Dar, desigur, nu asta e totul. Să ne întrebăm, în sfîrșit, dacă Emma, tinără, frumoasă, plină de viață, Emma care nu găsise în lordul Hamilton decît „un tată, un prieten și un protector“ nu presimțise cumva că avea să întâlnească în persoana lui Horatio Nelson ceea ce niciodată nu voise să caute la Curtea putredă a Neapolelui, adică o iubire adevărată?

Marinarii lui Nelson se pregăteau să ridice ancora. El, cu mîna stîngă, schița un răspuns: „Scumpă lady Hamilton, mi-am apăsât buzele pe scrisoarea reginei. Vă rog să-i spuneți că nădăjdulesc să am onoarea de a-i săruta mîna cînd nu vor mai exista nici un fel de temeri. Asigurați-o pe majestatea sa că nimeni nu-i respectă mai mult fericirea ca mine și că nemulțumirile din familia domniei sale ne vor da și mai multă putere în ziua bătăliei. Dumnezeu să vă binecuvînteze, de asemenea și pe sir William. Al dumneavoastră prea devotat Horatio Nelson. Ora șase după-amiază“. Ce zi!

Lui Bonaparte care se îndrepta spre Egipt trebuia să i se taie neapărat calea. Cap pe Siracuză. În fața Siracuzei a aflat Nelson, la 22 iunie, că francezii au cucerit Malta. Armada franceză sosise în fața insulei la 9 iunie, iar a doua zi 15.000 de soldați începuseră să debarce.

— Ce garnizoană era acolo?

— Trei sute treizeci și doi de cavaleri ai Ordinului, dintre care două sute de francezi. După o scurtă șovăială. Ferdinand Hompesch, mare maestru, a capitulat. Bonaparte s-a instalat la palatul Parisio. I-a alungat pe cei mai mulți dintre cavaleri și a trecut insula sub comanda unui general francez, impunînd și o nouă constituție. A lăsat în insulă o garnizoană de patru mii de oameni. Iar armada franceză a plecat a doua zi.

— Cap pe Alexandria.

Sase zile de navigație pe mare. La 28 iunie, albele clădiri ale Alexandriei se profilau pe cerul albastru, pe deasupra tărmlui galben și jos. Citeva feluci patrulează în fața portului. În radă, nici o navă. Nelson bate din picior pe puntea *Vanguard*-ului, apoi întorcându-se spre comandantul său de pavilion :

— Să fie oare cu putință, Berry, să fi trecut pe lângă Bonaparte fără să-l fi văzut ?

— De ce nu, sir Horatio ?

Da, flota lui Nelson trecuse pe lângă armada franceză în noaptea de 22 spre 23. Și englezii, și francezii aveau să afle lucrul acesta abia mai târziu.

— Expediția franceză plecată din Malta nu se poate afla decât între Malta și punctul acesta. Să-i ieșim înainte.

Un velier nu este o navă cu aburi sau cu motor. A pune cap direct pe Malta era un lucru cu neputință ; escadra avea acum vîntul împotriva, trebuia navigat în volte¹. Mai întîi, o bucată bună de drum drept în direcția insulei Creta. Dar vîntul și marea erau în continuare bonapartiste : datorită porțiunii de drum mai sus-pomenite, armada franceză, nespus de norocoasă, a putut trece. Așadar, ratată la dus, ratată la întors.

Nelson, firește, habar nu avea. Să fie „frecată“ marea între Egipt și Malta, altă soluție nu exista. O bucată de drum întins, apoi încă una, se înainta destul de mult spre nord-vest. Nelson nu mai dormea, slăbea, slăbea întruna, dacă așa ceva mai era cu putință ; și cu toate că vremea nu era foarte proastă, Nelson avea rău de mare. A apărut Malta. Totuși, nimic.

— Copiii diavolului au un noroc drăcesc ! Dacă am fi avut fregate, i-am fi descoperit.

— Sir Horatio, echipajele anunță că nu mai au nici hrană proaspătă, nici apă potabilă.

— Expediția franceză a părăsit Toulonul de o lună. Oamenii aceia sînt cu siguranță mai prost hrăniți decât noi.

¹ În zig-zag, astfel ca drumul mediu să fie împotriva vîntului.

— Dar dacă tot se va încinge o bătălie, ar fi mai bine ca soldații noștri să fie sănătoși.

— Ai dreptate. Să punem cap pe Siracuza.

Siracuza, 19 iulie. Abia ajuns în rădă, Nelson a și trimis guvernatorului un ofițer cu copia autorizației de aprovizionare acordată de regină.

— Regret, a spus guvernatorul. Nu am primit nicio dată asemenea hirtie.

Ofițerul s-a înapoiat. O oră întreagă, Nelson a măsurat cu pașii săi duneta, în sus și în jos, ținându-și la spate singuru-i braț. Nimeni nu îndrăznea să-i vorbească. Apoi a coborât în cabină și a întocmit câteva scrisori. Una dintre ele, pentru lady Hamilton, nu mai conținea nici un dram de duioșie: „Mă simt atît de mîhnit din pricina tratamentului căruia îi sintem supuși, încît abia de mă vîd în stare să scriu unei persoane de lume. Scuzați-mă dacă nu voi dovedi cuviința pe care vreau să v-o arăt neîncetat. Dacă sintem sortiți să primim asemenea picioare în spate în toate porturile statelor siciliene, atunci cu cît vom pleca mai repede, cu atît mai bine“. La naiba cu orice sentiment!

La vreo oră după ce scrisoarea ajunsese pe uscat, iată și un mesaj al guvernatorului Siracuzei: autorizația acordată de majestatea sa regina sosise chiar în clipa aceea; escadra engleză putea intra, se putea aproviziona.

Promptitudine oarecum ciudată, nu-i așa? Cîte parale făcea guvernatorul acela? Să fi deschis oare scrisoarea adresată ambasadoarei? Despre italieni, Nelson avea impresia cea mai proastă. Oricum, aprovizionarea începu imediat. Iar Nelson se apucă să scrie alte rînduri, adresate de data aceasta ambasadorului și soției sale:

„Dragii mei prieteni, miî de mulțumiri pentru eforturile pe care le-ați depus, ne-am făcut plinul cu alimente, cu apă. Și, întrucît am luat apă de la fîntîna Arethousei vom fi, desigur, victorioși. Vom ridica ancora la cea dintîi briză și fiți siguri că mă voi înapoia fie încoronat cu lauri, fie acoperit de chiparos“.

Profilul Arethousei, fermecătoare nimfă urmărită de un zeu și prefăcută în fîntînă, a împodobit multă vreme monedele Siracuzei. O galanterie față de Emma, pentru a-i fi iertată scrisoarea minioasă dinainte. În ce privește

laurii și chiparosul, îi va pomeni de mai multe ori.

Flota lui Nelson a ridicat ancora. La 28 iulie, în largul țărmurilor Greciei, la sud de Moreea, o navă din avangardă captură o navă mică franceză; câteva clipe după aceea, aceeași navă engleză arboră un semnal în atenția amiralului: „Inamicul debarcat la Alexandria“.

Bonaparte ajunsese la Alexandria cu o lună în urmă, la 2 iulie. Odată trupele debarcate, el se îndreptă spre Cairo. „Soldați, de la înălțimea acestor piramide...“ Navele transportoare și escadra nu aveau decît să aștepte. Pînă cînd, nu se știa, totul depindea de cuceririle noului Alexandru¹.

— În orice caz, îi spusese Bonaparte lui Brueys, nu stați în radă. Nave engleze ar putea să vă atace. Mai bine intrați în port, o să fiți mai la adăpost.

La adăpost! Cuvîntul blocus ar fi trebuit totuși să-i spună ceva generalului acestuia!

— Dacă navele mele intră în port, se destăinuia Brueys ofițerilor săi, doar două nave engleze m-ar putea face să nu mai ies niciodată de acolo, într-atît de strîmtă este intrarea.

Iar pe deasupra, sondînd șenalul și bazinele portuare, el constatasese că navele ar fi avut toate „șansele“ să eșueze. Trebuia găsit altceva. Între timp, Bonaparte ajunsese departe. Brueys a ales golful Abukir.

La nouă leghe est de Alexandria, între gura cea mai de vest a Nilului și castelul Abukir, un mare semicerc de nisip. Țărmul coborînd în pantă lină, navele mari nu puteau ancora decît la trei mile. La o distanță de cîteva cabluri (un cablu: 200 de metri) de vîrfurile vestic, o insuliță prelungită cu stînci; între insulița aceasta și uscat nu se putea trece.

— Trebuie folosită artileria, a spus Brueys.

Au fost deci instalate două mortiere și patru tunuri de 6. Apoi trebuia rînduită escadra.

— Navele, a spus Brueys, vor ancora în linie paralelă cu țărmul, pînă la limita la care pot înainta fără să

¹ Aluzie la Alexandru cel Mare. (N.t.).

eșueze. Dacă apare vreun inamic, au putem fi atacați decît dinspre larg.

Francezii au văzut escadra lui Nelson venind, la 31 iulie 1798, către ora 2 după-amiază. Brueys și-a convocat pe dată amiralii și mai mulți căpitani la bordul lui *Orient*. Oare inamicul trebuia așteptat la ancoră sau se putea merge în întîmpinarea lui ?

— Trebuie să-i ieșim înainte, fără doar și poate, a spus îndată Blanquet du Chayla. Întrucît, oricum trebuie să luptăm, atunci mai bine să avem inițiativa, să manevrăm, să ne alegem calea. A rămîne aici, ar însemna a suporta ceea ce ți se impune.

Blanquet du Chayla : fost ofițer al marinei regale, douăzeci și trei de ani de serviciu pe mare, treisprezece bătălii, citeva răni. Comandorul Dupetit-Thouars, și el fost ofițer al aceleiași marine, a încuviințat energic :

— Singura noastră șansă este să luptăm sub vele¹. Dacă îl așteptăm pe inamic în falsa poziție în care ne aflăm, sintem pierduți.

Falsă poziție era puțin spus. Escadra, gîndeau ei, era astfel ancorată încît nu putea fi atacată decît dinspre mare ; dar se bizuiau nespus de mult pe siguranța aceasta și de aceea pe majoritatea navelor tunurile dinspre uscat nu se aflau amplasate în baterii, sabordurile lor erau închise, iar toată partea aceasta a navelor era atît de înțesată de material și provizii, încît nu se mai putea circula deloc. Cel puțin jumătate din echipaje aveau treabă toată ziua în afara navelor, corvezi pentru hrană și apă, chiar și săparea unor puțuri în nisip ! Beduinii atacau, în grupuri, pe cei de la corvezi.

În timpul consiliului de război, Ganteaume, șeful de stat major al lui Brueys, a anunțat că navele se găseau în stare proastă, prea puțin capabile să lupte pe mare.

— Din păcate, este adevărat ! a spus Brueys.

Era limpede că înclina spre defensivă.

— Dacă rămînem aici la ancoră, a adăugat el, nu este nevoie de manevre, deci toți oamenii noștri vor putea fi angajați în bătălie.

¹ Cu velele întinse, folosind deci vîntul și avînd posibilitatea de a manevra.

Uluitoare afirmație din partea unui comandant de război naval. Dar era el oare, cu adevărat, un asemenea comandant ? Bun organizator al armadei, priceput în problemele de transport, însă pînă atunci nu văzuse focul. Pentru el, o bătălie navală era încă un lucru abstract.

Ora la care s-a ținut consiliul de război de care am pomenit nu este sigură. A avut loc, probabil, de îndată ce marinarii de veghe au zărit catargele navelor engleze și se pare că toți membrii consiliului au crezut că inamicul nu va ataca decît a doua zi.

Iată, în orice caz, dispozițiile pe care Brueys le-a dat după deliberare.

Să fie rechemati militarii de corvoadă pe uscat (toți nu vor izbuti să vină, vor lipsi patru mii de oameni); navele să arunce o a doua ancoră; să se întindă de la o navă la alta parime groase din cinepă, pentru a-l împiedica pe inamic să treacă printre nave. Pe scurt, cît mai mare imobilitate.

— Avem o poziție puternică, spunea Brueys. Bateriile din insulă și stincile submarine apără capul liniei noastre. Inamicul nu ne va putea ataca decît în stînga ariergardei, or tocmai acolo am plasat navele noastre cele mai puternice.

Amiralul care comanda ariergarda aceasta se numea Pierre Charles de Villeneuve.

Nelson, ținîndu-și cu mîna stîngă luneta în dreptul ochiului stîng, suridea pe duneta *Vanguard*-ului. Un vînt favorabil îl împingea spre flota aceea pe care o vedea frumos aliniată paralel cu țărmul nisipos — nu cu velele sus, ci la ancoră. Pe măsură ce se apropia, în mintea lui, atît de bine organizată pentru tactica navală, se năștea și prindea contur un plan de bătălie.

— Mai întîi trebuie zdrobită o parte a forțelor inamice, fără ca restul să fie în stare să vină în ajutorul acestei părți.

Semnat Bonaparte, am putea scrie. Dar Nelson este un Bonaparte naval. „Trec pe lingă insulița aceea pe care o văd în dreapta. Atac capul liniei franceze, înainte de-a lungul tribordului pînă la cea de a șasea sau a șaptea navă a lor și atunci angajez lupta de la distanță mică. Doi contra unul, căci cum ar putea ariergarda lor

să mai intervină ? Presupunând că ar pleca de la ancoră, ea ar trebui să navigheze în direcția vântului, ca să mă atace. În tot timpul acesta eu voi fi strivit restul“.

Hărțile engleze cu ținutul Abukirului erau mediocre. Navele lui Nelson înaintau cu prudență, tatonînd. Să fi fost ora cinci și jumătate după-amiaza. În momentul acela, căpitanul Foley, comandantul lui *Goliath* (74 de tunuri), văzu un lucru care îl „înmărmări“. Geamandurile ancorelor navei franceze de cap nu se găseau înspre larg, ele pluteau între navă și țărîm.

Prin urmare mai exista adîncime între flota franceză și bancurile de nisip. Pentru ce n-ar trece pe acolo ?

Fără să mai șovăie, Foley îl îndreptă pe *Goliath* în direcția aceea. Mai multe nave engleze îl urmară succesiv, în timp ce altele se rînduiau de-a lungul liniei franceze dinspre larg. Avangarda lui Brueys a fost prinsă chiar cu într-un clește. „Pieirea escadrei noastre, avea să noteze după aceea Villeneuve, a fost hotărîtă din clipa în care englezii au dublat avangarda noastră“.

Aceasta este, într-adevăr, schema foarte simplă a bătăliei de la Abukir : navele de cap franceze, prinse cu furie între două focuri, în timp ce tunurile dinspre uscat nici nu puteau fi utilizate, am spus pentru ce. Putem parcurge și rîndurile aspirantului Lachedessède, din statul major al lui Brueys : „Manevra englezilor era să se unească mai mulți contra unul, să strivească prin număr navele împotriva cărora luptau și să repete acțiunea, de-a lungul întregii linii. Navele noastre, legate prin prea multe parîme, erau silite să-și aștepte rîndul“. Pe scurt, un adevărat abator. Victimele au dovedit mult curaj.

Unii autori au crezut că pot reconstitui cu precizie desfășurarea bătăliei de la Abukir, de la începutul pînă la sfîrșitul ei. Dar cum să nu te îndoiești puțin de precizia aceasta, cînd bătălia a continuat pînă în puterea nopții ?

Încă de la crepuscul — mai scurt la această latitudine — fumul a o mie de tunuri înnegura liniile vrăjmașe : în răgazurile de acalmie dintre slave, puteau fi auzite țipetele marinarilor mutilați sau uralele altora cînd vedeau un vrăjmaș mistuindu-se în flăcări. Pentru a nu se lovi unele de altele, navele engleze aprinseseră

patru lumini orizontale în greementul lor de artimon. La opt și jumătate, navele franceze *Peuple souverain*¹ și *Conquérant*² reduse la stare de pontoane de către artileria dușmană, își coborîră pavilioanele.

Aproximativ la aceeași oră, o ladă cu mitralii explodă pe duneta *Vanguard*-ului. O schijă îl lovi pe Nelson la frunte, sfîșiindu-i un triunghi mare de carne care îi acoperi ochiul sting, ochiul cel bun. Căzu amețit, cu fața șiroind de sînge.

— Sînt ucis, i-a spus el lui Berry, care îl cuprinsese în brațe. Transmiteți soției gîndurile mele bune.

A fost transportat la infirmerie. La lumina proastă a unor lămpi care pendulau, într-o atmosferă cu mirosuri grele, în sinistru rumoare a gemetelor, a strigătelor și a vaietelor, doi chirurghi cu brațele înroșite de sînge operau întruna. Unul dintre ei veni spre amiral.

— Nu, spune Nelson, mă veți îngriji cînd îmi va fi venit rîndul.

A așteptat o jumătate de oră.

— Mă duc să-mi fierb instrumentele, îl vesti chirurgul.

Era o favoare. Chirurgul dezinfectă cu oțet pelecul de frunte sfîșiat, și îl cusu.

— Totul o să meargă bine.

Amiralul a fost transportat în cambuza cu pesmeți, un loc liniștit, unde avea să se odihnească pînă la explozia navei *Orient*.

A da un raport fidel privind bătălia îmi pare lucru amăgitor. Pot fi totuși arătate cîteva fapte istorisite de mai mulți combatanți.

La începutul manevrei engleze, nava *Culloden*, comandată de căpitanul Troubridge, a trecut prea aproape de insulă și astfel a eșuat pe recifuri. Jignitor pentru un marinar curajos și competent ca Troubridge. Și pe hărțile maritime din zilele noastre mai putem citi: recifuri *Culloden*.

Prevăzătoare, navele engleze care urmau s-au apropiat mai puțin de insulă. Cele două mortiere instalate

¹ Poporul suveran.

² Cuceritorul.

pe insuliță au tras citeva ghiulele; dar ele au căzut la jumătatea distanței. Jignitor pentru Brueys. Insulița se numește și astăzi insulița Nelson.

Numele navelor *Peuple souverain* și *Conquérant* ar fi trebuit totuși schimbate înainte de bătălie; ele s-au predat cele dintii. Coca lui *Peuple souverain* era într-o asemenea stare încît a și început să se desfacă de îndată ce tunurile navei au început să tragă.

Cea de-a treia navă din linia franceză, *Spartiate*, comandată de comandorul Emériau, avea tunuri și tunari buni. Ei fuseseră cei care au făcut să explodeze pe puntea lui *Vanguard* lada cu mitralii, din care o schijă l-a rănit pe Nelson. Dar prinsă în cleștele născocit de căpitanul Foley, altfel spus prinsă între două focuri, *Spartiate* a primit, sub linia de plutire, 49 de ghiulele la babord și 27 la tribord. Odată depozitele cu praf de pușcă inundate, nava a început să se scufunde. Și-a coborît pavilionul după miezul nopții. Nelson a refuzat să primească spada lui Emériau:

— Dați-i-o înapoi. S-a servit prea bine de ea.

Orient — navă-amiral franceză, 120 de tunuri, o mie de oameni. Comandantul de pavilion al lui Brueys se numea Luz de Casabianca. *Orient* se găsea cam în mijlocul liniei; fu atacată mai întîi dinspre larg, de către *Bellerophon* și *Majestic*. Răspunse focului lor și le distruse punțile. *Bellerophon* se abătu din drum, înaintînd de-a lungul liniei franceze, bombardată în trecere de tunuri pînă ce ajunse în afara liniei de foc. *Majestic* își pierdu arborii, și căpitanul fu ucis.

Dar alți englezi se năpustiseră asupra lui *Orient*, în frunte cu *Alexander* (căpitanul Alexander Ball) care trăgea în navă de la cîțiva metri. Pe puntea lui *Orient* — masacru. Brueys fu „tăiat aproape în două” de ghiulea; marinarii se grăbiră să-l ducă la postul răniților.

— Nu, a spus el. Un amiral francez trebuie să moară dînd ordine.

Merită salutată comportarea unui militar care primește botezul focului. Dar ce ordine putea împărți Brueys? Să comande ariergărzii să plece de la ancoră, să vină (în volte, căci vîntul se arăta potrivnic) în ajutorul jumătății din față asupra căreia se înverșunau en-

glezii ? I s-a reproșat lui Villeneuve că nu s-a elintit. Oare ar fi putut să o facă ? Ar fi putut oare să vină desul de repede cu vîntul în față ? Nu, adevărul este că Nelson își chibzuise bine lovitura.

Iar pe deasupra, Brueys zăcea acolo, pe punte, plin de sînge, în agonie, neînstare să dea vreun ordin. Casabianca era și el rănit. Mai multe nave britanice trăgeau în *Orient*, de la foarte mică distanță.

— Atenție, arde !

Cei care strigau erau marinari englezi. Ambarcațiuni de-ale *Orient*-ului, cuprinse de flăcări, cădeau în mare suierînd. Alte flăcări, la pupa, se stinseseră, prin urmare echipajul combătea incendiul ; dar focul apăru din nou în mijlocul navei, în greement, prelingîndu-se și pe punte. La bordul navelor engleze, căpitanii strigau ordine, torța aceea trebuia neapărat evitată. Și fiindcă nava nu se scufunda încă, focul avea să ajungă, desigur, dintr-o clipă în alta, la depozitele cu praf de pușcă. Cîteva nave franceze își tăiară parimele pentru a fugi de sora lor, toată o vîlvătaie.

Ora zece. O lumină uriașă, galbenă, albă, orbitoare țîșni din centrul navei ; apoi o bubuitură asurzitoare, un suflu care pătrundea în plămîni. Sfărîmături arzînde zburau foarte sus și recădeau. La bordul celor mai apropiate nave, cîteva incendii.

Apoi o liniște desăvîrșită, glasul tunurilor amuți. Urcat din nou pe puntea lui *Vanguard*, Nelson privea sprîjinindu-se pe parapet. Pe spațiul acela de mare, unde două minute mai devreme plutea jarul navei-amiral *Orient*, nu se mai vedeau decît cîteva resturi încă în flăcări, împline de vînt. La lumina lor puteau fi văzuți oameni zbătîndu-se în mare.

— Trimiteți ambarcațiunile, a spus Nelson.

— Doar una mai poate pluti, sir Horatio.

— Trimiteți-o.

Numai cîțiva oameni aveau să fie pescuiți. *Orient* se scufundă cu aproape tot echipajul — vii, răniți și morți ; cu amiralul și căpitanul său și cu fiul acestuia, de zece ani.

Bătălia a continuat după răgazul menit operațiilor de salvare. Potrivit unui raport englez, „o navă franceză a redeschis focul, parcă din sfidare“.

Să trecem la bordul navei *Franklin*, comandată de Blanquet du Chayla. Amiralul acesta, dacă vă amintiți, era dintre cei care voia să lupte în larg. Rănit la cap către ora 11 seara, el și-a pierdut cunoștința. Revenindu-și, a întrebat :

— Pare-mi-se că tunurile noastre nu mai trag. De ce ? S-a terminat bătălia ?

— Nu, domnule amiral, dar nu mai avem decît trei piese de artilerie intacte. Trei.

— Reluați focul.

Era miezul nopții. *Franklin* își pierduse arborele mare și arborele artimon, iar trei sferturi din echipaj era scos din luptă. Du Chayla dădu ordin (era printre puținii care nu făcuseră încă acest lucru) să fie coborît pavilionul.

Vedeți cît de greu iese la lumină adevărul istoric. Mai târziu, Bonaparte avea să-i reproșeze lui du Chayla că s-a predat „cînd avea încă toți arborii și încă în cea mai bună stare“. Ministrul marinei a trebuit să protesteze, să-l apere în fața Directoratului pe du Chayla, orb mai multe zile după luptă și desfigurat pe viață.

Ora două dimineăta. Tunarii englezi încă mai trăgeau, fără grabă, asupra navelor franceze nescufundate sau nezdrobite de țărîm. Nu mai răspundeau focului. În afară de una, *Tonnant*.

Sfîrșitul lui *Tonnant* pare o fantastică imagine Epinal¹, un episod legendar, din care unele detalii lipsesc, iar altele sînt foarte clare, cutremurătoare, aproape de neîngăduit. La ora două dimineăta *Tonnant* bubuia încă. Nu mai avea decît o frîntură din arborele artimon. Dupetit-Thouars, comandantul său, se găsea încă pe duneză. De la început, „dezlănțuit pe puntea sa de cart, el a întezit inflăcărarea oamenilor să“. Apoi a fost rănit și iată cum, potrivit unei tradiții maritime transmise din generație în generație și pe care chiar istoricii francezi

¹ Epinal : localitate din Franța (departamentul Vosges), vestită pentru fabrica sa de stampe, ilustrații, poze. (N.T.).

au adoptat-o : o ghiulea i-a smuls brațul stîng, alta dreptul, iar a treia un picior. „Pentru a opri hemoragia“, Dupetit-Thouars a cerut să fie vîrit într-un butoiuș cu mei. Avea să moară, firește, dar la două noaptea încă mai vorbea :

— Bateți în cuie pavilionul. Scufundați-l pe *Tonnant*, dar nu-l predați.

Zorii zilei de 2 august arătau sinistru în rada Abukir. Navele franceze erau ancorate ici, colo sau eșuate pe praguri. Englezii mai trăgeau cu tunul în muribunzii aceia care se predau rînd pe rînd. Pavilionul navei *Tonnant*, bătut în cuie pe o frîntură de catarg, avea să mai plutească douăzeci și patru de ore... După aceea și acest ultim combatant s-a predat. Potrivit ultimelor ordine ale lui Dupetit-Thouars, marinarii săi i-au aruncat trupul în apă înainte de a smulge pavilionul.

Arabli asistaseră la bătălie, de departe și în număr tot mai mare, cu un interes crescînd. Pe măsură ce naufragiații francezi izbuteau să pună piciorul pe uscat, ei le tăiau gîtul, îi despuiau și îi aruncau în mare ; cadăvree de oameni goi pluteau de-a lungul golfului.

Villeneuve și Decrès (acesta comanda fregatele din ariergardă) se refugiară în insula Corfu, apoi în Malta. Pe drum ei reușiră să pună mina pe *Leader*, care naviga grăbită spre Neapole, pentru a duce vestea victoriei lui Nelson.

Primele știri sosite în Franța erau năstrușnice. Cum că Nelson ar fi fost ucis în timpul unei lupte care s-a dat „în apropiere de insula Candie“, altfel spus Creta. Ba nu, era doar rănit și a sosit la Neapole în fruntea unor nave grav avariate. Prima știre adevărată a fost cea privitoare la explozia navei *Orient*, explozie provocată însă de un brulot¹ „condus de zece englezi deghiizați în greci“. Și așa mai departe... Adevărul, stabilit puțin mai tîrziu, a consternat Franța, dar multă vreme a fost socotit „inexplicabil“. „Cum se face, scria Regnaud de Saint-Jean-d'Angély, comisar al guvernului francez în Malta, că amiralul de Villeneuve a sosit aici cu

¹ Navă mică cu vele și rame, care se aprinde și se ghidează spre inamic ; navă incendiatoare.

trei nave ale căror vele erau intacte și cu cablurile de ancoraj netăiate ? A fost, cu adevărat, bătălie ?*

Din treisprezece nave, francezii au pierdut unsprezece, cinci putând fi reparate și luate de către englezi. Din 11.000 de francezi, 1.700 au fost uciși, 1.500 răniți, 3.000 luați prizonieri. Iar englezii, după spusele lui Nelson, au avut — din ceva mai mult de 8.000 de oameni angajați în luptă — 218 uciși și 675 răniți, plus Nelson, care, potrivit tradiției, nu și-a trecut numele pe listă. Dacă Nelson nu ar fi fost rănit, dezastrul provocat francezilor ar fi fost și mai mare.

La 4 august s-a făcut schimb de prizonieri și răniți : francezii aveau un foarte mic număr. În aceeași zi, Nelson a afișat două proclamații la bordul navelor sale : „Întrucât Dumnezeu Atotputernicul a dăruit victorie armatelor majestății sale, amiralul intenționează să se țină o slujbă publică de mulțumire fierbinte, chiar astăzi la ora două, și recomandă ca fiecare unitate să facă același lucru, în măsura posibilului“.

În cel de al doilea mesaj, Nelson declara că „toți marinarii britanici trebuiau să fie impresionați de superioritatea conduitei lor, făcută din disciplină și ordine, față de comportarea răzvrătită a francezilor dezordonați“. Marinarii care mai știau cit de cit să citească explicau camarazilor că amiralul îi socotea pe toți campioni. La sfârșitul proclamației, o făgăduință : „Escadra poate fi încredințată că amiralul va avea grijă să sublinieze, în rapoartele sale către amiralul șef, conduita cu adevărat meritorie a tuturor, în termenii cei mai călduroși“.

Ce conduită fusese mai meritorie oare decât cea a căpitanului Berry, care a descoperit, încă de la începutul bătăliei, că linia franceză putea fi înconjurată trecându-se între ea și țărm și atacând apoi dinspre partea aceasta cu *Goliath*-ul său ? Totuși, nici un cuvânt despre Foley în scrisoarea oficială a lui Nelson către Jervis-Saint-Vincent. „Vă trimit prezenta scrisoare prin căpitanul Berry care vă va da toate informațiile necesare privind victoria“. Ce informații putea să-i dea Berry e lesne de închipuit din chiar numai câteva rânduri ale unei relatări apărute concomitent în *True Briton* și în *Sun* :

„Pozitia inamicului reprezenta un obstacol de temut, dar amiralul, cercetindu-l cu ochi de marinar hotărît să atace cu orice preț, fu izbit îndată de faptul că acolo unde o navă inamică putea naviga, una de-a noastră putea face același lucru“.

Foley fusese eludat în favoarea lui Nelson, cu aceeași ușurință cu care Nelson fusese dezavantajat în profitul lui Jervis după bătălia de la capul Saint-Vincent. Abia în august 1837 un militar, generalul Napier, i-a făcut dreptate lui Foley prin articolul din *United Service Journal*: „Autorul actului vitejesc este sir Thomas Foley. El este cel care a observat, în momentul critic, că exista loc de trecere între țarm și flota inamică...”

Tot ceea ce s-a spus despre superioritatea conducerii, a echipajelor și a navelor britanice ne îngăduie să credem că, și fără manevra lui Foley, Nelson ar fi biruit la Abukir. Dar poate mai puțin ușor, nu chiar așa deplin.

Să nu-l compătimim prea mult pe Foley; după Abukir el își va fi croit drum, avea să devină amiral. Să reținem doar faptul că cel mai aprig sentiment al marilor șefi — al celor mari în general — este dorința de a-și spori propria glorie, făcându-i să uite restul. Amintiți-vă de Joffre reducând la aproape nimic hotărîtoarea intervenție a lui Gallieni în bătălia de la Marna.

Camuflajul acesta prin omisiune este atât de eficace, că pînă și astăzi istorici britanici, din respect pentru statula idolului lor, evită să pomenească numele lui Foley.

Rapoartele lui Nelson, trecînd prin Neapole, au avut nevoie de două luni pentru a ajunge la Londra. Amiralitatea nu mai știa nimic despre amiralul acesta, nici despre escadra lui, de cînd părăsise Gibraltarul. Între timp, ziarele engleze se ocupaseră mai mult de rebeliunea irlandeză; uneori apăreau titluri interrogative: „Unde este Bonaparte? Unde este Nelson?” Pitt, care primise gazete franceze anunțînd o înfrîngere britanică, se străduia să facă față întrebărilor sarcastice ale deputaților din opoziție: „Ei, ce vă face îndrăgitul erou? A mîncat bătaie sau doar a lăsat flota franceză să-i treacă pe sub nas?”

Abia pe la jumătatea lui septembrie au început a răzbate zvonuri de victorie. Raportul oficial al lui Nelson

a sosit la 2 octombrie, într-o miercuri. La unsprezece și un sfert, tunurile Turnului și cele din Hyde Park au dat glas. Apoi, gazete în ediții speciale. Iar pe străzi, imediat, o mulțime fericită.

Seara, spontan, londonezii au iluminat puternic orașul; pentru simpli particulari aceasta însemna așezarea unor luminări la geamuri, iar pe toate monumentele publice ghirlande de lampioane. În Oxford Street, cafeneaua Fladong, totdeauna tixită cu marinari, a arborat un ecuson purtând inițialele H.N. suspendat de un nod de care fuseseră prinse o stea și o ancoră — totul iluminat de numeroase lămpi multicolore.

Ziarele de a doua zi aveau să relateze, între alte detalii, că „de-a lungul Strand-ului, într-o trăsură luminată pe dinăuntru și condusă de vizitii ținând torțe aprinse, au fost văzute trecind trei doamne care purtau în păr cocarde“. „Metropola — a scris un alt ziar — era toată o flacără iluminatoare, și nimic nu putea înfringe bucuria celor care ieșiseră pentru a o contempla“. Patronii cabaretelor și femeile ușoare făceau bani, nu glumă.

Prin preajma Amiralității, cheflii voioși obligau pe toți trecătorii bine îmbrăcați să-și scoată pălăria. Șase ofițeri, care s-au împotrivit, au trebuit să scoată sabia; au fost chiar cițiva răniți. Polițiștii patrulelor au început să-și pună în joc bastoanele.

Bucuria s-a revărsat în toată Anglia, în cercuri concentrice, pe măsură ce sosea vestea victoriei. Mai este nevoie să spunem că Burnham-Thorpe trăi un adevărat delir de bucurie și orgoliu?

La Weymouth, unde regele se dusesese pentru băi la mare, modă cu totul nouă, a fost dată prima reprezentație de gală în onoarea lui Nelson. Un actor a declamat un poem:

*Nelson, numele tău va răsuna din mal în mal.
Bucurie pentru popor, bucurie pentru regele Angliei!
Asemenea vitejii merită orice răsplată.
Pînă și arabii strigă:
„Marea Britanie este stăpîna mării“.*

Nu putem înțelege asenenea entuziasm, asemenea dezăgăzuire a sentimentelor decât dacă ne reamintim că englezii din vremea aceea aveau și mai mult decât astăzi conștiința situației lor de insulari — măreție și slăbiciune în același timp; de îndată ce Anglia ar fi început să fie stăpîna mării, s-ar fi ivit spectrul invaziei. Neîfărmurita bucurie engleză de la începutul celui octombrie 1789 însemna un uriaș suspin de ușurare.

De îndată ce primi vestea victoriei, lordul Spencer, Primul lord al Amiralității, îi trimise lui Nelson o scrisoare de felicitare în care îi spunea că glorioasa luptă de la 1 august nu avea pereche în istoria navală. Lady Spencer puse și ea mîna pe pană: „Bucurie, bucurie, bucurie pentru dumneata, cutezătorule, curajosule, nemuritorule Nelson! Fie ca Domnul, pe care îl slujești într-un chip atît de prețios, să te ocrotească și să te binecuvînteze pînă la sfîrșitul strălucitei dumitale cariere. Orice-aș spune este foarte departe de ceea ce aș dori să spun“. Nici Emma Hamilton nu ar fi scris mai bine. Nelson era socotit un prea-sfînt cavaler al Domnului pentru că lupta împotriva francezilor ateî.

Nelson îi trimisese lordului-primar din Londra sabia amiralului Blanquet du Chayla. Edlîi i-au aclamat numele și au hotărît să-i ofere în schimb o sabie în valoare de trei sute de guinee. Lui Berry aducătorul știrii, un brevet de cetățean de onoare al Cetății, „într-un sipet din aur valorind o sută de guinee“, ca în urmă cu mai puțin de un an lui Nelson.

În Marea Britanie bătălia de la Abukir nu a fost niciodată denumită astfel; i s-a zis bătălia Nilului. La 6 octombrie 1798 *London Gazette* anunța că eroul zilei era înălțat la rangul de baron, cu titlul puțin ciudat de „Nelson, baron de Nil și de Burnham Thorpe, în comitatul Norfolk“. Berry, făcut cavaler, răspîndi în toată Londra ideea că amiralul său era frustrat într-un chip scandalos;

— După Saint-Vincent, sir Jervis a devenit conte. După victoria de la Camperduin împotriva olandezilor, amiralul Duncan a fost făcut viconte. Pentru ce lui sir Horatio numai titlul de baron?

William Pitt, interpelat pentru treaba aceasta, în Parlament, a răspuns cu abilitate :

— Gloria lui Nelson va rămâne legată de cea a numelui britanic. Toată lumea își va aminti că a cîștigat cea mai mare bătălie navală care a avut loc vreodată, dar nimeni nu se va mai gîndi să întrebe dacă a fost făcut baron, viconte sau conte.

Previziune exactă. În ce privește fondul problemei — pentru ce numai titlul de baron — ne putem gîndi și la faptul că Nelson, caracter dificil, imprudent cenzor al șefilor săi, nu avea la Amiralitate doar prieteni. Spre a compensa intrucitva simplul titlu de baron, Camera a votat o pensie anuală de 2.000 de lire acordată familiei. Iar titlul purtat de Horatio avea să treacă, după moartea sa, la moștenitorii în linie bărbătească.

Au început să sosească la Londra daruri pentru erou, oferite de mai mulți suverani convinși că amiralul zdrobise categoric cariera groaznicului Bonaparte. Selim al III-lea, sultanul Constantinopolului, i-a trimis o egretă din diamante desprinsă de pe turbanul regesc și o pelerină din zibelină, „evaluată la mai mult de douăzeci și trei de mii de dolari“ ; Anglia nu ducea lipsă de experți în orice fel de mărfuri. Să mai cităm la întîmplare alți cîțiva dăruitori : mama sultanului, un sipet bătut în diamante, în valoare de o mie de lire ; Pavel I, țarul tuturor Rusiilor, portretul său, de asemenea bătut în diamante, în valoare neprecizată ; ca și în cazul casetei împodobită cu pietre prețioase, trimisă de regele Sardiniei, ex-rege al Piemontului ; regele celor Două Sicilii, altfel spus Ferdinand, regele Neapolelui, pe cît de ipocrit pe atît de laș, i-a dăruit o spadă pe care Carol al III-lea al Spaniei o dăduse strămoșului său ; Compania Indiilor orientale, generoasă și ușurată, i-a dat ca dar 10.000 de lire sterline și așa mai departe.

În timp ce se îndrepta spre Neapole, la bordul *Vanguard*-ului său, pe care bătălia îl cam însemnase (bompresul¹ și doi arbori cu propte), Nelson nu-și putea face încă nici un fel de gînduri despre onorurile și darurile acestea. Primul dar pe care l-a primit a fost pus

¹ Catarg orizontal ieșind din prova navei.

pe dunetă de către un marinar de pe *Swiftsure*, dimpreună cu o scrisoare : „Vă trimit alăturat un sicriu făcut din bucăți ale arborelui mare al navei *Orient*, pentru ca atunci cînd viața această va fi istovit, să puteți fi înhumat într-unul din propriile trofee. Prea-supusul și devotatul dumneavoastră servitor. Semnat : captain Ben Hallowel“. Nepăsător, Nelson a dispus ca obiectul să fie așezat în cabina sa, în picioare, „cu capacul pus“, în spatele scaunului pe care ședea cînd își lua mesele.

Rana sa cea mai recentă — pielea frunții, dar se prăduse și o comotie — îi pricinuia dureri de cap, ameteală. „Mă doare capul, mă doare, mă doare...“, îi scria el soției. Iar Emmei : „Draga mea lady Hamilton, veți putea vedea curînd epava Horatio Nelson“. Ambasadorului, soțului ei, îi scria : „Nu voi trece pe la Neapole decît pentru trei, patru zile, apoi voi pleca direct spre Anglia, spre a mă îngriji. De altfel, dragul meu lord, nici nu sînt prea sigur că vă voi revedea. Dar fie toate după bunătatea Domnului, mă supun voinței sale“. Învîgătorul copleșit de onoruri — pe care încă nu le cunoaște — nu avea să fie, două săptămîni, decît un ciclotimic în punctul cel mai de jos al curbei. Apoi, cînd bricul *Mutine*, trimis la Neapole ca înaintemergător, s-a înapoiat cu cele dintîi scrisori de felicitare, iată că au început să dispară migrenele, să se împuțineze amețelile și curînd nu mai avu nimic.

Lord Hamilton îl asigură pe Nelson că de-acum înainte era *nemuritor* ; cuvîntul apărea subliniat. Lady Hamilton îi relata că regina Maria Carolina a leșinat la vestea victoriei. „În ce mă privește, am căzut pe o parte, și astăzi mă mai doare. Ar fi o glorie să mori pentru asemenea cauză. Dar nu, n-aș vrea să mor înainte de a fi revăzut și îmbrățișat pe învîgătorul de la Nil. Pentru numele lui Dumnezeu, veniți mai curînd la Neapole. Rochia mea este, din cap pînă în picioare, *alla Nelson*. Cerceii mei sînt ancore de-ale lui Nelson. Într-un cuvînt, sînt de-a-ntregul în-nelsonată“.

La 22 septembrie 1798, încă din zori, golful Neapole semăna cu miile de picturi și cărți poștale care l-au reprezentat. O oglindă sub un cer de vis, case albe cu acoperișuri roșii, coline cu vii și arbori fructiferi, iar ca

fundal, Vezuviul cu panăș. Cu multe ore înainte ca navele engleze să ancoreze, sumedenie de napolitani zăriseră puternicele lor siluete plutind în dreptul stîncilor aspre ale lui Tiberius, în largul golfului Capri.

În frunte, *Vanguard*, remorcat de *Thalla*; *Minotaurul* și *Avancious* veneau după ele. În urmă cu o săptămână, în timpul unei vijelii, *Vanguard* își pierduse arborele trinchet și partea superioară a arborelui. *Alexander* și *Culloden* se și găseau în radă. Sosirea lor cu patru zile mai devreme îngăduise un fel de repetiție generală a memorabilei primiri.

La ora 10 seara, oglinda golfului se acoperi cu o uriașă colivie multicoloră: peste cinci sute de pînze lunecau întru întîmpinarea învingătorului de la Nil.

Pe cincizeci dintre navele acelea, formații muzicale; printre acestea, mai multe ansambluri oficiale, între care orchestra Operei Mari, care a cîntat succesiv *God save the King*, *Rule, Britannia* și *Vedeți, vine eroul învingător*. Zece mii de oameni din popor zdrențăroși, hazlii, se îmbulzeau pe chei. Întreg orașul era pavoazat, împodobit cu garoafe și trandafiri; în cartierele alese precum pânea roșu drapelelor aparținînd rezidenților britanici.

Prima ambarcațiune care acostă *Vanguard*-ul a fost, firește, cea a ambasadorului Marii Britanii. Prima persoană care a pus piciorul pe punte a fost Emma Hamilton. La trei zile după aceea, Nelson avea să descrie scena aceasta soției sale Fanny, într-o scrisoare înflăcărată: „Întîlnirea aceasta a fost tulburătoare la cel mai înalt grad (*terribly affecting*); lady Hamilton a exclamat: «O, Dumnezeule, e cu putință?» și mi-a căzut pe braț, mai mult moartă decît vie».

8

Lumea fatală a pasiunii

OPT SUTE DE INVITAȚI, FEMEI ÎN rochii de mătase, bărbați cu costume de modă franțuzească, militari în uniforme strînse pe talie. Trei orchestre îi încîntă cu arii de Cîmarosa. Toate saloanele

palatului Sessa sînt iluminate *a giorno*, iar invitații care se apropie de ferestre pot vedea cerul țesut din focuri de artificii — una dintre slăbiciunile napolitanilor...

Faptul că majestățile lor s-au dus la bord, înainte ca el să fi coborît pe uscat, însemna o nemaiîntîlnită onoare.

Ferdinand și Maria Carolina sosiseră în șalupa lor pavoazătă și plină de flori la interval de o oră după soții Hamilton. Ferdinand voi să viziteze cu de-amănuntul *Vanguard*-ul. Cînd Nelson puse în sfîrșit piciorul pe pămînt, sute de păsări și-au luat dintr-o dată zborul: era acesta un omagiu al plebei. Nelson-idol, de la tron pînă la poporul de rînd. Era în septembrie, ziua 28, anul 1798, eroul împlinea exact patruzeci de ani. Și-a făcut intrarea la brațul frumoasei lady Hamilton, avîndu-l în spate pe ambasador, toți trei radiînd de bucurie. Da, toți trei. Orchestrele intonau *God save the King*, apoi un cor al operei cîntă în italiană strofa adăugată anume pentru împrejurarea dată:

*Să cîntăm în cor marele nume al lui Nelson
El, cel dintîi acoperit de glorie,
Să-i cîntăm numele.
Să-i răsbindim întreaga faimă-n jur,
Cinste a pămînturilor britanice,
Și care a făcut să răsune pe malurile Nilului:
„Domnul pe rege îl salvează!”*

Emma Hamilton se desprinsese de la brațul lui Nelson și, traversînd salonul cel mare, dezvelește o coloană rostrală pe care se putea citi, în litere de aur, inscripția: „VENI, VIDI, VICI”. Începea astfel un lung șir de onoruri, care aveau să se prelungească pînă la ziuă. În timpul acestei serbări, Nelson le spuse că nu mai părăsise nava — pînă să ajungă la Neapole — de șase luni. Discută cîteva clipe cu miss Ellis Cornelia Knight, fiica contra-amiralului sir Joseph Knight și scriitoare.

— Ziua aceasta este probabil cea mai frumoasă din viața dumneavoastră? l-a întrebat ea.

— Nu. Cea mai frumoasă a fost aceea în care m-am căsătorit cu lady Nelson.

Anumiți exegeți cred că Nelson și Emma Hamilton au devenit amanți chiar a doua zi după recepția aceasta, în palatul Sessa. Alții situează evenimenul câteva zile mai târziu, în timp ce amiralul se odihnea la soții Hamilton la Castellamare.

A stat acolo de la 1 la 15 octombrie. Încă din prima zi nu s-a putut stăpîni să nu strecoare în scrisorile către soție laude aduse Emmei : „Sper că am într-o zi plăcerea să te prezint lui lady Hamilton. Este una dintre cele mai bune femei din lume, o cinste pentru sexul ei“. Peste două zile scria de la Castellamare : „Pe veci trebuie să-i iubim, și tu și eu, pe sir William și pe lady Hamilton pentru atențiile lor prevenitoare și neîntrerupte ; ei merită dragostea lumii întregi... Sînt mindru de a fi soțul tău, fiul scumpului meu tată și că am prieteni pe sir William și pe lady Hamilton“. Se cuvenea, desigur, ca toată lumea să fie fericită.

Nelson și Emma nu se ascundeau deloc, iar ambasadorul se prefăcea că nu vede nimic ; hazlie situație. Oamenii înțeleseseră totul foarte repede, dar fără să se scandalizeze, nimic nu mai scandaliza la Neapole. Nelson auzi probabil unele comentarii privitoare la legătura sa și de aceea, naiv ca totdeauna, făcu aluzie la ea într-o scrisoare adresată soției ; spre a-i spune, firește, că asemenea vorbe erau smintite. Dar Fanny fusese dinainte înștiințată de pericol de către fiul ei Josiah. Atunci, Nelson și Emma s-au sfătuit, fără îndoială, căci Emma a trimis de la Castellamare o scrisoare lui Fanny Nelson, scrisoare pe care o voia liniștitoare :

„Aici toată lumea îl adoră pe lordul Nelson și îl consideră eliberatorul țării sale. Nu se simțea bine la sosire, dar mulțumită îngrijirilor și laptelui de măgăriță, a părăsit Neapole complet restabilit. Nu trebuie să vă mai spun, doamnă, cît de fericiți sîntem, sir William și cu mine, să-l vedem iarăși aici pe dragul nostru viteaz. Am vrea să aflăm că sînteți deplin fericită. Sir William mă roagă să vă prezint omagiile sale, precum și stimatului și veneratului tată al lordului Nelson. Domnul să vă binecuvînteze, pe dumneavoastră și pe cei dragi, scumpă doamnă, și fiți încredințată că voi rămîne prietena dumneavoastră sinceră și preespusă. Emma Hamilton“.

Prima intenție a lui Nelson, cînd a sosit la Neapole, a fost următoarea : imediat după repararea avariilor *Vanguard*-ului să pornească, dimpreună cu escadra sa, spre Alexandria, pentru a distruge tot ce mai rămăsese din flota franceză, ca și mijloacele de transport. În felul acesta, Bonaparte s-ar fi pomenit într-un chip ridicol prizonier în Egipt. Nelson îi trimisese chiar lui Saint-Vincent un bilet : „Am de gînd, peste o săptămînă, să o pornesc din nou pe mare. Nu mă simt bine aici, iar gurtările jalnice de la Curtea aceasta nu au darul să-mi alunge proasta dispoziție. Este o țară de scripcari și poeți, de prostituate și canalii“. Apoi a fost serbarea și restul. O altă scrisoare către Saint-Vincent (din 4 octombrie) dezvăluie o mai puțin imperioasă dorință de a pleca iarăși pe mare :

„Vă scriu în prezența doamnei Hamilton, de unde și caracterul dezordonat al acestei scrisori. Dacă senioria voastră ar fi în locul meu, nu cred că s-ar descurca mai bine. Neapole este un loc primejdios de unde trebuie să plecăm“. Saint-Vincent i-a scris din Cadix, personal, soției ambasadorului Hamilton : „Vă datorăm mil de mulțumiri pentru restabilirea sănătății neprețuitului nostru prieten ; de viața lui depinde soarta orînduirilor europene încă netulburate de acești demoni (revoluționarii). Dacă sînteți bună, nu lăsați fascinantele doamne napolitane să se apropie prea mult de el. Plămădit din carne și sînge, nu ar putea rezista ispitei“.

Și Nelson nu a rezistat. Iar apoi, o anume situație politică i-a fost bun pretext spre a nu mai pleca în mare grabă.

Championnet intrase victorios în Roma, la 11 februarie 1798, dar francezii erau mai puțin numeroși în Italia de cînd Bonaparte se găsea cu armata sa în Egipt.

— După informațiile mele, spunea regina Maria Carolina, sînt în totul cel mult cincisprezece mii. Este momentul să-i atacăm. Armata acestui regat numără patruzeci de mii de oameni, iar Austria — dacă i-o vom cere — ne va ajuta.

Maria Carolina rămăsese, visceral, antifranceză. Avea pe-atunci patruzeci și cinci de ani, era de optsprezece ori mamă, avea opt copii în viață, un aer încă majestuos, dar

un trup mare și molatec, cu membre subțiri, o piele cu aspect de ceară, pleoape umflate, ca de alcoolică.

Maria Carolina ceruse trupe țării sale natale, dar Austria, deloc grăbită, i-a trimis întâi — în timp ce Nelson se afla la Caserte — un general, „Va lua comanda armatei naționale, îi scria Mariei Carolina împăratul Francisc al II-lea“.

Mareșalul-locotenent Karl Mack von Leiberich era unul dintre foarte puținii generali austrieci care nu cunoscuseră înfringerea în războiul contra francezilor; explicația: nu participase la el. Și au sosit la Caserte cinci calești; prima era cea a lui Mack, celelalte conțineau bagajele și aghiotanții săi. Nelson aținti cu ochiul său pătrunzător personajul acela care purta o strălucitoare uniformă albă cu podoabe aurii. Regina trecu la prezentări.

— Generale, i-a spus ea lui Mack, fiți pe pământul acesta ceea ce eroul nostru este pe mare.

Măgulit, Nelson a afirmat după aceea că avea despre Mack o impresie bună:

— Are o privire inteligentă. Sint sigur că se va descurca bine.

Ceea ce îi plăcea mai cu seamă lui Nelson era cicatricea de pe obrazul pătat al austriacului — „Un dar de-al turcilor“ — spunea Mack. Faptul că generalul care avea să comande armata napolitană nu vorbea și nu înțelegea boabă de italiană nu era decît un amănunt. După ce regina i-a explicat că armata se găsea, în cea mai mare parte, concentrată în tabăra de la San Germano (astăzi Cassino; acolo se află și celebra mănăstire de la Monte Cassino), Mack a declarat:

— Ei bine, mă duc neîntîrziat să organizez manevre.

Regina Maria Carolina îi spunea lui Nelson: „Trebuie luată Malta din miinile francezilor“. Iar Nelson răspundea: „Flota mea asigură blocus-ul acestei insule. Dar provizii sint, așa că francezii vor rezista acolo doi ani“. El, de obicei atît de puțin răbdător, avea asemenea părere. Singurul lucru care conta era, firește, dragostea sa nebună pentru Emma.

La insistențele reginei, Nelson se hotări totuși să meargă să inspecteze puțin blocus-ul său. Vizită-fulger

de cîteva zile, în timpul căreia l-a expediat pe marchizul de Niza, amiral portughez care participa la blocus cu cîteva nave :

— Nobilii aceştia portughezi sînt imposibili, pretind să li se înşire toate titlurile ori de cîte ori se încheagă o discuţie în doi şi refuză să se supună destoinicilor şi bravilor mei căpitani.

Ca să-şi facă pe deplin datoria, Nelson i-a adresat generalului francez comandant al Maltei somaţia (curtenitoare) de a se preda. Refuz politicos, numai francezii care ocupau mica insulă Gozo, despărţită de Malta printr-o fisie de mare, s-au predat.

— Continuaţi blocus-ul, i-a ordonat Nelson căpitanului Ball. Vă las cinci nave.

Iar el a pornit săgeată spre Neapole, unde a sosit la 30 octombrie. Iar la Caserte, peste cîteva ore :

— Plecăm imediat la San Germano, îi spuse Emma. Tabăra de acolo este minunată.

Tabăra constituia o mare atracţie pentru rege, regină, soţii Hamilton şi vreo cincizeci de invitaţi. Emma şi regina îşi făcuseră toalete feminine de o rară eleganţă. Regina purta un costum de „amazoană“ albastru garnisit cu flori de crin la guler şi cu nasturi de aur şi o pălărie de generalisim cu pană albă.

— Voi merge curînd să inspectez trupele de la frontieră, spunea Mack.

Pînă atunci, marşuri, contramarşuri, parăzi, tot la San Germano.

— Ce credeţi ? îl întreba regina pe Nelson. Nu este armata aceasta cea mai frumoasă din lume ? În ce mă priveşte, regret că în curînd nu va avea de luptat decît cu puşlamalele astea de francezi.

— Miine, spuse Mack, manevre mari cu simulacru de bătălie. Voi comanda partida albă.

Suveranii, Nelson, soţii Hamilton şi alţi invitaţi au asistat la spectacol de la o înălţime unde slujitorii orînduiseră un fastuos picnic. Puteau fi văzuţi călăreţi galopînd şi rînduri de infanterişti care se duceau şi veneau. Spre sfîrşitul după-amiezii, o concluzie se impunea limpede : Mack, întregul său stat major şi toate trupele partidei sale albe fuseseră încercuite şi capturate de către

partea adversă, Nelson rosti câteva cuvinte severe în engleză. În timpul consiliului de război care urmă, Mack nu păru deloc demoralizat.

— Văd, spuse el, o cale de a da francezilor o lovitură grea. Să debarcăm în spatele lor, la Livorno, cu patru mii de infanteriști. Eu voi înainta din direcția mea, și iată inamicul prins între două focuri.

Nelson acceptă misiunea de a transporta trupele. A doua zi dimineată, când se duse să-și ia rămas bun de la suverani, îi găsi posomorâți. Telegramele sosite de la Viena cuprindeau vești proaste. Pe scurt, Austria dădea înapoi; ea anunța că în afară de generalul Mack, altceva nu mai trimite.

Ferdinand se văicărea. Nelson îi vorbi cu asprime:

— Majestatea voastră nu are decît să aleagă. Ori merge în fruntea trupelor sale, hotărîtă să moară, la nevoie, cu sabia în mînă, ori rămîne aici, la adăpost, așteptînd să fie alungată din regat.

La 22 noiembrie 1798, armata napolitană s-a unit, împărțită pe șapte coloane.

— Ele vor pătrunde pe teritoriul roman prin șapte puncte diferite, spunea Mack.

Regele păsea cu austriacul în fruntea coloanei numărul unu. Nelson imbarcă infanteria, destinată să-l surprindă pe inamic pe la spate.

Operația Livorno: o simplă formalitate. Firește, timp îngrozitor în timpul traversării, infanteriștii bolnavi ca niște nenorociți, Nelson un bolnav neînfricat. Dar, la sosire, victorie fără luptă. Abia primi guvernatorul orașului somația lui Nelson, că și înălță steagul alb. Trupele napolitane, care debarcaseră cu arme și bagaje, ocupară pe dată fortăreața, precum și toate tavernele.

— Mă întreb, îi spuse lui Nelson ofițerul însărcinat cu debarcarea, cînd vor fi în stare să pornească împotriva inamicului.

— Misiunea mea s-a încheiat, îi răspunse Nelson. Ne întoarcem la Neapole.

Pe drumul de întoarcere, i-au ieșit înainte două bricuri, fiecare aducînd o scrisoare de la lady Hamilton. „Mai ales, nu cobori pe uscat la Livorno. Te așteaptă

acolo pumnale republicane". Cea de a doua scrisoare era un strigăt de bucurie : de îndată ce află de apropierea armatei napolitane, generalul Championnet bătu în retragere cu viteză maximă. Din Frascati regele îi scrisese reginei : „Pregătesc o intrare triumfală la Roma". La 5 decembrie, *Vanguard* ancoră în golful Neapole, iar Nelson se duse imediat la ambasada britanică.

Lordul Hamilton se păstra în toate împrejurările așa cum trebuia să o facă un gentleman, dar în ziua aceea i se citeau pe chip grija și tristețea :

— Realitatea nu este conformă cu știrile pe care majestatea sa regina ni le-a comunicat. Trupele lui Mack au fost înfrinte. Încă de la începutul marșului spre inamic, efectivele napolitane au început să se rărească. Parte din soldați și-au aruncat uniforme și armele, procurându-și haine civile și plecând acasă. Ofițerii nu aveau deloc poftă să lupte, iar mulți nici nu-și ascundeau simpatia față de francezi.

Dar ambasadorul nici nu știa că dezertorii din armata aflată în marș fuseseră înlocuiți cu vlăjgani recidiviști care arătau camarazilor lor cum să jefuiască prin sate și cum să prade convoaiele armatei. A doua zi s-a știut că două dintre coloanele napolitane — 19.000 de soldați — fugiseră în fața a 3.000 de francezi.

Peste șase zile, vestea dezastrului : la 9 decembrie 1798, trupele generalului Championnet, dimpreună cu cele ale lui Mac Donald (general francez de origine scoțiană), zdrobiseră corpul de armată al lui Mack, care lăsase pe câmpul de bătaie 1.000 de morți, 900 de răniți, 10.000 de prizonieri, treizeci de tunuri, nouă drapele și tot restul. Regina plîngea, zicînd că supușii ei nu erau decît niște iepuri fricoși. Iar Nelson socotea că o mie de morți într-o astfel de înfrîngere nu era mult :

— Ofițerii napolitani și parte dintre soldații lor au dat bir cu fugiții de cum l-au zărit pe dușman. Onoare prea multă nu au pierdut, căci — Cerul știe — nici nu au.

După mai puțin de o săptămînă se răspîndi o veste și mai proastă : regele sosise la Caserte cu un grup de ofițeri fugari. Venise îmbrăcat civil.

Francezii trecuseră fruntariile regatului, înaintind spre Neapole.

Populația ieșea din coșoabe, se răspîndea prin cartierele alese, batjocorea slujitorii avuților care se și apucaseră să-și încarce în calești lucrurile mai de preț. Să fugă undeva la țară, să facă orice numai să nu fie prinși în oraș; candidații aceștia la exod nu-și făceau iluzii; francezii ateia regicizi nu aveau să fie singuri în pornirile spre jaf. Poate că sărăcimea o să le-o ia chiar înainte... Iar teama aceasta înflorea într-un climat sinistru: era iarnă, o iarnă rece și ploioasă.

„Moarte trădătorilor!” — iată strigătul auzit în toate înfringerile. Alți golani strigau sub balconul palatului regal — suveranii au plecat de la Caserte la Neapole — cerind răzbunare împotriva generalilor „care au lăsat armata să fugă”:

— Nas mare, ia arată-te!

„Nas mare” era porecla dată de popor lui Ferdinand. La fel de „curajos” ca și pină atunci, șovăia, refuza să iasă în balcon, dar regina îl împingea de la spate. Iată-l în sfîrșit pe deasupra talazurilor sărăcimii, agitîndu și brațele ca o marionetă. Cîteva secunde de tăcere, după care aclamații. Nici el nu înțelegea...

Dar Nelson! Ei bine, tocmai atunci Nelson se afla la palat, cu regele și regina, cu soții Hamilton, cu ambasadurul turc, care îi spunea amiralului că minunatul dar trimis de sultan a și sosit. Ce brodeală! Între timp, Maria Carolina se înfuria împotriva lui Francisc al 4-lea care continua să-i refuze orice mină de ajutor. Dar se pare că aclamațiile sărăcimii i-au dat curaj lui Ferdinand:

— Orice s-ar întîmpla, îi voi aștepta pe francezi aici, înconjurat de supușii mei credincioși!

O oră după aceea sosea o telegramă de la Mack, care se retrăgea în marș forțat: „Majestatea voastră trebuie să părăsească Neapole înainte de sosirea francezilor, viața îi este în primejdie”. Viața? Asta schimba totul. Nu, nu schimba nimic: de patruzeci și opt de ore slujitorii palatului împachetau lucruri, fuga fusese hotărîtă.

Dar Nelson? Nelson era și el partizanul fugii. Nu: al evacuării. Regatul Neapole pierduse o bătălie, dar el mai putea, cu ajutorul aliaților, să cîștige războiul. Suveranii

trebuiau să caute refugiu într-o altă parte a regatului — în Sicilia, la Palermo — iar de acolo să continue lupta.

Nelson i-a și scris lui Spencer Smith, ambasadorul britanic la Constantinopole, că în mai puțin de patruzeci și opt de ore familia regală, plus trei mii de *emigranți* napolitani, „vor fi trecuți sub protecția drapelului britanic“. Cine a hotărât acest lucru ? Regele Angliei, Primul lord al Amiralității, amiralul-conte de Saint-Vincent ? Nu. Această importantă hotărâre politică a luat-o contraamiralul Nelson, fără să consulte pe cineva. Timpul îi grăbea, este adevărat, și am văzut cât de greoi funcționa poșta în vremea aceea ; dar era limpede că aici și acum Nelson era încintat că putea — sau că trebuia — să hotărască singur. Chiar singur ?

Nelson nu mai locuia la soții Hamilton, se înapoiasă la cabina lui de pe *Vanguard*, dar o vedea pe Emma aproape în fiecare zi. Influența Emmei asupra reginei era foarte mare ; regina avea în Emma o încredere absolută, îi scria zilnic, deși se vedeau tot zilnic ; iar regina trăgea sforile marionetei Ferdinand. Este limpede că nici în zilele acestea agitate Nelson nu voia să-și lase iubita adorată în mâinile francezilor regicizi sau ale desfrânaților napolitani ; într-un fel, era sincer în dorința de a-i salva pe suverani — pe care, în fond, îi disprețuia — pentru a le îngădui să continue, mai târziu, lupta. Faceți din toate motivațiile acestea un cocktail.

Nelson a schimbat locul de ancorare a *Vanguard*-ului, pentru a-l scoate din raza de bătaie a tunurilor napolitane. El a dat ordinele necesare privind concentrarea navelor și a mijloacelor de transport de care avea să fie nevoie pentru transportarea spre Palermo a suveranilor și a suitei lor, plus *emigranții*. A și fixat data plecării suveranilor : în noaptea dintre 20 și 21 decembrie.

Deși cel mai dornic să fugă, Ferdinand ceru un răgaz de douăzeci și patru de ore. În stilcita lui vorbire napolitană, el lămuri că „vrea să iasă din Neapole, dar nu să abdice“ ; oare nu înceta de a mai fi rege dacă nu lua cu sine tezaurul regal ? Și firește, pe deasupra, bijuteriile Coroanei ; de asemenea, se înțelege, nu fără prețioasele piese din colecția de artă. Nelson nu s-a putut împotrivi.

Din seara zilei de 17 decembrie, Maria Carolina începu să trimită devotatei sale Emma o serie de scrisorele, zicînd că are de trimis una, alta, la ambasadă, lucruri pe care Emma trebuia să le expedieze mai departe la bordul navei *Vanguard*, adică : 60 000 ducăți aur, bijuteriile, alt aur, obiecte prețioase, îmbrăcăminte, veselă plată, o întreagă mutare care nu avea să înceteze decît în ultima clipă. „Draga mea milady, primește încă trei lăzi și o cutie mică. În lăzi se găsește rufărie pentru copii, să am la bord, în cutie cîteva fustițe“.

În ultima zi, Emma trimise la bordul lui *Vanguard* toate bijuteriile și 36 butolașe cu aur. „Am scris pe baloturi mențiunea : *mărfuri pentru Nelson*, silită fiind să folosească orice mijloc, pentru a nu trezi nici cea mai mică bănuială în privința plecării noastre“. Nelson calculă că a primit la bordul *Vanguard*-ului — doar în monede — o valoare totală de două milioane și jumătate lire sterline.

Și la ambasadă se pregătea lumea de plecare. Lordul Hamilton, deloc increzător în viitorul regatului celor Două Sicilii, hotărîse : „Totul spre Anglia!“ Un transportor lua direcția Angliei, adică nava *Colosse*, ducînd lăzi cu obiecte din colecții, cu antichități ; totuși mai trebuiau abandonate destule. „Am lăsat trei case mobilate cu eleganță, toți caii și cele șase sau șapte trăsură, îi scria Emma lui Greville, fostul ei iubit. Cred că este destul pentru pramatiile astea de francezi“.

Nelson a prevăzut pînă în detaliu transportarea ilustrațiilor fugari, a suitei lor și a *emigranților* — pînă la urmă aveau să fie cu totul aproape 2000 — de la debarcader pînă la vasele de transport ancorate în radă ; dar pînă la 19 decembrie, nu s-a rezolvat încă problema : cum să ajungă familia regală de la palat la port ? Orice acțiune a unor suverani este lesne observată, și era cu neputință ca slujitorii care duseseră baloturile să nu fi scăpat vreo vorbă.

Subteranul. Nimeni nu a precizat, după cîte știu, cine a vorbit primul despre subteranul care lega palatul regal de port ; dar pentru ce să ne mirăm că există ? Care turist, care vizitator de străvechi castele sau mănăstiri nu a auzit vorbindu-se despre aceste subterane care, în

vremuri tulburi, li ajutau pe oameni să fugă? Acesta, explorat de Emma, căci nimic nu o înfricoșa, se dovedea prielnic folosirii.

Pătrundem în rocambolesc. La 21 decembrie, către ora nouă seara, Nelson, venind din port prin subteran și însoțit de câțiva marinari înarmați cu lanterne, ajunse la palat, să la familia regală — pe rege, regină, suita și copii; toată lumea se îndreptă apoi spre port, pe același drum.

Ambarcațiunile se aflau acolo, lângă debarcader, unde alți marinari înarmați vegheau. O noapte de decembrie glacială, cu vânt iabraq. Sub conducerea energică a lui Nelson — nu era timp de tîndăleală, căci grupuri suspecte mișunau prin port — fugarii s-au îmbarcat oarecum în ordine și... la drum spre nave și transportoare! „Tremuram ca varga, avea să scrie mai tirziu Maria Carolina, și de n-aș fi avut-o cu mine pe credincioasa mea Mimi (o slujnică), aș fi căzut de o mie de ori. Străbătînd bezna aceea uricioasă, cu șase copii, cu nora mea și cu un sugaci, am sosit la bord amorții de frig, iar eu de durere“. Totul s-a desfășurat însă cu binc. În șalupa care li transporta pe suverani au trecut prințul moștenitor (viitorul tată al ducesei de Berry), soția sa, copilul și doica, prinții Leopold și Alberto, precum și cele trei tinere prințese (una dintre ele, Maria-Amélie, avea să devină, prin căsătoria sa cu viitorul Ludovic-Filip, regină a francezilor) plus ministrul Acton și alte două, trei personalități.

Absenți: soții Hamilton. Tot pentru a nu trezi nici un fel de bănuieți, au luat parte la o serbare dată de Kelim Effendi, ambasador al sultanului, în onoarea lui sir William. Ambasadorul s-a făcut nevăzut în chiar toful seratei. Emma a mai rămas puțin, pîrînd foarte veselă, foarte vioaie, apoi s-a eclipsat și ea. Pentru a-și masca dispariția, și-a lăsat în fața palatului trăsura și servitoarii; acoperindu-se pe cap cu un văl gros, a pornit singură pe jos, în noapte. Viața ușoară, bogăția, onorurile nu au stîrbit tîrîncuței din Cheshire vitalitatea și curajul. Lordul Hamilton își aștepta soția cu neliniște, în cel mai întunecat ungher al portului, unde se găsea acostată

ambarcațiunea sa. În sfârșit, iat-o ! S-au imbarcat și, fără nici o clipă de zăbavă, spre *Vanguard*.

Navele care evacuează refugiați sînt *totdeauna* supraîncărcate, iar natura le este rareori prielnică. Furtuna era atît de aprigă, chiar și în golful Neapole în noaptea aceea dintre 21 și 22 decembrie, că nici vorbă nu putea fi de coborîrea pe apă a vreunei ambarcațiuni sau de comunicare între nave ; din fericire toți evacuații fuseseră imbarcați.

În ziua de 22, vremea îmbunătățindu-se, cîteva ambarcațiuni venite din Neapole s-au apropiat de *Vanguard* astfel încît să poată fi deslușite glasurile. La bordul lor, preținse delegații cerură să-l vadă pe rege. „Pe nimeni ! Pe nimeni !” spuse Ferdinand ferecat în cabina lui. La sfîrșitul zilei sosi o altă ambarcațiune purtînd însemn de comandant șef. Un ofițer urcă, clătîindu-se, scara *Vanguard*-ului. „Era generalul Mack, avea să noteze Nelson. Am crezut că văd o fantomă”. Spectrul acela vorbea germana, cu glas întretăiat. Nelson chemă un ofițer din suita regelui spre a sluji de interpret.

— Ceea ce a mai rămas din armata mea a și ajuns la Capua, cu inamicul pe urmele ei. Toscana este invadată. Regele trebuie să se depărteze cît mai repede cu putință. Adio, amirale, mă reîntorc la soldații mei.

Ferdinand nu se arătase încă. La 23 decembrie 1798, ora șapte seara, *Vanguard* porni la drum, însoțit de corveta napolitană *Sannita*, de *Archimedes* (74 de tunuri), de trei transportoare britanice și de aproximativ douăzeci de vase comerciale. „A doua zi, a povestit Nelson, vîntul a devenit de o violență pe care nu l-am cunoscut-o în toată viața mea de marinar”. Călătorii ticsiți ai *Vanguard*-ului erau atît de chinuți de răul de mare, că pînă în cele din urmă s-a înstăpînit și o anume liniște. Dar și un miros deloc plăcut. Întrucît slujitorii nu se arătau, o singură persoană se ocupa de suveranul căzut în prostrație, și anume doamna Cadogan, mama Emmei ; la fel de discretă și de folositoare. Ferdinand îi spuse în cîteva rînduri că este un înger.

Și alte două femei au dovedit energie, curaj : una dintre cameristele reginei, pe nume Saverio Rondino, și, firește, Emma Hamilton. Emma împărțise toată lenjeria

și rufăria ei de pat ; era nedespărțită de micul prinț Alberto (șase ani), chinuit de convulsii.

La capătul nopții dintre 23 și 24 decembrie, o rafală amulse, cu zgomot asurzitor, câteva dintre vele superioare ale *Vanguard*-ului. Unii călători gemură : „Sintem pierduți !“. Și nu puteau face nici cea mai mică mișcare. Prințul Esterházy găsi totuși puterea să se tîrască pînă la parapet, ca să arunce în mare o tabacheră ornată cu o miniatură înfățișînd nudul amantei sale, o italiancă. Nădăjduia, astfel, să potolească minia Cerului.

La un moment dat, îngrijorată că nu-și mai vedea soțul, Emma trimise în căutarea lui. Ambasadorul fu găsit singur, într-un compartiment retras, cu cite un pistol încărcat în fiecare mînă, hotărît — zicea el — să-și zboare creierii de îndată ce nava avea să se scufunde.

Vanguard nu se scufundă și sosi în dreptul portului Palermo, în după-amiaza zilei de 25 decembrie. Marea era tot furioasă, vîntul rece, ploua. Emma ținea în brațe pe micul prinț Alberto care, se vedea limpede, intrase în agonie. A și murit la ora șapte seara.

Vanguard ancoră în apropiere de debarcaderul cel mare, în dimineața zilei de 26 decembrie. Nelson conduse pe uscat regina și prințesele care debarcară *incognito* — și extenuate — înainte de ivirea zorilor. La ora nouă, se reîntorsese la bord, pentru a-l escorta pe rege, care avea să-și facă intrarea în capitala sa numărul doi. Locuitorii din Palermo avuseseră destul timp să vadă flamura regală la arborele mare al *Vanguard*-ului, astfel că autoritățile orașului veniseră să-l primească pe rege. În pofida unui timp groaznic, o mulțime curioasă dăduse năvală. „Nas mare“, încă palid, surîdea sub ploaia de urale.

Două sute douăzeci de mîle marine, adică trei sute de kilometri, despart Neapole de Palermo. Francezii invadatori nu aveau flotă. Palermo reprezenta o altă lume, el însemna, pentru refugiați, securitate. Dar și o lipsă de confort pe care nici nu ne-o putem închipui. Existau la vremea aceea în Palermo taverna multe, mizerabile, și un hotel.

— Un singur hotel în toată Sicilia, spuneau Italienii.

Două mii de refugiați : bărbați, femei și copii. Se înghesuiau pe la gazde, prin maghernițe, în colibe. Era iarnă cu ploaie rece ca gheața. O ploaie care avea să contenească în sfârșit peste câteva zile, nu însă și frigul. Regele, regina și sulta stătesu zgribuliți în vechiul și dărăpănatul castel al familiei Colgi. Nelson și câțiva ofițeri s-au zbatut să găsească o casă vrednică să adăpostească ambasada Marii Britanii, altfel spus o locuință pentru soții Hamilton ; pînă la urmă avea să fie ales barocul palat Palagonia, la fel de căzut în ruină ca și Colgi. Cincizeci de încăperi și nici un șemineu. Lordul Hamilton se căina întruna : „La vîrsta mea, e tare greu. Sint prada crizelor de fiere și a reumatismului. Doresc din ce în ce mai mult să mă întorc acasă, cu cea dintîi navă pe care Nelson o va trimite la Gibraltar, căci am ajuns la captăul puterilor și vreau să mă odihnesc“. Emma o vizita zilnic pe regină. „Plîngem laolaltă și este un fel al nostru de a ne consola“. Emma se liniștea astfel după eforturile făcute în ultimele săptămîni și în timpul traversării ; pe de altă parte, însă, plîngea și ca să-i fie pe plac Mariei Carolina, idolul ei. Regina își plîngea fiul, pe Alberto, și capitala în care strălucise atît, căzută în mîinile vrăjmașului... Pe deasupra, frigul și lipsa de confort o făceau de asemenea să sufere. Apoi, urmă o altă pricină de tristețe : Ferdinand o trecuse la index. De cînd sosiseră la Palermo, lua hotărîri fără să-i mai ceară părerea, fără ca măcar să-și plece urechea la vreo idee de-a ei. Spre uimirea tuturor, dintr-o dată, Ferdinand voia să domnească.

Nelson, la bordul *Vanguard*-ului său, asculta rapoartele spionilor englezi care făceau naveta între Neapole și Palermo.

— Înainte de a părăsi Neapole, regele făcuse cunoscut printr-un afiș că și-a transmis prerogativele unui vicar general al regatului, prințului Francesco Pignatelli, în timp ce el însuși se ducea în Sicilia să strîngă forțe.

— Știu asta. Și ce a făcut Pignatelli ?

— La 12 ianuarie a negociat în secret un armistițiu cu generalul Championnet, dar cînd s-au cunoscut condițiile, poporul s-a răscolat, iar Pignatelli a trebuit să-și

la tălpășița. Generalul Mack, amenințat cu moartea de către proprii soldați, s-a refugiat la francezi și s-a predat generalului Championnet.

— Așadar Neapole a căzut fără luptă ?

— Nu, senioria voastră. Sărăcimea s-a luptat aprig cu francezii. A deschis temnițele și a pus mina pe arsenale. Marea bătălie pentru Neapole s-a dat la 29 ianuarie ; generalul Kellermann comanda trupele de asalt. Oamenii din popor se lăsau uciși pe loc, cu un măreț dispreț față de moarte.

Nelson asculta. Nimic nu avea să-i schimbe vreodată părerea despre pleava aceea napolitană, dar dădea crezare iscoadelor sale. Era hărăzit cu însușirea cea mai de preț a unei căpetenii războinice : nu refuza realitatea. Sărăcimea se dovedise într-adevăr curajoasă. Totuși, biruitori fuseseră francezii ?

— Da, senioria voastră. Generalul Championnet a recurs la câțiva preoți care au consimțit să predice supunerea. Iar generalul francez i-a întors pe oamenii aceia de jos, i-a atras de partea lui, trimițând o gardă de onoare la Saint-Janvier. Și distribuind bani. Aceiași amăriți care se bătuseră pînă atunci pentru cauza regelui au strigat : „Trăiască republica !“. A doua zi avu loc la operă o reprezentație de gală în onoarea generalilor francezi. Drapelul Republicii Parthenopeene flutură pe cele trei castele întărite ale Neapolelui : Saint-Elme de pe colină, castelul Oului de pe dig și Castelul Nou din golf.

Drapelul acesta era albastru, roșu și galben. Generalul Championnet proclamă Republica Parthenopeeană la 25 ianuarie. Gustul revoluționar pentru antichitate se menținea la fel de viu. În jurul anului 600 înaintea erei noastre, niște pescari care se aflau în golf au găsit pe țărm o sirenă moartă. Îi făcură un mormînt cu epitaful : „Parthenopei“. Puțin mai tîrziu, locuitori ai insulei Rhodos creaseră acolo un oraș : Parthenop. Mai tîrziu Neapole (Nea Polis) a fost construit pe ruinele Parthenopolui.

La Palermo, viața refugiaților din Neapole se îmbunătățește intrucitva. Tot austeră pentru cei mai mulți dintre ei, dar nu mizerabilă. Cu toate că Nelson s-a arătat ei însuși foarte discret în privința acestei forme de activi-

tate, înțelegem totuși, din corespondența mai multor refugiați englezi de neam mare, că a împărțit atunci, în dreapta și în stînga, bani mulți, ca și lordul Hamilton. Londra nu dorea să vadă definitiv șters de pe harta Europei Regatul celor Două Sicilii și făcea tot ce trebuia în sensul acesta.

Nelson îl disprețuia pe Ferdinand dar, respectînd politica engleză, luase hotărîrea de a nu-i arăta pe față disprețul. Cînd regele îi spuse (tot Emma servea de interpret) că-l investise cu depline puteri pe cardinalul Ruffo, pentru a recuceri Neapole, Nelson — care nu prea înțelegea cum s-ar fi putut face un asemenea lucru — îi încuviință inițiativa, spunînd că era gata să sprijine, de pe mare, acțiunea cardinalului.

Portretul lui Ruffo, care poate fi văzut la muzeul din Neapole (în veșmînt de prelat, cu decorații mari împodobindu-i pelerina episcopală) dezvăluie un chip aproape blajin, fără nimic din imaginea ascetică a lui Richelieu, dar nici inspirînd încredere. Cînd vorbeau de el, nobilii spuneau : „Una testa”.

— Regatul Neapole poate fi recucerit, îi încredințase el regelui, începînd cu Calabria. Familia mea posedă acolo proprietăți și exercită o influență puternică. Voi proclama războiul sfînt.

Ruffo avea să improvizeze o armată din mers. Țăranii dădeau totdeauna fuga la glasul preoților ; li s-au alăturat atunci soldați rămași de izbelliște, ofițeri fără nici un rost. Armele de vîntoare, flintele și alte arme de foc nu au lipsit nîcicînd din Calabria, iar Ruffo punea în același timp în joc fanatismul antirepublican, credința primitivă superstițioasă și gustul atavic pentru jaf.

Ori de cîte ori se ajungea în orașe care dădea semne că ar avea de gînd să opună rezistență, Ruffo închidea ochii în fața oricăror violențe care se soldau cu capturi, în fața violurilor sau a masacrelor. Apoi, înălța în tabără un altar minunat, se făcea o slujbă și se acorda tuturor izbăvire. Cardinalul războinic urca în mare grabă de-a lungul cizmei italiene, după Calabria urmînd Puglia. Cete de țilhari care bîntuiau pe acolo, în stare endemică, intrară în armata de la Santa Fe.

Championnet părăsi Italia, Mac Donald îi urmă. În Italia de nord, rușii lui Suvorov și austrieții lui Kray — Austria se hotărîse să miște — îi bătură pe francezi la Cassano, silindu-i să-și concentreze forțele. Mac Donald primi chiar atunci ordinul să se reîntoarcă în nordul provinciei. I se netezea lui Ruffo drumul spre Neapole.

Și lui Nelson. Troubridge, trimis în fața portului Neapole ca observator, cuceri insulele Ischia și Procida, două bune puncte de sprijin. Era momentul să zboare spre Neapole cu toată escadra, să bombardeze forturile, să debarce trupe. Nelson chiar redactase ordine pentru fiecare dintre căpitani săi și voia să ridice semnalul de plecare de la ancoră.

Dar nu. Există momente în care Istoria pare să spună : „Nu atît de repede“. În aceeași zi în care a aflat despre cucerirea Ischiei și a Procidei, Nelson primi o scrisoare de la Saint-Vincent : „Amiralul Bruix a forțat blocus-ul nostru în fața portului Brest. Escadra lui se îndreaptă spre Mediterana, Malta sau Alexandria, prea bine nu știm. Ar fi totuși oportună căutarea acestei forțe navale și angajarea ei în luptă“.

„Ar fi oportună“. Era, într-un fel politicos, un ordin. Dar Nelson nu i se va supune în mod deliberat. „Nu vreau, părăsind Palermo, să risc pierderea Siciliei și tot ce a mai rămas bun-zdrăvăn pe continent“. Iată ce i-a scris acest contraamiral șefului său nemijlocit.

L-am mai văzut pe Nelson nesupunîndu-se în bătălia de la capul Saint-Vincent, cînd a ieșit din linie cu nava sa *Captain*, pentru a se năpusti asupra escadreii spaniole. A fost o nesupunere tactică, o mișcare ageră de luptător, îndreptățită mai apoi de succesul dobîndit. Dar acum era altceva.

La Palermo, baza escadreii sale și capitala provizorie a regatului Neapole, Nelson era un fel de rege. În fapt, Ferdinand nu putea face nimic fără el. Londra vedea aceasta cu ochi favorabil, ba chiar susținea ideea războiului. A-l bate pe Bruix ar fi fost desigur o glorie, dar a înapoia Bourbonilor din Neapole întreaga lor autoritate nu ar fi însemnat oare și mai mult pentru Istorie ? Răspunsul dezinvolt trimis lui Saint-Vincent nu exprimă altceva.

În același timp își făcea lor remușcarea. A-l lăsa pe Bruix să ajungă la Alexandria, de unde să-l reîmbarce pe Bonaparte, ar fi fost ridicol : la ce bun atunci victoria de pe Nil ? Așadar, în cazul în care șeful său ar trimite un alt amiral împotriva lui Bruix — sau poate că se va duce el însuși, de ce nu ? — Nelson, nelăsând în fața golfului Palermo decât câteva nave, se declara pregătit să trimită la Port-Mahon (astăzi Mahon, insula Minorca), la dispoziția lui Saint-Vincent, aproape toate navele din gruparea lui Troubridge, plus două nave ocupate cu blocus-ul de la Malta.

Strategie de capră și varză. Dovadă că ea nu-l mulțumea pe Nelson a fost faptul că la douăsprezece ore după trimiterea printr-o vedetă-curier a mesajului, el pornea cu toată escadra în căutarea lui Bruix. Pe neașteptate, fără să-i prevină pe suverani, nici pe soții Hamilton. Bătălia și gloria înainte de toate.

Ei bine, nu. În mai puțin de douăzeci și patru de ore, un brie napolitan ajungea din urmă nava *Vanguard*. Cu o scrisoare de la Emma. „În numele reginei, te implor și te conjur să nu ne părăsești, să te întorci la Palermo“. De data aceasta, nici o șovăială. Nelson ordonă să fie schimbată direcția. Ar fi dat, oare, asemenea ordin, dacă scrisoarea nu ar fi fost semnată de Emma ?

De notat că Nelson nu va avea, istoricește, de ce să regreta că nu-l atacase pe Bruix. Amiralul acesta nu avea să se ducă nici la Malta, nici la Alexandria, ci, pur și simplu, la Toulon.

20 mai 1799. La cererea lui Ferdinand, Nelson a părăsit Palermo, pentru a se duce să vadă ce se petrece la Neapole. Nu cu nava *Vanguard*, acum bătrână și pe deasupra rănită la Abukir, ci cu *Foudroyant* (80 tunuri). Peste trei zile se reîntorcea cu vești.

Armata Ruffo era foarte aproape de oraș. Slabele garnizoane lăsate de francezi se retrăseseră în forturi, în tovărășia jacobinilor napolitani, care nu se simțeau în largul lor. Înaintarea lui Ruffo i-a făcut pe sărântoci să rămână totuși la unicele lor convingeri politice : jefuiau și masacrau. Dar, în pofida curajului despre care s-a spus că l-au avut, ei nu au îndrăznit să atace forturile.

Informațiile acestea i le-a comunicat Nelson doar Emmei, chemată la bordul lui *Foudroyant*. Traducătoare oficială, ea avea misiunea să i le transmită regelui „în forma și măsura potrivită”. După ce a ascultat-o, Ferdinand a declarat :

— Să se întoarcă sir Horatio la Neapole și să-mi aducă vești !

Încă un dus-întors, Nelson află că Ruffo pătrunsese în oraș.

Dar el acordă un armistițiu francezilor și rebelilor ascunși în formuri. Le făgădui că vor putea ieși de acolo cu onorurile de război și că nave napolitane îi vor repatria în Franța.

— Ah, a exclamat Ferdinand, voi muri din cauza asta ! Drojdia asta trebuie exterminată. Iar pe Ruffo îl voi spinzura ! Mai întoarce-te o dată la Neapole și răzbună-mă ! Fă-o în numele meu.

— Dar bine, sire, veniți și dumneavoastră !

— Nu, încă n-a sosit timpul.

Temperament răzbunător, dar prudent. Să nu ne mirăm : Ferdinand devenise un Ubu¹, prototip al lașității, prostiei, cruzimii. Nelson suferea tot mai mult că trebuia să manifeste față de el un respect de etichetă.

— Fie, sire. Îmi voi lua la bord interpretul, pe lady Hamilton, de asemenea pe ambasador. El va garanta în numele guvernului meu hotărârile pe care voi fi nevoit să le iau. Mi se pare că majestatea sa regina ar dori și dumneaei să vină.

— Nu. N-are ce căuta acolo.

În după-amiaza zilei de 24 iunie iată-l din nou pe Nelson la Neapole, de data aceasta cu escadra sa. Începe acum un episod lipsit de glorie. Nelson nu știe încă ce-l așteaptă, dar este posomorît și prost dispus, din cauza unei știri abia primite. Saint-Vincent, obosit, se reîntorcea în Anglia. Înlocuitorul său era lordul Keith. După bătălia al cărei nume îl purta, Saint-Vincent nu făcuse ni-

¹ Vestit personaj creat de Alfred Jarry (1873—1907). Ulterior devenit personaj tip încarnând avariția, lașitatea, absurditatea agresivă și răufăcătoare. (N.t.).

mie — să ne reamintim — pentru a da strălucire numelui lui Nelson, veritabilul artizan al victoriei. Cu toate acestea, Nelson îl regretă, căci pentru el Saint-Vincent însemna, într-o măsură deplină, libertate de acțiune. Cu Keith, cine știe? Pentru orice eventualitate — căci Saint-Vincent, la urma urmei putea reveni — Nelson îi scrisese: „Plecarea dumneavoastră mă disperă într-o măsură atât de mare, încît dacă o să aibă loc, probabil că și eu mă voi întoarce. Dar, spre binele patriei, nu ne părăsiți într-un moment atât de grav. Dumneavoastră, părintele nostru, care ne-ați condus spre victorie. Fiți și pe mai departe al nostru Saint-Vincent!”. Atît.

De îndată ce sosi la Neapole, Nelson află condițiile armistițiului acordat de Ruffo francezilor și rebelilor. „Trupele vor rămîne în fortărețe pînă ce navele ale căror nume sînt trecute în anexă vor fi gata să pornească pentru a-i transporta la Toulon pe toți cei care vor dori să se ducă acolo. Efectivele garnizoanelor vor ieși cu onorurile militare, cu arme și bagaje, cu surle și tobe, cu steaguri în vînt, cu torțe și cu cîte două piese de artilerie fiecare“. Onoruri militare,...

Convenția de armistițiu fu semnată de către generalul francez Méjean, comandantul fortului Saint-Elme, iar pe de altă de către cardinalul Ruffo în numele regelui Ferdinand și de către căpitanul (mai tîrziu viceamiral) Foote în numele amiralului Nelson; Foote reprezentase, în momentul negocierii, cel mai vechi dintre ofițerii britanici prezenți în radă.

Prima reacție a lui Nelson: îl cheamă pe Foote și îl ocări. Cum s-a apărut Foote:

— Am semnat, deoarece cardinalul mi-a arătat scrisoarea prin care era împuternicit de rege.

Scrisoarea aceasta, încredințată lui Ruffo la plecarea din Palermo, îl lăsase într-adevăr „liber să folosească toate mijloacele socotite oportune în apărarea proprietății, a vieții și onoarei familiilor“. Deci, evident, și libertatea de a încheia un armistițiu.

— Ar fi putut, spuse Foote, să-l semneze fără mine. A găsit că ar fi mai corect să asocieze hotărîrii sale Regatul-Unit.

Până în cele din urmă, Nelson se domoli în privința lui Foote, recunoscând chiar că acționase cum nu s-ar fi putut mai bine și cu mult zel într-o situație critică.

Dar imediat după aceea îi scrisese lui Ruffo, care se afla încă pe uscat, câteva rânduri pe care i le trimise prin căpitanii Ball și Troubridge. Dezaproba întru totul armistițiul, îl socotea drept „o capitulare jignitoare pentru majestatea sa siciliană“, îl declara nul și neavenit. Francezii retrași în forturi vor trebui să se predea fără condiții. „Colaboratorii“ napolitani, supuși rebeli, nu vor avea voie să părăsească forturile. Aveau să rămână la dispoziția majestății sale din clipa în care acesta urma să ajungă la Neapole. Iar Nelson îl rugă pe cardinal să facă imediat cunoscut în forturi aceste condiții, sau mai degrabă aceste ordine. Ruffo se împotrivi: „Nu le voi transmite“. Putem citi, într-adevăr, scris de mîna lui Nelson, pe copia scrisorii: „Citit și explicat cardinalului și respins de el“.

În seara aceleiași 24 iunie, Nelson și-a dispus cele optsprezece veliere ale flotei sale în linie de bătaie cît mai aproape de țărm, spre a ține forturile sub focul său.

— Cardinalul vrea să-i trimită pe rebeli la Toulon. Eu spun că nu se vor duce.

A doua zi, 25 iunie, cardinalul Ruffo, veni la bordul lui *Foudroyant*. Salutat reglementar cu treisprezece lovituri de tun. Discuția a început imediat în salonul mare. Ambasadorul Hamilton avea să slujească de interpret, putînd fi înlocuit, în momente de oboseală, cu lady Hamilton. Iată substanța motivelor aduse de Ruffo în aprijinul hotărîrii sale:

— Este normal să acorzi un armistițiu inamicului care cere încetarea luptei. În ce-i privește pe napolitani, care au trecut de partea francezilor, ei au făcut-o constrînși de împrejurări. Monarhia nu va fi restabilită în mod pașnic decît dacă aplicăm încă de pe acum o politică a iertării și a uitării, pentru toți în afară de cîtiva. Dar marii vinovați nu vor trebui judecați decît ceva mai tîrziu, cînd patimile se vor fi domolit.

Răspunsul „invariabil și furios“ al lui Nelson la argumentația aceasta: „armistițiul s-a anulat prin simplul fapt că a venit flota sa“ și că nici cardinalului, nici lui

nu le stă în putere să confirme „o capitulare“ atât de contrară instrucțiunilor exprese ale majorităților siciliene.

Toate acestea nu constituie decât un rezumat al discuției care a durat câteva ore. Zadarnic susținea Ruffo că pînă atunci el era principalul și chiar singurul făuritor al victoriei și că patriotismul său nu putea fi pus la îndoială, întrucît Nelson relua argumentul, pe care îl voia juridic (sosirea flotei sale, creînd o situație nouă, anula rușinosul armistițiu) și se referea la voința majestăților siciliene ce-i fusese clar adusă la cunoștință.

— Nu cred nimic, spuse Nelson.

În final, încheie discuția tăios, spunînd că „un amiral nu este în stare să discute cu un cardinal“. A cerut hirtie și cerneală și a scris următoarele : „Contramiralul Nelson, sosit în golful Neapole la 24 iunie 1799 cu flota engleză, a găsit un tratat semnat cu niște rebeli. Părerea sa este că tratatul nu poate fi pus în aplicare fără aprobarea majestății sale siciliene, a contelui Saint-Vincent și a lordului Keith“. Ruffo s-a retras.

Gata cu armistițiul. Vestea fusese grabnic răspîndită în oraș de către oamenii veniți în timpul zilei la bordul lui *Foudroyant* să-i prezinte lui Nelson omagii ; pentru unii asta însemna să se spele de păcate. Iar mulțimea napolitană vedea clar navele engleze dispuse în linie de bătaie.

— Or să tragă.

Să tragă în forturi, desigur, dar exista și riscul de a fi la rîndul lor împrășcați cu foc. Astfel că din nou destui cetățeni de treabă, împovărați cu boccele, au început să o apuce pe drumuri de țară. Golanii — aceiași care, după ce i se împotriviseră lui Championnet, îl aclamaseră — se luau după familiile acelea.

— Iacobinii ! Prieteni de-ai francezilor !

Au fost uciși pe loc, iar casele lor jefuite. Cei mai norocoși au fost „judecați“ în mare grabă pe stradă de către „tribunale ale poporului“, apoi azvîrliți în temnițe. „Nu au fost nereguli“, avea să spună Nelson. Dar el nu părăsise bordul navei.

A doua zi, calm relativ. Evenimentul cel mai de seamă, deși nu spectaculos al acelui 26 iunie 1799, fu

următorul : dimineata, ambasadorul Hamilton îi trimise lui Ruffo o scrisoare în care îi spunea că lord Nelson, în așteptarea noilor vești din Palermo, nu va face nimic pentru a anula armistițiul. Puțin mai târziu, în cursul zilei, Nelson confirmă cu proprie mână aceeași comunicare.

Fără a mai aștepta, Ruffo răspîndi știrea în forturi. Peste o oră acestea anunțară că se predau. Armistițiul nefiind anulat, oșmenii aceia erau încredințați că pun în aplicare condițiile stipulate în convenție : onoruri militare, permisiunea de a pleca spre Toulon.

Și-au părăsit deci forturile — nici vorbă de onoruri militare, dar nu se arătară foarte surprinși — și au trecut la bordul navelor deja reunite în port pentru a-i transporta spre Franța. Nelson a ordonat înconjurarea acestor nave.

Peste două zile, la 28 iunie, sosea o scrisoare de la ministrul Acton, trimisă în numele suveranilor : n'ci un armistițiu, nici o clemență, toți francezii și toți trădătorii în temnițe ! Nelson se conformă pe dată instrucțiunilor, scriindu-i regelui, spre a-l întreba dacă și Ruffo trebuia arestat.

Faptele precedente au fost amintite în mai multe rînduri de istorici și comentatori britanici și francezi. Unii au pretins că au venit cu mai multe detalii, mai ales privitor la demersurile lui Ruffo pe lângă Nelson. Nu le-am luat în seamă pas cu pas, deoarece este evident că detaliile acestea sînt ipotetice. Din ordinul lui Ferdinand toate arhivele napolitane privind perioada 22—30 iunie au fost arse. Corespondența lui Nelson și „observațiile armistițiului“, care îi aparțin, precum și corespondența Emmei și a soțului ei nu ne redau decît o singură bătaie de clopot, de altfel foarte scurt, înăbușit. În reconstituirea evenimentelor acestei perioade, unii istorici s-au inspirat din *Istoria Bourbonilor, regi ai Neapolelui*, zece volume scrise de Alexandre Dumas în timpul șederii sale acolo, ca director al Muzeului național din Neapole, prin 1830. Dar arhivele arse nu renăscuseră din cenușă anume pentru el, și doar i se cunoaște puterea imaginativă. Pentru toate aceste motive am preferat să nu mă refer decît la cele cîteva fapte care se cunosc a fi certe, intru-elt au la bază corespondența oficială a ambasadorului

Hamilton cu Londra, mărturiile căpitanului Foote și corespondența lui Nelson, inclusiv ale sale „Observații asupra armistițiului“. Nelson nu a negat nici unul dintre faptele relatate mai sus. Nici lingușitorii săi britanici. Ei nu au putut decât minimaliza, interpreta sau justifica întreg comportamentul lui Nelson prin imperativele politicii engleze.

Ne vine greu să nu rostim acum cuvântul duplicitate ; să nu-i căinăm pe francezi și pe rebelii napolitani care s-au predat crezând într-o convenție de armistițiu redactată cu siguranță, semnată în numele suveranilor Neapolelui și al Marii Britanii. Dar ce om, hotărât să intre în jocul politic, s-a putut stăpini deplin de la șiretenie și duplicitate ?

În jurnalul de bord al lui *Foudroyant* se poate citi în dreptul datei 29 iunie 1799 : „Mare calmă, briză slabă, cer semiacoperit“. Căpitanul Hardy stătea de vorbă cu lordul Hamilton pe duneta lui *Foudroyant*, când se făcu simțită o rumoare venind de la prova. Apăru ofițerul de cart :

— Sir, răzvrățiții napolitani au adus la bord un prizonier. Ei spun că e vorba de trădătorul Caracciolo. Amiralul napolitan.

În spatele lui, un grup mic cu aspect jalnic împingea de la spate un țăran, slab și palid, cu o barbă lungă, albă, cu aer istovit și disperat, cu mâinile în cătușe.

— Comportarea aceasta este nedemnă, spuse ambasadorul. Scoateți-l cătușele.

Hardy ordonă ca prizonierul să fie închis în cabină cu un ofițer, iar doi ostași din trupele de debarcare să stea la ușă ; să i se ducă o gustare.

După un sfert de oră, ofițerul veni să spună că prizonierul nu vrea să se atingă de nimic. Amiralul cavaler Francesco Caracciolo de viță nobilă învățase meserie, ca și alți ofițeri de marină napolitană, sub ordinele lui Rodney. Luptase alături de englezi la asediul Toulon-ului din 1793. Nelson vorbise despre el, favorabil, în mai multe rânduri. După ce îl însoțise pe suverani în fuga lor la Palermo, Caracciolo îi ceruse regelui permisiunea să se înapoieze la Neapole, „spre a se sustrage urmărilor unui

edict care prevedea confiscarea bunurilor ce aparțineau emigranților“.

Favoarea îi fusese acordată.

La Neapole autoritățile republicane nu-l lăsaseră să aleagă prea mult :

— Veți prelua comanda flotei noastre. Altfel veți fi împușcat !

Din flota napolitană existentă la Neapole nu mai rămăsese decât o brumă, întrucît la plecare Nelson ordonase să se dea foc la toate. Caracciolo devenise „amiralul ultimelor șalupe“. Apoi se refugiase și el într-unul din forturile de pe țărm, de unde reușise să scape noaptea, la 17 iunie. Deghizat în țăran, se ascunsese într-o casă cîmpenească, aparținînd unei rude, și anume ducelui de Calvirrano. Într-o seară auzi bătăi în ușă ; erau ale unor oameni care îi rămăseseră credincioși :

— Domnule amiral, s-a pus un preț pe capul dumneavoastră. Dar avem noi o ascunzătoare.

O colibă, în inima muntelui. Acolo l-au descoperit hăituitorii iacobini.

În sfertul de oră în care i s-a vorbit de prezența lui, Nelson a ordonat să fie ridicat semnalul : „Toți căpitaniii navelor napolitane prezente sînt rugați să vină la bordul navei mele“. Apoi, de îndată ce se adunară :

— Constituiți-vă în Curtea Marțială, pentru a-l judeca pe Caracciolo. Va prezida cel mai vechi dintre voi !

Invitat să apară în fața lor, amiralul protestă :

— Mă aflu aici pe teritoriu englez. Cer să fiu judecat de ofițeri britanici.

Nelson refuză, astfel că tribunalul își intră în atribuții. Potrivit unor surse engleze, Caracciolo era acuzat nu numai de a fi comandat flota rebelă, ci și de a o fi angajat în luptă împotriva navelor britanice și de a fi avariat, cu acest prilej, fregata *Minerva*. Nu s-a găsit, în rapoartele britanice, nici un indiciu cu privire la asemenea acțiuni. Dezbaterile au avut loc cu ușile închise, în italiană ; dar, după cum am mai spus, arhivele Neapolelui din perioada aceea au ars. Cu puțin înainte de prînz, tribunalul l-a condamnat pe Caracciolo la moarte. Atunci Nelson a dat ordin :

— Va fi spînzurat dîseară la ora 5.

Comandantul i-a cerut ca, în calitate sa de amiral, să fie executat prin împuşcare.

— Nu, a răspuns Nelson. Spinzurat.

Evenimentul a fost consemnat în jurnalul de bord al navei *Foudroyant* în forma următoare : „29 iunie 1799. O Curte Marțială alcătuită din ofițeri napolitani al partidului loialist l-a judecat pe cavalerul Francesco Caracciolo pentru rebeliune și l-a condamnat la spinzurarea de o vergă a fregatei *Minerva*, unde avea să stea pînă ce își va fi dat duhul. Timp frumos, usucă velele.“

La asfințit, potrivit ordinului dat de Nelson, cadavrul fu coborît și azvirlit în mare. De cînd ajunsese la Neapole, și chiar înainte, amiralul primise de la Acton și de la suveranii napolitani scrisori stăruitoare privind executarea lui Caracciolo în cazul în care ar fi fost prins. Cea mai înverșunată împotriva lui era regina Maria Carolina : „Cunoaște prea bine țărmurile noastre. Dacă scapă, poate călăuzi mai tirziu o expediție franceză împotriva noastră“. Frica, mereu-mereu frica...

Informată asupra execuției, regina i-a scris Emmei Hamilton : „Am aflat și despre tristul și meritatul sfîrșit al nefericitului Caracciolo. Simt cît a suferit inima dumitale bună, iar lucrul acesta îmi sporește recunoștința ce-ți port“. Emma nu a spus nicăieri dacă inima ei bună suferise ori nu. Cînd Caracciolo a fost ridicat la virful verigii, ea se afla la masă cu soțul ei și cu Nelson. Contrar afirmațiilor celor care atîta vreme au disprețuit-o, ea nu a asistat la execuție și nu s-a dus să vadă cadavrul.

Mai mult de o săptămînă i-a trebuit lui Nelson pentru a-l convinge pe Ferdinand să se reîntoarcă la Neapole. În sfîrșit, la 10 iulie, sosi ; plinse de bucurie văzîndu-și stîndardul fluturînd peste forturi, și îi îmbrățișă pe Nelson, pe soții Hamilton... Maria Carolina nu venise.

La bordul lui *Foudroyant* au început atunci manifestări de bucurie. Un tînăr aspirant al navei aceleia și-a notat astfel impresiile : „La prînz i s-a servit regelui masa pe teugă. La desert, lady Hamilton a cîntat la harfă. La asfințit, au sosit cîntăreți de operă pe galere mari prevăzute cu punți, galere care s-au rînduit de-a lungul bordului“.

Potrivit unei legende napolitane, care a circulat un secol și mai bine, serbările au fost tulburate de un incident macabru : cadavrul lui Caracciolo, reapărut la suprafața apei și împins de curenți, s-a apropiat de *Foudroyant* pînă la atingere, sub ochii îngroziți ai lui Ferdinand.

— Să i se facă, ar fi spus monarhul, o îngropăciune creștinească.

Dar mormîntul lui Caracciolo nu există nicăieri în Italia ; totuși, imaginația poporului a îndrăgît, o vreme, episodul acesta shakespearian.

Cel dintîi ordin al lordului Keith, noul comandant șef în Mediterana, ajunsese la Nelson în momentul acela. Amiralul îi ordona „să trimită toate navele de care putea dispune în largul insulei Minorca, pentru a primi ordine”. Aceasta însemna să nu țină seama de autoritatea pe care și-o atribuia, atunci, cel interesat : „De îndată ce securitatea regatelor majestății sale siciliene va fi asigurată, nu voi pierde nici o clipă, voi trimite detașamentul pe care ați binevoit a-l ordona”.

Lord Keith nu-și dădea seama că, pentru Nelson și chiar pentru suveranii napolitani, problema importantă o constituia pregătirea aniversării victoriei de pe Nil. În ziua aceea, 1 august, toate navele de război prezente la Neapole au tras o salvă de douăzeci și una de lovituri, iar regele a exprimat oficial lordului Nelson, apărătorul celor Două Sicilii, „mulțumirile sale cele mai sincere și urările de fericire pentru viitor”. Seara, iluminății. Nelson a descris el însuși spectacolul într-o scrisoare adresată soției sale Fanny :

„O navă mare era împodobită ca o galeră romană. De vise prinseseră lămpi, iar o coloană rostrală îmi purta numele. La pupa, așezaseră doi îngeri care țineau un portret de-al meu. Într-un cuvînt, draga meu Fanny, frumusețea lucrurilor care mă impresurau întrece puterea mea de a ți le descrie. În jurul navei se găseau suspendate peste două mii de lămpi de diverse culori. A venit și o orchestră alcătuită din cei mai buni muzicieni și cîntăreți. Bucata care s-a cîntat avea, în mare măsură, rostul să mă celebreze ; unul dintre versete suna astfel : „Dar a sosit Nelson, invincibilul Nelson, și au fost salvați,

regăsindu-și fericirea+. Să nu crezi cumva că, după toate cele spuse aici, aș fi plin de vanitate“.

Dimpotrivă. Nelson mai adăuga că acele douăzeci de mii de lire acordate de Compania Indillor Orientale îi parveniseră și că, nemaivînd griji bănești, le dăruia întregii familii.

Keith, în continuare neînțelegător, trimitea între timp alte mesaje : „Consider necesar ca forțele care se află sub ordinele senioriei voastre să părăsească Sicilia și să plece în Minorca“. Răspunsul : „Pînă ce francezii nu vor fi respinși dincolo de Capua, cred că este bine să nu mă supun ordinelor Senioriei voastre. Mai important este să salvăm regatul Neapole, pierzînd poate Minorca decît să pierdem Neapole, salvînd Minorca“. Altă scrisoare de la Keith furios : „Rog și ordon, prin prezenta, Senioriei voastre să mergeți la Minorca“. *Post scriptum* : „mai sfătuiți-i pe napolitani să nu fie atît de singeroși. Lași sînt totdeauna cruzi“. Nelson trimise două nave la Minorca. Și rămase la Neapole.

Keith își adăugase post-scriptumul după ce primise primele informații privitoare la cele ce se petreceau în orașul Neapole și în împrejurimi în timpul minunatelor serbări date în radă : teroare și o „curățire“ cruntă.

Peste douăzeci de mii de persoane fuseseră azvîrlite în temnițe, în cea mai mare parte subterane infecte. Ferdinand constitui un tribunal zis Juntă de Stat ; apoi, întrucît junta aceasta nu lucra prea repede și nu condamna destul, a numit o alta, așa-zisă a Generalilor, precum și Curți de justiție care trebuiau să judece un anumit număr de acuzați pe oră. Un duruit de tobă, și sentința era executată, fie prin spinzurare, fie prin decapitare cu toporul. Principalul eșafod era așezat în piața Mercato, nu departe de țârm ; putea fi zărit de pe puntea navelor britanice.

Un singur cap de acuzare, colaborarea cu inamicul, figura în actele cele mai diverse : generalul Massa semănase capitularea după victoria lui Championnet ; marchiza Eleonora Fonseca Pimentel — „femeie deosebită prin inteligența-i scripitoare și prin frumusețea ei“, a scris Stendhal — care înființase și redactase *Monitorul Napolitan*, primul ziar publicat la Neapole, a fost spin-

aurată ; compozitorul Cimarosa, care pusese pe muzică un imn „patriotic“, a fost condamnat la moarte și salvat *in extremis* de ruși, dar a fost otrăvit la Veneția șase luni mai târziu. Întrebat cum se numește, ce vîrstă și profesie are, un acuzat a răspuns :

— Domenico Cirillo, șaiszeci de ani. Sub monarhie am fost medic. Sub republică, reprezentant al poporului.

Judecătorul, zeflemitor :

— Dar acum, în fața mea, ce ești ?

— În fața ta, suflet josnic, sînt un erou.

Cirillo o îngrijise pe Emma Hamilton. Ea îi transmisese prin Nelson că, de vola să implore clemența regelui, putea fi grațiat.

— Zadarnic se speră, a răspuns el, că voi minți, printr-o josnicie, o reputație fără pată. Refuz iertarea unui tiran.

Au fost executate trei sute dintre cele mai ilustre familii ale regatului. Plus condamnații rămași anonimi, fără de număr ; plus victimele unor execuții rapide, fără judecată. Scena cea mai groaznică s-a desfășurat în piața Palatului, unde o mulțime ca și scoasă din minți a aprins un rug peste care au fost azvîrlîți cinci oameni vii, iar cîteva turbați au mîncat din carnea lor arsă. Asemenea culme a grozăviei a stîrnit totuși anume reacție, cel puțin o brumă de înduioșare pentru victime.

„Curățirea“ avea să dureze pînă la 30 mai anul următor, zi în care a fost decapitată marchiza San Felice, antiregalistă, vinovată chiar pentru faptul că se proclamase „mamă a Republicii“. Întrucît era gravidă, execuția ei fusese aminată „pînă după nașterea copilului“. Prințesa Clementina, soția prințului moștenitor, născuse un băiat ; ea a cerut iertarea marchizei întemnițate, dar Ferdinand a strigat :

— Să fie decapitată !

Mulțimea adunată în fața eșafodului l-a ocărit pe călău, care a trebuit să o ia de la capăt de cîteva ori.

Armata de eliberare se afla și ea în curs de „curățire“, dar într-un fel neașteptat. În timpul campaniei și mai virtos după victorie, cei mai puțin nerozi dintre briganzii care luaseră parte la campanie își puseseră grade : maiori sau colonei, după cum se nimerea și după

bunul lor plac. Cei doi frați ai celui mai vestit dintre ei, Michele Pezza, zis Fra Diavolo (fratele Diavol), colonel din proprie voință, nu cutezaseră să se facă decît căpitani, intrucit mai înainte fuseseră simpli rindași. Generali nu existau printre ei, fiindcă nu găsiseră, în provincii, cusătorese în stare să brodeze însemnele de general. După cîștigarea victoriei, acești autogradați au vrut să rămînă în armată cu solda gradului lor. Pentru a li se face loc, mulți ofițeri de carieră au fost scoși din armată de pe o zi pe alta.

La 5 august 1799, Nelson părăsi portul Neapole cu cea mai mare parte a navelor sale, pornind spre Palermo. La bordul navei *Foudroyant*, regele și soții Hamilton. „Majestatea sa se teme să stea în Neapole fără ajutorul trupelor aliate”, îi scria Nelson lui Spencer. Dar Ferdinand se temea mai mult de cine știe ce pumnal sau otravă, răzbunare pentru atrocitățile „curățirii”.

Era veră, frumos... Ferdinand dădu o serbare la palatul Colli, „pentru a celebra restaurarea Burbonilor pe tronul Neapolelui, precum și în onoarea amiralului Nelson”. Un portic, înălțat în inima grădinilor și închipuind Templul Gloriei, adăpostea trei personaje executate din ceară, mărime naturală. Grupul reprezenta pe lordul Hamilton, conducindu-l pe Nelson spre Victorie, aceasta imaginată, firește, cu trăsăturile Emmei Hamilton și ținînd în mîini o coroană de lauri. Capodoperă a unui artist sicilian, se spunea, al cărui nume însă nu a dălnuit peste vremi.

Cînd Nelson apăru în carne și oase, prințul moștenitor luă coroana din mîinile Victoriei de ceară și o puse pe fruntea amiralului. Ambasadorul și lady Hamilton primiră de asemenea cununii... Regele și regina au aplaudat, imitați pe dată de întreaga Curte, de nobilii sicilieni invitați și de ambasadorii prezenți. Un tînăr locotenent de pe o navă engleză, numit Parsons, avea să se refere, ceva mai tîrziu, la ziua aceasta în *Nelsonian Reminiscences* :

„Palatul și grădinile iluminate, familia regală intrunită, șirul înaltelor personalități, soldații sub arme, fetele brune ale Italiei cu negri ochi strălucitori și negre co-

ste, cu mers elegant și unduios, au oferit o serbare vrednică de o mie și una de nopți. Aclamațiile *Viva Nelson*, *Viva Hamilton* răsunau în tot văzduhul“. Fără doar și poate, în seara aceea tinărul ofițer nu se plictisise. Cu atât mai bine pentru el.

Peste două zile, un înalt demnitar de la palat îi înmână lui Nelson un mesaj : „Majestatea sa, dornică să ofere o dovadă publică, durabilă, care să transmită posterității amintirea ilustră a meritelor și gloriei dumneavoastră, a hotărît și ordonat ca vechiul oraș Bronte, ca și teritoriile ce depind de el, să se constituie într-un fief nobil și ridicat la rangul de ducat, iar numitul ducat, dimpreună cu veniturile și jurisdicțiile sale, să fie conferite Excelenței Voastre și moștenitorilor de linie bărbătească directă“.

Duce de Bronte. Unii sicilieni spuneau : „Ducatul va aduce un venit de trei mii de lire pe an“. Nelson îi scrie îndată pastorului Edmund Nelson : „Va fi întâi al dumneitale, dragă tată, și cit vei trăi vom avea un beneficiu de cinci sute de lire pe an de pe urma domeniului“. Cuprins de euforie, în mijlocul corului aceuia de felicitări, el declară :

— Sint hotărît ca locuitorii din ducatul meu să fie cei mai fericiți din toate statele majestății sale siciliene.

Bronte — provincie a Cataniei la picioarele vulcanului Etna, astăzi cu douăzeci de mii de locuitori — era în vremea aceea un tîrg mare destul de pătucios, situat în mijlocul unui domeniu care nu aducea nici urmă de venit. Mai tîrziu, Nelson avea să se plîngă deseori că nu putea scoate arenză, impozite... De dus nu s-a dus acolo niciodată. Devenise însă „Lord Nelson, Duke of Bronte“. Rapoartele și nenumăratele scrisori avea să le semneze „Bronte-Nelson“, apoi „Bronte, Nelson of the Nile“ și în sfîrșit „Nelson and Bronte“.

Una dintre primele scrisori primite de noul duce era semnată Fanny Nelson. Fără felicitări, deoarece nu știa încă nimic. Îi scria că medicul o sfătuisese să se ducă la Lisabona. Acolo ar putea beneficia, spusese el, de o climă blîndă, fiind totodată mai puțin departe de soțul ei. Dar Nelson se grăbi să răspundă : „Orice ar spune medicii,

nu-mi pot inchipui cum Lisabona, locul cel mai murdar de pe pământ, poate fi sănătos. Mai degrabă aş alege o casă într-unul dintre cele mai sudice cartiere ale Plymouth-ului". Apoi i-a pomenit despre reîntoarcerea lui care nu avea să întârzie şi de proiecte cu totul şi cu totul conjugale : „Vezi dacă îţi place Roundwood-ul (mica proprietate cumpărată la sfîrşitul lui 1797). Ne trebuie o sufragerie şi un dormitor ca lumea ; iar dacă vom avea bani, o casă frumoasă la Londra, lângă Hyde Park".

Şiretlic grosolan, dar adesea eficace („N-ar îndrăzni să-mi spună astea, dacă m-ar înşela"). El îi ceru apoi căpitanului Hardy, care se pregătea de plecare în Anglia, să-i transmită lui Fanny o rugămintă din partea sa şi anume : să fie aşa de drăguţă şi să trimită un dar de Crăciun pentru lady Hamilton „spre a-i mulţumi pentru amabiliitatea dovedită faţă de Josiah şi de ei însuşi". Iar Fanny se execută cu o supunere înduioşătoare : „Voi trimite aşadar Înălţimii Sale o capă şi un şal din cele care se poartă pe un frig ca acela de la noi din iarna această".

Bun ! Lisabona fusese deci dată uitării... Nici Nelson, nici Emma nu au dezvăluit în corespondenţa lor prea multe detalii privind viaţa pe care au dus-o la Palermo în iarna aceea, dar alte scrisori au putut deveni pentru noi adevărate fascicule de proiector. Ca de pildă cea a bravului căpitan Troubridge, care comanda, ad interim, escadra lui Nelson pe mare, cît timp acesta era la Palermo : „Iertaţi-mă, sir Horatio, ceea ce mă face să vorbesc este sincera stimă pe care v-o port. Ştiu că nu vă face nicidecum plăcere să pierdeţi noaptea pentru o partidă de cărţi. Atunci de ce să jertfiţi sănătate, bani, odihnă, totul ? Dacă aţi ştii ce gîndesc prietenii despre dumneavoastră, aţi termina, sint sigur, cu toate înveselirile acelea nocturne. O lume întreagă vorbeşte despre jocurile de la Palermo. Noi avem de pierdut o reputaţie, mylord. Oamenii aceia nu". Sever. Dar Nelson înghiţi şi nu-i purtă pică lui Troubridge. Că amiralul se deda jocului de cărţi, mă rog, nu era un lucru văzut cu ochi prea buni de către englezi ; dar şi Emma juca, chiar cu furie... Or, o femeie la masa de joc nu era de iertat.

O altă corespondență, cea a lordului Minto, ex-Gilbert Elliot, ex-vice-regal al Corsicii, multă vreme suporter al lui Nelson, este cu adevărat revelatoare : „Pare să nu-și dea seama de discreditarea în care a căzut. Dar îți vine greu să-l blamezi, căci nimic mai firesc, la urma urmelor, decît să fii nebun după o femeie destul de prirepută în a suci capul unor bărbați cu mai multă experiență chiar decît un amiral⁶. La cine făcea oare aluzie lordul Minto cînd vorbea despre alte capete sucite ? Poate la țarul Pavel I.

În octombrie 1799, în perioada în care Keith și-a luat un concediu, Nelson a devenit comandant șef, ad interim, în Mediterana. „Sînt însărcinat acum, scria el, cu cea mai bogată corespondență ce a revenit vreodată unui amiral⁶. Nelson îi ceruse Emmei — nu lordului Hamilton, ci Emmei — să-l ajute în lucrul său. Ea deschidea corespondența oficială, dicta răspunsurile, uneori după ce îl consulta mai întâi pe Nelson, uneori după capul ei. Este incontestabil că a jucat rolul acesta în toamna anului 1799 și în iarna care i-a urmat.

Dar, în toamna lui 1799, o delegație trimisă de locuitorii din Malta, aduși în stare de foamete din pricina blocus-ului britanic, a venit în audiență la Nelson. Emma a fost aceea care i-a primit pe înfometăți. Mișcată, ea a cumpărat în portul Palermo încărcătura de grâu a mai multor vase și a trimis hrana aceasta asediaților. Ca urmare, Nelson — care primise între timp Crucea de Malta, conferită de țarul Pavel I, pe atunci mare stăpin al ordinului acestuia — i-a cerut suveranului respectiv aceeași favoare pentru lady Hamilton. Iar Emma a primit de la țar următoarea scrisoare : „My lady Hamilton. Aflînd cu deosebită satisfacție activă dumneavoastră inițiativă privind menținerea liniștii și a ordinii în rîndurile locuitorilor din Malta, am hotărît a vă acorda o dovadă a bunăvoinței noastre, decorîndu-vă cu mica cruce a abnegației aparținînd ordinului Sfîntul Ioan de Ierusalim, pe care o veți găsi alăturat⁶. Emma avea drept la titlul de Doamnă cavaler a ordinului ; nicicînd o femeie engleză nu fusese onorată astfel.

Palermo. Ziua, griji și muncă istovitoare ; seara, plăceri și băutură. Emma se ținea tare, Nelson nu. „Răz-

boiul mă scirbește cu adevărat. Sint plictisit, stors de vlagă... Și aproape orb, într-adevăr suferind“. În câteva rinduri el vorbește unor corespondenți despre sănătatea-i subredă, și deslușim în căinerea aceasta un accent de adevăr. Vom vedea curind cum împrejurările se vor întoarce împotriva învingătorului de la Abukir, ca și cum personajul mascat, adesea numit Destin, ar fi vrut să profite de oboseala fizică a unei ființe prea multă vreme răsfățată.

Mai întâi, Nelson a aflat — cu oarecare întârziere, pentru că vestea fusese tănuită, un timp, chiar și în Franța — că o fregată plecată din Alexandria și transportind un grup mic de ofițeri francezi a traversat Mediterana furișându-se nevăzută printre navele de croazieră engleze și ajungind la Fréjus. Unul dintre ofițeri se numea Bonaparte. Victoria de pe Nil nu mai era decât o semi-victorie.

— Regret sincer că omul acesta s-a strecurat. Nu am însă nici o vină.

Iată-l acum pe lord Keith, care și-a reluat comanda supremă în Mediterana, sosind la Palermo. Într-un fel, pentru a efectua o inspecție; nu se arată cituși de puțin îngăduitor. Doar politicos. „Cele opt zile nesfârșite pe care le-am petrecut la Palermo, avea el să-i scrie Primului lord al Amiralității, nu au însemnat altceva decât o comedie pretențioasă și absurdă în stare să mă îngrețoseze“. La 11 februarie 1800, el plecă spre Malta, luind cu sine, spre aceleași ape, și pe Nelson cu escadra sa; de data aceasta nici vorbă de împotrivire.

16 februarie. Ochi de cer senin într-o boltă înnoirată: pentru o clipă, îl vom revedea pe Nelson cel de ieri arzind de nerăbdare la gândul că va intra în luptă. În ziua aceea, pe ceață, aproape de capul Passaro (punct sudic al Siciliei) doar câteva lovituri de tun, departe, în față. Dar Nelson a și dat fuga pe punte, întrebându-l cu înfrigurare pe omul de veghe din gabia arborelui trinchet, dacă se zărește ceva... Nu, nimic. Încă o clipă și iată mai multe vele. Da, o navă de linie și o fregată urmărind, pare-se, un inamic. Nelson trimite un aspirant să dubleze pe omul de veghe, bate din picior și își agită ciotul (cârui marinarii îi ziceau *aripioara*).

— Ei, cine-s ? Întrebați-i numerele.

Un semnal la saula lui *Foudroyant*. Sus, aspirantul se chinuie să deslușească ceva prin lunetă.

— Dar ce, ați orbit ?

— Mylord, nava este *Northumberland*, iar fregata *Success*. Fregata este cea care trage în inamic.

— Și inamicul ?... Cine-i inamicul ? Ah, de-ar fi nava *Généreux* !

Généreux, 76 de tunuri. Numai Dumnezeu știe cât de mult s-a gândit Nelson la fugarul acesta de la Abukir. Ei da, chiar așa, el este, numai el poate fi, cu marca aceasta de contraamiral la arborele mare. Și-a înălțat pavilionul, acum răspunde la focul lui *Success*, și chiar de departe se vede că fregata „incasează“.

— Semnalați-i lui *Success* să înceteze lupta și să mi se alăture. *Généreux* este pentru mine, mie trebuie să mi se predea. Așa că, Berry, cu toate velele sus ! Trebuie să o ajungem înainte de *Northumberland*, făceți-l pe *Foudroyant* să zboare !

Foudroyant zboară, dar *Northumberland* a și deschis focul, astfel că *Foudroyant* are doar timp să-i trimită lui *Généreux* o salvă, determinându-l să se predea. Victoria aceasta fără necazuri a fost istorisită, cu și mai multe amănunte decât cele pe care vi le-am oferit eu, de către aspirantul George Parsons, mai târziu locotenent comandor.

Cînd Nelson se prezintă în fața lui Keith, la bordul lui *Queen Charlotte*, pentru a-și da raportul, Keith îl ascultă fără să scoată un cuvînt, chipul îi era ca de piatră. „L-am crezut furios, pentru că m-am năpustit asupra dușmanului fără să ridic semnalul prin care să-i cer permisiunea, a notat Nelson după aceea. Dar dacă aș mai fi așteptat cît de cît, *Généreux* ne-ar fi scăpat printre degete“. În raportul său către Amiralitate, Keith va preciza cît se poate de simplu că subordonatul său „a interpretat cu pricepere semnalele pe vreme proastă“. Iar lui Nelson :

— Vă las pe seamă blocus-ul din Malta. Ca bază puteți alege fie Siracusa, fie Messina. Porturile acestea sînt, și unul și celălalt, de preferat lui Palermo.

Cîteva cuvinte de felicitare ar fi îmbunătățit poate relațiile dintre ei ? I-ar fi redat cumva lui Nelson, care fremătase la glasul tunului, dorința de a nu mai părăsi marea, singurul tărîm pe care își clădea, cu adevărat, gloria ? Nimic mai puțin sigur, căci acum, și pentru lungă vreme, gîndul de a se depărta de Emma îi era chin. La 6 martie i-a trimis răvașul rămas celebru : „Te venerez, nu, te ador și, dacă ai fi fost singură și te-aș fi găsit la o margine de drum, te-aș fi luat de soție“.

Lui Keith i-a scris că, neîndoios, sănătatea îi era mult prea șubrezită, nu mai putea rămîne pe mare. „Trebuie așadar să vă cer permisiunea de a sta cîteva săptămîni la Palermo, cu prietenii mei“. Și intrucît Keith răspunse „nu“, el îl anunță că „este silit“ să se retragă la Palermo pentru cîteva săptămîni. Se duse într-acolo la bordul lui *Foudroyant*, apoi trimise nava înapoi, spre apele malteze, sub ordinele lui Troubridge.

— Dumneavoastră veți menține blocus-ul. Și veți comanda toată escadra.

Să ne oprim puțin asupra acestui ordin de necrezut. Pînă în clipa aceasta, Nelson a încercat să *pactizeze* cu pasiunea. A căutat să-și păstreze căminul, să-și împiedice soția să descopere adevărul. A crezut că-și servea mai bine țara dacă îl reda tronului pe depozitul rege al Neapolelui, decît ținîndu-se după francezi, pe mare. Iar acum, contraamiralul Nelson, a cărui țintă supremă fusese dintotdeauna gloria maritimă, își abandona comanda încredințînd-o unui subaltern și se nesupunea, fățiș, ordinelor șefului său.

Brațele Emmei, ochii Emmei, gura ei. Nimic altceva nu mai avea preț pe lume. Nelson pășise dincolo de hotarul care desparte lumea ființelor așa-zis raționale de lumea irațională și fatală a pasiunii. A venit apoi clipa în care i-a fost dat să afle, din gura adorată a Emmei, cea mai proastă veste : ambasadorul Hamilton fusese rechemat. Însăși regina o înștiințase chiar atunci pe Emma. Succesorul lui sir William avea să fie Arthur Paget care se și găsea la Viena.

Maria Carolina, peste măsură de tulburată la gîndul că avea să-și piardă prietena, confidenta, sclava, îl im-

ploră pe Ferdinand să intervină la Londra în favoarea lui Hamilton, dar el îi răspunse rinjind :

— Am făcut totul ca să plece !

Emma vru să știe pentru ce ; se duse ea însăși la rege. Nici un rînd despre întîlnirea aceasta nu a fost dat publicității. Și nici Emma nu l-a relatat cuiva, dar există o scrisoare a Mariei Carolina, în franceză : „Scumpă Milady, am avut aseară, după ce ai plecat, o scenă cu strigăte nebunești și urlete ; regele spunea că o să te ucidă, că o să te zvîrle pe fereastră...”

Ferdinand nu a ucis-o pe Emma, nu a maltratat-o — a trece direct la vreo acțiune nu-i stătea în fire — dar este limpede că întrevederea nu s-a desfășurat într-o atmosferă calmă.

„Sînt nespus de tristă, scria regina, trebuie ori să plec, ori să mor de mîhnire, altceva nu am de ales“. În fapt, alesese, iar apropiata plecare a prietenei sale nu era singura cauză a hotărîrii luate. Suferise prea mult, ea atîta vreme singură suverană, deoarece de cînd venise la Palermo nu i se mai dăduse nici o atenție, fusese trecută — cum bine știm — „la index“. Luă deci hotărîrea să se refugieze în sinul familiei sale. La Viena, mai putea nădăjdui să joace un rol pe lîngă nepotul ei, împăratul Francis al II-lea : „Sper să-l atrag în treburile regatului nostru“.

— Alte vești ? a întrebat Nelson.

Ziare venite din Londra și din alte capitale dădură a înțelege motivele rechemării ambasadorului. Eșafodurile ridicate la Neapole după eliberare displăceau. Exilați care se aflau în refugiu la Londra, la Paris și în alte părți descrieseră actele de violență, jafurile și atrocitățile... A circulat și copia unei scrisori de-a Mariei Carolina către ministrul Acton : „Îi recomand lordului Nelson să trateze Neapole ca și cum ar fi un oraș irlandez rebel. Recomand cea mai mare fermitate, necruțare, severitate“. Apoi, refluxul dezaprobării îl atinse pe Nelson și pe soții Hamilton. „Sînt tare nefericită ori de cîte ori citesc ce se scrie prin gazete despre cruzimile din Neapole, a notat lady Bessborough, dar și mai mîhnită sînt că dragul și încîntătorul Nelson a anulat un tratat în baza căruia inamicii săi s-au predat“. Căpitanul Foote,

semnatarul convenției de armistițiu, se reîntorsese între timp la Londra. În pofida rugămintilor ce i se făcuseră să tacă, rugăminți venite de sus — „Veți dăuna reputației Angliei” i se spuse — el a vorbit.

— Pentru ce să tac? Numai despre asta se discută în toate saloanele.

Dar nu numai în saloane. În Camera Comunelor, glasul liderului opoziției, al ilustrului Charles James Fox, tună împotriva lui Pitt (William Pitt, zis Pitt al doilea, 1759—1826): „Preaonoratul meu coleg vorbește de succes în ultima campanie. El nu pomeneste nimic despre ororile din Neapole, despre cruzimile de acolo, atit de cumplite încit pină și simpla lor relatare te înfioară... Un ofițer britanic compromis, numeroase victime asasinate cu sălbăticie...”

Am lăsat, îmi pare, să se înțeleagă că guvernul londonez, pentru care tronul Bourbonilor din Neapole reprezenta un element al echilibrului european, un obstacol în calea ambițiilor lui Bonaparte, dăduse mină liberă ambasadorului Hamilton și lui Nelson. Dar acum trebuia să se țină seama de atmosfera dezaprobatoare care se ținuse în jurul lor. „De altfel, lordul Hamilton a cerut un concediu”. În fapt, cerere oficială nu existase, dar de cînd cu evacuarea Neapolelui, ambasadorul repetase întruna că se simțea obosit, că nu mai dorea altceva decît să se reîntoarcă în Anglia. În ce-l privește pe Nelson, cum să nu fi devenit ținta dizgrației după comportarea sa de la Palermo și după repetatele-i nesupuneri?

— Ce spune acum sir William? o întreabă el pe Emma.

Atitudinea ambasadorului era descumpănitoare. Nimic din cele ce se petreceau în jurul său nu păreau să-l uimească, să-l tulbure. Nici rechemarea sa, nici nerușinarea cu care Nelson și Emma își afișau legătura. În ciuda vârstei — șaptezeci și doi de ani — lordul nu era nicidecum ramolit, intelectul nu-i slăbise, o arăta limpede felul în care se exprima... Dar poate că, la urma urmei și în situația lui, asta însemna un sol de înțelepciune.

Lordul Hamilton prezintă regelui scrisorile sale de rechemare la 22 aprilie. Între timp, Nelson fusese nevoit

El mai soarbă o dată din cupa amărăciunii : *Foudroyant* al său se reîntorsese la Palermo după ce, sub ordinele lui Troubridge, învinsese și capturase nava franceză pe care, mai mult chiar decât nava *Généreux*, Nelson ar fi avut plăcerea să o cucerească el însuși ; era vorba de *Guillaume Tell*, fosta navă-amiral a lui Villeneuve la Abukir. „Spînzură-te, bravule Crillon¹, am biruit la Arques și tu nu ai fost acolo“. Nelson nu s-a spînzurat, a reușit chiar să salveze aparențele, dar atunci a cerut el oficial lui Keith să se reîntoarcă în Anglia, pentru motive de sănătate. Keith transmise, cu un entuziasm sarcastic, cererea la Londra. Soții Hamilton aveau să plece. Regina, de asemenea.

— Voi pleca odată cu ei ! hotărî Nelson.

Nu în toate simfoniele, ultimul tempo se încheie în același fel. Uneori, el se înscrie într-un acord maiestuos ori violent, menit să te copleșească ; alteori, compozitorul reia tema la nesfîrșit (chiar și compozitorii iluștri au făcut-o). La capătul atîtor complicități, minciuni, demersuri contradictorii, tragicomedia regatului Neapole nu se putea încheia foarte simplu, nici chiar după ce protagoniștii luaseră o hotărîre.

La 29 aprilie 1800, a doua zi după ce Hamilton și-a prezentat scrisorile de rechemare, nava *Foudroyant* ridică din nou ancora, avînd la arborele mare marca de comandament a lui Nelson. Autorizația de concediu nu sesisese încă ; amiralul Keith își trimitea subordonatul la Malta — fără să-și facă iluzii în privința intențiilor lui Nelson care luase la bordul său pe soții Hamilton, precum și o englezoaică (am mai avut prilejul să o zărim la Neapole), miss Ellis Cornelia Knight, scriitoare, care avea chiar să noteze cîteva detalii în jurnalul său. În cabina lui Nelson, trei muschete capturate de pe nava *San Josef* (bătălia de la capul Saint-Vincent), bastonul de pavilion al navei *Orient* (Abukir), plus galionul² de

¹ Aluzie la un general viteaz mult apreciat de Henric al IV-lea, regele Franței. (N.T.).

² Sculptură alegorică la prova navei. (În altă accepțiune, cuvîntul indică un tip de navă ieșit din uz pe timpul lui Nelson). (N.T.).

la prova lui *Guillaume Tell*, trofeu mai puțin justificat, dar un dar al lui Troubridge. Invitații găsesc, cu toții, că masa este excelentă. La 26 aprilie, aniversarea Emmei, sărbătorită cu toasturi și cîntece. Miss Knight compune chiar un cîntec :

*Haide, curaj, frumoasă Delia, uită-ți amarul,
Ai cu tine viteji, un erou le stă în frunte.*

Blocus-ul din Malta devenise adevărat loc de vacanță — navele fiind ancorate în afara bății tunurilor din forturi, ofițerii se puteau vizita trecînd de pe o navă pe alta ; la pupa se cina, se bea, se cînta. Ce întîmplare fericită că a sosit lady Hamilton. Cît de mult avea să-i fie regretată plecarea !

— Veți aștepta, totuși, ca francezii să se predea ? Ar merita...

De ce nu ? Dar cel care nu voia să aștepte era Nelson. Îl durea pieptul și spunea că, probabil, are o boală de inimă. Pe deasupra i se mai și părea, poate, că Alexander Ball, căpitanul, îi făcea cam multă curte Emmei ? Pe scurt, s-a plecat de la Malta cu direcția Palermo la 20 mai.

Un ambasador care își lasă postul trebuie să ofere un dineu de adio ; este o tradiție. Dar ce dineu ! Lord Hamilton, dus pe gînduri ; Nelson, cu o figură de mort și în toane rele ; îl bruftuluiește cu grosolănie pe valetul care îi taie carnea ; iar Emma se omoară să desfacă a parteurile în care nu se discuta decît un singur subiect : Bonaparte a trecut Alpii, iarăși scotea capul teama. La palat regina plîngea veghind din nou la facerea bagajelor.

În ziua de 10 iunie, Maria Carolina urcă la bordul lui *Foudroyant*, dîmpreună cu cele trei fiice nemăritate, cu fiul cel mai mic, cu o suită și cu servitori, în total cincizeci de persoane. Planul asupra căruia s-au înțeles pînă în cele din urmă regina, soții Hamilton și Nelson a fost următorul : prima destinație să fie Livorno. De acolo, Maria Carolina urma să se ducă la Viena, pe cale terestră, în timp ce Nelson și soții Hamilton aveau să se îndrepte, pe mare, spre Gibraltar, cu *Foudroyant* și o altă navă de escortă. Planul avea însă un cusur — sub-

estima, în același timp, geniul lui Bonaparte și hotărîrea lordului Keith.

În timp ce la Livorno, Maria Carolina, care descinse la palatul consulului Angliei, distribuia daruri de alie prietenilor, apăru Keith, venit în mare grabă de la Genova :

— Generalul francez a învins armata austriacă la Marengo.

Generalul francez era Bonaparte. Biruitor la Marengo, el își tăia drum mai departe, se apropia.

— Ah, a exclamat regina, sint pierdută !

Se și vedea ghilotinată ca sora ei. Cuprinsă de groază, nu întrezărea decît un singur refugiu : Palermo. Să-i dea voie lord Keith lui Nelson să o readucă la Palermo, la bordul navei *Foudroyant*. Toate mărturiile atestă că l-a implorat pe amiralul englez, plîngînd. Iar Emma și-a folosit și ea lacrimile întru ajutorarea îndrăgitei regine.

În ajun, lordul Keith își dezvăluse, în sinul familiei, miezul gîndurilor :

— S-a cam scurs vreme de cînd lady Hamilton comandă flota din Mediterana.

A spune că el savura în clipa aceea o răzbunare nu ar fi tocmai exact. Dar a încercat, lucru pe care de altfel nu l-a ascuns, sentimentul că adevăratele valori își reocupau, în sfîrșit, locul. Ordinea, disciplina severă, conveniențele, considerația care trebuie să-și pună pecetea pe tot ceea ce poartă un nume britanic aveau să înceze, în sfîrșit, să mai fie batjocorite de un tron și o curte de putregaiuri și de un amiral devenit o jucărie în mîinile unei tîrfe... Da, iată ce gîndea lordul Keith, care mai știa că în clipa aceea era sprijinit de autoritatea britanică cea mai înaltă după socotința lui. Cunoștea adică întreg conținutul scrisorii pe care Nelson tocmai o primise, scrisoare semnată de George Spencer, Primul lord al Amiralității :

„Nu doresc și nu am nicicum intenția să vă fac să părăsiți serviciul, dar văzînd că v-ați considerat silit să vă abandonați postul în fața Maltei, din motive de sănătate, îmi pare mai potrivit pentru dumneavoastră să vă înapoiati imediat decît să fiți silit a rămîne inactiv la

Palermo, în timp ce serviciul activ continuă în alte puncte ale stațiunii“.

În fața reginei și a Emmei care imploră, în fața lui Nelson, mut și crispat, Keith trage concluziile. Sint ordine.

— Nici o navă a majestății sale nu poate fi deturnată din serviciul său. *Foudroyant* și *Alexander* vor ridica în cel mai scurt timp posibil ancora pentru a se îndrepta spre Minorca. Majestatea sa are de ales : fie că-și urmează drumul de aici spre Viena, și cât mai repede cu putință, fie că se întoarce în statele sale la bordul uneia dintre fregatele napolitane aflate în port. În privința lui Nelson și a familiei Hamilton, ei vor putea, dacă doresc, să se întoarcă în Anglia, ca pasageri la bordul fregatei *Seahorse* sau chiar la bordul unui transportor de trupe gata de plecare spre Malta.

Douăzeci și patru de ore timp de gândire. După care Nelson îi transmite lui Keith știrea că soții Hamilton și cu el vor pleca pe uscat, însoțind regina.

Alexander și *Foudroyant* se mistuie în zare, spre apus.

9

Unui învingător i se iartă totul

LA VIENA, ÎN 1800, DOAMNELE APARTINÂND nobilimii se duceau la biserică în rochii garnisite cu blănuri poloneze, iar bărbații în haină de catifea neagră, căptușită cu saten roz, pe dedesubt cu o jiletă aurie. Palatele, în care se găseau teatrele acestei aristocrații, se înălțau în mijlocul labirintului de stradele ale aceluia oraș peste măsură de populat, adesea în rînd cu casele bogătaşilor, alteleori chiar lângă locuințe de mizerie. Muncitorii ovaționau caleștile, cînd li se păreau mai arătoase, cîte un senior își oprea echipajul pentru a cumpăra flori de la o buchetieră descultă și cu șorț pestriț. Toate acestea nu frînau, la Curte, fanatica respectare a etichetei, moștenire spaniolă.

În luna iunie a celui an, Viena — 250 000 de locuitori, al treilea oraș din Europa (Londra avea un milion de locuitori, Parisul 500 000) — se menținea încă cea mai veselă, în ciuda norilor negri iviți în zare. Bonaparte trecuse Alpii, cucerise pentru a doua oară Lombardia austriacă, strivise armata lui Melas la Marengo.

— Cîndva, spuneau suspuși, țara aceasta va fi împărțită ca și Polonia.

— Vom vedea. Să trăim pînă atunci! Doar n-o să ne omoare Bonaparte pe toți. După război, vine ea și pacea.

Un climat de defetism nepăsător. Nici cînd recepțiile nu fuseseră mai în toi, nici cînd atîtea concerte. Mozart se stînsese, dar Haydn, reintors din Anglia, își cumpărase o căsuță la Gumpendorff și scrisese imnul național austriac. Beethoven compusese tocmai Sonata patetică; lucra la palatul Schönbrunn, la un oratoriu, „Cristos pe Muntele Măslinilor“. Întreg poporul vienez se dădea în vînt după muzică — o masă de prieteni nu putea fi închipuită fără un flautist, un violonist, un cîntăreț la țîțeră, fără un trio sau un quartet. Duminica se cînta (și astăzi se mai cîntă!) în fermecătoarele hanuri de pe coline, după mesele ușoare cu pui la grătar și vin alb scînteietor. Ce viață plăcută. Nici o fereastră fără glastrele cu flori, fără plantele agățătoare și păsărelele cu vers dulce. Cafenelele nu mai aveau număr. În ele nu era voie să fumezi (doar în cele mai de pe urmă taverne), pentru că prea erau mult îndrăgite cîntul și muzica, pentru că prea mult erau iubite femeile, pe care tutunul le-ar fi putut stinjeni și pentru că tuturor le plăcea să-i asculte pe *improvizatori*; era aceasta o ultimă noutate: cineva dădea o temă, iar artistul improviză pe loc un poem sau un cîntec. Iar pentru înfrîngerea armatei austriece existau consolări — defilări ale muzicilor militare, uniforme strălucitoare, timpaniști pe cai albi, în pas dăntuitor; și nu se cînta orice la parăzile acestea, ariile erau adesea semnate de nume ilustre.

Schönbrunn-ul, reședința de vară a suveranilor, era și el un templu al muzicii. Palatul dezvăluia, asemenea multor alte edificii baroce, gustul vienez pentru spectacol. Frumusețea exterioară trăda dorința ca și poporul

să albă partea lui de bucurie ; arhitectul (Pacassi, care lucrase pentru regina Maria Tereza) voise fațade frumoase, pentru ochii tuturor.

Totuși, suveranul care locuia la Schönbrunn în acel sfârșit de primăvară a anului 1800 era, spre deosebire de cei mai mulți dintre supușii săi vienezi, un om cu inimă rece și minte mărginită. Multele și complicatele sale titluri pot mulțumi pe amatorii de așa ceva. Născut la Florența în 1768, mort la Viena în 1835, el figurează în dicționare și manuale cînd ca Francisc al II-lea ultim împărat al imperiului romano-germanic, cînd ca Francisc I, primul împărat ereditar al Austriei. Un Habsburg. Fiu al defunctului Leopold al II-lea, mare duce de Toscana, arhiduce de Austria, rege al Boemiei și al Moldovei. Nepot al defunctului Iosif al II-lea, împărat, care era fratele Mariei Carolina, regină a Neapoleiului.

Această mătușă a împăratului era așteptată, în cea de a doua jumătate a lui august 1800, la palatul Schönbrunn. Curieri veniți în goana căilor aduseseră vestea că debarcase la Trieste, venind dinspre Ancona, în tovărășia celebrului amiral Nelson și a soților lordul și lady Hamilton ; curierii aceia aduseseră chiar o scrisoare de a reginei în care aceasta descria neplăcerile din timpul călătoriei. Și, neîncetat, teama de a-și vedea calea tăiată de invadatorii francezi. La Florența chiar crezuseră că vor cădea în miinile lor sau, și mai rău, în cele ale desertorilor napolitani ; apoi așteptarea plină de spaime de la Arezzo în timpul cît rotarii dregeau o caleașcă stricăță ; și apoi hanurile acelea mizerabile, cu paturile năpădite de insecte, o, biata regină !

În sfârșit, la Ancona, grosul expediției trecuse la bordul unei fregate engleze, în timp ce regina, Nelson și soții Hamilton acceptau curtenitoarea ofertă a comandantului escadrei ruse din Adriatică, contele Voinovici, care stăruise să-i transporte cu nava sa amiral. „Mai bine am fi făcut, scria regina, dacă ne-am fi dus cu ceilalți, căci contele Voinovici, bolnav sau beat, nu s-a arătat deloc în timpul traversării, lăsînd nava pe seama unor ofițeri și marinari nepricepuți. Nelson ne-a spus, după aceea, că, de s-ar fi stîrnit vreo furtună, am fi fost pierduți. La Trieste am răsuflat ușurați...” Acolo au respirat dulcea

tâmbile a ovațiilor dintre care cea mai mare parte erau pentru Nelson, „biruitorul lui Napoleon“; greu putem înțelege cât de mult impresionase popoarele Europei succesul englez de la Abukir, de la care se și scurseseră doi ani.

Acum, la Shönbrunn, regina Maria Tereza (Maria Tereza a celor Două Sicilii, vară și soție a împăratului — avea să-i dăruiască acesta treisprezece copii) stăruia pe lângă soțul ei să fie trimisă întru întâmpinarea Mariei Carolina o escortă, dar trebuia văzut unde se găseau drostiile, în inima munților Croației, a pădurilor Carintiei, ținuturi sălbatice unde locuitorii se fereau în cabanele lor din lemn de cum era semnalată apariția vreunui străin.

Convoiul așteptat trecu pe poarta capitalei imperiale la 22 august 1800. Primirea neînchipuit de entuziastă a Vienei i-a înviorat pe iluștrii călători zdrobiți de oboseală în fundul trăsurilor. Ca și la Trieste, idolul era Nelson. Poporul vesel și nepăsător avea impresia că singură prezența eroului putea salva patria austriacă. Recunoscut încă de la porțile Vienei, fusese rugat să pună mîna pe copiii care îi erau aduși, de parcă ar fi fost investit cu cine știe ce har divin. „A luat unul în brațe, iar cînd i l-a înapoiat mamei, femeia a strigat de bucurie, zicînd că lucrul acesta îi va aduce fericire toată viața“.

La Schônbrunn fuseseră puse la dispoziția Mariei Carolina cîteva apartamente, în timp ce soții Hamilton și Nelson aveau să locuiască la ambasada Angliei, altfel spus la lordul și la lady Minto — Gilbert Elliot, ex-vice-regal al Corsicii, spectator la bătălia de la capul Saint-Vincent, un prieten vechi, de fapt, acum conte de Minto. Nelson nu putea să se arate în Viena, fără să fie aplaudat, aclamat, portretul său apărea în vitrinele magazinelor; în vitrina casei de modă celei mai de vază, „Frumoasa vieneză“, faimoasa păpușă de ceară, îmbrăcată totdeauna după ultimul strigăt, purta o creație „à la Nelson“. Cînd amiralul ciung apăru în loja operei, tot publicul de la parter se ridică în picioare să-l aclame.

Nelson avea să rămînă la Viena mai mult de o lună, iar în tot timpul acesta el s-a bucurat de neîncetata adulare a poporului. În privința înaltei societăți însă, lucru-

rile nu se dovediră la fel de simple. Mai întâi, lordul Minto — pus de la o vreme în alertă de anumite scrisori care îi descriau nebuniile de la Palermo, își făcuse mult singe rău aflînd de apropiata sosire a lui Nelson — și-l imaginase pe amiral cu neputință de prezentat cuiva, transformat în purcel de o Circe-bacantă. Plăcut surprins cînd îl văzu și înțelegînd că lucrurile nu stăteau nicicum astfel, el putu prezenta la Curte, în același timp, pe Nelson și pe lordul Hamilton, în timp ce lady Minto făcu același lucru cu ambasadoarea, și ea de săvîrșită.

Împăratul ținuse să arate vizitatorilor camera copiilor, unde se jucau cinci copii frumoși; Nelson se plecase în fața unei arhiducese de opt ani pe nume Maria Luiza — viitoarea soție, a doua, a lui Napoleon. Nici o gafă, nici o notă falsă. Cei trei erau invitați peste tot. Mai întâi, patru zile de fast la prințul Esterházy — reaminiți-vă pasagerul acela de pe *Foudroyant* în timpul anevoioasei traversări a fugarilor la Neapole-Palermo, cel care, în speranța că va putea cîștiga bunăvoința Cerului, își aruncase în mare tabachera cu modelul iubitei sale încrustat pe capac. Nicolae Esterházy, tipul marelui senior generos și falnic, colecționar, un adevărat Mecena, reprezentase Ungaria la încoronarea lui Francisc I. Patru zile, patru concerte în programul cărora s-a cîntat — de față fiind și autorul — Franz Joseph Haydn — „Ariadna la Naxos“, cantată pentru cor și pian, iar Haydn a acompaniat el însuși la pian pe Emma Hamilton care a cîntat „Nelson Aria“, compusă la rugămintea ei.

Culmea fastului fu atinsă cu dineul oferit întregii elite vieneze, dineu servit de o sută de grenadieri maghiari „a căror înălțime întrecea șase picioare“. În onoarea lui Nelson și a soților Hamilton fu organizată de asemenea o serbare pe Dunăre, oferită de contele Batiani — focuri de artificii, baluri, vînători, pahare inspuimate ciocnite în sănătatea lui Nelson, glas de trompete. „Nu ne-am așezat niciodată la masă, pentru cină ori supă, mai puțin de șaiszeci, șaptezeci de persoane“, a notat Emma. Iar printre comeseni, mereu-mereu: soții Minto, miss Knight, scriitoarea pe care am mai întîlnit-o, contesa de Boigne, pe atunci încă tinerică, nouăsprezece ani,

dar care ținea un jurnal util, mai târziu, Memoriilor sale. Toate femeile acestea au privit la început cu anume plăcere faptul că erau invitate la atâtea festivități pe care le-au și descris mai apoi în amănunțime ; dar, odată cu scurgerea săptămînilor, cum să nu li se fi părut mondenelor acelora că Nelson și lady Hamilton erau cam prea mult sărbătoriți ? Cerneala lor se preschimbă în venin. Nelson era „într-un chip ridicol acoperit de funde, ordine și stele“. Firește că toate acestea îi displăceau, dar dacă nu și-ar fi purtat decorațiile, toți l-ar fi socotit un bătăran.

„Are mereu același cap nepieptănat și aceleași maniere simple, deschise“, scria lady Minto. Atunci : prea decorat sau simplu și deschis ? „Dar este devotat Emmei, o socotește un inger, iar ea îl poartă peste tot, precum un ursar sălbăticiunea“. Lady Minto fusese totuși foarte mîndră cînd îl prezentase pe amiral. Ea îi explicase Emmei că ceea ce plăcea mult în saloanele Vienei era faptul că, după satisfacerea unor exigențe, privind eticheta prezentărilor, se instaura o mare libertate în mișcări și în conversațiile care se infiripau nestinjenit. Astfel, la o serată oferită de contesa Battiani, într-unul din saloane se dădea un concert, în altul fură întinse mese de joc. Emma plecase de la concert, pentru a se duce să joace cărți și cîștigase în seara aceea patru sute de lire sterline, ceea ce i-a adus descalificarea — „Lady Hamilton este, nu mai încapе îndoială, femeia cea mai de rînd pe care am întîlnit-o vreodată“.

Tînăra contesă de Boigne vru să dea lovitura de grație : „Femeia aceasta, monstruos de grasă, care și-a pierdut frumusețea...“ Emma se îngrășase, drept este, dar dintr-un motiv temeinic : era gravidă în cinci luni. Purta toalete care îi ascundeau cu destulă măiestrie starea. Ori-cum, dacă ținem seama de toate omagiile pe care bărbații i le mai aduceau — prințul de Galles avea să încerce, spre disperarea lui Nelson, să și-o facă ibovnică — nu se urîșise probabil atît de mult. Dar dacă ai o pană bună și destulă răutate, posteritatea îți va da, cu îndărătnicie, crezare. Mama Emmei, doamna Cadogan, făcea desigur și ea parte din cortegiu. La fel de discretă și de

folositoare, chiar prea stearsă pentru ca memorialiștii să-i mai pomenească numele.

Maria Carolina a părăsit Schönbrunn-ul, pentru a se duce la băi. La Baden. Scena de adio a avut loc la palatul Schönbrunn, la 23 septembrie, și a fost stropită cu lacrimi; în aceeași seară, regina Neapolelui i-a trimis Emmei un răvaș: „Draga mea Milady și dulce prietenă, Cerul să te binecuvinteze și să te facă fericită. Emma, draga mea Emma, îmi va fi totdeauna prietenă, soră, iar simțămîntul acesta nu se va schimba niciodată“. Nelson și soții Hamilton au plecat în ziua de 29 la Praga, unde nu au stat decît douăzeci și patru de ore. De acolo, pe apă, spre Dresda, capitala Saxoniei. Vremea era frumoasă, la pupa fusese instalat un cort, călătorii admiraau castelele întărite ridicate pe virfurile stîncilor ce țîșneau din păduri.

Ministrul Marii Britanii la Dresda, domnul Elliot, fratele lordului Minto, peste măsură de snob și profund încredințat că postul acesta de la Dresda era nevrednic de valoarea sa, juca tocmai șah, cu o tînără văduvă irlandeză, doamna Melesina Saint George — căreia i-a și spus să nu plece; de altfel, toată săptămîna cît au stat cei trei în Dresda, ea a luat parte la toate recepțiile — cînd a fost informat că au sosit Nelson și soții Hamilton.

Nefericirea pentru călători a constatat în faptul că această doamnă Saint George avea să devină, peste cîtva timp, doamna Trench, autor al unui *Jurnal* tot atît de celebru în Anglia cum ar fi, de pildă, la francezi *Memoirile* lui Saint Simon sau ale ducesei de Abrantès. Fără îndoială, limba și pana cele mai otrăvite din Regatul-Unit. Descrierea șederii la Dresda a lui Nelson și a soților Hamilton este mai mult decît un rechizitoriu, este o execuție. Emma arată îngrozitor „cu talia între umeri, cu părul veșnic murdar, cu rochii fără gust, vulgare, încărcate, care îi stau prost“ și întreaga ei persoană este „mult mai marcată de purtările primei sale profesii decît ne-am putea închipui“. Portretul este atît de încărcat, incît se anulează pe sine. În ce-l privește pe Nelson, este „un bărbat mic fără nici o prestanță, încercînd să-și înecă neliniștile în șampania oricui“.

Nelson a avut atîta lăudători sinceri, încît nici măcar o picătură de acid nu ar mai putea să tulbure imaginea lui. Și-apoi, nu bea în casa oricui. În pornirea ei, cronicăreasa își dezvăluia, desigur, relele intenții. Se pune întrebarea : lui Nelson îi plăcea într-adevăr să bea ?

— Nu vă mai îndoiiți de asta. La vremea aceea, englezii cei mai mulți sugeau ca sugativă. Poporul, bere ; boagații, vin. La multe dineuri importante, după ce plecau doamnele, bărbații se rostogoleau pe sub mese.

Astfel mi-a vorbit descendentul lui Pitt, căruia îi făcusem o aluzie la sexualitatea lui Nelson.

În ansamblu, biografii eroului au aruncat peste bețiile sale mantia lui Noe, dar sîntem înclinați să credem că, fără a fi un alcoolic — autopsia avea de altfel să o dovedească — un pahar în plus, cînd și cînd, nu-i plăcea. Avem, în privința aceasta, cîteva texte ale unui funcționar dintre cei mai serioși și nicidecum dușman înrăit al lui Nelson : Augustin Jal (1795—1873), istoriograf și conservator al arhivelor Ministerului Marinei, autor al unui monumental *Glosar nautic*, al unei *Arheologii navale* și al mai multor lucrări valoroase. Avînd de îndeplinit o misiune în Italia, Jal a adus de acolo o masă de documente maritime, printre care și numeroase mărturii asupra ilustrului amiral. Bizuindu-se pe informațiile acestea, Jal ni l-a înfățișat pe Nelson invitat, în 1798, în timpul unei escale la Genova, la o masă luată în tovărășia camarazilor, îmbătîndu-se ca ei și căzînd pe poale cînd s-a ridicat de la masă. Oaspetele său a vrut să-l ajute, dar ceilalți ofițeri s-au împotrivit, întrucît „în Anglia obiceiul cere ca bețivul să se ridice singur de jos“. Jal a mai povestit că ori de cîte ori Nelson se întorcea amețit la șalupa sa, ofițerul de cart „îl sălta peste parapet, ca pe un sac de făină“. De înflorit le place multora să înflorească, mai ales după ce s-a scurs atîta vreme. Rareori, însă, nascocesc plecînd de la nimic. În orice caz este cert că Nelson nu era singurul băutor strașnic din Royal Navy.

Să ne reîntoarcem la Dresda, unde ministrul Angliei socoti, după o săptămînă, că se văzuse destul cu Nelson și cu soții Hamilton.

— Chiar acum am primit un mesaj de la Londra, le spuse el. O fregată vă așteaptă la Hamburg, spre a vă duce în Anglia.

Nimic mai puțin adevărat. Când călătorii, după o haltă la Magdeburg, au sosit la Hamburg, nimeni nu auzise vorbindu-se despre vreo fregată, iar viitoarea cursă cu destinația Anglia nu pleca decît peste zece zile. Din fericire, primirea a fost călduroasă. Negustorii englezi stabiliți în orașul liber hanseatic au apreciat veselia lui Nelson și a soților Hamilton la marele dineu pe care l-au oferit. În oraș se găseau și destui emigranți francezi, cei mai mulți fără bani. Baronul de Breteuil, neputînd oferi un dineu, i-a invitat pe călători la un mic dejun la care gentilomii aceștia l-au salutat pe dușmanul lui Bonaparte. Cel mai sărăcăcios îmbrăcat sosi la sfîrșit — mic, în haine civile, dar cu un aer de militar :

— Generalul Dumouriez.

Charles François du Périer, zis Dumouriez, învingătorul de la Jemmapes, schimbat de la comandă după înfrîngerea de la Neerwinden (1793) (trecut de atunci la austrieci), trăia din scris — sau mai degrabă supraviețuia — ducînd-o foarte greu. Mișcat de atîta suferință, Nelson stătu prietenește cu el de vorbă și îi fixă o întîlnire în timpul căreia știu să-l facă să accepte un dar de o sută de lire. A doua zi un pastor sexagenar se înfățișă la casa în care locuia Nelson ; ținea în mîini o biblie deschisă. Nu spre a citi vreun verset, ci pentru ca Nelson, „erou creștin“, după cum spunea omul, să-și pună semnătura pe pagina de gardă.

Călătorii au părăsit orașul Livorno în iulie, pe o căldură molesitoare. Și s-a mai scurs un timp... Era aproape sfîrșit de octombrie, servitorii aprindeau luminările încă de la prînz, un vînt rece stirnea vîrtejurile în covorul de frunze moarte, valurile mării cenușii își țeseau tiv de spumă sub cerul noros. Nelson cumpăra de prin prăvălii daruri pentru întoarcerea în țară. Miss Knight, care făcea în continuare parte din grupul lor, îl ajută să aleagă dantelă de rochie. De seară, pentru lady Nelson

Yarmouth, zis și Great Yarmouth, este astăzi unul dintre principalele centre europene de pescuit scrumbii și, în același timp, stațiune balneară. Străzile înguste și pitorești ale bătrânului oraș se bucurau de o animație deosebită chiar și în anul 1800.

Zadarnic ați căuta în cronicile franceze descrierea unei plaje și a unui port înțesat de o lume care să aștepte în ploaie, de câteva ceasuri, sub rafalele unui vânt iernatic, din simpla bucurie de a aclama un amiral. Ei bine, un astfel de spectacol putea fi văzut la Yarmouth, simțită 6 noiembrie 1800. Englezii aceia, bărbați, femei, copii, mulți dintre ei veniți de departe, erau incredințați că Nelson, care avea să sosească la bordul navei-curier *King George*, venind de la Hamburg, era salvatorul lor pentru că distrusese flota lui Bonaparte în bătălia de pe Nil. Gindeau chiar că atât cât va trăi gloriosul acesta lipsit de o mină și de un ochi, Anglia nu avea să se teamă de nimic. Iar toți cei oarecum informați asupra evenimentului, mai cu seamă primarul și edilii din Yarmouth, păreau indignați că Amiralitatea nu trimisese la Hamburg o navă a majestății sale pentru a-l aduce pe Nelson. În intenția de a repara întrucitva neglijența aceasta, toate navele prezente în port arboraseră marele pavoaz, iar primăria și numeroase case erau împodobite ca de nărbătoare. Uralele izbucniră de îndată ce *King George* pătrunse în port, cu velele strinse și luncind ușor.

Notabilitățile îi salutară pe Nelson și pe soții Hamilton. Întii, se produse în mulțime o mișcare, apoi, odată caili deshămați, un șirag de tineri voinici traseră culeasca pînă la primărie. Primarul îi oferi solemn, lui Nelson, cheile orașului, amiralul trebui să apară în balcon. Ploua întruna, dar oamenii, uzi learcă, nu conțineau cu aclamațiile. Entuziasmul nu se domoli nici cînd lady Hamilton trecu lingă amiral. Gazeta din Yarmouth avea să precizeze a doua zi că ea purta o rochie de mulină, tivită cu frunze de stejar și lauri, pe care se putea citi, în litere brodate : „Nelson and Bronte“. Bronte — numele ducatului italian.

După această primire și la cererea lui Nelson, o slujbă de mulțumire fu oficiată în străvechea și frumoasa bi-

serică Saint Nicholas, care data din secolul XIII (distrusă, mai târziu, de bombardamentele celui de al doilea război mondial). Îndată după aceea Nelson alcătui două scrisori : una pentru secretarul Amiralității : „M-am restabilit, sînt perfect sănătos, doresc să plec pe mare cît mai repede cu putință. Aș voi să informez că drumul pe care l-am străbătut de la Mediterana pînă aici, pe uscat — dintr-o necesitate — nu trebuie să fie interpretat ca o dorință din partea mea de a fi îndepărtat pentru o vreme din serviciu“. Primirea ce i se făcuse la Yarmouth își arăta roadele.

Cealaltă scrisoare era pentru Fanny : „Sosim curînd. Voi fi lingă tine, simbătă la ora cinei. Abia em avut timp să deschid una din scrisorile tale. Dumnezeu să vă binecuvînteze — pe tine și pe scumpul meu tată. Crede în afecțiunea mea, aceeași, Nelson and Bronte. P.S. Sir și lady Hamilton îți transmit sincerele lor sentimente de simpatie și vor accepta oferta pe care le-o vei face de a-i găzdui peste noapte“.

Entuziasmul populației nu a încetat de-a lungul drumului dintre Yarmouth și Londra. Și la Ipswich, ca și la Yarmouth, mulțimea a vrut să deshume ea caii de la trăsură. Prea puțin li păsa poporului că Nelson apărea lingă o femeie care nu era a lui, cel pe care îl aclama era marele amiral. Nelson făcuse un mic ocol pentru a arăta soților Hamilton casa cumpărată la Roundwood, „modestă, dar potrivită pentru un gentilom“; voia și el să o vadă, căci nu trecuse încă pe acolo. Dar totul era ferecat, nimeni nu o locuia.

Fanny, însoțită de socrul ei, își aștepta soțul la Londra, la hotelul Nerots. Hanul acesta durat din cărămidă brună, caracteristic veacului al XVIII-lea, se găsea pe Ring Street, la numărul 17, pe locul unde se înălță astăzi teatrul Saint James. Călătorii sosiră duminică 9 noiembrie anul 1800, la ora 3 după-amiază. În bubuit de tunete și în toilul celei mai cumplite furtuni abătute nu numai asupra Angliei, ci și asupra întregii Europe occidentale din 1703 pînă la data aceea. Prin periferiile Londrei, sumedenie de credincioși care se întorceau de la biserică fuseseră omoriți de coșurile și bucățile de zidărie prăbușite peste ei. Cîteva zile în șir, cadavre de copii

și animale înecate au plutit pe suprafața apelor engleze. Au sosit chiar din Paris liste de morți și răniți.

Gazetele publicaseră pe prima pagină importante articole privind „Sosirea lordului Nelson și a lordului Hamilton”. Una dintre ele reproducea oda pe care miss Knight o scrisese cu prilejul aniversării Emmei („Haide, curaj, frumoasă Delia...”). Sub o ploaie și mai potopitoare decît cea de la Yarmouth, o mulțime entuziastă, șiroind de apă, aclamă în timp ce trăsura se oprea în strîmta și întunecoasă stradă Saint George. De față se aflau și gazetari, reportajele lor relatau toate amănuntele. Lordul Nelson, avînd un aer perfect sănătos, a apărut în uniforma de mare ținută, cu două medalii și două ordine, iar „lady Hamilton este o femeie foarte frumoasă și pare încîntătoare”.

Salonul hotelului Nerots era mai degrabă mic, întunecos, prost aerisit. Fanny avea patruzeci și doi de ani, pastorul șaptezeci și șase. Amîndoi stăteau în picioare, spre a-l primi pe amiral, și păreau intimidăți.

Zece minute mai tîrziu se prezintă ducele de Queensberry, pentru a-l saluta pe sir William și a culege vești de la el. Apoi, onorabilul Charles Greville, nepot al ambasadorului, fostul iubit al Emmei și sculptorul acestei „statui”... Cum să-l dăm uitării? Familia Nelson și familia Hamilton au cinat împreună la hotelul Nerots, începînd de la ora cinci. La șapte și jumătate, Nelson spuse că are treabă la Amiralitate.

În aceleași momente, lordul Saint-Vincent redacta o scrisoare destinată secretarului acestui înalt for al marinei regale: „Rezultă din scrisoarea pe care Nelson v-a adresat-o, încă din clipa debarcării sale, că are unele îndoieli privind decența propriei comportări. A făgăduit, sînt încredințat, doamnei Hamilton că va fi primită la Curte și peste tot; va face desigur orice spre a-și atinge scopul. Troubridge afirmă că lord Spencer ar vrea să-i dea comanda unei nave cu două punți. Dacă o face, nu-i va putea da un comandament, căci omul acesta nu știe să păstreze o taină. Un părtinitor. Nava se găsește întotdeauna într-o dezordine neîncăpută și nu va fi niciodată un ofițer capabil să ocupe locul pe care îl ocupă”. Aceeași

sinceră prietenie. Iar în aceeași seară, căpitanul Thomas Troubridge, bunul tovarăș de arme, se îndrepta — sub ploaia continuă și neiertătoare — spre o pensiune de familie de pe Albemarle Street, unde descinseseră domnișoara Knight și doamna Cadogan; tocmai cinaseră. Adresându-se domnișoarei Knight, i-a spus:

— De-ar fi să vă dau un sfat, v-aș spune să-i vedeți cît mai puțin pe soții Hamilton.

Zărele londoneze, care aveau să dezvăluie multe amănunte privind demersurile făcute de Nelson în zilele următoare, nu au putut da, firește, nici unul în legătură cu reîntîlnirea dintre amiral și soția sa. Fără îndoială că în timpul îndelungatei despărțiri, Fanny își putuse forma o idee despre calea pe care porniseră sentimentele soțului ei. El însuși nu-i ascunsese în scrisori admirația pe care o nutrea față de o altă femeie — femeia *altuia*. Tonul scrisorilor devenise tot mai indiferent, mai formal. Orice femeie ar fi înțeles că admirația fără margini se preschimbase pînă la urmă în iubire, iar anumite suflete „milostive”, soții de ofițeri, de pildă, se grăbiseră, prin aluzii caritabile, să întărească această convingere în sufletul lui Fanny: „se pare că nu mai contenește cu preamărirea harurilor acestei lady Hamilton. Niciînd nu a întîlnit o femeie atît de deosebită ca ea” etc... etc. Amant și metresă — toată lumea spunea acum același lucru. Circula, între altele, și o scrisoare a lui Hugh Elliot, ministrul Angliei la Dresda: „I-am văzut pe Antoniu și pe Moll-Cleopatra”. Moll Flanders — vestita prostituată aventurieră din romanul lui Daniel Defoe.

Soții Nelson nu aveau să locuiască multă vreme la hotelul Nerots, intrucît Alexander Davidson închiriasse pentru ei o casă pe Dover Street la numărul 17. Davidson era personajul acela pe care Nelson îl întîlnise prima oară în Canada, în 1785. Cum am mai spus, marea sa pricepere în afaceri îl împinsese la ispășirea unei pedepse de un an la închisoarea Newgate la Londra; dar după o ședere de cîtva timp la țară, își recăpătase forțele; am văzut că fusese furnizor al marinei regale, că apoi se strecurase pe fagășe ale puterii. Nelson corespondase tot timpul cu el, astfel că pînă în cele din urmă îl transformase în omul său de afaceri. Davidson se hrănea cu spe-

venea că într-o bună zi Nelson îl va prezenta la Curte, și de aceea manifesta față de el un devotament de ciine.

Soții Hamilton părăsiseră hotelul Nerots de îndată ce William Beckford, a cărui soție defunctă fusese vară cu William Hamilton, le spusese : „Simțiți-vă în casa mea din Grosvenor 22 ca în propria voastră casă“. Tatăl lui William Beckford, fost lord-primar al Londrei, îl lăsase orfan la zece ani, cu un venit de peste șase sute mii lire sterline. Avere adunată din comerțul cu Antilele. Adult, și încet, încet multimiliardar, lord Beckford deveni și scriitor celebru — destin într-adevăr ieșit din comun. La data la care își împrumută familiei Hamilton casa, el scrisese cea mai vestită lucrare a sa, *Istoria califului Vatheck*, „basin arab“, redactată în franceză și care mai târziu, fără voia lui, a fost tradusă în engleză.

Climatul social al Londrei din vremea aceea nu era plăcut. Blocus-ul continental organizat de Bonaparte dauna mult Angliei : șomaj, mizerie, chiar și fel de fel de rămerițe prin fața brutărilor. Directorii de ziare erau fericiți că mai puteau veni și cu alte știri, acordând un maximum de importanță demersurilor făcute de celebrul amiral Nelson. Deși nu trăiau sub același acoperiș, familiile Nelson și Hamilton se vedeau zilnic, în ocazii publice. Un gazetar notă că situația era pîcantă, Fanny o găsea dificilă, dar nu se plîngea.

Cînd soții Nelson s-au dus la un banchet oficial oferit la primărie de către lordul-primar, cîțiva marinari au deschîmat caii de la trăsură, pentru a o trage ei — era acesta un omagiu devenit ritual. Fanny se văzu astfel, pentru o clipă, asociată triumfului soțului ei. A doua zi după acest banchet însuflețit, primirea la Curte a lui Nelson însemnă un duș rece. Ceremonia deșteptării monarhului continua să se desfășoare după același tipic — de o parte și de alta a galeriei invitați, iar în fund, o ușă care se deschidea cu solemnitate și în cadrul căreia își făcea apariția regele. Cînd ajunse în fața lui Nelson, îi întrebă dacă sănătatea i s-a îmbunătățit și, fără să mai aștepte răspunsul, îi întoarse spatele, îndreptîndu-se spre un alt ofițer cu care se întreținu un sfert de oră. Camarerii eroului se stăpîneau cu greu să nu-și arate prea deschis bucuria.

Peste două zile, mare dineu la soții Spencer. Hrana se menținea submediocră. În acel noiembrie 1800 nu exista pâine pe masă; pentru a o înlocui invitații puteau alege între orez și cartofi. În ajun, Fanny se dusesese să o roage pe lady Spencer să fie așezată lângă soț, spre a-i ajuta să se servească. Către sfârșit, ea îi strecură discret un pahar plin cu nuci curățate de ea, cu grijă. Dar ei dădu cu atita brutalitate paharul la o parte, încît răsturnă o cupă de porțelan. Lady Spencer nu făcu nici o remarcă, dar Fanny izbucni în lacrimi. Incidentul nu fusese observat decît de o parte a oaspeților așezați în jurul acelei mese lungi.

Apoi, bărbații au mai rămas să bea și să discute de-ale lor. Salonul în care se retrăseseră doamnele era majestuos și glacial. Fanny, cu ochii încă umezi, nu se putu stăpîni să nu o ia deoparte pe lady Spencer, pentru a-i destăinui cîte ceva din amărăciunile ei sufletești. Dar își alesese greșit confidenta; pînă și nepoatele doamnei de la Amiralitate o porecliseră pe aceasta: „limbă de șarpe“.

Numele soților Nelson și Hamilton continuau să apară în rubricile mondene. Mare dineu la Alexander Davidson, în onoarea lordului Nelson; printre invitați, prințul de Galles, cinci miniștri, Primul lord al Amiralității, doi amirali. Furnizorul marinei regale dădea tot mai tare din coate. Amiralul Nelson poza pentru doamna Damer, sculptoriță a protipendadei. De asemenea, pentru decenatorul De Koller. Alexander Davidson oferi iarăși un dineu, de data aceasta în onoarea soților Hamilton. Lordul Nelson era de față; lady Nelson, obosită, se scuzase că nu poate lua parte. Într-o rubrică mai oficială: la 20 noiembrie, lordul Nelson, baron de Nil și Burnham Thorpe, fusese primit, în mare ținută, la Camera Lordilor. Se așezase la locul său, chiar sub lord Seaforth. Nimic altceva cu privire la ceremonia aceea insipidă. Potrivit unor mărturii, atmosfera ar fi fost mai degrabă rece, dar gazdele nu o amintiseră.

La 24 noiembrie, ghișeele de bilete ale teatrului Drury Lane fură luate cu asalt. Se juca, a doua zi, piesa *Pizzarro* de Sheridan, dar nu atât numele autorului, sau cel al actorilor provocaseră afluența respectivă. Se răspîndise zvonul că amiralul Nelson reținuse o lojă de

avancenă. Invitații lui erau tatăl (pastorul), soția Fanny, lordul și lady Hamilton și o doamnă din aristocrația italiană, prințesa Castelfidardo. Din nou reporterii : „Lady Nelson purta o rochie de saten liliachie cu minci albe și un turban cu două pene de struț. Lady Hamilton era toată îmbrăcată în alb, cu o rochie-tunică model grecesc“.

În timpul celui de al doilea act, un țipăt strident din loja în care se găseau amiralul și invitații săi îi sili pe spectatori să-și întoarcă, toți, capetele. Citeva clipe de frământare, apoi lady Nelson fu scoasă de acolo fără de simțire. Și-a revenit puțin după aceea. Pastorul dimpreună cu lady Hamilton au ieșit, să o ducă acasă. Lordul Nelson și ceilalți invitați au rămas locului pînă la capăt.

Au fost date, în legătură cu mica dramă petrecută atunci, două explicații. Lady Nelson a țipat și a căzut în nesimțire pentru că, nemaiținînd-o nervii, nu putuse îndura spectacolul excesivelor atenții ale soțului ei față de lady Hamilton. Sau : lady Nelson s-a comportat astfel, pentru că lady Hamilton nesimțindu-se bine, cei din jur i-au desfăcut corsetul și atunci s-a văzut că era însărcinată. Incertitudinea, privind momentul dat, nu a fost niciodată spulberată.

Oricum, aceasta a fost penultima apariție publică a lui Fanny Nelson alături de soțul ei. Ultima a avut loc la cîteva zile după aceea, la un dineu oferit de lordul și lady Abercorn. Și atît, Miliardarul Beckford și-a chemat prietenii pentru a sărbători împreună Crăciunul „în casa lui de la țară“ — de la Fonthill în Wiltshire ; dar Fanny nu a fost invitată. Grosolănie. Este locul să amintim că invitația fusese transmisă de lady Hamilton.

Casa aceea de la țară, *country house*, era un fel de palat. Invitații coborîră din trăsură între două șiruri de voluntari anume înregimentați pentru această împrejurare. Serbările au ținut cîteva zile — dineuri, baluri, concerte. Lady Hamilton a cîntat în duet cu celebra cîntăreață italiană Banti și s-a „produs“ cu vestitul ei număr „Atitudini“. După spusele gazetei *Gentleman Magazine* „a stîrnit admirație. Invitații au declarat-o cea mai mare actriță din Anglia“. Toată lumea dorea, firește, să-i facă plăcere lui sir Beckford. Emma era însărcinată în peste

opt luni. Își ascundea sarcina cu o îndemnare și o energie uimitoare.

Nelson se înapoie pe Dover Square, numărul 17, unde Fanny și pastorul Edmund Nelson, tatăl, își petrecuseră Crăciunul singuri. Căzuse prima zăpadă, timpul era posomorît și rece, în cartierele mărginașe se murea de foame; în rîndul comercianților, chiar și în cel al oamenilor înstăriți, domnea pesimismul: „Nu se mai poate. Pacea trebuie neapărat încheiată“. Ori de cîte ori trecea cu trăsura pe strada St. James, Nelson observa un grup de curioși grămădiți în fața prăvălioarei cu cărți și gravuri a lui Humphrey; știa el pentru că se adunau acolo. Vestitul și ferocele caricaturist James Gillray își expunea acolo desenele. Unul dintre ele, intitulat „Deznădejdea Didonei“, reprezenta, într-un dormitor, o femeie monstruos de grasă și deformată, plîngînd în timp ce privea pe fereastră plecarea unei flote; pe pat, un bătrîn adormit, în jur — busturi antice și facturi neplătite. Toată lumea spune că lordul Hamilton era acum plin de datorii. Catrenul de desubtul caricaturii nu era nici cald și nici de cel mai bun gust:

Unde-a plecat bravul meu marinar?

A plecat să se bată cu francezii,

Să se bată cu francezii, să-și plardă și celălalt braț și
ochiul,

Lăsîndu-mă singură cu anticul bătrîn.

Și alte două-trei desene de același soi. Printre toți acei gură-cască zeflemitori, se aflau și unii care îl aclamaseră pe Nelson. Și care aveau să-l mai aclame, cu alte prilejuri.

Atitudinî reci, ironii, răutăți de-ale camarazilor amirali. Dar Amiralitatea nu uita că Anglia avea în continuare nevoie de Nelson. La 1 ianuarie 1801, ziarele anunțară că era numit „viceamiral al albastrei“. Marina regală se împărțea, *grossò modo*, în trei flote: albă, roșie și albastră.

După reîntoarcerea sa din Anglia, paralel cu cele istorisite mai sus, Nelson avusese și unele discuții cu bi-

surile Amiralității, referitor la sumele ce i se cuveneau după evaluarea capturilor de la Abukir. Mereu aceeași grijă, iar Amiralitatea, mereu la fel de cărpănoasă. Până în cele din urmă, Nelson își încredințase problemele unor avocați, doi oameni de afaceri ai prietenului Davidson. Unul dintre ei, pe nume Haslewood, îi ceruse să se întâlnească; Nelson însă îi răspunsese: „Sînt teribil de ocupat, dar veniți să luați cu mine gustarea de dimineață“. Haslewood a povestit scena la care a asistat în dimineața aceea.

Intrucît Nelson pomenise iarăși, cu entuziasm, de cutare lucru făcut ori spus de lady Hamilton, Fanny se ridică furioasă:

— M-am îmbolnăvit auzind vorbindu-se întruna despre această scumpă lady Hamilton. Am hotărît că trebuie să alegi între mine și ea.

Lord Nelson și-a păstrat tot calmul: „Bagă de seamă, Fanny. Te iubesc sincer, dar despre ea nu pot vorbi altfel decît cu afecțiune și admirație“. Lady Nelson a murmurat: „În cazul acesta știu ce-mi rămîne de făcut“. A părăsit încăperea, iar curînd după aceea și casa.

Nelson se pregătea să plece la Plymouth, pentru a-și ridica marca la bordul navei *San Josef*, capturată de la spanioli în bătălia de la Saint-Vincent. Înainte de a părăsi Londra, el dădu agenților săi dispoziția de a vărsa pe numele soției sale Fanny suma anuală de 1.800 lire sterline. Între timp, ziarele au publicat știrea: „Lady Nelson a părăsit Londra, pentru a se duce să locuiască la Brighton“.

În ziua de 1 februarie, Nelson a plecat de la Plymouth pe o vreme cumplită, ca să ancoreze la Torbay. Saint-Vincent îl chemă în mare grabă:

— Veți lăsa, pentru cîtva timp, pe *San Josef* pentru a-l lua pe *Saint George* care are un pescaj mai mic și care se va potrivi mai bine pentru un serviciu în Baltica. Veți comanda expediția ca secund, sub ordinele lordului Hyde Parker. Lordul Spencer a afirmat că, pe mîna dumitale, *Saint George* va deveni campionul Angliei în nord.

Bun apostol, ca să nu spunem ipocrit, Saint-Vincent nu avea cum să uite cele scrise, cu mai puțin de trei

luni în urmă secretarului Amiralității : nava lui Nelson era totdeauna într-o dezordine groaznică. Iar acum, campion al Angliei ! Nelson nu primea, ce-i drept, un comandament de șef. Dar Saint-Vincent îl subestima dacă nu își închipuia că, în împrejurarea dată, în Baltica, Nelson avea să fie comandant șef.

De ce Baltica ? Motivul îl aflase în cursul vizitelor sale pe la Amiralitate. La baza hotărârii acesteia se afla o chestiune de mare politică. În 1801, războiul dintre Franța și Anglia căpătase un caracter economic. Bonaparte voia să ruineze Anglia, închizându-i toate porturile Europei. Dar în fața fiecărui port închis, supus blocusului continental, Navy instala un blocus maritim. În afară de aceasta, navele engleze inspectau și vizitau orice navă zărită, fie și neutră. Neutrii protestau împotriva unei astfel de opresiuni, potrivnice regimului libertății pe mări, proclamate după declararea Independenței Statelor Unite. „Dreptul de vizitare a unui beligerant, spuneau danezii, este o violare a dreptului națiunilor“.

În decembrie 1799, o fregată daneză care escorta un convoi deschisese focul împotriva unor nave engleze inspectoare. Anglia confiscase fregata și convoiul. Le înapolaseră în 1800, în schimbul promisiunii pe care le-o făcea Danemarca de a admite dreptul de vizitare. Intervenise țarul Pavel I :

— Asemenea concesiune este intolerabilă. Nu sîntem sclavii Angliei. Să ne unim, să formăm o ligă a neutralității armate.

Prusia și Suedia spusese „da“. Pînă la urmă și Danemarca. În decembrie 1800, Bonaparte îl convocase pe ambasadorii celor patru state (Rusia, Prusia, Suedia, Danemarca), membre ale Ligii Neutrilor :

— Suveranii voștri s-au arătat demni și curajoși. Anunțați-i că pot conta pe sprijinul Franței.

Londra îl însărcinase pe ambasadorul ei la Copenhaga să ceară explicații. În limbaj diplomatic expresia aceasta înseamnă a spune lucruri foarte neplăcute. Pentru a-și sprijini protestul, Anglia concentrase o escadră la Yarmouth. Adică flota *albastră*, cea în care avea să servească Nelson cu Hyde Parker comandant șef.

Intorcându-se la bordul lui *San Josef*, după vizita făcută lui Saint-Vincent, Nelson găsi o scrisoare din Londra, pe care o aștepta cu îngrijorare de câteva zile. După ce o citi cu încordată atenție, o arse, în afară de două rânduri pe care le decupă cu foarfecele — îngustă fișie de hirtie păstrată pînă la moarte. Scrisoarea aceea îl vestea că pruncul conceput în aprilie, la bordul navei *Foudroyant*, se născuse. Era fată. Mama și copilul se simteau bine.

Soții Hamilton se instalaseră de puțină vreme în noua lor casă de pe Piccadilly Street, numărul 23.

— Mă doare foarte rău stomacul, spusese Emma. Voi fi silită să stau mai mult în camera mea.

Născuse la 29 ianuarie. Copila, ascunsă în casă timp de o săptămînă — lordul Hamilton nu era deloc un ins curios — fu dusă apoi la o doică, doamna Gibson, văduvă discretă, ea însăși mamă a unei fetițe.

Nelson își ascundea cu greu bucuria; dar și Emma și el socoteau că nu ar fi cuminte să vorbească despre copil în corespondența încredințată poștei. Nu se știe care dintre ei a născocit subterfugiul prudenței. Nelson avea, așadar, la bord un presupus Thompson, tinăr soț sau iubit, care tocmai aflate, printr-o scrisoare sosită de la Londra, că i se născuse o fetiță, că aceasta și mama ei se găsiseră tocmai, ca din întîmplare, lângă lady Hamilton. De aceea au și apărut, scrise de Nelson, fraze ca: „Thompson este nebun de bucurie, plinge, se roagă, nu-și găsește locul... Astăzi va bea în sănătatea dumitale, și blestem să cadă asupra mea de nu mă voi alătura lui. Bate cîmpul întruna, mărturisesc că-i împărtășesc pe deplin bucuria“ etc...

La 3 februarie Nelson trimise iubitei sale o scrisoare care, potrivit stratagemei adoptate, urma să-i fie înmînată lui Thompson: „Bunul și dragul dumitale prieten nu socotește încă potrivit să scrie cu mîna lui, dar speră că nu e prea departe vremea cînd se va putea uni pentru vece cu *singura* lui dragoste. El jură în fața Domnului că te va lua de soție de îndată ce va fi posibil și se roagă fierbinte ca lucrul acesta să se întîmple curînd. Mă însărcinează să-ți spun cit li ești de dragă și că trebuie, cu fiecare prilej, să o săruți și să o binecuvîntezi, în numele-

lui, pe scumpa fetiță, pe care ar dori să o cheme Emma, din recunoștință pentru draga noastră lady Hamilton“. Nelson nu știa ceea ce știm noi, că Emma Hamilton mai avea o fată, cu tată necunoscut, pe nume Emma, în vîrstă de nouăsprezece ani. Era mică, deloc frumoasă ; crescută la țară, își păstrase accentul rustic. Onorabilul Charles Greville spunea : „Cel mai bine ar fi să-i dai ceva zestre și să o măriți cu un pastor protestant“.

Scrisoarea din 3 februarie era, în orice caz, fără noimă. Ficțiunea „Thompson“ devenea transparentă. Dar oare ce spera Nelson ? Un dublu divorț ? Moartea lordului Hamilton, a lui Fanny ? Pentru ce se ruga fierbinte ? În ce privește prenumele fetiței, el se hotări — poate acceptînd sugestia iubitei — la cel de Horatia.

Cînd patima ajunge la hotarul nebuliei, cînd devine mistuitoare, nu rareori se ivesc, într-un moment sau altul, demonul și mai ucigător al geloziei. De data aceasta el își scosese capul dintre rîndurile unei scrisori de-a Emmei. Ea îl vestea pe Nelson de probabila și poate chiar apropiata vizită pe care prințul de Galles (viitorul George al IV-lea, mai întîi însă Prinț Regent) urma să o facă soților Hamilton. Cîteva cuvinte rostite cîndva de prinț țîșniră ca o flacără în memoria lui Nelson : „*He has hit my fancy*“, adică : „Îmi place mult“ : le spusese cu anume infocare, public, referindu-se la lady Hamilton. Era un bărbat dedat plăcerilor, toată lumea o știa. „Acum vrea să se ducă să o vadă pe Emma la domiciliu, șoptea demonul. Știe că ești departe, că o să pleci în larg. Iar imbecilul acela de lord Hamilton este gata să i-o vîndă pe Emma, pentru că are nevoie de bani“. Într-adevăr, Hamilton își puna la bătaie colecția de antichități, voise chiar să vîndă un portret al Emmei semnat de Romney și intitulat *Lady Hamilton pozînd în sfîntă Cecilie*. Nelson îl cumpărase tocmai la timp.

Înfiorător concurs de împrejurări ! Nelson începu să trimită scrisori disperate. O și vedea pe Emma, care abia născuse, în brațele prințului. „Va folosi orice mijloc pentru a veni la dumneata. Știu că ținta lui este să-i fii iubită. Atît de mult mă frămîntă gîndul acesta, încît abia mai pot scrie ; îmi este cu neputință să-l îndur, lacrimile

mă podidesc⁴. În același timp, trebuia să fie amiral, să aprovizioneze nava *Saint George*.

8 februarie : „Sper să fiu mort înainte ca un asemenea lucru să se întâmple. Iartă-mă, Emma, iartă-l pe dragul și dezinteresatul dumitale Nelson⁴. A doua zi sosi o scrisoare semnată de lordul Hamilton : „Lucrurile s-au rinduit în așa fel încît sîntem nevoiți să oferim un dineu prințului de Galles duminica viitoare. El însuși a cerut acest lucru, iar Emma a fost de aceeași părere⁴.

De aceeași părere ! Cum să nu-ți treacă prin minte cele mai negre gînduri ? Cred că acel *you* englez este acum mult prea palid pentru a traduce toată neliniștea geloziei ; da, trebuie spus tu : „S-a zis cu reputația ta. Nu-l primești în familie. Nu stați prea mult la masă. Dumnezeu ! Va sta lingă tine și îți va înșira dulcegării. Va ciocni cu tine. Ziarele vor bîrli cu subînțelesuri. Fă, Doamne, să mor ! Sînt nebun, aproape orb, dar pe veci al tău, pînă la cel din urmă strop de viață, numai al tău, al tău Nelson⁴. A doua zi : „Își va pune piciorul lingă al tău. Dorește să fie, da, să fie singur cu tine. Dumnezeu să-i ia vîzul dacă te privește ! Cele scrise acum sînt înaltă trădare și ai putea face să fiu spinzurat dacă le-ai dezvălui. O, Doamne, să fiu așadar spinzurat !⁴. În ajunul zilei prevăzute pentru recepție, Nelson „suferi toată noaptea, asaltat de vise groaznice⁴.

Să fi fost impresionată Emma de cîinările acestea ? Să fi fost cu adevărat suferindă, așa cum a hotărît să i se spună, pînă la urmă, prințului ? Oricum, recepția nu avu loc. „Asta nu mă supără⁴, îi scria Emma iubitului ei. El găsi formularea cam slăbuță.

Nelson și-a transferat marca de pe *San Josef* pe *Saint George* în ziua de 12 februarie.

La 24 februarie 1801, ora șapte dimineața, era încă beznă, o trăsură care mersese toată noaptea plecînd de la Torbay se opri în fața casei cu numărul 23 din Piccadilly Street, una dintre căsuțele acelea cu vedere spre Green Park. Nelson venea să-și petreacă trei zile de permisie la Londra. Gazetele nu au pomenit însă nimic. De altfel ele relatau neîncetat știri de pe continent ; rele toate. Parisul celebra, printr-o sărbătoare fastuoasă,

tratatul de pace semnat la Lunéville între Franța și Austria. Lordul Minto, ambasador la Viena, scrisese la Foreign Office, cerind să fie rechemat. Regatul Neapole se hotărîse recent să-și închidă porțile navelor britanice și accepta prezența garnizoanelor franceze. Livorno, Arezzo, Ancona — unde Nelson se bucurase de o primire entuziastă în prima parte a călătoriei sale de reîntoarcere în țară — se aflau din nou în mâinile lui Bonaparte. Portugalia, amenințată de Spania, șovăia. Țarul, dus cu vorba de către Primul consul, declara că Liga Neutrilor nu avea să se mai lase intimidată...

În clipa sosirii sale la Londra, Nelson lua în deridere, ba chiar dădea cu nepăsare la o parte vorbăria din gazete. Singurul său gând era să facă dragoste cu Emma.

Din păienjenişul unor fraze — în care se simte stînjeneala — aparținînd cîtorva istorici englezi, înțelegem că atunci Emma era „îndispusă“; unul dintre ei a spus-o chiar deschis. Iar Nelson: „Am fost lipsit de o mare plăcere. Dar sînt hotărît să mă bucur din plin data viitoare cînd te voi revedea“. S-a mîngîiat puțin ducîndu-se să-și vadă pruncul, la doamna Gibson, unde a stat două ore. A precizat atunci dispozițiile testamentare cu privire la micuța Horatia. Apoi, au participat amîndoi la o recepție, nu se știe la cine. Nelson închiriasse o cameră la hotelul Lothian, comunicînd Amiralității adresa la care se găsea. În cea de a treia zi a permisiei sale, el primi ordinul să imbarce șase sute de militari, comandați de locotenent-colonelul William Stewart, și să ridice ancora, pentru a merge să se plaseze sub ordinele amiralului Parker la Yarmouth.

Saint George ridică ancora la Torbay, pentru a porni spre Spithead, unde stătu la ancoră trei zile, imobilizat din lipsă de vînt, bătut de zăpadă și ploaie. Nelson profită de aceasta, pentru a scrie soției legitime o scrisoare de ruptură: „Nu vreau și nici nu doresc ca cineva să se preocupe de cele ce mi se vor întîmpla, fie că m-aș întoarce ori că aș rămîne în Baltica. Am făcut pentru tine, cît am trăit, tot ce mi-a stat în putință; cînd nu voi mai fi, voi gândi la fel. De aceea dorința mea este să mi se dea pace, iar ție îți urez întreaga fericire posibilă“.

Bineînțeles, i-a scris și Emmei ; această scrisoare merită să fie citată aproape în întregime, și veți vedea că tot adresarea cu tu este cea mai nimerită :

„Scumpa mea soție, căci asta ai devenit în fața Domnului. Voi face totul pentru a trăi alături de tine și a-l avea lângă noi și pe copilul nostru. Sunt ferm convins că această campanie va aduce pacea, și atunci vom pleca să stăm la Bronte... Vom fi descotorosiți de toți nerozii de prieteni sau mai degrabă de cei care ni se pretind prieteni... În afară de cazul în care lucrurile nu s-ar aranja ; asta ar ascuți sute de limbi și ar prilejui tot soiul de cleveții, mai ales dacă m-aș despărți de ea (de soția lui legitimă Fanny), lucru pe care îl voi face cu bucurie de îndată ce ne vom putea uni. Atunci, va trebui să ne gospodărim, până ce vom putea părăsi țara asta sau până ce unchiul tău va muri (se referă la lordul Hamilton). Te iubesc, nu am iubit niciodată pe altcineva. Mult adorata mea Emma și patria sunt singurele scumpe inimii mele, o inimă sensibilă și sinceră... Cît de mult simt nevoia să te văd și să-ți vorbesc, bănuiești, cred. O, ce simțăminte mă încearcă la gândul că voi dormi lângă tine ! Dacă numai gândul acesta mă face să ard tot, atunci ce va fi în realitate ? Sunt pe deplin încredințat că dragostea și dorințele mele nu ți le închin decît ție, iar dacă o femeie goală s-ar apropia acum de mine, acum cînd sînt într-o anumită stare fiindcă m-am gândit la tine, aș voi ca totul să se prefacă pulbere în clipa în care mina mea ar atinge-o...”

Marea. Marea furtunoasă și foarte rece. Greementul tot era acoperit cu gheață, pînă și manevrele curente¹ și macaralele erau blocate ; oamenii trimiși pe vergi pentru a strînge velele plîngeau, aveau mîinile înșingerate. Întreaga flotă părea o armată de fantome în suferință, împrăștiată de vînt.

Flota albastră a plecat de la Yarmouth la 12 martie. Optsprezece nave de linie, unsprezece fregate, șapte bombarde, nouă bricuri, două cutere, o goeletă și două

¹ Frînghiile cu ajutorul cărora se manevrează velele și vergile.

vase mici de cabotaj, totul sub comanda lui Parker — șaptezeci și doi de ani, abia căsătorit cu o fată de optsprezece. Camarazii din Navy l-au felicitat cu ipocrizie pentru căsătoria aceasta și pentru norocul de a-l avea pe Nelson sub ordinele sale. Parker le-a mulțumit cu zîmbet silit. Voise să dea un bel la bordul navei sale, *London*, în timp ce escadra se găsea la ancoră în Yarmouth, dar ordinul de a ridica ancora a sosit brusc, astfel că totul a trebuit aminat. Parker fusese patru ani comandant naval în Jamaica și toată lumea știa că făcuse acolo avere. Expediția din Baltica nu-l încânta defel „din pricina nopților întunecate și a ghețurilor“.

La început, în timpul traversării, Marea Nordului s-a arătat atât de uricioasă, încît în nici o cabină nu era ca putînță să scrii un rînd; asta îl nemulțumea pe Nelson „conșopistul“, așa cum el însuși va mărturisi. Rău de mare? Fără îndoială, dar nu-l mai pomenește. Șase zile de pritoceală în ghețuri.

La 18 martie, pe o vreme oarecum mai blîndă, se găseau în largul lui Skagen, pnuctul de nord al peninsulei Iutland, un țărm jos și plat, acoperit de zăpadă. Flota se adunase, și cîteva pavilioane fură ridicate pe saula lui *London*: „Cap sud“. Porniră spre intrarea în Kattegat. Nelson se afla pe duneta lui *Saint George*, cu capul înfofolit. „Sînt aproape orb“, a spus și a scris acest lucru de nenumărate ori, iar frigul stîrnea lacrimi în ochiul sănătos. N-are a face. A văzut fregata aceea care a lesit din formație, cap sud-est, cu toate velele întinse.

— Cred, i-a spus el căpitanului său de pavilion, că trebuie să trimitem parlamentari la danezi. Îi detest pe oamenii aceștia, sclavi ai peniței și ai cernelii.

Trebuia desființată Liga Neutrilor. Dar, înainte de a lovi, se cade să negociezi — iată dispoziția primită de Parker. În ce-l privește pe Nelson, ar fi vrut să lovească neîntîrziat; să forțeze strîmtoarea, să pătrundă în Baltica și să ajungă la Kronstadt, să angajeze în luptă flota lui Pavel I, sufletul Ligii. Dar nu Nelson era stăpînul.

La 20 martie, flota ancorala opispnezeze mile de Kronborg, celebra fortăreață din Helsingor.¹ Au așteptat acolo trei zile vînt prielnic, astfel încît să nu fie siliți să navigheze în volte prin șenalele strîmtorii. Parker profită de aceasta pentru a-i convoca, într-o conferință la bordul lui *London*, pe amiralii și căpitani de nave. În fapt, din clipa aceea avea să treacă Nelson la comandă.

La bordul navei *London* toată lumea era posomorită. Cei doi negociatori, Nicholas Vansittart și Drummond, se reintorseseră tocmăi atunci din misiunea îndeplinită la Copenhaga. Eșecul fusese total. Danezii se temeau prea mult de Rusia, pentru a se hotărî să părăsească Liga Neutrilor, și de altfel nici nu aveau poftă să o facă.

— Ne vom bate cît va fi nevoie.

Cei doi parlamentari deschiseseră bine ochi cînd ajunseseră la Copenhaga, la fel cînd au plecat și au venit de acolo cu informații interesante privind apărarea orașului. De cum au început să explice, Nelson le-a cerut să facă o schiță.

În fața orașului Copenhaga exista un prag marin orientat nord-sud, paralel cu coasta. Dispozitivul de apărare danez se întindea pe șase kilometri, de-a lungul șenalului cel mai apropiat de oraș. Era alcătuit din nave ancorate una lîngă alta și din pontoane-baterii plutitoare.

Partea sa cea mai puternică, de la extremitatea nordică a șenalului acestuia, era constituită din citadela care apăra intrarea în port și din cele două forturi aflate în apropiere de Trekroner (Trei Coroane).

— În total, cel puțin șase sute guri de foc, erau de părere diplomații-spioni.

Nu se înșelau deloc; o numărătoare ulterioară avea să precizeze: 634 tunuri daneze. Parker și aproape toți căpitanii ascultau fără entuziasm raportul. Vremea era în continuare întunecată și rece, blocuri de gheață rățăceau pe marea cenușie.

— Cea mai mare șansă de succes, a spus întru sfîrșit Parker, îmi pare a fi să așteptăm aici ca flota daneză să

¹ Castel în care Shakespeare a plasat acțiunea tragediei sale *Hamlet*.

iasă, lucru pe care nu va întirzia să-l facă, în cazul în care guvernul danez nu vrea să vadă Copenhaga supusă blocus-ului nostru. Vom angaja atunci flota aceasta în luptă și vom avea cei mai mari sorti de izbândă.

— Bine, a spus Nelson. Să așteptăm deci în liniște aici ca flotele daneză, suedeză și rusă să ne cadă în spinare.

Flotă prusacă nu exista. Dar Nelson veni cu observația că totalul flotelor pe care le citase era superior efectivului *albastrei*. Se ridică :

— Trebuie să atacăm Copenhaga cât mai curînd cu putință. Ne-am putea apropia de oraș fie intrînd în Baltica prin strîmtoarea Store Bælt¹, fie direct prin Kattegat. Nu avem însă nici o oră de pierdut.

Magnetism. Da, este locul să rostim cuvîntul. Omul acesta, atît de discutabil și de discutat în viața sa particulară, îi cutremura pe cei prezenți — aproape toți îl vorbiseră de rău în privința comportării sale la Neapole, la Palermo și după aceea — de îndată ce vorbea despre nave, mare sau tunuri. Că el se arăta un adept al ofensivei, asta nu-i surprindea ; ofensiva îi reușise totdeauna. Dar nu numai prin aceasta avea el să cîștige adeziunea lor. Oamenii din juru-i mai știau că ofensiva pe care o cerea Nelson nu urma să fie doar un atac fără calcul, fără pregătire, nu avea să fie romantica și glorioasa năvală spre măcel, un Azincourt², cu pene de cazoar la chipiu și mănuși albe. Voi intra puțin în detaliul problemei, pentru a pune și mai bine în lumină harul acesta nelsonian, atît de rar în rîndurile celor care s-au voit comandanți de oști, și anume harul de a îngemăna voința trecerii la ofensivă cu voința de a-i lăsa hazardului cît mai puțin.

Reîntors la bord, după conferință, Nelson scrisese și trimise lui Parker o scrisoare destul de lungă, în care, după ce repeta necesitatea de a-i ataca pe danezi, înainte ca

¹ Beltul Mare, strîmtoare daneză care leagă Marea Baltică de strîmtoarea Kattegat. (N.t.).

² Henric al V-lea al Angliei i-a biruit acolo pe francezi luînd numeroși prizonieri. Victoria a fost urmată de cucerirea Normandiei și de intrarea lui Ioan fără de frică în Paris. (N.t.).

aliații să le vină în ajutor, e fi și propunea două planuri tactice după cum aveau să se apropie de Copenhaga pe la nord sau pe la sud. Curînd ne vom face o idee despre lucrul acesta, dar, acum, un bob zăbavă, pentru a ne mișuna în fața unei coincidențe care ar putea fi socotită — de ce nu ? — un fel de încuviințare a Istoriei în fața unei voințe neabătute și inteligente.

În timp ce o ambarcațiune ducea în noaptea înghețată, doar prin puterea viselor, scrisoarea lui Nelson, la Petersburg, un grup de ofițeri ruși — în aceeași noapte, și acolo tot atît de rece — se îndrepta în tăcere spre palatul Mikhakovski. Toți mîncaseră și băuseră bine. În mai puțin de o jumătate de oră, țarul Pavel I, promotor și animator al Ligii Neutrilor, avea să fie strangulat de mîna lor. Iar fiul său, un înrăit antifrancez, urma să dea o altă orientare politicii ruse. Dar s-au scurs trei săptămîni pînă ce Nelson a aflat de moartea țarului.

25 martie. Vîntul se arăta încă potrivit și mult prea violent ; flota engleză nu se clintea. Ea ridică an ora a doua zi. După cîteva ore de navigare în direcția strîmtoării Store Baet, Parker — care alesese drumul acesta la început — ordonă schimbarea lui : să se treacă prin Sund¹. Parker era atît de impresionat de Nelson, încît se învrednici să-i trimită pe căpitanul său de pavilion :

— Amiralul comandant șef dorește să vă informeze asupra motivelor noli sale hotărîri.

— Nu-mi pasă ! Important este să atacăm.

Dar Parker, încă nu foarte decis să atace, a trimis din nou mesageri, de data aceasta guvernatorului din Kronborg, întunecata și sinistru fortăreață din Helsingor, menită să apere intrarea în strîmtoarea Sund :

— Care vă sînt intențiile dacă flota mea va trece prin strîmtoare pentru a ajunge în Baltica ?

Răspunsul : „Va fi un act de război. Vom deschide focul“. Informat, Nelson a spus : „Bravo !“. Vîntul era iarăși potrivit, dar slab. Flota înainta încet, apoi se opri. Iat-o stînd la ancoră, trei zile, la șase mile nord de Helsingor. Nelson profită pentru a-și coborî marca de

¹ Strîmtoare între Marea Baltică și Kattegat, între insula Sjælland (Danemarca) și extremitatea sudică a Suediei. (N.t.).

la arborele mare al lui *San Josef* și a trece la bordul navei *Elephant*, comandată de căpitanul Thomas Foley. Foley, dacă vă reamintiți, este comandantul care, la Abukir, a știut să se strecoare atât de bine între linia franceză și uscat. Să i se lase hazardului cât mai puțin.

La 30 martie, vânt prielnic. Flota ridică ancora și se angajă în strimtoarea Sund, evitând raza de acțiune a tunurilor din Kronborg; poate că nici nu ar fi fost necesar să fie întrebat guvernatorul. În după-amiaza zilei de 30 martie, au sosit în largul portului Copenhaga, ancorind la cinci mile nord de oraș, în afara razei de acțiune a tunurilor din fort. Nelson trimise pe dată un răvas superiorului său: „Să mergem să vedem mai de aproape despre ce este vorba”. Peste mai puțin de o oră, în prelungitul amurg de culoarea cenușei, Nelson și câțiva căpitani se aflau la bordul unui mic lugher¹ care, manevrând printre gheturi, se angajă în brațul interior, între lungul prag marin (Middle Ground) și coastă. Parker se afla și el acolo.

— Fii atent, îi spuse Nelson tinărului ofițer care comanda lugherul, danezii sînt în stare să schimbe locul geamandurilor.

Așa și făcuseră. Scosuseră o parte, nu puține, iar cele care se mai vedeau balizau un șenal fals, capcană pentru nave. Dar lugherul avea un pescaj atât de mic, încît se trecura oriunde. Și fiecare s-a întors apoi la bordul său.

Nelson își dădu părerea asupra sistemelor de apărare daneze spunîndu-i lui Parker:

— Un începător ar putea să le găsească formidabile. Dar pot să le nimicească cu cele zece nave ale mele. Doresc să mi se permită să încerc.

— Mă voi gândi, a răspuns Parker.

„Era demult noapte adîncă, a istorisit medicul de pe nava *Elephant*, cînd am văzut urcînd la bord mai multe siluete în mantăi ude leaurcă și albite de promoroacă. Spre uluirea mea, am recunoscut printre ele și pe cea

¹ Navă mică și rapidă folosită pentru legătură, cercetare și misiuni de servitute în folosul flotei.

la bărbatului pe care îl socotea cel mai de frunte marinăr din lume : amiralul Nelson⁶.

Reîntors la bord, după vizita făcută în după-amiaza nopții, pleacă din nou, cu o echipă de piloți și de gabieri, într-o salupă mare cu visle încărcată de geamanduri; efectuând sondeaje cu ajutorul prăjinilor, oamenii lui au planat în așa fel geamandurile, încât să balizeze un șenal alăturat. Asta nu a fost însă totul : a doua zi Nelson avea să dispună plasarea altor geamanduri, de data aceasta în brațul exterior, iar peste două zile, în ajunul atacului, avea să trimită încă o echipă să sondeze brațul interior, sub conducerea lui Hardy. Migala aceasta în pregătire, contopită cu spiritul de ofensivă, mă duce cu gândul la un alt marinăr, a cărui carieră am relatat-o într-o carte lui dedicată și care de altfel o studiasem amănunțit pe cea a lui Nelson, anume la amiralul Heihachiro Togo, învingătorul de la Tsushima.

În după-amiaza zilei de 31 martie, amiralul Parker face șovăla, întrebându-se dacă trebuia ori nu să atace, date fiind riscurile de eșuare și numărul mare de tunuri daneze. Nelson îl repetă planul de atac pe care i-l expuse și în scris :

— Venind dinspre larg, mă apropii de Copenhaga pe direcția sud, trecind în brațul exterior prin șenalul balizat de mine. Apoi ocolesc vârful bancului de nisip, pătrund în brațul interior urcând spre nord. Navele mele atacă în luptă navele și bateriile daneze pe măsură ce urc și, la semnalul meu, ele ancorează pe pupa¹, spre a continua lupta. În același timp, căpitanul Riou atacă cu fregatele sale sistemele de apărare terestre cele mai importante, Trekoner și fortul citadelei. Am prevăzut absolut totul.

— Bine, fie ! a încuviințat Parker.

Convins, el acordă chiar două nave peste cele cerute de Nelson, în total douăsprezece. Gest elegant, căci el însuși, Parker, se văzu nevoit, în timpul acțiunii împotriva orașului Copenhaga, să se mențină la nord și puțin

¹ Aruncă ancora la pupa navei, lăsând prova liberă să se miște după cum bate vântul.

în largul oraşului, la patru sau cinci mile, pentru a para un posibil atac al flotei suedeze sau al flotei ruse.

La 1 aprilie, după ce a mai aruncat o privire — de data aceasta ultima — asupra sistemelor de apărare daneze, de la bordul fregatei *Amazon*, Nelson porni cu mica sa armadă (douăsprezece nave cu escorta lor) şi ancoră la sudul bancului de nisip Middle Ground. Mişcarea avu loc între orele unu şi patru după-amiază. Un semnal fu ridicat apoi la saula lui *Elephant*: „Toţi căpitani! la bordul meu peste o oră“.

Mai mulţi desenatori englezi au înfăţişat, folosindu-se de relatările unor martori, adunarea aceasta de căpitani. Ea a avut loc în careu (în engleză *great cabin*); pe toate navele engleze sau franceze din epocă exista un astfel de careu. Acolo luau masa ofiţerii, acolo se ţineau toate adunările. Sub plafonul destul de jos — mai mulţi ofiţeri la o masă din belşug garnisită cu sticle, iar Nelson, în picioare, toastează; în spatele comesenilor, serveşte marinari. Nelson dorise ca masa să fie foarte veselă; de aceea s-a băut, s-a cîntat. Căpitani! credeau cu cerbicie în planul lui, şi asta îi făcea să nu-şi mai încapă în piele, erau ca electrizaţi. Nelson — omul acesta descris ca o cîrpă de veninosul domn Trench — a băut foarte puţin; cele ce aveau să urmeze au dovedit-o. La ora nouă s-a ridicat, a rostit cîteva cuvinte, la un ultim toast, probabil cel arătat de desenatori, iar căpitani! s-au retras, în afară de Foley, fireşte, comandantul lui *Elephant*, şi de Riou care, cu fregatele sale, trebuia să atace sistemele de apărare de la nord; grea misiune.

Nelson nu avea de făcut decît doi paşi pentru a trece în cabina sa aflată chiar lângă careu; uşa a rămas deschisă. S-a întins doar pe jumătate în cuşetă şi a început să dicteze. Cîţiva secretari se găseau instalaţi în careu şi scriau după dictare. Nelson a făcut lucrul acesta de la unu din noapte pînă la cinci dimineaţa, repede şi fără întreruperi. Cite o instrucţiune amănunţită pentru fiecare dintre căpitani. Nelson memorase întreg traseul şenalului interior cu poziţia geamandurilor, cu cea a navelor daneze şi a bateriilor plutitoare, dar gîndurile sale cuprindeau în acelaşi timp starea mării, forţa şi direcţia vîntului. De două sau trei ori, în timpul acelor ceasuri de dictare,

el a modificat instrucțiunile, deoarece ciț va mesageri veniseră să-i aducă noi date în privința vântului.

Au sosit și zorile. Lumină cenușie peste o mare aldomă. Nelson a închis, în sfârșit, ușa cabinei sale. Cu să doarmă? Nu, fără îndoială, de vreme ce la ora șase ora din nou în picioare, îmbrăcat. De față se aflau căpitani; fiecare ținând în mână instrucțiunile respective. Apoi au plecat. Dar după ei au venit piloții.

Veterani ai mării, buni cunoscători ai configurației multor țarmuri, ei erau cei care dădeau ordine timonierului în momentele de cumpănă. Nelson i-a convocat pentru că-i simțea încă șovăitori; îi apăsa răspunderea. Dacă ar fi fost după ei, nu trebuia pornit un atac în strimtoarea aceea îngustă. Nici unul nu se oferi voluntar să fie primul. „La 2 aprilie, orele opt dimineata, avea să noteze Nelson, nici un pilot nu voia să-și asume răspunderea aceasta. Sufeream văzind onoarea nației lăsată pe mâinile unor oameni care nu se gîndeau decît la două lucruri: pe de o parte nici o navă să nu aibă a suferi vreo avarie, pe de alta să-și ferească netoatele căpățîni de orice primejdie“. În sfârșit, un anume Briarly, fost combatant pe Nil, acum șef de echipaj și pilot la bordul navei *Bellina*, spuse: „Ei bine, mă voi duce eu“.

Așadar, în acel 2 aprilie, începînd de la ora 9,30 — pe o mare calmă, pe o briză plăcută și sub un cer noros — navele încredințate lui Nelson ridicară succesiv ancora și manevrară în așa fel încît să ocolească extremitatea de sud a pragului Middle Ground. Acțiunea începu însă prost. Nava daneză cea mai din sud a deschis focul și, intrucît *Edgar* i-a răspuns, fumul canonei a stinjenit pe cîțiva piloți, ceea ce a dus la eșuarea a trei nave engleze. Dintre ele, *Bellina* și *Russell*, pe același banc de nisip, în brațul interior. Nu mai rămîneau decît nouă nave în loc de douăsprezece; Nelson era furios, dar *Elephant* manevră cu destulă iscusință, ca și navele care îl urmau, spre a-i evita pe camarazii eșuați.

Bătălia s-a încins de la un capăt la celălalt al liniei la ora 11 și opt minute. Conform planului, navele engleze își aruncară ancora de la pupa, astfel încît să poată trage continuu cu babordul asupra unui inamic care tră-

gea cu tribordul. Nici o tactică în toată acea bătălie, doar un bombardament reciproc, de la patru sute metri distanță. Ucigător. Căpitanul navei *Monarch* fu ucis în primele minute. La extremitatea de nord a brațului interior, Riou se agita curajos, cu fregatele sale, împotriva tunurilor mari din forturi. În principiu, Parker ar fi trebuit să-l sprijine, dar nu putea din pricina unui vânt potrivnic care îl ținea la o depărtare de peste patru mile.

Danezii luptau cu înverșunare. Când una dintre bateriile lor plutitoare sau una din navele lor, strivită de artileria engleză și cu echipajul redus la zero, cobora pavilionul, alți danezi veniți de pe țărm se grăbeau să-i înlocuiască pe morți și răniți, înălțând din nou pavilionul, reluând lupta, uneori trăgând asupra unei șalupe engleze care venea să ia în primire captura. De unde și anume învâlmășeală și o furie sporită.

La ora 11,30, nava *Elephant* s-a pomenit angajată atât de nava-amiral daneză *Danneborg*, cât și de două baterii plutitoare. O ghiulea lovî arborele mare.

— S-a încins treaba, nu-i așa? i se adresa Nelson colonelului Stewart. Dar, vedeți dumneavoastră, nu mi-aș da locul nici pentru un milion.

Către ora unu după-amiază, Parker — care de unde se afla nu vedea nimic din bătălie, îi auzea doar canoada — își zicea că treaba durează cam mult, că Nelson a dat probabil de dracul, *hot med with mishaps*. Astfel că, întru sfârșit, ridică semnalul de încetare a focului. Deși nici un istoric de marină nu a socotit necesar să o spună, îmi pare evident că semnalul a fost repetat din aproape în aproape de către mai multe nave; altfel, la patru mile, locotenent-comandorul de pe *Elephant* nu l-ar fi putut vedea nici măcar prin lunetă.

Riou, comandantul formației celei mai de nord, văzu semnalul; încetă așadar focul și își îndepărtă fregatele.

Potrivit jurnalului de bord al navei *Elephant*, era ora 13,10 când locotenentul de transmisiuni veni să-i spună lui Nelson că amiralul comandant șef dăduse ordinul de încetare a focului. Nelson își continuă mersul pe duneță. Când ajunsese iarăși lângă locotenent, acesta îl întreabă dacă trebuia să repete pentru escadră semnalul de încetare a focului.

- Înaltă doar semnalul „văzut“, hotărî Nelson.
- Și, în timp ce locotenentul se depărtă, îl rechemă :
- Semnalul meu numărul șaisprezece flutură ?
- Da, sir.
- Lasă-l să fluture.
- Da, sir.

Semnalul numărul 16 însemna : „Luptați cu inamicul de la mică distanță“. Colonelul Stewart observă că amiralul își îndesise pașii, agitându-și totodată ciotul. După un du-te-vino, repetat de mai multe ori, Nelson îl întrebă :

— Știți cumva ce semnal a fost ridicat la bordul comandantului șef ? Numărul treizeci și nouă. Știți ce înseamnă treizeci și nouă ?

— Nu, my Lord.

— Înseamnă încetarea luptei. Blestemat să fiu de voi face asta !

Apoi către Foley :

— Știi, Foley, nu am decît un ochi. Asta îmi dă uneori dreptul să fiu orb.

Și își duse luneta la ochiul drept, cel mort.

— Nu, serios, nu văd nici un semnal.

La ora două după-amiază, toate navele și bateriile plutitoare ale liniei inamice, pînă în dreptul navei *Elephant*, fuseseră reduse la tăcere. Unele puteau fi văzute în derivă, pe brațul acela de mare, cu punțile acoperite de morți. Careul navei *Elephant* era înțesat de ofițeri inamici prizonieri.

— Ah, cît de mult regret, spunea Nelson, că în locul vostru nu sînt rușii ! Aș vrea să-i văd striviți.

Fu anunțat că, potrivit ordinului său, căpitanul Freemantle sosise la bord.

De cum îl văzu :

— Iată un bilet pe care l-am scris acum. Dar spuneți-mi mai întîi, credeți că am putea înainta acum mai spre nord, pentru a distruge sistemele de apărare inamice încă intacte ?

— Doriți, cu adevărat, să-mi cunoașteți părerea, sir ?

— Da.

— Cred că avînd mai multe nave eşuate şi altele avariate, avînd şi echipajele micşorate în urma bătăliei, cel mai înţelept ar fi să ieşim din braţul ăsta de mare blestemat, cît timp vîntul ne mai este favorabil.

— Bine. Atunci trimît danezilor mesajul acesta.

Biletul era redactat astfel : „Către fraţii englezilor, danezii. Lordul Nelson are ordin să cruţe Danemarca, dacă aceasta îşi va înceta rezistenţa. Dar dacă focul continuă, lordul Nelson va fi silit să incendieze bateriile plutitoare pe care le-a capturat, fără a-i putea salva pe bravii danezi care le-au apărat. Întocmit la bordul H.M.S. *Elephant*, Copenhaga, 2 aprilie 1801. Nelson and Bronte, Viceamiral sub ordinele amiralului sir Hyde Parker“.

Expresia „sub ordine“ este aici savuroasă. Cine a refuzat să vadă semnalul de încetare a focului ? Cine, acum, fără a mai consulta pe nimeni, trimitea un fel de propunere de pace ? Nelson se găsea în cabina lui, cu uşa deschisă spre careul unde erau adunaţi ofiţerii prizonieri. Comandantul navei *Elephant* a recopiat biletul scris de Nelson, l-a pus să semneze copia, l-a împăturit şi l-a vîrît într-un plic pe care l-a lipit.

— Nu, a spus Nelson, să punem pecetea de ceară şi sigiliul meu. Danezii nu trebuie să aibă impresia că mesajul a fost trimis în mare grabă.

— Nu avem ceară de sigiliu, sir. Doar la infirmerie.

— Să se aducă de acolo !

Un minut mai tîrziu, un locotenent veni să spună că marinarul trimis după ceară murise ; o ghiulea îi zburase capul.

— Să fie trimis un altul !

În sfîrşit, Nelson îşi privi cu satisfacţie pecetea imprimată în ceară. Apoi o ambarcaţiune cu pavilion de parlamentar se îndreptă spre intrarea în port, sub tracectoria ghiulelelor. Bătălia a continuat din pricina danezilor care nu voiau încă să se predea, din pricina bateriilor plutitoare care, după ce au coborît pavilionul, l-au ridicat iarăşi, cu un echipaj venit de pe uscat. În fine, ambarcaţiunea a trecut de diguri, a acostat, iar căpitanul Thesiger, care vorbea daneza, a remis biletul Prinţului Regent (mai tîrziu Frederic al VI-lea ; era re-

gent, pentru că regele Cristian al III-lea înnebunise). Înfrângerea a avut loc nu la palat, ci chiar în port, unde tocmai atunci prințul își îmbărbăta combatanții.

— Îi cruță pe danezi? Ce vrea să spună, exact, amiralul Nelson? Lindholm, du-te dumneata să vezi.

Lindholm era adjutantul general al flotei. Ambarcațiunea a plecat din nou cu el, tot în zărvă și fum. La bordul lui *Elephant* avură loc discuții, iar Nelson îi înmână adjutantului general o altă notă: era gata să înceteze focul și să organizeze trimiterea pe uscat a tuturor danezilor răniți, cu condiția de a lua în posesie navele daneze care s-au predat. Urmau obișnuitele „politețuri”, exprimându-se totodată speranța că, după aceea, relațiile dintre „foarte amabilul meu suveran și majestatea sa regele Danemarcei” aveau să fie cordiale.

Danezii au încetat focul, iar Nelson a dat imediat ordin să fie ridicată ancora și să se iasă din brațul acela de mare deloc confortabil. Totodată a dat ordin să i se coboare șalupa, spre a se duce să-i dea lui Parker raportul. Era și timpul.

— Da, am continuat să lupt, contrar ordinelor, i-a spus Nelson colonelului Stewart. Poate că voi fi spinzurat. Asta nu are nici o importanță.

Știa el că un învingător nu este spinzurat. Până una alta, patru mile marine într-o șalupă cu vîsle, pe o mare cam furioasă. Tunurile amuțiseră, dar Nelson nu ieșise încă din strîmtoarea brațului de mare, cînd o explozie asfixie văzduhul înghețat. Eșuînd, nava-amiral daneză *Danneborg* explodase. Nelson prinse în trecere pe unul dintre ofițerii grupului de fregate și află alte știri. Riou, curajosul Riou, zărise printre primii semnalul de încetare a focului ridicat de *London*, care în momentele acelea se găsea în afara razei vizuale a lui *Elephant*, după cum am mai spus. Puțin mai tîrziu, aflînd că Nelson continua lupta, și-a spus: „Nenorocire, ce o să zică de noi?”. Peste cîteva secunde, o ghiulea pornită din bateria Trekrøner l-a retezat în două. Thompson, unul dintre eroii bătăliei de pe Nil, își pierduse piciorul stîng. Totul lăsa să se prevadă un bilanț greu în morți și răniți.

Amiralul Parker nu făcu scandal. Era mulțumit că mîcelul se sfîrșise.

— Sugerez, i-a spus el adjutantului general danez, ca lordul Nelson să se ducă miine pe uscat, spre a se întâlni cu Alteța Sa Regală.

Adjutantul a părăsit nava *London* la ora opt seara, după ce s-a convenit asupra unui armistițiu de douăzeci și patru de ore, cu posibilitatea reînnoirii sale. Nelson s-a dus să se culce pe nava *Saint George* (unde avea confort). A doua zi dimineața trecu la bordul lui *Elephant*, se schimbă și ceru să i se pregătească o șalupă.

Ceea ce urmează ar putea să pară, în zilele noastre, prea puțin obișnuit. Iată-l pe Nelson punând piciorul pe cheul Copenhagăi unde, în ajun, cădeau ghiulele trase de tunuri. Sosirea lui coincidea cu cea a primilor răniți danezi, mulți dintre ei culcați, plini de sânge, pe pinze de vele. Însoțit numai de căpitanul Hardy, Nelson fu nevoit, pentru a putea ajunge la trăsura trimisă de prinț, să străbată această jălnică scenă. Dar nici un strigăt ostil. Mai mult încă : după ce urcă în trăsură — o trăsură protocolară descoperită în pofida frigului — în drum spre palat, amiralul englez a fost chiar *acamat*. Poate dintr-un sentiment de ușurare pentru că se încheiasse bătălia ? Ori din admirație pentru prestigiosul adversar ? Sau dintr-o simpatie nutrită — în definitiv — pentru frații lor anglo-saxoni ? Cine știe ? Poate, pentru toate la un loc ?

Primit mai întâi de ministrul Afacerilor Externe, contele Christian Gunther Bernstoff (același care, mai târziu, avea să participe la congresul de la Viena), Nelson îi spuse, cu un tupeu napoleonean, că numai politica dusese la dezbinarea a două țări care ar fi trebuit, dintotdeauna, să se înțeleagă.

— Domnule ministru, ați acționat fără discernământ.

Bernstoff, stacojiu de minie, deschise gura să protesteze : poate că ar fi și izbucnit un scandal. Dar nu. În aceeași clipă, un șambelan anunță că Alteța Sa Regală era pregătită să-l primească pe lordul Nelson. Să reamintim cititorului că era vorba de discutarea unor condiții privind continuarea armistițiului.

— Senioria voastră ne va face, sper, plăcerea să cineze cu noi ?

Numeroși comeseni, personalități înalte și doamne de la Curte. Dar iată un lucru uimitor pentru Nelson și pentru Berry : poporul fu primit înăuntrul palatului. În hol și pe scara mare, sumedenie de danezi se îngrămădiseră să-l vadă la masă pe vestitul amiral alături de prințul lor ; erau cu toții calmi și tăcuți.

— Știu că nu sînt un bun diplomat, a început Nelson.

Mai spusese lucrul acesta cînd părăsise bordul navei sale pentru a se duce la Copenhaga, iar ieșirea sa violentă de la Bernstoff putea isca temeri dar, la urma urmei, poate că nici nu era o stîngăcie. Oricum, în cursul discuției care urmă după banchet — prințul era asistat de adjutantul general Lindholm, Nelson însă era singur — a știut minui cu pricepere „zahărul și biciul“.

Politețuri cu duiumul — vă mulțumesc de mulțumiri, tratați-l omeneste pe răniți, orice englez ar fi făcut-o, danezii sînt un popor mare, și noi la fel, sîntem făcuți să ne înțelegem. Anglia nu uită că Alteța Voastră Regală este nepotul preabunei noastre Majestăți etc... Dar pînă la urmă, un soi de ultimatum :

— Ori Danemarca se va alia cu Anglia, ori își va dezarma flota. Va suspenda tratatul de alianță cu Rusia. Dacă Alteța Regală spune „nu“ pe loc, reluăm lupta. Dacă intenționează să răspundă favorabil cererilor noastre, vom amîna armistițiul din douăzeci și patru de ore în douăzeci și patru de ore, pînă ce sir Hyde Parker va fi redactat o convenție detaliată.

După o clipă de tăcere, prințul a spus „da“ ultimei propuneri. Nelson a cerut de asemenea autorizația ca navele britanice avariate să intre în portul Copenhaga, pentru reparații. Și s-a aprobat.

Nelson își scosese din șenalul acela blestemat toate navele, precum și toate capturile. Operație migăloasă. Escadra capturase două nave de linie daneze, dintre care una singură merita să fie păstrată, patru pontoane și opt baterii plutitoare. Parker trimise un mesaj : „Nu păstrați capturile. Ardeți-le. Dacă flotele rusă și suedeză ar veni cumva să ne atace, capturile ne-ar stînjiți“. Raționament care avea temei, totuși Nelson vedea cu părere

de rău cum citeva mii de guinee își luau zborul odata cu fumul.

În rîndurile engleze, Thompson, căpitanul *Beltinei*, cel cu piciorul amputat, îi spunea cu tristețe lui Nelson : „Am treizeci și cinci de ani și cariera îmi este distrusă”. Moss, de pe nava *Monarch*, lăsa în urma lui o văduvă și șase copii ; Riou, o mamă înfirmă. Nelson știa că Amiralitatea, zgîrcită și haină, ar fi fost în stare să lase fără mijloace de trai, vreme de un an, chiar doi, văduvele și orfanii acestor ofițeri străluciți ; îi scrisese deci lui Saint-Vincent să intervină. Dar nu putea face asta pentru văduvele și orfanii tuturor marinarilor morți, și ei tot vi-tejește. Femei și copii, care poate că aveau să ajungă niște epave, să se afunde în mizerie, prostituție, crimă... Dar cui i-ar fi păsat, atunci, de oamenii aceia ?

Întrucît danczii fuseseră intimidăți, lui Parker nu-i mai rămăsese decît să se conformeze instrucțiunilor Amiralității : să pătrundă în Baltica și să ajungă pînă la Petersburg, spre a negocia cu țarul. La 8 aprilie, îl anunță pe Nelson că voia să-l determine pe Prințul Regent să semneze un armistițiu de șaisprezece luni.

— În felul acesta vom avea liniile de comunicații asigurate.

A doua zi Nelson s-a dus din nou la Copenhaga, de data aceasta în fruntea unei delegații de șase membri, printre care colonelul Stewart, care era și deputat al districtului Wigtownshire, și pastorul Alexander James Scott, interpret oficial. Oamenii aceștia au venit în uniforme de gală, dar uzi din cauza ploii și a stropilor de val. Conferința a avut loc într-o sală de la parterul palatului. Nelson anunță că vorbește în numele amiralului comandant șef, împuternicit de guvernul Majestății Sale. Toțuși, nu spunea *noi*, cum ar fi spus un rege.

— Recunosc că am nevoie de un armistițiu de patru luni, pentru a merge să tratez cu țarul.

Unul dintre membrii delegației daneze murmură în franceză : „Mai bine am relua ostilitățile”. Nelson îl auzi și înțelese. Apoi, întorcîndu-se spre pastorul Scott :

— Spuneți-i că sîntem oricînd gata să reluăm ostilitățile. Putem bombarda chiar în seara aceasta.

Căpitanul Lindholm a prezentat scuzele de rigoare, iar discuția a continuat pe un ton prietenesc; era însă împede că danezii șovăiau în privința ruperii relațiilor cu rușii. La ora două după-amiază, o masă întrerupsese tratativele; de data aceasta era vorba de un banchet — cincizeci de tacîmuri. Prințul se arătă cordial și primi să participe la reluarea lucrărilor. În final, spuse că el nu se opune ca flota engleză să treacă în Baltica și accepte un armistițiu de patru luni; aceasta însemna, de fapt, că renunța la „neutralitatea armată”. Nelson își putea spune acum că, într-adevăr, Copenhaga era o victorie, mai mult chiar, o victorie a lui. Mulțimea daneză îi aclamă pe plenipotențiarii care se imbarcau pentru a merge să semneze convenția la bordul navei *London*, dar Prințul Regent nu era totuși prea liniștit: oare cum avea să reacționeze țarul Pavel? Respiră însă ușurat cînd află că țarul fusese găsit mort în patul său, în primele ore ale zilei de 25 martie.

„Nu cred, îi scria Nelson Emmei Hamilton, că vom trage vreo lovitură de tun în Baltica”. Vedea lucrurile exact. Amiralul Parker primi o scrisoare de la ministrul Rusiei la Copenhaga prin care îl informa că toate navele de război ale țării sale aveau ordin să se abțină de la orice act ostil împotriva flotei britanice. Să treci prin Baltica, ce plăcere! O croazieră de agrement.

Nu a fost însă așa. Mai întîi, vremea. În zilele noastre, nici o agenție de turism nu organizează o croazieră în Baltica în aprilie, pentru că tocmai atunci se topesc gheturile, iar dezechilibrul produs de echinocțiu își face încă simțite efectele. Escadra înainta încet de-a lungul coastei suedeze. Suedezii nu crîcniră. Dar Nelson era bolnav, nu numai din pricina răului de mare. Ochii, capul, pieptul, toate îl dureau. Îi scrisese lui Saint-Vincent, pentru a-l cere să fie rechemat în Anglia, îi scrisese lui Davidson să-i sprijine cererea pe lingă autorități, îi scrisese Emmei că nu mai are decît o singură dorință, să se exileze la Bronte, alături de ea, „sub un castan”; de ce castan? În orice caz, după tensiunea pregătirilor pentru luptă și agitația din timpul bătăliei, iată-l pe ciclotimicul nostru în puñctul cel mai de jos al curbei.

Dar, pînă la urmă, și un răgaz. Flota veni să ancorazeze iarăși la țarmul danez, și anume la Klogé Bay, pentru a aștepta instrucțiuni de la Londra ; era însă tocmai ziua de naștere a Emmei, 26 aprilie. Repede, un dineu pentru a o sărbători ! Douăzeci și patru de invitați... Nelson i-a găsit lesne în rindul amiralilor din subordine și al căpitanilor de nave aparținînd Majestății Sale. A venit chiar și sir Hyde Parker. Toți ofițerii au ridicat paharul în onoarea frumoasei lady Hamilton ; în onoarea aceleia despre care cei mai mulți dintre ei spusese sau scrisese lucruri urite. Dar ce importanță are asta, orice prilej în care se poate da pe gît puțină băutură este binevenit.

4 mai, vești din Anglia și, printre ele, o bombă : Parker fusese rechemat. Trebuia să-i lase comanda lui Nelson și să se reîntoarcă de urgență. Amiralitatea părea să fi înțeles că nu Parker jucase primul rol la Copenhaga și pentru toată lumea era limpede că drumul carierei sale avea să-și afle curînd capătul. Nelson, comandant șef al *albastrei*, mărturisea că promovarea nu-l încînta :

— Eu aș fi fost cel care doream să mă retrag.

Poșta a mai adus apoi alte vești și gazete. Două editoriale veninoase, nesemnate, în care se regreta că amiralul Nelson „a trebuit să ceară un armistițiu danezilor“. Totuși, armistițiul fusese aprobat de guvernul britanic „datorită împrejurărilor“. Gazetele mai anunțau că amiralul baron Nelson primise un titlu și mai înalt : viconte Nelson de Nil și de Burnham Thorpe. Dar cel în cauză avea să semneze în continuare : Nelson and Bronte.

Se afla în corespondența aceea și o scrisoare de la lordul Hamilton : „Nelson a fost, este și va fi mereu cel dintîi... Emma nu mai știe dacă umblă pe picioare sau pe c p“. Hamilton reproducea și o frază rostită de lady Malmesbury : „Sînt dezolată pentru sir Hyde, dar un om cu judecată ar trebui să știe că oricine pleacă la luptă cu Nelson, fie și superior lui, este sortit să treacă imediat pe planul doi“. În privința familiei însă, o veste proastă : Maurice Nelson era bolnav. Maurice, cumsecadele funcționar de la vâmi, care niciodată nu se arătase miloz sau parazit ; da, era grav bolnav, așa se spunea în

scrisoare, iar soția lui, oarbă. Pastorul Edmund Nelson scria, pe ocolite, că femeia oarbă pe care Maurice o lăsa singură pe lume și fără mijloace de trai nu-i era soție legitimă, ce rușine pentru familie! Dar Nelson i-a scris îndată lui Davidson: „Să fie ajutată femeia aceasta, să ducă o viață decentă, eu voi suporta cheltuielile“.

Nici o schimbare în instrucțiunile date de Amiralitate lui Parker: flota albastră trebuia să ancoreze în fața lui Saint-Petersburg. Nimeni nu mai credea într-o reușită războinică din partea Rusiei. Dar, după ce își mai reveni în răgazul de la Kloge Bay, Nelson se simți din nou foarte rău. Din ziua de 27 aprilie nu-și mai părăsi cabina.

Flota ridică ancora. Amiralul comandant șef nu apărut pe puntea navei sale, dar flamura albastră care flutura la arborele mare al navei *Saint George* arăta că amiralul se afla la bordul său, viu; dacă ar fi murit, flamura ar fi fost coborâtă în bernă¹. Foley care posedă, la bordul navei *Elephant*, o vacă vie, trimitea în fiecare dimineață șefului său o cană de lapte cald. „Leacul acesta îmi prieste“, a spus Nelson.

Vremea se îmblinzea și ea, zi de zi. La Revel (astăzi Tallin, capitala Estoniei), amiralul și-a părăsit cabina, pentru a-i face o vizită guvernatorului. Nelson avea de gând să coboare și el pe uscat (în ziua de 13 mai), la Kronstadt, pentru a obține de la ruși asigurarea că Liga Neutrilor era într-adevăr lichidată. Dar contele Pahlen, guvernatorul militar al Saint-Petersburgului (și, pe deasupra, unul dintre sugrumătorii țarului Pavel I, care îl numise în postul acesta) anunță din partea țarului că „nici o negociere nu putea avea loc cu Anglia câtă vreme o forță navală s-ar găsi în rada porturilor ruse“. Nelson ridică ancora și se îndreaptă spre sud. În timp ce escadra se aprovizionează cu alimente la Rostock, pe coasta germană, un mic lugher rusesc, cu pavilion de curier urgent, veni să acosteze la nava *Saint George*. Un locotenent comandor al marinei imperiale îi înmână lui Nelson o altă scrisoare a contelui Pahlen, concepută la un ton

¹ În semn de doliu, flamura sau pavilionul se coboară la jumătate.

mult diferit. Într-adevăr, ce neînțelegere ! Țarul era dezolat, cit de fericit ar fi fost să întâlnească pe amiralul Nelson, mai dorea lucrul acesta și în continuare, după cum dorea să întrețină cu Regatul-Unit cele mai cordiale relații și, pentru a-și dovedi bunele intenții, el autoriza din clipa aceea chiar ca navele britanice să poată intra în oricare din porturile imperiului său. Între timp el primise câteva informații exacte privind bombardarea orașului Copenhaga și compoziția flotei *albastru*.

La 12 iunie, Nelson află că, în sfârșit, i se permite să se întoarcă în Anglia ; prietenul său, amiralul Charles Pole, venea să-i țină locul. Nevoind să lipsească flota *albastru* de nici o unitate importantă, Nelson se îndreaptă spre Yarmouth, la bordul bricului *Kite*. În chiar ziua sosirii sale, la 1 iulie, el se duse să-i viziteze pe răniții de la Copenhaga, la spitalul maritim, și dăruie fiecărei infirmiere câte o guinee.

Cum trece timpul ! Vă mai amintiți băiatul acela de patrusprezece ani, șef al unei șalupe încărcate cu alimente și materiale pe Tamisa ? Cât de juvenil părea aspirantul Horatio Nelson, aproape un copil pe lângă gabierii săi de douăzeci și cinci sau treizeci de ani ! Dar cu cită râvnă, cu cită neabătută voință se dăruise navigației aceleia anevoioase în mijlocul curenților, al bancurilor de nisip, al stîncilor și împresurat de cețurile iernii...

Din fericire nu există numai iarnă, iar primăvara și vara engleză sînt, citeodată, anotimpuri de vis. Uneori, aspirantul Horatio Nelson, acostîndu-și pentru o clipă șalupa la un tîrm înverzit, zărea de acolo unul din hanurile acelea engleze rustice și încîntătoare, mese și bănci de lemn pe sub bolți din frunziș, chefilii voioși. Marinarii lui s-ar fi dus bucuroși să tragă o dușcă, dar a bea în timpul serviciului nu-i lucru îngăduit.

— Mola prova. Afară prova. Sus velele¹. Și se întoarseră la *Triumph*, navă mare pentru paza coastei.

...Au trecut treizeci de ani. Nimic nu s-a schimbat mai sus de Londra, pe malurile rîpoase ale riului *Health-giving river* (riul dătător de sănătate). Fermeătoarele

¹ Comenzi pentru a dezlega ambarcațiunea de mal și a porni.

Hanuri sînt neclintite, ca și mesele din lemn de sub umbre. Iar Horatio Nelson se află acolo, așezat la o masă, lângă soții Hamilton și alte cîteva persoane. Are un ochi și un braț mai puțin decît în urmă cu treizeci de ani, dar este lord Horatio, viceamiral, viconte de Nil și de Burnham Thorpe, duce de Bronte. Mai fericit decît era pe atunci aspirantul? Pentru moment, pare-se că da...

Hanul *Bush Inn* de la Shepperton, foarte aproape de Stains, avea într-adevăr aerul acela rustic care place englezilor, dar nu era nici pe departe un han pentru săraci. Era înzestrat cu tot confortul epocii — mobilă frumoasă, mâncare bună — iar patronul știuse să-și trieze clientela. Aghiotantul lui Nelson îi trimise un bilețel: „Lordul Nelson dorește să se odihnească la dumneavoastră două săptămîni, dimpreună cu lordul și lady Hamilton”. Hangiul a păstrat bilețelul și iată cum poate intra în istorie numele unui necunoscut: Tom White.

Ilustrul trio nu găsisese refugiul acesta de prima dată; trecuseră mai întîi pe la Buxford Bridge, puțin mai la sud, pe panta Box Hill-ului; tot foarte plăcut, loc de întâlnire al marinarilor, al artiștilor, al poeților. Dar a doua zi dimineată Nelson se și plînsese:

— E prea mult zgomot.

Buxford Bridge era pe atunci un releu de poștă pe calea către Portsmouth. În fiecare zi se opreau acolo două diligențe. Două. În 1801 asta însemna prea mult zgomot! Și-apoi îl știți pe Nelson, nervosul hipersensibil. Înțelegeți cît de mult avea nevoie de odihnă, după istovitoarea croazieră din mările nordului. Au plecat așadar din Buxford Bridge, pentru a se duce la Shepperton.

Bush Inn li s-a părut desăvîrșit. Discreția și clientela aleasă lăseau iluștrilor oaspeți libertate deplină. Lordul Hamilton se apucă iarăși, cu înfocare, de pescuitul cu undița, sport în care excela. Între timp, Nelson și lady Hamilton făceau îndelungi plimbări pe jos. Un iulie englez excepțional de frumos și de cald, gălbenelele smălțuiau pajiștile, iar cerul de deasupra acoperișurilor era albit de albastru, de calm...

La un sfîrșit de săptămînă, vizita lui William Nelson, fratele pastor. Mai întîi scrisese, pentru a cere voie să vină. Legătura afișată a amiralului nu-l stînjenea, ca

dovadă că venise cu nevasta — mică, vorbăreată, dar foarte bine crescută, foarte binevoitoare cu lady Hamilton ; bărbatul o dăscălise, desigur, își aduseseră și fițița ; amiralul a mîngîiat-o pe obraz.

Primul nor din cerul azuriu al acelei vacanțe a fost un nor de hirtie : o scrisoare de la Fanny. „Dragul meu soț. Nu pot să tac cînd tot regatul se bucură atît de mult. Fericirea mea stă în aceea că Dumnezeu a vrut să te țină în viață. Se zice că victoria aceasta o întrece pe cea de la Abukir și toți te felicită și își exprimă recunoștința. Simțămintele mele doar inima ta bună ți le poate spune. Nici o femeie nu și-a iubit atît de mult bărbatul ca mine. Din cîte știu am făcut pentru tine tot ce ți-ai dorit. Dacă am uitat vreodată cine știe ce lucru mărunț, îți cer iertare. Voi face tot ce-mi va sta în putință, pentru a ușura numeroasele infirmități care l-au lovit pe tatăl nostru, pastorul. Ce pot face mai mult pentru a-ți dovedi că sînt mereu aceeași soție afectuoasă ?”

Scrisoare înduioșătoare, scrisoare care ne tulbură, dar treceți în locul lui Nelson. De ce nu se mulțumea cu pensia această Fanny ? Oare nu înțelegea că Nelson avea nevoie de odihnă, de fericire ? Scrisoarea avea să rămînă fără de răspuns ; a fost virită, puțin mototolită, într-un buzunar, dar nu ruptă ; cineva, mai tirziu, a găsit-o

...Încă o clipă de fericire, numai una. De cît timp ne aflăm acolo, sub umbră ? De două săptămîni. La 20 iulie, un curier aducea din Londra o scrisoare de la Amiralitate. O convocare.

— Probabil că tot în legătură cu partea ce ți se cuvine de la capturi, a spus Emma. Ce afacere fără sfîrșit ? Dar Londra nu e departe, așa că o să te duci și o să vii.

De la cele dintîi cuvinte ale Primului Lord, Nelson a înțeles că despre altceva era vorba :

— Dacă ați citi cît de cît ziarele de cînd v-ați întors din Baltica, ați aflat desigur că Bonaparte, avînd acum spatele pe continent asigurat prin pacea de la Lunéville, se întoarce din nou împotriva noastră. La Boulogne au loc pregătiri mari făcute în vederea invadării Angliei. Sînteți numit comandant-șef al unei flote mari de unități ușoare însărcinate cu apărarea litoralului nostru între Oxford Nest și Baachy Head.

— Speram, a răspuns rece Nelson, că serviciile aduse aveau să-mi confere comandamentul din Mediterana.

— L-ați fi primit, dacă împrejurările ar fi fost altele. Dacă nu s-ar fi ivit amenințarea aceasta. Încă nu știm în ce măsură primejdia invaziei este foarte mare, dar avem o certitudine: populația se teme. Satele de pe litoral sînt pustii, circulă zvonuri urite, comerțul întreg suferă. Bursa se prăbușește. Un singur nume poate face ca teama aceasta să nu se transforme în panică, să nu paralizeze Anglia. Numele dumneavoastră, sir Horatio.

10

O „colibă” frumoasă și o inimă caldă

GASESC CĂ OPERAȚIA ACEASTA, A

primului lagăr din Boulogne, cea din 1801, este ambiguă, din unele puncte de vedere chiar de neînțeles și, pentru a spune totul, în ce privește intențiile celor două guverne, suspectă. Să-i revedem originea, cu cîțiva ani în urmă.

Făuritorul flotei destinate să invadeze Anglia era un locotenent al armatei franceze, de origine flamandă, numit Muskeyn. În 1795, el desenează planurile mijloacelor de debarcare și al șalandelor cu fund plat pentru transportarea trupelor la apă¹, acționate cu vele sau cu vîsle și înzestrate cu multe mortiere.

— Dacă adunăm asemenea vase într-un număr destul de mare și dacă alegem un moment în care timpul este favorabil în pasul Calais, navele engleze nu vor putea intercepta totul. Mulțumită pescajului lor redus, mijloacele de transport care vor trece vor putea debarca regimentele de invazie pe plajele engleze.

În fapt, era o prefigurare în sens invers și la scară foarte redusă a operației Neptun din 1944. Examinat de

¹ Al căror bordaj nu este înalt.

către două ministere, găsit interesant, proiectul fusese, pînă la urmă, dat deoparte.

— Am risca mai puțin, spusese unul dintre directori, dacă am debarca trupe în Irlanda. Calea maritimă spre țara aceasta este mai slab supravegheată decît pasul Calais și, odată ajunși acolo, soldaților noștri le-ar fi ușor să organizeze o răscoală generală pentru care se arată dispuși toți irlandezii.

Însărcinat cu expediția fu generalul Hoche. O flotă adunată cu chiu cu vai porni pe mare în ianuarie 1796. Furtuna o dispersă, două nave și trei fregate se scufundară, altele făcură cale-ntoarsă. Nici un soldat francez nu pusese piciorul pe pămîntul Irlandei.

Digerarea acestui șoc a cerut oarecare timp. În Franța existau în continuare partizani ai atacării Angliei prin pasul Calais. Printre ei se afla și un inginer de la Ministerul de Război, pe nume Pierre Forfait. „Trebuie, repeta el, să reluăm proiectul Muskeyn“. A sfîrșit prin a convinge destui parlamentari (Consiliul celor Cinci Sute și Consiliul Foștilor), pentru ca planurile lui Muskeyn să fie scoase din hîrtișor și examinate de către trei membri ai Directoratului. Bonaparte fu, la rindu-i, consultat.

— De ce nu ? a spus el. Dar ar trebui acționat foarte repede.

Era în iulie 1797. Peste nouă luni, 294 de „șalupe-canoniere“ și 1.307 șalande capabile să transporte 70.000 de oameni și 6.000 de cai se găseau concentrate în portul Boulogne și în pasul Calais.

Dar, între timp, Bonaparte își schimbase părerea. „A încerca o asemenea operație, fără a poseda măiestria de a domina pe mare, scria el Directoratului, este o întreprindere nu numai îndrăzneată, dar chiar *primejdioasă*“. Cuvîntul *primejdioasă* era subliniat.

Un bun-simț mai mult decît evident. Și chiar ne întrebăm cum de putuse Bonaparte, cu un an în urmă, să gîndească altfel. În orice caz, acum luase o cu totul altă hotărîre : să atace Anglia în Egipt. Rezultatul îl cunoaștem : Abukir. Iar după Abukir, trei ani de paralizie navală pentru Franța. Tot ce-i rămînea din flota de război

era, în mare parte, de nefolosit, blocată la Brest de croaziera engleză. Marea „flotilă de invazie“ prin pasul Calais, dezarmată, pustie, se dezmembra și se deteriora la Boulogne...

De în Londra, Nelson plecă îndată la baza navală Sheerness, aflată la gura Tamisei. Viceamiralul Graeme, trecut sub ordinele sale pentru apărarea coastelor engleze, și un colonel însărcinat cu trupele imbarcate așteptau la bordul unei baterii plutitoare. Amândoi se ridicară în picioare de cum îl văzură. Colonelul avea un picior de lemn, viceamiralului îi lipsea brațul drept.

— Toți trei alcătuim o Curte a Miracolelor¹.

Nelson nu-și rosti gândul pe loc, ci puțin mai târziu în fața aghiotantului său. Celor doi subalterni le aduse la cunoștință informațiile culese la Amiralitate.

— Francezii posedă cam două sute de canoniere cu fund plat și treizeci și șase de barcazure armate, plus numeroase șalande și vase mici. După rapoartele agenților noștri, între Vlissingen și Boulogne se găsesc patruzeci de mii de soldați. La Boulogne sînt concentrate aproape toate aceste nave. Sînt ambosate² pe o linie lungă, în fața portului și a țărmului, ancorate la pupa și la prova.

— S-ar părea, a remarcat înțelept colonelul cu un singur picior, că inamicul se gîndește mai degrabă la defensivă decît la atacarea Angliei.

— Sistemul acesta de dispunere se poate schimba de la o zi la alta.

Nelson, fostul comandant-șef al flotei albastre, își menținea, modest, marca la bordul fregatei *Unite*. Acolo și-a redactat el, la 28 iulie, ordinele care priveau cele treizeci de nave mici pe care le comanda : zona de croazieră a fiecăreia, ce trebuia să facă în cazul în care ar fi fost descoperiți de inamic etc...

¹ Cartier din vechiul Paris. În Evul Mediu el servea de refugiu pentru cerșetori și vagabonzi. (N.t.).

² Legate rigid.

— Vreau să inspectez acum sistemele de apărare terestre, a spus el aghiotantului său. Păgătește-mi o trăsură cu cai buni, căci o să merg pe uscat, e mai simplu.

Stabilise un plan de apărare fondat pe ideea că inamicul avea să încerce să-și deschidă drum spre Londra, angajându-se în estuarul Tamisei și pornind totodată un atac de diversiune undeva pe coasta comitatului Kent.

— Mă voi duce întâi la Faversham și la Deal.

Oriunde apărea era aclamat; totuși, el constata că oamenii erau cuprinși de teamă, chiar și cei aflați mult mai în interior.

— Le este frică, mai cu seamă noaptea, îi spuse primarul din Faversham. Au părerea că francezii vor veni să-i omoare în somn.

Nelson rosti citeva discursuri liniștitoare; pentru ce să se alarmeze cu mult timp înainte, francezii nu puteau debarca în masă, toți odată, și era de-ajuns ca primii iviți să fie atacați cu hotărâre, pentru ca și ceilalți să facă repede cale-ntoarsă.

— De altfel, a adăugat el, nu am de gând să-i las să se apropie de țărm. Mă voi duce chiar eu să-i nimicesc la Boulogne. Dacă lui Bonaparte îi va trece cumva prin minte să ni se așeze în cale, atunci cred că își va dori să fi rămas mai bine în Corsica.

Și din nou aclamații. La 2 august, Nelson trecu de pe *Unité* pe o altă fregată, pe *Medusa*. Trei zile mai târziu, dis-de-dimineață, auzind vuietul îndepărtat al unei canonade spre est, locuitorii din Dover au ieșit în praguri. Se priveau, zîmbindu-și:

— Nelson stă de vorbă cu francezii!

Operația de la 5 august 1801 împotriva flotei din Boulogne nu poate fi denumită bătălie navală. Nu prea am ști ce nume să dăm acestui atac stingaci și lipsit de vigoare avînd drept țintă nave legate de țărm. Nemulțumirea străbate chiar în raportul lui Nelson către Amiralitate: „O treabă de mică importanță, singurul rezultat interesant fiind acela că i s-a demonstrat inamicului că nu poate ieși nepedepsit din porturile sale“.

Englezii aruncaseră peste opt sute de bombe, altfel spus ghiulele explozive încărcate cu mitralii. Aproape toate, trecînd pe deasupra navelor franceze, căzuseră pe

plajă. Trei șalupe cu fund plat și un bric fuseseră scufundate și aproape imediat după aceea puse din nou pe linia de plutire; nici un mort, nici un rănit de partea franceză. „Nu cred, avea să scrie Latouche-Tréville, comandantul flotilei din Boulogne, că amiralul Nelson poate adăuga ziua de 16 Termidor la cele care i-au dat numelui său strălucire“. Ne întrebăm, totuși, cărui nume îi dăduse ziua aceea strălucire. Praful de pușcă francez era atît de prost, încît proiectilele cădeau în mare la jumătatea drumului. Francezii și-au impus ei înșiși pierderile cele mai grave: trei șalupe bombardiere s-au scufundat, pentru că mortierele lor „scuipîndu-și fitilele peste tot“ au făcut spărturi în propria cocă. Prin urmare, și dintr-o parte și din alta, un netăgăduit fiasco.

Nelson se retrăsese în larg, lăsînd în patrulare în fața portului Boulogne două nave de 74 de tunuri, una de 50 și două fregate. Avem impresia că în momentul acela el nu credea că francezii intenționau cu adevărat să debarce în Anglia. În cabina fregatei sale *Medusa*, a redactat scrisori în care nu era nicidecum vorba de operații războinice: lui Davidson, spre a i-o lăsa încă o dată în grijă pe văduva oarbă a fratelui său Maurice; Emmei, care căuta pentru el (și pentru ea) o casă la țară, nu prea departe de Londra; lui Francis Oliver, pe care lordul Hamilton i-l prezentase la Viena, devenit între timp pentru el un fel de factotum, transmitător de mesaje delicate; ocupat, și el, să caute căsuța aceea la țară.

Totuși, la 15 august, Nelson atacă din nou Boulogne, nemaimulțumindu-se de data asta doar cu un bombardament. În timp ce două fregate — Nelson era tot pe *Medusa* — patrulau dincolo de bancurile de nisip, șapte nave cu fund plat și cincizeci de ambarcațiuni visleau spre linia inamică. Echipajele engleze erau înarmate cu sulite, topoare, spade, pistolete; în fiecare ambarcațiune, încărcături inflamabile. Consemnul indica tăierea tuturor cablurilor navelor franceze ambosate în afara digului Boulogne, în timp ce navele engleze cu fund plat urmau să efectueze acoperirea operației cu obuzierele lor. „De îndată ce un vas francez va fi cucerit, atacați-l pe următorul, pînă ce flota va fi capturată sau total nimicită; incendiați navele inamice care vor rezista, remor-

cați-le pe celelalte, aduceți-le la cutere care le vor aduce în Anglia”.

Frumos program. Greu ne vine a pricepe cum Nelson — de obicei atât de bine informat — nu a știut sau nu a ținut seama de faptul că navele și vasele franceze erau legate între ele și prinse de țărm cu lanțuri. În timpinați de o canonadă strașnică de cum se apropiară, atacatorii au fost uciși prosteste în timp ce căutau să spargă sau să taie lanțurile. Căpitanul de pavilion al lui Nelson, Frederic Langford, care trecuse pe o ambarcațiune de acest fel, fu rănit, ca și căpitanul Parker; acesta mult mai grav însă.

La 16 august, deci a doua zi după acțiunea aceasta, Nelson — din nou la ancoră la Downs (în fața orașului Deal, mai jos de capul Dungeness) îi raportă în scris lui Saint-Vincent: „Cu părere de rău vă aduc la cunoștință că nu am reușit să capturez, nici să distrug flotila inamică amarată¹ la intrarea în portul Boulogne. Numeroși ofițeri și marinari de-ai noștri au dovedit cea mai înaltă bravură. Eu singur pot fi blamat că i-am lansat într-o operație care, datorită măsurilor luate de inamic, nu putea fi victorioasă. Pierderile noastre se cifrează la 44 de morți și 128 de răniți”. Iar a doua zi, tot către Saint-Vincent: „Nimic important de făcut aici. Pentru serviciul de pe țărmul acesta nu este nevoie de un vice-amiral”.

Firește. Iar tot ceea ce am văzut acum aruncă o anumită lumină asupra unui eveniment deoseori socotit o victorie franceză. În realitate, de ambele părți, o „operație rateu”. Să ne amintim și mai târziu de lucrul acesta.

După ce afirmase că asemenea operație nu trebuie declanșată cită vreme nu ești stăpînul mării, Bonaparte hotărî dintr-o dată: „Să repunem pe picioare flota, să o reînarmăm”. Pentru a invada Anglia. Dar ce se putea vedea? Flota stătea înălăntuită la țărm. Evident, Bonaparte nu a intenționat niciodată să o facă să traverseze pasul Calais. Să-l sperie pe inamic, da. Primul consul posedea informații privind demoralizarea populației britanice și existența, în păturile conducătoare engleze, a

¹ Legată.

unui partid al păcii; el se simțea în putere să obțină pacea aceasta pe care o dorea. Amenințarea flotei din Boulogne a fost ca un bobîrnac menit să incline, în Anglia, balanța în favoarea păcii. Iar guvernul britanic a făcut și el atunci un fel de joc dublu, lăsînd populația engleză să se înfricoșeze, cînd de fapt existau deja contacte oficiale în vederea unor tratative de pace. În fața unei reale amenințări cu invazia, guvernul londonez ar fi reacționat mult mai viguros decît a făcut-o; Amiralitatea ar fi pus la dispoziția lui Nelson mijloace mult mai serioase decît cîteva fregate și cîteva ambarcațiuni mici.

Nelson a înțeles foarte repede cum stau lucrurile; a și știut probabil că flota din Boulogne era ambosată în poziție defensivă. Un marinar de talia lui nu s-ar fi putut înșela. Atacînd, el intra în jocul impus de forurile superioare, dar nu foarte convins. La 15 august, ziua celui de al doilea atac, el îi scria Emmei privitor la mult visata casă de la țară: „Doresc din adîncul inimii să-mi găsești o casă bună și confortabilă. Aș dori chiar să o cumpăr. În prezent nu dispun decît de 3.000 de lire sterline“ etc...

Cît privește francezii, și ei exageraseră mersul operației. Zece morți și treizeci și patru de răniți, la 15 august. Latouche-Tréville a notat: „Lupta a fost singeroasă și inversunată“. Scopul: să se arate că oamenii s-au bătut cu îndrăzneală. Dintotdeauna opinia publică a putut fi ușor minuită.

Oricum, puținii morți ai „operației rateu“ erau totuși morți, iar răniții grav își vedeau viața în primejdie. Printre ei se afla și micul *captain* Parker pe care Nelson îl iubea ca pe un fiu (o spusese el însuși); îl iubea oricum mai mult decît pe fiul vitreg, pe *captain*-ul Jollah Nisbet care, după cum era și firesc, trecuse de partea mamei sale și îl vorbea de rău. Din Downs, Nelson se ducea foarte des la Deal, în al cărui spital maritim stăceau, în două paturi alăturate, Parker și Langford. Pronosticul medicilor în privința lui Parker era pesimist.

Ziua de 19 august îi aduse lui Nelson o veste plăcută. Francis Oliver, sosit în ziua aceea, îl anunță că, dim-

preună cu el, lady Hamilton descoperise în comitatul Surrey, la Merton, o proprietate de vis.

— Și, mai adăugă Oliver, lordul și lady Hamilton vor veni să petreacă aici două săptămîni, ca să facă băi de mare. O vor aduce și pe soția pastorului William Nelson.

Emma! Amiralul se năpusti pe țarm, să închirieze camere (dintre care una pentru el) la Deal, la hotelul celor *Trei Regi*, cel mai bun din oraș.

— Închiriați și *bathing-machines* pentru doamne?

— Bineînțeles, senioria voastră.

Aceste *bathing-machines* erau cabine de baie pe roțile, care permiteau doamnelor să nu se arate în costum de baie decît abia cînd ajungeau la marginea apei.

În aceeași seară, Nelson i-a scris Emmei. Își exprima deplina încredere în gustul ei privitor la proprietatea din Merton, care trebuia cumpărată chiar fără să vadă el, o îndemna să intre în legătură, pentru formalități, cu oamenii lui de afaceri.

Așadar, soții Hamilton sosiră. Pentru Nelson au urmat două săptămîni de lucru împletit cu vacanță și — întrucît Hamilton se arăta în continuare complezent — de intimitate cu iubita sa. Au făcut excursii cu trăsura la Romsgate, la Walmer, la castelul Dover. Emma îi descrise de zece ori proprietatea din Merton. În același timp, aproape în fiecare zi, vizită la spitalul în care micul *captain* Parker cobora încet-încet spre moarte. Mișcați și din cauza lui, și din cauza durerii pe care i-o pricinuia lui Nelson stingerea acestui ofițer, soții Hamilton au mai rămas patru zile. După ce-au plecat spre Londra, Nelson a întocmit, în aceeași seară chiar, o scrisoare disperată adresată domnului *Thompson* (foloseau în continuare ficțiunea în corespondență): „M-am întors la bord, dar nu am mai găsit-o pe Emma. Mi se va frînge inima. Stau aici tăcut și parcă prostit. Cele patru portrete înfățișînd-o pe lady Hamilton se află, toate, pe pereții cabinei mele, dar am pierdut originalul. Ne-am despărțit pentru a ne regăsi, totuși, curînd. Trebuie, așa va fi. Scumpa mea soție, oare cum voi suporta despărțirea? Dumnezeu, ce schimbare! Dar vor veni și timpuri mai bune, de va voi Domnul. Iubește-o mult pe Horatia mea

și pregătește-mi ferma. Cerul să te binecuvinteze. Amin, amin, amin“.

Micul căpitan Parker s-a stins la 29 septembrie, dimineata. Pășind în urma cortegiului funebru, Nelson a plîns. La 4 octombrie el află că fuseseră semnate preliminarele de pace cu Franța. „Sper că te-ai întîlnit cu domnii Haslewood și Bootle și că veți putea intra în posesia proprietății din Merton înainte de 10 octombrie, dată la care sper că Amiralitatea mă va schimba la comandă. Te asigur că mai mult nu voi sta“.

Tom Allen, credinciosul său marinar-chelner, primise deja ordinul să facă bagajele. Era, totuși, prea devreme. „Amiralitatea, îi scria Troubridge, dorește să rămîneți la comandă pînă la semnarea păcii. Este o chestiune de securitate pentru regat“. Nelson ridică din umeri, agitîndu-și ciotul. Securitate, haida-de, jocurile erau făcute? Nu cumva voiau pur și simplu să-l păcălească?

Amiralul înjura urît cînd vorbea de Amiralitatea aceasta din ce în ce mai chîțibușară, mai zgîrcită, mai răuvoitoare și mai necinstită. Da, Nelson știa — lucru de altfel cunoscut în toate cercurile maritime — că jumătate din părțile ce reveneau din capturi marinarilor nimereau în buzunarele controlorilor, verificatorilor, contabililor și ale altor slujbași șarlatani. „Dar ce să fac? îi scria Nelson prietenului său Davidson. Doar nu-mi pot ridica în cap toți grangurii!“ Davidson se oferise să-l împrumute, ca să poată cumpăra proprietatea de la Merton, ofertă acceptată de altfel foarte repede: proprietatea costa nouă mii de lire, iar Nelson nu dispunea decît de trei. „Expediția din Baltica m-a costat 2 000 de lire, iar de șase săptămîni am mai cheltuit 1 000“.

Invidioșii spuneau că Nelson trăia pe pîcior mare. Dar el era atunci, probabil, omul cel mai vestit și cel mai popular din tot Regatul-Unit, omul al cărui nume aducea liniște în sufletul populației alarmate, iar viața lui nu avea cituși de puțină legătură cu cea a cutărui sau cutărui senior, mare proprietar — care nu-și dăduse osteneală decît aceea de a se naște — sau cu cea a prietenului său Davidson, care făcuse avere ca furnizor al marinei regale. Că Nelson era silit să împrumute de la Davidson, fiindcă Amiralitatea îi datora sume conside-

rabile — șase luni de soldă, plus restante din drepturile cuvenite de la capturi — iată scandalul moral pe care cu toții se prefăceau a nu-l vedea. În fața înaltei societăți, bărbatului căruia avea să i se înalțe o statuie la optzeci de metri înălțime, în inima Londrei, i se ridica împotriva propria obirșie de plebeu și legătura sa, afișată, cu lady Hamilton; iar pe deasupra invidia multor camarazi din Navy, care îl făceau răspunzător pentru cele două operații neizbutite din portul Boulogne.

Un Nelson, pe deplin conștient de situația sa, își mușca zăbala în minuscule cabină a fregatei din rada Dunelor. După o spectaculoasă furtună de echinox, căzuse o ploaie rece, apoi se lăsase ceața. Iar în sinistrazare un singur licăr: Merton, liman al tihnei, al confortului, al liniștirii. Cu nepriceperea specifică oamenilor care nu s-au născut în belșug, Nelson — în pofida situației sale financiare deloc mulțumitoare — lăsase Emmei întreaga latitudine de a cumpăra un surplus de mobilă pentru *country house* (în parte gata mobilată), precum și toate cele necesare unei ambianțe agreabile. Și o barcă, deoarece un braț de râu traversa domeniul; firește, Emma era cea care avea să vâslească plimbându-și amiralul ciung — ce strașnic subiect pentru caricaturisti, observa Nelson. Iar în râu tot solul de pești, pentru lordul Hamilton. De asemenea, grajduri și cotețe pentru păsări, și porci, și alte orătănii de curte. Emma îi scria că, întrucât creșterea vitelor aduce venituri, Merton putea deveni un domeniu rentabil. Iar Nelson îi dădea în toate crezare. Ori numai se prefăcea. „Mulțumită economiilor pe care le vei face, vom fi foarte bogați“. Lordul Hamilton îi sprijinea în părerile lor: „Prin achiziția pe care ați făcut-o, toate proprietățile din împrejurimi și-au sporit imediat valoarea, iar prin revînzarea Merton-ului ați putea realiza acum un beneficiu de o mie de lire. Nicidecum nu am văzut atîta bunăstare adunată într-un spațiu restrîns ca acesta. Nu aveți de făcut altceva decît să veniți și să vă desfățați aici, cît mai repede“. El însuși se și desfăta, deoarece nici vorbă nu putea fi să-i despartă cumva pe cei trei. Pînă în cele din urmă, se pare că lordul Hamilton nu era chiar atît de ruinat pe cît o spusese cînd începuse a-și vinde antichitățile, căci sco-

tea bani frumoși de pe urma moșiei de familie pe care o poseda în Milford, în Țara Galilor. Nelson nu voise să împrumute însă nici un ban de la el pentru cumpărarea domeniului Merton. „Mai bine mor“, spusese el.

Pe generalul francez venit la Londra pentru semnarea preliminarilor de pace mulțimea nu l-a huiduit : dimpotrivă, l-a aplaudat, l-a aclamat. Populația era totuși atât de mulțumită, de ușurată, că trecuseră toate, încît au putut chiar fi auzite strigătele de „Trăiască Bonaparte !“ Foarte puțini istorici englezi au relatat după aceea manifestările acestea, iar cîțiva s-au simțit datorii să scrie că pe Nelson chiar îl indignaseră, că el repetase ideea potrivit căreia asemenea pace nu avea să fie traianică. Pionasă minciună. În nici una dintre scrisorile sale Nelson nu a ascuns că atunci el dorea pacea, că dorea să se retragă la Merton.

La 13 octombrie el primi la bordul navei *Medusa* o vizită. Vizita lui William Pitt (zis al doilea Pitt), care demisionase de curînd, după ce fusese prim-ministru vreme de șaptesprezece ani. Pitt a povestit că l-a găsit pe amiral într-o cabină înghețată, suferind din pricina răului de mare, a unui guturai strașnic și a durerilor de dinți.

— Tot ce-mi doresc, i-a spus el atunci, este să am o cameră încălzită, un foc bun și cîțiva prieteni sinceri.

— Veniți să cinați la mine, la Walmer, l-a invitat Pitt care avea acolo o casă, pe coastă, foarte aproape, chiar în față.

Nelson îi mulțumi, dar motivă că este mult prea oboșit ca să mai iasă noaptea pe o ambarcațiune :

— Nu aş mai cobori pe uscat acum nici dacă ar fi să iau masa cu arhanghelul Gavriil.

Pacea de la Amiens avea să fie semnată abia la 25 martie 1802. Dar întrucît Nelson invocase din nou șubreda lui sănătate, Amiralitatea i-a îngăduit să plece în permisie la 22 octombrie 1801.

Dacă luați metroul la Piccadilly Circus, îl schimbați la Earl's Court ; apoi coboriți la Wimbledon, iar de acolo mai luați un autobuz pentru doar cîteva minute, ca să ajungeți la Merton. Oraș industrial, cu 75.000 de locui-

tori, la periferia Londrei. Este, în fapt, tot Londra. „Marea Londră“, adică aceea pe care ai dreptul să nu o iubești — case înalte, antrepozite, uzine, iar când deasupra cetății se alcătulește cupola aceea, din ceață și fum slobozit de uzine, ea se întinde pînă aici.

În 1801, era doar un sat, Sat adevărat. „Totuși, spun locuitorii lui, ne găsim la mai puțin de o oră cu trăsura de Hyde Park“. Locuitorii se cunosc aici cu toții; Merton este un sat mare „incredibil de bucolic“, avea să spună Nelson, din pricina numelor pe care le au furnizorii: măcelarul se numește Greenfield (pășune verde), băcanul Woodman (pădurar), cel care închiriază cai Pear-tree (păr). Gabrioleta care îl transporta pe Nelson și bagajele sale sosi la Merton într-o vineri 23 octombrie 1801, dis-de-dimineață. Vizitiul struni caii, pentru a trece pe sub arcul de triumf înălțat de săteni; coti apoi la dreapta, pe o alee mare străjuită de copaci îndesiți și trecu de un portel foarte jos croit într-un gard viu. Acolo era casa.

O casă din cărămidă roșie, construită în urmă cu aproximativ un secol, în stilul lui Palladio, cu ferestre mari și ornamente din piatră. În fața ușii, un spațiu acoperit cu nisip avînd pe margini borne legate prin lanțuri și două felinare. Fațada, orientată spre răsărit, domina un parc cu pașiști verzi, coborînd în pantă lină spre un braț al riului Wandle peste care se arcuia un pod de tip italian; parcul se întindea și mai departe. „Ce tare m-am îngrijorat văzînd că toamna scutura frunzele de pe acum, scria Emma. Dumnezeu, dacă totuși Merton nu o să-ți placă!“, dar Nelson a privit în jur și a spus: „Este Paradisul“.

Chiar și numai faptul că ajunsese să-l vadă îi reîmprospăta puterile. Încă din prima seară el ieși spre a primi felicitările și a parcurge satul iluminat în cinstea lui Nelson proprietar la Merton! Locuitorii nu-și mai încăpeau în piele de mîndrie, socotind că ilustra prezență nu putea fi, pentru ei, decît un mare bine. Același entuziasm se manifestă duminică, zi în care Nelson se duse la biserică, întovărașit de soții Hamilton. Urări de bun sosît în timpul predicii pastorului, flori oferite de copii la ieșire. Să amintim de pe acum că respectul acesta

afectuos al locuitorilor din Merton, respect care nu avea să se stingă niciodată, i-a fost totdeauna prețios amiralului și, se pare, salvator chiar pentru sănătatea lui. Ca foarte mulți dintre oamenii cu fire nervoasă, avea nevoie, într-adevăr, de o baie în bunăvoință și admirație, avea nevoie să se simtă iubit; el, omul în stare uneori de rea-voință și chiar de cruzime morală — oare cu Fanny nu era crud? — nu suporta nici măcar indifeerența.

Avem impresia — de altfel nici nu încapе îndoială — că riurile Angliei erau pe atunci mult mai bogate. Lordul Hamilton scotea zilnic din Wandle enorme cantități de pește, îl aducea la bucătărie și îl împărțea vecinilor. Nelson leșea în fiecare zi, mereu salutat cu căldură, iar el nu se arăta deloc trufеш, dimpotrivă: apropiat cu toată lumea. Plimbările acestea le făcea îmbrăcat civil, deși trebuie să subliniem că numeroși portretiști de-ai săi l-au înfățișat numai în uniformă. Doar două descrieri ne îngăduie să ni-l imaginăm pe erou în haine civile. A fost văzut la Londra „pe cap cu o pălărie deformată, îmbrăcat cu o mantie cafenie în dungі, aruncată, simplu, pe umeri“; după unii exegeți putea fi vorba de o haină de marinar; cele pe care le furniza pe atunci Navy erau dintr-o stofă de lînă amestecată cu păr de cămilă, de culoare brună și căptușite cu mătase verde; apoi pantalonі și, firește, ciorapi. Un altul, nepotul amiralului, l-a văzut făcînd onorurile mesei la Merton „în haină neagră foarte îngrijită“.

Intrucît sănătatea i se ameliorase, Nelson se putu duce la Londra de mai multe ori, cel mai des pentru a cere Amiralității banii pe care ea i-i datora. Cînd îl vedea, Saint-Vincent se arăta rece și respingător. Nu era singurul. Municipality din Londra votă mulțumiri adresate „Armatei și Marinei care se află acum în Egipt“, fără nici o referire la victoria de la Abukir, datorită căreia, de fapt, se puteau găsi acolo. În discursul tronului, care trecea în revistă evenimentele cele mai importante ale anului scurs, nici o aluzie la victoria de la Copenhaga, iar guvernul luă hotărîrea să nu se bată medalie comemorativă cu victoria.

— Este o ofensă, a declarat public Nelson. Nu voi mai purta nici o decorație câtă vreme nu va exista această medalie.

Avea să revină asupra deciziei sale dar, mai multe luni în șir, el a dus împotriva instanțelor supreme un fel de guerilă de amor-propriu. Prezent în Camera Lorzilor, la 29 noiembrie 1801, el rosti în incinta ei un discurs mai mult decît dezinvolt, privitor la strategia britanică. Refuză, de asemenea, invitația la un dîneu oficial oferit de primărie. Socotind că, poate, amiralul fusese brutalizat într-un chip mult prea oficial, guvernul votă felicitări publice pentru „planul de apărare a Tamisei”, elaborat de Nelson. Slabă compensație. Nelson nu mulțumi și refuză chiar să le confirme. Cerînd să fie primit de către primul ministru (Addington, succesor al lui Pitt), un secretar îi răspunse cum că înaltul personaj ar fi, un timp, extrem de ocupat. Iar Downing Street, aborînd un aer îndatoritor, îl încunoștință pe amiral că răspunsul acesta se datora „unor motive de ordin particular”.

Deși se știe cît de mult prețuiește în viața englezilor o *country house*, vreme de cîteva luni nimeni nu rosti în fața amiralului numele de Merton. Nelson și Emma înțeleseră foarte bine că nu ar fi avut rost să lanseze invitații. Din fericire, un pretext întemeiat justifică izolarea aceasta : amiralul se găsea, în continuare și oficial, în permisie din motive de sănătate ; iar Emma, în corespondența ei, îngroșa puțin situația : „Adevărul este că ne străduim cît mai mult să-i facem o viață plăcută. Are stări foarte proaste frecvente, uneori se simte abătut și atunci se aruncă pe o canapea zicînd că se simte ajuns la capătul puterilor”. În fapt, din corespondența lui Nelson, reiese că era mulțumit să stea, liniștit, la țară. „*En famille*”, cum scria el în franceză.

S-ar cădea, oare, să i se reproșeze pastorului Edmund Nelson, tatăl eroului, de a fi fost unul dintre primii veniți să profite de ospitalitatea cuplului adulter ? O parte din societatea londoneză s-a scandalizat : un pastor ! Căci nimeni nu se ducea — nu încă — la Merton, dar făceau în așa fel încît să afle totul. Găsesc, însă, că pastorul —

pe care pînă acum nu l-am înfățișat deloc în culori trandafirii — merită în situația dată să fie privit cu indulgență. Bătrîn, suferind, suportînd tot mai greu umezeala din Burnham-Thorpe, el se ducea să stea mai mult la Bath, într-o casă de pe Somerset Street din Londra și din alte motive însă, unde își alesese un domiciliu lady Nelson, adică Fanny.

— Nu sînt deloc de acord cu el că locuiește acolo, a marturisit Nelson. Tatăl meu trebuie să știe că nu mă voi duce niciodată să-l văd în Somerset Street.

Este o cinste pentru pastorul Edmund Nelson, om de rînd și mărginit, că a întreținut multă vreme legături afectuoase cu nora sa, atrăgîndu-și asupra lui, din cauza aceasta, răceala ilustrului său fiu. „Mă voi duce să o văd pe lady Nelson cît timp lucrul acesta ar putea să o reconforteze, i-a scris el fiicel sale Kitty. Dar mi-e teamă de și mai rău pentru viitor“.

Emma, în continuare șireată, stăruise pe lângă Nelson să-l invite pe tatăl lui la Merton. Bătrînul pastor sosi deci la 19 noiembrie. Dar peste ce alți vizitatori a dat el în etoar dimineața sosirii sale? Peste fiul său William, pastorul, cu soția, plus fiica cea mai mare cu gemenele.

Scrisoarea plină de recunoștință pe care Edmund Nelson a trimis-o apoi, după o sedere de o săptămînă și mai bine la Merton, dă a înțelege că stăpîna casei se arătase atentă și afectuoasă, iar lordul Hamilton, executîndu-și mai departe partitura din concert, nu conținise cu laudele adresate eroului național, astfel că totul atînsese desăvîrșirea. „Mă voi duce acum să-mi petrec iarna la Bath, în familia Matcham“, încheiase pastorul. Adică în familia celei de a doua fiice. Celălalt pastor, William, nu părea cituși de puțin grăbit să plece de la Merton. Încă se mai găsea acolo la 25 decembrie 1801. Un covor de zăpadă acoperea parcul și țarina, iar în cămine foc tobiletor. Emma, la plan, cînta cu copiii. Într-adevăr un Crăciun îndulcitor, dacă nu ne gîndim că o altă persoană ar fi trebuit să se afle acolo, lângă copii, în locul Emmei: lady Nelson.

Cu cîteva zile în urmă sosise la Merton o scrisoare de la Fanny:

„Dragul meu soț. Iată că a trecut destulă vreme de când nu ți-am mai scris. Tăcerea pe care mi-o impui este mult prea grea față de cât pot îndura sentimentele mele de afecțiune ; sper, deci, că-mi vei ierta nesupunerea. Am uitat să-ți precizez în scrisoarea din iulie că acum îți pot oferi o casă confortabilă și bine încălzită. Te rog, dragul meu soț, vino să viețuim împreună. Nu aș mai putea fi fericită în alt fel. Te asigur că nu am decît o singură dorință pe lume, să-ți fiu pe plac. Tot restul va fi îngropat în uitare, spulberat ca un vis. Crede în soția ta devotată“. La cîteva zile după aceea, Fany și-a primit înapoi scrisoarea, prin grija lui Davidson : „Deschisă, din greșeală de lordul Nelson, dar necitită“.

Fiți celebru, stăpîn pe o casă frumoasă, mereu așezat la o masă bună, beneficiind de un serviciu la fel de bun, veți vedea că orice vi s-ar fi reproșat, ostracizarea într-un *Establishment* nu poate fi veșnică. Cu o intuiție desăvîrșită, Emma simțise momentul în care avea să fie posibilă, în sfîrșit, lansarea de invitații, fără a risca vreun refuz. Unul dintre primii care au acceptat a fost Minto, ex-Gilbert Elliot, ex-ambasador la Viena — dacă vă reamintiți, lordul Minto i-a prezentat pe Nelson și pe lordul Hamilton împăratului Austriei, în timp ce lady Minto făcuse același lucru cu lady Hamilton. A-l avea ca invitat pe lordul Minto era o adevărată lovitură. El sosi, întovărașit de încă vreo doisprezece invitați, la 20 martie 1802, numai pentru a cina, spusese el, dar dormi la Merton și nu plecă decît duminică seara. Iată ce i-a scris el soției sale (pe atunci în călătorie prin Scoția), de îndată ce s-a înapoiat la Londra :

„În ce privește domeniul luat în ansamblu și felul de viață de aici, aș spune că mă și înfurie, mă și întristează totodată. Nu pot scăpa de impresia asta. Nu sînt în măsură să-i caut (lui Nelson) rică pentru slăbiciunea lui, dar nimic nu mă va putea face vreodată să-i dau dreptate doamnei Hamilton. Ea calculează eventualele șanse ale unei căsătorii, ca și cum sir William nu ar mai fi multă vreme un obstacol și se mîngîie probabil cu speranța că va supraviețui soției lui Nelson. Pînă una, alta, ea, sir William și toți slujitorii trăiesc pe spinarea lui. Patima

lui (patima lui Nelson) este mai aprinsă ca oricând. Ea (lady Hamilton) se apucă uneori să-i servească porții mari de laude, ceea ce nu-l împiedică de fapt pe cel în cauză să continue conversația fără să-i pese de ceva, precum pruncul când sugă laptele mamei ! Dragostea pe care ea i-o arată nu este numai ridicolă, ci chiar dezgustătoare. Pereții, nu numai cei ai odăilor, dar chiar casa toată, scăările și restul sint acoperite numai cu portrete de-ale ei și de-ale lui, de tot soiul și în toate formatele, de asemenea trofee din victoriile navale, pavilionul lui *Orient* etc., un exces de vanitate care îi dăunează. Mai de înțeles ar fi toate astea, dacă lady Hamilton ar fi posesoarea casei. Dar să-și transforme chiar amiralul propria casă într-un fel de oglindă în care să se contemple toată ziua, cât prost gust ! Braham, celebrul cântăreț evreu, s-a produs dimpreună cu lady Hamilton. Este odioasă : totuși, în pofida tuturor lucrurilor m-a amuzat⁴. Nu era deloc adevărat că toată casa de la Merton trăia pe spinarea lui Nelson. În principiu, cheltuielile curente erau împărțite între amiral și soții Hamilton.

Regret că nu am găsit nici o urmă din scrisoarea pe care lordul Minto a trimis-o desigur (lui Nelson sau Emmei ?), pentru a le mulțumi de ospitalitate. Oricum, Emma câștigase partida. Se înțelegea bine cu iubitul, îl avea alături, sub ocrotirea ei și, în mare măsură, în dependența ei, iar asta o făcea fericită. Dar fericirea nu i-ar fi fost deplină fără freamătul și aplauzele lumii. Merton era acum lansat : în fiecare zi, soseau între doisprezece și cincisprezece oaspeți, invitați pentru mai multe zile ; cheltuiala nu conta, furizorii se arătau coplesiiți de atita onoare : „Factura ? Senioria voastră să nu-și facă griji, nu-i grabă⁵“. Registrele de cheltuieli ale domeniului Merton, ținute de doamna Cadogan, au fost cercetate cu de-amănuntul, istorici contabili au venit cu cifre, dar nimic n-ar mai fi plin de zădărnicie decât citarea lor, căci comparația cu prețurile și banii s-ar dovedi imposibilă, or ar însemna realizarea de către economiști a unei exegeze înnebunitoare ; înțelegem numai că Emma cheltuia mult, mult mai mult decât îi mărturisea soțului. Iar Nelson se lăsa purtat de val ; astfel se întâmplă, adesea,

cu cei care nu au dat peste ceva bani decât mai târziu; adevărații bogătași se pricep să-și administreze bunurile.

Nelson a aflat din gazete că pacea cu Franța fusese semnată — la Amiens. Anglia renunțase la cuceririle din ultimul război, cu excepția insulelor Trinidad și Ceylon. Malta fusese înapoiată Cavalerilor, Minorca — Spaniei, Capul — olandezilor, iar Martinica și Guadelupa, Franței. Franța evacua în întregime Egiptul și regatul Neapole, recunoscând granițele Turciei și cele ale Portugaliei. Gazetele puneau în lumină un detaliu: Bonaparte, devenit consul pe viață, semnase toate documentele doar cu prenumele: Napoleon. Peste câteva zile Amiralitatea îl anunță pe Nelson că nu mai era în permisie, ci într-un concediu de lungă durată pe uscat, cu jumătate de soldă. După semnarea păcii, majoritatea ofițerilor de marină se pomeniră în aceeași situație.

Ziua de 26 aprilie, ziua de naștere a Emmei, fu sărbătorită la Merton dimpreună cu o altă serbare intim-plătoare și emoționantă — botezarea cu prenumele: Fatima Emma Charlotte Nelson Hamilton, nici mai mult nici mai puțin, a unei tinere slujnice negrese, pe care Emma o adusese din Italia. Pastorul a specificat în registrul parohiei că era vorba de „o negresă de aproximativ douăzeci de ani, născută în Egipt, luată de pe un vas de sclavi și aflată în prezent sub protecția Prea Onorabilei lady Hamilton“.

A doua zi duminică, Nelson care știa de câteva zile că tatăl său se simțea rău, îi scrisese cumnatului Matcham: „Dacă își exprimă dorința să mă vadă, mă voi duce în mare grabă — dacă atunci nu va fi prea târziu“. La două ore după ce scrisese, primi o scrisoare din Bath: bătrînul pastor murise. Nelson își spusese probabil că era prea târziu să se mai ducă la Burnham, unde avea să fie îngropat pastorul. Oricum, nu s-a dus. Emma îi scrie fratelui William că amiralul avea să suporte, curînd probabil, o intervenție chirurgicală. William se ocupă de înhumare. Nelson îi spusese lui Davidson să reglementeze în contul său toate cheltuielile.

La Londra season ținea două luni, mai și iunie, uneori chiar mai mult. Nici vorbă nu putea fi ca Emma — prin

urmare și pentru soțul ei și pentru Nelson — să nu fie la Londra în săptămânile acelea. Soții Hamilton își păstraseră apartamentul din Piccadilly Street. „Niciodată mai puțin de douăsprezece persoane la cină sau supeu“, se făcea Emma. Nici un invitat nu se arăta cituși de puțin mirat văzînd că Nelson lua parte la mesele acelea vesele, la atît de puțină vreme după moartea tatălui său. Dar morții nu pot fi înviați, iar viața trebuie trăită mai departe...

Season însemna teatru, muzică, dineuri, supeuri, precum și acele *routs*, cursele de cai de la Epsom; de asemenea, pentru un număr destul de mare de amatori boxul și luptele de cocoși. Nici soții Hamilton, nici Nelson nu erau amatori de box; le plăceau însă celelalte distracții. Drumul pînă la terenul de curse — cu echipaje eteroclite, cu trăsuri trase de patru cai de rasă alături de cîte o brișcă țărănească — însemna ei însuși o scenă de un mare pitoresc; apoi, mulțimea, o tălăzuire fără seamăn, frămîntarea, stîrnită de pariuri și curse, izvor de discuții pentru bărbați și femei care alfel nu-și vorbeau niciodată, despărțiți de bariera dintre clase.

Dineurile și supeurile din Piccadilly Street, numărul 23, cu Nelson ca punct de atracție — era totuși omul cel mai vestit din Regatul-Unit — închipulau pentru Emma adevărate triumfuri. Cina se servea la ora 7 seara, iar supeul între 10 și 2 noaptea. Nimic din alte țări nu găsea asemănare cu acele *routs*, invenție tipic englezească. Zilele în care Emma le organiza se îmbulzeau în casa lor o sută cincizeci de persoane, și chiar mai multe. Atunci, mai toată mobila era trasă la perete. În stradă, o încilcitură de trăsuri ale invitaților, iar ferestrele, toate improșcau lumină. Lordul și lady Hamilton îi întâmpinau pe invitați în vestibul, aceștia îi salutau apoi pe Nelson, după care se îndreptau spre bufet, sau mai degrabă încercau să se apropie de acesta. Nu se făcea muzică, nu se jucau cărți sau zaruri, nu se închegau conversații; dar se suridea, se făcea schimb de saluturi, important era să aflezi aerul că multă lume îți este cunoscută. Cu toții lăseau de acolo frinți, buimăciți, deși nu rareori se duceau apoi la o altă petrecere, de același soi. Cea mai frumoasă descriere a rout-ului poate fi socotită o scrisoare, citată

de Léonce Peillard, a contesei de Fat-Lals către lady Finwich :

„Draga mea lady Finwich, ultima serată oferită de marchiza de Diamonds a întrecut tot ce s-a putut vedea pînă astăzi, de la *potop încoace*. A spune că a fost lume multă ar fi *stupid* și foarte departe de adevăr : Londra toată se strînsese acolo ; mulțimea era alit de mare, încît prin saloane nu se mai putea circula deloc ; aproape toate doamnele s-au pomenit cu toaletele sfîșiate. Nici vorbă să-ți poți face rîst de un pahar cu apă. Panourile trăsorii mele s-au spart în timp ce traversam noianul acela de echipaje pentru a ajunge la ușa marchizei. Dar nu aș fi voit să lipsesc de acolo pentru tot aurul din lume. O, a fost minunat !”.

Vă dați așadar seama, fără îndoială, că singura deosebire dintre petrecerile din vremea aceea și cockteiturile noastre de astăzi este că, la despărțire, oamenii nu-și spuneau : „Atunci, ne-am înțeles, îți dau telefon”.

A supraviețui încercărilor impuse de *season* nu era totul, căci imediat după aceea începeau recepțiile în *country house*. Emma se și apucase să întocmească invitațiile, dar lordul Hamilton declară că nu voia să mai vadă pe nimeni la Merton.

— Dar asta e cu neputință !

— Atunci să plecăm, un timp, de aici.

Și bătrînul lord avu o inspirație.

— Să mergem să vedem proprietatea mea din Milford.

O călătorie. De ce nu ? O călătorie, își zicea Emma,

poate avea și un bun efect monden dacă este oarecum bine orchestrată. La 21 iulie, patronul de la hanul *Steaua din Oxford* — pe atunci hotelul cel mai bun — primi o scrisoare prin care i se cerea să rezerve camere, cu începere din ziua următoare, pentru trei familii și un gentleman singur, plus un tînăr, toate persoane de rang mare. Era vorba de ilustrul trio, căruia i se adăuga pastorul William cu soția, plus soții Matcham și unul dintre fiii lor. Soții Matcham nu aveau să facă parte din grup decît pînă la Gloucester, apoi aveau să se întoarcă la Bath. De la Oxford, ceilalți călători — dormiseră noaptea dinainte la *Box Hill* — nu mai aveau de parcurs pînă la

Milford Haven decît patru sute de kilometri. Patru sute de kilometri pentru cinci persoane, într-o trăsură cu arcuri nemiltoase, pe drumuri care aduceau cu drumurile de țară, după cum o dovedesc și gravurile din epocă... Și tot atîtea la întoarcere. Dus-întorsul avea să fie efectuat în mai mult de șase săptămîni, cu etape numeroase și o ședere la Milford. Bătrînul Hamilton nu se plînsese niciodată. Călătoria aceasta, pe care el o voise, însemna pentru el o distracție, nu un supliciu ca dîneurile și *routs-urile*. Și-apoi cîte nu puteai vedea pe drum !...

Oxford era de multă vreme un praș bogat în istorie, un centru cultural ilustru. Uzinele, instalate astăzi la periferia lui, nu existau încă. La 22 iulie 1802, lordul Nelson și lordul Hamilton fură declarați doctori *honoris causa* ; cu același prilej, pastorul William, parazit neabătut, fu numit doctor în teologie ; era și dinainte, dar al universității din Cambridge. Nimic de mirare în privința acestor distincții. A doua zi însă, aduse o surpriză.

— Se înțelege că vom merge la Woodstock, să ducem salutul nostru ducelui de Marlborough, spusese lordul Hamilton.

Woodstock este un sat în vecinătatea căruia se ridică (se mai ridică și astăzi), într-un parc vast, palatul Blenheim, reședința ilustrei familii. El fusese dăruit de națiunea engleză lui John Churchill, primul duce de Marlborough, după victoria sa de la Blenheim în Olanda (francezii o cunosc sub numele de bătălia de la Hoehstaedt) împotriva mareșalului Tallard, în 1707. Lordul Hamilton întrebase dacă descendentul marelui om și familia lui se găseau la Blenheim. Da, se găseau.

Trăsătura intră în parc, ajunsă pînă în apropierea castelului, unde călătorii coborîră. Lordul Hamilton rosti în fața unui majordom numele său și pe cel al lui Nelson. Omul intră în castel, din care ieși peste cîteva minute, rugîndu-i pe toți să ia o clipă loc pe băncile din parc.

— Ciudată primire, spuse Emma.

Totuși au așteptat. Destulă vreme, mai mulți slujitori aduseră o masă pe care așezară o gustare. Majordomul îi pofti să se servească. Urmară clipe de tăcere uluită.

— Ai spus bine numele noastre senioriei sale ? întrebă lordul Hamilton.

— Desigur, senioria voastră. Dar ducele și ducesa nu pot ieși.

Vizitatorii s-au retras într-o tăcere funebră, fără să se atingă de gustare. Din cîte putem deduce, Emma a fost aceea care, mai tîrziu, nu s-a putut înfrîna să nu pomenească despre afrontul acesta, care îi umplu de bucurie pe dușmanii ei. Explicația cea mai verosimilă ar fi următoarea: ducele de Marborough nu voise dinadins să primăască scandalosul trio, întrucît el nu ștergea nimic cu buretele. În cazul acesta cu atît mai puțin, cu cît abia se scursese anul de cînd cîteva gazete publicară niște scrisori de dragoste — Dumnezeu știe cum fuseseră obținute — ale fiului său, tînăr soț și tînăr tată, adresate soției unui membru din Parlament. Un scandal, secotea ducele, era de ajuns.

Emmei i-a trebuit un timp să uite... Prea fusese mare umilința înghițită...

— Dacă aș fi fost regină, îi spunea ea lui Nelson, ai fi primit după Abukir un principat, iar Blenheim ar fi fost numai bun să-i slujească drept grădină de zarzavat.

Alte eșecuri nu au mai avut a suferi, dimpotrivă. Gloucester i-a primit pe călători în dangăte de clopot. De-a lungul meandrelor riului Rye, care lega Ross de Brecon, țărani din Herefordshire, oameni foarte de treabă, îi salutară cu focuri de pistoale, presărindu-le în cale frunze de laur, iar o fanfară aștepta la debarcader. Apoi, Țara Galilor, foarte frumoasă vara cu peisajele ei alcătuite din povirnișuri păduroase, cu pescari purtînd cămăși de pînză roșie. Toți fermierii lordului Hamilton le ieșiră înainte. Și cine credeți că-i aștepta, în sfîrșit, la Milford? Prea onorabilul Charles Greville, administratorul domeniilor unchiului său, sosit acolo înainte și care organizase din vreme ceremonii grandioase, sărbători publice, ca de pildă așezarea pietrei fundamentale a unei biserici, regate¹ cu vise, tîrg țărănesc, iarmaroc și un banchet la care au fost de față lordul Kensington, lordul Cawdor și căpitanul Thomas Foley. Greville îi instalase pe oaspeți într-un hotel bun, cu o minunată priveliște

¹ Intreceri de bărci.

spre mare ; toată lumea era încântată. Întîlnim, în această latură marginală a Țării Galilor, ușor mingîiată de un braț al Gulf Stream-ului, o vegetație aproape subtropicală de-a dreptul surprinzătoare. Conștient că are de luat în piept un drum destul de greu pînă la moștenirea unchiului, se întrecea în amabilități în timpul excursiilor și picnic-urilor.

Itinerarul de înapoiere trecea prin Swansea. Încă o cetățenie de onoare pentru Napoleon, iar de-a lungul traseului — necurmăte onoruri, recepții, sărbători. În scurtele sale cuvinte de mulțumire, Nelson spunea că nu avusese alt merit decît acela de a comanda mereu ofițeri și marinari plini de talent, de curaj. „Nu-mi rămînea decît să le arăt inamicul, că Victoria ne și încunună pavilionul“. Aplauze, aclamații. La Birmingham, călătorii sosiră cu două ore înainte față de orarul prevăzut, mîine pentru a evita o mulțime prea mare și tot ciocotul ei, ajungînd astfel mult mai ușor la hotel. Municipality a invitat la teatru, unde ilustrul actor Blisset juca în „Nevestele vesele din Windsor“. O frază din textul lui Shakespeare îi oferî potrivitul prilej de a se întoarce spre avenscenă, unde se aflau Nelson și prietenii săi.

În fața celui mai mare stăpîn al pămîntului, jur !

În asistență, strigăte de bucurie, aclamații. Duminică, 5 septembrie, după ce s-au întors în sfîrșit la Merton, Emma îi scrisese lui Davidson : „Călătoria noastră a fost minunată, știu pe unii care or să crape de ciudă“. De gelozie.

Emma găsi scrisoarea soțului ei pusă bine la vedere pe birouașul la care se așeza cînd se apuca să întocmească numeroasele ei invitații. „Ultimii patruzeci de ani ai vieții mi i-am trăit în clocotul caracteristic însărcinării pe care o am. Iată-mă ajuns la o vîrstă care îți cere să te odihnești și îmi făgăduisem o căsuță liniștită, calmă, deși îmi dădeam bine seama — am spus lucrul acesta cînd ne-am căsătorit — că voi fi devenit un bătrîn cînd soția mea va fi mai fi în toată strălucirea tinereții și la apogeul frumuseții sale. Timpul acesta a venit și trebuie să privim cît mai înțelept ; intru marele bine al amindurora.

Din nefericire, gusturile noastre, în ce privește felul de a înțelege viața, sînt foarte diferite. Nu pretind, sub nici un raport, să trăiesc retras, dar nu deseori să găsesc la masa noastră mai puțin de douăsprezece, patrusprezece persoane, iar acest du-te-vino neînterupt ne readuce la situația care îmi plăcea atît de puțin în Italia în timpul ultimei perioade a șederii mele în țara aceea...”

Gazetele comentaseră călătoria din Țara Galilor, descriseră recepțiile, astfel că, de îndată ce Emma lansase din nou invitații — mare afluență la Merton, oameni fericiți să-l vadă pe cei trei celebri, fericiți să profite de o atît de plăcută ospitalitate și mai fericiți încă să se reverse după aceea în clevetiri veninoase. Emma triumfase, domnise și, dintr-o dată, această scrisoare a soțului. Bătrînul lord prefera să se explice pe o astfel de cale, deoarece în discuții Emma avea totdeauna dreptate. Cu toate că suportase atît de bine călătoria, agitația de la Merton și mai multe dialoguri cu Emma în privința cheltuielilor excesive îl storceau de puteri; voise să-și ușureze sufletul.

„...Nu mă plîng, dar simt că soția mea își îndreaptă întreg interesul spre lordul Nelson și spre Merton. Cunosco foarte bine puritatea prieteniei lordului Nelson față de Emma și față de mine, știu cît de greu ar fi pentru amiral, prietenul nostru cel mai bun, o despărțire, dacă ea ar trebui să aibă loc. Sînt deci hotărît să fac tot ceea ce îmi stă în putere pentru a evita situația aceasta extremă, care ar dăuna tuturor, dar mai cu seamă dragului nostru prieten. Dacă totuși cheltuielile casei, precum și celelalte cheltuieli, nu ne vor depăși posibilitățile (aici văd eu un pericol), doresc să mergem mai departe cu felul nostru de viață, dar cum nu voi mai avea ani îndelungați de trăit, toate clipele îmi sînt prețioase și aș vrea să mi se îngăduie, uneori, să fiu stăpîn pe mine însumi, spre a-mi petrece timpul după gustul meu, fie luînd parte la partidele de pescuit, de pe Tamisa, fie spre a mă duce la Londra ca să frecventez muzeele, Societatea Regală, Clubul de Joi, vizitățile de tablouri etc... Acesta îmi este planul și ne-am putea înțelege foarte bine și mai departe, dar sînt ferm hotărît să nu mai iau parte la ridicolele cirovăieli care prea des s-au ivit între noi aducînd cu ele o amărăciune greu de suportat în situația

de față. Dacă, într-adevăr, nu putem trăi laolaltă într-un chip plăcut, o despărțire rezonabilă și bine rinduită ar fi poate de preferat. Mi-am expus clar intențiile. Nu-mi mai rămîne timp de pierdut pentru baliverne, pentru șovăieli. Îți cunosc și îți admir mult talentele, minunatele tale calități; dar nu sînt atît de orbit încît să nu-ți vîd cusururile și sînt primul care și le destăinuie pe ale sale“.

Încă se mai vedea urma unei bune formații diplomatice. Geamătul bătrînului lord inspiră milă, compătimire, dar nu ai nevoie să citești prea mult printre rînduri pentru a nu înțelege că ele cuprind și un avertisment, un ultimatum. Emma și Nelson l-au înțeles foarte bine, dacă ar fi să judecăm chiar și numai după schimbarea adusă regimului de viață de la Merton în săptămînile ce-au urmat. Lordul Hamilton fu dus în cele mai bune locuri de pescuit și însoțit de amiral la ședințele Societății Literare, la expoziții. „Iar anul acesta vom organiza minunate sărbători de Crăciun în familie“ i se mai spusese bătrînului lord.

Într-adevăr. De față erau familia pastorului, surorile lui Nelson cu soții lor, cu copiii lor; pe masă, curca îngrășată la Merton, în șemineul cel mai mare buturuga de Crăciun tăiată în codrii Mertonului, nici un invitat din afară. Ce și-ar fi putut dori mai mult lordul Hamilton? Emma nu-i mărturisise — o făcuse doar pentru alții — că în urmă cu cîteva săptămîni își ștersese o lacrimă citind unușul care vestea moartea lui George Romney (șaizeci și opt de ani), „după o lungă și grea suferință“. Romney, cel care, cu penel de îndrăgostit, înortalizase pe pînă nenumărate chipuri de-ale Emmei, Romney, care o cunoscuse atît de tînără, care îi și fusese, poate, fugar iubit, pentru care ea nutrise, neîndoieľnic, un sentiment sincer... O, cît de departe rămăseseră toate acestea! Iar viața își urma drumul.

Pentru a întreține și mai bine, la Merton, un climat de familie, Emma dădu la începutul lui ianuarie un bal al copiilor, care îi atrase toată simpatia mamelor din împrejurimi. Cînd începură să cadă zăpezile, cei trei nedespărțiți (lordul Hamilton se liniștise deplin) preferară să se întoarcă pentru o vreme la Londra, decît să stea în casa aceea mare, friguroasă. Emma își mai domo-

lise intrucitva prea multa-i aplecare spre viața mondenă. Nelson luă din nou cuvîntul în Camera Lorzilor, de data aceasta într-un chip strălucit, privind necesitatea de a supune echipajele din Navy unei mai bune instruiți. Subiect cit se poate de oportun, deoarece la scurt timp după aceea, la 8 martie, regele adresă Parlamentului un mesaj prin care cerea să fie luate absolut toate măsurile legate de securitatea regatului; se semnalau din nou mișcări în porturile de război franceze.

La jumătatea lunii martie, imediat după reîntoarcerea celor trei la Merton, Nelson află că, în caz de reluare a ostilităților, avea să comande flota din Mediterana, și încă de pe acum îi fusese încredințată o nouă navă-amiral: *Victory*, cu o sută zece tunuri. Dar iată, din nou, neprevăzutul.

Emma intră brusc în odaia în care Nelson scria :

— Lordul Hamilton și-a pierdut cunoștința.

Nu se pierduse cu totul, dar căzuse, iar gura i se strimbase puțin. Un atac. Bătrînul gentleman, șaptezeci și trei de ani, fu cîteva zile inconștient, apoi păru să-și revină. Ba chiar își regăsi, deplin, luciditatea :

— Doresc să fiu dus la Londra. Vreau să fiu sub acoperișul propriu, cînd va bate inevitabilul ceas. Și vreau să dictez, neîntîrziat, un codicil la testamentul meu.

A suportat destul de bine reîntoarcerea la Londra și i-a primit cu demnitate pe membrii familiei care au venit să-l vadă. Dar după aceea puterile au început să-i slăbească ceas de ceas, fără ca medicii să mai poată face pentru el cituși de puțin. Și a încetat să mai respire la 6 aprilie 1803, dimineata, fără dureri, în timp ce soția îl sprijinea cu ambele-i brațe, iar Nelson îl ținea de mîna.

Amîndoi și-au manifestat apoi sincera lor durere. Nelson îl scrisese prințului William Henry, viitorul rege William al IV-lea : „Nicidecînd nu a pierdut societatea un gentleman mai desăvîrșit, mai integru... Eu pierd un prieten care de treizeci și șapte de ani nu m-a vorbit decît de bine“. În jurnalul ei, Emma a notat : „6 aprilie, zi nefericită pentru o Emma disperată. La ora zece și zece minute, sir William, soțul meu binecuvîntat, m-a părăsit“.

Nelson se supuse corectitudinii, părăsind în aceeași zi chiar locuința din Piccadilly Street, deși cumnata lui

venise să stea cu Emma. Se mută la numărul 19, pe aceeași stradă, deasupra dughenei unui șelar. Sicriul lui sir William părăsi Londra, pentru a fi transportat — lungă călătorie — pînă în micul țințirim din Milford, unde odihnea prima soție a fostului ambasador.

Peste cîteva zile Emma îi scrisese bărbatului care îi vorbise atît de uman și chiar atît de cald, într-o zi din vara anului 1781, într-un salon din Up Park; celui care o smulsese din ignoranță dintr-o viață a neorînduiei și îi civilizase frumusețea, celui care o învățase totul, înainte de a o împinge în brațele bărbatului care acum plecase în moarte... „Lady Hamilton ar fi fericită să știe cît timp îi va îngădui domnul Greville să șadă în apartamentul din Piccadilly. Ar dori să mai știe dacă își propune să-i plătească datoriile“. Lordul Hamilton o asigurase pe Emma că-l însărcinase pe Greville cu treaba aceasta și, într-adevăr, o făcuse. Dar Emma nu-i mărturisise lordului decît o parte din datorii, iar Greville știa totul. Răspunsul lui fu imediat și scurt: lady Hamilton trebuia să părăsească neîntîrziat locuința din Piccadilly Street, numărul 23. Nici un cuvînt despre datorii, Nelson era indignat.

— Îți dăruiesc domeniul Merton, îi spuse el Emmei. Și cu cele trebuitoare traiului. Voi lua toate măsurile.

Avea să facă lucrul acesta înainte de a pleca pe mare. Pînă atunci Emma se mută într-o casă mică, pe Clarges Street. Testamentul lordului fu deschis în Piccadilly Street, numărul 23, în prezența a vreo douăsprezece persoane, printre care se aflau, firește, și Emma, Greville, Nelson. Emma nu se arătă nicidecum surprinsă aflînd că Greville era declarat moștenitorul tuturor bunurilor. Ea primea un dar imediat, de 300 de lire — un ajutor — și o pensie anuală de 800 de lire, dintre care 100 îi reveneau doamnei Cadogan pentru tot restul vieții. În codicilul adăugat după atacul suferit, lordul Hamilton specifică plățirea datoriilor văduvei, de către Greville, pînă la suma de 450 lire. „Dacă totalul datoriilor depășește cifra aceasta, ele vor putea fi stinse prin restanța pe care mi-o datorează Tezaurul din cheltuielile de reprezentare ca ambasador la Neapole“. Greville își stinse cu greu pe buze un suris. Testamentul se încheia cu o dispoziție

testamentară pentru Nelson : „*li dăruiesc prea dragului meu prieten, lordului Nelson, duce de Bronte, miniatu-
ra pe email a lui Bone, reprezentînd portretul Emmei
executat de doamna Le Brun. Este, într-adevăr, o ne-
însemnată mărturie a marii mele stime față de senioria
sa, bărbatul cel mai virtuos, mai loial, cel mai curajos
pe care l-am întîlnit vreodată. Dumnezeu să-l binecu-
vinteze și rușinea să-i acopere pe cei care nu vor spune
așa să fie !*” Nimeni nu a spus *așa să fie*, tăcerea a fost
destul de lungă, firește străbătută de uimiri ; și nimeni
nu va ști vreodată care a fost adevăratul fond al firii
lordului Hamilton, personaj ciudat, amestec de orbire
voită, de umor sumbru și de răutate cu efect întîrziat.

Miercuri 18 mai 1803, ora 4 dimineța, zori nu prea
limpezi... O trăsură de poștă străbate grăbită drumul
dintre Londra și Portsmouth ; înăuntru, doi bărbați, doi
ofițeri de marină, înfășurați în mantăile lor, Nelson și
aghiotantul său. Nelson coboară cînd și cînd geamul gro-
solan al portierei, se apleacă în afară, ca să tragă în piept
aer proaspăt de țară, dar mai cu seamă pentru a des-
luși cîte ceva din peisajul ale cărui contururi se des-
prind atît de greu din beznă. „*Mă simt bine, așa cum
de multă vreme nu m-am mai simțit ; atunci cum se
face că vederea mi-a slăbit. Cea a singurului meu ochi
sănătos. Cînd Moseley mi-a spus că poate ar fi nece-
sară o operație, i-am răspuns că, desigur, cu cît mai
devreme, cu atît mai bine, i-am dat mîna liberă. Dar el
a așteptat, și acum e prea tîrziu*”. Războiul cu Franța
fusese declarat de două zile. Înțelegem prea bine șovă-
iala, așteptarea doctorului Moseley ; ce răspundere stri-
vitoare pentru el în cazul în care operația nu ar fi reu-
șit, lăsîndu-l orb pe amiralul comandant al flotei din
Mediterrana ! Amiralitatea, care nu l-a prea răsflătat pe
Nelson, spera acum că singura apariție în Mediterana a
învîgătorului de la Abukir avea să fie de ajuns pentru
a-l descumpăni pe Bonaparte, pentru a-l tulbura și,
poate, descuraja. „*De mi-ar mai fi ochiul stîng destul de
bun !*” Este singura lui grijă, restul a fost dat uitării,
lăsat în urmă — problemele bănești, ideea de a locui
cu Emma, acum după ce lordul Hamilton a murit, di-

vorțul de Fanny : da sau nu va consimți ea oare ? Dar toate problemele, toate grijile acestea au rămas de parte. Nelson s-a desprins de ele cu atât mai mult cu cât acum aleargă spre mare, spre elementul acesta care, deși aspru și ostil din punct de vedere fizic, îl regenerează, îi redă forțele morale și vigoarea inteligenței.

Nelson suride totuși, cu anume duioșie, atingînd micul medalion pe care Emma i l-a pus în buzunarul vestei. În săptămînile acestea agitate avuseseră totuși vreme să o boteze pe micuța Horatia. Horatia Nelson Thompson în registrul parohiei, care în vremea aceea ținea loc de registru al stării civile. Iar Nelson a mai găsit timp să oficializeze deplin donația domeniului Merton, care avea să treacă în posesia Emmei, dimpreună cu o rentă anuală de 1.200 de lire ; în ce privește datoriile, mai târziu. Amiralul nu are decît o singură dorință : să ajungă cât mai repede cu putință la Portsmouth. Mai erau atîtea de făcut ! De îndată ce fu înștiințat că trebuia să-și pregătească de drum navele, Nelson, asistat de doi comisari, îi convocase în locuința sa provizorie din Piccadilly Street, numărul 19, deasupra dughenei șelarului, pe comercianții în măsură să execute comenzi pentru flota din Mediterana ; vreme de cîteva ore, oamenii aceștia au luat notițe, în timp ce amiralul dicta repede-repede. Da, unui amiral i se cuvine să știe ce cantitate de hrană și băutură, ce haine de schimb, cîte vele, și pârme, și școndri¹, cîte ghiulele și butoaie cu praf de pușcă pentru tunuri or să trebuiască, săptămîni în șir, oricum pînă la Gibraltar, zecilor de nave și zecilor de mii de oameni ai flotei ; pe primul loc, deci, furnizorii ; și amicul Davidson, se înțelege. Așadar, au plecat cu toții, s-au pus pe treabă, iar mărfurile și materialul au fost scoase din magazii, au luat drumul Portsmouth-ului, parte dintre ele au și fost, aproape, încărcate la bordul navelor, tot traficul și mișcarea aceasta au intrat de fapt în rutină într-o țară maritimă atît de mare ca Regatul-Unit.

¹ Pari lungi de lemn, cu diferite întrebuințări la bordul navelor.

În sfârșit, ziua a pus pe uță noaptea, se trece acum prin sate sărace, unde oamenii privesc cu gura căscată la trăsura aceasta atât de zorită, la altele... O haltă, pentru schimbarea celor doi cai din care ies aburi, hamurile lor sînt îmbibate de sudoare... Iată alți doi cai, nu trebuie pierdut timpul. Totuși, la Liphook, la optzeci de kilometri de Londra, vizitiul declară că trebuie lustruită o gustare de dimineată, iar dacă aveți cunoștință de vreo putere în lumea asta, în stare să spună „nu” unui vizitiu care vrea să mănînce sau să bea, dezvăluți-mi-o și mie. Cîțiva oameni beau în sala din hanul acela mic, dar aghiotantul îl instruiește pe hangiu să i se dea repede o cameră amiralului înainte de a fi recunoscut, să i se servească *tea, herring and tomato*, și totul va fi bine. Nelson se ospătează, desigur, cu poftă, apoi pleacă mai departe, în aclamațiile unei mici mulțimi, cum să fi avut hangiuul curajul să-și țină limba, cînd vorba ceea, îi călcase pragul un erou național, cîntea era prea mare.

Petersfield, Horndean, mirosul mării s-a și făcut simțit. Este ora unu după-amiază cînd trăsura se oprește în Portsmouth, în fața lu Royal Naval Barracks¹, unde căpitanii Hardy și Sutton îl așteaptă pe amiral. Portul este înțesat de nave comerciale, care așteaptă să fie alcătuite în convoaie, e doar război.

— Unde-i *Victory*?

Hardy întinde brațul.

— Acolo, în radă, sir. Departe. Abia poate fi deslușită în soiul acesta de ceață.

Nelson nu o zărește deloc. Ofițerii generali coboară spre debarcader, pe o scară de piatră care a devenit vestită, o șalupă îl așteaptă acolo pe amiral. La ora 3, treisprezece lovituri de tun și un pavilion albastru ridicat la arborele mare al navei *Victory* fac cunoscut că amiralul comandant al flotei din Mediterana se află la bord. Este vorba de un fel de formalitate, căci Nelson nu va rămîne pe *Victory*, el va urca la bordul navei *Amphion*, cu ea va porni la drum. *Victory* nu este încă deplin pregătită, lipsește o parte din echipaj și apoi mai este flota din Mediterana, oarecum împrăștiată pe mare — unele

¹ Cazărmiile marinei regale.

nave se găsească la Gibraltar, altele la Malta ori aiurea — va trebui adunată, se va sta de vorbă cu comandantul de escadre, vor trebui alese bazele, pe scurt, pregătit teatrul bătăliei, iar pentru aceste preliminarii Nelson preferă o fregată.

La Portsmouth, în High Street și South Parade, mare înfilceală de trăsură de poștă și trăsură particulare, iar zeci de căruțe cu livrări, trase de cai vînjoși, se îndreaptă spre pontoanele de îmbarcare, unde descarcă muni de lăzi și baloturi, în timp ce hamalii însărcinați să ducă bagajele ofițerilor urlă pentru a-și croi drum. În gloata aceea, noul secretar al lui Nelson simte că înnebunește. O întreagă parte din mobilierul destinat apartamentelor amiralului pe *Victory*, mai exact o sofa și un fotoliu, la care el ar fi spus că ține mult, sînt de negăsit, ca și lenjeria de masă. Vinul din rezerva personală a fost îndreptat, din greșeală, spre clădirea Vămile, cușeta lui a rămas într-o căruță trimisă Dumnezeu știe unde. Să nu ne pierdem capul, toată dezordinea aceea avea să fie înlăturată a doua zi. Iar peste alte două, străzile Portsmouth-ului aveau să-și recîștige liniștea, să pară chiar pustii... Dar în seara și în noaptea aceasta, cîteva ore încă de fericire brută pentru marinarii bătrinei și glorioasei Navy, beție și femei, ce vreți, peste cîteva săptămîni vom fi poate morți, hăcuți pe punțile acestor frumoase nave ori înecați, luncînd spre abisuri. „Pe mormîntul marinarului nu înfloresc trandafiri“...

Fregata *Amphion* a ridicat ancora, dimpreună cu alte nave, simbătă 21 mai 1803, pe ploaie și briză puternică dinspre nord-est. Scrisori scurte — amiralul avea atîtea de făcut! — își începură lungul și anevoiosul drum, pe mare și uscat, spre noua locuință a Emmei, Clarges Street, Londra. Prima purta chiar data zilei de pornire, ora prînzului: „Crede-mă, te rog, scumpa mea Emma, deși sînt fericit că părăsesc acest groaznic Portsmouth, logănarea navei mă face să simt, cu cruzime, că nu mai viețuim pe același element“. Peste cinci zile, glasul ființei tubite părea și mai depărtat: „Iată-ne acum în mijlocul golfului Gascogne. Nimic altceva în afară de cer și mare...“

Doi ani fără a cobori pe uscat

LA FINELE PRIMĂVERII ANULUI 1803,

Franța era o țară uriașă. Douăzeci și opt de milioane de locuitori (Marea Britanie avea cincisprezece), a cincea parte a populației din Europa. Prin adăugarea cuceririlor : patruzeci și cinci de milioane ; în trei săptămîni, fără să se lovească de nici o rezistență, Mortier ocupase Hanovra¹ pînă la Elba. Nici o Putere nu cutezase a face vreo mișcare. Supremația militară a francezilor era strivitoare, absolută. Cine i-ar mai fi putut ține piept lui Bonaparte ? Anglia. Dar și ea... Războiul împotriva Angliei, un război popular. Angliei trebuia să i se dea o lovitură în inimă, asta trebuia, plus operațiile de detaliu, de diversiuni îndepărtate : Bonaparte avea să se ducă la Londra, să dicteze englezilor legea comună a popoarelor și a regilor.

Dar pentru asta mai trebuia traversat și Canalul Minciei.

Consulul ales pe viață știa că flota de război franceză nu era în stare să-i răpească Angliei stăpînirea mării ; totuși, opinia publică — pe vremea aceea se spunea poporul francez — voia să asiste, neapărat, la o acțiune. Atunci ? Atunci Bonaparte s-a reîntors la ideea aceea a flotilei. La navele cu fundul plat.

Flotila de invazie din 1801 putrezise la Boulogne, nu mai era nimic de făcut. Avea să fie construită o alta, asta se și făcea. Se construia cu rivnă nu numai pe țărmul mării, dar și la Paris, la Saint-Germain, la Compiègne, pînă la Colmar și Strasbourg. Abia construite, navele coborau pe riuri și canale pînă la fluvii, iar mai departe pînă la gurile lor, de unde luau direcția Bou-

¹ În germană : Hannover ; capitală a vechinului stat german cu același nume, din Saxonia de Jos, guvernat o lungă perioadă de regi englezi și menținut sub stăpînirea Angliei (cu excepția anilor 1803—1814, cînd Hanovra a fost ocupată, apoi dezmembrată de francezi) pînă în 1866, cînd a trecut la Prusia. (N.T.).

logne, înaintind foarte aproape de țărmuri, chiar de-a lungul lor. Croaziera engleză nu era niciodată departe, dar bateriile de coastă îi ocroteau drumul. Acțiune de mai mare anvergură decât cea din 1801, iar concentrarea de la Boulogne era și ea mult mai importantă. În estuarul Liane și într-un bazin mare, săpat în numai câteva luni, francezii îngrămădeau navele de debarcare pe cîte nouă, zece rînduri lățime; au mai umplut și alte porturi ca Etaples, Wimereux, Wissant, Montreuil, Ambletouse și, mai la nord, Calais, Gravelines, Dunkerque, Nieuport, Ostende, Vlissingen; coasta franceză urca foarte sus; pînă la gurile rîului Escaut pe care Anglia nu suferea deloc să le vadă franceze.

— Vreau, spusese Bonaparte, o flotilă de aproximativ două mii de unități.

Pretutindeni, zgomotul ciocanelor. Francezii construiau *șalupe-canoniere*, ca în 1801, și *canoniere*, de fapt asemănătoare, nave mici de 20, 25 de metri, cu greement de bricuri sau lughere, fiecare cu cîte patru tunuri de 12 sau 24 și capabile să transporte o companie de infanterie. Mai erau lansate în număr mare *penişele*¹ fără punte, minuite mai ales cu ajutorul vislelor — toate vase cu pescaj mic și fund plat, robust, bun pentru eșuări pe plajele engleze, de pe care soldații ar fi putut sări ușor pe uscat, sub acoperirea tunurilor din ambarcațiuni.

Amiralul Bruix, fost ministru al Marinei, fusese numit comandantul flotilei, dar Bonaparte ținea să aibă el înțîietate și îl bombarda cu mesaje: „Am nevoie de o armată cu dublu țel, adică marinari-soldați“, și crea „batalionul marinarilor Gărzii“. Pe țărm era construită o gigantică tabără din lemn; grenadierii și voltijorii erau trecuți la visle cîteva ore, zilnic. „Cei care nu vor putea merge în radă vor visi în port“. Pe măsură ce soseau, navele erau constituite în secții, divizioane, escadrile, afectate, fiecare, transportului unei unități determinate. L-am mai întîlnit pe Pierre Forfait, inginer, care încă din 1798 susținuse adoptarea ambarcațiunilor cu fund

¹ Barcaze mari nepuntate.

plat, inventate de Muskeyn. Acum, Forfait era mai entuziasat ca oricind :

— Vom avea, în sfârșit, o flotă în stare totodată să transporte o armată și să-și croiască un drum prin flota inamică. Micile noastre nave se vor concentra, la nevoie, câte douăzeci, cincizeci, o sută, pentru a ataca o navă engleză. Manevrind bine și cu repezițiune, datorită vîslelor, și trăgînd la rasul apei cu tunurile lor de calibru mare, vor veni de hac mastodontilor. În rest, vor mai avea oare nevoie să lupte ? O zi de calm desăvîrșit și vor putea trece cu ajutorul vîslelor, în timp ce navele engleze s-ar pomeni de-a dreptul imobilizate. Sau, de ce nu, sub obrocul unei nopți fără lună ?

Ofițerii de marină francezi, cei mai mulți, ridicau din umeri. Amiralul duce Decrès, ministru al Marinei, spunea cu voia să-l asculte că ideile lui Forfait și ale fanaticilor săi erau „monstruoase, paradoxale, absurde : concepții pe cît de false pe atît de dezastruoase“. Insuși Bruix nu părea entuziasmat. Dar Bonaparte hotărîse.

Niște fregate ale croazierei engleze angajaseră într-o hărțuială cîteva nave ale „flotei de invazie“, care se aventuraseră la cîteva mile de coasta franceză în cursul unor exerciții, iar zvonul se răspîndise în tot Regatul-Unit. Ca și în 1801, populația se înfricoșă : la Torbay, Hull și în Scoția s-a putut chiar asista la unele scene de panică ridicole. Interpelat în Camera Comunelor, guvernul Addington a luat măsuri spectaculoase : de data aceasta nu mai era vorba, ca în 1801, de a pregăti opinia pentru tratative de pace. Așa cum urma să vedem în 1940, cînd Hitler avea să-și pregătească operația „Leul de mare“, echipe construiau pe litoralul englez forturi mici, turnuri de pază, presărau pe plaje obstacole, erau pregătite trupe auxiliare, o armată de rezervă. Ca și în 1801 (și, ca mai tîrziu, în 1940), prin orașele și țiguri, uneori chiar mai departe de țărm, puteau fi văzuți bărbați de toate vîrstele făcînd exerciții cu ciomege. Guvernul strîngea o flotilă de canoniere, pentru a face față navelor de debarcare ale francezilor.

Ca și căpeteniile navale franceze, șefii de la Amiralitate ridicau din umeri. Nu că l-ar fi crezut, cumva, pe

Bonaparte incapabil să treacă Pasul Calais, dar nu aveau încredere în forturile acelea mici, în trupele auxiliare și în canonierele mici. Ei socoteau că cea mai bună metodă de a ține departe pericolul invaziei era menținerea croazierei engleze cât mai aproape de coastele franceze. Mai socoteau — iar ideea avea să-i vină curînd și lui Bonaparte — că șansa (după părerea lor, minusculă) pentru flotila franceză de a traversa Pasul Calais nu se putea ivi decît dacă francezii aveau să provoace un angajament naval de anvergură în alt punct, operație care ar fi eliberat, pentru scurt timp, strîmtoarea. Învățătura: să fie împiedicate forțele navale franceze să iasă din porturile lor pentru a se grupa. Keith primise ordinul să aștepte în Marea Nordului, Cornwallis stătea în largul portului Brest, iar Nelson fusese trimis să țină sub supraveghere Toulonul.

Numele navei *Victory* a și străbătut două secole. O puteți vedea la Portsmouth, Royal Dockyard, de la orele 10,30 (11,30 duminică) pînă în amurg. Impresionantă, desigur, prin încremenirea-i mută și prin liniștea păstrată de vizitatori. Dar cu velele desfășurate ar fi trebuit ca să fie admirată, așa cum a văzut-o Nelson țîșnind din ceața subțire a unei dimineți de vară, în largul coastei provenșale. Coca înaltă, vopsită în negru, cu benzi albe orizontale pe liniile buterilor. Era moda lansată de doi sau trei ani de către Nelson, *Nelson fashion*. Trei mii de metri pătrați de velatură. Nu zburînd pe mare ca un cliper¹, ci tăind valurile cu forță. O sută zeci tunuri, nouă sute de oameni la bord, totuși navă cu bune calități nautice, manevrînd bine la toate vitezele. Este drept că navele acestea de prim rang nu depășeau șazeeci, șazeeci și cinci metri, lungimea unui modest cargou, din zilele noastre. Dar ele erau stăpîne pe mare și, pînă la urmă, chiar pe uscat. Șazeeci de metri: în mina lui Nelson un pumnal strășnic.

Plecat din Portsmouth, la bordul fregatei *Amphion*, cu mai multe nave mari, Nelson o pierduse din vedere

¹ Velier foarte rapid, de cursă lungă, folosit în secolele trecute.

pe *Victory* în timpul unei furtuni la sud, de golful Gascogne, dar asta nu avea importanță, căci o întâlnire fusese fixată în largul portului Toulon. Pătrunzind în Mediterana, Nelson începuse printr-un tur de pistă (Malta, Sicilia, Napoli, apele Sardiniei și ale Corsicii), pentru a situa, aduna sau deplasa toate navele britanice prezente pe această mare și trecute, din momentul acela, sub ordinele sale. Apoi, direcția nord, și o regăsise pe *Victory* — care între timp fusese la Malta. El își arboră marca la arborele mare al acestei nave, la 30 iulie 1803. Aici începe o operație navală fără precedent, prelungită în timp și spațiu, a cărei ultimă consecință avea să fie, după doisprezece ani, căderea lui Napoleon.

Pe cînd Sănt-Vincent se numea încă Jervis, el dăduse un consemn care, după părerea sa, trebuia să-i asigure marinei regale o izbîndă totală în războiul împotriva Franței: echipajele să nu fie lăsate în neactivitate, să fie permanent determinate să trăiască pe mare și pentru război; instrucția să-i țină întruna cu sufletul la gură și chiar să-i istovească; de asemenea, o disciplină de fier, care să nu cunoască iertarea și indulgența. Aceeași exigență și față de ofițeri, subordonare fără șovăire, nici murmur, să nu trăiască decît pentru a-și îndeplini serviciul. „În chipul acesta Royal Navy avea să devină o mașină de război la fel de bine pusă la punct ca și armata lui Frederic cel Mare“. Chiar devenise, ori aproape, dar nu numai datorită acestei severități extreme; se iviseră numeroși ofițeri de marină, inferiori, superiori și cu grade înalte, care își arătaseră valoarea; așa sînt timpurile, bune sau proaste. Nelson știa că trebuie să formeze echipaje adevărate pornind de la adunătura pe care o îmbarca la începutul campaniilor sale, dar dobîndise rezultate bune, umanizînd întrucîtva principiile de fier ale lui Jervis. Am mai văzut lucrul acesta și îl vom vedea mai bine, îmbarcați cu el la bordul navei *Victory*. Doi ani, fără să cobori pe uscat! Cîți oameni ai mării din zilele noastre mai trăiesc asemenea aventură?

Nelson era furios cînd citea în vreo gazetă că el „ținea blocus-ul din Toulon“.

— Eu nu blochez escadra franceză în portul acesta. Dorința mea cea mai fierbinte este să o văd ieșind. Și adesea mă îndepărtez destul de mult, pentru a o ispiti să se urnească din loc. Căci atunci aş strivi-o.

Croaziera : Toulon, Gibraltar, Italia pînă în Sicilia, Toulon. În fața acestui port, mereu două fregate rapide fac de pază.

Cîtiva intimi ai amiralului — dacă asemenea cuvînt poate fi folosit cînd este vorba de un zeu, căci astfel este socotit un amiral englez la bordul navei sale — țineau un jurnal, simțind prea bine că viitorul avea să-l prețuiască.

Apartamentele lui Nelson erau, pentru o navă din epoca aceea, vaste și confortabile. Patru încăperi la pupa, sub cele ale lui Hardy, căpitanul de pavilion : un birou, un careu (pentru recepții), o sufragerie, un dormitor. Biroul, în care Nelson lucra cu secretarii săi, avea cinci metri lungime și patru lățime ; primea lumină de afară prin nouă ferestre-ghilotină care dădeau spre pupa. Două uși se deschideau spre sufragerie (zece metri pe cinci), de unde o scară conducea direct la dunetă ; alte două uși ale sufrageriei dădeau spre un culoar care, la rîndu-i, ducea la bucătărie și oficiul-cămară. O pînză vopsită în carouri albe și negre acoperea pereții. Dormitorul lui Nelson avea șase metri pe patru. În afară de cușeta amiralului, un divan și un pat de fier pliant, o masă, mai multe gheridoane, scaune, o comodă, un lavabou, totul în acaju, în stil georgian, solid, funcțional, dar elegant.

Ca mulți oameni de acțiune (printre care și Bonaparte), Nelson nu se odihnea regulat ; dormea cu întreruperi, cite puțin, și ziua, și noaptea. Dar, neabătut, în fiecare dimineață la ora șase, fidelul Tom Allen intra, cu o lampă în mînă, în dormitor :

— Sir, este ora șase. Cerul pe trei sferturi noros, briză bună dinspre nord-est. *Victory* se îndreaptă spre vest cart nord-vest.

Mutatis mutandis, după împrejurări, bineînțeles. La ora 6,45, gustare în sufragerie, de obicei în compania lui Hardy, a medicului, a secretarului personal, a capelanului și a doi sau trei ofițeri, cîteodată doar a unuia,

potrivit zilei respective. Meniul : ceai, fripturi, limbă rece și caldă sau altă carne. La bordul navei *Victory* existau mereu apă potabilă și hrană pentru patru luni, pentru statul major și pentru echipajul de nouă sute de oameni.

După gustare, plimbarea de o jumătate de oră pe punte, dacă vremea era frumoasă sau măcar acceptabilă. Apoi, la lucru. Lui Nelson îi plăcea să-l înceapă în tovarășia secretarului său și a capelanului care era și interpret. Amindoi se numeau John Scott.

— Ca să-mi fie mai ușor, spusese Nelson capelanului, îți voi zice Doctore.

— Dar, sir, nu sînt doctor.

— Vei fi, cu siguranță.

Într-adevăr, așa s-a întimplat la Cambridge. Celălalt Scott, secretarul, scotea atunci dintr-un sac mare de hîrtie tot ceea ce ultima poștă adusese ca texte redactate în limbi străine : scrisori, ziare franceze, pamflete împotriva Angliei, rapoarte ale unor emigranți francezi sau spioni italieni. I le dădea lui Nelson, care se uita peste ele, trecîndu-le apoi capelanului :

— Vezi-le și dumneata, Doctore.

Acest John Scott avea să devină doctor în teologie, nu în medicină ; din fericire, căci înfățișarea lui l-ar fi speriat pe bolnavi : era scheletic și de o paloare cadaverică. Dar știa perfect aproape zece limbi. Din pasiune. Ca un vultur se arunca asupra cîte unei hîrtii întinse de amiral și traducea ; între timp, celălalt John Scott scria. Și unul și celălalt au notat că un lucru îi uimise : amiralul, atît de puțin înzestrat în privința învățării limbilor — să ne amintim cît de repede fusese nevoit să abandoneze studiul francezei — desprindea adesea, din numai cîteva cuvinte pescuite ici, colo, sensul general al textului.

La ora 3,30 după amiază, o baterie de tobe, denumită „Rosbiful bătrinei Anglii“, vestea dejunul amiralului. Aceiași comeseni ca și la gustare, uneori chiar două-trei persoane în plus. În general, trei feluri ; apoi deserturi variate. De asemenea, trei-patru sorturi de vin, printre care totdeauna vinuri de Bordeaux și șampanie. Unul

dintre comesele permanente a notat că, în ce-l privea, amiralul se arăta sobru — ades nu mânca decît o bucată de ficat sau o aripă de pasăre cu macaroane și totdeauna foarte puțin sărat. Un pahar de șampanie în timpul mesei, apoi trei sau patru pahare de vin — „niciodată mai mult“. Niciodată mai mult? Știm acum ce trebuie reținut în legătură cu Nelson și băutura. Drept este însă că în croazieră sau în timpul operațiilor a băut totdeauna cu măsură.

După masă, cafea și lichioruri. Apoi, cînd timpul o îngăduia, o plimbare de un ceas pe punte — totdeauna la pupa, se înțelege — în timp ce o orchestră cînta. Și din nou la lucru. Ceiul era servit cu puțin înainte de ora 19,00, după care Nelson întreținea o atmosferă de salon, „iar dacă cineva nu se simțea în largul său, aceasta nu se putea întîmpla decît din proprie vină, în-țr-atît se arăta amiralul de simplu, de politicos și de uman, cu toată gloria și distincțiile care îl acopereau“. La ora 20,00, pahar mare de punch, cu tort sau biscuiți, apoi fiecare îi făcea amiralului urarea de noapte bună. Doctorul a notat că, din douăzeci și patru de ore, sir Horatio își petrecea pe punte aproximativ șase ore, „niciodată destul de bine îmbrăcat“.

Altfel, picior bun, ochi bun (unul singur). În cea mai mare parte a verii lui 1803 Nelson nu s-a plîns nici de vedere, nici de sănătate. De altfel întreaga flotă era sănătoasă. „Astăzi, 24 august, pot raporta că în toată flota din Mediterana doar șase oameni sînt la pat“. Era, pentru vremea aceea, un record, fără îndoială. Obținut, în bună parte, mulțumită antiscorbuturilor — lămîie, ceapă — prescrise de Nelson în meniurile echipajelor. A vegheat la cumpărarea lor în Sicilia, de asemenea a urmărit ca fregatele-curier să aducă și ele în timpul croazierei tot ce trebuia. Simț umanitar, însă și — sau poate mai ales — convingerea lui Nelson că a nu avea decît echipaje sănătoase era la fel de util ca și a fi stăpîn pe tunuri bune.

În vara aceea din 1803, Nelson era fericit și pentru că primea vești bune de la Emma, care îi povestea cum se străduia familia Nelson să-i îndulcească singurătatea.

Fusese primită cu multă afecțiune în familia fratelui pastor, apoi în cea a surorii căsătorită Matcham.

Reintors la Paris după inspectarea taberei de la Boulogne, Bonaparte și-a pus o serie de întrebări. Oare navele cu fund plat reprezentau cu adevărat soluția ideală? Erau ele în stare să traverseze Pasul Calais prin surprindere ori prin forță, dacă vreo escadră engleză s-ar fi găsit pe-aproape? În noiembrie 1803, consulul ales pe viață își deschidea inima în fața contraamiralului Ganteaume, amiral comandant al regiunii Toulon: „La Boulogne domnește o activitate intensă și sper ca la mijlocul lui ianuarie să pot avea 360 de șalupe-canoniere, 500 de canoniere și 500 de penișe; fiecare penișă să poarte un obuzier de 36, fiecare canonieră un tun de 24 și fiecare șalupă-canonieră trei piese de artilerie de 24. Spune-mi părerea dumitale despre această flotilă. Crezi că ne va aduce pe țărmurile Albionului? ¹ Ea poate duce 100 000 de oameni. Opt ore ale nopții, care ne-ar fi prielnice, ar putea decide soarta universului“.

Bonaparte, deja foarte autoritar și prea puțin dispus să accepte sfaturi, avea totuși încredere în Ganteaume, pentru că el fusese cel care, cu patru ani în urmă, îl adusese din Egipt, trecind prin croaziera engleză la bordul fregatei *Mulron*. Ca majoritatea marinarilor, Ganteaume nu credea în șansele de izbândă ale ambarcațiunilor cu fund plat într-o luptă angajată cu o escadră engleză. „În ultima analiză, îi scria el lui Bonaparte, consider expediția flotei — dacă nu imposibilă — cel puțin extrem de riscantă; succesul ei nu poate avea loc fără vreun eveniment mai important, imposibil de prevăzut“.

Imposibil de prevăzut? Cuvântul imposibil nu este francezesc; Bonaparte gindește că el poate prevedea totul. Abia a primit răspunsul lui Ganteaume (care propune, fără prea mare precizie, ca „o escadră ușoară“ să surprindă navele engleze care mențin blocus-ul de la

¹ Denumirea celtică a Marii Britanii, din pricina albului fa-
lezelor sale (Albion vine de la latinescul *albus*: alb). Uneori, ter-
menul era folosit pentru a desemna în sens ironic Anglia. (N.t.).

Boulogne și să le îndepărteze din strâmtoare timp de patruzeci și opt de ore), că imaginația consulului a și făurit un adevărat plan. Să le fie răpită englezilor suveranitatea în Marea Nordului „pe un răstimp dat“. Da, iată singurul mijloc de a croi drum flotilei. Dar — Bonaparte se arată aici mai puțin visător decât Ganteaume — asta nu-i treabă pentru o escadră ușoară ; este nevoie de cel puțin două escadre reunite. Iată deci planul sau mai bine-zis cele trei planuri : 1) escadra din Toulon ridică ancora la 11 ianuarie (data a și fost fixată), își alătură în trecere de la Rochefort (care va ridica ancora în timp util) în largul porturilor Cadix sau Lisabona și va porni cu ea spre Boulogne ; 2) sau, aceeași operație, dar joncțiunea să aibă loc la insula Aix (în fața portului Rochefort, în trecătoarea Antioche) ; 3) sau escadra de la Rochefort să fie cea care pornește prima (tot la 11 ianuarie) și se duce la Toulon ; apoi cele două escadre ridică ancora de la Toulon, trec de Gibraltar și ajung în fața portului Boulogne în aprilie. Între timp, escadra de la Brest trebuie să forțeze blocus-ul lui Cornwallis, astfel încît escadra să nu poată intercepta forța navală venită de la Toulon. Iar această forță va trebui să facă în așa fel încît să-l înșele pe Nelson în privința destinației sale : să se prefacă, de pildă, că pleacă spre Egipt. Cum anume ? Vom vedea mai târziu.

Din nou consultat Ganteaume scrie că soluția numărul doi (joncțiune în fața portului Rochefort) i se pare cea mai nimerită. Dar se îndoiește de faptul că sosirea în Canalul Minecii a escadrelor din Toulon și Rochefort reunite, douăzeci și patru de bastimente în total, ar putea trece neobservată de englezi. Trebuie așadar ca din aceste două escadre să fie alese navele cele mai rapide și să se constituie o escadră ușoară (ține la asta !), care să apară inopinant la Boulogne. „Mă voi gîndi“, a spus Bonaparte. Oricum, rolul principal îl va avea escadra de la Toulon.

Într-o scrisoare a lui Nelson către Saint-Vincent găsim : „Nu rideți, am rău de mare“. S-au dus frumoasele zile de vară. Mediterana își arată în fiecare dimineață înșurubările ei valuri. Conștiincios pînă în cele mai mici

amănunte ale vieții sale de marinăr, Nelson își nota într-un carnețel negru presiunea barometrică, temperatura aerului, forța și direcția vîntului, starea mării. „În ce privește vremea, am un barometru care nu dă greș, ciotul“.

Dar mai există o temperatură pe care Nelson, în pofida distanței morale imense ce desparte *prova de pupa*, pe orice navă de război, a apreciat-o totdeauna cu multă pricepere : cea a moralului echipajului. Contrar tezei lui Jervis, exercițiile istovitoare și pisica cu nouă cozi nu ajung pentru a menține în formă niște oameni, care luni de zile nu au în fața ochilor decît cerul și marea. Pentru a le prilejui bucuria de a zări măcar niște țărături, amiralul schimba direcțiile croazierei : Toulon—Villefranche (poate fi ceva mai frumos ?), apoi Rosas și Barcelona, după aceea Minorca, Majorca, Sardinia, Corsica. „Sau să mai arunci ancora ici, colo, două, trei zile — nota Nelson — și să trimiți în port o șalupă să cumpere ceapă și alte alimente. Să existe mereu la bord carne bună de oaie pentru bolnavi, de vită cînd se poate, și apă proaspătă în abundență. Iarna, doar jumătate din rația de vin și groguri“.

Nelson a trimis fregate să aducă portocale din Malta ; a trimis la Malta — unde se fabrica și se stoca, plînea pentru flotă — un contraamiral însărcinat să vadă pentru ce plînea ajungea mîncată de gîrgărițe ; a cerut autorităților din Gibraltar să trimită mai multă brînză, cacao și zahăr și mai puțin orez, căci oamenilor li se făcuseră lehamite de atîta orez. Lehamite li se făcuseră și de unele delapidări săvîrșite de către superiori, care nu le scăpau, și de aceea Nelson a combătut cu asprime corupția. Într-o zi a chemat pe un căpitan care ceruse un bon de casă pentru cinci vite și șase saci de fîn.

— De ce atîtea furaje, de vreme ce vitele sînt tăiate imediat ?

A fost sancționat un căpitan de cargou care ajunsese în Malta cu numai a opta parte din încărcătura de cărbune luată din Anglia. Cam întrecuse măsura ! Nelson a comandat în Anglia — croaziera mai poate dura mult — pulovere pentru marinarii, mai largi de trei degete și mai lungi de zece, ca să nu iasă din pantaloni cînd sînt

trimiși pe vergi. „Furnizorul celor pe care le aveam ar trebui spânzurat“. Iată o imprudență : dar dacă era chiar Davidson ?

În ciuda răului de mare, ceasuri în șir de lucru cu secretarii. Scrisorile soseau neregulat, uneori cu întârzieri uriașe. La 6 octombrie 1803 Nelson primea ordine date din 24 august. Înainte de scrisorile Emmei deschidea plicurile oficiale. Ea îi spunea că i-a scris primului-ministru Addington, pentru a-i cere să i se acorde o parte din pensia soțului, fost ambasador. „Pot menționa că m-am străduit să fac tot ce mi-a stat în putere pentru a-mi servi regele și țara. Chiar și flota, o spun în lumina adevărului, nu ar fi ajuns în Sicilia, dacă nu aș fi avut norocul să mă pot adresa reginei Neapolelui și să obțin instrucțiunile ei secrete ; de-aici a decurs refacerea flotei din Sicilia și tot ce a urmat cu atîta glorie pe Nil“. Nici un răspuns. Și atunci, o scrisoare către sir Scott, prieten al lui Addington : „Rugați-l pe domnul Addington să se gîndească la mine, care fără ajutorul său mă voi găsi într-o mare încercătură“. Nici un răspuns. Scrisoare vicepreședintelui Ministerului Comerțului (Board of Trade) : „Cei care se află la putere nu vor să-mi facă dreptate, deși buzunarele miniștrilor sînt pline de fonduri secrete“. Era adevărat, dar... din partea ei, o stîngăcie. Nici un răspuns. Emma întreprinse lucrări la Merton, iar Davidson însărcinat cu girarea bunurilor ei găsi că face cheltuieli prea mari. O scrisoare seacă de-a lui Nelson către Davidson punea lucrurile la punct : nici vorbă ca cineva să se opună intențiilor Emmei Hamilton ; să facă așadar la Merton cele convenite. Amiralul unei flote mărețe și costisitoare, de care avea să depindă probabil viitorul Regatului-Unit, nu putea fi decît sîcîit de asemenea constatări privind cîteva mii de lire.

Din fericire, veștile cu privire la micuța Horatia erau bune. De dimineața pînă seara alerga și-i mergea gura. „Ce mult mi-ar place să-i ascult sporovălala !“ Nelson află cu plăcere că părea să aibă un temperament viol. „Ca și mama ei, scrie Emma. Dacă nu-i faci pe voie, se infuriе“. Vaccinul contra variolei i-a pricinuit dureri mari la braț. „Am visat noaptea trecută, scria amiralul flotei engleze din Mediterana, că Horatia mă striga :

„Tată!» și îmi arăta brațul ei micuț“. Îl vedem așadar pe Nelson topindu-se tot mai mult după copila aceasta. Avu grijă să-i trimită avocatului său o scrisoare „foarte secretă, o deschideți numai dumneavoastră“, care conținea un codicil la testamentul său. Horatia trebuia socotită fiica lui adoptivă și avea să-i poarte numele. La momentul potrivit trebuia să i se găsească un soț bun. Avea să primească și dotă. Iar pentru prezent, o recomandare făcută Emmei, repetată în două scrisori : să fie pusă în jurul riului o plasă trainică, pe toată porțiunea în care traversează parcul casei din Merton, pentru ca nu cumva să se inee fetița.

„Cînd vei fi ducesă de Bronte — ducesa mea —, scria Nelson, de nimic altceva nu o să-mi mai pese!“ În toiul treburilor, al marilor răspunderi, același vis : retragerea la Bronto „sub un castan“. Dar iată că visul primi deodată o lovitură de măciucă. Nelson știa — în fapt era singura veste primită de la Bronte după o absență de îndelungată vreme — că intendentul său de acolo, pe nume Graeffe, murise „cu tristețea, notase omul acela deosebit, că nu voi mai fi pentru a primi într-o zi pe duce și ducesă“. Nelson ceru și alte informații prin Gibs, bancherul său devotat ; acest Gibs străbătu — în parte călare — drumul pînă la Bronte, dincolo de vulcanul Etna, pentru a vedea cu ochii săi pămîntul și locuința. „Castelul“, precizase Graeffe însărcinat cu construcția. Ei da, și ce castel ! O minune care costase ochii din cap. Gibs a înțeles atunci pe loc motivul, pentru care de cîțiva ani, ducatul nu aducea nici o lețcaie de venit. Fiindcă, îmbătat de gloria lui Nelson, Graeffe văzuse totul în proporții grandioase. Acum, văduva acestuia solicita o pensie de 200 de lire pe an, pentru ea și fiul ei orfan. Așadar, Nelson devenea din nou o glorioasă vacă de muls. Concluzia lui Gibs : „În doi, trei ani, după plătitul tuturor restanțelor, ducatul va putea aduce aproximativ 2 000 de lire anual, dar nici asta nu era prea sigur. Mai cuminte ar fi fost vinzarea lui ; pămîntul este bun, as putea găsi cumpărători“. Să vîndă Bronte ! A înnebunit Gibs ? Poți vinde un vis minunat ? Nelson clasă scrisoarea în dosarul Bronte. Și nu i-a fost dat să-l mai deschidă vreodată...

Celelalte vești din regatul Neapole nu erau deloc mai liniștitoare. Deprimat peste măsură, Ferdinand se gîdea să abdice în favoarea fiului său și să se retragă în Sicilia. Informată despre moartea lordului Hamilton și despre captarea întregii lui averi de către nepot, regina Maria Carolina îi trimise Emmei o scrisoare de condoleanțe : „Ceea ce m-a durut mult a fost chipul nu prea avantajos în care te-a rostuit“. A durut-o mult... Dar mai apoi, nici un cuvînt, nici cea mai palidă intenție de a veni în ajutorul fostei „sclave“ devotate și atît de mult îndrăgite ; toți cei puternici sînt la fel ; de îndată ce nu le mai ești de folos, încetezi să mai exiști. Alt detaliu (comunicat de către Hugh Elliott), legat de Maria Carolina : se pare că avea în momentul acela trei amanți, toți trei emigranți francezi, dintre care un fost colonel și un fost comandor.

Ultima știre a anului 1803 : amiralul de Latouche-Tréville a fost numit comandant șef al escadrei franceze din Mediterana. Nelson poseda o fișă despre acest personaj :

„Louis René Madeleine Le Vassor, conte de Latouche-Tréville, fiul unui comandant de escadră, a intrat în marină la treisprezece ani, în 1758 ; toate gradele și le-a cîștigat în lupte ; cîteva avataruri politice : deputat al nobilimii în 1789, internîțat în timpul Teroarei. În vîrstă acum de cincizeci și opt de ani, sănătate subredă din cauza frigurilor contractate în Indiile Occidentale“. Nelson nu-l iubea pe Latouche-Tréville, „un aristocrat¹ devenit republican“, spunea el. Îi purta pîcă mai cu seamă din pricina articolelor din gazetele franceze privind hărțuierile din 1801 în portul Boulogne : „Celebrul Nelson ținut în șah de către Latouche-Tréville“. Nelson dorea acum, mai mult decît oricînd, să vadă escadra franceză ieșind din Toulon. „Pare-se că domnul Latouche m-a bătut, nu-i așa ? Să vină !“

Binecuvîntate ierni însoțite de pe coastele provenșale, ierni legendare, nu ați fost la fel totdeauna. În ianuarie și februarie 1804, *Victory*, spintecind valurile, în fruntea unui șir maiestuos de nave, trecea în largul Tou-

¹ Aristocrat.

Ionului și al Genovei prin rotitoare furtuni de zăpadă. Nelson, destul de subțire îmbrăcat, ca de obicei, măsura duneta în sus și în jos, scrutind neconținut zarea prin lunetă. De îndată ce o fregată țisnea de după alba perdea ce acoperea marea, dădea ordine, punea întrebări: cine este? De unde vine? Latouche avea care de gând să iasă din Toulon? Nu. Dar poșta din Anglia, ce vești aducea? Oricum, de pe la jumătatea lui februarie, poșta aceasta părea ciudată; nu vom înțelege decît încetul cu încetul despre ce anume este vorba și numai din răspunsurile lui Nelson, căci scrisorile pe care le primea atunci le distragea. Era vorba de Emma, firește. La 10 februarie, Nelson spera că „orice primejdie a trecut”; la 14, era nerăbdător să afle știri privind sănătatea Emmei și nădăjduia că era perfect restabilă. Cîteva zile mai tîrziu *Royal Sovereign*, ajungînd la flota din Mediterana, aducea scrisori de la Emma, datate din 15 și 28 ianuarie. „Am avut o febră teribil de mare toată noaptea, avea să-i răspundă Nelson... Sărută pentru mine pe scumpa mea Horatia și pe cealaltă. Încuviințez numele pe care îl propui”. La cîteva zile după aceea, pe o foale de hîrtie nedatată, ideea se repeta: „Sărută pentru mine pe Horatia scumpa mea și pe cealaltă. Numeste-o Emma, dacă este fată”. Da, o fată a născut Emma, încă una, la sfîrșitul lui februarie 1804.

Nelson nu și-a regăsit liniștea decît după ce a aflat că, într-adevăr, Emma s-a restabilit după naștere. A trebuit apoi să aștepte pînă la 31 martie o altă scrisoare, adusă de fregata *Phoebe*. Emma se restabilise complet, dar micuța Emma nu mai exista. La vremea aceea noi-născuții mureau ca muștele, iar părinții se resemnau. Mult mai grav i s-a părut lui Nelson însă alt fapt: aceeași scrisoare îl vestea că Horatia (patru ani) a fost grav bolnavă, că avusese variolă. Din fericire, fusese salvată. „Dacă vreuna din voi două ar fi murit (Emma sau Horatia), eu mi-aș fi pierdut mințile”.

Nici un rînd din jurnalele și corespondența persoanelor din apropierea lui Nelson aflate la bordul navei *Victory* nu dau a înțelege că amiralul ar fi lăsat să se întrevadă, fie și o clipă doar, o vorbă sau atitudine, cum-

plitele griji care îl frământau. Unul dintre tinerii ofițeri, de curând înșurat, scria soției sale : „Regula pe care amiralul ne-a impus-o este aceea potrivită căreia, odată trecuți de stîncă Gibraltarului, orice bărbat îmbarcat devine un celibatar“.

Pentru a sărbători instaurarea imperiului, patrușprezece generali francezi au fost avansați maresali. Patrușprezece. Sînt adesea enumerați în manualele școlare franceze. Avansările din marină au făcut însă mai puțină vilvă : trei contraamirali au devenit viceamirali : Decrès, ministru al Marinei (a și rămas în postul acesta) ; Ganteaume, amiral comandant la Toulon (avea să comande escadra de la Brest) ; Pierre de Villeneuve, comandantul escadreii din Rochefort (o va păstra). Glorioși învingători precum maresalii ? Nu. Sînt cei trei învinși de la Abukir. Din vina lor sau nu, iată un lucru fără importanță ; dar sînt mareași. Are, totuși, Napoleon alți oameni la îndemînă ? Preferatul, speranța lui este Latouche-Tréville, care a și fost trimis la Toulon.

Tabăra din Boulogne continua să fie un stup zumzăitor, iar Napoleon se ținea la unul și același plan : escadrele din Toulon și Rochefort se vor uni și se vor avînta în direcția Canalul Mînceii, în timp ce escadra din Brest va distruge escadra engleză a lui Cornwallis. La 2 iulie 1804, împăratul îi repeta lui Latouche-Tréville ceea ce îi mai spusese lui Ganteaume : „Să ajungem stăpînii strîmtoării numai pentru șase ore și vom fi stăpînii lumii“. Peste două săptămîni, sosea la Boulogne — salutat de loviturile de tun — și trecea în revistă armata de invazie rînduită pe plajă pentru luptă. „Am aici mai mult de 120 000 de oameni, îl scria el maresalului Brune, și 3 000 de salupe și penișe care nu așteaptă decît un vînt favorabil pentru a duce vulturul imperial în vîrfurile Turnului Londrei“. Din nefericire timpul a fost peste măsură de neprielnic în ziua aceea — cer plumburiu, vînt, barometru în scădere, mare furtunoasă — astfel că Napoleon s-a oprit fătîș, cînd Bruix a hotărît defilarea unei părți din flotilă. Cum ? Îndrăznea să-i spun „nu“ împăratului ? În cîteva secunde s-a încîins între ei o discuție atît de aprigă, încît Napoleon și-a ridicat cravașa asupra lui Bruix care,

la rîndul său, și-a dus mîna la spadă. În final trecerea în revistă avu loc, în timp ce o ploaie mare se pornea, iar vîntul se preschimba în furtună. Pe sub cer zăbreliț de fulgere, șalupe, penişele, canonierele deviau în neştire spre coastă, ori se scufundau, marinarii și soldații erau azvîrlîți în mare. Două sute de victime...

Napoleon îl puse pe Latouche-Tréville să scrie la Toulon că intrucit „diferite părți ale flotilei nu putuseră fuziona” începutul operației împotriva Angliei se amîna cu o lună. „Întîrzierea aceasta nu poate fi decît avantajoasă, cu atît mai mult cu cît și nopțile s-au mărit”. Pînă una, alta, pentru a menține moralul trupelor și al națiunii, la Boulogne a avut loc o ceremonie spectaculoasă: distribuirea unor cruci ale Legiunii de onoare. În anii copilăriei am găsit în podul unei case de țară o poză de tip Epinal care immortaliza evenimentul. Napoleon pe un cal alb, ținînd în mîna o Legiune de onoare, și o sută de mii de soldați cu gurile deschise pentru a striga: „Trăiască Împăratul!”.

23 aprilie, ziua Sfîntului Gheorghe, este mare sîrbătoare în Anglia. Flamuri roșii flutură la biserici și pe monumente publice. În 1804, Amiralitatea alesese ziua aceea pentru a-l numi pe Nelson viceamiral al flotei albe, cel mai înalt grad la care avea să ajungă. A aflat lucrul acesta abia la 31 iulie. Calea veștilor rămăsese la fel de greoaie, de capricioasă. Cu puțin înainte, Nelson scrisese Emmel: „Ciudat război! Nici o bătălie”. La trei săptămîni după aceea, un număr din *Moniteur*, primit din Italia, îi dădu de știre că, dimpotrivă, avusese loc o bătălie, dar că el, Nelson, o pierduse.

Francezii nu văd cutare sau cutare eveniment la fel ca un englez (ori ca germanul, rusul sau chinezul), mai cu seamă dacă au luat parte la el. În iunie 1804, Latouche-Tréville îi scrisese ministrului Decrès, pentru a-i raporta că două dintre fregatele sale și un bric, aflate la ancoră în portul Hyères, se pomeniseră amenințate de către două fregate și o navă de linie engleze și că el pornise întreaga escadră pentru a le veni în ajutor. „Amiralul englez nu a zăbovit mult și a renunțat la proiectul său; și-a rechemat nava și cele două fregate angajate în

insule și a fugit. L-am urmărit pînă la căderea nopții ; se îndrepta spre sud-est. Dimineața, în zori, nu am mai văzut nimic“.

În corespondența sa, Nelson amintise de fapt despre această ieșire a flotei franceze, dar într-un alt fel : „Prietenul meu, domnul Latouche, se distrează uneori de-a baba oarba la ieșirea din Toulon : iese și intră ca un șoarece la gaura lui. În ziua de 14 el a ieșit cu opt nave mari și șase fregate, a făcut un salt pînă la capul Cepet, apoi s-a întors acasă. Mă afluam în larg cu cinci nave. Am manevrat velele, spre a mă opri locului și a-i aștepta atacul, deși nu credeam deloc că este vorba de ceva serios, ci pur și simplu de o *gasconadă*“. Nelson poreclise astfel micile ieșiri în larg, de antrenament, la care Latouche își supunea fregatele, pînă la marginea radei celei mari, unde staționau fregatele engleze de supraveghere. Uneori, cite un schimb de lovituri de tun...

Arhivele navale franceze nu vorbesc cu precizie despre ieșirea de la 14 martie. Este sigur că Latouche-Tréville a ridicat foarte repede ancora escadrei sale (în patrusprezece minute, a notat el), pentru a-și ocroti cele trei mici bastimente amenințate. Inferiori numericeste, amenințatorii englezi — o navă și două fregate — s-au retras. S-au retras spre grosul lui Nelson. Nelson pus pe fugă ? El care nu visa decît să se încaiere și care, după aceea, s-a străduit atît să încingă lupta ? Nici o precizare (distanța parcursă pe mare, drumurile urmate, durata exactă a ieșirii) nu a venit vreodată în sprijinul afirmației lui Latouche-Tréville. Era un marinar curajos, o dovedise, dar în ziua aceea își cam înflorise comunicatul — ce căpetenie războinică nu a făcut uneori la fel ? Iar că gazeta *Moniteur* transformase apoi ieșirea aceasta ambiguă într-o victorie, nimic mai firesc : cea dintîi armă a beligeranților este „întoxicarea“.

Ceea ce l-a infuriat însă pe Nelson a fost faptul că numarul acela al gazetei franceze fusese anume răspîndit în toată Europa. „Ai citit, probabil, i-a scris fratelui său amiralul, cum domnul Latouche m-a gonit și cum eu am fugit din calea lui. Păstrez documentul acesta și jur că, de voi pune vreodată mîna pe autorul articolului, i-l îndes pe gît“.

Cu mult înainte ca scrisoarea aceasta să ajungă la destinatarul ei, nimeni nu i-ar mai fi putut indesa ceva pe gît lui Lautoche-Tréville, întrucît murise în spitalul din Toulon — Nelson află vestea abia la sfîrşitul lui august —, din pricina frigurilor contractate în Antile. „Mort de frică, a spus cu răutate Nelson. Aş vrea să ştiu cine o să treacă în locul lui“. Cînd află că Villeneuve era omul în cauză, ridică din umeri :

— El a comandat, pe Nil, ariergarda. Nici nu s-a clintit în timpul bătăliei. Parcă aici se va clinti !

Dar dacă, totuşi avea să o facă ? Nelson îşi amintea foarte bine că la Abukir Villeneuve reuşise pînă în cele din urmă să iasă în larg cu două nave mari şi nouă fregate. Era el oare în stare să ridice ancora în mare grabă, noaptea — de ce nu — şi să o şteargă ? Dar încotro ? Spre Egipt ? Spre Marea Mîneei ? Nelson se plînsese Amiralităţii : „Nu sînt destul de informat asupra situaţiei generale“. Aşa, de pildă, oare ce se petrecea în Nord, de erau atît de înfricoşate populaţiile britanice — Nelson afla toate acestea din scrisorile trimise de familie — pentru ce continuau să fie speriate ? Şi de ce tot mai mulţi oameni de pază, cu toţii bărbaţi valizi, între cincisprezece şi şaiszeci de ani, înrolaţi în miliţiile de Apărare a O-mului ?! „Vecina mea, doamna Edwards, îi scria amiralului una din surorile sale, nu mai iese din casă şi nu mai îndrăzneşte să-şi trimită copiii la şcoală“. De necrezut. Sau, atunci, ce se întîmplă la Boulogne ? Cine comandă acum acolo ? Nici un răspuns. Să nu fi primit Amiralitatea întrebările ? Căci iată şi o tărăşenie : cuterul *Swift*, purtătorul scrisorilor escadrei, fu capturat de un corsar francez. „Toată corespondenţa capturată a şi fost trimisă la Paris“, anunţa, triumfătoare, gazeta *Moniteur*. Nelson închide ochii şi, cu durere, îşi închipuie că Bonaparte a citit ce scria el Amiralităţii. Dar, la urma urmei, n-avea decît. În toată corespondenţa aceea se găseau însă şi scrisorile către Emma, al căror ton îl cunoştea... De asemenea, o scrisoare pentru Davidson, cel căruia Nelson îi trimisese în mai multe rînduri instrucţiuni în legătură cu treburile Emmei. Iar el, nici un răspuns ! Oare de ce ? O scrisoare de-a Emmei va lămuri, în sfîrşit, pricina tăcerii aceluia : domnul Davidson luase iarăşi drumul puş-

căriei. De data aceasta se găsea nu la Newport, ci la Marshalsea. Pentru douăsprezece luni, ca în urmă cu douăzeci de ani. Ce nu riscă marii afaceriști! „A fost imprudent, răspunse Nelson. Nu s-a sfătuit îndestul cu nimeni. Doar i-am spus să nu se vire în politică“. Cu un an în urmă, Davidson trăsesse sforile pentru un scaun în Camera Comunelor. Acuzat de a fi corupt alegătorii dintre opozanți, își retrăsese candidatura, dar prilejul era prea bun pentru toți inamicii pe care și-i făcuse tocmai datorită reușitei sale, și l-au doborât. Nelson i-a scris: „Curaj, nu te da bătut! Un an trece repede. Voi veni să te văd la Marshalsea“. Dar zeii războiului, apoi lividele miini ale Parcelelor nu i-au mai îngăduit să o facă. Nu a încetat însă niciodată să-i scrie nefericitului prieten.

S-a scurs și vara anului 1804. Nici o invazie asupra Angliei, iar escadrele franceze stăteau în continuare tupilate în porturile lor. Și-atunci, mereu-mereu, croazieră. De patrusprezece luni nu mai coborise Nelson de pe navă. „Sînt mai obosit ca niciodată. Este adevărat că vreau să mor pentru țara mea, dar cui o să-i mai slujească dacă o să devin un invalid orb? Lună de lună observ cum îmi scade vederea“.

— Nu trebuie să ne mire că se întîmplă astfel, spunea medicul navei *Victory*. Amiralul a acceptat, în sfîrșit, să folosească un abajur verde la citit și la scris, dar își petrece mult prea mult timp pe punte privind prin lunetă.

Brusc, Nelson luă o hotărîre. Îi scrisese vicontelui de Melville, noul Prim Lord al Amiralității: „Cer o permisie de șase luni, pentru a-mi reface sănătatea“. Alt vis. Dar această șubredă sănătate de fier ți-o vei păstra-o pînă la capăt, Nelson. Mai puțin de un an de-aci înainte...

După ce fregata care îi ducea lui Melville scrisoarea s-a mistuit în zare, Nelson s-a simțit mai întîi cuprins de o disperată părere de rău. — Doamne, ce am făcut? Cine va asigura interimatul în Mediterana? Nelson îi propunea pe Bickerton, dar se va ține oare seama de părerea lui? Amiralitatea îl va prefera desigur pe Keith, atît de bine văzut, iar Keith nu e omul care să se in-

toarcă de unde a venit după un asemenea interimat : comandamentul în Mediterana este cel mai pizmuț de toți. Ce nebunie din partea lui să ceară permisia asta !

Nelson, singur între cer și mare — comandantul este totdeauna singur — nu poate, în pofida imaginației sale vii și sensibile, să-și reprezinte exact reacțiile mai-marilor din birourile Amiralității : „O permisie din motive de sănătate, știm noi cîntecul. Nu-i nici o grabă“. Concu-renții — Keith și alții — își au, firește, susținătorii lor acolo, pe loc, activi și stăruitori... Așa se întîmplă în virful oricărei ierarhii. Dar Nelson este Nelson, cu enormele și uneori insuportabilele sale cusururi, cu scandalul vieții sale particulare, dar și cu genialitatea ce nu-i poate fi tăgăduită. Amiralitatea nici nu ține măcar seama de ceea ce dușmanii lui Nelson se încapăținează să numească „eșecul de la Boulogne“ ; știu ei mai multe despre asta. S-a arătat vreodată Nelson, în împrejurările cheie, altfel decît curajos și, totodată, inteligent ?

— Nici o permisie pentru moment, o să vedem ce facem, dacă o să insiste. Ca să-l mai distrăm puțin, de ce nu i-am trimite două fregate, să intercepteze convoiul spaniol ?

— Dar atenție să nu plece cumva chiar el într-acolo ! Să nu-și părăsească postul din Mediterana.

— Ordinul va fi precis, spuse Melville. Eu îl voi semna.

Convoiul acela spaniol prezenta și el un anume interes. De proveniență din Montevideo, avea destinația Le Ferrol. La bord, doisprezece mii de piaștri, potrivit rapoartelor întocmite de agenți ; ca pe vremea galioanelor. Grozav ar fi să poți pune mîna pe asemenea „strînsură“, dar asta ar însemna un *casus belli* cu Spania, mai cu seamă dacă se încingea și o bătălie. Ce-are a face ! Și-apoi... cu atît mai bine ! De multă vreme Downing Street găsea iritantă, iar din punct de vedere strategic chiar primejdioasă, neutralitatea binevoitoare a Spaniei față de Franța, astfel că mai devreme sau mai tîrziu avea să se încheie o alianță. Și atunci, pentru ce să nu fie bruscată puțin situația ? Amiralitatea avea mină liberă.

Dușmanii lui Nelson stăteau mai departe la pîndă.

— De ce să nu lăsăm, cînd trecem prin fața portului Brest, o copie a ordinului pentru Cornwallis ? El ar avea o poziție mai bună pentru interceptare.

Și pentru partea de captură care, astfel, i-ar scăpa lui Nelson. Cuterul rapid care duce mesajul se numește *John Bull*. În largul portului Ouessant, copia este lăsată unei nave din escadra Cornwallis. Apoi, ordinul propriu-zis, lui Nelson, între Gibraltar și Toulon (în jurul datei de 13 octombrie, data este nesigură). După deschiderea plicului, Nelson răsufală ușurat. Bine că nu este aprobarea permisiiei... O, de s-ar împotrivi cei de sus ! De altfel nu ar fi pentru prima oară. Nelson nu pare iritat de faptul că nu se va duce, personal, să intercepteze convoiul spaniol. Mediterana, înainte de toate ! Acesta este acum — și din nou — obiectivul său.

— În privința piștrilor, însă, trebuie asigurată capturarea lor. De ce numai două fregate ?

El trimite trei, plus nava *Donegal* cu 80 de tunuri. Prea tirziu. Cînd forța aceasta „Nelson“ întilnește convoiul, sau mai curînd ce a mai rămas din el, Cornwallis a și operat. Zece minute de luptă. Uneia dintre navele spaniole i-a luat foc magazia cu praf de pușcă ; a explodat, împrăștiînd prin văzduh rămășițele oamenilor din echipaj, plus ale celor treisprezece femei pasagere ; celelalte nave s-au predat. Totalul capturii nu a fost dat în vileag, se știe doar că guvernul spaniol a ordonat represalii imediate împotriva bunurilor britanice, iar ambasadorul Angliei la Madrid și-a cerut pașapoartele. Războiul nu avea să fie declarat oficial decît la 12 decembrie.

Pentru Nelson povestea însemna o lovitură în gol și, înaintea ca zărilor să se deschidă în fața noii aventuri, un vînt uricios începu să bată. În ziua de 2 decembrie : H.M.S. *Swiftfire*, cu 74 de tunuri, venită din Anglia, trecu în largul Capului Saint-Vincent ; la bordul ei, contraamiralul Orde. Nelson îi arătă lui Hardy, căpitanul său de pavilion, mesajul.

— El vine să mă înlocuiască. Mai degrabă m-aș fi gîndit la alții. Se pare că are gută, că nici nu coboară din cușetă. Ciudată alegere. Spune-i lui Keats că voi lua măsuri să-mi fie transportate la bordul lui *Superb* o

parte din bagaje. Să fie pregătit, în orice moment, să mă ducă în Anglia.

S-au scurs cincisprezece zile și... nimic. Apoi un mesaj de la Orde. Nu el venea să-l înlocuiască pe Nelson : „Am fost desemnat să comand o escadră de cinci nave, care vor schimba pe altele din flota Mediteranei. Forța aceasta navală va menține blocus-ul din Cadix“.

— Vezi, Hardy, nu sînt scutit de nimic. Mi se iau cinci nave, dar în profitul cui ? Al celui gutos, care își va umple buzunarele în fața Cadixului. Saint-Vincent a și exploatat asemenea filon. Pe cînd aici, pentru noi, nimic. Dar acum nu-mi mai pasă, nu mai doresc altceva decît să mă întorc acasă. Voi pleca de îndată ce-mi va fi sosit succesorul.

Orde, gustosul, se tirăște în continuare la bordul lui *Swiftfire*. În sfîrșit, la 25 decembrie 1804, la căderea nopții, se întîlnește cu Nelson, îi predă personal — așa avea ordin — scrisorile Amiralității și cele din Downing Street. Nelson află că permisia de șase luni a fost acordată și că succesorul său interimar — se spune clar : interimar — va fi, cum el însuși a cerut, Bickerton.

Nimic în privința datei la care va fi predată comanda. Așadar, Nelson trebuia să hotărască. „Voi pleca, de îndată ce îmi va fi sosit succesorul“. Bickerton nu se afla de parte, el comanda o escadră din flota lui Nelson. Nimic mai simplu decît să-l cheme și să-i spună : „Preia interimatul“. Dar pesemne că Nelson s-a răzgîndit iarăși. Nu *sufără nimănui un cuvînt* despre permisia acordată și, toată lumea, la drum spre Toulon. Fregatele de pîndă au dat de știre că navele franceze îmbarcau trupe. Nelson nu era însă prea convins :

— Spionii vor să-și dea importanță, să-și justifice rostul. Semnalează „mișcări“ și pe urmă... nimic.

Flota patrula în fața Toulonului. Nici o mișcare. Nici măcar cîteva scurte ieșiri de exercițiu ca pe timpul lui Latouche-Tréville. Noaptea, marinarii englezi observau, cu ironic interes, rachete albe și albastre care se înălțau pe deasupra radei mari.

— Ce i-a apucat ? Se joacă de-a artificiiile ?

Patru, cinci zile de du-te-vino ; chiar o săptămână. Și tot nimic, în afară de rachetele acelea.

— Flota să se îndrepte spre Maddalena.

Insula Maddalena face parte dintr-un arhipelag mic situat la nord de Sardinia, în strimtoarea Bonifacio. Nelson instalase acolo o bază, bine situată strategic și strașnic de adăpostită. „Este o foarte bună groapă de ascuns o flotă“, spunea el. Până atunci, flota nu profitase de ea. Acum, Nelson voia să ajungă neapărat acolo. Cugătă : să-și ia ori nu această îngăduință ?

19 ianuarie 1805. Cer acoperit, vînt de nord-vest, mare rea. Zilele, scurte. Nelson a stat două ore pe punte, îmbrăcat subțire, ca totdeauna. La ora 3 după-amiază, a coborît să lucreze cu cei doi Scott, capelanul-interpret și secretarul. Peste zece minute intră ofițerul de cart, vădit tulburat :

— Sir...

Cele două fregate *Active* și *Seahorse* apăruseră în dunga zării. La verga lor, semnalul atît de îndelung așteptat : „Inamic pe mare“.

12

Cea mai mare vînătoare cu gonaci

LA 1 SEPTEMBRIE 1805, NELSON IL chemă pe Daru (Pierre Bruno, conte Daru, secretar general al Ministerului de Război) și îi spuse :

— Stați jos. Scrieți.

Și începu să-i dicteze planul campaniei din anul acela, campania de la Ulm și a soarelui de la Austerlitz. Avea să dicteze cîteva ore în șir : denumirile regimentelor, efectivele, itinerarele de marș, toate mișcările Marii Armate pe săptămîni întregi. Cifrele, datele, chiar și orele se urmau neîntrerupt, cu o precizie uluitoare. „Niciînd — a notat Madelin — nu s-a întimplat ca vreun om să comande pînă într-atît evenimentelor. Aproape că era

pe punctul de a indica și ora la care avea să fie tras primul foc de armă și ziua intrării în Viena⁴.

Napoleon dicta ordinele acestea din tabăra de la Boulogne, pe care se pregătea să o părăsească și unde zadarnic așteptase flota franco-spaniolă însărcinată să neutralizeze flota engleză, unde aflase, în același timp, că imensa operațiune de strategie navală, de el imaginată, dăduse greș, în pofida preciziei planului trasat, în pofida rigurozității ordinelor date. Dar operațiunea eșuase în parte, tocmai din pricina acestei rigurozități și precizii. În mintea lui de pămîntean genial, Napoleon reținea și își ordona toate elementele oricărei mari operațiuni militare; știa că un grenadier poate parcurge atîtea leghe pe zi în cutare țară și în cutare anotîmp, știa cîte căruțe cu muniții, cu alimente și furaje trebuiau să ajungă în anume zi și în anume loc etc... Dar, deși născut pe o insulă, nu-și închipuise că marea capricioasă, marea nicio-dată obosită avea să se ridice împotriva calculelor sale. Mai surprinzător însă era, poate, altceva: el nu-și imaginase că, în marele duel cu Anglia, timpul și distanțele aveau să-i fie vrăjmași, că aproape toate ordinele pe care urma să le trimită amiralilor săi aveau să devină, în clipa primirii lor de către ei, inutile, derizorii sau chiar primejdioase, fiind de multă vreme depășite de evenimente.

Unul dintre cei mai buni istorici maritimi francezi, René Maine, a descursat cu admirabilă răbdare și limpede judecată caierul ordinelor și contraordinelor lui Napoleon, al acelui du-te-vino al escadrelor înainte de atacul brutal de la Trafalgar.

Iar Nelson, în timp ce plutea pe nesfîrșita față a mării, nu știa nimic din toate acestea; sau aproape nimic. Or el este cel pe care voim a-l urmări, pe el îl vor lumina proiectoarele noastre pînă la capăt. Cînd și cînd însă va trebui, pentru a măsura și mai bine întinderea cutezanței, a intuițiilor, dar și a erorilor sale, să ne aruncăm cîte o privire peste ceea ce — atunci — era încă neștiut.

La 4 septembrie 1804 Napoleon îi scrisese lui Decrès, ministrul Marinei: „Contramandați toate acțiunile noastre din nord⁵. O amîinare *sine die*. Totuși provizorie. Scri-

soarea era datată din Aix-la-Chapelle, unde împăratul încerca să se lămurească în privința intențiilor Austriei și Rusiei. Din Mayence sosiră alte ordine, datate 27 septembrie. Nu mai era vorba de o descindere directă pe pământul Angliei : două escadre, cea de la Toulon și cea de la Rochefort, trebuiau să meargă să distrugă instalațiile engleze din Senegal și pe cele din Antile, în timp ce escadra din Brest avea să debarce în Irlanda trupe destinate a răscula țara. Apoi, împăratul se întoarse la ideea de a folosi și flotila din Boulogne. Iată situația strategică existentă în clipa în care am văzut două fregate engleze venind să-l alerteze pe Nelson în Mediterana — „Inamic pe mare“ — la 19 ianuarie 1805.

Villeneuve ieșise din Toulon în ajun cu 11 nave. La Brest, Ganteaume dispunea de 21 de nave ; amiralul Missiessy părăsise portul Rochefort (la 11 ianuarie) cu 5 nave, având drept destinație Antilele ; la Ferrol (în Spania, nu departe de capul Finisterre) se aflau cele cinci nave franceze ale amiralului Gourdon, plus 10 nave spaniole, căci convenția de la 8 ianuarie 1805 aducea Franței sprijinul naval al Spaniei, adică aproximativ 16 nave. Napoleon a dat — cu mult mai multe amănunte decît cele relatate aici — ordinele următoare : să se scape de blocus-ul englez, fără bătălie ; să se plece, cu viteză maximă, spre Martinica și să fie devastate posesiunile engleze din Antile ; apoi să se efectueze regruparea, pentru a re-traversa Atlanticul și să se execute o apariție *inopinată* în Canalul Minecii. Acolo, să fie înfrîntă flota engleză, vreo treizeci de nave de război, gîndea împăratul. Anumite trupe aveau să debarce în Irlanda, iar altele — pînă atunci flotila din Boulogne va fi executat traversarea — în Anglia.

În săptămîna care a precedat Crăciunului din 1804, preoții bisericuțelor din arhipelagul Maddalena (Sardinia) arătau cu mîndrie enoriașilor potirele, acoperămîntul alterelor și podoabele ce aveau să fie înnoite la slujba de la miezul nopții. Mai frumoase decît tot ce putuse fi văzut, pînă atunci, prin partea locului :

— Sint daruri ale amiralului englez. Cîtă generozitate !

În timpul nesfârșitei sale croaziere din Mediterana, Nelson citise în gazetele spaniole că la Barcelona avea să aibă loc o mare vânzare de obiecte religioase. Îi trimisese pe „doctorul“ Scott, capelanul său interpret.

— Cumpără câteva, îi spusese.

Iată pentru ce la 19 ianuarie, odată cu lăsarea serii, în ciuda unui vînt puternic care bătea dinspre vest, grupuri de țărani și de pescari din Sardinia, bărbați, femei și copii stăteau în picioare pe țărm, fluturînd băști și batiste, pentru a saluta escadra engleză care defila cu măiestrie printre insulițele stîlcoase, îndreptîndu-se apoi spre larg.

Ajuns în Marea Tireniană, Nelson o luă spre sud :

— Cele două fregate ale flotei noastre au zărit inamicul punînd cap sud. Villeneuve încearcă să ajungă în Egipt ; trebuie să-i barez drumul. Egiptul. Pentru Marea Britanie, Egiptul înseamnă drumul spre Indii, o arteră vitală, orice englez știe lucrul acesta. Bonaparte a și vrut să-și taie drum pe-aici, pentru ce Napoleon n-*ar* relua ideea ? În pofida taberei de la Boulogne, în pofida temerii engleze a unei invazii, de îndată ce a știut că escadra franceză se îndrepta spre sud, Nelson și-a spus : Egiptul. Avea să se gîndească chiar prea mult la el, să-i devină obsesie. „Nelson s-a înșelat profund“. Îndelung, da ; profund însă, nu. Argumentele în măsură să sprijine asemenea destinație nu erau chiar neavenite ; și-apoi, știm doar că motivările noastre sînt rareori pe deplin conștiente... Pentru Nelson, Egiptul însemna victoria de pe Nil, încă de neasemuit. Și doar știți ce triumf, ce fast i-a urmat. Deci, spre sud !

De cîte ori am văzut pînă acum Mediterana înfîin-du-și valurile în calca lui sir Horatio ? Acum, barometrul coborîse din nou, iar vîntul dezlănțuia în greementele tuturor acestor nave frumoase o muzică furibundă.

La ora 9,35, în dimineața duminicii de 20 ianuarie, nici vorbă să poată citi capelanul navei *Victory* slujba. Semnalul „Pregătiți-vă de luptă“, ridicat la verga navei amiral, se destrăma în tîria furtunii dinspre sud-vest. Dar Nelson își ținea escadra cu o mină de fier și iată încă un semnal : „Mențineți-vă în formație strînsă“. Formație strînsă și sînt manevrate velele, și se pune la

capă¹. Țineți-vă, bine oameni de la timonă sau cei care faceți de cart, ofițeri și comandanți, căci dată dați bir cu fugiții, dacă vă sperie timpul, veți fi dezono-rați, pedep-siți. Toată ziua, toată noaptea și ziua următoare — fur-tună.

În zorii zilei de 22, iată fregata *Seahorse*. S-ar zice că zboară peste valurile spumeginde. „Am de comunicat o informație“, vesteste semnalul ei. Bravo, dar cum? Probabil că se vor ivi și alte pavilioane... De necrezut! O barcă este coborită de-a lungul bordajului fregatei, iar vislași se opintesc, de nenumărate ori se naște impresia că ambarcațiunea nu se va mai ridica din abisurile ce se cascadează între talazuri... Totuși barca răzbește și, puțin mai târziu, *captain* Boyle, ud learcă, se prezintă în fața lui Nelson :

— Sir, ieri am văzut o fregată franceză în fața capului Pola. Era mare rea, iar vizibilitatea nu depășea trei²; nimic în plus n-am mai putut vedea. Asta-i tot, sir.

— Mulțumesc, Boyle. Usucă-ți puțin hainele și bea un grog.

Capul Pola se găsește la sudul Sardiniei, chiar în sudul golfului Cagliari. O fregată franceză în locul acela putea foarte bine însemna că Villeneuve se îndrepta spre Egipt. Să continuăm spre sud.

În aceleași locuri vântul suflă pentru toată lumea la fel. Să se fi lăsat oare Villeneuve luat prin surprindere de scăderea barometrului? Sau nu avusese curajul să-și reducă velatura, fiindcă și-l închipuia pe Nelson pornit pe urmele sale? Furtuna lovi escadra precum o palmă uriașă. Velele smulse zburau prin văzduh, soldații îmbarcați urlau văzînd punțile măturate de valuri care se rostogoleau și pe scări. Marinarii îi implorau pe ofițeri : „Să ne reîntoarcem în port!“

La ora 5 seara (ziua 20) escadra franceză izbuti, nu fără greutate, să vireze de bord³. Ea sosi la Toulon a doua zi, mai aspru încercată decît dacă ar fi făcut ocolul

¹ Se pun velele în cruce unele față de altele pentru a menține nava pe loc.

² Se subînțelege „trei mile“ (cca 5,5 km).

³ Să întoarcă.

lumii. Nava *Indomptable* se refugiase în Corsica, iar trei fregate lipseau de la apel. Iată un rezumat al scrisorii pe care Villeneuve i-o trimise ministrului său :

„Triste sînt veștile mele despre escadră și despre re-întoarcerea ei în această radă“. Urma descrierea furtunii și a avariilor suferite, după care : „Vă rog să vă reamintiți că nu am dorit comanda acestei escadre ; că, mai mult decît atît, am rivnit la o carieră mai degrabă așezată decît glorioasă... În meseria asta nu culegi decît rușine, căci inamicul ne va bate chiar cu forțe inferioare în valoare de o treime. Aș primi cu plăcere hotărîrea Împăratului de a-mi da un succesor. N-aș vrea să ajung de risul Europei, după cine știe ce alte dezastre. Escadra din Toulon arăta neîncăput de frumos în radă ; echipajele, bine îmbrăcate, făceau instrucție ; dar de cum s-a iscat furtuna, lucrurile s-au schimbat. Și neîndemînare, și lipsă de experiență, și proastă calitate a echipajelor — toate la un loc“. În aceeași zi, Villeneuve scria amiralului comandant al Toulonului, pentru a-i cere provizii, material bun și *marinari de meserie*.

Villeneuve nu era un laș, avea să o dovedească. Un timorat însă, da. „Nu inimă fricoasă, ci cuget prea temător“, a notat undeva Julien de la Gravière.

La 27 ianuarie furtuna se domoli. Nelson își odihni flota, cîteva ceasuri, în rada Cagliari. „De cinci zile nu am dormit, iar de mîncat și băut, doar Domnul știe cum am făcut-o. Am febră. De m-ar ajuta Cerul să le dau de urmă !“. De urma francezilor, firește. La Cagliari, o informație : un marin-ar-pescar văzuse la Ajaccio o navă de 80 de tunuri avariata, fără arbori. Era *Indomptable*.

La 28 ianuarie, Palermo. La 31 ianuarie, strîmtoarea Messina. Vulcanul Stromboli este în plină erupție. Frumos spectacol, dar marea-i minioasă și străbătută de curenți furioși. Navele trec totuși, iar Nelson, vînător hăltuind cîini, trimite șapte fregate în toate direcțiile, din Grecia spre Tunis și Toulon ; pe una o urmează pînă la Koroni, în Peloponez. Totuși, nimic. La 8 februarie, Alexandria. Tot nimic. Rada Abukir e la fel de pustie ca în vremea în care Nelson o văzuse pentru prima oară, cînd îl urmărise pe Bonaparte. Malta, 14 februarie. Acolo

află Nelson că escadra lui Villeneuve „scuturată“ de furtună, s-a reîntors la Toulon.

Ce era de făcut? Oare vor ieși vreodată francezii ăștia din găurile în care s-au vîrit? Gîndind bine, Nelson ajunse la concluzia că da, în pofida slabei prețuiri navale pe care o acorda vrăjmașilor săi. „Ordinele date de Bonaparte de pe malurile Senei nu vor lua în considerare nici timpul, nici briza. Trei sau patru nave avariate nu sînt destule pentru a-l face să renunțe la o expediție importantă“. Prin urmare Villeneuve va *prîni* din nou ordin să plece. Și o va face. Spre Egipt, crede Nelson. Croaziera trebuia reluată, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Se pare că Nelson a uitat cu totul de permisia cerută, de aprobarea Amiralității.

— Sir, a sosit poșta din Anglia.

Ne găsim în ziua de 8 martie, la ancoră în golful Palmas (sudul Sardiniei). De data aceasta Nelson deschide în primul rînd scrisoarea Emmei. Totul merge bine, Horatia a stat cîtva timp la Merton, unde îi place tare mult, se simte minunat. Nelson: „Ține-o acolo permanent, să trăiască în locul acela“. Știe că, în fața acestei soluții, Emma șovăie, se teme de clevetiri, de presupuneri, căci Horatia continuă să fie, oficial, domnișoara Thompson, fiica unor prieteni îndepărtați. Dar Nelson, în ciuda grijilor și a oboselii pe care i-o pricinuieste prelungirea acestei croaziere în Mediterana, se gîndește cu tot sufletul la prezentul și viitorul Horatiei, și atunci insistă: da, copila trebuie să stea cît mai mult la Merton, iar acum s-a făcut destul de mare ca să nu mai aibă nevoie de o dădacă, ci de o *gouverness*, de o institutoare. Miss Conor, o verișoară de-a Emmei, ar fi cît se poate de nimerită pentru asemenea treabă. Cît privește dădaca, doamna Gibson, căreia Horatia i-a fost încredințată încă de pe cînd era bebeluș, să i se plătească — Nelson trimite în acest sens o scrisoare lui Haslewood, unul dintre oamenii săi de afaceri — o pensie anuală de douăzeci de lire, cu condiția să nu încerce să mai revadă vreodată copila, nici să comunice cu ea. Aceeași poștă îl vesti pe amiral că Orde, gutosul, își umplea buzunarele, după cum bine prevăzuse, adunînd măruntele capturi din fața Cadix-ului.

Neizbutita ieșire pe mare a lui Villeneuve a început să dăuneze grandiosului plan al lui Napoleon; chiar și autorul lui avea să-i mai dea o lovitură.

La 24 martie 1805, amiralul Ganteaume (escadra din Brest, 21 de nave) telegrafiază (telegraful optic „Chappe” era folosit din 1793) un mesaj codificat împăratului: „Armata navală este gata și poate ieși în larg mâine seară. Dar există în Iroise 15 nave engleze, astfel că o ieșire fără luptă ar fi cu neputință. Succesul nu este îndoielnic. Aștept ordinele majestății voastre”.

Răspunsul lui Napoleon: „O victorie navală în asemenea împrejurări nu ar duce la nimic. Să nu urmăriți decît o singură țintă: aceea de a vă îndeplini misiunea. Ieșiți fără luptă. Ceea ce trebuie să vi se alăture a și plecat”. Împăratul se referă la escadra lui Missiessy. Și speră, fără îndoială, că escadra lui Ganteaume va izbuti, ca și cea a lui Missiessy, să scape. Prea se bizuie pe noroc, lucru surprinzător pentru un om care în operațiunile terestre lasă atît de puțin loc hazardului. Totuși, Ganteaume încearcă să se supună. El ridică ancora la 27, pe vreme cețoasă. Dar abia a ieșit în rada mare, căci ceța s-a și destrămat. Optsprezece nave engleze se află acolo, gata să pornească la atac. Cum să ieși fără să lupti? Escadra, executînd ordinele venite de atît de sus, se reîntoarce în port.

Vom încerca, pentru cîteva clipe, o senzație ciudată, ca și cum acul unui patefon, trecînd peste un disc tocit, ar zăbovi într-un singur loc. Ne găsim la 31 martie 1805, la bordul navei *Victory*, în largul Sardiniei. Dinspre nord sosește, cu toate velele sus, fregata *Phoebe*, fluturînd semnalul: „Inamic pe mare”. Ce semnal vedem ridicîndu-se peste o oră pe saula lui *Victory*? „Pregătiți-vă de luptă”. Și ce direcție ia Nelson în fruntea flotei sale? Cap sud. Dacă Villeneuve a ieșit din nou, gîndește probabil Nelson, a făcut-o numai pentru a se îndrepta direct spre Egipt. Prin urmare, trebuia să-i taie calea.

Sintem nevoiți acum, prin mijlocirea puterii gîndului, să ne ridicăm foarte sus, mult deasupra navei *Victory*, pentru a îmbrățișa întreaga întindere a Mediteranei și chiar dincolo de ea, spre vest și nord.

Villeneuve a părăsit Toulonul în grabă, la 30 martie, fiindcă îl ştia pe Nelson mai departe, în sud. S-a îndreptat nu spre Egipt, ci spre Gibraltar. Nelson însă a zvicnit spre sud, dar de data aceasta nu avea să se ducă pînă la Abukir. S-a oprit la Palermo, la 9 aprilie, iar acolo, fără să coboare pe uscat, a virat de bord, pornind spre nord. Pentru ce? Mărturisesc că nu am găsit încăieri o explicație mulțumitoare. Buni istorici de marină englezi au spus — sau au lăsat să se înțeleagă — că amiralul ar fi luat asemenea hotărîre în urma unui zvon. Mi-ar fi plăcut să citesc undeva că a fost vorba de o intuiție sau de rodul unor adînci reflecții. Cîmpul rămîne liber cercetătorilor. Așadar, să continuăm. La 16 aprilie, în timp ce Nelson urca foarte încet, împotriva vîntului cumplit, un căpitan din marina comercială anunță că în ziua de 7 flota franceză a fost văzută în largul Cartaginei, cap vest; în ziua de 18 sau 19, află de la o fregată engleză pornită din Gibraltar: „Flota franceză a trecut prin strîmtoare în ziua de 9^ă. Reacția imediată a lui Nelson:

— Asta înseamnă că Villeneuve se îndreaptă spre Brest. Îl voi ajunge din urmă la Saint-Vincent.

Și mereu-mereu amintiri glorioase. Dar la Gibraltar, unde Nelson ajunge la 6 mai (sau la 7, data este incertă; s-a oprit mai întîi două zile în fața portului Tetuan pentru aprovizionare), nimeni nu cunoaște exact destinația lui Villeneuve.

Se pare că secretul ordinelor lui Napoleon a fost bine păstrat. Căci la Londra, mai-marii de la Amiralitate, de cînd știu că Villeneuve a părăsit Toulonul, își tot pun întrebări; ei țin sub strictă supraveghere portul Boulogne, iar patrulele engleze brăzdează Marea Minecii. La 27 aprilie soși de la Paris scrisoarea unui spion: „Nu se cunoaște precis destinația escadrei de la Toulon. Se crede că ar fi vorba de Antile^{le}. Antilele nu plac deloc mai mult decît Marea Minecii. Jamaica este un giuvaer și toate întreprinderile *West Indies* aduc mari venituri coroanei engleze. Neliniștea se strecoară în suflete, zvonurile circulă, Bursa scade, Primul lord (amiralul lord Barham, optzeci și cinci de ani, dar plin de vigoare) lansează

ordine : Collingwood și Orde să se întâlnească la Madera și să se ia după francezi.

Dar Nelson ? Nelson a trecut prin Gibraltar. În portul Lagos (port fermecător pe coasta portugheză, în Algarve), unde a ancorat pentru aprovizionare, Donald Campbell, contraamiral englez în serviciul Portugaliei (Portugalia a rămas un aliat credincios) l-a asigurat categoric că Villeneuve a pornit spre Martinica.

La 11 mai 1805, ora 7 seara, este încă lumină ca ziua, escadra lui Nelson, cu velele întinse, a pornit spre *West Indies*.

— „Voi câștiga față de el, în timpul traversadei, cincisprezece zile“. Nelson avea să câștige totuși zece zile. Prin urmare : Villeneuve, treizeci și patru de zile — Nelson, douăzeci și patru. Amiralul este voios pe puntea lui *Victory*. Gîndul că se îndreaptă spre o acțiune decisivă — Nelson este sigur că așa se va întîmpla — îl face să uite, aproape, supărătorul joc de-a baba oarba din Mediterana. Și-apoi, Indiile Occidentale, America îi reamintesc tinerețea — roșcata Mary Simpson, pentru care fusese cît pe ce să lase totul baltă ; și doamna Moutray, bruna învăluitoare, „*very very good for me*“... Ei, da... Ce timpuri ! Pe urmă a venit Fanny, drăguță și ea, iubită mult, iar acum... Ah, să nu ne mai gîndim la Fanny, viața-i viață. Romantez cumva ? Arătați-mi un bărbat sensibil și senzual, aflat între cer și mare la bordul unei nave, timp de douăzeci și patru de ore, care să nu-și fi mînat gîndurile, nu o dată, spre femeile iubite cîndva. Refuz să fac din Nelson o abstracție.

Atlanticul se așterne în fața lui *Victory* mai albastru și mai blind decît Mediterana. Capelanul-interpret, John Scott, își ține în continuare jurnalul la zi, regretînd că are atît de puține evenimente de notat : „Nimic nou, zilele trebuie luate așa cum vin. Astăzi, duminică, celebrarea slujbei. O navă ne-a urmărit de departe, două zile, apoi a dispărut. Nava noastră a comunicat cu un cargou portughez, nu i-a văzut pe francezi ; se îndreaptă spre China, avînd la bord un misionar care vrea să-i convertească pe chinezi. Astăzi, 22 mai, alizeele ne împing ușurel. Amiralul a asistat, bine dispus, la ceremo-

nia trecerii liniei ecuatorului. 27 mai, amiralul zice că vom ajunge la Barbados în zilele de 3 sau 4 iunie. 3 iunie dimineața, am întâlnit două cargouri engleze care ne-au anunțat că flota franceză se afla, într-adevăr, în Indiile Occidentale“.

4 iunie. Nelson calculase exact. Flota ancorează în fața insulei Barbados. De îndată se și prezintă la bordul navei *Victory* amiralul Cochrane, generalul-locotenent William Myers, comandantul militar și guvernatorul Insulelor De-Sub-Vint.

— Am primit aseară, spune Myers, o scrisoare de la generalul Brereton, comandantul trupelor din Santa-Lucia. El raportează că o flotă franco-spaniolă de douăzeci și opt de vele a fost văzută în seara zilei de 28 mai, cap sud.

Să reținem bine acest cap sud. „Destinația lor trebuie să fie, conchide Brereton, Barbados sau Trinidad“.

— Brereton este o cunoștință veche, afirmă Nelson. Am luptat cu el la Bastia și la Calvi, pe cînd era maior. Socot că informația lui poate fi luată în serios.

Cochrane și Myers încuviințează într-un glas: „Desigur, sir“. Nelson se grăbește să imbarce cei 2.000 de oameni-trupă, ofițeri de Myers, astfel că flota pleacă de la Barbados la ora 5,30, în ziua de 5 iunie. La ora 2,15 după-amiaza, din nou vestitul semnal pe saula lui *Victory*: „Pregătiți-vă de luptă“.

Dacă Nelson ar fi cunoscut situația lui Villeneuve și ordinele primite de acesta, oare ce ar fi gîndit? Armada franco-spaniolă (amiralul Gravina îi comandă pe spanioli), 18 nave mari, 7 fregate, 4 corvete și bricuri purtînd peste 5.000 de soldați, a ajuns la Fort-de-France, în ziua de 14 mai. Ultimele ordine ale lui Napoleon primite de Villeneuve datează din 2 martie, de aproape două luni și jumătate; iată-le: înainte de a întreprinde ceva, trebuie așteptat Ganteaume (după ce o să scape de la Brest), pînă la scurgerea unui răgaz de patruzeci de zile. Villeneuve organizează primirea cîtorva trupe de întărire din Guadelupa. Ganteaume nu sosește. La 30 mai, pentru a pune capăt inactivității, Villeneuve trimite la capul sud-vest al insulei Martinica două nave

și o fregată ducînd cu ele, în total, 200 de soldați. Obiectivul : cucerirea unui observator englez instalat în insulița Diamant. Insulița aceasta nu înseamnă nimic, o stîncă abruptă, mult deasupra mării ; 130 de soldați britanici se înghesuie acolo ; se vor preda la 4 iunie. Dar iată că sosește din Franța fregata *Didon*, aducînd ordine de la Napoleon, datate din 17 și 29 aprilie (mai mult de o lună). Ordinul din 17 aprilie : dacă după o lună de la sosirea sa în Martinica, Villeneuve nu a primit nici o știre, trebuie să urce din nou spre Boulogne, via Le Ferrol și Brest ; între timp, el va trebui, pentru a nu sta degeaba, să ocupe Santa-Lucia sau altă insulă engleză. În ordinul din 29 aprilie, împăratul enumeră încă o serie de cuceriri mult dorite : Saint-Vincent, Antigua, Grenada, Barbados, Tobago, Trinidad ; apoi reîntoarcerea în Europa.

Villeneuve închide ochii și clatină din cap. După așteptarea ordonată, oare de cît timp să fie nevoie pentru cucerirea insulelor ? Iar dacă sosea Nelson, cît timp în plus ? Dar flota franceză a părăsit Toulonul la 30 martie — s-au împlinit de atunci două luni și trei zile. Villeneuve calculează că nu mai are alimente decît pentru trei luni, chiar pentru mai puțin, căci hrana putrezește în cale din pricina căldurii și a învechirii. La spanioli este și mai proastă situația ; oamenii primesc bani pentru rațiile ce li se cuvin și coboară pe uscat, să cumpere ce găsesc, mai nimic, doar zahăr. „Nu v-aș putea garanta, îi scrie Villeneuve lui Decrès, că nu voi fi nevoit să părăsesc imediat Antilele, din cauza lipsei de alimente“. Imediat după ce anume ? Pentru a i se supune lui Napoleon, Villeneuve vrea să facă un gest. Se va duce să atace Barbados.

Dar nu, totuși nu se va duce.

„Pregătiți-vă de luptă“. În fața flotei lui Nelson, marea cea frumoasă sub cer siniliu este pustie. Cînd și cînd, nori plumburii, cite o aversă puternică, apoi din nou senin. La 6 iunie, spre asfințit, flota sosește în fața insulei Tobago — plaje scîldate în lumină și cocotieri. Nici urmă de flotă franceză, doar o goeletă americană al cărei căpitan afirmă că francezii se află la Trinidad.

Cap pe Trinidad, unde flota ajunge în ziua de 7, după-amiaza. Și de aici lipsesc francezii.

Lipsesc pentru motivul că Villeneuve, în loc să se îndrepte spre Barbados (la sud de Martinica), așa cum părea să aibă de gând, a urcat spre nord, „luînd-o pe urmele unui convoi englez încărcat cu zahăr“. Și, pe drum, Villeneuve, care pînă atunci nu știa nimic, a aflat că Nelson se găsea în Antile.

De data aceasta, jocul de-a baba oarba avea să dureze mai puțin decît în Mediterana. La 8 iunie, Nelson, întorcîndu-se din Trinidad spre Grenada (în nord), află că Villeneuve nu pare să fie prea departe, de vreme ce în urmă cu patru zile a ocupat capul Diamant; același informator (captain Maurice) îl asigură că flota lui Villeneuve a fost întărită cu patrusprezece nave mari (șase franceze, opt spaniole) sosite de la Ferrol; informație falsă, dar Nelson nu se neliniștește la gîndul că are de înfruntat, cu cele unsprezece nave ale sale, treizeci și două de nave franco-spaniole. „Flota mea este compactă, cea a inamicului greoaie în manevre. Strașnică vioară flota asta a mea, dar mă îndolesc că Gravina sau Villeneuve s-ar pricepe să-i mîngîie strunele“.

Nelson avea dreptate. La 9 iunie, după ce se sfătui cu Gravina, Villeneuve hotără să se îndrepte din nou și neîntîrziat spre Europa. Peste trei zile Nelson avea să afle de la indigenii din Antigua că armada franco-spaniolă a trecut, că o luase spre nord. A doua zi, 13 iunie, se avîntă pe urmele ei. Pentru încă o dată. Și ultima.

„Începutul traversadei de întoarcere nu este vesel, mai întîi pentru că un gînd obsesiv dăunează totdeauna moralului: „Pentru ce nerodul acela de Brereton a scris că francezii au trecut spre sud în fața Santei-Lucia? De unde a scos-o? Villeneuve nu a coborît niciodată sub latitudinea insulei Martinica“. Era adevărat. Din fericire un alt gînd îi dă amiralului puteri: Villeneuve a luat drumul Europei, fără să fi făcut prea mult râu insulelor engleze, fără să fi încercat vreo acțiune împotriva insulei Jamaica. Și Nelson știe că lucrul acesta va conta la Londra, unde oamenii de la Bursă vor spune că flota a lucrat bine.

Înainte chiar de a fi părăsit Antigua, Nelson trimise, drept înaintemergător, bricul rapid *Curieux*, cu misiunea de a vesti Amiralitatea că armada franco-spaniolă se reîntoarce în Europa. Senioriile lor se vor gândi și vor hotărî măsurile ce urmează a fi luate. Zilele se scurg, moralul amiralului se îmbunătățește. Și pentru ce, la urma urmei, nu i-ar prinde din urmă pe molaticii aceia de francezi și spanioli? Pe o vreme frumoasă, calmă, Nelson își convoacă toți căpitani la bordul lui *Victory* și le expune planul bătăliei pentru cazul în care fericita ipoteză ar prinde viață.

— Îmi voi alege atunci momentul. Să nu vă mire dacă nu le cad imediat în spinare. Dar fiți siguri că nu ne vom despărți fără luptă.

Din păcate, lipsește briza. „8 iulie, pe țărîm : 33 de mile în ultimele douăzeci și patru de ore. Singura mea speranță este ca și inamicul să fi întîrziat, să nu se afle prea departe de noi“. Inamicul nu a mers repede, dar a luat-o mai spre nord, oprindu-se la capul Finister ; iată pentru ce Nelson nu avea să-l prindă. La 9 iulie 1805, omul de veghe de la gabia artimonului lansează strigătul milenar propriu marinarilor : „Pămînt!“ Ceea ce se vede este capul Spartel, în nordul coastei vestice a Marocului, la intrarea în strîmtoarea Gibraltar. A doua zi, 10 iulie, flota își aruncă ancorele la Rocher. Nelson scrie : „Voi coborî pe uscat. S-au împlinit doi ani, fără zece zile, de cînd n-am părăsit nava *Victory*“.

În aceeași zi, dis-de-dimineață, lordul Barham — Primul lord al Amiralității, optzeci și cinci de ani, am mai spus, privire albastră, vioaie — se bărbiera tocmai cînd un valet îl anunță că a sosit captain Bettsworth, comandantul bricului *Curieux*, venind din Indiile Occidentale, trimis înainte de către Nelson, după cum am văzut :

— Să între !

Bettsworth, douăzeci și cinci de ani, tipic ofițer nelsonian, deloc certat cu îndrăzneala și inițiativa..

— My Lord, am prins din urmă flota franco-spaniolă, la nouă sute mile nord-est de Antigua, și am urmărit-o

destulă vreme, pentru a fi sigur de alcătuirea și drumul ei. Iată...

Dar abia și-a încheiat ofițerul raportul, că lordul Barham, cu săpunul uscându-i-se pe față, cheamă un secretar, dictează ordine. Escadrele care țin blocus-ul în față la Rochefort și Le Ferrol (cap în nord-vestul Spaniei) trebuie să se unească și să ajungă împreună într-un punct aflat la o sută de mile vest de capul Finister.

Armata navală combinată franco-spaniolă se țira pe ocean, îndreptându-se spre Le Ferrol, potrivit ordinelor. Plecase din Antile de patruzeci și șapte de zile. Bate-riile și interpunțile navelor erau tixite cu oameni sleiți de puteri și bolnavi. Escadrele engleze ale lui Calder și Stirling sosiră în văzul armadei la 22 iulie, ora prânzului, la 150 mile vest de Ferrol. Deasupra oceanului, ceață groasă. Când și când își sfișie pinzele, tocmai cît să se poată vedea între ei adversarii. „Temîndu-se de o în-văluire“, Villeneuve virează de bord, iar Calder mane-vrează și el. Briză slabă, toate mișcările acestea erau foarte lente, iar ceața cobora din nou. Către ora 3 după-amiaza, cele două flote se regăsiră pe drumuri aproape paralele, cap nord-est, la distanță de tragere mică. Stră-luminările de la gura țevilor abia străpungeau ceața, tră-gătorii își deslușeau anevoie țintele. Calder nu vădea o agresivitate deosebită. Tunurile amuțiră în jurul orei 18. Marinarii francezi aveau să denumească lupta aceasta lip-sită de orice prestigiu „Bătălia celor Cincisprezece-Două-zeci“, după numele spitalului înființat de Ludovic cel Sfînt pentru orbi.

Franco-spaniolii se aleseseră cu 41 de morți și 158 de răniți, a căror soartă nu era deloc de invidiat, căci apa lipsea la bordul tuturor navelor. A doua zi dimi-neapă, Calder se îndreptă spre nord, satisfăcut că, totuși, capturase două nave spaniole. Villeneuve își reluă dru-mul spre Le Ferrol; dar vremea se stricase, nu putu intra în port. Pînă la urmă, flota combinată ancoră în golful Vigo, la 27 iulie, ora 6 seara.

...Părăsind Gibraltarul, Nelson se îndreptase spre nord. „Escadra inamică se află desigur undeva în golful Gasconiei“. La 3 august, o fregată îi aduse un ordin de la Amiralitate: „O invităm pe Senioria dumneavoastră

să meargă neîntârziat cu escadra la Quessant și să treacă sub ordinele amiralului Cornwallis⁴. La 12 august, ora 6 dimineața, escadra ajunsese în preajma celei a lui Cornwallis. Conform uzanțelor, tunurile de pe *Victory* traseră cele dintii, spre a saluta pe *Ville-de-Paris*. Cornwallis îi trimise lui Nelson un mesaj, pentru a-i spune că-l dispensa de tradiționala vizită ce trebuia făcută unui superior și că-l autoriza să se îndrepte spre Portsmouth. Oare se hotărîse Amiralitatea să dea curs cererii privind permisia lui Nelson, care data de șapte luni? Sau mai-marii doreau, probabil, după ce i-ar fi acordat amiralului un scurt răgaz de odihnă, să stea de vorbă cu el? În afară de *Victory*, Nelson nu mai luă decât o singură navă, pe *Superb*. În zorii zilei de 18, în timp ce navele soseau în rada Portsmouth-ului, o ambarcațiune le ieși înainte, aducînd un răvaș de la Direcția Sănătății: „Febra galbenă face ravagii în porturile Spaniei și Portugaliei, sînteți supuși carantinei⁴”.

— Cum? Sintem pe mare de douăzeci și opt de zile, și nici la bordul lui *Victory*, nici la cel al lui *Superb* nu se află nici un bolnav.

Pînă la urmă, nici o carantină. Permisia oficială sosi în ziua de 18 la șapte seara. La 6 dimineața, 20 august 1805, Nelson cobora din trăsură în fața casei din Merton.

Napoleon sosise la Boulogne în ziua de 3 august, fierbînd nu altceva. Și îi spuse lui Decrès: „N-au habar englezii ce-i așteaptă. Douăsprezece ore doar să fim stăpîni străimtorii, și Anglia își va fi trăit traiul⁴”.

Nu se mai putea vorbi de o „tabără Boulogne⁴”. Peste 2.300 de nave, o sută de mii de soldați și nouă mil de cai se găseau răsfireați pe o sută de kilometri de coastă, între Wimereux și Ostende. Armata de invazie, comandată de mareșalii Lannes, Davout, Soult, Ney și de zece generali deveniți celebri, era socotită de către experții militari europeni drept cea mai bună din lume.

Napoleon trăia cu ideea că putea nimici Anglia înainte chiar de formarea coaliției continentale, înainte ca aceasta să fi declanșat ostilitățile. La 13 august, îi scrisese lui Villeneuve că era mulțumit (avea totuși cîteva re-

zerve) de lupta navală purtată în ceturi la 22 iulie : „Veniți în Marea Minecii, unde vă vom aștepta cu nerăbdare. Porniți curajos împotriva inamicului... Englezii nu sînt chiar atît de numeroși cum vă închipuiți. Sînt pretutindeni cu sufletul la gură. Dacă veți reuși să apăreți aici pentru trei zile — fie și numai douăzeci și patru de ore — misiunea dumneavoastră va fi îndeplinită. În numele acestui mare țel — descinderea în inima unei puteri care de zece veacuri asuprește Franța — putem muri, fără să regretăm viața“.

În aceeași zi, 13 august, Villeneuve părăsea Le Ferrol. Flota combinată trebuia să fie prezentă, în largul capului Finister, la o întîlnire cu escadra Allemand venită de la Rochefort și să urce dimpreună cu ea spre Marea Minecii. (Comandorul navei Allemand îl înlocuia de la 9 iunie pe amiralul Missiessy, care era bolnav). La 14 august, spre prînz, oamenii de veghe ai escadrei combinate semnală vreo douăsprezece vele la orizont, spre nord. Era, cumva, escadra Allemand? Dar pentru ce, dintr-o dată, navele acelea se depărtau? Poate că era vorba de niște manevre de-ale englezilor? Fără să-i dea prin gînd să trimită cît mai repede fregatele sale de cercetare, Villeneuve își continuă drumul, cap nord-vest. În ziua de 15, întrucît vîntul deveni mai tare, flota combinată veni la vest-nord-vest. O navă spaniolă își pierdu arboretul gabier¹. După-amiază mai fură zărite încă trei bastimente : o navă mare și două fregate, una remorcînd-o pe cealaltă. Nici de data aceasta Villeneuve nu trimise nimic spre cercetare. La o oră după aceea, căpitanul unei nave de comerț întîlnite veni la bordul lui *Bucentaure* :

— Da, domnule amiral, și eu am văzut cele trei nave. Fac parte dintr-o escadră engleză de douăzeci și cinci de nave.

Flota combinată număra acum douăzeci și nouă de nave. Dar moralul lui Villeneuve nu era bun, nici cel al lui Gravina. Înainte de căderea nopții, un semnal urcă pe saula lui *Bucentaure* : „Virați de bord, manevrînd ca

¹ Partea superioară a unui arbore.

nava amiralului". Flota combinată puse cap sud. Direcția Cadix.

În zilele următoare avea să se afle că informația dată de căpitanul navei comerciale — douăzeci și cinci de nave engleze — era falsă. Mai rău : navele zărite în ziua de 14 erau cele ale escadrei Allemand, cea cu care ar fi trebuit de fapt să se întâlnească. Această escadră și flota combinată își rataseră planul, din cauză că nu îndrăzniseră să se apropie una de cealaltă, lucru care le-ar fi ajutat să se recunoască. Și întrucât Allemand nu găsisese pe nimeni la punctul de întâlnire, pusese cap pe Vigo. Villeneuve se îndrepta spre Cadix, observat acum de patru nave ale lui Collingwood. Escadra intră în golful acesta la 20 august, seara.

Încetineala comunicărilor dintre Spania și Boulogne avea să dea acum schimbului de mesaje un caracter nesemnificativ.

La 22 august, în timp ce Villeneuve se și refugiase de două zile în portul Cadix, Napoleon dictează pentru el o scrisoare, trimisă cu mare grabă la Brest : „Sper că ați ajuns la Brest. Plecați, nu pierdeți nici o clipă și, cu escadrele mele reunite, intrați în Marea Minecii. Anglia este a noastră !” Dar abia a plecat curierul din Boulogne, că Decrès îi înmânează împăratului o scrisoare trimisă de Villeneuve, datată 10 august, deci înainte de plecarea sa de la Le Ferrol : „Plec. Mă voi îndrepta spre Brest sau Cadix, după împrejurări”.

Napoleon se lăsă pradă unei furii deloc înfrinate, tratându-l pe Villeneuve drept laș și chiar trădător. Mai voia totuși să spere că amiralul avea să facă totul spre a veni la el. Măsura cu pași mari, în sus și în jos, plaja Boulogne, scrutind marea.

La 1 septembrie, el știu cu certitudine că Villeneuve se refugiase la Cadix, spre a nu se mai clinti de acolo. Dar încă din ajun, marea mașinărie terestră, pe care Napoleon nădăjduise să o neutralizeze trecând marea, se pusese în mișcare. Împăratul dictă unul dintre ordinele acelea vestite și dramatice : „Bravi soldați din tabăra de la Boulogne ! Nu veți merge în Anglia. Aurul englezilor a ispitit pe împăratul Austriei, care chiar acum a declarat război Franței. Armata lui a rupt linia care

se cuvenea respectată, Bavaria este năpădită. Soldați, noi lauri vă așteaptă dincolo de Rin. Să alergăm să biruim dușmanii pe care i-am mai biruit!”

13

Moarte și victorie

„DE-AFARĂ AM VAZUT CITEVA doamne conversînd pe un balcon. Am intrat mai întîi într-un vestibul împodobit cu numeroase picturi și obiecte de artă, printre care un bust frumos din marmură al ilustrului amiral. Era de față preacuviosul dr. Nelson, fratele amiralului, care m-a introdus într-un salon mare și de o nespusă măreție. Lady Hamilton era așezată lingă o fereastră, amiralul mă aștepta chiar lingă ușă, în uniformă cu decorații. M-a întîmpinat cu cea mai mare amabilitate. Un servitor ne-a oferit scaune, și astfel m-am pomenit instalat între lady Hamilton și amiral. Acesta și-a pus pe genunchi istorisirea mea despre bătălia de la Copenhaga, și conversația s-a pornit“.

Vizitatorul era un danez pe nume J. A. Andersen. Poate că nici nu-și dădea seama cît de mare îi era norocul de a fi primit de către amiral în chiar ziua sosirii sale la Merton, 20 august 1805. La doi ani după aceea avea să povestească pe larg această vizită în cartea sa *Excursii în Anglia*. Pe noi ne interesează să-l surprindem pe Nelson, o clipă, la patruzeci și șapte de ani, cu puțin înainte de plecarea sa spre ultima bătălie. Foarte slab, privirea singurului ochi pătrunzătoare, dar — știm că nu danezul a spus-o cel dintîi — de îndată ce se înflăcăra, îi apărea pe chip „ca un fel de lumină“, era cu totul schimbat. Andersen se simți nespus de intimidat și, totodată, cucerit. „Înfățișarea amiralului inspira un nemăsurat respect, mai cu seamă cînd te privea de sus în jos. Nelson adăuga acestui aer de mare demnitate, propriu oricărui om cu însușiri alese, expresia cea mai cuceritoare“. Avea ceea ce se numește farmec.

În ziua aceea Nelson a luat cina la ora 3,30 după-amiază. Visul „Bronte” nu se realizase și nici nu va mai avea cînd să prindă viață, dar acesta se intrupase. Merton era o „colibă” confortabilă, luxoasă cu măsură și, pînă la urmă, de bun-gust : frumoasa față de masă, cristalele, sclipitoarele porțelanuri de Worcester ornate cu frunze de stejar și laur, monograma de pe platourile de argint... În fața amiralului, Emma fericită, între ei un frate și o soră, fiecare cu perechea sa, apoi doamna Cadogan cea de neînlocuit, institutoarea Sarah Connor, plus patru copii, capete blonde și obraji trandafirii, printre care și adorata Horatia. Horatia cea deosebit de vioasă, în stare, la patru ani și jumătate, să scrie o scrisoare și să ia zilnic lecții de franceză, italiană, pian. Lui Nelson îi spune *Cod-papa*, naș.

Cît a lipsit stăpînul, Emma a mărit și înfrumusețat domeniul. Intrarea era mai bine aleasă, cu fațada la nord. Grădinarul, Cribb, ajutat de douăzeci de oameni din subordinea sa, da, de douăzeci, făcuse din parc un rai cu iarbă înaltă și mătăsoasă, cu flori și copaci. O alee care pornea din dreptul casei conducea spre un pavilion-rotundă, urca pe un dîmb, de unde amiralul putea vedea ansamblul proprietății, ca pe mare, de pe dunetă, flota. Pavilionul se și numea, de altfel, „pupa”. Emma a extins domeniul dîncolo de șoseaua Londra—Portsmouth, spre partea aceea se vedeau alte grădini, grajduri pentru cai, bucătării în aer liber. Pentru a se ajunge la porțiunea extinsă, trebuia traversat un spațios tunel din cărămidă, care trecea pe sub șosea. Dacă ocolul dat proprietății acesteia v-a sîciit cumva, gîndiți-vă cu puțină omenie la ciungul slab, cu un ochi lipsă care — în cașine de navă, unde nu ați răbda să stați — a visat atît de îndelungă vreme la limanul acesta. Iată-l aici pentru ultima oară ; pentru cît timp oare ? Pentru douăzeci și cinci de zile.

Mai multe cărți despre Nelson l-au înfățișat ajuns acolo, la capătul puterilor, nemalaspîrînd decît la pensie, ținut de braț de către Emma-infirmieră. Ce legendă stupidă, și de ce să nu privim realitatea mai de-aproape : este mult mai interesantă. Chiar a doua zi după sosire, Nelson s-a dus la Amiralitate. Iar în timpul celor două-

zece și cinci de zile petrecute la Merton, s-a dus de *cinci-șprezece ori* la Londra, pentru cite o jumătate de zi sau o zi întreagă, de mai multe ori rămânând chiar peste noapte. S-a întâlnit acolo cu Primul lord al Amiralității și cu grade mari, cu miniștri, ca de pildă primul-ministru Pitt; uneori își rupea din timp, pentru a cumpăra cite un dar pentru Emma sau Horatia. Pentru Horatia, de la bijutier, o lingură, o furculiță și un cuțit de copil cu numele ei gravat; iar pe paharul din metal: „Scumpei mele Horatia“. Dacă Nelson ar fi avut copii cu Fanny, curba vieții sale ar fi fost oare alta?

În vremea aceea, marile personalități nu treceau nevăzute, în mașini rapide. La Londra, Nelson abia recunoscut — și cît de lesne putea fi recunoscut! — vestea se și ducea ca fulgerul, oamenii dădeau fuga, aplaudau, aclamau. Cuvîntul popularitate se dovedește a fi aici prea slab, și vom vedea pînă unde au mers lucrurile; este vorba de fapte verificate, niciodată contestate. Lordul Minto (curînd avea să fie guvernator general al Indiei) a afirmat: „L-am întâlnit ieri pe Nelson în Piccadilly, înconjurat de mulțime. Este într-adevăr emoționant să vezi de cît respect și afecțiune este înconjurat. Depășește tot ce s-a putut spune într-o piesă sau într-un poem despre celebritate“.

— Totul mi s-a părut ușor.

Astfel s-a exprimat Nelson cînd s-a înfățișat autorităților în prima zi. Miniștrii soseau cu pași repezi, surișători, cu brațele deschise: „My Lord, sper că o duceți bine cu sănătatea?“ Climatul social englez, mai ales în cercurile înalte, era mai destins decît în zilele noastre. Dar asta nu are importanță. Nelson a înțeles foarte repede temeiurile acelei amabilități. Fără să fi dobîndit vreo victorie, fără să lupte, doar prin teama pe care numele său o inspira, el salvase pentru Anglia *West Indies*. Ne vine poate greu a înțelege importanța pe care o aveau pentru Anglia de atunci îndepărtatele colonii aducătoare de hrană. „Pierderea insulei Jamaica, scria un gazetar, ar fi șters pe dată amintirea tuturor serviciilor aduse de Nelson în trecut“. Bursa, am mai spus, tremurase. Posibilitatea unui faliment al Companiei Indiilor Occidentale ar fi apărut ca un spectru al sfîrșitului lumii.

Și acum ? La 21 august, a doua zi după sosirea lui Nelson la Merton, în aceeași zi în care se ducea pentru întâia oară la Amiralitate, fregata *Iris* aduse în Anglia vestea că Villeneuve plecase din Le Ferrol în ziua de 13, cu douăzeci și opt sau douăzeci și nouă de nave. Dacă urca din nou spre Antile ? Pericolul nu era înlăturat. Dar, slavă Cerului, Anglia îl avea pe Nelson.

Vara engleză a anului 1805 nu a fost frumoasă : ploii și furtuni, doar câteva zile de căldură adevărată, la un mijloc de săptămână. Nimic nu ar fi putut-o împiedica însă pe Emma să lanseze invitații, toate primite cu mult interes, nazurile *Establishment*-ului fuseseră date uitării. Amintiți-vă defăimătoarea epistolă trimisă de lordul Minto soției sale în urmă cu trei ani : prostul gust al Emmei, Nelson ridicol de vanitos etc... Acum, tonul era cu totul altul, chiar și familia apărea descrisă în culori favorabile : „Și l-am găsit pe Nelson uimitor de bine, plin de energie. În timpurile acestea de descurajare, o conversație cu el este de-a dreptul reconfortantă. Lady Hamilton a mărit proprietatea și i-a adus ameliorări, totul arată neînchipuit de bine. La urma urmei, este inteligentă. În ce privește pătimașa lor iubire, mai aprinsă ca niciodată“.

În prima duminică, pastorul Thomas Lancaster mulțumește Proniei, în predica sa, că l-a readus în umila biserică din Merton pe gloriosul ei enoriaș : „Fie-l dăruite, dimpreună cu gloria, sănătate și viață lungă !“ La ieșire, cuvinte frumoase despre copii, iar Emmei Hamilton, flori. Pastorul avea un fiu care voia să intre în marină, Nelson urma să-l ia la bordul navei sale. Bunăvoința amiralului față de locuitorii din Merton a rămas legendară. La cincizeci de ani după aceea o fiică a pastorului Lancaster îi scria editorului cărții *Lord Nelson's Dispatches* : „Dorea ca nimeni în Merton să nu ducă lipsă de nimic, ca nimeni să nu treacă prin vreo suferință pe care ar putea-o evita, și cu ce mină generoasă ne ajută pe toți, făcând pe deasupra în așa fel încît generozitatea aceasta să rămână anonimă. Clipele din viața sa petrecute la Merton au fost asemenea unui fluviu de milostenie și bunătate, oferindu-ne un atât de puternic exemplu de corectitudine și simț al dreptății, încît toți

voiau să-l imite⁴. Se poate spune mai mult? Știm că Nelson, ca și Emma, era foarte generos, iar delicatețea și generozitatea aceasta au făcut desigur ca toți locuitorii din Merton, pînă și familia pastorului, să găsească foarte normal faptul că locuiau împreună. Tot satul știa, drept este, că existau în casa aceea frumoasă cincisprezece dormitoare, și că veneau mereu membri din familie sau invitați. Iar în cele cinci, șase rinduri în care a fost nevoit să doarmă la Londra, el nu și-a petrecut nici o noapte în apartamentul Emmei din Clarges Street. Trăgea la Gordon's Hotel, 44 Albermarle Street.

Au venit la Merton, în timpul acelei permisi, nu numai persoane din familie și oameni de lume, ci și marinari. Cînd amiralul lua de braț pe unul dintre camarazii săi și îl ducea pe aleile parcului, restul celor de față respectau acel *a parte*, spunîndu-și că poate discutau chestiuni importante. Într-o zi, Nelson făcu astfel cu căpitanul Keats, care mai tîrziu a povestit :

— Flotele au acum o însemnătate atît de mare, spunea amiralul, încît o zi întreagă nu ar ajunge ca să fie așezate, după vechiul sistem, pentru o bătălie decisivă. Îți voi spune acum, Keats, cum o să-i birui pe francezi cînd ne vom întîlni. O să împart flota în trei divizioane. Unul va fi alcătuit din douăsprezece sau patrusprezece nave cu două punți, dintre cele mai rapide, și îl voi ține neîntrerupt în vînt. Și îl voi trece sub ordinele unui ofițer care le va folosi așa cum eu voi hotărî. Vreau să pot arunca oricînd divizionul acesta în luptă, în locul ales de mine anume...

Nici vorbă, nu-i așa, de un Nelson istovit, cu gînduri de pensionare. Amiralul a continuat :

— Cu restul flotei, format din două linii, mă voi năpusti asupra dușmanului, fără să mai aștept, în prima treime a liniei sale socotită de la nava de cap. Ce părere ai, Keats ?

Keats nu răspundea, încercînd zadarnic să-și amintească vreo bătălie navală în care să fi fost folosită asemenea tactică revoluționară. În perioada în care îl urmărim pe Nelson pentru a doua oară în Antile, am arătat cum, la 12 aprilie 1782, în insulele Saintes, profitînd de

o schimbare a direcției vântului care îi deschisese o breșă între două nave ale liniei franceze (amiral de Grasse). Rodney atacase fără să mai aștepte, fără să încerce să reia clasică luptă paralelă. De altfel, sfătuit de Douglas, căpitanul său de pavilion, Rodney profitase atunci de o împrejurare întâmplătoare. Nelson hotărâra însă dinainte să dirijeze atacul perpendicular pe linia inamicului. Tactică înspăimântătoare pentru apărătorii metodelor clasice de luptă, deoarece, în principiu, ea expunea focul unei salve întregi pe atacatorul care, în timpul acesta, nu putea trage decât cu tunurile din față. Dar Nelson își zicea că descumpănirea pricinuită astfel în rindurile inamicului avea să rezolve, și încă prea bine, un asemenea dezavantaj. Și fiindcă totuși Keats nu spunea, în continuare, nimic, Nelson a urmat :

— Ei bine, o să vă spun eu ce gîndesc. Cred că lucrul acesta o să-l surprindă și o să-l dezorganizeze pe inamic. Ei nu va înțelege unde vreau să ajung. Tactica mea o să dezlănțuie o bătălie învălmășită. Asta și vreau.

Astfel vorbea Nelson într-o după-amiază de august a anului 1805, pe una dintre aleile parcului de la Merton și mă îndoiesc că, trăgînd cu urechea, am pierdut timpul. Vom ști astfel, la clipa convenită, cînd va porni la vestitul atac, ce anume avea în mintea sa.

În cea de a doua duminică, Nelson nu se putu duce la biserică : era convocat de urgență la Pitt, primul-ministru. Pitt îl informă că membrii cabinetului, reflectînd împreună, de mai multe ori, asupra destinației probabile a flotei combinate franco-spaniole ancorate la Le Ferrol, se pusese de acord în privința ideii că ea avea să se ducă din nou spre Antile.

— Nu, spuse Nelson, ea se va duce la Toulon.

George Matcham, unul dintre cumnații amiralului, este cel care a notat, cu aproximație, această discuție, după ce Nelson, reîntors la Merton, i-a relatat-o. Se pare că Nelson și-a expus astfel planul : Villeneuve ar vrea să ducă escadra combinată la Cadix, apoi la Toulon, deoarece, în felul acesta (trecînd și pe lângă Cartagina) ar putea reuni cel mai mare număr de nave — șazecei sau șaptezeci. Avea nevoie de superioritatea această numerică sau în orice caz și-o dorea. Nelson și Pitt discuta-

seră apoi despre numărul de nave engleze ce urmau să fie trimise pentru a lupta împotriva lui Villeneuve; primul-ministru l-a întrebat brusc:

— Și cine va comanda flota noastră?

— Nu ați putea găsi persoană mai capabilă decât Collingwood, actualul comandant șef, a spus Nelson.

— Nu, Dumneavoastră trebuie să preluați comanda aceasta.

„Toate împotririle mele, i-a istorisit Nelson cumnatului, au fost înlăturate“. Ne îndoiim însă că s-ar fi opus prea tare. De altfel, jocurile erau făcute. Apoi Pitt a întrebat:

— Sinteți pregătit să ridicați ancora peste trei zile?

— Sint pregătit din chiar clipa aceasta.

1 septembrie. Lucrurile nu au mers totuși atât de repede. Dar aproape. În ziua de 2, la ora 5 dimineața, în fața casei din Merton opri o diligență. Auzind-o, un servitor ieșise cu lanterna; văzu un bărbat în manta:

— Sint căpitanul Blackwood, comandantul lui *Euryalus*. Crezi că l-aș putea vedea pe lordul Nelson cit mai degrabă?

— Senioria sa nu mai doarme, s-a și îmbrăcat. Se odihnește foarte puțin.

— Ah, Blackwood! îl recunosc îndată Nelson pe ofițer. Sint sigur că-mi aduceți vești despre flotele franceză și spaniolă, nu-i așa?

— Da, sir. Vin de la Portsmouth, cu scrisori de la amiralul Collingwood pentru Amiralitate. Și cum treceam atât de aproape de casa senioriei voastre, m-am gândit să opresc, să vă dau vestea. Flota combinată a intrat în Cadix.

Nu este deloc adevărat că în dimineața aceea, puțin mai târziu, Emma Hamilton l-a găsit pe amiral bătînd aleile parcului, că i-ar fi spus să-și ofere Amiralității serviciile și că atunci Nelson i-ar fi răspuns: „Bună Emma, curajoasă Emma! Dacă pe lumea asta ar exista mulți Emma, ar exista și mai mulți Nelson!“ Ne întrebăm la ce bun asemenea legendă, răspîdită de unii istorici englezi, care, cu alte prilejuri, au batjocorit-o pe

Emma. Remuşcări, cumva ? Că în faţa perspectivei despărţirii, Emma s-a arătat deopotrivă de tulburată şi curajoasă, nu încape, desigur, nici o îndoială. De altfel încă de la prima convocare a lui Nelson la Amiralitate, ea înţelesese că amiralul nu avea să stea acasă multă vreme. Iar întrucît cele ce au urmat îi confirmau presimţirea, Emma îi scrisese nepoatei amiralului, lady Bolton : „Scumpă mea prietenă, inima îmi este din nou sfîşiată, dragul nostru Nelson va pleca foarte curînd. Am avut o mulţime de vise, şi de fiecare dată m-am deşteptat cu deznădejdea acestei despărţiri crude în suflet. Dar ce pot face ? Braţul său puternic este de un ajutor atît de mare pentru ţara sa !¹⁴.”

În ziua aceea de 2 septembrie, după trecerea pe la Merton a căpitanului Blackwood, Nelson plecă la Londra. La Amiralitate, lordul Barham îi dădu lista cu amiralii şi căpitanii atunci disponibili.

— Alegeţi-vă ofiţerii.

— Alegeţi-i dumneavoastră, My Lord. Aceeaşi energie, acelaşi curaj însuflălesc întreaga marină. Nu puteţi face decît o alegere bună.

Iată-l, în fine, pe Nelson diplomat. Dar bătrînul lord cu ochi de un albastru intens îl conduse într-o altă încăpere :

— Iată-l pe secretarul meu. Îi veţi dicta ordinele dumneavoastră.

A doua zi, gazetele anunţau că lordul Nelson prelua comandamentul flotei, nu numai în Mediterana, ci pînă la Cadix, şi că Senioriile lor îi ceruseră — cîste fără precedent — să-şi aleagă el însuşi ofiţerii. Seara, Emma încercă puţin să se ametească, să uite apropiata despărţire : la cină, treizeci de persoane. Se vorbea că bagajele lui sir Horatio, cele mari, fuseseră dinainte trimise la Portsmouth. La 6 septembrie, Nelson se reîntoarise la Londra şi se întîlni cu toţi miniştrii.

— Guvernul, îi spuse Pitt, a hotărît ca flota combinată să fie blocată la Cadix şi forţată să lupte, în cazul în care iese.

— Chiar dacă Amiralitatea nu-mi poate da decît o flotă inferioară ca număr, cu o treime, faţă de cea a inamicului, eu voi angaja lupta şi îl voi nimici.

Nimic nou în cuvintele acestea, dar de acum înainte Nelson avea să vorbească și să acționeze ca și cum o presimțire i-ar fi dat de știre că se afla în drum spre un eveniment definitiv. Napoleon ratase lovitura împotriva Angliei — începuseră să circule zvonurile că trupele din Boulogne își luau tălpășița — era rindul lui Nelson să joace. Fără ca miniștrii obișnuiți cu mult respect să se formalizeze, el le întrerupse discuția care se cam lungea din pricina prea numeroaselor detalii. În fapt, el vorbea ca Napoleon :

— Nu de o victorie dobândită pe jumătate are nevoie țara. N-ar fi mulțumită. Ceea ce își dorește este o victorie deplină. Și distrugerea inamicului.

Ca și mai înainte, dintr-o curtenie fără precedent, primul-ministru îl conduse pe amiral, la ieșirea din Consiliu, până la trăsură.

A doua zi, Nelson trimise un brick rapid purtător al unei scrisori pentru Collingwood, care îl ținea blocat pe Villeneuve la Cadix : „Stimate Coll. Voi fi lângă dumneavoastră, peste câteva zile. Sper că veți binevoi să rămâneți în calitate de comandant secund. Veți trece de pe *Dreadnought* pe *Royal Sovereign* care, cred eu, o să vă placă“. *Tempo*-ul din ultimele zile se accelera ; mondenitățile se impleteau cu apăsătoarea grijă a unor ordine atât de importante. În ziua de 10, la un dîneu oferit de soții Crawford, Emma îl îndemnă pe Nelson :

— Povestește, Horatio, cum ai fost aclamat și aplaudat și în după-amiaza aceasta în fața Whitehall-ului.

— Lasă, scumpa mea.

* — Haide, pentru ce să te ferești ? Ți place să fii ovaționat.

— Recunosc. Dar nici un om vrednic de a se numi astfel nu trebuie să se lase îmbătat de aclamații. Vîntul se schimbă uneori foarte repede.

Mai mulți invitați de vază au fost poftiți la Merton pentru data de 12 septembrie, dar, nenorocire, în după-amiaza zilei premergătoare acesteia, un curier aducea o invitație : „Alteța sa regală, prințul de Galles, venit anume de la Weymouth, ar fi tare mîhnit dacă sir Horatio nu s-ar întîlni cu domnia sa la Carlton House etc...“

Printul, știind cât de ocupată este Senioria sa, îi oferă libertatea să-și aleagă ora, de preferință la începutul zilei. Situație măgulitoare pînă la cel mai înalt grad; totodată însă și un dezastru — nu numai din pricina oamenilor acelora invitați la Merton — căci cum ar fi putut da Nelson uitării faptul că în februarie 1801 printul ar fi vrut să facă dragoste cu Emma? Sir Horatio fusese atunci înnebunit de gelozie. Ar fi fost totuși cu neputință să ocolească invitația, astfel că Nelson se duce la întîlnire; deloc bucuros, se înțelege. Iar printul, înțeles urât, în chip banal, drum bun.

Cînd veni la Londra cu Emma, Nelson o lăasă în Clarges Street.

— Voi trece să te iau, după ce îl voi fi văzut pe print.

Dar chiar în timp ce stăteau de vorbă la Carlton House, iată o altă convocare pentru amiral: trebuia să se prezinte la Colonial Office, pentru a se întîlni cu lordul Castlereagh, ministru de război și pentru colonii. Întîlnirea aceasta este pentru noi nespus de interesantă.

Întrucît sosise puțin mai înainte, Nelson fu rugat, cu multă condescendență, să aștepte cîteva clipe într-un salon din dreapta holului. Acolo se și găsea un general în mică ținută, un îns cu nas mare, al cărui aer i se păru lui Nelson a fi trufaș și autoritar; exact genul de militar pe care îl detesta. Întrucît cei doi bărbați nu au fost prezentați unul altuia, totul s-a rezolvat printr-o simplă înclinare a capului și prin tăcere. „L-am recunoscut imediat, a scris mai tîrziu generalul Wellesley, el pe mine însă nu“. Puțin mai tîrziu, un ofițer de marină, un aghiotant, veni lîngă Nelson:

— Ministrul vă roagă să-l mai scuzați puțin. Ședința de cabinet durează de o oră, se discută instrucțiunile pe care urmează să le primiți.

„Atunci amiralul a intrat în vorbă cu mine, a povestit mai tîrziu Wellesley, legînd conversație; dacă, mă rog, conversație poate fi numit monologul în care nu era vorba decît despre el, într-un stil atît de vanitos, încît mă simțeam, ca să zic așa, scîrbit“. Totuși, cînd Nelson rosti numele lui Calder (autorul acțiunii prea puțin strălucite

de la 22 Iulie, bătălia celor Cincisprezece-Douăzeci) generalul găsi câteva cuvinte mai plăcute :

— Genul acesta de succes nu ar mai conveni acum, căci de la Senioria voastră lumea s-a învățat să aștepte numai fapte aureolate de strălucire.

Intrigat, Nelson ieși din salon și întrebă un aghiotant :

— Cine este generalul acesta ?

Ofițerul îl informă. Iar Nelson se întoarse și reluă discuția.

— Ar trebui să comandați o armată pentru a invade Sardinia.

— Nu prea am poftă. M-am reîntors din Indiile Orientale abia de patruzeci și opt de ore.

Conversația a continuat, iar generalul și-a schimbat pe deplin părerea despre Nelson : „Vorbea ca un ofițer și ca un bărbat de stat în același timp. Ministrul ne-a făcut să-l așteptăm trei sferturi de oră și pot spune că nicicând nu am avut parte de o conversație care să mă fi interesat mai mult”. În cazul în care numele lui Wellesley nu v-ar reaminti nimic : Arthur Wellesley, primul duce de Wellington ; celebru în Anglia încă din 1805, pentru strălucitele sale fapte din India. Lumea este mică, iar timpul pare uneori să se contracte. Nu se scurseseră nici două săptămâni de când Napoleon părăsise tabăra de la Boulogne, la mai puțin de două sute de kilometri de Downing Street, unde se întâlneau pentru prima și ultima oară cei doi distrugători ai imperiului francez.

În timp ce în salonul din Downing Street avea loc această întrevvedere a *posteror*i istorică, Emma aștepta în apartamentul ei din Clarges Street, zicându-și : „Poate că invitații cu și ajuns acasă la noi !” Așteptau, într-adevăr, în salonul mare al casei de la Merton. Perechile Perry și Minto se priveau cu amabilitate, dar fără să roadă un cuvânt, deoarece nu fuseseră prezentați unii altora. Uruiul unor roți de trăsură trecind peste pietrișul alei le aduse în suflet o undă de speranță, dar chipurile li se întunecară în clipa în care, în loc de gazdele așteptate, își făcu apariția un schelet desigur și livid, totuși surâzător : Scott, capelanul-interpret.

— Înainte de a părăsi Londra, l-am văzut pe lordul Nelson un minut. Mi-a spus : „Mai am doar de trecut pe la Amiralitate și gata“.

Încă două ore de așteptare, dar corectitudinea englezilor strinși în cercuri alese nu are limite. Mai neplăcut era însă faptul că nimeni nu îndrăznește să-i prezinte pe soții Perry soților Minto ; stăpînii casei erau cei în drept să o facă. În fine, aceștia apărură. De data aceasta cîna a fost mai puțin veselă decît sperase lordul Minto ; deși așezat la loc de cinste și în dreapta Emmei, reaua lui voință de odinioară tot îl mai îboldea : „Nu putea minca, nici bea, cînd și cînd nu-și stăpînea nici lacrimile, și chiar fu cît pe ce să se simtă rău la masă“.

A urmat apoi și ultima zi. De o săptămînă și mai bine, se simțea că vara engleză își dădea sfîrșitul : dimineata, în zori, ceață, risipită puțin mai tirziu de razele soarelui ; către sfîrșitul zilei, din nou peisaj împiclit. Clima era însă destul de blîndă ; în timp ce Nelson își făcea în ziua de 13 septembrie 1805 obișnuita plimbare dinainte de gustare, veni să-l salute grădinarul Cribb :

— Să mă ierte senioria voastră dacă îndrăznesc să-i vorbesc despre o treabă de familie. Fiica mea așteaptă un bebeluș.

— O, Cribb, dragul meu, du-i din partea mea cele mai bune gînduri. Așteaptă puțin. Uite, dimpreună cu asta, pentru rochia de la botez. Dacă este băiat, pune-i numele Horatio. Dacă este fată, Emma.

Nelson trebuia să treacă pe la Amiralitate, să dea ordine. Se duse pînă la Londra și se reîntoarse mai tirziu, să ia masa de seară cu Emma. Singur cu ea. Fără invitați, și cînd copiii erau culcați, uriașa locuință părea dintr-o dată ciudat de tăcută. Membrii familiei se găseau în salonul cel mare, ascultînd și așteptînd, în tăcere, să audă zgomotul trăsorii care urma să-i ia pe sir Horatio și pe capelanul Scott. Îl auziră. Apoi, aproape imediat, pasul amiralului coborînd scara, singur. Nu schimbară decît cîteva cuvinte.

Amiralul călătorea cu Scott, capelanul său interpret. Trăsura își croia, grăbită, drum prin noapte. La Guilford — treizeci și cinci de kilometri de Merton — un popas

pentru schimbarea cailor. Nelson mărturisî tovarăşului său de drum că, înainte de a coborî scara pentru a-şi lua rămas bun de la familie, se dusese în camera Horatiei, contemplantă copila :

— Dormea respirînd atît de calm, încît nu am vrut să o trezesc nici măcar cu o sărutare. Am ingenuncheat şi m-am rugat să fie viaţa fericită. Dă-mi jurnalul, Scott.

Jurnalul era un carnet destul de mic. Capelanul îi întinse totodată şi trusa de scris. Nu se uită ce anume nota Nelson, dar mai tîrziu avea să recopieze totul, avînd chiar îndatorirea aceasta. „Vineri seara, la ora 10.30, am părăsit, urcîndu-mă în trăsură, dragul, atît de dragul meu Merton, unde las tot ce am mai de preţ pe lume, spre a mă duce să-mi servesc regele şi patria. Binevoiască Dumnezeu, pe care îl preacinţesc, să-mi dea putere să împlinesc speranţele patriei mele. Iar dacă voia lui va fi să mă întorc, mulţumirile mele vor urca neîncetat spre tronul milosteniei sale. Dar dacă tot voia sa va fi să mă găsesc la capătul zilelor mele pe acest pămînt, îmi plec capul cu cea mai adîncă supunere, încredinţat că-i va ocroti pe cei care îmi sînt atît de dragi şi pe care îi las în urma mea. Facă-se voia sa. Amin, amin, amin“.

Nelson păşea spre moarte. Ştim. Istoria, de asemenea. A urma un om care se îndreaptă spre sfîrşitul său apropiat ne emoţionează şi chiar ne tulbură adînc, mai ales cînd o face fără să ştie. Dar în cazul nostru ? Pînă la ce punct ajungeau presimţirile sale ? Ruga aceea, în genunchi, lângă Horatia. Apoi cealaltă rugă scrisă în grabă pe o masă de han... Pentru ce ? Aveau să se mai ivească de-a lungul acestui drum cîteva clipe, dacă nu de nepăsare — nu, asta în nici un caz — de viaţă încă normală. Totuşi, comportarea lui sir Horatio ne va face să înţelegem că el simţea apropiindu-se, vicleană, umbra cea fără de întoarcere.

Era încă noapte cînd s-au oprit la Liphook, pentru a schimba caii. Un ceai băut în mare grabă, la lumina pîlpitoare a sfeşnicelor, la o masă a hanului, cu firma „La ancoră“. În sfîrşit, odată cu ţîsnirea din bezne a blîndeii cîmplii engleze, iată şi mirosul mării. La ora 6, la Portsmouth, gustarea de dimineaţă în frumosul han „George“, mult îndrăgit de navigatori. La sosire, Nelson îl recu-

noscu pe vicarul din Merton care aştepta într-o trăsură şi care venise să-i mai mulţumească o dată că accepta să-l ia pe fiul său, de patrusprezece ani, la bord. Îşi reamintea, oare, Nelson că propriul său tată, pastor şi el, nu-l însoţise atât? Dar asta nu mai avea nici o importanţă. Sala mare a hanului „George” era tixilă de prieteni şi cunoştinţe, mulţi veniţi anume de la Londra. Printre ei se afla şi Rose. George Rose, celebru om de stat, colaborator al lui Pitt, foarte stimat, înzestrat cu un admirabil simţ al dreptăţii; îi vom mai întâlni. „Eram cu toţii emoţionaţi, avea să scrie el, de parcă îl vedeam pe sir Horatio pentru ultima oară”. Dar toţi discutau cu glas tare, voind să pară vorbăreţi, optimişti. Nelson ceru din nou carnetelul şi hîrtia de scris; două rinduri pentru Emma: „Scumpa mea, cea mai adorată dintre femei, Emma lui Nelson...”

Aşadar, în trăsură, spre arsenal, pentru a da cele din urmă ordine. Urişul arsenal din Portsmouth, cu mîrsoşurile sale tari de lemn, cîne-pă, smocă, vopsea, cu ciocanele şi scintellele sale, cu aburii forjelor... Un grup mic îl însoţeşte pe amiral; cu toţii se opresc cînd se opreşte el, secretarii lui noile. Amiralul pare foarte calm. Cîţiva căpitani mărturisesc că nava lor nu e tocmai pregătită. Nelson îşi ridică privirile spre cer:

— Ah, cu briza asta frumoasă, mi-ar fi plăcut să ridic ancora chiar în seara asta. Ajungeţi-mă din urmă cît mai repede cu putinţă. Luaţi plicul acesta.

Totul este prevăzut, în plic se găseşte indicat locul unei întîlniri secrete. O fregată patrulind în lergul capului Saint-Vincent urma să-i aştepte pe întîrziaţi, să-l călăuzească. Dacă nu vor da de ea, atunci să se îndrepte spre Cadix, dar cu extremă prudenţă.

— Să aveţi hrană pentru şase luni.

Pentru şase luni? Avea să reîncepă, oare, cursa spre Antile? I-a prins toate ordinele au şi fost împărţite, lumea se reîntoarce la „George”. Vremea este frumoasă în sîmbăta aceea, străzile au prins viaţă încă din zori şi, ceas de ceas, se umplu şi mai mult. Un zvon îşi croieşte drum: „A sosit lordul Nelson”. În faţa hanului „George” o mulţime pe care amiralul, ocrotit de escorta sa, o străbate anevoaic.

— Mă voi îmbarca pe plaja Southsea, unde mă va aștepta șalupa mea. Voi trece prin spatele cabinelor. Dar cum să ies de aici ? Mai este și altă ușă ?

Mai este, da, o ușă mică, în partea unde se află bucătăriile ; dă spre o străduță. Dar și străduța este înecată de omenire, cum să ieși din baia acelei mulțimi ? Trebuie străbătută întâi Penny Street, apoi Green Row ; pas cu pas, în urale ; oamenii îi lau mina, i-o string și i-o sărută. În pofida oboseli, Nelson este bine dispus.

— Nicicând nu am regretat mai mult că am o singură mină !

Și încă ceva mai putea fi văzut : bărbați și femei core, neizbutind să se apropie, Ingenuncheau, își făceau semnul crucii „God bless him !” Sau, pur și simplu, plingeau. Scriind această viață a lui Nelson, am evitat hagiografia, i-am ocolit pe lingușitori. Dar acest adio extraordinar pe care poporul englez și i-a luat de la Nelson sint sigur acum că așa a fost, nu-l pot schimba.

Cînd amiralul coborî scara de piatră care ducea la plajă, mulțimea adunată pe parapet împinse cu atîta vigoare barajul de soldați, încît un ofițer ordonă scoaterea baionetelor. Dar reveni asupra hotărîrii sale, dînd imediat un contraordin. În sfîrșit, Nelson putu să se îmbarce. Abia se depărta puțin șalupa, că nemalexistînd baraj, o masă de oameni se revărsă pînă la mal. Cu toții își fluturau pălăriile, batiștele ; din nou bărbați și femei ingenuncheau, cu ochii în lacrimi. Marea era parcă de ulei. Au fost chiar unii care au intrat în ea, cu brațele ridicate, înaintînd astfel pînă ce apa le-a ajuns la mijloc. Pe măsură ce șalupa se depărta în larg, Nelson auzea cum marele strigăt se pierdea încet-încet, pînă ce nu se mai deslușî decît ca un scîncet de prunc. Și a spus atunci, întorcîndu-se spre înaltul și puternicul Hardy, căpitanul său de pavilion :

— Înainte, am avut uralele lor. Acum, inimile.

Nu era vînt, deci trebuiau să mai aștepte. Cîțiva prieteni veniți din Londra fură invitați să cîneze la bordul lui *Victory*. Pe George Rose îl impresionează luxul serviciului.

— Îmi inchipui, i se adresa el vecinului său, că sir Horatio trebuie să fie bogat ?

— Bogat ? Nu... Se spune chiar că nu a terminat încă de plătit amenajările ce s-au făcut la Merton.

— Ar trebui să se știe, totuși, lucrul acesta.

Un idol național să aibă datorii ! După ce s-a luat masa, Nelson l-a tras pe Rose puțin deoparte. Oare guvernul nu i-ar putea acorda doamnei Hamilton pensia aceea pe care ea o solicita, pe deplin meritată ?

— Mă voi ocupa de asta în zilele următoare, i-a răspuns Rose.

Era sincer. A și făcut câteva demersuri. Dar au rămas fără nici un rezultat.

Victory ridică ancora a doua zi, 15 septembrie 1805, la ora 8, pe o briză slabă ce bătea dinspre nord-vest și se îndreptă spre sud-sud-est, însoțită doar de fregata *Euryalus*, comandată de căpitanul Blackwood. Un scurt răvaș luă îndată calea Mertonului : „Avem vînt prielnic și sper că voia Domnului ne va înlesni o bună regroupare. Dumnezeu să vă binecuvînteze, pe tine și pe Horatia, dimpreună cu toți cei care ne sînt dragi. Pentru scurtă vreme, adio. Mereu al tău Nelson și Bronte“. O altă scrisoare, pentru Davidson, abia ieșit din temniță. Nelson ar fi vrut tare mult să-i strîngă mina ; dar, chiar de-ar fi găsit un ceas, în zilele acelea de mare zor, Davidson plecase imediat, ca și după prima detenție, la proprietatea sa din Northumberland. Nelson întocmi o scrisoare foarte afectuoasă.

Zarea inghiți pămîntul englez. În ziua de 18, la treizeci de leghe sud-vest de insulele Scilly, sosi o fregată. La bordul ei, prietenul Bickerton (cel pe care Nelson îl desemnase drept interimar, cînd ceruse șase luni permisie, în toamna anului precedent). Bolnav, Bickerton se reîntorcea în Anglia. Înainte chiar ca Nelson să-i fi pus vreo întrebare, el îl informă :

— Nu, sir, încă nu s-a dat nici o bătălie. Veți ajunge la timp.

Da, trebuia să ajungă la timp, să țîșnească pe nevestite, să-i ia prin surprindere. Fregata *Euryalus* o urma cu aceeași fidelitate pe *Victory*. Nelson o trimise înainte, cu scrisori pe care consulul britanic de la Lisabona urma

să i le transmită lui Collingwood : „Fiecare om din flotă să se afle la postul său și să nu fie nimeni la curent cu venirea mea apropiată, nimic să nu-mi semnaleze sosirea. Nu vreau să vă aud salutul, nici chiar dacă ne întâlnim departe de orice uscat“.

Ne apropiem ; 25 septembrie, seara : „Sper să trec mîine de capul Saint-Vincent. Sînt nerăbdător să ajung, căci aş fi nemîngîiat dacă un altul în afară de mine le-ardă *Nelson touch*-ul“.

Pe 28, în zori, fu zărită o ambarcaţiune ; apoi, în sfîrşit, spre seară, optsprezece nave engleze apărură la orizont. Collingwood avea să anunţe a doua zi dimineată că treizeci şi şase de nave franceze şi spaniole se aflau blocate acolo, în portul Cadix.

29 septembrie. Ziua lui Nelson ! De obicei, saluturi prin lovituri de tun, recepţii, banchete. De data aceasta, linişte. Aşa a vrut Nelson. Dar sînt invitaţi la bordul lui *Victory*, în două seri, toţi căpitani : cincisprezece pe 29, cincisprezece în ziua următoare, nu atît ca să benchetuiască — deşi la sfîrşitul cinei nu a rămas nimeni cu gîtlejul uscat — cit fiindcă Nelson vrea, înainte de toate, înainte chiar de a-i vedea pe amiralii cu funcţiile cele mai importante, să spună ofiţerilor săi ce anume socoteşte să facă şi în ce va consta acel *Nelson touch*.

L-aţi auzit pe sir Horatio îndoctrinîndu-l pe Keats, în parcul Merton, ştiţi deci despre ce este vorba : de a cădea perpendicular pe linia inamică. Înfricoşatul Villeneuve, în schimb, nu se va depărta, nici una la mie, de la formaţia clasică : înşirarea flotei în vederea unei lupte paralele.

— Altfel vom lupta acum. Vom disloca linia inamică, apoi o vom zdrobi pe fracţiuni, după ce ne vom fi rînduit flota pe trei coloane : una sub ordinele mele, alta sub cele ale amiralului Collingwood şi o a treia care sînt stea în vînt, gata să intervină la comanda mea.

Schema aceasta nu avea să fie executată aidoma, iar Nelson ştia că aşa se vor şi petrece lucrurile :

— Nu impun o regulă fixă. Într-o bătălie navală, nimic nu este sigur. Am încredere în inteligenţa şi înflăcă-rarea amiralilor şi a căpitanilor mei. Astfel, amiralul Collingwood va avea, după ce îmi va fi primit instruc-

țiunile, conducerea deplină a liniei sale, spre a-l ataca pe inamic, și a continua lovitura pînă la capturarea sau distrugerea lui totală. Am înscris toate acestea într-un memorandum care vă va fi înmînat.

Iată ultima frază a acestor instrucțiuni: „În cazul în care semnalele nu vor fi văzute, sau nu vor fi bine înțelese, nici un căpitan nu va avea vină dacă își va aduce nava bord la bord cu o navă inamică“. În Downing Street numărul 10, Nelson îi cucerise pe miniștri, spunîndu-le: „Nu de o victorie dobîndită pe jumătate are nevoie țara. Ceea ce își dorește este o victorie deplină. Și distrugerea inamicului“. În careul ofițerilor de pe *Victory*, sub plafonul de scîndură care ni s-ar părea tare jos, glasul lui Nelson nu convingea deloc mai puțin, era pătrunzător. Căpitani, a notat Nelson, păreau *electrizați*. „Cu toții s-au declarat de acord. Era ceva nou, original, simplu. Multora li se umeziseră ochii“. Poate că și din pricina vinului bun. Toți însă aveau să lupte așa cum vroia Nelson.

Collingwood și Freemantle fură primiți în seara a treia, numai ei doi, cu multă curtenie. Iar Nelson își desfășură întreg farmecul. Au plecat mulțumiți, Collingwood știind că va conduce bătălia așa cum înțelegea el, Freemantle pentru că avea să se ocupe în linia de bătoie locul pe care îl îndrăgea cel mai mult, al doilea; un fel de superstiție personală.

Înainte de venirea lui Nelson, amiralul Collingwood instituise un regim de fier „à la Saint-Vincent“. Nici o vizită de la o navă la alta și respîngerea tuturor navelor, bărcilor sau barcazelor marocane venind să ofere fructe, legume, carne proaspătă. Supliciiu acesta de adevărat Tantal îi înrăia pe oameni, isca pedepsiri. Începînd cu zina de 30, un semnal al navei *Victory* anunță că era îngăduită aprovizionarea. Urale puternice la bordul tuturor navelor.

Trebuie să se știe că o flotă de blocus, alcătuită din nave mari, nu se poate stăpîni să nu se atingă de țărni, cu deosebire de țărmul sudic al Spaniei, spre care bat vînturile cele puternice și hula Atlanticului. Nelson găsisse grosul flotei patrulînd între cincisprezece și douăzeci de mîle la larg, asta era destul de bine; dar lipsită de

hrană proaspătă și de apă, asta era rău. El deplasă grosul pînă la cincizeci mile spre vest, „pentru a-l ademeni pe inamic să iasă“, apoi trimise șase nave sub ordinele contraamiralului Louis, să aducă alimente și apă de la Gibraltar și Tetuan.

Cinci fregate patrulau neîntrerupt la ieșirea din Cadix, sub ordinele căpitanului Blackwood, cel sosit la Merton în ziua de 2 septembrie, ora 5 dimineața, pentru a-l vesti pe Nelson că Villeneuve intrase în portul Cadix; la treizeci și cinci sau patruzeci de mile în larg, trei nave rapide cu 74 de tunuri; grosul, am spus, în vreo cincizeci de mile de coastă, dar apropiindu-se de Cadix la fiecare pornire a vîntului, astfel încît să nu fie împins prea mult în larg. Plasa era cît se poate de bine întinsă.

De îndată ce Blackwood ar fi zărit în port vreo mișcare neobișnuită, una dintre fregatele sale avea datoria să se avînto spre larg, cu semnalul în vînt, pînă la cea de a doua linie, cea cu 74 de tunuri; una dintre navele acestea urma atunci să se unească repede cu grosul, toate navele repetînd, din aproape în aproape, semnalul care, în felul acesta, avea să ajungă pînă la amiralul comandant șef.

Ținta prezentei cărți este să istorisească viața lui Horatio Nelson, de la naștere pînă la moarte. Cred că, pentru a înțelege și mai bine ultimul episod al acestei vieți, s-ar cuveni să aruncăm o privire în tabăra franceză.

La 16 septembrie, în timp ce Nelson tocmai părăsise Portsmouth-ul, Napoleon îi trimitea lui Villeneuve ordinul să iasă din Cadix, să intre în Mediterana, să debarce la Neepole trupe care trebuiau să ia prin surprindere o armată austriacă. Apoi, Villeneuve trebuia să se reîntoarcă la Toulon. „Intenția noastră, adăugă împăratul, este ca pretutindeni unde îl veți întâlni pe inamic avînd forțe inferioare să-l atacați fără șovăire și să angajați cu el o luptă decisivă“. În concepția lui, superioritatea sau inferioritatea unei forțe navale era socotită, în chip absolut, după numărul navelor. El ridica din umeri sau se infuria ori de cîte ori Villeneuve, sau Decrès, sau altul, afirmau ori dădeau a înțelege că fără îndoielă calitatea echipajelor și a materialului cîntăreau

în bună măsură. Dar cele ce urmează depășesc asemenea considerații.

În ajunul zilei în care Napoleon îi dădea lui Villeneuve ordinul categoric de a părăsi Cadixul, el se și hotărâse să-l schimbe de la comanda flotei combinate. Succesorul lui, viceamiralul Rosily, fu desemnat în funcția aceasta la 15 septembrie. François Etienne, conte de Rosily-Meslos, cincizeci și șapte de ani, servise sub comanda lui Suffren în Indii, înainte de a deveni, în 1795, directorul Depozitului de Hărți și Planuri. În 1805, nu mai comandase pe mare de cincisprezece ani și nu mai pusese piciorul pe puntea unei nave de zece. Acesta era omul pe care Napoleon voia să-l pună față în față cu Nelson. O voia cu adevărat? Rămii uimit în privința realelor sale intenții când citești ordinul imperial adresat de Decrès lui Rosily: „Împăratul acordă cea mai mare importanță ideii că vă veți îndeplini misiunea fără întârziere. Dar dacă împrejurările vă vor aduce în fața obstacolelor de neînvinș, majestatea sa vrea ca cel puțin să scoateți armata navală, pe mai multe diviziuni, ori de câte ori timpul o va permite“. Lui Villeneuve îi ordona: „Angajează o luptă decisivă“, iar lui Rosily: „Faceți ce puteți“.

Noul promovat în funcție părăsi Parisul la 21 septembrie, având asupra sa o scrisoare a lui Decrès ce trebuia înmînată lui Villeneuve: „Majestatea sa împărat și rege a numit pe viceamiralul de Rosily la comanda armatei navale reunite la Cadix și a ordonat să vă reîntoarceți la Paris, pentru a raporta cele convenite despre campania pe care ați condus-o. Așadar, de îndată ce viceamiralul de Rosily vă va fi înmînat ordinul acesta, îi veți trece comanda armatei navale, fiindu-i astfel recunoscută calitatea de amiral“.

Villeneuve rămăsese fără știri și fără ordine încă de la 2 septembrie. La 16, el îi scrisese lui Decrès că douăzeci și patru sau douăzeci și cinci de nave inamice patrulau neconținut în largul portul Cadix, dar că avea „să profite de cel dintîi prilej favorabil, pentru a executa o ieșire cu întreaga armată navală“. În ziua de 28, după ce din nou îi scrisese ministrului, — „Deficitul echipajelor se ridică la 2.207 oameni. Avem 348 de oameni în spitale din Cadix“ — el primi ordinul scris de Napoleon

pe ziua de 16 : să debarce cu amiralul Gravina, comandantul șef spaniol, după care își convocă toți căpitani :

— De îndată ce vîntul va sufla cît de cît dinspre est, vom ieși în larg.

Briza prielnică de est se ridică în dimineața zilei de 7 octombrie. La semnalul lui *Bucentaure*, soneria care chema la posturile de ridicare a ancorei răsună la bordul tuturor navelor. La mai puțin de o oră după aceea, alt semnal : „Anulați ordinul precedent“. Villeneuve avea să-i explice lui Decrès, a doua zi, hotărîrea sa : „Nu am fost surd la informațiile care ajungeau la mine din toate părțile privind inferioritatea forțelor noastre prin comparație cu cele ale inamicului“. Și adăuga : „Voi porni în larg la cel dintîi prilej favorabil“.

La bordul navei *Victory*, Nelson își ascultă secretarul citind rar și enumerînd navele flotei combinate potrivit ultimelor informații. Villeneuve avea sub ordinele sale patrusprezece nave spaniole dintre care patru cu trei punți purtînd între 100 și 130 de tunuri, optsprezece nave franceze, dintre care patru cu 80 de tunuri și patrusprezece cu 74. Nelson dispunea de 37 de nave, dintre care șapte cu trei punți de 98 și 110 tunuri, o navă cu 80 de tunuri, șaisprezece cu 74 de tunuri și trei cu 64. Plus, de o parte și de alta, fregate și ambarcațiuni mici.

Toate acestea reprezintă cifre. Dar o flotă nu este făcută numai din cifre, Nelson o știe mai bine ca oricine, iar acolo, în fața Cadix-ului, mai deplin ca oricînd. În timp ce se pregătește să conducă o acțiune atît de importantă pentru Regatul-Unit și pentru Europa, în timp ce în minte i se derulează din nou toate ipotezele tactice posibile, potrivit cu ora la care va ieși inamicul, potrivit cu vremea de atunci, cu vîntul și starea mării, alte griji, lăaturalnice, uneori chiar mărunte, îl macină timpul.

Ca de pildă afacerea Calder. Calder care nu strălucise defel în lupta celor Cincisprezece-Douăzeci, care știa că opinia publică engleză îl condamnă, a cerut pe cale ierarhică, adică supunîndu-i lui Nelson cererea, să se înfățișeze în fața unui fel de consiliu de război. Răspunsul Amiralității : „Fie, să se întoarcă la bordul unei fregate rapide“. Nelson l-a chemat pe Calder și i-a arătat răspunsul.

— O fregată? Să fiu debarcat de pe nava mea, în văzul întregii flote?

Calder nu l-a iubit niciodată pe Nelson, iar Nelson ştia. Dar Calder se găsea acolo în faţa lui, copleşit de amărăciune, bătrîn, vrednic de milă.

— Veţi pleca la bordul navei dumneavoastră, Calder.

După aceea Nelson a aflat că, pînă în cele din urmă, flota combinată era intrucitva mai numeroasă decît se crezuse, iar unul dintre amiralii săi i-a atras atenţia că poate nu era momentul să se lipsească de *Prince of Wales*, 80 de tunuri:

— Amiralul Calder poate foarte bine pleca cu o fregată.

Nelson a oftat. L-am văzut uneori în împrejurări în care prietenia ar fi trebuit să se manifeste liberă, fără prea multă eleganţă. Dar se pare că luase hotărîrea că pe viitor să fie desăvîrşit.

— Nu. Amiralul Calder va pleca la bordul navei sale.

Calder avea să se aleagă cu un blam.

Iată-l acum pe Collingwood. Pe Collingwood, cel pe care Nelson îl determinase să părăsească nava *Dreadnought* şi să primească în schimb *Royal Sovereign*. Păru-se mulţumit. Dar şi-a plecat apoi urechea la birfeli:

— Ştiţi cum a fost poreclită nava asta în Marea Mincii? „Căruţa cu fin“. Ce bucurie să pleci la luptă cu asemenea firle-briu.

— Dragul meu Coll, *Royal Sovereign* se tirăşte fiindcă, pentru moment, aici, în faţa Cadix-ului, ne tirim cu toţii. Altceva nici nu vreau. Dar veţi vedea, cînd va veni momentul. Ştiţi că arămirea cocii acestei nave a fost reîmprospătată cu prilejul ultimei sale treceri prin arsenal?

Collingwood nu ştia; este aproape de necrezut. Şi mai ce? Agentul însărcinat cu procurarea de alimente de la maurii din Tetuan, pentru întreaga flotă, era bolnav, trebuia înlocuit. Iar înlocuitorului:

— Nu fiţi econom la măruntiş şi risipitor la lire sterline.

I-a fost dat lui Nelson să-şi spună cuvîntul pînă şi în unele chestiuni sentimentale... Un tînăr locotenent de pe corveta *Hydra* răpise — ori mai degrabă fusese răpit —

de o dansatoare de şantan, la Malta, şi iată-l înţemniţat pentru datorii în Italia; ca să iasă de acolo, îi trebuiau cinci sute de lire; tatăl, un vechi şi bun ofiţer, veni la Nelson, ruşinat şi cu ochii în lacrimi :

— Sir, nu pot stringe decât trei sute de lire. Fiul meu este pierdut !

— Facem noi să fie bine. Pentru două sute de lire...

La 19 octombrie sosiră la punctul de întâlnire încă şase nave; cinci veneau din Anglia, una de la Gibraltar. Recunoscându-l pe *Agamemnon*, Nelson îşi frecţionea vesel ciotul :

— Dragă Hardy, acum sînt sigur că va fi bătălie.

Ziua de 18, seara, Nelson îşi notează în carnet : „Timp frumos, vînt de est. Nici că s-ar putea bucura flota combinată de o vreme mai bună pentru ieşire în largă“. În dimineaţa zilei de 19 îi trimite un răvaş lui Collingwood : „Ce zi minunată ! Nu aveţi chef să părăsiţi puţinţel nava ? Dacă da, ridicaţi pavilionul «afirmativ», cu indicatorul lui *Victory*“. Răvaşul mai există şi astăzi. Pe spaţele lui, Collingwood a scris : „Înainte de a putea răspunde, a sosit vestea că inamicul ieşea din Cadix, şi atunci am pornit imediat“.

Nelson coborî în cabină şi se apucă să scrie : „Prea scumpa şi iubită mea Emma, prietena sufletului meu. Navele semnalizatoare ne-au vestit că inamicul iese din port. Vîntul este slab, astfel că abia mîine îi vom putea vedea. Fie ca zeul războiului să ne încununeze cu lauri strădanile. În orice caz, voi face în așa fel încît numele meu să vă fie cel mai drag, fie şi Horatiei, căci pe voi vă iubesc ca pe propria-mi viaţă. Şi cum această ultimă scrisoare înainte de bătălie vă este vouă adresată, sper ca Domnul să îngăduie să trăiesc pentru a o încheia după aceea. Îndeplinească Cerul rugile voastre. Al vostru Nelson şi Bronte“.

În aceleaşi clipe, la bordul lui *Euryalus*, tinărul şi chipeşul căpitan Blackwood îi scria la rîndul său iubitei : era însă vorba de soţia sa legitimă : „La ce te gîndeşti, iubire scumpă ? În momentul acesta inamicul iese şi pare hotărît să vrea luptă adevărată. Toată noaptea au schim-

bat între ei semnale, iar dimineată l-am văzut desfășurându-și velele. În mai puțin de două ore, cu toate că flota noastră se află la cincizeci de mile în larg, l-am putut înștiința pe Nelson, prin semnale transmise din navă în navă, despre ieșirea din port a inamicului. Te asigur, scumpa mea Henriette, că îți voi fi credincios — atît cît stă în puterile unui om — pînă la ultima mea suflare”.

Duminică 20 octombrie dimineată, flota engleză se găsea la intrarea în strîmtoarea Gibraltar, pe timp noros și ploaie inversunată. Nimic la orizont. *Victory* stopă, Collingwood veni la bordul ei pentru o oră, apoi întreaga flotă porni iarăși, cap nord-vest. Nelson se temea ca nu cumva Villeneuve să facă stînga-mprejur și să se reîntoarcă la Cadix. În zori orizontul se luminează. Se stîrni și vînt. Atunci Blackwood telegrafie prin semnale în releu. Treizeci și patru de nave inamice ieșiseră din port. „Inamicul pare hotărît să se îndrepte spre vest”. Nelson : „Mă bizui pe dumneavoastră în ce privește menținerea sub ochi a inamicului”.

Nelson se afla încontinuu pe duneta lui *Victory*, măsurînd-o cu pași mari, în sus și în jos : pașii marinarului, care, uneori, nu sînt decît vreo doisprezece la număr sau chiar mai puțin. Să fim exacti. De două săptămîni, Nelson ordonase scoaterea spiraiului prin care se revărsa lumină în salonul său și acoperirea locului menit lui, creînd astfel pe dunetă, între roata timonei și scara ce ducea la cabina lui, un spațiu liber, lung de șapte metri și mai bine. Acesta îl era drumul de plimbare. Cîțiva aspiranți trecură pe lîngă el salutîndu-l :

— Cred că astăzi sau mîine o să însemne pentru voi o zi bună, tinerii mei.

Curînd deveni limpede că îndeosebi despre a doua zi putea fi vorba. După-amiaza, Nelson avertiză prin semnal două nave (dintre cele sosite din Anglia) să-și vopsească în galben cercurile catargelor. Cele ale francezilor erau negre. Apoi își dictă ordinele privind semnalele din noaptea următoare : „Dacă inamicul se îndreaptă spre sud sau spre strîmtoare, lansați odată două rachete albastre, din oră în oră. Dacă se îndreaptă spre vest, trei lovituri de tun apropiate, tot din oră în oră”.

La 8 seara, flota schimbă drumul și se îndreaptă spre sud-vest. Nelson voia să-i bareze inamicului calea spre strimtoare.

La 15 octombrie, Villeneuve aflase din sursă particulară că viceamiralul Rosily trecuse pe la Bayonne, „însărcinat cu o misiune pentru Cadix”. Îi scrisese îndată lui Decrès, arătându-i că nimic nu i-ar fi putut pare mai plăcut decât vestea aceasta. „Experiența și inteligența viceamiralului Rosily îmi vor fi tocmai bine un ajutor prețios”. Nimeni nu-l avertizase încă pe nenorocit asupra conținutului real al „misiunii” lui Rosily. Îi fu dat să o cunoască, și încă într-un chip îndatoritor, în ziua de 17. Iată cum îi scria lui Decrès. „Sint informat că viceamiralul Rosily a sosit la Madrid. Se zvonește că vine să preia comanda armatei navale. Voi fi desigur încântat să-i cedez primul loc, dacă îmi va fi rezervat cel de al doilea...” Dar Villeneuve conchidea : „Dacă vântul o va permite, voi ieși chiar mâine”. Și ieșise. Pentru a dovedi că nu era un laș.

Flota combinată se îndreptase mai întâi spre vest-nord-vest, mai mult sau mai puțin în dezordine ; apoi, la începutul după-amiezii lui 20 octombrie, Villeneuve ordonase o întoarcere succesivă,¹ pentru a veni spre sud-vest. Cap pe Gibraltar.

Se lăsase noaptea. Marinarii escadrei franceze auzeau lovituri de tun repetate din oră în oră, semnale ordonate de Nelson. La ora 6.30, în ziua de 21, fregata de cercetare *Hermione* semnală că inamicul se apropie, îndreptându-se spre spatele liniei franceze. Încă o dată, Villeneuve se întreabă : să se îndrepte oare în continuare spre Gibraltar ? Acum era hotărât să lupte. Dar dacă tot trebuia să fie bătălie, atunci mai bine în apropiere de Cadix. Pe 21, la ora 8, Villeneuve semnală să se vireze la bord, toți odată. Și... cap nord.

La 21 octombrie, chiar înainte de ivirea zorilor, flota engleză care pină atunci se îndreptase — fără să-l vadă

¹ Navele întorc pe rînd, fiecare cînd ajunge în punctul unde a întors nava din capul formației.

pe inamic — aproape paralel cu el, schimbă din nou de drum. Nelson vocoti că prada lui se depărtase destul de Cadix și că se putea năpusti asupra ei. Cap nord-est. Vânt slab, hulă puternică dinspre vest.

— Peste douăzeci și patru de ore se va stîrni furtună, îi spuse Nelson lui Hardy. Dar pînă atunci vom fi și încheiat lupta.

Cobori pentru o oră în cabina sa, apoi urcă din nou pe dunetă. Nu îmbrăcase ținuta mare, strălucitoare, „cu revere albe“, descrisă de anumiți istorici (chiar englezi), amatori de pitoresc. Îmbrăcase aceeași haină albastră, pe care o purtase zilnic încă de la Portsmouth, cu revere dublate cu țesătură din bumbac, nu cu mătase : pantalon de tip francez, ciorapi, pantofi ; pe partea stîngă a hainei se puteau vedea, brodate, stelele celor patru ordine de cavaler, al căror membru era. Nu erau efigii metalice foarte strălucitoare, ci broderii ; totuși, destul de vizibile.

Chirurgul, domnul Beatty, veni lingă cei doi Scott — capel-nul interpret și secretarul oficial :

— Ar trebui să sugerați senloriei sale să-și ascundă broderiile cu o batistă. Se știe că inamicul are trăgători de elită, cu deosebire tirolezi, care vor fi postati în greement. Decoratiile le-ar dezvălui prea lesne unde anume se află amiralul.

Cei doi Scott dădură din cap a neîncredere. Asemenea sugestie... lui Nelson ! Le-ar fi putut-o lua în nume de rău ; nu, așa ceva nu cutezau să facă.

— Bine, a hotărît Beatty, o să încerc să-i vorbesc eu despre asta, cînd îi voi da raportul zilnic privitor la bolnavi.

Primul semnal din timpul zilei urcă pe saula navei *Victory* la ora 6,40 : „Tuturor. Luați formația pe două coloane. Fiecare navă va angaja în luptă nava inamică întîlnită în cale“. Peste zece minute : „Cap est“. *Victory* dădu exemplul ; conducea coloana cea mai de nord, cea din vînt, alcătuită din douăsprezece nave. Collingwood comanda coloana de sub vînt, spre sud, însumînd șaisprezece nave, cu *Royal Sovereign* în frunte.

Cele două flote inamice se aflau la vreo zece mii de distanță, nu se vedeau. Flota combinată se îndrepta cap

nord, desenînd o linie curbă neregulată, de aproximativ cinci mîle lungime.

Mai mulți căpitani de fregate, printre care și Blackwood, convocați de către Nelson, urcaseră tocmai la bordul lui *Victory*. Amiralul părea foarte bine dispus, deloc îngrijorat.

— O să vă țin aici cît mai mult cu putință, le-a spus el.

Rostul acestei măsuri era de a transmite, la nevoie, de-a lungul liniei sau de la o coloană la alta, ordine ce ar fi fost mai greu de înțeles prin mijlocirea pavilionelor. Apoi, tinerii ofițeri se îndepărtară, în afară de Blackwood pe care Nelson îl reținu, făcîndu-i totodată semn și lui Hardy să se apropie.

— Am redactat un codicil la testamentul meu. Aș vrea să vă punctî amîndoi semnătura pe el, în calitate de martori, pentru a mi-o certifica pe a mea.

Documentul, scris în întregime de mîna sa, începuse dimineata în zori și încheiat în jurul orei opt, se găsea pregătit în cabina amiralului. Cei doi martori coborîră, semnară — fără să citească, firește — apoi urcară cu toții pe punte.

Textul era următorul: „Douăzeci și unu octombrie, o mie opt sute cinci, în prezența flotelor spaniolă și franceză, la o depărtare de aproximativ zece mîle una de alta în clipa de față. Dat fiind serviciile deosebite aduse de Emma Hamilton, văduva Prea Onorabilului sir William Hamilton, regelui și țării noastre, fără ca ea să fi primit, după cîte știu, vreo recompensă de la țară sau rege...” Urma o înșiruire a serviciilor aduse, printre care mai ales obținerea unei scrisori din partea reginei Neapolelui, mulțumită căreia flota engleză putuse să se aprovizioneze la Siracusa și să plece în Egipt, unde cîștigase victoria de pe Nil. În încheiere: „Dacă aș fi putut recompensa eu însumi serviciile sale, nu aș face astăzi apel la țara mea. Dar intrucît nu-mi este cu putință, o las pe Emma, lady Hamilton, în grija regelui și a țării mele, spre a-i acorda o pensie care să-i permită să-și mențină rangul. De asemenea, las în seama generozității patriei mele pe fiica-mi adoptivă Horatia Thompson Nelson. Sint

singurele favoruri pe care le cer regelui meu și patriei, în clipa aceasta în care mă pregătesc să lupt pentru amindoi. Binecuvînteze Domnul regele și patria mea, precum și pe toți cei care îmi sînt dragi. Este inutil să-mi menționez aici familia, asigurată fiind cu toate cele necesare. Nelson and Bronte“. Rar au fost exprimate cu atîta claritate ultimele dorințe ale unui om.

Blackwood era un ofițer tînăr și înflăcărat, unul dintre admiratorii sau — cum am zice astăzi — fanaticii lui Nelson. După ce Blackwood urcă pe dune, Nelson îl văzu discutînd cu Hardy la oarecare distanță; apoi, venind dintr-o dată spre el, îi propuse:

— Sir, de ce să nu comandați bătălia de la bordul lui *Euryalus*? Ați putea să vă ridicați marca pe această navă.

Toți ofițerii escadrei, chiar și cei care plinseseră de admirație auzindu-l pe Nelson explicînd lovitura *Nelson touch*, știau că o asemenea tactică expunea navele din frunte — în timpul ultimei apropieri de inamic — unui foc ucigător căruia, o vreme, nu ar fi fost chip să i se răspundă. S-ar ivi atunci un moment greu de învins. Iar a-l pierde pe amiralul comandant-șef, chiar de la începutul bătăliei, nu ar fi fost un atu. Nelson înțelese cît se poate de bine sensul intervenției tînărului căpitan. Scutură din cap și zîmbi:

— Nu, Blackwood. Trebuie să fiu exemplu. Mă duc să inspectez bateriile.

Puțin mai tîrziu, către ora 9,30, îi veni lui Blackwood o altă idee: de ce să nu treacă nava *Téméraire* — a doua din coloană — în frunte, în locul lui *Victory*? Nelson ridică atunci semnalul: „Să fie ridicate toate velele atît cît permite securitatea arborilor“. Nici vorbă să treacă *Téméraire* în față.

Chirurgul Beatty încercase în mai multe rînduri să stea singur de vorbă cu amiralul. Dar îi fusese cu neputință, mereu venea cîte ceva. Cu puțin înainte de ora 11, Nelson coborî din nou în cabină. Pentru ultima oară.

Cînd toți pereții erau dați la o parte¹, apartamentele aveau un aspect ciudat. Mobila fusese, aproape toată, coborîtă în cală. Cu cîteva clipe în urmă, întîlnindu-se cu oamenii care scoteau tablourile, amiralul le spusese : „Aveți grijă de îngerul meu păzitor“. De Emma, firește. O măsută, care putea sluji drept birou, se mai afla acolo ; pe ea, lingă spadă, micul carnet-jurnal. Nelson îl deschise, mai adăugă cîteva rînduri. Ultimele : „Fie ca Dumnezeu cel mare, pe care îl ador, să-i acorde țării mele și Europei în general o mare și glorioasă victorie ; să nu îngăduie ca vreo faptă urîtă să-i umbrească măreția ; și fie ca, după victorie, omenia să devină prima grijă a flotei britanice. În ce mă privește, îmi încredîntez viața celui care mi-a hărăzit-o. Strălucească binecuvîntarea sa peste strădaniile mele menite a-mi servi loial patria. Îi încredîntez făptura mea și dreapta cauză ce se cuvine să o apăr. Amin. Amin. Amin“. Locotenentul de transmisiuni, John Pare, care tocmai coborise pentru a da un raport, l-a găsit pe amiral îngenuncheat. A urcat înapoi, fără să scoată un cuvînt. Nelson l-a urmat la puțin timp după aceea.

Acum, cele două flote inamice se vedeau. Distanța dintre ele, aproximativ, trei mile. Nelson îi adresă lui Collingwood un semnal : „Intenționez să trec prin avangarda inamică, astfel încît să o împiedic să ajungă la Cadix“.

Pentru moment, altceva nu putea face. Cerul era senin, briza foarte ușoară, fața mării neîncrîțită de nici un val, cu toată hula lungă din vest. Către ora unsprezece și jumătate, orchestrele au început să cînte la bordul tuturor navelor engleze, care își croiau drum încet, maiestuos și solemn. Văzut de pe *Victory*, spectacolul, din ce în ce mai deslușit, al liniei inamice curbate asemenea unui arc, era de o neînchipuită măreție : cocile negre-galbene ale navelor franceze și spaniole, velele înalte și luminoase, uriașa *Santissima Trinidad* (veche cunoștință a lui Nelson, care scăpase din bătălia de la

¹ Anumiți pereți erau făcuți special pentru a permite îndepărtarea lor în timpul luptei ; se crea astfel mai mult spațiu liber.

Saint-Vincent), vopsită în stacojiu și alb, cu un strălucitor galion de provă alb, foarte vizibil.

La pupa navei *Victory*, după imnul „Rule, Britannia” urmasa imnul național. Nelson i se adresa astfel lui Pasco :

— Intenționez să semnalez flotei : „*England confides that every man will do his duty*”¹.

Pasco sugerează să fie schimbat un cuvânt, adică : *expects in loco de confides*.

— *Expects* există în cartea de semnale, sir ; *confides*, nu. Ar trebui să existe mai multe semnale.

— Just, spuse Nelson. Dați-i drumul !

Peste treizeci de secunde fu ridicat semnalul devenit mai apoi celebru : *England expects that every man will do his duty*². Pavilioanele se desfășurau anevoie sub briza slabă. După încă zece minute, un alt semnal, numai pavilionul numărul 16, însemnând „luptă de aproape”. Avea să fluture până la sfârșit.

Briza slăbi și mai mult, navele înaintau cu trei noduri³, viteza unui om care pășeste normal. Beatty găsi, până în cele din urmă, un prilej să-i vorbească amiralului despre broderiile care ar fi trebuit mai bine ascunse.

— Poate că aveți dreptate, a spus simplu Nelson, dar nu mai am timp să-mi schimb haina.

Collingwood putea să verifice acum că *Royal Sovereign* nu mai era „Căruța cu fin”. Datorită alămirii proaspete a cocii, luneca pe marea calmă, chiar mai repede decât toate celelalte. Nelson se lovi peste picior :

— Ia te uită ce frumos își duce Collingwood nava la luptă !

Acestea au fost ultimele cuvinte pe care nu a fost nevoit să le strige din pricina bubuitului tunurilor. Căci cu puțin după *Royal Sovereign* fu luat în focurile spaniolului *Santa Ana* și a francezului *Fougueux*. Apoi alte patru nave ale flotei combinate începură să tragă asupra lui. Collingwood tăie înia inamică chiar în spatele

¹ „Anglia are încredere că fiecare om își va face datoria”. (N. a.).

² „Anglia se bazează pe faptul că fiecare om își va face datoria”. (N. a.).

³ Trei mile pe oră (cca. 5,5 km/oră).

navei *Santa Ana*. Fumul negru al tunurilor, vristat de cenușiu închis și de străluminări portocalii ascunse pe *Royal Sovereign* și pe *Belle Isle* care îl urma. Locotenentul Pasco observa totul prin lunetă:

— Ah, strigă el, o vergă zburător¹ care cade prin văzduh!

— Cine a pierdut o vergă zburător? întrebă repede Nelson, *Royal Sovereign* cumva?

— Nu, sir, un inamic.

Nelson surise: „Collingwood e strașnic²”. În fața lui *Victory* se ridică o jerbă și se auzi lovitura pornind: Prea scurtă. Tot începutul acesta de luptă se desfășura cu o încetineală extremă, ca într-un fel de vis. Peste trei minute, o a doua ghiulea, tot atât de scurt trimisă; apoi o a treia care trecu pe deasupra navei.

— Mergeți acum la navele voastre, spuse Nelson căpitanilor de fregate. Spuneți tuturor, de-a lungul liniei, să lupte fiecare cum vrea, dar să-l angajeze neapărat pe inamic, repede și de-aproape.

Apoi le strinse mîna. Blackwood rosti cîteva cuvinte despre certitudinea unei frumoase victorii.

— Ne vom reîntîlni cu Senioria voastră avînd douăzeci de capturi.

Cum tocmai trecea dincolo de parapet, pentru a coborî într-o ambarcațiune, el auzi clar răspunsul:

— Cerul să te binecuvînteze, Blackwood! Nu-ți voi mai spune nimic altceva.

O ghiulea străpunse zburătorul mare al navei *Victory*, inamicul găsisse distanța bună. Șapte, opt nave din fruntea flotei combinate își traseră odată salvele. O ghiulea trecu suierînd la pupa lui *Victory*, tăind aproape în două pe unul dintre cei doi Scott: pe secretar, nu pe capelan. Un marinar îl aruncă peste bord, altceva nu mai era de făcut.

Victory continua să înainteze spre linia inamică, fără a putea răspunde focului. Francezii trăgeau ca de obicei, cu scopul de a „distruge arborada”. Și nu trăgeau deloc prost; o ghiulea rupse arborele trinchet al lui *Victory*, la două treimi din înălțimea sa. Marinarli dega-

¹ Una din vergile dinspre vîrfurile catargului.

jară velele, bucățile de lemn și parimele. Acționau cu o promptitudine și o precizie extraordinară. În timp ce încă lucrau la treburile acestea, o altă ghiulea sfărâma roata timonei. În câteva minute, echea¹ de mină, care se manevra din baterie, fu montată la locul ei.

— Nicicând n-am văzut un echipaj înzestrat cu mai mult singe rece, strigă Nelson către Hardy.

Cei doi bărbați umblau în sus și în jos pe dunetă, când alături, când în sens invers, întilnindu-se față în față. O ghiulea, trecând prin grosimea hamacelor fixate de parapet, lovi o baba de la pupa. Nelson și Hardy se priviră; dar nici unul, nici celălalt nu fusese rănit. Numai că Hardy nu mai avea cataramă la pantoful stâng.

— Mult nu o să mai țină, prea s-a încins, observă Nelson.

Victory se afla cam la două sute cincizeci de metri de centrul inamic.

Înceata și teribila înaintare, fără de răspuns la focul inamicului, dura de aproape douăzeci de minute, când amiralul, socotind distanța nimerită, ordonă să se vină la dreapta. Într-un zgomot de tunet, *Victory* își trimise salva din babord. Cu toții își ziceau că visul urit se sfârșea și că abia acum începea adevărata bătălie.

În jurnalul de bord al navei *Victory* putem citi: „La douăsprezece și un sfert, am deschis foc asupra avangărzii inamice“. În jurnalele de bord ale altor nave engleze vedem că nava-amiral a început să tragă la douăsprezece și șaptesprezece (fregata *Phoebe*), la douăsprezece și douăzeci și cinci (*Téméraire*), la douăsprezece fix (*Neptune*), la douăsprezece patruzeci și cinci (*Conqueror*). Diferențe cu totul explicabile, dacă ne gândim la condițiile în care erau redactate jurnalele de bord, adesea completate a posteriori, ca și cele mai multe dintre rapoartele privind acțiunile de mare violență. Oricare ar fi fost exact ora, marile nave ale adversarilor nu se mai găseau acum decât la o sută de metri unele de altele; apoi la cincizeci de metri, laolaltă în același fum și în același vuiet. În fața lui *Victory* se înălța un fel de zid, alcătuit

¹ Bară cu care se poate manevra cirma în caz de forță majoră la nave; la ambarcațiuni nu există timonă, ci numai eche.

din trei nave ce se urmau îndeaproape : *Santissima Trinidad*, *Bucentaure* și *Redoutable*. Hardy trebuia să strige din ce în ce mai tare ca să-l poată auzi Nelson.

— Sir, sînt atît de strînse unele într-altele, că nu putem străbate linia aceasta. Va trebui să alegem.

— N-am ce face, Hardy ! Hotărîți.

Hardy îl alese pe *Redoutable*. Pentru a-l lovi, puse cap pe pupa lui *Bucentaure*, nava-amiral a lui Ville-neuve. Masa aceea urlașă mai avusese de suferit, puntea din spate se asemăna cu un șantier în destrămare. *Victory* își slobozi de foarte aproape salva : cincizeci de tunuri îndesate cu încărcătură dublă. Cadavre multe începură a se rostogoli pe punte. Aproape în același timp, nava-amiral engleză se năpusti asupra lui *Redoutable*, vergile incurcîndu-i-se atît de tare în greementul acestel nave, încît amîndouă rămaseră ca îngemănate. Tunurile din babord ale lui *Victory* trăgeau acum asupra lui *Santissima Trinidad*, care se găsea exact în fața lui *Bucentaure*. Marinarii de pe *Redoutable*, înnegriți de pulbere, aruncau cu duzinile grenade de mînă (inventarea lor nu datează așadar de ieri) pe puntea lui *Victory* ; alții, cocoțați în gabii, trăgeau cu pușca și cu pistolul. Centrul liniei arcuite franco-spaniole, asupra căruia navele de cap ale celor două coloane engleze se aruncaseră ca niște berbeci — ca doi berbeci domoli — începeau să semene cu niște vulcani. Echipajele franceze și spaniole luptau cu un curaj vrednic de luat în seamă, curaj în care conștiința profesională își avea partea ei, de vreme ce mai mult de jumătate erau alcătuite din străini ; același lucru se întîmpla și cu trupele îmbarcate.

Victory își pierduse arborele artimon și arboretul zburătorului mare, puntea îi era plină cu frînturi din arboradă și vele sfîșiate, dar duneta rămăsese curată. Era aproximativ ora 13,30, cînd Hardy — aflat într-un necurmat du-te-vino, ca și amiralul — privind mereu în față, unde focul era cel mai dens, observă dintr-o dată că parcursese cîțiva pași singur. Se întoarse brusc și îl văzu pe Nelson în genunchi ; vîrfurile degetelor de la singura lui mînă, stînga, atingeau puntea. Brațul se îndoi, apoi amiralul căzu pe o parte, exact pe locul unde se

prăbușise și secretarul său. Hardy se aplecă ; în același timp alergau spre ei un sergent din trupele de debarcare și doi marinari. În timp ce-l ridicau, amiralul spuse : „Hardy, cred că mi-au venit de hac“. Sau : „Hardy, au reușit să-mi vină de hac“.

— Sir, sper că nu, a spus Hardy, îndurerat.

— Ba da. Mi-au străpuns coloana vertebrală.

Patru oameni — printre ei se afla și un ofițer — îl coborâră pe rănit, repede, dar în același timp cu deosebită grijă. O scară, o punte, încă o scară, și încă una. Postul de prim-ajutor pentru răniți se afla sub linia de plutire. Lumini de zi îi urma licărul pîlpîit al lanternelor și, cred că am mai spus, bateriile ca și toate adîncurile acestor nave mari erau vopsite în roșu ; oamenii trebuiau să se învețe cu această culoare. A singelui. Cineva — poate chiar el — îl acoperise fața cu o batistă, de asemenea decorațiile, pentru ca vestea rănirii sale să nu se răspîndească. Moralul oamenilor ar fi avut de suferit.

Un spectru își făcu apariția la piciorul scării, în fața celor care purtau rănitul : era Scott, cel care supraviețuise, capelanul-interpret, mai livid ca niciodată, aproape să se piardă cu firea, încă nu ieșise din infirmerie, care era postul său de luptă, nu mai putea. „Un zdevărat abator“, avea el să noteze mai târziu. Îngrozit, înecîndu-se de atîta fum, voia să urce, să respire un aer puțin mai curat. Recunoscî însă haina amiralului :

— Nu mai ure, merg cu voi !

Două persoane cu povestit cele întîmplate după aceea în postul răniților : doctorul Scott și chirurgul, doctorul Beatty, care peste doi ani și-a publicat amintirile. Relatarea doctorului Beatty — doisprezece ani de serviciu, experiență, obișnuința unor locuri atît de sinistre — este cea mai exactă, cu toate că are, totuși, goluri, deoarece fusese adesea nevoit să se depărteze de amiral spre a se ocupa și de alți răniți ; le putem însă completa cu mărturia lui Scott, care, deși răvășit de emoție, nu l-a părăsit pe amiral nici o clipă.

— Duceți-vă la habord, i-a îndrumat Beatty, fără să-l recunoască pe amiral.

Patruzeci de răniți îl așteptau ajutorul. Ca și odinioară, la Tenerife, cînd ajunsese la infirmerie cu brațul

drept sfirtecat, Nelson îl rugase pe cei care îl transportau : „Să nu spuneți nimic, îmi aștept rîndul“. Dar cineva îl anunță pe chirurg care se grăbi să vină. Nelson fu culcat într-o cușetă de aspirant.

— Cine e lingă mine ? a întrebă el.

Lumina era proastă, nu vedea bine. I se spuse că Beatty și comisarul Burke, care ajută la dezbrăcarea amiralului. Nelson purta pe p'ele o medalie mică, miniatura înfățișînd-o pe Emma în costum de bacantă. După ce îi scoaseră hainele, îl acoperiră cu un cearceaf.

— Doctore, spuse el, sînt pierdut. Le las, pe lady Hamilton și pe fiica mea Horatia, ca un testament țării mele.

Un aspirant rănit fu așezat lingă Nelson. Pentru a-l ridica puțin capul, un infirmier, fără să se mai uite prea mult pe ce anume punea mîna, apucă haina amiralului, o împături și i-o făcu pernă rănितului. Beatty, care îi luase lui Nelson pulsul, dădu drumul mîinii acestuia, apoi ridică cearceaful, să cerceteze cu atenție rana. O gaură lipsită de importanță, cea provocată de un glonte de pușcă. „M-am încredințat că pătrunsese adînc în piept. Se cuibărise, pesemne, în șira spinării“. Nelson pusese un diagnostic exact. Beatty îl acoperi din nou.

— Senioria voastră mi-ar putea spune exact cum s-a întîmplat și ce simte acum ?

Nelson îl răspunse că nu-și mai simte partea de jos a trupului și că, „din minut în minut, un gust de sînge îi urca în gură“. Respirația îi era mai grăbită, mai scurtă. Nelson repetă : „Îmi simt spinarea frîntă. Nu-mi mai puteți face nimic“. Rostea cuvintele calm. Beatty se pregătea să vadă alți răniți.

— Ce-aș putea face ? întrebă Scott frămîntîndu-se.

— Dați-i să bea zeamă de lămîie și faceți un evantai din hîrtie.

Trei chirurghi lucrau neîntrerupt, cu mincile suflete și brațele înroșite de sînge pînă la cot. Răniții gemeau întruna : aerul era aproape de nerespirat. Ajutoarele duceau afară căldări cu bucăți de carne, cu oase, cu măruntaie. Era mai bine, pentru moralul tuturor, că totul se petrecea în lumina aceea slabă. Și cînd Nelson ceru să fie ridicat puțin de mijloc, comisarul îl potrivea

repede o pernă. Scott îl ținea pe amiral de mână. Și unul, și celălalt se străduiau, pe rînd, să-l îmbărbăteze cu vorbe. Dar, privind spre comisar, Nelson spuse :

— Este absurd, domnule Burke, să mai credem că aş putea trăi. Sufăr groaznic, însă nu pentru multă vreme.

Scott murmură : „Scumpa dumneavoastră țară, prietenii...”

— O, doctore, s-a terminat, totul s-a terminat...

Vuietul bătăliei străbătea pînă în infirmerie, dar mult scăzut ; se auzea mai cu seamă bubuitul surd al tunurilor. Iar cînd și cînd urale. Nelson întrebă ce se întimplă. Locotenentul Pasco, culcat, nu departe de el, rînit în pulpă și la brațul drept, îi răspunse ridicîndu-se în cotul stîng :

— Sir, asta înseamnă încă o navă inamică scufundată.

De mai multe ori, Nelson îl ceruse pe Hardy, și de fiecare dată i se spusese că, într-adevăr, căpitanul de pavilion avea tare mult de furcă pe punte. După o vreme, amiralul păru descurajat :

— Nu vreți să mi-l aduceți pe Hardy, înseamnă că a murit.

Trecuse de ora trei după-amiază, cînd, în sfîrșit, Hardy apăru, aducînd vești. *Victory* făcuse parte dintr-un grup de patru nave încîlcite unele într-altele ; două dintre ele, *Redoubtable* și *Furieux*, fuseseră reduse la tăcere. *Téméraire* (navă engleză), stăpină deja pe două capturi, o ataca pe *Santissima Trinidad*.

După ce ascultă, pîrînd a înțelege, Nelson întrebă :

— Spuneți-mi, Hardy, cum merge bătălia ? Nouă cum ne merge ?

— Foarte bine, My Lord. Am capturat douăsprezece sau patrusprezece nave inamice, dar cinci din avangarda lor au virat de bord și par că vor să vină spre *Victory*. Trei nave de-ale noastre, încă neatinse, au primit semnalele mele, prin care le chem, așa că o să le dăm o bătaie zdravănă.

— Nădăjduiesc, Hardy, că nici o navă de-a noastră nu a coborît pavilionul ?

— Nu, My Lord. Nu există pericolul să se întimplă așa ceva.

— Sînt un om mort, Hardy. Mă duc, mult nu mai am. Apropiati-vă.

Burke și Scott înțeleseseră că, probabil, amiralul vroia să-i încredințeze cine știe ce taină de inimă. Scott putu să-i lase mina și să se depărteze puțin, dar Burke, care îl ținea ridicat de mijloc, nu avea cum să se clinească. Fără voia lui, deci, auzi : „Să i se dea scumpei mele lady Hamilton puțin din părul meu și alte lucruri care m-au aparținut“.

Beatty, care între timp amputase cu succes piciorul unui aspirant, se apropie din nou, Hardy își exprimă încrederea, zicînd că poate nu era pierdută chiar orice speranță.

— Nici o speranță, murmură Nelson. O să vă spună Beatty.

Hardy îi strînse mina și ieși. Beatty se depărtă și el. Cîteva minute după aceea, Nelson ceru să vină iarăși doctorul.

— Ah, Beatty, am uitat să vă spun că nu-mi mai sînt trupul mai jos de piept.

— My Lord, îi răspunse șoptit chirurgul, mi-ați spus. Și ridică cearceaful, prefăcîndu-se că-l consultă. Dar Nelson îl opri :

— Știți prea bine că sînt pierdut.

Atunci, Beatty se hotărî :

— My Lord, din nenorocire pentru țara noastră, nu se mai poate face nimic pentru dumneavoastră.

Nimeni nu scoase un cuvînt. Chirurgul îl întrebă pe Nelson dacă avea dureri mari.

— Sufăr atît de cumplit, încît aș vrea să fiu mort.

Scott îi făcea vînt. Glasul amiralului se stîngea. Cei de față deslușiră întrucîtva următoarele cuvinte : „Aș fi vrut să mai trăiesc puțin... Ce s-ar face biata lady Hamilton, dacă m-ar vedea în starea asta ?“. În clipa aceea, *Victory* lansă o ultimă și formidabilă salvă spre avangarda inamicului pus pe fugă : coca toată fu puternic zguduită. Nelson vorbi iarăși, adresîndu-se navei sale : „O, *Victory ! Victory !* Ce tare îmi scuturi creierii !“ Apoi : „Cît de mult țin oamenii la viață !...“

În clipa aceea reapăru Hardy. Cinci, șase persoane îl înconjurau pe amiralul muribund. Beatty a notat că ul-

tima întrevvedere cu Hardy a durat cam opt minute. Hardy luă mina lui Nelson într-ale sale și îi spuse că venea să-l felicite pentru o victorie care era strălucită și deplină. Apoi, intrucât Nelson se arătă îngrijorat în privința capturilor, Hardy îl informă că era vorba de „patrusprezece, cincisprezece“.

— Este bine, dar eu sperasem că vor fi douăzeci.

Apoi, cu un glas dintr-o dată foarte puternic :

— Ancorați, Hardy, ancorați !

Să ne reamintim că Nelson prevăzuse un lucru : că îndelunga hulă din vest anunța vreme proastă. Deși aflat în pragul morții, reflexele sale profesionale își făceau în continuare datoria ; gindea, că, surprinse de furtună, navele sale, mai mult sau mai puțin vătămate în urma bătăliei, aveau să se strivească de țarm.

Hardy îl vesti, cu grijă, că amiralul comandant secund urma să ia acum, fără îndoială, comanda operațiunilor. Nelson se ridică, susținut de brațele celor care îl sprijineau :

— Sper că nu, cită vreme mai sint în viață !

Apoi, prăbușindu-se pe spate :

— Ancorați, Hardy !

— Să ridicăm semnalul, sir ?

— Da, căci de voi mai trăi, voi ancora.

Dar simțea prea bine că nu mai avea de trăit decât câteva clipe. Privirea îi devenea fixă. Și spuse, trist :

— Să nu mă aruncați peste bord, Hardy.

— O, nu, sir. Firește că nu.

Beatty nota totul.

— Atunci, reia Nelson, știți ce aveți de făcut. Și aveți grijă de sărmana lady Hamilton. Imbrățișați-mă, Hardy.

Capitanul de pavilion se lăsă într-un genunchi, sărută obrazul amiralului, apoi se ridică.

— Acum, sint împăcat. Mulțumesc Domnului, mi-am făcut datoria.

Hardy rămase în picioare vreo două minute, nemiscat, cu ochii ațintiți asupra muribundului. Apoi îngemănă din nou și îl sărută pe frunte.

— Cine este ? întrebă Nelson.

— Hardy.

— Domnul să vă binecuvinteze, Hardy.

Căpitanul se retrase. Scott îi făcea mai departe vînt cu un evantai din hîrtie, iar Chevalier (chelnerul său) îi ștergea de sudoare fața, gîtul. Nelson murmură: „Șterge, șterge“... Sau: „Evantai, evantai“. Bubuitul tunurilor conținea. Chevalier înțeluse că amiralul cerea să fie întors pe dreapta și îi îndeplini dorința. Nelson i se adresă lui Scott, cu glas scăzut, dar ceilalți îl auziră:

— Nu am fost un mare păcătos, doctore. (Un scurt răgaz). Aminteste-ți că o las pe lady Hamilton și pe fiica mea ca un testament țării mele. Să nu o uțiți niciodată pe Horatia.

Beatty, silît între timp să vadă și de alți răniți, se întorcea la patul lui cît mai des cu putință. Odată el deduse, abia șoptite, cuvintele: „Mulțumesc Domnului, mi-am făcut datoria“. Se depărtase iarăși, cînd, la 4.30 după-amiaza, Chevalier îi făcu semn să revină. Totul se sfîrșise. Scott flutura totuși în continuare evantaiul.

Am auzit spunîndu-se: „Știu cine l-a ucis pe Nelson. Un anume Guillemard“. Legendele au viață. *Memoriile lui Robert Guillemard*, sergent de rezervă, au apărut în Franța în 1825. Autorul se lăuda, între altele, că l-a ucis pe amiralul englez, trăgînd asupra lui din gabia arborelui artimon a lui *Redoutable*. Istorisirea lui stîrni vîlvă și controverse. Pînă în ziua de 9 octombrie 1830, cînd directorul *Analelor Maritime și Coloniale* primi o scrisoare de la un îns pe nume Lardier, fost sergent contabil al Marinei, în care scrisoare preciza: „Guillemard nu este decît un personaj rodit de închipuire, iar preluările sale *Memorii*, un roman istoric în care am alăturat amintirilor mele personale cîteva evenimente mai puțin cunoscute și care, fiind obscure, puteau oferi material de interes dramatic“. S-au făcut cercetări și s-a aflat că Lardier exista și că spunea adevărul. Fiu de notar, născut la Ollioules, în departamentul Var, la 23 noiembrie 1785, era pensionar și locuia la Paris pe *Chaussée Mémilmontant* nr. 20. Scrisese anume „din respect pentru adevăr“ directorului *Analelor Maritime și Colo-*

niale. Dar destul despre goul acesta; numele omului care l-a ucis pe Nelson va rămâne pe veci necunoscut.

Hardy nu greșise când îl felicitase pe amiralul muribund pentru „o victorie strălucită și deplină“. Din cele treizeci și trei de nave franceze și spaniole ale flotei combinate, șaptesprezece se predaseră pînă în cele din urmă, printre care și *Bucentaure*, nava-amiral franceză; o alta, *Achille*, explodase. Patru, comandate de amiralul Dumanoir, fugeau în larg, prin furtună; la scurt timp după aceea căzură în mîinile inamicului; unsprezece, franceze și spaniole, s-au retras spre Cadix. Amiralul Villeneuve căzuse prizonier, ca și amiralul spaniol Hidalgo Cisneros; amiralul Magon pierise în luptă, iar amiralii spanioli Gravina și Alava erau răniți de moarte.

Flota britanică — 27 de nave — avusese și ea de suferit; *Victory* nu putea naviga fără ajutor. Dar nu pierduse nici o navă. În ce privește pierderile de oameni, aproximativ 3 000 de morți francezi (pierderile spaniolilor neprecizate, dar de asemenea foarte importante) și numai 450 de englezi. Francezii (în afară de echipajele lui Dumanoir, neangajate în bătălie) luptaseră curajos, iar ici-colo chiar eroic. Dar o bătălie navală nu se aseamănă niciodată cu Valmy. Disproporția dintre pierderile omenestii engleze și franceze dovedea că superioritatea nautică și profesională a celor dintii era de netăgăduit.

Napoleon se găsea în Moravia cînd o scrisoare a lui Decrès, din 12 noiembrie, îl încunoștiință despre dezastrul acesta naval. Mai mult jignit decît cuprins de îngrijorare sau emoție, el afișă un soi de indiferență. Victorios la Ulm — chiar în ajunul bătăliei de la Trafalgar — avea să intre în Viena, iar soarele de la Austerlitz urma să răsară pentru el trei zile înainte ca trupul neînsuflețit al lui Nelson să fi ajuns în Anglia. Oricum, bătălia de la Waterloo, consecință totuși a celei de la Trafalgar, nu putea fi încă imaginată.

Primul raport al lui Collingwood ajunsese la Amiralitate în ziua de 5 noiembrie 1805, la miezul nopții. Londra dormea în cea mai densă ceață văzută în ultimii ani. Negustorii nici nu-și deschisese încă prăvăliile; pe stradă oameni puțini. O fereastră, apoi mai multe răspîndiră o lumină palidă la catul unde se aflau apartamen-

tele Primului lord. Mesajele porniră în noapte. Tipografi, smulși din brațele somnului, pâșeau greoi spre locurile lor de muncă: potrivit tradiției engleze, orice veste importantă era neîntârziat comunicată presei. Autorii de editoriale trudiră pentru a elabora un savant amestec de strigăte victorioase și de funebră tristețe. Până în cele din urmă, tristețea se dovedi mai puternică. În dimineața lui 6 noiembrie, ceața se risipi. În două ore, prăvăliașii scoaseră din rezervele lor, spre a expune în vitrine, busturi și tot ce putea însemna obiect-amintire de la amiralul învingător plecat în neîntință. Londonezii, foarte amatori, pe vremea aceea, să zăbovească în fața vitrinelor, exclamau: „*Alas, poor Nelson!*“¹. Tunurile din Turn își făcură auzit glasul, potrivit tradiției. Seara, iluminății puține. Pe fațada teatrului Drury Lane, un ecuson mare cu inițialele „L. N.“, încununat cu lauri. Dar și aici, oamenii care se opreau în fața lui rosteau rareori altceva decât „*Alas, poor Nelson!*“.

La 9 noiembrie, *London Gazette* anunța cele dintâi distincții acordate de guvern în urma răsunătoarei victorii. Collingwood fusese făcut baron, dar titlul său nu era transmisibil — Dumnezeu știe de ce. Lumea citi cu uimire că pastorul William Nelson, fratele amiralului, era făcut conte — oarecum în locul lui sir Horatio.

Între timp, Nelson, coborît pe țărmul în care titlurile și-au pierdut mult din strălucire, se întorcea spre patrie. Dar în ce echipaj ciudat!

La bordul navei sale, firește, căci altfel ar fi fost scandalos. Dar marea părea să nu voiască a se despărți de omul acesta care atît de multă vreme îi fusese stăpîn, și care — în pofida tuturor neajunsurilor și a rănilor sale — nu fusese niciodată mare decît peste întinderile marine. *Victory*, rănită, fu pansată la Gibraltar, greementul reparat, astfel încît arborii scurtați să fie în stare să poarte cîteva vele. La 3 noiembrie, ea se despărta de Rocher, remorcată de bătrîna *Polyphemus*, supraviețuitoare a bătăliei de la Copenhaga, supraviețui-

¹ Vai, sârmanul Nelson (engl.).

toare și după cea de la Trafalgar. Atlanticul, somnoroș în timpul bătăliei, se mînie abia după aceea, înspumîndu-și atît de groaznic talazurile în golful Gascogne, încît *Polyphemus* se văzu nevoită, pentru a evita ciocnirea, să taie remorca. Apoi cobori noaptea, și adio *Victory*... Nimeni nu mai știu, patruzeci și opt de ore, unde aume se afla.

„— Să nu mă aruncați peste bord, Hardy. — Firește că nu, sir. — Atunci știți ce aveți de făcut“. Nimeni nu a știut vreodată cine a avut ideea privind mijlocul prin care trupul amiralului putea fi ferit de orice vătămare adusă de scurgerea timpului pînă la reîntoarcerea sa *at home*¹; trupul fu scufundat într-o vadră mare umplută cu vînars; prevăzîndu-se totul, au fost făcute două deschizături în vadră, una sus, una la bază, astfel că alcoolul, sau absorbit de lemn, sau evaporat, putea fi lesne înlocuit. Nimeni nu a spus nici unde a fost așezată vadră. Probabil în apartamentul amiralului cu o gardă.

Nu *Polyphemus* a găsit-o pe *Victory* în furtună, ci nava *Neptun* a lui Freemantle. Vremea se menținu urîtă aproape în tot timpul acestei nesfîrșite traversări. *Victory*, cu pavilionul foarte mult coborît în bernă, la jumătatea arborelui, ancoră în golful Spithead, la 5 decembrie 1805.

Autopsie. Cuvînt sinistru, formalitate macabră, aplicată defuncților de orice categorie, accidentați, suspecti de tot soiul, dar și oamenilor mari. În rada din fața colinelor Downs, spre care s-a îndreptat *Victory*, înainte de a intra pe Tamisa, bunul doctor Beatty a deschis trupul, atît de puțin vătămat, al amiralului pe care îl iubea nespus. A putut, nu fără greutate, să scoată glonte ucișe, cuibărit în mușchii spinării, puțin mai jos de omoplatul drept; plumbul trăsese după el fire de postav albastru, de dantelă aurie, fire din mătasea epoletului.² „După ce a pătruns prin umărul stîng și a frînt două coaste, proiectilul a traversat lobul stîng al plămînilor, secționînd artera pulmonară; astfel că, deși după aceea glonte a fracturat coloana vertebrală, prima cauză a morții a fost hemoragia din plămîni“.

¹ Aensă (engl.).

Doctorul Beatty profită de ocazie, dacă putem spune astfel, pentru a examina „organele vitale“. Inima era mică, dar sănătoasă, ficatul de asemenea, „păreau a fi mai degrabă ale unui tânăr decât ale unui amiral de patruzeci și opt de ani“. Pronostic final : dacă nu ar fi fost ucis, Nelson ar fi putut trăi până la adânci bătrînețe. El, supraviețuitorul unei malarii, bolnăviciosul perpetuu. Ar fi putut trăi până la adânci bătrînețe... dar atenție : orb.

Mai multe măști mortuare, luate după autopsie, se dezvăluie o expresie de serenitate, de adîncă odihnă. În sfîrșit !

Nu se poate spune că toți londonezii au dormit cu adevărat în noaptea dintre 8 și 9 ianuarie 1806. De cîteva zile, domnea pretutindeni un frămînt greu de închipuit : trăsuri multe, unele venite de departe, orașul era suprapopulat, nici un pat liber în hanuri, încă dinainte de ivirea zorilor, prin cămăruțe luminate doar de flăcările luminărilor, amirali se chinuiau să îmbrace uniforme de mare ținută — totuși veston negru — spre a defila în urma raclei lui sir Horatio. Aveau să fie treizeci și unu de amirali și peste o sută de căpitani. În navele ancorate pe Tamisa și prin cazărmi, mii de marinari și de soldați ai armatei de uscat își petrecuseră cel puțin a doua jumătate din noapte îmbrăcîndu-se, prînzîndu-și curelele, lustruindu-și armele. În ziua de 8 izbucni o furtună neașteptată, cu grindină mare ; dar apoi cerul se limpeză, un vînt puternic începu a bate dinspre sud-vest — la urma urmei, un timp marin.

După autopsia efectuată în rada ce se desfășoară pe dinaintea colinelor Downs, trupul lui Nelson a fost cules într-un sicriu de plumb, vîrit la rîndu-i într-unul de lemn, întocmit din arborele mare al navei *Orient* care explodase la Abukir, dăruit de căpitanul (devenit între timp amiral) Hallowel, lui sir Horatio. La 21 decembrie ilustrele rămășițe pămîntești au fost transportate la spitalul militar din Greenwich. Pe Tamisa, toate navele aveau pavilionul în bernă, iar clopotele bisericilor băteau grav. Catafalcul, ridicat în spital și străjuit de făclii, oferea un decor ciudat amintind timpuri străvechi. Deasupra sarcofagului învelit în catifea neagră, tivită cu saten

alb, o pernă tot neagră pe care fusese așezată corcama de viconte. Agățate de un baldachin de saten negru — trofee, egreta de amiral, apoi o deviză scrisă în litere de aur : *Tria juncta in uno*. Aluzie, desigur, la marile victorii, nu la menajul în trei. La căpățiul catafalcului, credinciosul Scott, capelanul interpret, „așezat într-un fotoliu, îmbrăcat în sutană, cu părul nepudrat“. La picioare, obiecte aurii disparate, scuturi, mănuși de oțel...

La 8 ianuarie 1806, trupul lui Nelson, așezat la bordul unui ponton de ceremonie construit pe vremea lui Carol al II-lea — verde, alb, auriu, cu zece vîșle de culoarea purpuri — străbătu ultimul drum pe apă, urcînd fluviul pînă la Londra. O sută de ambarcațiuni transportînd amirali, ofițeri de toate gradele, toți marinarii de pe *Victory*, precum și pe lordul primar al Londrei, escortau pontonul remorcat. Prințul de Galles se găsea la debarcaderul din Whitehall. Amiralitatea — ultima haltă pentru sir Horatio.

Spectaculosul cortegiu al funeraliilor porni a doua zi dimineața în direcția catedralei Saint-Paul. „Westminster Abbey sau o victorie glorioasă!“ exclamase Nelson sărînd la abordaj, în lupta de la capul Saint-Vincent. Ar fi preferat oare să odihnească în cea mai veche și mai ilustră dintre biserici ? Nimeni nu ne-o poate spune. Dar dacă, trecînd prin Londra, aveți curiozitatea, sau un fel de respectuoasă dorință să-i faceți o vizită lui sir Horatio, veți vedea că acolo, la Saint-Paul, nu se află deloc într-o companie mediocră, de vreme ce îi stau alături : Wellington, Reynolds, Lawrence și genialul pictor al mării, Turner. Sicriele se găsesc în criptă, monumentele funerare deasupra.

Au făcut parte din cortegiu : un detașament de dragoni din cavaleria ușoară, patru regimente de infanterie, șase escadroane de cavalerie, unsprezece piese de artilerie. De asemenea, marinarii de pe *Victory* — „ciorapi negri, cravată neagră și o fișie de pînză neagră în mînă“, cîțiva purtînd pavilionul sfîșiat și pătat de singe al navei lor. Apoi, familia, personalitățile, delegațiile. Cortegiul era atît de lung, încît cînd cei ce deschideau marșul (Scots, Greys) ajunseră la catedrală, călăreții care îl închideau se mai găseau în fața Amiralității.

Fluierarii și toboșarii citeau în surdină marșul funebru *Saul* de Haendel. Carul, decorat, închipuie o alegorie nautică : la prova o *Renommée*¹ cu ramură de laur ; la pupa, inscripția *H.M.S. Victory*, alcătuită din litere mari, galbene. În curgerea aceea a coloanei, ori de câte ori muzica marcea întreruperi, se putea auzi un fel de fișit marin : se descoperea mulțimea.

Enumerarea personalităților și a delegațiilor avea să ocupe o coloană întreagă în gazetele de a doua zi. Prințul de Galles și alte personaje se găseau în trăsurile lor, dar o cohortă de duci, de conți și viconți, de baroni mergeau pe jos ; ea și gentilomii din Cameră, Cavalerii Ordinului Băii. Chiar în spatele carului funebru, familia, în frunte cu tânărul George Matcham, nepotul lui sir Horatio. Nu au fost invitate nici Emma, nici Fanny, a cărei ultimă scrisoare imploratoare adresată lui Nelson îi fusese înapoiată : „deschisă din greșeală, dar necitită“. Dintre prieteni, credinciosul Alexander Davidson ieșit din închisoare.

Cei care primiseră invitații au fost admiși în catedrală cu începere de la ora 8,30. Sicriul lui Nelson fu introdus aici la 2 după-amiaza, purtat de doisprezece marinari de pe *Victory* ; șase amirali, susținând un baldachin, le ieșiră înaintea. Torțe luminau puternic naosul ; deasupra corului, o sută treizeci de făclii. Episcopul de Chichester dirijă un corp de clerici alcătuit din douăzeci de preoți. Pește o sută de coriști psalmodiau : „Sint Învierea și Viața“, „Știu că Mintuitorul meu trăiește“, „Nu am adus nimic în lumea asta“. O mașinărie specială era menită să coboare încet sicriul în criptă. Un corist cântă : „Trupul lui se odihnește în pace“ ; corul îi răspunse : „Dar numele său va dăinui veșnic“. Totul avea să se sfârșească. Se lua se hotărîrea ca marinarii care purtaseră marele pavilion să-l ridice, apoi să-l culce pe raclă. Înainte de a o face — și fără ca cineva să-i fi putut împiedica — ei rupseră din el o fișie mare, spre a și-o împărți.

Afară coborîse noaptea. O mică armată de umbre aștepta ca asistența oficială să se risipească, pentru a

¹ Divinitate alegorică greacă (*Phémé*), apoi în latină (*Farrus*), mesageră a lui Zeus (n. tr.).

veni să ingenuncheze în jurul dalei proaspăt așezate. Printre ele, o femeie în negru, cu capul acoperit de un șal și ținând de mână o fetiță.

14

Sacrificiul Emmei

„PREGĂTIȚI-ȚI PE LADY HAMILTON pentru cea mai mare dintre nefericiri“. Pastorul Scott, blinda fantasmă, trimisese scrisoarea, a doua zi după bătălia de la Trafalgar, doamnei Cadogan. La Merton fură trase perdelele, iar tăcerea coborî grea. Până și micuța Horatia, argint-viu de obicei, stătea tăcută în camera ei, iar în alta plingea Emma. O săptămână întreagă nu avu putere să se ridice din pat. Lui George Rose îi scrisese astfel: „Existența este un bun la care nu mai țin. Trăiam doar pentru el. Gloria lui însemna și gloria mea. Eram mândră cînd vedeam înflorindu-i faima, iar în fatala clipă în care mi-a spus adio, l-am încurajat să plece! Trebuie să mă opresc, nu pot scrie mai mult: mă lasă și mintea, și inima“. Uneori, durerea își înzestrea victimele cu un stil ales.

Citorva prieteni care veniră imediat să o vadă — doamnele Matcham și Bolton, cumnatele dinspre partea lui Nelson au fost cele dintîi — Emma le spunea: „Nu mai sînt nimic“. Nici nu știa, încă, ce mare adevăr rostea.

„Nu o să mă aruncați peste bord, nu-i așa Hardy?“ Emma Hamilton, însă, a fost aruncată peste bord. De către guvernul britanic, de către *Establishment*, în afară de cîțiva prieteni a căror fidelitate activă a contribuit totuși la salvarea onoarei. Chiar și poporul englez a disprețuit-o multă vreme. Despre Emma din timpul vieții lui Nelson există mărturii din belșug. După dispariția lui, ele trebuie căutate mai mult, le găsești ici, colo — doar cîteva scrisori, cîteva glasuri răzlețe. Prea puțini au chef să privească la agonia celui azvîrlit peste bord.

Ca totdeauna cînd este vorba de o nenorocire, va trebui pusă în discuție și problema banilor ; mai degrabă și-ar afla deci rostul acum un notar sau un portărel. Sau Balzac. Să încercăm totuși să cunoaștem realitatea prin cît mai puține cifre cu putință.

În 1804 Emma îi scrisese primului ministru Addington, spre a-i solicita o pensie de 500 de lire. Era, ce-i drept, văduvă de ambasador, dar — legal — nu avea dreptul la nimic. Iar Emma știa lucrul acesta. Invocase serviciile aduse de ea însăși, cele la care și Nelson făcuse aluzie în ultimul codicil al testamentului său : înlesniri obținute pentru flota engleză în drum spre Egipt etc.. Răspunsul fusese evaziv. Apoi, întrucît Addington demisionase, Nelson îi scrisese lui Pitt, reîntors la putere. Lui Pitt, care îi arătase totdeauna multă prietenie. Alt răspuns evaziv. „Nu cred, îi scrisese atunci Nelson Emmei, că Pitt îți va acorda vreo pensie, cum nu a făcut-o nici Addington. Oamenii de felul acestora nu au nici un sentiment de recunoștință“.

Ziarele din 15 mai 1806 anunțară că, drept recunoștință pentru serviciile aduse de către sir Horatio, Parlamentul a votat o pensie de 2000 de lire, afectată văduvei sale, doamnei Nelson. Toată lumea se declară de acord cu măsura luată. Iar pentru fiecare dintre cele două surori ale amiralului, un dar de 10 000 de lire. Nici dărnicia aceasta nu supără pe nimeni. În schimb, stîrni nemulțumire faptul că pastorul William Nelson, făcut deja conte în locul fratelui ucis în luptă, primea totuși o recompensă excesivă : o pensie de 5000 de lire pe an, plus un dar de 10 000, „pentru a-i îngădui să-și aleagă o reședință potrivită rangului său“.

Nimic însă pentru Emma. Guvernul și Parlamentul Britanic — cel puțin pentru moment — păreau să considere neavenit ultimul codicil adăugat de Nelson testamentului său, cel care fusese contra-semnat de către Hardy și Blackwood în chiar dimineata luptei de la Trafalgar : „O las pe lady Hamilton ca un testament (*legacy*) regelui și țării mele, astfel încît doresc să i se acorde o pensie îndestulătoare spre a-și putea menține rangul. Încredințez, de asemenea, generozității țării mele

pe fiica adoptivă Horatia Thompson Nelson. Acestea sînt favorurile pe care le cer regelui și țării mele în clipa în care mă pregătesc să lupt pentru amindouă“.

Să fim puțin contabili. Iată de ce venituri dispunea Emma după moartea lui Nelson. Prin intermediul lui Charles Greville, moștenitor și executor testamentar al lordului Hamilton, ea primea pensia anuală pe care i-o lăsase soțul ei : 800 de lire. Conte de Nelson — nu i se mai spunea decît astfel pastorului William, moștenitor și executor testamentar al lui sir Horatio, îi trimite rețeau anuală, lăsată ei de către amiral, de 1200 lire, plus 200 lire pentru educația și întreținerea Horatiei. „Are, spuneau prietenii și cunoștințele, din ce să trăiască decent. Mai poate, la nevoie, să vîndă Merton-ul“. Dar asta înseamnă să dăm uitării faptul că ultimele lucrări de înfrumusețare a Merton-ului nu au fost plătite, că Emma are încă multe datorii. Așadar, „din ce să trăiescă decent“. Nimeni nu știe mai bine ca bogații, pare-se, cît de mult trebuie ca să trăiești decent. Emma cunoscuse faptul de la Curți ; a o voi cu rigurozitate econoamă ar fi lipsit de realism. Și-apoi, Emma își închipuie cu atît mai puțin că ar avea motive să trăiască în mizerie, cu cît nu-și poate imagina că guvernul britanic va persista în a nu ține seama de ultima voință, de ultima rugămintă a bărbatului căruia Anglia îi datora atît (ultimele onoruri aduse o adevereu deplin).

Ne amintim că Nelson scrisese ultimul codicil istoric pe micul carnet-jurnal lăsat în cabină. După bătălie, doctorul Scott îl luase, era de datoria lui să o facă ; apoi i-l înmînase lui George Rose, care îl încredință lui Pitt. Primul ministru avea putere să se conformeze ultimei dorinți a lui Nelson, fie punînd guvernul în fața unei responsabilități morale de nediscutat, fie acționînd el însuși, cu discreție. A vrut el oare să o facă ? A făcut-o ? Oricum, destinul își începuse jocul împotriva Emmei. Pitt muri la 23 ianuarie 1806. Carnetul lui Nelson porni într-o călătorie lungă, făcîndu-se cînd și cînd nevăzut, ca și cum ar fi trecut pe sub un tunel. Uneori, apărea în diverse servicii ale unor miniștri. Există, o clipă, și în minile lui William Nelson, pastorul-conte, și probabil că el (propria-i avere fiind asigurată)

îl încredințează lui Greville, succesorul lui Pitt. Greville a îndeplinit funcția de ministru al Afacerilor Externe în timp ce lordul Hamilton era ambasador la Neapole; el nu a negat că serviciile aduse la vremea aceea de către Emma ar merita răsplătite și-i trecu mai departe carnetul lui George Canning, atotputernic pe-atunci la Foreign Office :

— Vedeți ce se poate face.

— Dar, domnule prim-ministru, la ce capitol din bugetul departamentului meu să trec o asemenea cheltuială ?

— Ce să mai spun, ai dreptate.

Iar Canning îi relatează lui Rose discuția aceasta, lui Rose care între timp intervenise din nou.

— Unde se află acum carnetul ?

— Mi se pare că a ajuns iarăși în serviciile primului-ministru.

Toate aceste discuții și demersuri își află oglindire în diferite scrisori. În toate vremile, în toate țările, în tălăzurile administrațiilor mai înalte sau mai de jos, au existat documente, scrisori, memorii, dosare care au călătorit astfel, au dormit, rătăcit și din nou călătorit, uitate sub cine știe ce teancuri de hirtii, în timp ce un nenorocit aruncat peste bord vedea cum se depărtează nava. Emma îi scrisese Mariei Carolina, pentru a o ruga să-i pledeze cauza. Amintiți-vă despărțirea de la Schönbrunn, ultimul răvaș al reginei : „Emma, draga Emma va fi totdeauna prietena mea, iar simțămîntul acesta nu se va schimba niciodată“. Nu se scurseseră decît opt ani de la revărsările acelea de simțăminte. Totuși, opt, iar o regină trebuie să-și spună : politica înainte de toate. Creditul de care se bucura Maria Carolina pe lângă guvernul din Londra nu mai era același, scăzuse mult, iar a sprijini o persoană care nu mai este văzută cu ochi buni ar însemna stingerea totală a unui asemenea credit. Așadar, răspuns negativ. Emma îi scrisese atunci lui Saint-Vincent, cerîndu-i și lui să intervină „în numele înduioșătoarei amintiri“ pe care i-o păstra, desigur, gloriosului său tovarăș de luptă. Amintire înduioșătoare ? Emma greșea

adesea. Nici un răspuns. Între anii 1806 și 1808 Emma a trimis peste o sută de scrisori-jalbă. Dar fără vreun rezultat. Iar la 3 iulie 1808, mesajul lui George Rose — Rose, prietenul atât de credincios, care se zbătuse mult — cade ca o ghilotină :

„M-am întreținut, de curind și pe îndelete, cu domnul Canning în privința hirtiei scrise de Nelson cu puține clipe înainte de a intra în ultima sa luptă. Repet ceea ce mi se pare că v-am mai spus, și anume că domnul Canning dovedește multă bună-voință în rezolvarea cu bune rezultate a acestei hirtii. Dar dificultățile sînt, mă tem, de neînvins. Vă pot asigura, foarte sincer, că și eu am căutat să împlinesc cu disperare și conștiințiozitate sarcina, așa cum s-ar fi așteptat de la mine lordul Nelson dacă ar mai fi făcut parte din rîndul celor vii, și sînt profund îndurerat că nu am reușit. Chestiunea nu este încă definitiv închisă, dar aș fi de neiertat dacă v-aș lăsa să mai sperați¹⁴. Către finele anului 1808, carnetul ajunge în sfîrșit în mîinile Emmei. S-a dus îndată să-l înregistreze în mod oficial, pentru ca în cazul în care avea din nou să dispară, ultima voință a lui Nelson să nu mai poată fi pusă la îndoială. Miniștrii vor socoti înădărmarea acestui drept o provocare.

La Merton, locuința cea frumoasă este închisă, personalul concediat ; în afară de doi paznici. Grădinarul și Cribb rătăcesc trist prin parc, nu se poate resemna să-și vadă capodopera părăsită. Emma trăiește la Londra, în Clarges Street ; apoi, apartamentul devine, pentru ea, mult prea costisitor. „Am găsit o locuință mai modestă și foarte plăcută la Richmond¹⁵, i-a scris ea lui Scott. Richmond, fermecător orașel în amfiteatru, pe malurile Tamisei. Horatia se simte bine acolo.

Se spune că șobolanii părăsesc nava pe cale de scufundare. Uneori, dimpotrivă, abia atunci se arată. Șobolanii sînt creditorii. Discreți, așteptînd răbdători, cînd vremea nu crezut că Emma va fi ajutată de guvern. Dar, întrucît de sus a dispărut orice nădejde, nu mai e timp de pierdut, iată facturile, somațiile, portăreii. Emma a început să vîndă mobilă, bijuterii, tablouri.

— Doamnă, pentru ce nu vindeți Mertonul ?

Pentru Emma, Merton înseamnă o bucată din carnea trupului ei și nu orice bucată, ci una ruptă din inimă. În acel și timp, însă, Merton însemna o ghiulea legată de picioare, din cauza întreținerii sale mult prea costisitoare. Și greu de vindut, de vreme ce ultimele lucrări nu erau încă plătite. Dar datoriile acelea nu strigă prea tare, deoarece creditorii își spun: „Domeniul nu se topește“. Într-o zi, Emma, cu lacrimi în ochi — a spus chiar ea — o luat din nou pana în mână. Lordul Queensberry, al patrulea duce cu numele acesta, unul dintre foștii ei admiratori, este în vîrstă și bogat. „Dragul meu lord și prieten. Pot nădăjdui oare că veți citi rindurile acestea, căci sînteți singura nădejde pe care o mai am pe lumea plină de mizerii și suferințe în care mă zbat. Nu doresc mai mult decît am acum. Pot trăi astfel la Richmond. Dar să trăiesc descătușată de orice spaime și să-mi fie datoriile plătite. Cred și sper că 15 000 de lire sterline mi-ar fi de ajuns pentru toate. Din dragoste pentru mine, pentru Nelson, pentru binele pe care l-am făcut acestei țări, cumpărați, vă rog, domeniul Merton. Luați-l, dîndu-mi în schimb doar portretul lui Nelson, al lui sir William și al reginei. Restul se poate duce și astfel îmi voi fi recîștigat libertatea. Un asemenea act de bunătate din partea dumneavoastră m-ar putea salva“. Flăcăriua de simțire pentru Emma nu s-a stins încă. Dar Merton... Ce să mai facă la vîrsta lui cu Merton ?

„Am ajuns în starea cea mai neplăcută și mai îngrijorătoare cu putință și m-aș afla acum în temniță dacă, din recunoștință pentru memoria lui Nelson, cîțiva prieteni nu ar fi intervenit, astfel că viața mea o datorez binevoitoarei lor protecții“. Este adevărat, prietenii aceștia l-au aruncat colaci de salvare, mulțumită lor avea să se înceapă mai încet. La 25 noiembrie 1808, unsprezece dintre ei, toți oameni cu multă experiență și cunoscînd respectivele afaceri — în grupul lor se numără și Abraham Goldsmith, bijutier în diamante, fabulos de bogat, precum și vechea noastră cunoștință Alexander Davidson (avea și el experiența temniței) — s-au adunat și s-au constituit într-un comitet căruia Emma i-a dat puteri depline spre întocmirea unui inventar al bunurilor și spre a dispune

cît mai bine de ceea ce mai rămăsese. Activul, inclusiv domeniul Merton, fu evaluat la 17 500 lire sterline. Datoriile se ridicau la 8000 de lire, plus 10 000 dobinzi acumulate. Membrii comitetului deschiseră între ei o listă de subscripție, care îngăduia să i se acorde Emmei un împrumut de 3700 lire, reprezentînd un ajutor imediat, menit totodată să acopere datoriile care nu mai sufereau amînare. S-a obținut un fel de echilibru, pare-se, cu condiția să găsească un cumpărător pentru Merton — fără să mai credem că acesta ar putea fi cumva Abraham Goldsmîth — și cu condiția ca Emma să fie în sfîrșit „rezonabilă“.

Dar aici, o pauză. În cuprinsul acestui ultim act, cîteva dintre personajele cu care ne-am întîlnit au și părăsit scena sau o vor părăsi. Iată-l pe primul : un francez.

La 1 aprilie 1806, un bărbat de vreo cincizeci de ani, în haine întunecate și caschetă de ofițer de marină, urmat de un valet care îi duce bagajele, intră în hotelul *Patrie*, din Rennes, zicînd că dorește o cameră pentru el și una pentru servitorul său. Prezentîndu-și actele, s-a văzut că era viceamiralul de Villeneuve, reîntors din Anglia unde stătuse în captivitate. Abia instalat, îi scrie ministrului Decrès, informîndu-l „de reîntoarcerea sa în Franța și cerîndu-i instrucțiuni înainte de a porni mai departe“.

Pentru ce s-a oprit Villeneuve la Rennes, ce instrucțiuni aștepta el oare ? Nu s-a știut niciodată. Nu s-a știut nici ce anume a făcut în hotelul acela cinci zile, așteptînd un mesaj de la ministrul său. Să fi primit vreun emisar, care să-i fi adus răspuns cu viu grai ? Să fi primit mai mult decît numai un răspuns ? Oricum, la 22 aprilie, după ce servitorul său bătut de cîteva ori la ușa lui, făcînd să primească vreun răspuns, poliția alertată o forță. Amiralul zăcea însingurat, pe jumătate gol, la picioarele patului. Pe noptieră, o scrisoare adresată soției : „Scumpă mea prietenă, cum vei suporta lovitura ?! Vai, te plîng și mă plîng. S-a isprăvit, am ajuns într-un moment în care viața a devenit o rușine și moartea o datorie. Sînt aici, lovit de anatomă de către împărat, respins de ministrul meu, care mi-a fost prieten, încărcat cu o răspundere uriașă într-un dezastru care îmi este atribuit și în care

m-a tirat fatalitatea, trebuie să mor. Îți cer de o mie de ori iertare" etc... Autopsia a stabilit că amiralul își dăduse sfârșitul în urma a șase lovituri de cuțit, lama atingând plămînul și ventriculul stîng. Ancheta avea să ajungă la concluzia „sinucidere neîndoieală", familia Villeneuve recunoscînd scrisoarea drept autentică.

Există, firește, oameni care se omoară cu un cuțit; dar șase lovituri este cam mult. Încă de la 22 aprilie, Fouché, ministrul Poliției generale, îl ceru soției lui Villeneuve scrisoarea „pentru a putea, la nevoie, să fie îndepărtate zvonurile ce s-ar putea răspîndi, privitoare la moartea acestui fost general". Sic.

De observat că Villeneuve pomenea în scrisoarea sa de o anatema imperială și de părăsirea lui de către „ministrul acela care i-a fost prieten", într-un moment în care nu primise încă răspunsul lui Decrès. Este tot ce s-a știut în vremea aceea. Și nici astăzi nu se știe mai mult despre ciudata întimplare. Era să uit: Napoleon i-a acordat văduvei o pensie, patru mii de franci. În pofida oricăror ordine pe care le-ar fi dat, în pofida oricăror păreri pe care le-ar fi avut despre amiralul de Villeneuve.

Toamna lui 1811. Emma nu mai locuia la Richmond, ci din nou la Londra, pe Bond Street, la numărul 150. De cînd a stat în Richmond s-a mutat de șase ori. A-i urma cărările ar fi anevoios, dar este tocmai ceea ce a și dorit: să-și piardă pe drum creditorii. A preferat să facă astfel decît să le achite datoriile și să trăiască în chip „rezonabil". Prietenii ei spuneau că nu s-a restrîns. „Peste un timp se auziră iarăși, în apartamentele iluminate, harfe și viori; și, mai mult ca oricînd, risipa". Nu am încredere în cenzorii nenorocirii, iar aici expresia „apartamentele" îmi pare a fi o exagerare tendențioasă; admitem însă că Emma a vrut din nou prea mult să strălucească. Totuși, cît de puțin obișnuite sînt nepăsarea și, dacă vreți, vanitatea ei! În noaptea de 4 septembrie 1811, după plecarea invitaților, ea redactează un testament ciudat:

„Eu, Emma Hamilton, de pe Bond Street, Londra, văduvă a Onorabilului sir William Hamilton, fost minis-

tru la Curtea din Neapole, sănătoasă la trup și minte, las preasculpei mele Horatia, fiică a lui Nelson, tot ceea ce voi poseda la moartea mea, bani, bijuterii, tablouri, vinuri, mobilă, argintărie, obiecte din aur și tot ceea ce voi mai avea în casa ori casele mele". Unde sint, totuși, aurul, bijuteriile, casele acelea? Oare Emma Hamilton nu știe că nu mai are nimic? Da, știe, nu este smintită, de aceea chiar scrisese: „Tot ceea ce voi poseda la moartea mea". Căci încă mai speră. Vrea să creadă că guvernul britanic, el însuși istovit de atîta ingraturitudine, va binevoi, pînă în cele din urmă, să respecte ultimele dorințe ale lui Nelson. Iar nădejdea ei este lipsită de egoism: dacă pentru ea nu se face nimic, cel puțin Horatia să nu fie dată uitării: „Este rugămîntea mea ca S.A.R. Prințul Regent, sau regele — dacă, înainte de moartea mea, Prințul Regent urcă pe tron — să nu o lăși pe Horatia să ducă lipsă de ceva, astfel încît să poată trăi așa cum se cuvine să trăiască fiica unui bărbat ca gloriosul ei tată". Nelson spusese că nu-i cere nimic regelui și țării pentru sine, dar că dorește să se aibă, cu demnitate, grijă de Emma și Horatia. Acum, Emma nu mai cere nimic pentru ea, doar pentru fiica lui Nelson.

Să luăm deci bine aminte: fiică lui Nelson. Pentru nimic în lume, Emma nu avea să spună sau să scrie vreodată că Horatia este și fiica ei. Pentru ce? Pentru că nu umbri nici memoria lordului Hamilton, nici pe cea a lui Nelson. Nu vrea să-și ridiculizeze *a posteriori* soțul, ier Nelson — oricît de vădită și de bătătoare la ochi s-ar fi dovedit legătura — nu i-a fost niciodată, oficial, amant. Eroul național avea într-adevăr o flică adulterină, dar nu de la ea. „Este a unei persoane atît de înalte, încît nu poate fi numită", iată ce va spune și scrie Emma, iar cei care vor auzi și citi se vor întreba între ei, cu glas coborît: „Să fie cumva regina Neapolelui?" Privit de la distanță, romanul acesta poate părea banal, dar să ne gîndim la climatul moral al epocii. Emma își zicea, la rîndu-i, că, recunoscînd-o pe Horatia drept fiica ei, aceasta ar fi avut mai puțini sorți de izbîndă să fie ajutată decît în cazul în care ar fi fost socotită fiica lui Nelson și a unei regine. Niciodată nu-i va spune Horatiei a cui

flică este. Iar Horatia avea să moară octogenară fără să afle nimic.

Alte personaje ale istorisirii noastre vor părăsi, în continuare, scena. Iată că s-a scurs îndelungată vreme de când am văzut-o pe lady Nelson depărtându-se. Creola Fanny, pe care *captain* Nelson o găsisse atât de încântătoare și pe care amiralul Nelson a repudiat-o mai târziu, cu atîta cruzime. Fanny s-a îndepărtat, dar nu s-a stins încă, avea să trăiască pînă la șaptezeci și trei ani. Fără greutăți materiale, călătorind mult. În anul 1810 ea a fost invitată la o căsătorie strălucitoare, cea a Charlottei Nelson, fiica pastorului-conte William Nelson, cu nepotul lordului Hood, ilustrul amiral. Avea să fie zărită mai târziu la bordul unui vas, pe lacul Geneva, în tovărășia norei sale (soția lui Josiah Nisbet, ofițer de marină), a nepoțelului cu dădaca și a unei alte persoane, ghiciți... a lordului Byron.

Dar mult mai aproape de noi, iată că o altă femeie pleacă în călătoria cea fără de întoarcere. La capătul unei vieți împletite din desăvîrșită discreție și tact, doamna Cadogan murea înconjurată de tăcere, în apartamentul de pe Bond Street, după ce încercase iarăși să reducă, să echilibreze bugetul fiicei sale, buget încă neorînduit. „Am pierdut pe cea mai bună dintre mame. Blata-mi inimă rătăcită și puterea ce mai aveam, totul a intrat în pămînt odată cu ea. Altă bucurie nu mai pot afla pe lume decît să mă gîndesc și să vorbesc despre ea“. Scrisoarea de condoleanțe trimisă de doamna Bolton se vrea consolatoare: „Draga noastră binecuvîntată, care nu era ea mama noastră, a tuturor? Cît de mult aș vrea să fiu lingă dumneaei! Încearcă să-ți păstrezi curajul. După furtună, poate veni liniștea, și doar Domnul știe cîte furtuni ai avut de înfruntat. Mai devreme ori mai târziu, soarele va străluci și pentru dumneaei“. Soarele... Vom vedea.

La Londra, pe High Street, în partea dinspre răsărit, o placă indică locul fostei închisori Marshalsea. Aici a fost întemnițat Ben Johnson în 1597, pentru răzvrătire. Lingă Marshalsea se găsea vechea închisoare King's Bench (Tribunalul regelui). Thomas Smolet i-a fost oaspete în 1739, fiindcă scrisese un pamflet. În 1758 închisoarea

aceasta a fost înlocuită cu noul King's Bench, la colțul străzii Newington Causeway ; acolo și-a petrecut doi ani din viață John Wilkes (l-am văzut înminându-i lui Nelson brevetul de cetățean al Londrei), între 1768 și 1770, de asemenea pentru că scrisese un pamflet. Dar cei mai mulți dintre oaspeții King's Bench-ului nu au fost scriitori. Era, îndeosebi, o închisoare pentru datornici, sub titlul acesta a și rămas immortalizată de Dickens.

Acolo nu puteai întîni criminali adevărați, ei jucători decayați, bețivi, semi-nebuni, escroci care dăduseră gres în afaceri, chiar și simple victime ale bolilor, mizeriei, nenorocului sau victime ale unor mașinații. Ușile celulelor nu erau ferecate, întemnițații — bărbați, femei și copii puteau fi văzute chiar familii întregi — circulau pe culoare, printre pereții înalți și cenușii, într-o penumbră ca de sfîrșit al lumii. Așteptînd acolo moartea și groapa comună, ori smulși din locul acela dacă, cineva oînafară, prieten sau rudă, le plătea datoriile ; se mai întîmpla și astfel.

Să nu vi le închipuiți încă, între zidurile acestea, pe Emma și pe Horatia. Dar cît de tare se apropiau de ele ! Debitori urmăriți legal, dar care mai puteau plăti administrației penitenciare un soi de taxă proporțională cu valoarea datoriei, erau autorizați, plătind și o chirie, să trăiască în afara închisorii, însă foarte aproape, într-un cartier supravegheat de poliție, din care le era interzis să iasă. Creditorii se arătau îngăduitori cu acest fel de reședință supravegheată, cînd sperau că debitorii lor — care aveau voie să primească vizite și corespondență — vor fi în stare să găsească o cale de stingere a datoriei. Un fel de rafinament al administrației voia ca un debitor care se găsea în Temple Place să poată ieși dacă își achită o singură datorie ; uneori ieșea numai pentru o zi sau pentru o oră, în cazul în care un alt creditor — sau chiar același, dar pentru altă datorie — îl pîndea. Temple Place era o instituție unică pe lume, un fruct putrezit al oblicelului pămîntului.

Emma ajunsese acolo cu fiica ei Horatia într-o după-amiază din ultima săptămînă a lui decembrie 1812. Cerul încărcat de zăpezi, sub al cărui polog, în Rusia, armata

cea mare a lui Napoleon avea să se destrame, acoperesă întreaga Europă, pînă și mizeriile căscioare aliniată în Temple Place. În fața fiecăreia, cite o grădiniță sărăcăcioasă, totdeauna părăsită; era chiar mai bine să fie acoperită de zăpadă. Altfel, nimeni, liniște adîncă. Emma deschise o poartă de fier, atîrnînd în balamalele-i frînte, și se îndreptă spre ușa. Bătu. Portăreasa era inebunită de mîndrie că-i era dat să aibă un oaspete de calitate. Pe culoar, un covor decolorat, la ferestre, perdele de mătase murdare. Emma nu scoase o vorbă, dar începu să se instaleze cu fetița.

Peste cîteva zile, îi scrise lui James Perry. James Perry, gazetarul pe care l-am întîlnit la Merton așteptînd în salonul cel mare, înainte de ultima cină luată cu prietenii, în seara în care Nelson fusese reținut cîțva timp în Downing Street, apoi la Amiralitate. Dimpreună cu alte persoane, el dădu 400 de lire, pentru unele obiecte lăsate de Emma zălog la Richmond, printre care și uniforma pătată de sînge a lui Nelson. Astfel, ea putu despăgubi pe creditorul care contribuise la încarcerarea ei. Prima ședere în Temple Place a durat puține săptămîni.

Cîteva scrisori ne-o dezvăluie pe Emma din nou la Londra, în Bond Street, numărul 150. Prieteni vin să o vadă. Bunul Scott notează reflecțiile auzite; au mereu-mereu aceeași temă: „Ar trebui să primească mai puțină lume. Se duce prea des la teatru. Pe Horatia ar trebui să o trimită la pensioane mai modeste...“ Să nu mai vadă prieteni după mormîntul acela din Temple Place? La teatru, Emma se duce pentru a lăcrima cînd Braham cîntă „Moartea lui Nelson“. În ce privește cele 200 de lire sterline lăsate Horatiei, scrupulozitatea Emmei a fost absolută: nu a cheltuit nici măcar un penny pentru altceva decît pentru cea mai bună instruire și educație pe care o fată ar fi putut-o primi în vremea aceea.

Oare Horatia își dă seama de toată grija aceasta, de scrupulul amintit? Da și nu. Să parcurgem încă de pe acum rîndurile pe care ea avea să le scrie după moartea Emmei: „Trebuie să-i fac dreptate afirmînd că, în pofida strîmtoării sale, a cheltuit întotdeauna pentru educația și întreținerea mea etc., fără să scoată un shilling din vența pe care lordul Nelson mi-a lăsat-o și care se afla în

întregime la dispoziția tutoarei mele“. Tutoarei mele. Am spus pentru ce motive Emma nu a vrut niciodată să spună Horatiei cine-i era mamă.

— Dar atunci, cine a fost mama ?

Închipuiți-vă o copilă — împlinise doisprezece ani, și era de o inteligență precoce — punând de o sută de ori această întrebare și neprimind de fiecare dată un răspuns evaziv : „O persoană de-un rang atât de mare...“ Și atunci cum să nu se fi strecurat o atmosferă de încordare între Horatia — care creștea, punând mereu aceeași întrebare — și „tutoarea“ ei ? S-au ivit destule certuri în cele șase luni locuite pe Bond Street, douăzeci și cinci de săptămîni care ar fi putut avea farmec, un scurt răgaz înaintea de noua ofensivă a creditorilor. Din păcate, mama și copila, care nu știa că-i era fiică, au ajuns, vreme de câteva săptămîni, să nu-și mai vorbească, se înțelegând doar prin bilețele.

Iunie 1813. Un creditor depune o nouă plîngere (Emma nu a respectat o scadență), astfel că la începutul lui iulie iat-o din nou la King's Bench, numărul 12 — Temple Place. Aici, vara este la fel de tristă ca și iarnă, grădinițele sînt năpădite de mărăcini și urzici, străzile de colb, ferestrele au culoarea cenușei... De cum se deschide o ușă, intră și praful. Fără știrea creditorilor, care sînt totuși cu ochii în patru, o faună clandestină de afaceriști bat la ușile nefericitorilor acelora : „Nu aveți ceva de vînzare ? Nimeni nu o să știe nimic“. Venerația față de Nelson a făcut cu puțință regăsirea, mai tîrziu, a unor obiecte vindute atunci de Emma. Un păhărel de argint, un dar de la botezul Horatiei ; purta o etichetă scrisă de mîna Emmei : „Păhărețul acesta a aparținut Horatiei, fiicăi lordului Nelson“. Ni-l și închipuim pe vizitatorul respectiv descoperind încă de la început paharul de metal pe care Emma, d'n imprudență, l-a lăsat cam la vedere. „Îi iau. Aș putea oferi un preț bun, dacă-i certificați originea“.

Alți vizitatori, dimpotrivă, induioșează. Bunul Scott, în continuare credincios ; abatele Campbell vine și îl adesea, sfîrșind pînă în cele din urmă să o convertească pe Emma la catolicism ; și alții, încă, pe care Emma îi numește în scrisori, necunoscuți însă nouă. La 31 iulie,

ea lansează invitații pentru aniversarea victoriei de la Abukir : „Vreți să veniți mâine cu bunul nostru abate și cu domnul Tegard ? Este 1 august, veniți, vă rog. Pentru mine înseamnă o zi glorioasă, căci am contribuit din plin la strălucirea ei ; în același timp sînt tristă gîndindu-mă la dragul și regretatul amiral, care cu atîta bravură a cîștigat bătălia. Dacă veniți, vom bea întru memoria sa nemuritoare...” Din păcate, Emma nu mai are nevoie de pretexte prea mari, pentru a bea. Dar cîți alcoolici printre nefericiții din Temple Place ! Ei, măcar, au o scuză.

„Mai devreme sau mai tîrziu, soarele va răsări negreșit și pentru dumneata”, îi scrisese milostiva doamnă Bolton. Dar tocmai pentru ea se stinge. A doua zi după masa de aniversare, Emma plînge aflînd de moartea cumsecadei sale prietene. „Curînd îmi va veni rîndul”, își spune. Vorbește de *bilious complaint*, *bilious attack* ; este limpede că ficatul a ajuns într-o stare de plîns. Dar cum altfel ? Moartea doamnei Bolton o copleșește, căldura o pune la grea încercare, apoi iată și iarna, ucigașa sărmanilor ; rufosul dric din Temple Place apare săptămînal, de cîteva ori, pe străzile devenite riuri de noroi.

Mica Horatia pîndește venirea factorului prin ferestrele cenușii. Noiembrie, 23, anul 1813, o scrisoare de la George Matcham : „Spuneți-ne numele vizitului diligenței care trece prin fața casei voastre. O să vă trimitem cartofi, nu veți duce lipsă de ei toată iarna, iar cu viitorul prilej, un curcan. Soția mea și cu mine vom veni către sfîrșitul iernii, să petrecem o zi cu voi. Ne-a durut în totdeauna îngratitudinea care v-a fost arătată. Și nu ar fi deloc bine să vă vedem cu totul lipsite de orice atenție din partea omului aceuia nesimțitor față de tot ce nu înseamnă interesul său. Scrieți-ne repede” etc... L-ați recunoscut, desigur, pe nesimțitor. Cu donația sa de 10 000 de lire și cu cele 5000 rentă, pastorul-conte își „menține rangul”. Nici un bănuț, nici o scrisoare pentru Emma.

Cartofi, un curcan, iată adevărate comori pentru femeia aceasta care a cunoscut fastul de la curți. Veți vedea la ce fast va sluji curcanul. Trebuie să venim acum cu uimitoarea mărturisire a unui dintre ultimii vizitatori — și nu dintre cei mai puțin de vază — ai Emmei la King's Bench : lordul William Dillon, viceamiral ;

„Am găsit o scrisoare trimisă de lady Hamilton, prin care mă invita la cină. Nu ne mai văzusem de trei ani. Când se apropie ora, intrucît ploua cu găleata, am închiriat o diligență, pe care am reținut-o pînă seara și, deci, la drum spre adresa indicată.

Senioria sa m-a primit cu căldură. «Cum ați știut, am întrebat eu, că mă aflu la Londra?» Ea mi-a răspuns că aflase lucrul acesta de la un prieten care mă văzuse la Amiralitate și că se simțea cu adevărat fericită să-mi poată strînge din nou mina. Am observat pe masă — era așezată pentru patru persoane — farfurii splendide. Dar nu am întrebat cine erau invitații.

În timp ce stăteam astfel de vorbă, am văzut cu uimire că oaspeții erau Alteța sa Regală ducele de Sussex (al șaselea fiu al lui George III), urmat la scurtă vreme de doamna Bugge, doamna provizorie (*the lady-of-the-moment*) a ducelui. Alteța sa Regală era foarte bine dispusă.

După ce masa fu servită, se încinseră discuțiile. Eu eram cel însărcinat cu anumite servicii de onoare: să tai carnea etc... Primul serviciu se desfășură minunat și nu m-am putut împiedica să-mi spun că luxul era cam mare. La rîndul ei, Alteța sa Regală se mira, desigur. Totuși, la cel de-al doilea serviciu avu loc un neajuns regretabil — atît din punctul de vedere al serviciului propriu-zis, cît și în materie de cuțite și furculițe. Aveam de tăiat în porții o găină doloiană, dar nu mi se oferiseră și instrumentele necesare. Timpul trecea, fără să se ivească vreun servitor. Pînă la urmă lady Hamilton întrebă: «Dar pentru ce nu împarți găina asta? — Nu am, i-am răspuns, nici cuțit, nici furculiță. — O, vă rog, aici puteți lăsa deoparte orice etichetă. — Foarte bine, milady, nu voiam să fiu privit cum nu trebuie de către Alteța sa Regală, dar de vreme ce aceasta vă este dorința, voi trece la împărțirea a ceea ce am în fața mea. De altfel, știți probabil că, pe vremea cînd eram aspirant de marină, am învățat să mă slujesc de toate degetele». Atunci, aruncînd o privire în juru-mi, am găsit cele trebuitoare și am tăiat găina în porții. Răspunsul meu a stîrnit hazul tuturor, astfel că masa sfîrși în veselie.

Ciudat teatru, nu-i așa, în căsuța aceea amărită din Temple Place ? ! Am asistat acum la ultimul dineu oferit de cea care s-a aflat în inima atîtor serbări. Iarna se prelungește, iar Tamisa cară ghețuri. Emma, ostentivă, nu se mai ridică din pat, iar cînd primăvara își așterne lumina peste grădinițele în părăsire, altă rană are a suferi : editorul londonez Thomas Lovewell publică *Scrisorile lordului Nelson către lady Hamilton*. Cartea poate fi văzută la toți librarii ; un adevărat scandal. Pentru prima oară, publicul englez află, oficial, că Nelson și Emma au fost amant și metresă.

Conform spuselor lui Hugh Tours, neobositul adunător al corespondenței Emmei a fost Horatia care, mult mai tîrziu, într-o scrisoare adresată publicației *Cornhill Magazine*, a dezvăluit originea „canalului de scurgere” : un librar, pe nume James Harrison, primit de Emma în perioada în care el pregătea o biografie a lui Nelson, sterpelise o parte din corespondența ce-i fusese arătată. Emma i-a spus, desigur, acest lucru fiicei sale.

Mai grav însă pentru Emma era faptul că, printre scrisorile publicate, se găseau și cele în care Nelson, în 1801, gelos pînă la nebunie pe prințul de Galles, îl pozează în felul său. Pe prințul de Galles, devenit între timp Prinț Regent. Emma îi scrie editorului că scrisorile sînt false și născocite, cerîndu-i ca volumul publicat să fie retras de pe piață. Dar cine li mai citește scrisorile ? Ea ar vrea ca James Perry să protesteze la rîndul său. Dar Perry își dă lîmpede seama de situație — ostracizată în Temple Place are a se teme, acum, de două lucruri : de asaltul creditorilor și de minia Prințului. Dîmpreună cu alți cîțiva prieteni, punînd mină de la mină, se strînge o sumă : creditorii momentului sînt potoliți obținîndu-se totodată ieșirea Emmei din Temple Place, în ultima zi a lui iunie 1814.

— Nu veți fi în siguranță decît dincolo de hotarele Angliei. Plecați cu Horatia, fără să mai stați pe gînduri.

Așadar, fiica celui mai glorios amiral din istoria Angliei era silită, dîmpreună cu mama ei, să fugă din țară. Femeia despre care amiralul Keith se exprimase a doua oară că „prea multă vreme a comandat escadra engleză din Mediterana”, căuta — furișîndu-se pe cheiurile Lon-

drei — nava-diligentă cu care s. putea traversa mai ieftin. Nelson își părăsise țara, pentru ultima oară, la bordul navei *Victory*. Emma și Horatia, la bordul lui *Little Tom* care putea lua drumul Franței, intrucît de trei luni exilatul cel mai vestit din lume se afla în insula Elba.

„Dragul meu prieten Rose. Am ajuns sănătoase la Calais. Mă simt mai bine după ce am schimbat clima, hrana, aerul. Avem camere spațioase și libertate, astfel că există speranța să pot trăi și crește pe Horatia. Sint în căutarea unei locuințe. O franțuzoică foarte de treabă se descurcă în treburile ce se cer rezolvate. Se află prin apropiere și o doamnă engleză care trăiește aici de douăzeci și cinci de ani. Ea conduce un institut, fără internat, fără masă. La 8 dimineța, o duc acolo pe Horatia și mă duc să o iau la ora 1; la 3 mîncăm, iar după-amiaza iesim la plimbare. Horatia învață de toate — pian, harfă, gramatică, limbi străine. Știe bine franceza și italiana, dar va mai face, desigur, progrese. La școala ei merg numai fete de familie bună“.

Emma a sosit în Franța cu mai puțin de 50 de lire în buzunar. În nici o săptămînă ea a și ajuns să schițeze acest tablou de vis. Este harul Emmei de a se face plăcută și poate că tocmai datorită lui — privirea îi este demnă și fascinantă, în pofida trăsăturilor care s-au buhăit, în pofida mersului, a îngrășării peste măsură, a picioarelor umflate — a putut obține, la urma urmei, tot creditul dorit. Dar nu pentru multe zile. A fost din partea ei curată nebulie să tragă la hotelul Dessein, cel mai de vază din oraș; curînd fu nevoită să-l schimbe. Așadar, hotel Quillac — modest, aproape han. Emma, care nu a vrut niciodată să socotească, face acum luctul acesta în fiecare zi, ca să vadă ce-i mai rămîne din cele 50 de lire. William, pastorul-conte, depune pe numele ei, lunar, 600 de lire, pensia lăsată de Nelson. Emma îi cere, cu umilință, să trimită cu două luni mai devreme următoarea pensie. „În felul acesta, și eu, și Horatia am fi salvate“. Răspunsul este: nu. Atunci, trebuie părăsit și hotelul Quillac.

Noul domiciliu — o cameră într-o fermă, în comuna Saint-Pierre, la trei kilometri de Calais. Imaginați-vă confortul unei ferme în 1814. Ultimul efort al Emmei de a se menține optimistă ne îndulcează : „Prețul hranei este foarte scăzut. Curcanul costă 2 șilingi, perechea de potirnici 5 pence, jumătatea de kilogram de lapte 2 pence, vinul între 5 și 15 pence...” Mai bine ar fi, sărmană Emma, să nu știi atât de bine prețul vinului ; dar orizontul îți este acum așa de întunecat...

Mai spera în trimiterea unei alte sume de bani — pensia lăsată de lordul Hamilton. Dar nimic nu poate tringe cercul de fier : onorabilul Charles Greville, prin mijlocirea căruia ajungea pensia, a murit, iar fratele și moștenitorul său, Fulke, nu vrea să trimită nimic : „Bani trebuie să-i dau creditorilor dumitale”. Vine iarna, camera este înghețată. Va fi oare nevoie să doarmă în grajd, cu rindașii ?

— Să ne reîntoarcem la Calais.

O cameră din strada Franceză, la numărul 27. Este umedă, întunecoasă, cu ferestre spre partea unde nu bate niciodată soarele. Dar Emma este acum atât de bolnavă, că nimic nu o mai interesează, Horatia va fi cea care va da ultimele știri despre mama ei : „Era cu adevărat epuizată, și din ce în ce mai puțin conștientă. Cred că boala o anemiase tare, iar pe deasupra căpătase funestul obicei să bea vin și alcool în cantități înspăimântătoare”. Înspăimântătoare pentru un copil, firește ; fiindcă la urma-urmei, cit ar fi putut bea Emma, cea atât de săracă ? Dar alcoolicii sînt vulnerabili. Horatia a adăugat : „Dacă nu aș fi cerut lordului Nelson (pastorul-conte), fără știerea ei, un avans (*lorn*) de 10 lire, nu ar fi avut, literalmente, nici un șiling pînă la venirea pensiei”. La rugămintea nepoatei sale Horatia, treisprezece ani, pastorul-conte a trimis 10 lire ; nu în dar, ci ca avans. S-a dovedit, în felul lui, desăvîrșit pînă la capătul-capătului — nu al său, căci avea să trăiască pînă la șaptezeci și opt de ani, ci al Emmei ; ați înțeles, firește, că aceste ultime ajutoare au ajuns prea tîrziu. În camera slab încălzită, Emma a răcit. Bronșită, „congestie pulmonară” ; adăugată restului, boala întrece tot ce bietul ei trup mai poate îndura. Ne găsim la 15 ianuarie 1815. Emma are

cincizeci de ani. Un preot catolic citește rugile morții celor căzuți în agonie, după obiceiul de atunci. Pe un perete, în camera atât de rece, un portret al lui Nelson și un altul al doamnei Cadogan. Emma a încetat să geamă; doar glasul preotului se mai aude... și hohotele de plîns ale Horatiei. Este ora 1 din zi.

„Cheltuielile de înmormîntare ale defunctei lady Hamilton au fost achitate de mine, Henry Cadogan, la Calais, în Franța, în ianuarie 1815: un sicriu din stejar, cheltuieli la biserică, preoți, luminări, așezarea în racla, vegheri, înhumare etc..., cu totul 28 de lire sterline și 10 șilingi“. Emma s-a stins în credința catolică, serviciul religios a fost celebrat într-o capelă din împrejurimi. Henry Cadogan era, probabil, un văr dinspre mama defunctei. Grefa Palatului de justiție din Calais păstrează inventarul obiectelor care s-au găsit în camera din strada Franceză, a doua zi după deces. Mobilierul, garderoba și câteva bibelouri au fost evaluate la 228 de franci. Contele-pastor William Nelson sosi la Calais la 15 februarie 1815. Dorea — zicea el — să intre în posesia hîrtiilor: corespondență, testamente, documente diverse, „legate de memoria amiralului“. Henry Cadogan a luat-o provizoriu în grijă pe Horatia care, la puțină vreme după aceea, fu încredințată, potrivit dorinței defunctei, doamnei Motcham.

Poți fi mort și — totuși — urmărit de o fatalitate invincibilă. Lady Hamilton fusese îngropată în cimitirul parohiei Notre-Dame de Calais. Pe mormînt, un monument din lemn cu inscripția: „Emma Hamilton, prietenă a Angliei“. Inscripție voită de nu se știe cine. Cimitirul nu sînt veșnice: orașele cresc, iar viii îi alungă pe morții. În 1816, cimitirul Notre-Dame de Calais a fost închis și „transformat în șantier“, iar rămășițele Emmei transportate într-un alt loc de odihnă, în cîmpia Brochot, pe teritoriul comunei Saint-Pierre, unde Emma și fiica ei trăiseră citva timp într-o fermă. În 1849, altă exilare a morților, transferarea lor în „cimitirul Sud“, pe șoseaua ce duce la Dunkerque. Sărmanii morți! Sicriile lor, precum urmare și cel al Emmei, nu mai erau prea arătoase, și doar știți ce se întîmplă într-o asemenea împrejurare: groapa comună.

Această ultimă imagine a coborât, probabil, grea peste sufletele multor englezi. În 1918 câțiva muncitori au venit la casa cu numărul 27 din strada Franceză și au început a frământa ipsos. Într-o ladă cu paie din trăsura care aștepta, o placă de marmură gata pregătită : „Emma Hamilton, prietenă a lordului Nelson, s-a stins în casa aceasta la 15 ianuarie 1815. Placa a fost pusă de ofițeri britanici care au servit la Calais în primul război mondial. În memoria ultimei dorințe a lordului Nelson“.

În sfârșit. Dar nu ! Ce demon continuă să se înverșuneze împotriva acestei ultime dorințe ? Un alt război, iar la 26 mai 1940, în orașul Calais — suierat de bombe, explozii, dărâmături. Placa, pulbere și ea prin molozuri.

Cerbicia este una dintre virtuțile englezilor de sorghinte aleasă. În 1958, tot un englez — să spunem : domnul Hodgson — oferă o nouă placă pe care viceconsulul britanic o dezveli marți, în ziua de 2 septembrie. Este fixată pe zidul unei case reconstruite, la unghiul înscris de străzile Philippa-de-Hainaut și Jean-de-Vienne, nu departe de locul în care s-a aflat vechea casă din strada Franceză.

Este ultima urmă de pe pământul acesta — la Calais, în Franța ! — a Emmei Hamilton, pe care Nelson a iubit-o ca pe propria sa glorie.

— SFÎRȘIT —

Emma a plîns și a suferit cumplit: „Nu se poate lucru mai groaznic! Dacă as fi lîngă dumneata, te-aș ucide, apoi mi-aș lua viața. Ah, nu pot reciti ce-am scris acum. Nimic nu prețuiește mai mult ca dorința de a mă reîntoarce pentru a locui lîngă dumneata. Dacă proiectul acesta nu se va realiza, nimic nu-mi va schimba hotărîrea. Vreau să mă reîntorc la Londra și să mă dărui tuturor exceselor viciului, pînă ce moartea mă va lovi. Soarta mea va fi atunci o pildă pentru toate femeile, care se vor lecuî să mai fie așa de supuse. Căci m-ai făcut să te iubesc, m-ai făcut bună și acum mă părăsești! O, Greville, nu vei putea, nu o să te lase inima să faci asta, încă mă mai iubești, sînt sigură. Voi face tot ceea ce îmi vei cere. O spun pentru ultima oară, iar acum nu voi mai cersî, nu mă voi mai ruga, totul va fi așa cum vei hotărî...”

Editura MODERNA

ISBN 973-95105-1-5

LEI 675